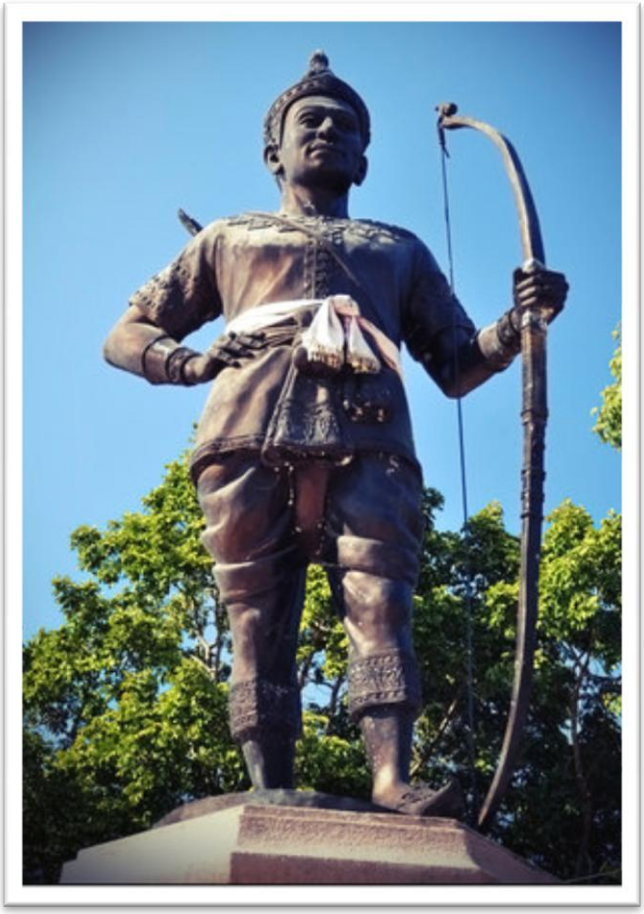
มหาราชพระองค์ที่ 1 พระเจ้าพรหมมหาราช

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าพรหมมหาราช หน้าที่ว่าการอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

มหาราช พระองค์แรก ของสยาม ทรงพระนาม พระเจ้าพรหม ผู้ยิ่งใหญ่

ธ กอบกู้ เอกราช ก้องเกริกไกร ธ ทำให้ ความเป็นไทย ได้กลับคืน

โยนกล้านนา แดนเหนือ พ้นจากทาส ของทรราชย์ ที่ย่ำยี ช้ำสุดฝืน

พวกขอมดำ ข่มเหง สุดกล้ำกลืน ทรงพลิกฟื้น แก้ไข ไทยยืนยง

ความเป็นมา ของพระองค์ แปลกเลิศล้ำ เป็นผู้นำ กลการศึก สุดสูงส่ง

สร้างโยนก ล้านนา ได้มั่นคง ไทยดำรง คงชื่อไท้ ให้จดจำ

.....

ประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง

พระราชประวัติพระเจ้าพรหมมหาราช

“พระเจ้าพรหมมหาราช” พระนามของพระมหากษัตริย์มหาราชพระองค์นี้ หาน้อยคนนักจะรู้จัก พระองค์ได้รับการยกย่องให้เป็น **“มหาราช”** พระองค์แรกของแผ่นดินสยาม นับตั้งแต่การรวมแผ่นดินล้านนาเข้ากับสยามในสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี เหตุที่ได้รับการยกย่องเป็นมหาราช เพราะทรงสถาปนาสร้างเมืองไชยปราการ **พระองค์มีพระปรีชาสามารถด้านการรบ สามารถกู้เอกราชตีเอาเมืองโยนกนครไชยบุรีราชธานีศรีช้างแสน คืนได้จากพระยาขอม (ขอมดำ จากเมืองอุโมงคเสลานคร)** ซึ่งยกทัพมาชิงเมืองโยนกในสมัยพระเจ้าพังคราช พระเจ้าพรหม เป็นชื่อที่เรียกขานของ **“วีรบุรุษในตำนาน”** ของอาณาจักรโยนกนครไชยบุรีราชธานีศรีช้างแส่น (หรือโยนกล้านนา)

เอกสารของ วัน วลิต, ตาชาต และลาลูแบร์ ที่ได้บันทึกไว้ทำให้รู้ว่าชาวพระนครศรีอยุธยาจำนวนหนึ่ง พวกเขาก็มีความเชื่อว่าพระเจ้าพรหมเป็น “ปฐมบรมกษัตริย์” **ของพวกเขามานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และต้องถือว่าพระเจ้าพรหม เป็นกษัตริย์ไทยที่แท้จริงองค์แรก ที่ได้ตั้งอาณาจักรไทยขึ้น**

พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าพรหมมหาราช
ที่วัดพระเจ้าพรหมมหาราช (วัดป่าไม้แดง)อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

พระราชประวัติพระเจ้าพรหมมหาราช

พระเจ้าพรหมมหาราช หรือ พระเจ้าพรหมกุมาร ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระมหากษัตริย์ผู้องอาจกล้าหาญของไทย ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยองค์แรกที่ได้รับการยกย่องเป็นมหาราช พระองค์ทรงเป็นราชบุตรองค์ที่ 2 ของพระเจ้าพังคราชเมื่อประสูติออกมานั้นมีพระวรกายงดงามพระราชบิดาจึงทรงตั้งพระนามว่า “พรหมราชกุมาร” พระองค์ประสูติในวันอาทิตย์ แรม 8 ค่ำ เดือน 6 เหนือ (คือเดือน 4 ใต้) ปีมะเส็ง พ.ศ. 1461 ณ โยนกนคร พระองค์มีพระเชษฐามีพระนามว่าพระเจ้าทุกขภิกขราช

แคว้นโยนกตกเป็นของขอม

ในสมัยเดียวกับสมัยน่านเจ้า ขณะที่พม่าได้เข้ามามีอำนาจอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมินั้นเป็นเวลาเดียวกับที่พวกไทยเริ่มอพยพลงมาอยู่ในแคว้นโยนกและหลวงพระบางเป็นจำนวนมาก (คือคราวอพยพเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 16) ฉะนั้นเมื่อพม่าหมดอำนาจลงอย่างเด็ดขาดแล้ว พวกไทยในแคว้นโยนกก็มีกำลังขึ้นบ้างจึงได้เริ่มปกครองตนเองขึ้นอีก โดยได้ช่วยกันสร้างเมืองขึ้น มีจำนวนหลายเมือง บางเมืองได้แซกอยู่ในเขตของอาณาจักรของพวกขอม ซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิม ในสมัยนั้นได้แบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคเหนือมี “เมืองสยาม” เป็นเมืองสำคัญ ภาคใต้มี “เมืองละโว้” ชนชาติไทยที่อยู่เหนือขึ้นไปจากอาณาจักรของขอม พยายามตั้งตัวเป็นอิสระคือ อาณาจักรไทย “โยนก”

อาณาจักรโยนก เชียงแสน

อาณาจักรไทยโยนก มีกษัตริย์ไทยครอบครองติดต่อกันมาหลายสิบพระองค์ โดยพระเจ้าแผ่นดินอันสืบสันติวงศ์ต่อเนื่องลงมา จากพระเจ้าเจิงหัวติผู้เป็นต้นพระวงศ์จนถึงรัชกาลพระเจ้าพังคราช ทรงเสวยราชสมบัติตั้งแต่อายุ 18 พรรษา พระองค์ขึ้นครองราชย์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ค่อนข้างจะอ่อนแอทั้งประจวบกับเป็นเวลาที่เพิ่งจะก่อร่างสร้างตัวขึ้นใหม่ ๆ พอพระชนมายุ ได้ 20 ปี พวกขอมเห็นว่าพม่าไม่เอาใจใส่ในดินแดนที่ได้ไว้นั้นประสงค์จะแผ่อำนาจให้เหมือนอย่างเก่าอีกจึงคุมกองทัพขึ้นไปตีเอานครโยนกขอมดำยกทัพมา พระเจ้าพังคราช ได้เตรียมทัพออกรบ เพื่อประวิงเวลาในการให้ เด็ก สตรี และ คนชรา หลบหนี พร้อมทั้งเตรียมขนย้ายทรัพย์สมบัติไปซ่อนไว้ แถวดอยตุงบ้าง แม่สายบ้าง การรบครั้งแรก ก็ได้ ปะทะกับทัพหน้า ของขอมดำ พระเจ้าพังคราชก็มีชัยชนะ แต่พอทัพหลวงทัพซ้ายทัพขวาของขอมดำมา ถึงซึ่งกำลังพลมากกว่าเรากว่า 4 เท่า ในที่สุดพระเจ้าพังคราช ก็ยอมแพ้ พระราชบิดาและพระราชมารดาของพระองค์ต้องถูกพวกขอมเนรเทศให้ออกจากอาณาจักรโยนกไปอยู่เมืองเล็กเมืองหนึ่ง เมืองนี้มีชื่อว่า “เวียงสีทวง” (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ใกล้ ๆ ชายแดนพม่าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านปางห่าประมาณ 6 กิโลเมตร มีชื่อใหม่ว่า “บ้านเวียงแก้ว” แต่เดิมเรียกว่า “สี่ตวง” เป็นเมืองออกของไทย ปกครองโดยพวกลัวะ ความเจ็บปวดแสนสาหัส ความทุกข์ ทรมานที่ถูกขอมดำย่ำยี อย่างโหดร้าย ลูกใคร เมียใคร ที่มันต้องการ มันจะบังคับเอาตามอำเภอใจของ มัน หรือจะฆ่าจะทำร้ายใครก็ทำได้ เพราะ เป็นนโยบายของเจ้าขอมดำที่จะกำจัดคนไทยให้หมดภูมิภาคนี้เวลาผ่านไป พระมเหสีของพระเจ้าพังราช ทรงพระครรภ์ และคลอดพระราชโอรส ให้นามว่า ทุกขภิกข แปลว่า เกิดมาในท่ามกลางความทุกข์ เพราะ คนไทยในขณะนั้น ต้องอยู่อย่างอดทน ต่างก็ช่วยกันทำมา หากินพร้อมกับออกไปร่อนทอง เพื่อเป็นส่วนส่งให้ขอมดำ แม้แต่พระเจ้าพังคราชก็เสด็จไปร่อนทองด้วยพอถึงปีที่ต้องนำทองคำสี่ตวงลูกมะตูมมาส่งให้เป็นบรรณาการ นานเข้าเรียกเพี้ยนเป็นเวียง “สี่ตวง”)

ตำนานการกำเนิดพระเจ้าพรหมมหาราช

สถาปัตยกรรมอาณาจักรโยนก ล้านนา

พระยาขอมดำ(พญากลอมดำ) เมืองอุโมงค์คเสลาได้ยกกองทัพยึดครองโยนกนคร คนไทยต้องตกอยู่ใต้อำนาจของพระยาขอมดำได้รับความกดขี่ข่มเหง จากเจ้านายขอมต่างๆ นานา ทั้งดูถูก ดูหมิ่นเหยียดหยามคนไทย เป็นการบีบคั้น ทางจิตใจ คนไทยอย่างรุนแรง ตามตำนานสิงหนวัติได้กล่าวไว้ว่า ได้มีสามเณรเมืองสี่ตวง องค์หนึ่ง ซึ่งมีอายุได้ 19 ปี พักอาศัยอยู่วัดแห่งหนึ่ง ในเวียงโยนก เช้าวันหนึ่งสามเณรองค์นี้ได้ออกบิณฑบาต ได้เข้าไปในคุ้มของพญาขอม สามเณรได้ไปยืนหยุดอยู่ เมื่อพญาขอม ได้เห็นสามเณร เข้าถึงในคุ้มของตน ก็ได้สอบถามพวกไพร่ฟ้าที่เฝ้าประตู พวกไพร่ของพญาขอมก็ตอบว่า สามเณรองค์นี้เป็นพวกไทย จากเวียงสี่ตวง พญาขอมได้ฟังดังนั้นก็โกรธเป็นอันมาก และได้กล่าวปริภาษ ด้วยคำหยาบช้า ว่า “เณรเป็นคนเมืองไพร่เท่านั้น หาควรที่จะเข้ามารับบิณฑบาต ในบ้านของท้าวพญาขอม อันยิ่งใหญ่ไม่” แล้วจึงร้องบอกให้ไพร่ทั้งหลายว่า “สามเณรเป็นลูกคนเมืองส่วย พวกสูทั้งหลาย อย่าเอาข้าวของกูไปใส่บาตรให้มันเลย”สามเณรได้ฟังพญาขอมว่าดังนั้นแล้ว ก็เกิดความน้อยอกน้อยใจเป็นอันมาก และพร้อมกันนั้น ก็เกิดทิฏฐิมานะ คิดหาหนทางที่จะตอบแทน ความหยาบช้าของพญาขอมให้จงได้คิดแล้วก็เดินออกจากคุ้มพญาขอม เมื่อเดินถึงกู่แก้ว จึงยกเอาอาหารบิณฑบาต ที่ตนได้มาจากบ้านอื่น ถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระธาตุ แล้วก็ได้ตั้งจิตสัจจะอธิษฐานว่า “ด้วยเดชบุญกุศล ที่ข้าได้ประพฤติปฏิบัติ ในธรรม ของพระพุทธเจ้า จะเป็นด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ภาวนากุศล จงดลบันดาลให้ข้าจงจุติ (ตาย) จากโลกนี้ ภายใน 7 วันเถิด แล้วขอให้ข้า จงได้ไปเกิดในครรภ์ ของนางเทวี มเหสีเจ้าเมืองเวียงสี่ตวง (พระเจ้าพังคราช) และเมื่อหากว่าข้าได้เกิดมาแล้ว ขอให้ผู้ข้ามีรูปอันงาม มีกำลังอันกล้าแข็งมีอายุยั่งยืนนาน เป็นที่รักของเจ้าเมืองเวียงสี่ตวง ผู้เป็นพระบิดา เมื่ออายุข้าได้ 16 ปี ขอให้ข้าได้รับชัยชนะ ในการปราบพญาขอมดำผู้โอหัง ด้วยเหตุว่า พญาขอมผู้นี้ ไม่รู้คุณของพระรัตนตรัยแก้วสามประการ”

พระธาตุดอยกู่แก้ว

เมื่อสามเณร ได้ตั้งสัจจะอธิษฐาน ต่อพระบรมธาตุดอยกู่แก้วแล้ว ก็นั่งสมาธิอยู่ใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง ไม่ยอมฉันข้าวและน้ำครั้นล่วง 7 วัน สามเณรองค์นี้ก็ได้ถึงแก่มรณภาพ ด้วยสัจจวาจา ดวงวิญญาณ ของสามเณรก็ได้ไปถือปฏิสนธิ ในครรภ์ของพระนางเทวี มเหสีของพระเจ้าพังคราช ส่วนพระนางเทวี ในราตรีนั้นกาลคืนนั้น ขณะที่พระนางทรงบรรทมอยู่ พอใกล้สว่าง ก็ทรงสุบินนิมิตรว่าได้เห็นช้างเผือกตัวหนึ่ง มายืนอยู่ใกล้พระองค์ แล้วเดินผ่านเข้าไปในเวียงทางทิศใต้ เมื่อพ้นเวียงออกไปแล้ว ได้วิ่งไล่คนทั้งหลาย ฝูงชนได้แตกตื่นหนีกันเป็นวุ่นวาย เมื่อพระนางสะดุ้งตื่นขึ้น จึงได้ทรงเล่านิมิตรนี้ ให้พระราชสวามีฟัง พระเจ้าพังคราชทรงทำนายว่า จะมีผู้มีบุญ มาเกิดในครรภ์ของพระนาง ตั้งแต่นี้ต่อไปขอให้พระนางจงรักษาพระครรภ์ไว้ให้ดีเถิด

มีตำนานกล่าวว่า ท้าวโกสีสักเทวราช คือ พระอินทร์ ทราบว่า กรรมเก่าของพระเจ้าพังคราช และราษฎรคนไทยได้สลายตัวแล้ว จึงแปลงกายเป็นเด็กอายุประมาณ 12 ปี เดินมาจากป่าตรงไปหา พระเจ้าพังคราช ทีแรกบรรดาประชาชนก็กันไว้ แต่พระเจ้าพังคราชบอกว่าอย่ากัน "จะเป็นใครมาจาก ไหนก็ตามเราถือว่า เป็นคนเหมือนกัน เราจะต้องอยู่ร่วมกันได้" แล้วเด็กคนนั้นก็เข้าไปหาพระเจ้าพังคราชแนะนำวิธีทำทองโดยบอกส่วนผสม ที่ใช้ในการหลอมทำทอง คือ แร่เพรียงไฟ ดีบุก แร่ทอง แดง สารปากนกแก้ว และสารอีกชนิดหนึ่ง (ขอปิดไว้) พร้อมบอก สถานที่มีสารแร่เหล่านี้ และทำให้ดูเป็น ตัวอย่าง จะได้ทองคำ 100%หลังจาก

นั้นพระเจ้าพังคราช และราษฎรคนไทยก็มีความเป็นอยู่ดีขึ้นผ่านไป 3 ปี ในขณะนั้น "ท้าวผกาพรหม" ได้ไปเรียก "สัพเกศีพรหม" บอกว่า ขณะนี้คนไทยลำบากอยู่ ท่านจะมาเสวยสุข อยู่เฉพาะผู้เดียว โดยไม่เหลียวแลคนไทยที่อยู่ข้างหลังไม่เป็นการสมควร ท่านควรจะ ลงไปเกิดเป็นลูกชายพระเจ้าพังคราช แล้วช่วยกู้ชาติไทย ให้ปลอดภัยจากความเป็นทาสหลังจากนั้น ท้าวผกาพรหมก็ประกาศว่า มีพรหมองค์ใดที่นับถือ พระพุทธศาสนาเคยเกิดเป็นคนไทยมา ก่อนจะลงไปช่วยคนไทย ก็มีพรหมอีก 250 องค์ลงไปเกิดพร้อมๆกันเป็นสหชาติ และมีพรหมอีก 3 องค์ บอกว่าจะมาช่วยไปเกิดเป็นช้างคู่บารมี

พระพรหม

ต่อมา สัพเกศีพรหม พร้อมด้วยพรหมอีก 250 องค์ ก็ได้มาเกิด พร้อมกันทุกองค์ ต่างมีรูปร่างผิวพรรณ สวยงามมาก เพราะต่างก็มาจากพรหม โอรสพระเจ้าพังคราชมีนามว่า "พรหมกุมาร" หลังจากพรหมกุมาร และ สหชาติทั้ง 250 ได้มาเกิด ความอุดมสมบูรณ์ ก็ปรากฏแก่ประชาชนชาวไทย

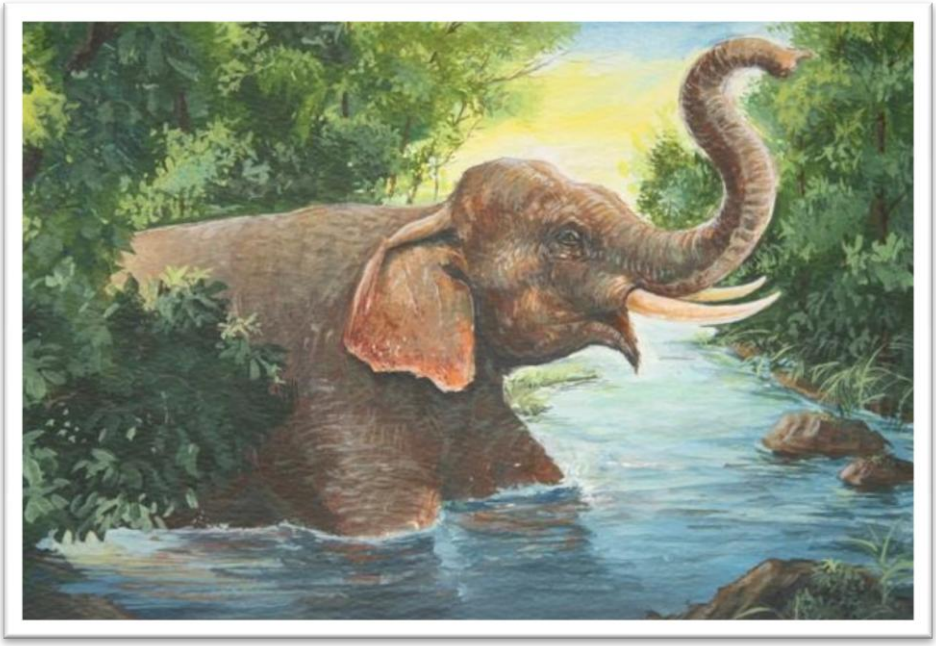
พระเจ้าพรหมมหาราชประสูติ

ขณะที่พระมเหสีทรงครรภ์ราชโอรสองค์นี้ได้ 7 เดือน ได้กราบทูลพระสวามีว่า ขอให้นำเอาศาตราวุธมาให้ดูว่ามีอะไรบ้าง ที่ใช้ในราชการสงคราม พระสวามีก็แสวงหามาตกแต่งไว้ในห้องให้พระมเหสีทอดพระเนตรทุกวันครั้นพระครรภ์ครบถ้วนทศมาส พระนางก็ประสูติพระกุมารในวันอาทิตย์ แรม 8 ค่ำ เดือน 6 เหนือ (คือเดือน 4 ใต้) ปีมะเส็ง พ.ศ. 1461

"....ยามรุ่งแจ้ง ครรภ์นางเต็มทศมาสได้ 10 เดือนแล้ว นางก็ประสูติได้ลูกชายผู้หนึ่งเกิดมามีวรรณะผุดผ่อง สิริโฉมงดงาม ดังพรหม เนื้อตนอันหมดจดหามลทินมิได้ เป็นดั่งล้างไว้สะอาดแล้ว ครั้งนั้นญาติทั้งหลายฝูงอันมีอยู่ในบ้านศรีทองนั้น และเสนาอำมาตย์พราหมณ์ปุโรหิตก็มารับเอาแล้วเบิกบายนามกร เอานิมิตอันงามเหมือนดั่งพรหมมาเกิดนั้นจึ่งใส่ชื่อว่า พรหมกุมาร นั้นแล

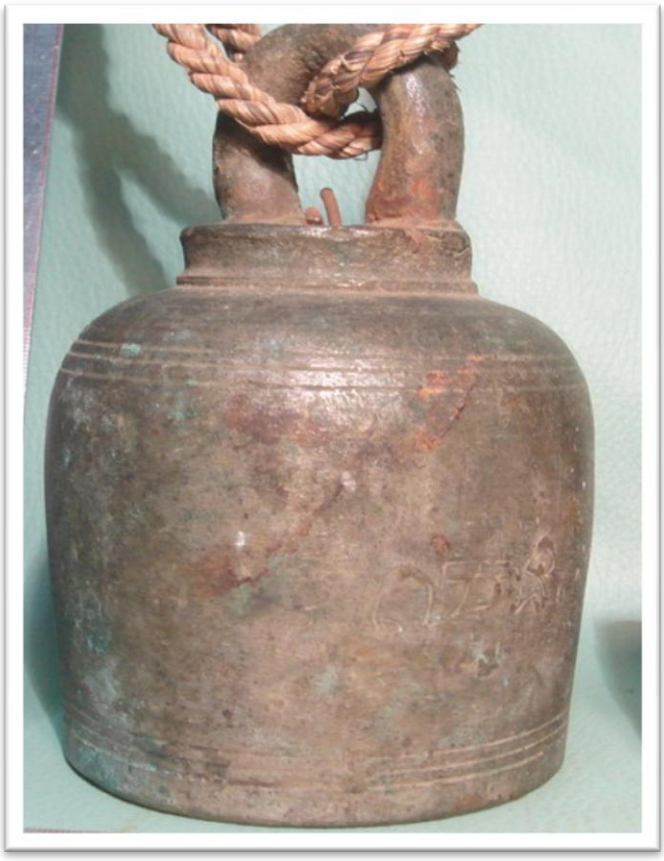
เมื่อทรงเจริญวัย พรหมกุมารก็ขึ้นใหญ่มาได้ 7 พรรษา หาพญาธิโรคา พระราชบิดาได้ทรงให้พระองค์เข้ารับการศึกษา จากครูอาจารย์ที่มีวิชาความรู้ ทางศิลปศาสตร์ และวิชาพิชัยสงคราม พระองค์ทรงเป็นผู้มีจิตใจกล้าหาญสามารถเรียนศิลปศาสตร์ จากครูบาอาจารย์ได้อย่างว่องไว สามารถใช้อาวุธ และตำหรับตำราพิชัยสงคราม ได้เป็นอย่างดี พระเจ้าพังคราชพระราชบิดา ได้ทรงค้นหาครูบาอาจารย์ ผู้ทรงความรู้ทางพิชัยสงคราม และพระฤาษีผู้ทรงวิชาด้วยอิทธิฤทธิ์ ให้พระกุมารได้ศึกษาอบรม จนพระราชกุมารได้ศึกษาจนจบทรงมีฝีพระหัตถ์ อันเข้มแข็ง ยากที่จะหาผู้ที่เสมอเหมือนในยุคนั้น

พระเจ้าพรหมมหาราชสุบินนิมิตฝัน

เมื่อพรหมกุมารทรงพระเจริญวัยขึ้นมีพระชนม์ 13 พรรษา คืนหนึ่งทรงพระสุบินว่ามีเทวดามาบอกพระองค์ว่า ถ้าอยากได้ช้างเผือกคู่พระบารมีสำหรับทำศึกสงครามแล้วไซร้ วันพรุ่งนี้ตอนเช้าก่อนดวงอาทิตย์ขึ้นให้ออกไปที่ฝั่งแม่น้ำโขง แล้วคอยดูจะมีช้างเผือกล่องน้ำมาตามแม่น้ำโขง 3 ตัวด้วยกัน ถ้าจับได้ตัวใดตัวหนึ่งก็จะใช้เป็นพาหนะทำศึกสงคราม ถ้าจับได้ตัวที่หนึ่งจะปราบได้ทั้งสี่ทวีป ถ้าจับได้ตัวที่สองจะปราบได้ทั่วชมพูทวีป ถ้าจับได้ตัวที่สามจะดินแดนแคว้นล้านนาไทยได้ทั้งหมด สิ้นสุบินนิมิตแล้ว เจ้าพรหมราชกุมารตื่นจากบรรทม ไม่ทันสรงพระพักตร์ไปเรียกมหาดเล็กของท่าน ซึ่งเป็นลูกทหารแม่ทัพนาย กองจำนวน 50 คน ให้ไปตัดไม้รวกเป็นขอตามคำเทวดาบอก ให้ใช้ขอไม้รวกและเกาะคอช้างจะได้ลากขึ้นฝั่ง แล้วพากันไปที่ฝั่งแม่น้ำโขงพอได้สักครู่ใหญ่ ๆ ท้องฟ้าก็สว่าง ในขณะนั้นมีงูใหญ่ตัวหนึ่งสีเหลืองตัวใหญ่โตประมาณ 3 อ้อม ยาว 10 กว่า

วา ลอยมาตามแม่น้ำโขง เข้ามาใกล้ฝั่งที่พระองค์และมหาดเล็กอยู่นั้น เจ้าพรหมราชกุมารและมหาดเล็กเห็นเข้าก็ตกใจกลัวมิอาจเข้าไปใกล้ได้ เจ้างูนั้นก็เลยล่องผ่านไป พออีกสักครู่ใหญ่ ๆ ก็มีงูลอยตามน้ำมาอีกแต่ตัวเล็กกว่าเก่า ขนาดก็สั้นกว่าตัวเก่าเป็นงูอย่างเดียวกันก็ลอยล่องไปอีก เจ้าพรหมราชกุมารไม่กล้าทำอะไร พอตัวที่สองนี้ผ่านไปได้ครู่ใหญ่ ๆ ก็นึกว่าเทวดาบอกว่าจะมีช้างเผือกลอยมา 3 ตัว ไม่เห็นช้างเผือกลอยมาสักตัวเห็นแต่งูลอยมาสองตัวแล้ว ถ้าหากว่ามีอีกตัวหนึ่งต้องเป็นช้างเผือกแน่ ตัวที่สามนี้อย่างไรก็ต้องเอาละเพราะเป็นตัวสุดท้ายแล้ว พอเจ้างูตัวที่ 3 ลอยมา เจ้าพรหมก็ลงน้ำและบุกน้ำลงไป ไปถึงก็เอาไม้รวกเกาะคองูนั้น พอขอไม้รวกเกาะคอง งูก็แปรสภาพเป็นช้างเผือกทันที มหาดเล็ก 50 คน ก็ช่วยกันเอาขอไม้รวกเกาะคอช้างจะเอาขึ้นฝั่งทำอย่างไรมันก็ไม่ยอมขึ้นฝั่ง เดินไปเดินมา อยู่ในน้ำนั่นเอง เจ้าพรหมราชกุมาร ก็ใช้ให้มหาดเล็กไปกราบทูลพระราชบิดาว่าได้ช้างเผือกแล้ว แต่ไม่ยอมขึ้นฝั่ง เมื่อพระเจ้าพังคราชทรงทราบเช่นนั้นก็เรียกโหรหลวงมาถามโหรหลวงก็ทูลว่า ให้เอาทองคำประมาณยี่สิบตำลึงมาตีพางทองอันหนึ่ง (พางคือระฆังหรือกระดิ่งผูกคอช้าง)

พางกระดิ่งผูกคอช้าง

ทรงรังสั่งให้พระราชโอรสองค์ใหญ่เอาพางไปที่ฝั่งแม่น้ำ และเอาไม้ตีพางทองเข้าพอพางทองดังช้างจะขึ้นฝั่งเอง พระเจ้าพังคราชก็มีรับสั่งให้ทำพางทองขึ้นและนำไปที่ฝั่งแม่น้ำโขง และไม้เคาะที่พางทองก็มีเสียงดังเหมือนระฆัง ช้างก็ขึ้นมาจากฝั่ง เจ้าพรหมกุมารก็นำช้างเข้าเมือง พระราชบิดาก็สร้างโรงช้างเผือกเข้าเลี้ยงบำรุงไว้ที่นั่น ช้างก็เลยได้ชื่อว่า “ช้างเผือกพางคำ” เมื่อช้างเผือกพางคำจะไปไหน จะเข้าป่า ก็ไม่มีสัตว์ตัวใดกล้าทำร้าย ช้างป่าก็ เข้ามาเป็นบริวารมากมายโดยไม่ต้องไปต่อหรือไปดึงมา ต่อมาเจ้าพรหมกุมารก็ได้โปรดให้

สร้างเมืองขึ้นที่นั่น โดยขุดคูเอาน้ำจากแม่น้ำสายมาเป็นคูเมืองและให้ชื่อว่า “เมืองพานคำ” (ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสายตรงที่สำนักงานไร่ยาสูบ อ.แม่สายในปัจจุบัน) และทรงใช้เวียงพานคำนี้เป็นแหล่งชุมนุมไพร่พล เพราะเวียงพานคำมีอาณาเขตเป็นที่ราบกว้างอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารเหมาะแก่การประชุมพล

การกู้เอกราชประกาศอิสรภาพจากขอมดำ

พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าพรหมมหาราช วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี

เมื่อพระเจ้าพรหมมหาราชอายุได้ 16 ปี ด้วยความปรารถนาอย่างแรงกล้าของพระองค์ในที่จะปลดแยกอาณาจักรโยนกออกจากการปกครองของพวกขอมพระองค์ได้กราบทูลพระราช บิดาว่า "ต่อไปนี้เราจะไม่เป็นผู้แพ้ ดินแดนของเราอยู่เพียงไหน เราจะยึดเอามาให้หมด แล้วจะยึดพื้นที่อีกไม่น้อยกว่า 4 เท่า"พรหมกุมารก็เริ่มสะสมอาวุธ ฝึกการรบ เตรียมไพร่พล เพื่อกู้เอกราช เมื่อเตรียมการเสร็จก็ได้งดส่งส่วย ให้ขอมดำ เมื่อขอมดำรู้ว่า คนไทยงดส่งส่วย แสดงว่า แข็งเมือง จึงยกทัพมาตี ฝ่ายไทยเตรียมพร้อมอยู่ แล้วจึงจัดทัพออกไปรบทันที ในขณะที่ทำศึก พรหมกุมาร ก็ได้กราบทูลพระราชบิดา ขอเป็นกษัตริย์ชั่วคราว เพื่อสะดวกในการออกคำสั่ง การสงครามระหว่างไทยกับขอมดำก็เริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง พระยาขอมดำจึงดำรัสสั่งให้ระดมพลด่วน ข่าวนี้ทราบมาถึงพรหมกุมาร จึงรวบรวมพลไว้ประมาณหนึ่งแสนคน ยกออกจากเวียงพานคำ ไปประจันหน้ากับทัพขอมที่กลางทุ่งสันทราย

"....ครั้งนั้น พระยาขอมดำปรารถนาจักต่อรบกับพรหมกุมาร ก็ไปทันรบช้างที่นั่น พระยาขอมดำนั้นก็เห็นช้างมงคลพานคำในที่นั้น อันพรหมกุมารเจ้าขี่อยู่นั้น พระยาขอมดำก็มีความสะดุ้งตกใจหวั่นไปทั้งตัว แล้วก็หันหน้ากลับด้นวิ่งไปครั้งนั้น หมู่ช้างแห่งพระยาขอมดำทั้งหลายก็แตกตื่นเหยียมย่ำหัวขอมดำทั้งหลายตายมาก

นัก แตกกระจัดกระจายพ่ายหนีไปสู่เสียง ส่วนพระเจ้าพรหมกุมารก็ขี่ช้างพาคนหาญเลยไปกำจัดขอม ไปตลอดถึงเวียงโยนกนครนั้นแล พระยาขอมดำก็พาลูกน้องเข้าไปในเวียง แล้วปิดประตูเวียงเสียทุกแห่ง ครั้นพรหมกุมารเจ้าก็ไสช้างพานคำเข้าแทงประตูเวียงทะลุ เข้าไปกำจัดขับไล่พระยาขอมในเวียงที่นั้น ผู้คนบ่าวไพร่แห่งพระยาขอมดำก็ฉิบหายตายมากนักแล...."

ศึกคราวนี้ขอมพ่ายแพ้ พระองค์จึงยกกองทัพใหญ่ ไล่จับพวกขอมที่เป็นชายฆ่าเสียเกือบหมด พวกที่รอดตายไปได้ คือพวกที่มาทางใต้ พระเจ้าพรหมฯ ตั้งพระทัยที่จะทำลายพวกขอมให้หมดสิ้น เป็นการขับไล่ชนิดที่เรียกว่า “กวาดล้าง” เพราะพวกขอมมีหลายหัวเมืองด้วยกัน เช่น เมืองหริภุญชัย เมืองสุโขทัย เมืองละโว้ เมืองศรีสัชชนาลัย ด้วยการรบอย่างรุนแรง เพื่อจะขจัดอิทธิพลของพวกขอมนั่นเอง

การรบแม้ไทยมีกำลังน้อยกว่าถึง 4 เท่าแต่การรบครั้งนี้ กำลังใจของคนไทยแข็งแกร่งมากเพราะการรบ ครั้ง นี้ รบเพื่อหวังประโยชน์สองอย่าง คือ

1.รบเพื่อหวังอิสรภาพ ไทยต้องเป็นไท

2.รบเพื่อขับไล่ขอมดำให้ออกไปนอกเขตไทย ในที่สุด พระเจ้าพรหมมหาราช และสหชาติ ใช้กลยุทธต่าง ๆ ในการรบ จนสามารถขับไล่ขอมออกไปจากเขตแดน ไทยได้ แต่ในการไปตีเมืองขอม พระมเหษีของพระองค์ ซึ่งได้ออกรบด้วย ได้ถูกขอมฆ่าเสียชีวิต ทำให้พระเจ้าพรหมกุมารโกรธแค้นขอมมาก ได้ไล่ล่าฆ่าขอมเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน จึงหยุดพักทหารแล้วจึงเคลื่อนทัพ ไล่ฆ่าขอมต่อขึ้นชื่อว่าขอมจะต้องไม่มีชีวิตอยู่ ไล่ไปจนถึงเมืองกำแพงเพชร

เมืองวชิรปราการ กำแพงเพชร ในอดีต

ในตำนานโยนกจึงได้กล่าวถึงปาฏิหาริย์ที่จะยับยั้งมิให้พระองค์ทำการรุกไล่พวกขอมต่อไปว่า ร้อนถึงพระอินทร์เจ้าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เล็งทิพย์เนตรมาเห็น ถ้าไม่ไปช่วยไว้ ขอมจะต้องตายหมด ชีวิตมนุษย์ก็จะเป็น

อันตรายมากจำต้องช่วยป้องกันไว้ จึงมีเทวองค์การสั่งให้พระวิศณุกรรมเทพบุตรลงไปเนรมิตรกำแพงแก้ว ก็หยุดเพียงแค่นั้น ไม่ได้ไล่ตามต่อไป ที่ตั้งกำแพงแก้วนี้ ต่อมาเกิดมีเมืองขึ้นเมืองหนึ่งมีชื่อว่า “เมืองวชิรปราการ” แปลตามพยัญชนะว่า “กำแพงเพชร” คือจังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบันนี้

พระบรมราชานุสาวรีย์วัดพระเจ้าพรหมมหาราช (วัดป่าไม้แดง)

ข้อความในตำนานนี้พอจะสันนิษฐานได้ว่าเมื่อพระเจ้าพรหมลุกไล่พวกขอมลงไปทางใต้เป็นระยะทางไกลพอสมควรแล้ว ทรงเห็นว่าพวกขอมที่แตกพ่ายไปอย่างไม่เป็นกระบวนนั้น คงไม่สามารถที่จะรวมกำลังยกกองทัพมารวบกวนได้อีก และประกอบกับบรรดาไพร่พลของพระองค์อิดโรยอ่อนกำลัง เพราะทำการสู้รบติดพันกันเป็นเวลานานถึง 1 ปีเศษ ได้อาณาเขตกว้างขวางมากอยู่พอแล้ว มีพระราชประสงค์จะหยุดพักไพร่พลเสียบ้างจึงได้ยกกองทัพกลับมายังบ้านเมือง คืออาณาจักรโยนกนคร ครั้นพระเจ้าพรหมเสด็จมาถึงโยนกนครแล้วก็ทรงอัญเชิญให้พระเจ้าพังคราชพระราชบิดาเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติในนครโยนกตามเดิมและให้เจ้าทุขิตราชกุมารพระเชษฐาเป็นมหาอุปราช แต่ทรงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “เมืองชัยบุรี” เพราะว่าที่ตีมานี้ได้ชัยชนะ (บางทีเรียกว่า “ชัยบุรีเชียงแสน” หรือไม่ก็เรียกว่า “เมืองเชียงแสนชัยบุรี”) นอกจากนั้นพระเจ้าพรหมฯ กับพระราชบิดายังช่วยกันสร้างพระเจดีย์ขึ้นแห่งหนึ่งในราชอาณาจักร พระเจดีย์ที่ทรงสร้างขึ้นในประวัติศาสตร์เรียกว่า “เจดีย์จอมกิตติ” (เดี๋ยวนี้เรียกว่าพระธาตุจอมกิตติ เป็นเจดีย์องค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่บนเขาสูงบนฝั่งน้ำแม่โขง ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงแสนปัจจุบันไปทางซ้ายมือประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นปูชนียสถานที่สำคัญเป็นที่กราบไหว้ของคนทั่วไป) ฝ่ายพระเจ้าพรหมกุมาร เมื่อทรงปราบพวกขอมสงบราบคาบแล้ว ได้ยก

เมืองคืนให้พระเจ้าพังคราช พระราชบิดา มาครองเมืองเชียงแสนต่อไป หลังเสร็จศึกพระองค์จึงทรงประกาศอิสรภาพของชาติไทย ใน พ.ศ. 1497 ซึ่งเป็นเวลาภายหลังที่อาณาจักรโยนกหรือโยนกนาคพันธ์ ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของขอมมาเป็นเวลา 20 ปีพระเจ้าพังคราช ทรงรักใคร่พระเจ้าพรหมกุมารเป็นอย่างมาก แล้วทรงยกเมืองเชียงแสน ให้พระเจ้าพรหมกุมาร ทรงครอบครองต่อไป แต่พระเจ้าพรหมกุมารไม่ทรงรับ พระเจ้าพังคราช จะทรงตั้งให้เป็นมหาอุปราช พระเจ้าพรหมกุมารก็ไม่ทรงรับอีก กราบบังคมพระราชบิดาว่า ขอให้ยกพระเชษฐาธิราช คือ เจ้าฟ้า “ทุขิตกุมาร” ขึ้นเป็นมหาอุปราชเถิด พระเจ้าพังคราชในเมื่อเห็นว่า ความตั้งพระทัยของพระราชโอรสน้อย เป็นอย่างนั้น จึงทรงได้ปฏิบัติตามความประสงค์ ของพระเจ้าพรหมกุมาร คือทรงตั้ง เจ้าฟ้าทุขิตกุมาร เป็นมหาอุปราช

พระเจ้าพรหมมหาราชครองเมืองไชยปราการ

พระเจ้าพรหมกุมารทรงคิดในอนาคต ไปข้างหน้าว่า เมื่อพวกขอมได้ปราชัยพ่ายแพ้ไปแล้ว ในภายหลังพวกขอมอาจจะคิดการแก้แค้นอีกก็เป็นได้ พระเจ้าพรหม จึงได้กราบถวายเรื่องราว ให้พระราชบิดาทรงทราบแล้วกราบลา พาเอาไพร่พล พร้อมทั้งช่างทั้งหลาย มีช่างตีเหล็ก ช่างทอง ช่างไม้ บัณฑิตผู้มีปัญญา พร้อมทั้งพระสังฆมหาเถร อพยพไปทรงตั้งเมืองใหม่ขึ้น ทางทิศตะวันตก ของเมืองเชียงแสน เมืองนี้ตั้งอยู่บนฝั่งของแม่น้ำฝางตอนบน ทรงเห็นเป็นที่ทำเลเหมาะดี ก็ทรงสร้างนครขึ้นที่นั่นทรงสถาปนาเมืองนี้ว่า “เมืองชัยปราการ ” ซึ่งได้มีซากเมือง ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ การที่พระองค์ทรงสร้างเมืองชัยปราการนี้ขึ้นก็เพื่อจะให้เป็นเมืองหน้าด่าน เพื่อป้องกันข้าศึก ที่จะมาทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงแสน

เมืองเก่าไชยปราการ

จึงทรงสร้างเมืองขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ทรงขนานนามว่า “ไชยปราการ” และทรงสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ มีเมืองชะเลียง (สวรรคโลก) เป็นเมืองหน้าด่านใต้ ประชิดอาณาเขตขอม และทรงสถาปนาเมืองหริภุญไชย ซึ่งเคยเป็นของละว้าและขอมมาก่อน เป็นหัวเมืองเอก ในรัชสมัยพระเจ้าพรหมมหาราชเสด็จมาครองราชย์สมบัติ ณ เมืองไชยปราการนั้น

แว่นแคว้นโยนก แบ่งออกเป็น 4 มหานคร คือ

เมืองโบราณเชียงแสน

ไชยบุรีเชียงแสน เป็นราชธานี ภายหลังได้จมลงสู่พื้นธรณีในสมัยพระเจ้าไชยมหาชนะ หรือพระเจ้ามหาไชยชนะทรงครองราชสมบัติอยู่ ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ท่าข้าวเปลือก ไกลจากที่ว่าการอำเภอเชียงแสนไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ระยะทาง 112 ก.ม.

เวียงไชยนารายณ์ คือท้องที่อำเภอเมืองเชียงรายในปัจจุบันนี้

เวียงไชยปราการ อยู่ที่อำเภอฝางมาทางทิศใต้ระยะทางประมาณ 32 ก.ม (โปรเฟสเซ่อรแคมแมน นักสำรวจโบราณวัตถุแห่งมหาวิทยาลัยมลรัฐเพ็นซิลวาเนีย อเมริกา ให้ข้อสันนิษฐานว่า เมืองไชยปราการที่พระเจ้าพรหมมหาราชทรงสร้างขึ้นนั้นมิใช่ตัวเมืองฝางปัจจุบันนี้ แต่เป็นเวียงริมน้ำฝางทางทิศตะวันออก อยู่ในท้องที่ตำบลแม่งอน ทางทิศใต้ของอำเภอฝาง ยังปรากฏรากกำแพงเมือง ซุ้มประตู และซากพระราชฐานพระราชวังอยู่โดยชัดแจ้ง ส่วนตัวเมืองฝางนั้นเป็นเมืองที่สร้างขึ้นใน)

เวียงพานคำ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาย ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในปัจจุบันนี้

ในครั้งนั้น แว่นแคว้นโยนกนับว่ามีกำลังแข็งแรงมาก พระเจ้าพรหมมหาราช ได้ทรงวางกำลังป้องกันพวกขอมไว้อย่างแข็งแรง จนพวกขอมไม่ยกกองทัพมารบกวนอีกตลอดรัชสมัยของพระองค์

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง พระเจ้าพรหมมหาราช

พญาขอมได้ครองเมืองเชียงแสน นานได้ 17 ปีก็หมดอำนาจแล้วก็หนีลงทางใต้ ไม่กลับมารุกรานไทยอีก ตลอดสมัยพระเจ้าพรหมมหาราช ครั้นทรงสร้างเมืองชัยปราการ เสร็จเรียบร้อยแล้วประมาณ 3 ปี พระพุทธศักราชล่วงได้ 949 ปี (ตามบันทึกของกรมศิลปากร ว่า พ.ศ.1483) มีพระมหาเถระองค์หนึ่ง ชื่อว่า พระพุทธโฆษาจารย์ เป็นชาติมอญ มีบ้านเดิมอยู่เมืองสะเทิม (พม่าเรียกว่า ตะโถ่ง) อยู่ใกล้กับเมืองเมาะลำเลิง ประเทศพม่า พระพุทธโฆษาจารย์นี้ ท่านได้ออกจากเมืองมอญ ลงสำเภาไปศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศลังกา มีความรู้พระพุทธศาสนา จบพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ก็ได้กลับมาสู่ประเทศของตน ท่านได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในประเทศมอญ และประเทศพม่าตามลำดับ แล้วได้เดินทางเข้ามาในเมืองสุโขทัย ลำดับมาจนถึงเมืองโยนก ถึงเมืองเชียงแสน ในสมัยพระเจ้าพังคราช นอกจากพระพุทธโฆษาจารย์ จะนำพุทธศาสนา มาเผยแผ่ในนครโยนกแล้ว ท่านยังได้อัญเชิญพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ามาด้วย 16 องค์ เป็นอัฏฐิหน้าผาก มีขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ได้แบ่งพระบรมธาตุขนาดใหญ่ 1 องค์ ขนาดกลาง 2 องค์ และขนาดเล็ก อีก 2 องค์ ถวายแก่พระญาเรือนแก้ว ส่วนที่เหลือได้ถวายแก่พระเจ้าพังคราช พระเจ้าพังคราชได้นำพระโกฏเงิน พระโกฏทอง และพระโกฏแก้ว มารองรับพระบรมธาตุทั้ง 11 องค์นั้น ทรงมอบให้พระเจ้าพรหมมหาราช นำไปประดิษฐาน ก่อพระเจดีย์ไว้ที่บนดอยน้อยหรือจอมกิตติ ซึ่งเป็นดอยที่ พระพุทธเจ้า ทรงประทานเกษาธาตุบรรจุไว้ก่อนแล้ว ในสมัยโน้น

พระธาตุจอมกิตติ

พระเจ้าพรหมราชให้ช่างก่อพระเจดีย์ชั้น กว้าง 3 วา สูง 6 วา 2 ศอก บนดอยจอมกิตติ พระเจดีย์แล้วเสร็จ ในวันจันทร์ เดือน 6 เพ็ญ พ.ศ.1483 โดยบริบูรณ์ ได้ให้มีการทำบุญฉลองอย่างมโหฬาร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายมหาทานแก่ประชาราษฎร์ เป็นการมหาปางอันยิ่งใหญ่ พระพุทธศาสนาก็ได้เจริญรุ่งเรืองในเมืองเชียงแสน โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าพรหมมหาราชนี้ ได้เกิดศิลปกิจกรรม ในสร้างพระพุทธรูปด้วยทองสำริด ซึ่งเรียกว่า ศิลปกรรมสมัยเชียงแสน เมื่อพระเจ้าพรหมมหาราช ได้สร้างเจดีย์จอมกิตติสำเร็จเรียบร้อยแล้ว พระองค์เสด็จกลับ นครชัยปราการ พระองค์ได้ให้ช่างก่อพระเจดีย์ขึ้น ณ บนดอยพระธาตุสบฝาง หลังจากได้สร้าง เมืองชัยปราการเสร็จแล้ว 4 ปี พระองค์ได้นำเอาพระบรมธาตุที่ทรงแบ่งไว้ จากการสร้างพระธาตุดอยกิตติ ได้นำมาบรรจุไว้ที่เจดีย์วัดพระธาตุสบฝางนี้ นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ให้ช่าง หล่อพระพุทธรูปขึ้นด้วยทองสำริด เป็นจำนวนมาก ได้นำไปถวายไว้ตามวัดที่พระองค์ทรงสร้าง มีวัดส้มสุก วัดเก้าตื้อ วัดป่าแดง วัดดอกบุญนาคเป็นต้น ประชาชนที่นับถือพุทธศาสนา ก็พากันสร้างพระพุทธรูป ตามเจตนาของแต่ละคนเป็นจำนวนหลายองค์ ถวายไว้ที่บนพระธาตุสบฝางนั้น

พระเจ้าพรหมมหาราชขึ้นครองราชย์

หลังจากที่พระเจ้าพังคราชเสด็จสวรรคต ราชสมบัติก็ตกเป็นของพระเจ้าทุขิตราช และเมื่อพระทุขิตราชเสด็จสวรรคตพระราชสมบัติก็ตกเป็นของพระเจ้าพรหมมหาราชพระองค์ทรงครองราชย์บัลลังก์ได้ 60 ปี พระองค์ มีพระราชโอรสองค์เดียว คือพระเจ้าสิริชัยหรือชัยสิริ

พระเจ้าพรหมมหาราชเสด็จสวรรคต

วัดพระเจ้าพรหมมหาราช มีศิลปะการก่อสร้างที่เก่าแก่สวยงามเป็นศิลปกรรมแบบล้านนา เป็นที่ประดิษฐานของอนุสาวรีย์ของพระเจ้าพรหมมหาราชผู้สร้างนครไชยปราการ ...

พวกขอมยังคงตั้งราชธานีอุปราชอยู่เมืองลพบุรีและมีเมืองใหญ่ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านอยู่ที่สุโขทัย แต่พวกขอมยังไม่มีกำลังพอจะขึ้นไปปราบปรามพวกไทยในลานนาและลานช้างได้ก็ต้องสงบอยู่พระเจ้าพรหมได้ครองราชย์อยู่เมืองชัยประการเป็นเวลา 59 ปี พอพระชนมายุได้ 77 พรรษาก็สวรรคตเมื่อ พ.ศ. 1538 เมื่อพระเจ้าพรหมมหาราชเสด็จสวรรคตแล้วมุขมนตรีก็อัญเชิญพระเจ้าชัยสิริราชโอรสขึ้นครองราชย์ปกครองบ้านเมืองเป็นกษัตริย์นครไชยปราการ อันดับที่ 2 สืบแทนต่อมา

พระเจ้าพรหมมหาราช พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ประเสริฐ กู้เอกราชโยนกนครพ้นทาสขอม ทั้งได้ทำนุบำรุง บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นกว่าแต่ก่อนทุก ๆ ด้าน เป็นอันมากทั้งในการปกปักษ์รักษาบ้านเมืองให้อยู่รอด มีความมั่นคงแข็งแรงพอที่จะต่อสู้กับอริราชศัตรู พระองค์ทรงเสริมสร้างป้อมคูประตูหอรบ ขยายอาณาเขตให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้ได้รับการยกย่องเป็นกษัตริย์มหาราชพระองค์แรกของไทย

.....

ข้อมูลแหล่งอ้างอิง

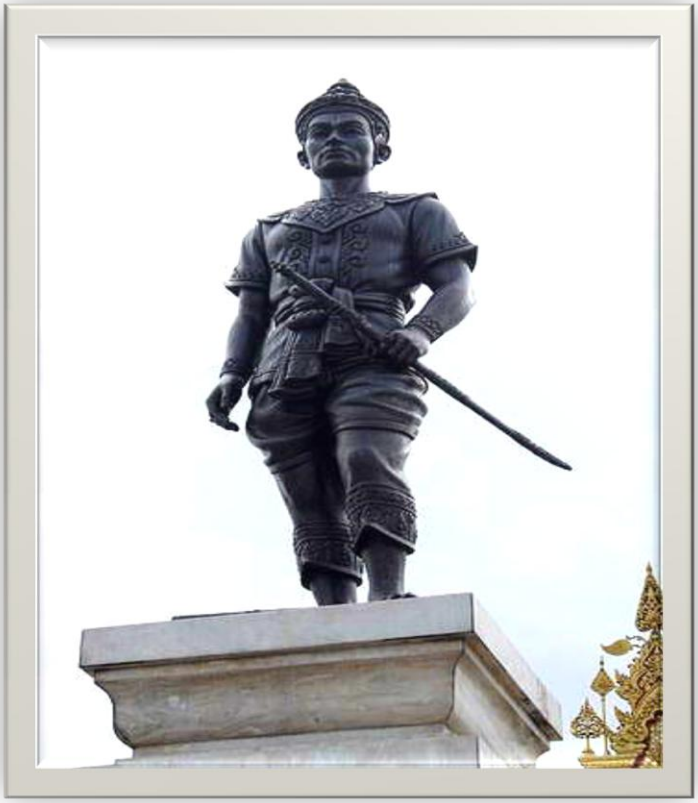
www.chiangmainews.co.th
www.lovemaesai.com/story3.htm
www.m-culture.go.th
www.silpa-mag.com
www.sujitwongthes.com/.../**พระเจ้าพรหม**-"**มหาราช**
www.thairath.co.th
www.web-pra.com
th.wikipedia.org/wiki/**พระเจ้าพรหมมหาราช**
\https://th-th.facebook.com/.../วัดป่าไม้แดง
lek-prapai.org
sites.google.com

ขอขอบคุณเนื้อหาและภาพจากเว็บไซต์ต่างๆ

มหาราชพระองค์ที่ 2 พญามังรายมหาราช

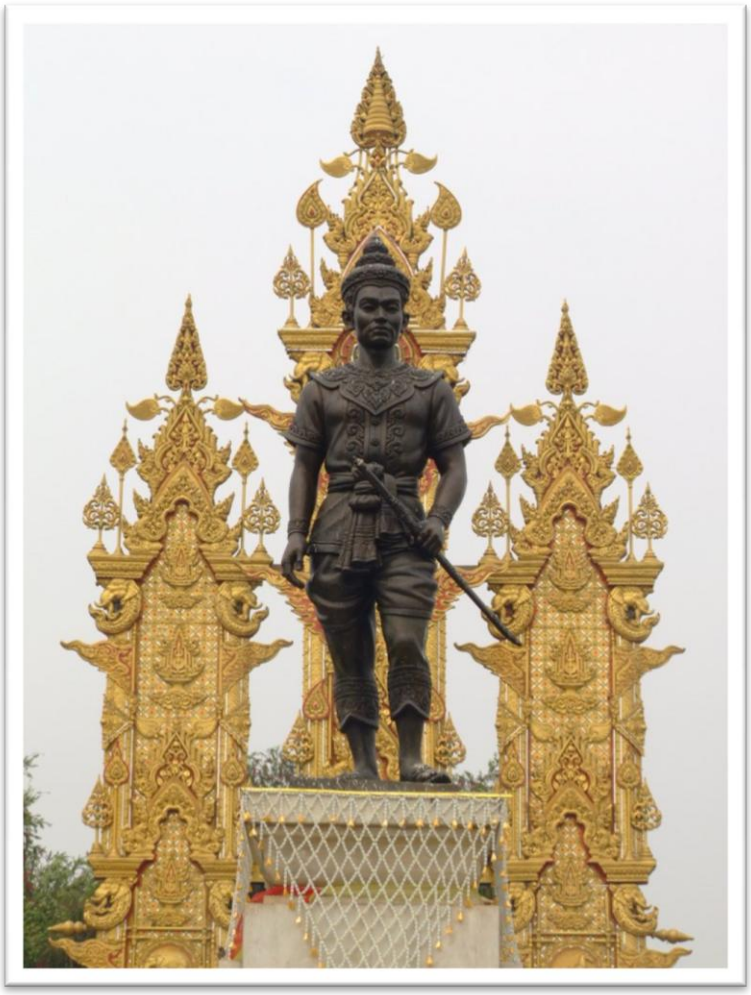
(พ่อขุนเม็งรายมหาราช)

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

“อนึ่งควรจัดไพร่ พลัดเปลี่ยนกันอยู่บ้านสร้างเหมืองฝายเรือกสวนไร่นา ให้ไพร่มีที่ทำนาหากิน อย่าให้ไพร่เป็นทุกข์ ให้ทำงานหลวง 10 วันทำงานของตน 10 วัน กำหนดเช่นนี้ถูกต้องตามโบราณธรรมฯ ผู้ใดไม่ได้สร้างเหมืองฝายแม้แต่สักน้อย หากไปขโมยน้ำท่าน ให้ตีหัวแตกแล้วจึงปล่อยไปหากไม่เช่นนั้นให้ปรับ 190 เงิน หากยังไปขโมยซ้ำอีกให้ฆ่าเสียที่นั้น”

“มังรายศาสตร์” กฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยพญามังรายกษัตริย์ผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านนา ที่ให้ความสำคัญในการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝาย

พระราชประวัติพญามังรายมหาราช

พญามังรายมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย ผู้ก่อตั้งเมืองเชียงรายเป็นราชธานี เมื่อปี พ.ศ. 1805 เป็นโอรสของพญาลาวเม็ง ซึ่งเป็นเชื้อพระวงค์ลัวะจังกราชแห่งแคว้นจก มารดาชื่อนางเทพคำข่าย(นางเทพคำขยายหรือนางอั้วมิ่งจอมเมือง) ซึ่งเป็นธิดาของท้าวรุ้งแก่นชาย เจ้านครเชียงรุ้ง แห่งแคว้นสิบสองปันนา จึงนับว่าพระองค์สืบเชื้อสายมาจากเจ้านครชั้นสูงทั้งฝ่ายพระบิดาและพระมารดา พระองค์ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ แรม 9 ค่ำ เดือนอ้าย ปีกุน เอกศกจุลศักราช 601 ตรงกับพุทธศักราช 1782 (บางตำนานกล่าวว่าเป็นเดือน 3 ปีจอ) เมื่อพระมารดาแรกตั้งพระครรภ์นั้น ได้ทรงสุบินนิมิตว่าได้เห็นดาวประกายหยาดแต่ท้องฟ้านภากาศลงมาทางทิศทักษิณ และได้รับดวงดาวนั้น โหรถวายคำพยากรณ์ว่าจะได้โอรสทรงศักดานุภาพปราบประเทศทักษิณจดแดนมหาสมุทร เมื่อพญามังรายพระชนมายุได้ 16 พรรษา พญาลาวเม็งพระบิดา ได้สู่ขอพระธิดาเจ้าเมืองเชียงเรืองมาอภิเษกกับพญามังรายแล้วทรงโปรดยกให้เป็นมหาอุปราช ต่อมาเมื่อพระชนมายุได้ 20 พรรษา พระบิดาได้เสด็จทิวงคต จึงได้ครองเมืองหิรัญนครเงินยางสืบแทนต่อไปตั้งแต่ พ.ศ. 1802 นับเป็นกษัตริย์องค์ที่ 25 ใน ราชวงศ์ลัวะจังกราช พระองค์ทรงรวบรวมบ้านเล็กเมืองน้อยเข้าเป็นอาณาจักรล้านนาไทยจนเจริญรุ่งเรือง ทรงสถาปนาอาณาจักรล้านนาไทยให้เป็นปึกแผ่น และทรงสร้างความสามัคคีระหว่างชนชาติไทย

ปัญหาพระนามของพระองค์ ชื่อใดถูกต้องกันแน่

พระนามของพระองค์เป็นที่ถกเถียงกันมาก สำหรับพระนามที่ถูกต้องของพระองค์คือ "มังราย" แต่ที่มีปัญหาคือ คำนำหน้าพระนามที่ถูกต้องควรเป็น "พญา" ไม่ใช่ "พ่อขุน" หากกล่าวถึงพระนามที่ถูกต้องควรเป็น "พญามังราย"ไม่ใช่ "พ่อขุนเม็งราย" การเรียกขานคำนำหน้าพระนามของกษัตริย์ว่า...."พ่อขุน."เป็นคตินิยมของทางอาณาจักรสุโขทัย แต่คตินิยมทางอาณาจักรล้านนา ไม่ปรากฏว่าเรียกขานกษัตริย์ ว่า "พ่อขุน"คงมีแต่. พญา.."หรือ .ขุน .เท่านั้น แม้กระทั่งชาวไทยเขิน รัฐเชียงตุงและชาวไทยลื้อ รัฐสิบสองพันนาก็ใช้คำว่า.."...พญา .." แทนตำแหน่งกษัตริย์ เรื่องพญามังรายสร้างเมืองเชียงตุง พญาจ๋องเป็นปฐมกษัตริย์สิบสองพันนาในตำนานเมืองเชียงตุงและตำนานสิบสองพันนาซึ่งมีหลักฐานอ้างอิง ดังนี้

1.เหตุที่มีการเรียกพระนามว่า"เม็งราย"สืบเนื่องมาจากพงศาวดารโยนกเขียนโดย พระยาประชากิจกรจักรเปลี่ยนพระนาม "มังราย"เป็น "เม็งราย" ทั้งๆที่เอกสารตำนานต่างๆ ที่มีการอ้างอิง เช่น ตำนานสิงหวัติ ตำนานเมืองหริภุญชัย ตำนานหิรัญนครเชียงแสน ตำนานพิงควงศ์ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานเมืองพะเยา ตำนานเมืองเชียงราย ตำนานเมืองนาน ตำนานพระธาตุดอยตุงและต้นฉบับอักษรพื้นเมือง ล้วนแล้วแต่เรียกพระนามว่า "พญามังราย"หรือ "มังราย" ทั้งสิ้นไม่ปรากฏพระนาม "เม็งราย" หรือ "พ่อขุนเม็งราย" เลยสักแห่งเดียว ไม่ทราบเหตุผลใดที่พระยาประชากิจกรจักร จึงมาเปลี่ยนพระนามเป็น"เม็งราย"แต่ถึงกระนั้นในตอนท้ายของเล่มในรายพระนามกษัตริย์ก็มีคำว่า."มังราย." ถึงสองแห่ง พลอยให้ผู้เขียนประวัติศาสตร์รุ่นหลังเขียนพระนามผิดไปด้วย แต่ปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าหันมาเขียนพระนาม "มังราย" ถูกต้องแล้วเป็นส่วนมาก อนึ่งพระนาม " พ่อขุนเม็งราย" นักเขียนประวัติศาสตร์คงจะเพิ่งใช้พระนามนี้ทีหลังจากที่หลวงวิจิตรวาทการแต่งเพลงประวัติศาสตร์ใช้พระนามในเนื้อเพลง "พ่อขุนเม็งราย"แต่บัดนั้นเป็นต้นมาความผิดพลาดที่เกิดด้วยเหตุนี้อีกประการหนึ่ง

อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ที่ศาลาว่าการจังหวัดเชียงใหม่พ่อขุนรามคำแหง พญางำเมือง และพญามังราย

2. หลักฐานที่ทางราชการถวายพระนาม "พญามังราย" ปรากฏในการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ สามกษัตริย์ ที่จังหวัดชียงใหม่ โดยที่ทางราชการจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยพ่อค้าประชาชน และข้าราชการ ได้พร้อมใจกันร่วมทุนและดำเนินการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พญามังราย พญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช)และพญางำเมือง ซึ่งเป็นพระสหาย ร่วมน้ำสาบาน ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ (หลังเดิม) เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่พระมหากษัตริย์ทั้งสามพระองค์ ทรงร่วมปรึกษาหารือวางแผนผังสร้างเมืองเชียงใหม่และขนานนามเมืองว่า "นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" เพื่อเป็นที่กราบไหว้เคารพสักการะระลึกในพระมหากรุณาธิคุณ และทางราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้จารึกพระนามไว้ที่ฐานพระบรมราชาอนุสาวรีย์ว่า ""พญามังราย"(เม็งราย) พญาร่วง "พ่อขุนรามคำแหงมหาราช" และ "พญางำเมือง" ทั้งได้อัญชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระบรมราชินีนาถมาทรงประกอบพระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2527 เวลา16.00 น.

3 เหตุผลที่จังหวัดเชียงใหม่และคณะกรรมการได้เรียกขานพระนามว่า"พญามังราย"ก็เพื่ออนุรักษ์ให้ถูกต้องตรงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี เช่น เอกสารตำนานจากคัมภีร์โบราณปั๊บสาและศิลาจารึกกับคตินิยมของชาวล้านนา ที่ไม่เคยเรียกพระนามกษัตริย์ของล้านนาโดยใช้คำนำหน้าว่า "พ่อขุน"แม้แต่พระองค์เดียว ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้

3.1.ศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นศิลาจารึกที่พระสุมนเถระ พระภิกษุชาวสุโขทัย ซึ่งพระเจ้ากือนา แห่งเมืองเชียงใหม่ได้ทรงขอต่อพญาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย เพื่อมาเผยแพร่ศาสนาในเชียงใหม่ ปรากฏคำจารึกอยู่ในหลักจารึกหมายเลข ล.พ. 38 เป็นหลักจารึกของพระสุมนเถระสร้างเสริมพระอัฏฐารสยืนเมื่อ จ.ศ.732 (พ.ศ.1913)เป็นระยะเวลาห่างจากปีสวรรคตของพญามังรายและกษัตริย์ล้านนาว่า.. "อันว่า พระศิลาจารึก เจ้าท้าวสองแสนนาอันธรรมมิกราช ผู้เป็นลูกรักแก่ พญาผาย เป็นหลานแก่ พญาคำฟู เป็นหลานแก่ พญามังราย หลวงนี้ "

วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

3.2.หลักศิลาจารึกวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศิลาจารึกที่ 76 ซึ่งจารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2124(จ.ศ. 943)ในจารึกกล่าวถึงการสร้างเมืองเชียงใหม่ และสร้างวัดเชียงมั่น โดยพญามังราย พญาร่วง และพญางำเมือง ดังนี้ " ศักราช 658 ปีรวายสันเดือนวิสาขะออก 8 ค่ำ วัน 5 ไทยเมิงเปล้ายามแตรรุ่งแล้วสองลูกนาที ปลายสอง บาทนวลัคนาเสวยนวางศ์ พฤหัสในมีนศรี พญามังรายเจ้า พญางำเมือง พญาร่วง ทั้งสามตนตั้งหอนอนใน ชัยภูมิราชมณเฑียรขุด คือ ก่อตีบูร ทั้งสี่ด้าน...."

3.3.หลักจารึก ล.พ. 9 ซึ่งปัจจุบันตั้งไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดลำพูน ระบุพระนามว่า "พญามังราย"(ประชุมศิลาจารึกภาคที่3)ฉะนั้นพระนาม"พญามังราย"จึงมีความหมายต่อความรู้สึกของชาว ล้านนา และชาวเชียงใหม่อย่างยิ่ง ที่พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการปกครองและ วัฒนธรรม สืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้

3.4.นอกจากนั้นก็ปรากฏอยู่ในตำนานเป็นคัมภีร์ใบลานบ้าง ปั๊บสาบ้างเอกสารต่างๆที่กล่าวมาล้วน เขียนพระนามว่า"พญามังราย"หรือ"มังราย"ทั้งสิ้นเช่นชินกาลมาลีปกรณ์ รจนาโดย พระรัตนปัญญาเถระพระ วงค์ของ พญามังราย การเรียกพระนาม"พญามังราย" จึงไม่ผิด (เอกสารเรื่องนี้เดิมเขียนเป็นภาษาบาลีและได้ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส โดย ศาสตราจารย์ยอร์ชเซเดย์และภาษาอังกฤษโดย ดร.ชยะวิกรม แห่งมหาวิทยาลัยซี ลอน(ลังกา)ตำนานมูลศาสนา รจนาโดยพระพุทธพุกาม พระพุทธญาณ เชื่อว่าได้แต่งขึ้นก่อนปีที่แต่งชินกาล มาลีปกรณ์หรือจามเทวีวงศ์ (พ.ศ. 2059-2060) ประชุมพงศาวดารภาคีที่10 เรื่องราชวงศ์ปกรณ์พงศาวดาร เมืองน่าน ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 เรื่อง พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน และตำนานสิงหวัติ ตำนาน พื้นเมืองเชียงใหม่ 8 ผูก ฉบับสำนักนายกรัฐมนตรีจัดพิมพ์เผยแพร่ กฎหมายมังรายศาสตร์ (ฉบับวัดเสาไห้-ฉบับวัดเชียงมั่น-ฉบับวัดหมื่นเงินกอง-ฉบับนอตอง-ฉบับวัดช้างค้ำและฉบับวัดไชยสถาน)ตำนานพระธาตุดอย

ตุง โครงราชหิภุญชัย (ฉบับบพระสมุด ฉบับเชียงใหม่-ฉบับลำพูนและฉบับวัดกิ่วพร้าว อ.แม่จันเชียงราย) ตำนานเมืองเชียงตุง ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ตำนานพระธาตุหริภุญชัย โคลงมังรายรบเชียงใหม่ ฯลฯ

4.การใช้คำนำหน้าพระนาม "มังราย"เป็นพ่อขุนมังราย ย่อมไม่เป็นการถูกต้องตามคตินิยมของชาวล้านนาและไม่ถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีตามที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น คตินิยมของการใช้คำว่า "พ่อขุน"เป็นลักษณะของชาวอาณาจักรสุโขทัยตามลักษณะการปกครองของกษัตริย์ ทำนองพ่อปกครองลูกและปรากฏจากหลักฐานศิลาจารึกสุโขทัยเรียกคำนำหน้าพระนามว่า "พ่อขุน" เพียงไม่กี่พระองค์ คือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง พ่อขุนรามคำแหง พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนบางกลางหาว(พระองค์เดียวกับพ่อขุนศรีอินทราทิตย์)และพ่อขุนศรีนาวนำถม เท่านั้นกษัตริย์พระองค์ไม่เรียก "พ่อขุน" เช่น พญาลิไทย พญาลือไทย(ศิลาจารึกหลักที่3 นครชุมกำแพงเพชร)ฉะนั้นการที่จะใช้คำนำหน้าพระนามของพระมหากษัตริย์ทางล้านนาเป็น"พ่อขุน." จะทำให้สับสนและผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นการฝึกคตินิยมและเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาวล้านนาโดยเฉพาะชาวเชียงใหม่ คำว่า "พ่อขุน"+พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อธิบายว่า "พ่อขุน"(โบ) น.กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในสมัยสุโขทัย

ศิลาจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

5. หลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยมีดังนี้

5.1.ศิลาจารึกหลักที่1 หน้า1ตอนที่2ว่า เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยดี ในน้ำมีปลาในนามีข้าว " ." กลางบ้าน กลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวเถิง เจ้าเถิง ขุนบ่ไร้ไปลั่นกระดิ่ง อันแขวนไว้พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ "

5.2ในด้านที่4 กล่าวคือ "พ่อขุนรามคำแหง"ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ 1204 ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้นั้นใส่ไว้พ่อรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวพญาแก่ไทย

ทั้งหลายอนึ่งจะเห็นได้ว่า ตามหลักศิลาจารึกนั้น การเรียกขานพระนาม "พ่อขุน"มิใช่มีแต่พ่อขุนรามคำแหงเท่านั้นแต่ได้เรียกถึง(ศิลาจารึกหลักที่ 2 วัดศรีชุม สุโขทัย) พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบางกลางหาว พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนบาน และพ่อขุนนำถมอีกด้วย (มีคำว่า "ปู่พญา" พรญา)สรีนาวนำถม ซึ่งเป็นคนละพระองค์กับ "พ่อขุนนำถม")

5.3. ส่วนทางอาณาจักรล้านนาและสุโขทัยมีความสัมพันธ์ต่อกษัตริย์ของล้านนาคือ พญามังราย พญางำเมือง และพ่อขุนราม ที่เป็นพระสหายร่วมสาบานกัน และประชาชนทั้งสองอาณาจักรจะไปมาหาสู่ทำมาค้าขายซึ่งกันและกันก็ย่อมจะได้กิตติศัพท์เรียกขานกษัตริย์สุโขทัยว่า "พ่อขุน" อยู่เป็นเนืองนิจชาวล้านนาก็ไม่ได้เอาคตินิยมเรียกขานกษัตริย์ของสุโขทัยมาเป็นแบบอย่างด้วย คงเรียกขานพระนามกษัตริย์ของตนเอง " พญา" หรือไม่ก็มีเพียงคำว่า "ขุน" เท่านั้น สำหรับบางพระองค์หรือบางสมัยกาลแม้แต่พระสุมนเถระที่เป็นชาวสุโขทัย ซึ่งเป็นผู้ทำศิลาจารึก วัดพระยืน จังหวัดลำพูน ก็ไม่ได้จารึกพระนาม "พ่อขุนมังราย" ตามคตินิยมของชาวสุโขทัยซึ่งพระสุมนเถระเคยชินอยู่เป็นเนืองนิจในอาณาจักรสุโขทัย แสดงว่าพระสุมนเถระได้ทราบถึงคตินิยมของชาวล้านนาเป็นอย่างดี จึงได้จารึกพระนากษัตริย์ ของล้านนาว่า "พญาคำฟู พญาผายู และพญามังราย"

5.4. อย่างไรก็ดี ในจารึกสุโขทัยหลักที่ 4หลักที่ 5หลักที่ 7และหลักที่ 8 จารึกพระนามกษัตริย์สุโขทัยว่า "พญา" (พระญา) ทั้งสิ้น

ดร. ฮันส์ เพนธ์ เป็นชาวเยอรมัน เกิดในปี พ.ศ. 2480 ที่นครเบอร์ลิน เมื่ออายุ 19 ปี ได้เริ่มศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

6. ความหมายคำว่า "พญา" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้อธิบายไว้ว่า "พญา" (พะยา) (โบ) น.เจ้าแผ่นดิน เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า พะยา น.บรรณาศักดิ์สูงกว่า พระต่ำกว่า เจ้าพระยา" มีผู้รู้บางท่าน อ้างว่า พญา เป็นภาษาเขมร โดยอ้างพจนานุกรมเขมรว่า " พญา" (น) เจ้าชาย คำนำหน้าชื่อเจ้าเมือง คำนำหน้าชื่อรัฐมนตรีและผู้รู้เท่านั้นกล่าวต่อไปอีกว่า การที่มีการใช้คำว่า " พญา"เนื่องจากไทยรับเอาวัฒนธรรม

เขมรเข้ามาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถแล้วอิทธิพลของภาษาเขมรจะขยายมาทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนมากที่สุดเรื่องนี้ เป็นการที่อ้างเอาพจนานุกรมของเขมรด้านเดียว แต่พจนานุกรมไทยมิได้ถือว่าเป็นภาษาเขมร เพียงแต่อ้างว่าเป็นภาษาโบราณ ตรงข้ามถ้า คำใดเป็นคำเขมรแท้พจนานุกรมไทยจะระบุว่าเป็นภาษาเขมร เช่น เขนย เสวยเป็นต้น ส่วนการที่อ้างว่าภาษาเขมร หรือวัฒนธรรมเขมรแพร่เข้ามามากในสมัยพระบรมไตรโลกนารถคงจะหมายถึงคำว่า พระยา ซึ่งคำนี้ตามพจนานุกรมให้ความหมายเพียงตำแหน่งบรรดาศักดิ์ที่ต่ำกว่าเจ้าพระยา และสูงกว่าพระแต่คำว่า " พญา"ที่ทางล้านนาใช้นำหน้ากษัตริย์นั้น มีมาก่อนในสมัยพระบรมไตรโลกนารถ อย่างน้อยที่สุดก็เท่าที่ปรากฏ ในหลักศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน คือ พ.ศ. 1913 ตรงกับสมัยพญาลิไท และพระเจ้ากือนาอย่างไรก็ตาม ผู้รู้อีกท่านหนึ่งคือ ดร. ฮันส์ เพนธ์ แห่งสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่อธิบายว่า พญา เป็นศัพท์ที่มาจากภาษาอินเดีย เป็นคำที่ใช้เรียกกษัตริย์ของชาวมอญสมัยโบราณ ดังนั้น ไม่ว่าจะอ้างเป็นภาษาเขมร ภาษามอญหรือภาษาไทย ก็เป็นภาษาที่นำมาจากอินเดียกันทั้งสิ้น ไทยทางล้านนามิได้รับเอา วัฒนธรรม ทางเขมร แต่รับเอาวัฒนธรรมจากมอญ เพราะไปมาหาสู่กับอาณาจักรหริภุญชัยอยู่เสมอ และยังผนวกเอาอาณาจักรหริภุญชัยเข้ามาในอาณาจักรล้านนา ในสมัยพญามังราย อิทธิพลของภาษามอญจึงเข้ามาปนอยู่ในภาษาถิ่นของล้านนาจนกลายเป็นภาษาของล้านนาไป ดังนั้นผู้ใดจะมาอ้างว่าการใช้ " พญา"พระนาม ศรีอินทราทิตย์ รามคำแหง ก็เป็นภาษาต่างชาติเหมือนกันดังนั้น ด้วยเหตุผลและข้อเท็จจริงดังได้กล่าวมาแต่ต้น พระนามที่ถูกต้องของพระมหากษัตริย์แห่งล้านนาทไยผู้ทรงสร้าง " นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" คือ พญามังราย ไม่ใช่พ่อขุนเม็งรายและทั้งที่เป็นการสมควรในการถวายพระสมัญญานามว่า " พญามังรายมหาราช" เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติในฐานะที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่แห่งแคว้นล้านนาไทย ทรงรวบรวมนครรัฐหรือแคว้นต่างๆทั้งได้ผนวกเอาอาณาจักรเดียวกัน ทำให้อาณาจักรล้านนา ไทยแผ่ไปอย่างกว้างใหญ่ไพรศาล และขยายพระราชอำนาจเข้าไปถึงอาณาจักรพม่าและหงสาวดี ปัจจุบันนี้นครเชียงใหม่ได้เจริญวัฒนาเป็นหลักในการปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือและเป็นศูนย์กลางแห่งอารยธรรมล้านนาสืบมาทุกวันนี้

วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย

พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพญามังรายมหาราช

ทรงสร้างเมืองเอกในแว่นแคว้นถึง 3 เมืองได้แก่

สร้างเมืองเชียงราย เมื่อ พ.ศ. 1805

สร้างเมืองกุมกาม (ปัจจุบันคืออำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่) เมื่อ พ.ศ. 1829

พ.ศ. 1834 พญามังรายเสด็จไปสร้างเมืองใหม่ที่เชิงดอยสุเทพ ใช้เวลาสร้างนาน 5 ปี พ.ศ. 1839 จึงแล้วเสร็จจึงได้อัญเชิญพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระเจ้าแผ่นดินสุโขทัย พญางำเมืองธรรมมิกราช พระเจ้าแผ่นดินแคว้นพะเยา มาช่วยกันขนานนามเมืองใหม่ว่า นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่

นอกจากนั้น พระองค์ยังได้ทรงบูรณะเมืองหิรัญนครเงินยาง และในปี พ.ศ.1811 ได้บูรณะเมืองฝาง เพื่อใช้เป็นที่ชุมนุมไพร่พลของพระองค์ (ซึ่งแต่เดิมเมืองฝางตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองหิรัญนครเงินยางมาก่อน) และโปรดให้ขุนอ้ายเครือคำลก หรือขุนเครื่อง ราชโอรสองค์ใหญ่ไปครองเมืองฝาง

เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

ทรงพระปรีชาสามารถในการสงคราม

พญามังราย ทรงแผ่พระเดชาในทางการรบ ดินแดนภาคเหนือทั้งหมดพ่อขุนเม็งรายได้ครอบครองโดยทั่วอาณาจักรล้านนาในรัชสมัยของพระองค์มีอาณาเขตกว้างไกล

ทางเหนือถึงเชียงรุ่งและเชียงตุง

ตะวันออกถึงน้ำโขง แต่ไม่รวมเมืองพะเยา เมืองน่าน และเมืองแพร่

ทิศใต้ถึงนครเชลางค์

ตะวันตกถึงอาณาจักรพุกาม (พม่าและมอญ)

พ.ศ. 1805 ขณะยกทัพไปถึงเมืองลาวกู่เต้าและประทับอยู่ที่นั่น เผอิญช้างทรงของพระองค์ซึ่งทอดไว้ที่ป่าหัวดอยทางทิศตะวันออก หลุดพลัดไป พระองค์จึงเสด็จตามรอยช้างไปจนถึงดอยจอมทอง ริมฝั่งแม่น้ำกก

ทอดพระเนตรเห็นภูมิประเทศเป็นชัยภูมิที่ดี จึงได้โปรดให้สร้างพระนครขึ้น โดยก่อกำแพงโอบรอบ เอาดอยจอมทองไว้ภายในขนานนามว่า เมืองเชียงราย แล้วให้ย้ายราชธานีจากเมืองหิรัญนครเงินยาง มาตั้งอยู่ที่เชียงรายนับแต่นั้นมา

พ.ศ.1811 ได้แปรพระราชฐานไปประทับอยู่เมืองฝาง ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่สร้างมาตั้งแต่ครั้งพระเจ้าลัวะจักราช ปฐมวงศ์ เมื่อพ.ศ.1183

พ.ศ.1812 ทรงยกทัพไปตีเมืองผาแดงเชียงของได้ แล้วทรงเสด็จกลับมาประทับที่เมืองฝาง

พ.ศ.1814 ทรงยกทัพไปตีเมืองเชิง ทรงได้รับชัยชนะและทรงได้เมืองเชิงมาไว้ในครอบครอง แล้วเสด็จกลับมาประทับที่เมืองฝาง

พ.ศ.1819 พญามังรายได้ยกกองทัพไปประชิดเมืองพะเยา พ่อขุนงำเมือง ผู้ครองเมืองพะเยาออกมารับเสด็จด้วยไมตรีและยกตำบลบ้านปากน้ำให้แก่พ่อขุนเม็งรายแล้วปฏิญาณเป็นมิตรกัน ต่อมาอีกราว 4 ปี พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งอาณาจักรสุโขทัย พ่อขุนงำเมือง และ พ่อขุนเม็งราย ได้กระทำสัตย์ปฏิญาณเป็นพระสหายกัน โดยทรงเอาโลหิตที่นิ้วพระหัตถ์ผสมกับน้ำสัตย์เสวยทั้งสามพระองค์สัญญาว่าจะไม่เบียดเบียนกันตลอดชีวิตและในปี

วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง(เขลางค์นคร)

พ.ศ.1824 ทรงยกทัพไปตีแคว้นหริภุญชัยจาก พญายีบา ทรงทำสงครามอยู่นานกว่าจะสำเร็จทรงส่งให้ขุนฟ้าเข้าไปเป็นไส้ศึกในนครหริภุญชัย เมื่อขุนฟ้าสบโอกาสจึงได้ส่งข่าวไปบอกแก่พญามังรายเจ้ายกทัพเข้า

ตีหริภุญชัยสำเร็จ พญายีบาทรงเสด็จหนีออกจากเมืองโดยได้รับความช่วยเหลือจากพญาเบิก เจ้าเมืองเขลางค์นครซึ่งเป็นพระโอรสของพญายีบา พญายีบาเสด็จหนีออกเมืองไปถึงดอยกลางป่าก็คิดนึกได้ที่เสียรู้ขุนฟ้าเป็นไส้ศึกให้พญามังรายก็เสียใจหลั่งน้ำตาร้องไห้ สถานที่น้ำตาตกนี้จึงมีชื่อว่า “ดอยพระยายีบาร้องไห้” มาจนทุกวันนี้ ต่อมาพระยายีบาจึงหนีมาอยู่กับพระยาเบิกเจ้าเมืองลำปาง(เขลางค์) ผู้เป็นโอรส เวลาล่วงไป 14 ปี พระยาเบิกทรงช้างชื่อ ปานแสนพล ยกทัพไปหมายจะตีเมืองลำพูนคืนให้พระบิดา พญามังรายให้เจ้าขุนสงครามทรงช้างชื่อแก้วไชยมงคลออกรับศึก ทั้งสองได้ทำยุทธหัตถีกัน ที่บ้านขัวมุงขุนช้าง ใกล้เมืองกุมกาม พระยาเบิกถูกหอกแทงบาดเจ็บ และตีฝ่าวงล้อมออกมาได้ จึงมาตั้งรับอยู่ที่ตำบลแม่ตาล เขตเมืองลำปาง ได้สู้รบกันเป็นสามารถผล ที่สุดทัพลำปางแพ้ยับเยิน

พระยาเบิก หรือเจ้าพ่อขุนตาน

เจ้าขุนสงครามจับกุมตัวพระยาเบิกแม่ทัพได้ และปลงพระชนม์เสียที่นี่ ดวงวิญญาณอันกล้าหาญเปี่ยมไปด้วยกตัญญูเวทิคุณนี้ จึงได้รับพระราชทานนามว่า "เจ้าพ่อขุนตาน" พญามังรายทรงครองเมืองหริภุญชัยได้ 2 ปีจึงเสด็จไปสร้างเมืองใหม่คือ เวียงกุมกาม เนื่องจากทรงมีพระดำริว่าเมือง หริภุญชัยไม่เหมาะกับพระองค์ จึงทรงให้เจ้าขุนเครือพระโอรสองค์เล็กของพระองค์มาปกครองเมืองนี้แทน

ในปี พ.ศ.1828 พระยายีบาและพระยาเบิกยกทัพขอมมาเพื่อตีเมืองหริภุญชัยคืน พ่อขุนเม็งรายจึงทรงแต่พระโอรสคือ ขุนคราม ยกทัพออกไปต้านทาน ได้รบกับพระเบิก และจับพระยาเบิกสำเร็จโทษ พระยายีบารู้ข่าวว่าเสียบุตรจึงทิ้งเมืองเขลางค์หนีไปพึ่งพระยาพิษณุโลก เจ้าขุนครามจึงได้เมืองเขลางค์อีกเมืองหนึ่ง

พ.ศ.1831 ทรงยกทัพไปตีเมืองหงสาวดี พระเจ้ากรุงหงสาวดีสุทธโสมเกรงพระบารมีจึงแต่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายขอเป็นพระราชไมตรีและยอมยกพระราชธิดาพระนางปายโคให้เป็นบาทบริจาริกาแก่พระองค์

เมืองพุกาม (Bagan) เมืองท่องเที่ยวของพม่าที่ได้รับการขนานนามว่า

เป็น "เมืองแห่งทะเลเจดีย์" หรือ "ดินแดนแห่งเจดีย์สี่พันองค์"

พ.ศ.1833 ทรงยกทัพไปตีเมืองพุกาม พระเจ้าอังวะทรงทราบข่าวจึงได้ให้เสนาอำมาตย์ นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายขอเป็นพระราชไมตรี พระเจ้าอังวะได้ทรงส่งช่างต่างๆมาให้ เช่น ช่างทองคำ ช่างทองเหลือง ช่างทองแดง ช่างเหล็กและอื่นๆ พญามังรายจึงทรงยกทัพกลับทรงโปรดให้ช่างทองไปอยู่เมืองเชียงตุง ช่างฆ้องไปอยู่ที่เมืองเชียงแสน ช่างทองเหลือง ช่างเหล็กไปอยู่ที่เมืองเวียงกุมกามอีกทั้งยังทรงได้บำรุงพระพุทธศาสนาโดยได้รับอิทธิพลตามแบบอย่างของอังวะ

พ.ศ. 1829 ยกทัพไปตีเมืองหงสาวดีพระเจ้าหงสาวดีเจงพยุเจง เกรงพระบารมีจึงแต่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายขอเป็นไมตรีโดยยกพระราชธิดาพระนามว่านางปายโค (ตะละแม่ศรี) ให้เป็นบาทบริจาริกาแด่พ่อขุน เม็งราย

พ.ศ. 1832 ยกทัพไปตีเมืองพุกาม พระเจ้าอังวะให้ราชบุตรนำเครื่องบรรณาการมาต้อนรับขอเป็นไมตรี

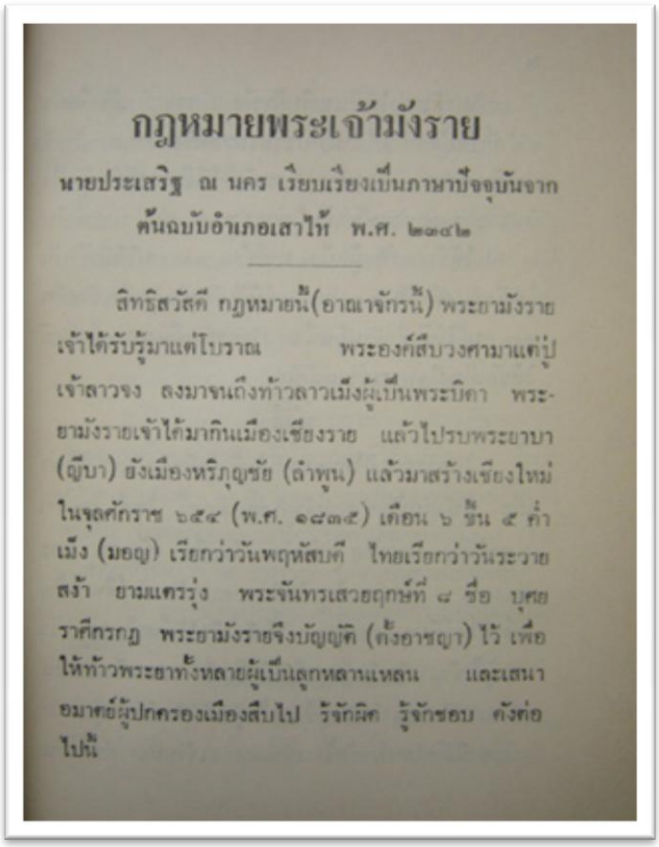
ทรงนำความเจริญในด้านศิลปกรรม เกษตรกรรม และพาณิชยกรรมมาสู่แคว้นล้านนา

โดยเมื่อครั้งที่ยกทัพไปตีเมืองพุกาม พระองค์ได้นำช่างฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างฆ้อง ช่างทอง และช่างเหล็ก ชาวพุกามเข้ามาฝึกสอนขาวล้านนาไทย จึงเข้าใจว่าศิลปะต่าง ๆ ของพุกามที่มีเหลืออยู่ในปัจจุบันน่าจะเริ่มมาแต่นั้นเมื่อจำนวนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์มีมากขึ้น ก็ทรงจัดหาทำเลที่เหมาะสมในการเกษตรและการค้าเพื่อให้มีอาชีพทั่วหน้า

ทรงเป็นนักปกครองที่สามารถและประกอบด้วยคุณธรรมสูงส่ง

พญามังรายทรงเลื่อมในและศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยเป็นองค์ศาสนูปถัมภกและทรงนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการปกครองราษฎรของพระองค์ได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขมีศีลธรรมอันดีมีอัธยาศัยโอบอ้อมอารี แก่คนทั่วไปซึ่งเป็นมรดกด้านคุณธรรมที่ตกทอดถึงลูกหลานชาวล้านนา จนตราบเท่าทุกวันนี้ แม้ว่าพระองค์ทรงเป็นนักรบผู้แกล้วกล้า แต่การใดที่เป็นทางนำไปสู่ความหายนะเป็นเหตุให้เสียเลือดเนื้อระหว่างคนไทยด้วยกัน พระองค์จะทรงหลีกเลี่ยง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงรับไมตรีจากเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ และการกระทำสัตย์ปฏิญาณระหว่างสามกษัตริย์ดังกล่าว

พระปรีชาสามารถในด้านการปกครอง

กฎหมายพระเจ้ามังราย

นายประเสริฐ ณ นคร เรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบันจาก
ต้นฉบับอ้นภอเสาไห้ พ.ศ. ๒๐๔๒

สิทธิสวัสดี กฎหมายนี้(อาณาพักรนี้) พระยามังราย
เจ้าได้รับรู้มาแต่โบราณ พระองค์สืบวงศามาแต่ปู่
เจ้าลาวจง ลงมาขนถึงท้าวลาวเมืองผู้เป็นพระบิดา พระ-
ยามังรายเจ้าได้มากินเมืองเชียงราย แล้วไปรบพระยาบา
(ญีบา) ยังเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) แล้วมาสร้างเชียงใหม่
ในจุลศักราช ๖๕๔ (พ.ศ. ๑๘๓๕) เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ
เม็ง (มอญ) เรียกว่าวันพฤหัสบดี ไทยเรียกว่าวันระวาย
สง้า ยามแตรรุ่ง พระจันทรเสวยฤกษ์ที่ ๘ ชื่อ บุศย
ราศีกรกฎ พระยามังรายจึงบัญญัติ (ตั้งอาชญา) ไว้ เพื่อ
ให้ท้าวพระยาทั้งหลายผู้เป็นลูกหลานแหลน และเสนา
อมาตย์ผู้ปกครองเมืองสืบไป รู้จักผิด รู้จักชอบ ดังต่อ
ไปนี้

กฎหมายมังรายศาสตร์

ในการปกครองบ้านเมือง พญามังรายทรงวางระเบียบการปกครองหรือกฎหมายที่ทรงตราขึ้นไว้เป็นพระธรรมศาสตร์ ใช้ในการปกครองแผ่นดิน ทรงอาศัยประมวลกฎหมายที่เรียก "วินิจฉัยมังราย" หรือ "มังรายศาสตร์" ซึ่งเป็นราชศาสตร์ (พระราชบัญญัติประกอบพระธรรมศาสตร์) อันกลั่นกรองมาจากคำวินิจฉัยที่พระมหากษัตริย์มีไว้ แล้วประมวลเข้าเป็นหมวดเป็นหมู่ เพื่อให้ลูกขุนใช้เป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาในการพิพากษาผู้กระทำผิดสมควรแก่โทษานุโทษโดยมิให้เลือกเห็นแก่หน้าว่าจะเป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อย หัวหมู่ หรือไพร่น้อยเมื่อกระทำผิดย่อมต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน

การจัดหน่วยทหาร ตามมังรายศาสตร์ ได้กล่าวถึงการจัดหน่วยทหาร ตั้งแต่เล็กไปใหญ่ ตามหลักจำนวนไพร่พลที่มีอยู่ในหน่วยนั้น ๆ เริ่มต้นจากหน่วยเล็กที่สุด

กฎหมายมังรายศาสตร์หรือวินิจฉัยมังราย นับว่าเป็นหนังสือใบลานที่เก่าแก่ที่สุดต้นฉบับเดิมเขียนเป็นภาษาไทเหนือหรืออักษรตั๋วเมือง ความหมายของชื่อกฎหมายนั้นหมายความว่าเป็นคำพิพากษาของพญามังรายเจ้านั่นเองครับ สำหรับลักษณะการแต่งของกฎหมายมังรายศาสตร์นี้เป็นการแต่งแบบร้อยแก้ว มังรายศาสตร์เป็นหนังสือกฎหมายที่ได้รวบรวมเรียบเรียงมาจากหนังสือธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นคัมภีร์กฎหมายเก่าแก่ของอินเดีย ที่ถูกมอญดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของตนไปบ้างแล้ว

ในส่วนของ**ตอนแรก**กล่าวถึงการสืบสันตติวงศ์ลานนา การสร้างเมืองเชียงใหม่และวัตถุประสงค์ในการแต่ง คำนำ ใช้คำว่าสิทธิสวัสดี กล่าวถึงกฎหมายที่ได้รู้มาแต่โบราณ พญามังรายจึงบัญญัติไว้เพื่อให้ท้าวพระยาทั้งหลายผู้เป็นลูกหลานเหลน และเสนาอมาตย์ผู้ปกครองเมืองสืบไปได้รู้จักผิดรู้จักชอบ

ตอนที่สองกล่าวถึงเรื่องระเบียบการปกครอง ซึ่งสมัยนั้นได้มีการจัดการปกครองออกเป็นหมู่ๆ หมู่ละ 10 คนบ้าง 100 คนบ้าง 1,000 คนบ้าง 10,000 คน 100,000 คนบ้าง โดยมีหัวหน้าทำหน้าที่ในการปกครองในแต่ละหมู่

ตอนที่สามกล่าวถึงเรื่องของตัวบทกฎหมาย ที่มีคำอธิบายพร้อมเหตุผลประกอบ มีจริยธรรมสอดแทรกและมีลักษณะของความยืดหยุ่นเพื่อความเหมาะสมอีกด้วย สำหรับหมวดหมู่ต่างๆที่ถูกแบ่งไว้มีดังนี้ 1. กฎหมายหมวดหนีศึก 2.คนตายกลางสนามรบ3.รบศึกกรณีได้หัว และไม่ได้หัวข้าศึก 4.เสนาอมาตย์ตาย 5.ให้ไพร่มีเวรผลัดเปลี่ยนกัน 6.ไพร่กู้เงินทุน 7.ไพร่สร้างไร่นา โทษหนักสามสถาน 9.โทษประหารชีวิต 10. ลักษณะหมั้น 11.ลักษณะหย่า 12.การแบ่งสินสมรส 13.ขอรับมรดก 14.อายุความยี่สิบปี 15.สาเหตุวิวาทกัน

จากหมวดกฎหมายเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์แห่งการปกครองอย่างแท้จริง สมัยโบราณการศึกษายังไม่มีเป็นระบุ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีสถาบันการศึกษา แต่พญามังรายมหาราชทรงรอบรู้จากสติปัญญา จากสามัญสำนึกและจินตนาการอันแหลมคมของพระองค์ กฎหมายพญามังรายมหาราชนั้นได้กลายมาเป็นพื้นฐานของกฎหมายปัจจุบันที่ได้รับการพัฒนาสืบมา

วินิจฉัยมังรายฉบับเก่าแก่ที่สุดหลงเหลือมาถึงปัจจุบันเพียงฉบับเดียว คือ ที่พบ ณ วัดเสาไห้ คัดลอกเอาไว้เมื่อ พ.ศ. 2342 และต่อมา ราชบัณฑิตยสถานแปลเป็นภาษาปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. 2514

พระปรีชาสามารถในการตัดสินคดี

พญามังรายมหาราชทรงเป็นตุลาการตัดสินความคดีระหว่างพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งอาณาจักรสุโขทัย กับพญางำเมืองธรรมิกราช แห่งแคว้นพะเยา ด้วยความสุขุมรอบคอบ ในปีพ.ศ. 1830 โดยเกิดเหตุคือเรื่องชู้สาวระหว่าง พญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช) แห่งเมืองสุโขทัย กับพระนางอั้วเชียงแสนราชเทวีของพญางำเมือง พญางำเมือง ทรงทราบเหตุก็กุมเอาพญาร่วงไว้ พ่อขุนงำเมือง ได้อัญเชิญพญามังรายมหาราชไปช่วยตัดสินความ จะตัดสินเองก็ทรงกลัวที่จะกระทบไมตรีต่อพระสหาย พญามังรายมหาราชทรงทราบเหตุก็จินตนาการว่า โบราญธรรมแต่ก่อน เจ้าความย่อมมาสู่ผู้รู้ไต่ความพิจารณาด้วย บัดนี้สหายทั้งสองเป็นความต่อ

กันหากกูไปพิจารณาความแห่งเขาทั้งสองบัดนี้ ครั้นจะให้มาตัดสินก็จักเป็นเวรแก่กันมากชะละ ครั้นกูจักเอาพระร่วงมาตัดแต่งสินไหมมันก็เป็นพระยามีอานุภาพนัก จักมีความละอายชะละ

พญางำเมืองนายโจทย์ ได้แจ้งโทษพระร่วงต่อพญามังรายมหาราชก่อน พญามังรายมหาราชจึงตรัสว่า ดูราสหายเจ้า เรานี้เป็นท้าวพระยาใหญ่ได้ทรงน้ำมุรธาภิเษกสรงเกศมียศบริวารทุกคนดังพญาร่วงนี้เล่า เขาเจ้าก็ได้มุรธาภิเษกในเมืองสุโขทัยพู้นแล้ว แม้นท้าวร่วงได้กระทำผิดสหายได้รักษาไว้ บัดนี้สหายจึงนำพระร่วงมาเราจักพิจารณาตามครรลองคุณและโทษ พญางำเมืองก็หื้อเอาพระร่วงเจ้ามาถาม พระร่วงเจ้าก็ปลงปฏิญาณว่าได้ประพฤติผิดตามที่กล่าวหา ในวันรุ่งขึ้นพญามังรายมหาราชจึงแนะนำให้พ่อขุนรามคำแหงทรงเสียผี ในการเล้าโลมสนมคนโปรดเป็นเงินเก้าแสนเก้าหมื่นเก้าพันเก้าร้อยเบี้ย เงินจำนวนนี้พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงไม่มีติดตัวมา พญามังรายมหาราชจึงทรงออกให้แทนต่อจากนั้นก็ทรงสาบานเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไม่มีการฆ่าฟันหรือรุกรานกัน โดยทรงกีดเลือดสาบานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำขุนภู สถานที่ที่พญาทั้งสามหันหลังพิงกันกล่าวคำสาบานต่อมาได้กลายเป็นแม่น้ำชื่อว่า ลำน้ำแม่อิง

พระปรีชาสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร

จุลศักราช 648 จากประชุมพงศาวดารภาคที่ 5 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ตอนหนึ่งว่า ถึงปีจอ จุลศักราช 648 พญามังรายมหาราชจึงย้ายมาสร้างเวียงกุมกาม ณ ที่ใกล้น้ำแม่ระมิงค์ ให้ขุดคูเวียงทั้งสี่ด้าน ไขน้ำแม่ระมิงค์เข้าขังในคูและตั้งลำเวียงรอบทุกเบื้อง ให้ขุดหนองสระอันหนึ่ง ณ ที่ใกล้เรือนหลวง ยามเมื่อขุดนั้นพญามังรายมหาราชทรงเยี่ยมหน้าต่างดูคนคนทำการทุกวัน ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรมีน้ำในการทำการเกษตร ต่อมาได้ทรงตั้งตลาดกุมกามให้เป็นที่ซื้อขายแก่คนทั้งหลายเป็นที่สนุกยิ่งนัก แสดงให้เห็นถึงพญามังรายมหาราชทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกลต่อการดำรงชีพของชุมชน

ด้านการศาสนา

พระธาตุหิริภุญชัยในอดีต

ในปี พ.ศ. 1824 พญามังรายมหาราช ตีได้เมืองหริภุญชัย ก็ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธบาทตากผ้า ต่อมา จนสิ้นราชวงศ์เม็งราย เกิดศึกสงครามบ้านเมืองร้าง วัดพระพุทธบาทตากผ้าก็เสื่อมโทรมไปปัจจุบัน พระพุทธบาทตากผ้า ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า บนเนินเขาระหว่างดอยม่อนช้าง กับดอยเครือ ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ประมาณ 22 กิโลเมตร รอยพระพุทธบาทประดิษฐานอยู่ในวิหารจตุรมุข มีอยู่สองรอย คือรอยพระพุทธบาทใหญ่ มีขนาดกว้างประมาณหนึ่งเมตร ยาวประมาณสองเมตรครึ่ง รอยพระพุทธบาทเล็ก มีขนาดกว้างประมาณ 32 นิ้ว ยาวประมาณ 1 เมตร กับ 26 นิ้ว

ตามตำนานกล่าวว่า ในสมัยพุทธกาล ณ เวลาใกล้รุ่งวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงแผ่ข่ายพระญาณ เพื่อตรวจดูสัตว์โลกผู้ควรแก่การบรรลุธรรม ก็ทรงทราบด้วยพระอนาคตังสญาณ (พระญาณหยั่งรู้ความเป็นไปในอนาคตตามความเป็นจริง) ว่าในดินแดนสุวรรณภูมิ (คือดินแดนที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน) จะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา อย่างมั่นคงต่อไปในอนาคต สมควรที่พระองค์จะเสด็จไปประดิษฐานพระศาสนาไว้ เมื่อทรงมีพระดำรินั้นแล้ว จึงได้เสด็จมาสู่สุวรรณภูมิโดยพุทธนิมิต มีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ (ตามเสด็จ) พระองค์ได้เสด็จจาริกมาตามคามนิคมชนบทต่าง ๆ จนถึงถ้ำตับเต่า ถ้ำเชียงดาว พระนอนขอนม่วง พระบาทยั้งหวีด และพระธาตุทุ่งตุม ตามลำดับ ได้ทรงเหยียบรอยพระบาท และประทานพระเกศาธาตุประดิษฐานไว้ในที่นั้น ๆ ตามควรแก่พุทธอัชฌาศัย แล้วเสด็จเลียบลงมาตามฝั่งแม่น้ำปิง จนถึงวังน้ำแห่งหนึ่ง มีน้ำใสสะอาด มีที่ราบเตียนงาม พระพุทธองค์จึงได้ทรงหยุดพักและทรงเปลื้องจีวรให้พระอานนท์นำไปซัก สถานที่พระอานนท์เอาจีวรไปซักนี้ได้ชื่อว่า วังซักครัว มาจนถึงปัจจุบัน เป็นจุดที่อยู่ทางใต้ของสบกวง อันเป็น

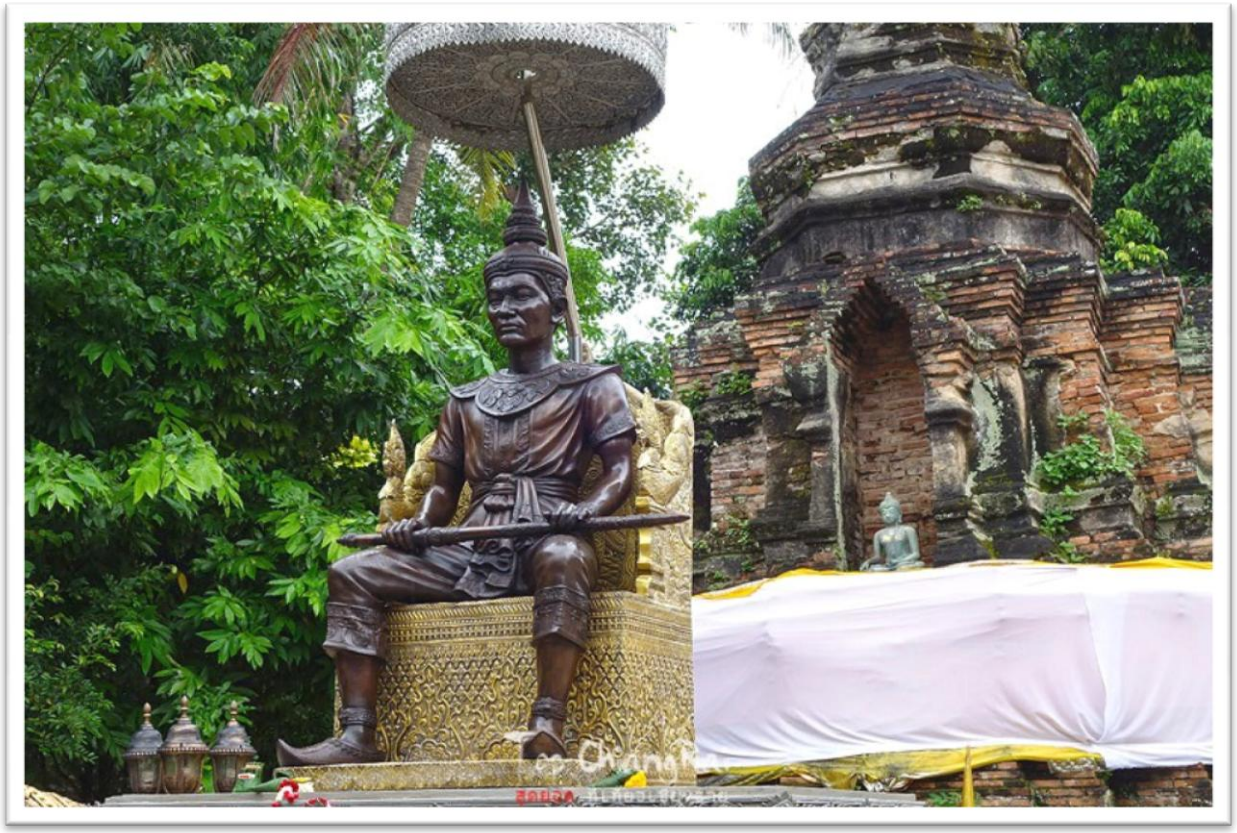
ที่แม่น้ำกวง ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำปิง ส่วนจุดที่ตากจีวรซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กันนั้น เป็นเนินศิลา บนผิวศิลาปรากฏเป็นรอยตารางรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส คล้ายกับผ้าจีวร ซึ่งจะเห็นเป็นตารางคล้ายแนวคันนาของอินเดียในสมัยนั้น ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ก็ได้เสด็จข้ามแม่น้ำ แล้วจาริกไปตามลำดับ จนถึงบ้านแห่งหนึ่งไม่ห่างจากดอยม่อนช้างมากนัก พระองค์ก็ทรงหยุดยืน แล้วผินพระพักตร์หว่าย (บ่าย) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บ้านนั้นจึงได้ชื่อว่า บ้านหว่าย ซึ่งปัจจุบันคือบ้านหวาย จากนั้นก็เสด็จไปถึงลานผาลาด ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้า ณ ที่นี้ พระพุทธองค์ได้เหยียบพระบาทประดิษฐานรอยพระบาทลงไว้บนผาลาด แล้วตรัสพยากรณ์ไว้ว่า

พระพุทธบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน

" ดูกรอานนท์ สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า พระพุทธบาทตากผ้า โดยนิมิตที่เราตถาคต มาหยุดพักตากผ้ากาสาวพัสตร์นี้ และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการะบูชาของมหาชน ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จะอำนวยประโยชน์สุขแก่ปวงชน ตลอด 5,000 พรรษา"หลังจากนั้น พระพทุธองค์ก็เสด็จไปทางทิศตะวันออก ถึงหัวดอยม่อนช้าง แล้วทรงประทับนอนแบบสีหไสยาสน์ ณ ที่นั้น จากนั้นได้ประทานพระเกศาแก่ตายายสองคนผัวเมีย ผู้เข้ามาปฏิบัติบำรุงพระพุทธองค์ด้วยภัตตาหารและน้ำ ต่อมาได้มีผู้ศรัทธาสร้างพระพุทธรูปปางสีหไสยาสน์ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น ได้ชื่อว่า พระนอนม่อนช้าง มาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งชมภูทวีป ได้ส่งพระโสณะ และพระอุตตระ มาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ในครั้งนั้นมหาชนผู้ได้รับแสงสว่างจากพุทธธรรม จึงได้สร้างวัดพระพุทธบาทตากผ้าขึ้น และได้แเป็นปูชนียสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนา นับแต่นั้นมาจนประมาณปี พ.ศ. 1200เศษ พระนางจามเทวีได้ครองนครหริภุญชัย (ลำพูน) พระนางมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ได้ทรงสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท แล้วจัดให้มีการเฉลิมฉลองเป็นการใหญ่

กู่พญามังราย ที่วัดดอยงำเมือง เชียงราย

พระราชโอรส และพระราชบุตรและพระราชธิดาบุญธรรม

พญามังรายมีพระราชบุตรเท่าใดไม่ปรากฏชัด แต่ปรากฏว่า พระราชบุตรพระองค์หัวปี พระนามว่า ขุนเครื่อง นั้น ทรงให้ไปครองเมืองเชียงราย แต่ภายหลังคิดกระบถ จึงทรงให้คนไปฆ่าทิ้งเสีย พระราชบุตรพระองค์ที่สอง คือ ขุนคราม ผู้ตีได้นครเขลางค์ดังกล่าวข้างต้น และพระองค์ที่สาม คือ ขุนเครือ โปรดให้กินเมืองพร้าว แต่ต่อมาถูกพระองค์เนรเทศไปเมืองกองใต้ และชาวไทยใหญ่พากันสร้างเมืองใหม่ให้ขุนเครือปกครองแทน

พญามังรายมหาราช ได้ทรงรับราชบุตรและราชธิดาบุญธรรม ในช่วงอายุ 74 – 80 ปีก่อนสวรรคต ราชธิดาบุญธรรมพระองค์แรก คือ เจ้าหญิงธรรมธารี พระธิดากษัตริย์แห่งอาณาจักรพุกาม (เขตพม่า) ก่อนเมืองแตก ราชบุตรบุญธรรม พระองค์ที่สอง คือ เจ้ายอดเมือง (เจ้าแสนต่อ) ราชบุตรของเจ้าเมืองเวียงกาหลง (ปัจจุบันคือ ตำบลเวียงกาหลง อ.ป่าแงะ จ.เชียงราย)

พญามังรายสวรรคต

พญามังรายมหาราช ทรงสวรรคตเมื่อ พ.ศ.1851 พระชนม์ได้ 80 พรรษาโดยทรงสวรรคตขณะที่ทรงทอดพระเนตรตลาด เวลานั้นเป็นเวลากลางวันท้องฟ้าสว่างปราศจากเมฆหมอกใดๆ แต่ทันใดนั้นก็ปรากฏเมฆตั้งเค้าลมพัดแรงและฝนตกลงมา ในทันทีก็มีอสุนีบาตมายังองค์ของพญามังรายมหาราชเจ้าทำให้ทรงสวรรคตบนหลังช้างระหว่างกลางตลาดนั้นเอง เชื่อกันว่าเป็นปาฏิหาริย์ของพระนางอั้วมิ่งเวียงไชยเนื่องจากทรงระลึกได้ว่าพญามังรายทรงผิดคำสาบาน ที่พระองค์ทรงสาบาน ในเมื่อประทับ อยู่ที่เชียงแสนว่า จะมีมเหสีเพียงพระองค์เดียว พระนางจึงสละพระองค์ออกจากพระราชวัง ออกบวชชี ซึ่งเชื่อกันว่า ต่อมาบริเวณที่พระนางไปบวชนั้น เป็น เวียงกุมกามหลังจากนั้น พญาไชยสงคราม(เจ้าขุนคราม) พระโอรสได้จัดพิธีปลงพระศพแล้วสร้างสถูปบรรจุอัฐิของพระบิดาไว้ที่ตลาดกลางเมือง กู่วัดดอยงำเมือง จังหวัดเชียงรายและปลูกต้นโพธิ์ไว้ที่สถูปนั้น ทั้งยังสร้างรั้วล้อมบริเวณดังกล่าวไว้ด้วยและพระราชโอรสพญาชัยสงครามได้ครองเมืองเชียงรายต่อมา

การที่พระองค์สวรรคตที่ตลาดเป็นสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงสนับสนุนสนใจเศรษฐกิจของบ้านเมืองอย่างยิ่ง ทรงมีพระทัยใส่ในการทำมาหากินของราษฎรอยู่เสมอ อันส่งผลให้ราษฎรของพระองค์มีการกินดีอยู่ดี มีความมั่งคงทางเศรษฐกิจ จนนำความมั่นคงทางเศรษฐกิจมาส่งเสริมกิจการทหารได้ พญามังรายมหาราชจึงทรงเป็นมหาราชที่สนับสนุนส่งเสริมกิจการเศรษฐกิจของบ้านเมืองอย่างแท้จริง

พญามังรายมหาราช ทรงเป็นกษัตริย์ที่เข้มแข็งและกล้าหาญในการศึกสงครามจะเห็นได้จากการขยายอาณาเขตไปยังนครหริภุญชัย เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรืองด้วยการค้า นอกจากนี้การที่พระองค์ทรงขยายอาณาเขตไปอย่างกว้างขวางทั้งทรงมีสายพระเนตรไกล เป็นกษัตริย์นักพัฒนาที่ยิ่งใหญ่ พระอัจฉริยะและด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ที่มีต่ออาณาประชาราษฎรตลอดพระชนม์ชีพ จึงได้รับเทิดพระนามให้ทรงเป็นมหาราชอีกพระองค์หนึ่ง

.....

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2518). *ชินกาลมาลีปกรณ์.* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: บำรุงนุกูลกิจ.

ประเสริฐ ณ นคร. (2549, กุมภาพันธ์). *ประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด.* กรุงเทพฯ: มติชน. แหล่งข้อมูลอื่น

ประเสริฐ ณ นคร. (2514). *มังรายศาสตร์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: ?.

พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. (2507). กรุงเทพฯ: คลังวิทยา. ISBN -.

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์. (2555, 24 สิงหาคม). *750 ปี 'พระญามังราย' หรือ 'พ่อขุนเม็งราย'?.*

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2524). *ตำนานสิบห้าราชวงศ์,* (เล่มที่ 1). เชียงใหม่:

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

*th.wikipedia.org/wiki/พญามัง**ราย***

www.youtube.com/watch?v=tfTIoMRoNRE

www.youtube.com/watch?v=Plub0I3A4B8

*https://mbasic.facebook.com/.../**พ่อขุนเม็งราย**มหารา.*

www.sac.or.th/main/content_detail.php?content_id...

www.thamnaai.com/index.php?lay=show&ac

www.klangcri.com/porkunmangcri.doc

.....

มหาราชพระองค์ที่ 3 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ผู้เรียบเรียง นายประสาร ธาราพรรค์

พ่อขุนราม คำแหง มหาราช ธ คือปราชญ์ ทรงสร้างสรรค์ สิ่งล้ำค่า
ก่อกำเนิด อักษรไทย ทรงปรีชา ทรงพัฒนา ชาติไทย ให้รุ่งเรือง
ทรงปกครอง รัฐราษฎร์ ชาญฉลาด เศรษฐกิจชาติ ทรงสร้างเสริม อย่างต่อเนื่อง
ด้านการศาล ยุติธรรม ไร้ขุ่นเคือง ทรงประเทือง ศาสนา พระรัตนตรัย
การชลประทาน ธ ทรงสร้าง ทำนบกักน้ำ ทรงเลิศล้ำ กลการศึก ไม่หวั่นไหว
ทรงขยาย อาณาเขต ให้กว้างไกล ทรงทำให้ ราษฎร์ทั่วไป สุขร่มเย็น
สัมพันธภาพ ต่างประเทศ ล้วนดีเยี่ยม ธ ทรงเปี่ยม วิเทโศบาย ทรงเลือกเฟ้น
งานหัตถกรรม ทรงสร้างไว้ ได้โดดเด่น ธ ทรงเป็น ร่มโพธิ์ทอง ของชาวไทย

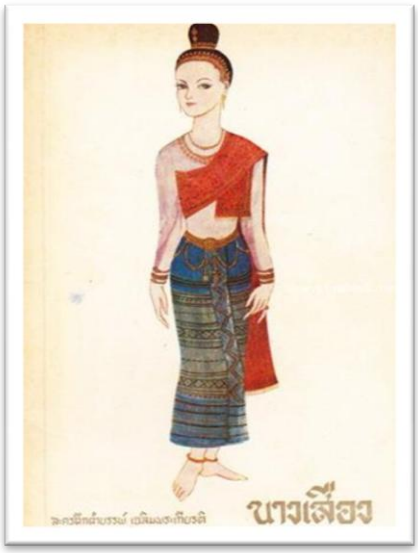
.....

นายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง

พ่อขุนรามคำแหงทรงเป็นมหาราชพระองค์เดียวในสมัยสุโขทัย พระองค์ทรงเป็นอัจฉริยกษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันทรงคุณประโยชน์แก่แผ่นดิน ทรงชำนาญทั้งในด้านการรบการปกครอง และการศาสนา พระองค์ทรงรวบรวมขยายอาณาจักรสุโขทัยออกไปได้กว้างใหญ่ไพศาลด้วยวิเทโศบายอันแยบยลสุขุมคัมภีรภาพทั้งทรงปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินด้วยความยุติธรรมได้รับความร่มเย็นเป็นสุขกันทั่วหน้า พ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 3 ในราชวงศ์พระร่วงแห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ทั้งยังได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้น ทำให้ชาติไทยได้สะสมความรู้ทางศิลปะ วัฒนธรรม และวิชาการต่าง ๆ สืบทอดกันมากว่าเจ็ดร้อยปี

พระราชประวัติพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ **นางเสือง**

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช หรือพ่อขุนรามราช ชื่อ"**รามราช**" พบในจารึกวัดศรีชุมว่า "ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ผู้หนึ่งชื่อพ่อขุนรามราชปราชญ์รู้ธรรม" รวมทั้งพบในจารึก และเอกสารอื่นๆอีกหลายแห่งว่า "พญารามราช" อาจารย์พิริยะ ไกรฤกษ์ อธิบายคำว่า "ราม" (จากชื่อพญารามราช) น่าจะมาจาก "อุตตโมราม" ซึ่งแปลว่า "พระรามผู้ยิ่งใหญ่" ที่ทรงเป็นพระอนาคตพุทธเจ้าองค์ต่อไปจากพระเมตไตรย ดังที่กล่าวถึงใน "โสตตัตถกีมหานิทาน" เพราะในช่วงเวลานั้นต่างให้ความสำคัญแก่พระอนาคตพุทธเจ้าโดยเฉพาะ (เอกสารวิจัยเรื่อง "การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ : จารึกพ่อขุนรามคำแหง" : 2531)แต่ชื่อ "รามคำแหง" พบเพียงครั้งเดียวในจารึกพ่อขุนรามคำแหง และไม่พบในที่อื่นๆอีกเลยทุกวันนี้ชื่อ "รามคำแหง" เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายกว่า "รามราช" จึงขอเรียกตามความนิยมว่า "**พ่อขุนรามคำแหง**"

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 3 ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์กับนางเสือง พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ หรือพระนามเต็ม กำมรเตงอัญศรีอินทรบดินทราทิตย์ พระนามเดิม พ่อขุนบางกลางหาว ทรงเป็นปฐมวงศ์ราชวงศ์พระร่วงแห่งอาณาจักรสุโขทัย ครองราชสมบัติ ตั้งแต่ พ.ศ. 1782 (คำนวณศักราชจากคัมภีร์สุริยยาตรตามข้อเสนอของ ศ. ประเสริฐ ณ นครและ พ.อ.พิเศษ เอื้อน มณเฑียรทอง) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานการสวรรคตหรือสิ้นสุดการครองราชสมบัติปีใด มีผู้สันนิษฐานที่มาของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ จากคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ว่าบ้านเดิมของพระองค์อาจอยู่ที่ "บ้านโคน" ในจังหวัดกำแพงเพชร

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์เมื่อครั้งยังเป็นพ่อขุนบางกลาวหาวได้ร่วมกับพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราดแห่งราชวงศ์ศรีนาวนำถุม รวมกำลังพลกัน กระทำรัฐประหารขอมสบาดโขลญลำพง โดยพ่อขุนบางกลางหาวตีเมืองศรีสัชนาลัยและ เมืองบางขลงได้ และยกทั้งสองเมืองให้พ่อขุนผาเมือง ส่วนพ่อขุนผาเมืองตีเมืองสุโขทัยได้ ก็ได้มอบเมืองสุโขทัยให้พ่อขุนบางกลาวหาว พร้อมพระขรรค์ชัยศรีและพระนาม "ศรีอินทรบดินทราทิตย์" ซึ่งได้นำมาใช้เป็นพระนาม ภายหลังได้กลายเป็น ศรีอินทราทิตย์ โดยคำว่า "บดินทร" หายออกไป เชื่อกันว่าเพื่อเป็นการแสดงว่ามิได้ เป็น บดีแห่งอินทรปัต คืออยู่ภายใต้อิทธิพลของเขมร (เมืองอินทรปัต) อีกต่อไป เมื่อแรกตั้งอาณาจักรสุโขทัยนั้น อาณาเขตยังไม่กว้างขวางเท่าใดนัก เขตแดนทางทิศใต้จดเพียงเมืองปากน้ำโพ ใต้จากปากน้ำโพลงมายังคงเป็นอาณาเขตของขอมอันได้แก่เมืองละโว้ ทางฝ่ายตะวันตกจดเพียงเขาบรรทัด ทาง

เหนือมีเขตแดนติดต่อกับประเทศลานนาที่ภูเขาเขื่อน ส่วนทางตะวันออกก็จดอยู่เพียงเขาบันทัดที่กั้นแม่น้ำสักกับแม่น้ำน่าน การเข้ามาครองสุโขทัยของพระองค์ ส่งผลให้ราชวงศ์พระร่วงเข้า มามีอิทธิพลในเขตนครสุโขทัยเพิ่มมากขึ้น และได้แผ่ขยายดินแดนกว้างขวางมากออกไป แต่เขตแดนเมืองสรลวงสองแคว ก็ยังคงเป็นฐานกำลังของราชวงศ์ศรีนาวนำถุมอยู่

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์มีพระราชโอรสและพระธิดารวม 5 พระองค์ ได้แก่

1. พระราชโอรสองค์โต (ไม่ปรากฏนาม)เสียชีวิตตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์
2. พ่อขุนบานเมือง
3. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
4. พระธิดา (ไม่ปรากฏนาม)
5. พระธิดา (ไม่ปรากฏนาม)

พ่อขุนรามคำแหงชนช้างขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด

ในระหว่างที่พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ทรงครองราชย์อยู่นั้น ก็ได้กระทำสงครามเพื่อขยายเขตแดนของไทยออกไปอีกในทางโอกาสที่เหมาะสม ดังที่มีข้อความปรากฏอยู่ในศิลาจารึกว่า พระองค์ได้เสด็จยกกองทัพไปตีเมืองฉอด ได้ทำการรบพุ่งตะลุมบอนกันเป็นสามารถถึงขนาดที่พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ ได้ทรงกระทำยุทธหัตถีกับขุนสามชนเข้าเมืองฉอด แต่พระองค์เสียทีแก่ขุนสามชน แลในครั้งนี้เองที่เจ้ารามราชโอรสองค์เล็กของพระองค์ได้เริ่มมีบทบาทสำคัญด้วยการที่ทรงถลันเข้าช่วยโดยไสช้างทรงเข้าแก้พระราชบิดาไว้ทันท่วงที แล้วยังได้รบพุ่งตีทัพขุนสามชนเข้าเมืองฉอดแตกพ่ายกระจายไป

การขึ้นครองราชย์

เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์สิ้นพระชนม์ พระเชษฐาองค์ที่สองทรงพระนามตามศิลาจารึกว่า "พระยาบานเมือง" ซึ่งได้เสวยราชย์ต่อจากพระราชบิดา และเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว พ่อขุนรามคำแหงมหาราชก็เสวยราชย์แทนต่อมารัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นยุคที่กรุงสุโขทัยเฟื่องฟูและเจริญขึ้นกว่าเดิมเป็นอันมาก ระบบการปกครองภายในก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพ มีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ประชาชนอยู่ดีกินดี สภาพบ้านเมืองก้าวหน้าทั้งทางเกษตร การชลประทาน การอุตสาหกรรม และการศาสนา อาณาเขตของกรุงสุโขทัยได้ขยายออกไปกว้างใหญ่ไพศาล

การขยายอาณาเขต

เมื่อพ่อขุนรามคำแหง เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติสืบต่อจากพ่อขุนบาลเมืองนั้น อาณาจักรสุโขทัยนับว่าตกอยู่ในระหว่างอันตรายรอบด้าน และยากทำการขยายอาณาจักรออกไปได้ เพราะทางเหนือก็ติดต่อกับแคว้นลานนา อันเป็นเชื้อสายไทยด้วยกันมีพระยาเม็งรายเป็นเจ้าเมืองเงินยางและพระยางำเมือง เป็นเจ้าเมืองพะเยาและทั้งพระยาเม็งรายและพระยางำเมือง ขณะนั้นต่างก็มีกำลังอำนาจแข็งแกร่งทั้งคู่ ตามพงศาวดารโยนก พ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัย พญามังรายมหาราชแห่งล้านนา และพญางำเมืองแห่งพะเยา เป็นศิษย์ร่วมพระอาจารย์เดียวกัน ณ สำนักพระสุกทันตฤาษี ที่เมืองละโว้ จึงน่าจะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน โดยพ่อขุนเม็งรายประสูติเมื่อ พ.ศ. 1782 พ่อขุนรามฯ น่าจะประสูติในปีใกล้เคียงกัน

พญางำเมือง พญามังรายมหาราช พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ทรงทำพระราชไมตรีกับพ่อขุนเม็งรายมหาราชแห่งล้านนาและพ่อขุนงำเมืองแห่งพะเยา โดยทรงยินยอมให้พ่อขุนเม็งรายมหาราชขยายอาณาเขตล้านนาทางแม่น้ำกก แม่น้ำปิง และแม่น้ำวังได้อย่างสะดวก เพื่อให้เป็นกันชนระหว่างจีนกับสุโขทัยกับทั้งยังได้เสด็จไปทรงช่วยเหลือพ่อขุนเม็งรายมหาราชหาชัยภูมิสร้างเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 1839 ด้วย ด้วยเหตุนี้พ่อขุนรามคำแหงจึงต้องดำเนินวิเทโศบายในการแผ่อาณาจักรอย่างแยบยล และสุขุมที่สุดเพื่อหลีกเลี่ยงการฆ่าฟันระหว่างคนไทยด้วยกันเอง คือแทนที่จะขยายอาณาเขตไปทางเหนือ หรือตะวันออกซึ่งมีคนตั้งหลักแหล่งอยู่มาก พระองค์กลับทรงตัดสินพระทัยขยายอาณาเขตลงไปทางใต้อันเป็นดินแดนของขอม และทางทิศตะวันตกอันเป็นดินแดนของมอญ เพื่อให้คนไทยในแคว้นลานนาได้ประจักษ์ในบุญญาธิการ และได้เห็นความแข็งแกร่งของกองทัพไทยแห่งอาณาจักรสุโขทัยเสียก่อน แล้วไทยในแคว้นล้านนาก็อาจจะมารวมเข้าด้วยต่อภายหลังได้โดยไม่ยาก

แต่แม้จะได้ตกลงพระทัย ดังนั้น พ่อขุนรามคำแหงก็ยังคงทรงวิตกอยู่ในข้อที่ว่าถ้าแม้ว่าพระองค์กรีฑาทัพขยายอาณาเขตลงไปสู้รบกับพวกขอมทางใต้แล้วพระองค์อาจจะถูกศัตรูรุกรานลงมาจากทางเหนือก็ได้ บังเอิญในปี พ.ศ. 1829 กษัตริย์ในราชวงศ์หงวนได้ส่งทูตเข้ามาขอทำไมตรีกับไทย พระองค์จึงยอมรับเป็นไมตรีกับจีน เพื่อป้องกันมิให้กองทัพจีนยกมารุกรานเมื่อพระองค์ยกทัพไปรบเขมร พร้อมกันนั้นก็ได้ทรงพยายามสร้างความสนิทสนมกับไทยลานนาเช่นได้เสด็จด้วยพระองค์เองไปช่วยพระยาเม็งราย สร้างราชธานีที่นครเชียงใหม่เป็นต้น แหละเมื่อเห็นว่าสัมพันธไมตรีทางเหนือมั่นคงแล้ว พระองค์จึงได้เริ่มขยายอาณาจักรสุโขทัยลงไปทางใต้ตามลำดับ คือ ใน พ.ศ. 1823 ทรงตีได้เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองต่างๆ ในแหลมลายูตลอดรวมไปถึงเมืองยะโฮร์และเกาะสิงคโปร์ในปัจจุบันนี้

ใน พ.ศ. 1842 ตีได้ประเทศเขมร (กัมพูชา)

มะกะโท พระเจ้าฟ้ารั่ว

ส่วนทางทิศตะวันตกที่มีอาณาเขตจดเมืองมอญนั้นเล่าพระเจ้ารามคำแหงก็ได้ดำเนินการอย่างสุขุมรอบคอบเช่นเมื่อได้เกิดความขึ้นว่า มะกะโท อำมาตย์เชื้อสายมอญ ซึ่งมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและได้มารับราชการใกล้ชิดพระองค์ได้กระทำความผิดชั้นอุกฤษฏ์โทษ โดยลักพาเอาพระธิดาของพระองค์หนีกลับไปเมืองมอญ แทนที่พระองค์จะยกทัพตามไปชิงเอาตัวพระราชธิดาคืนมา พระองค์กลับทรงเฉยเสียด้วยได้ทรงคาดการณ์ไกล ทรงมั่นพระทัยว่า มะกะโท ผู้นี้คงจะคิดไปหาโอกาสตั้งตัวเป็นใหญ่ในเมืองมอญ ซึ่งถ้าเมื่อมะกะโทได้เป็นใหญ่ในเมืองมอญก็เปรียบเสมือนพระองค์ได้มอญมาไว้ในอุ้มพระหัตถ์ โดยไม่ต้องรบราฆ่าฟันกันให้เสียเลือดเนื้อ ซึ่งต่อมาการณ์ก็ได้เป็นไปตามที่ได้ทรงคาดหมายไว้ คือมะกะโท ได้เป็นใหญ่ครอบครองอาณาจักรมอญทั้งหมด แลได้เข้าสามิภักดิ์ต่ออาณาจักรสุโขทัย โดยพระเจ้ารามคำแหงมิต้องทำการรบพุ่งประการใดพระองค์ได้เสด็จไปทำพิธีราชาภิเษกให้มะกะโท และพระราชทานนามให้ใหม่ว่า “พระเจ้าฟ้ารั่ว”

ด้วยวิเทโศบายอันชาญฉลาด สุขุมคัมภีรภาพของพระองค์นี้เอง จึงเป็นผลให้อาณาจักรไทยในสมัยพระเจ้ารามคำแหงแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ปรากฏตามหลักศิลาจารึกว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางไพศาล คือ

ทิศตะวันออก ทรงปราบได้เมืองสรหลวงสองแคว (พิษณุโลก), ลุมบาจาย, สะค้า (สองเมืองหลังนี้อาจอยู่แถวลุ่มแม่น้ำน่านหรือแควป่าสักก็ได้), ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปถึงเวียงจันทน์และเวียงคำในประเทศลาว

ทิศใต้ ทรงปราบได้คนที (บ้านโคน จังหวัดกำแพงเพชร), พระบาง (นครสวรรค์), แพรก (ชัยนาท), สุพรรณภูมิ, ราชบุรี, เพชรบุรี, และนครศรีธรรมราช โดยมีฝั่งทะเลสมุทร (มหาสมุทร) เป็นเขตแดนไทย

ทิศตะวันตก ทรงปราบได้เมืองฉอด, เมืองหงสาวดี และมีสมุทรเป็นเขตแดนไทย

ทิศเหนือ ทรงปราบได้เมืองแพร่, เมืองน่าน, เมืองพลัว (อำเภอปัว น่าน), ข้ามฝั่งโขงไปถึงเมืองชวา (หลวงพระบาง) เป็นเขตแดนไทย

เศรษฐกิจและการค้า

ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นช่วงสมัยที่สุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ซึ่งนอกจากการทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขตแล้ว ความรุ่งเรืองของสุโขทัยอาจเนื่องมาจากการที่สุโขทัยตั้งอยู่ในเส้นทางทาง การค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ และเมื่อการค้าขยายตัวเพิ่มขึ้น สุโขทัยซึ่งอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่สามารถค้าขายติดต่อกับบ้านเมืองต่างๆได้ โดยรอบ โดยมีเส้นทางการเดินทางไปทางเหนือถึงลุ่มแม่น้ำโขง ทางตะวันตกมีเส้นทางติดต่อกับเมืองพุกามและหัวเมืองมอญ ซึ่งสามารถออกทะเลเบงกอลติดต่อกับลังกา และอินเดียใต้ ส่วนทางใต้มีเส้นทางเดินทางผ่านลุ่มแม่น้ำปิง ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านนครศรีธรรมราชออกสู่ทะเล สันนิษฐานว่าสุโขทัยอาจเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าแบบกองคาราวาน และสุโขทัยเองอาจจะค้าของป่า และแร่ธาตุสำคัญ นอกจากนั้นสุโขทัยยังยอมเป็นเมืองผ่านทางการค้า โดยอนุญาตให้พ่อค้าเอาสินค้าไปค้าขายแลกเปลี่ยนได้โดยไม่เก็บภาษีผ่านด่าน เป็นการส่งเสริมให้มีคนมาค้าขายที่สุโขทัยเพิ่มขึ้น ดังมีข้อความปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจะใคร่ค้าช้างค้า ใครจะใคร่ค้าม้าค้า ใครจะใคร่ค้าเงือนค้าทองค้า” จึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้คนจากที่ต่างๆโยกย้ายเข้ามาสู่ดินแดนใน อาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย ดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นขุนในเมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัย ทั้งมากาว ลาวแลไทย เมืองใต้หล้าฟ้าฏ...ไทยชาวอู ชาวของ มาออก”ทรงสนับสนุนในทางการค้าพานิช เลิกด่านเก็บภาษีอากรและจังกอบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้คนไปมาค้าขายกันได้โดยสะดวกได้ยิ่งขึ้น

พระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศ

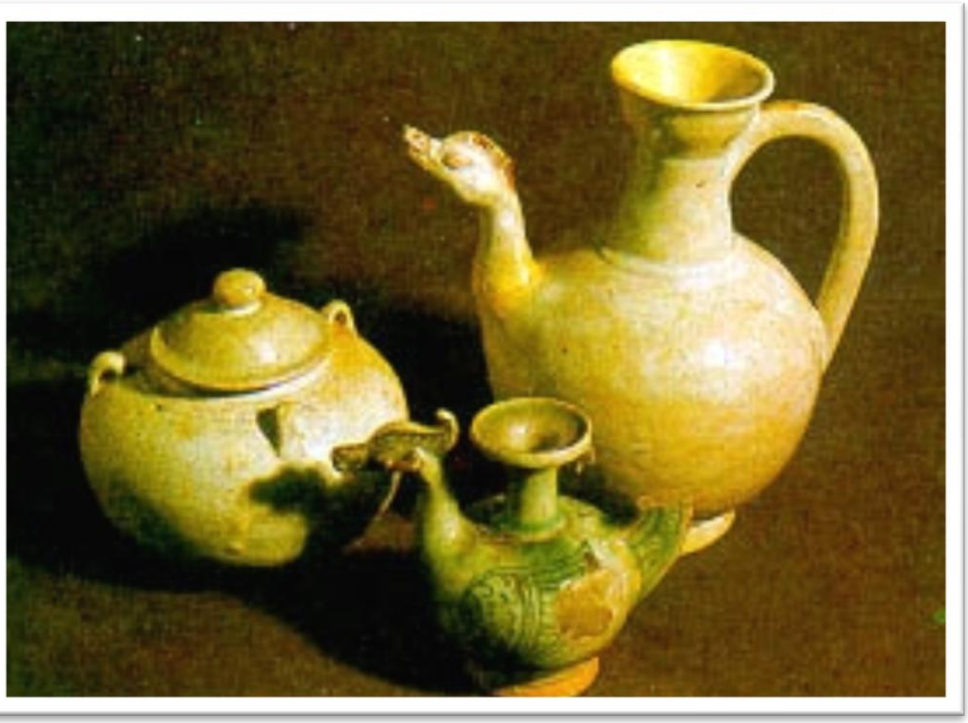
การเชื่อมสัมพันธไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน นับเป็นพระราโชบายสำคัญอันหนึ่งของพ่อขุนรามคำแหง ทั้งนี้ก็เพื่อยังประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ หลังจากที่ทรงขยายอาณาจักรสุโขทัยออกไปได้อย่างกว้างขวาง และดำเนินการจัดระเบียบการปกครองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงหันมาเอาพระทัยใส่ในด้านต่างประเทศอย่างจริงจัง โดยเฉพาะกับประเทศจีนซึ่งในเวลานั้นเป็นรัชสมัยของ "พระเจ้าหงวนสีโจ๊วฮ่องเต้" แห่งราชวงศ์หงวน ได้แต่งราชฑูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในราวปี พ.ศ.2825 หลังจากนั้นพ่อขุนรามคำแหงได้เสด็จไปเมืองจีนถึง 2 ครั้ง โดยมีหลักฐานจากจดหมายเหตุของจีนยืนยันว่า ได้เสด็จไปในปี พ.ศ. 1837 และในปี พ.ศ.1843 และในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีของไทยได้มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ว่า ไทยได้ส่งคณะทูตไปเมืองจีน 10 ครั้ง จีนส่งมา 4 ครั้ง (แต่มาถึงกรุงสุโขทัยเพียง 3 ครั้ง) พ่อขุนรามคำแหงส่งราชทูตเดินทางมาเฝ้าและแจ้งพระราชประสงค์แก่พระเจ้าหงวนสีโจ๊วฮ่องเต้ ณ กรุงปักกิ่งในปี พ.ศ.2835 ว่าจะเสด็จฯ มาเฝ้าด้วยพระองค์เอง แต่เกิดศึกทางด้านเมืองชวา ครั้นถึงปี พ.ศ.1837 พระเจ้าหงวนสีโจ๊วฮ่องเต้เสด็จสวรรคต พ่อขุนรามคำแหงจึงเสด็จไปถวายคำนับพระบรมศพ ณ กรุงจีนภายในปีนั้น และประทับอยู่จนถึงต้นปี พ.ศ.1838 เพื่อเข้าร่วมในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระราชนัดดา (บางตำราว่าคือ ติมูรข่าน ทรงเป็นพระราชโอรส) ของพระเจ้าหงวนสีโจ๊ว ซึ่งเสด็จครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์หงวน ทรงพระนามว่ามหาจักรพรรดิ "หงวนเซ่งจง" หรือ "พระเจ้าหงวนเสงจงฮ่องเต้"

ในการเสด็จไปประเทศจีนนั้นมีผลดีทางด้านการเมือง 2 ประการ คือ

1. เพิ่มพูนสัมพันธไมตรีระหว่างราชวงศ์ไทยและจีนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นกว่าสมัยใด ๆ ที่ผ่านมา

2. ไทยมีการพัฒนาทางด้านงานศิลปหัตถกรรม โดยเมื่อเสด็จกลับจากเมืองจีนแล้ว พ่อขุนรามคำแหงได้ให้ตั้งโรงงานทำถ้วยชามเครื่องเคลือบดินเผาขึ้นในกรุงสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งมีนายช่างที่นำมาจากเมืองจีนเป็นผู้ควบคุมดูแล โดยในระยะแรกทรงให้สร้างโรงงานขนาดเล็กขึ้นก่อน เป็นโรงงานสำหรับฝึกช่างไทยและทำผลิตผลส่งหลวง

เครื่องปั้นดินเผาสวรรคโลก

ครั้นอีก 6 ปีต่อมาพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเยือนเมืองจีนเป็นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.1843 พระมหาจักรพรรดิหงวนเซ่วจนได้ถวายช่างฝีมือเพิ่มเติมจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงงานขนาดใหญ่ขึ้น ณ เมืองสวรรคโลก (เมืองเชลียง) อีกแห่งหนึ่ง โดยระดมทั้งช่างไทยและช่างจีน ทำการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบนานาชนิด ส่งเป็นสินค้าทางทะเลออกจำหน่ายทั้งภายในและต่างประเทศ ณ ประเทศ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย บอร์เนียว และมาเลเซีย เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมแพร่หลาย เนื่องจากมีลวดลายวิจิตรวายงามและขนาดไม่ใหญ่เทอะทะเหมือนแบบเดิมที่ใช้กันอยู่ ทั้งอายุการใช้งานก็ยาวนาน จึงเป็นที่ต้องการของตลาด

ในสมัยต่อมาคำว่าสวรรคโลกได้เพี้ยนไป ถ้วย ชาม เครื่องเคลือบดินเผาที่ผลิตขึ้นในสมัยนั้นจึงถูกเรียกว่า "เครื่องสังคโลก" ปัจจุบันเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าหาได้ยากยิ่ง มีราคาซื้อขายกันแพงลิบลิ่ว และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับในนานาประเทศ สำหรับเตาเผาที่ใช้เผาเครื่องสังคโลกเรียกว่า "เตาทุเรียง" อันเป็นคำที่เพี้ยนมาจากเมืองเชลียง ลักษณะเตาก่อด้วยอิฐกว้าง 1.50 เมตร ยาว 4-5 เมตร ทำรูปร่างคล้ายกับประทุนเกวียน แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ1. ปล่องไฟ 2. ที่สีไฟ 3. ที่วางถ้วยชาม

นอกจากการติดต่อกับประเทศจีนแล้ว จากข้อความในหนังสือราชาธิราชปรากฏว่ามีการติดต่อกับประเทศใกล้เคียงคือ เมืองรามัญ เมืองหงสาวดี ชวา มลายูและลังกา

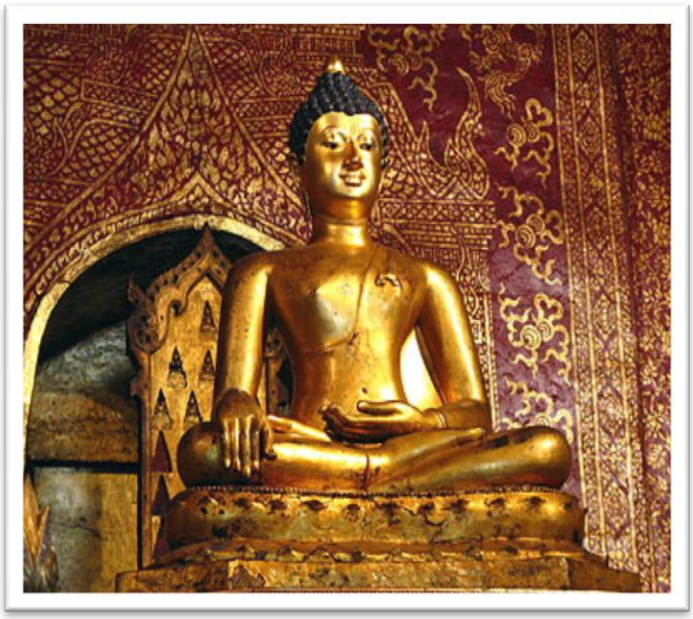
การปกครอง

ในด้านการปกครองเพื่อความปลอดภัยและมั่นคงของประเทศนั้นพระองค์ทรงถือว่าชายฉกรรจ์ที่มีอาการครบ 32 ทุกคนเป็นทหารของประเทศ พระเจ้าแผ่นดินทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพ ข้าราชการก็มีตำแหน่งลดหลั่นเป็นนายพล นายร้อย นายสิบ ถัดลงมาตามลำดับ

ในด้านการปกครองภายใน จัดเป็นส่วนภูมิภาคแบ่งเป็นหัวเมืองชั้นใน ชั้นนอกและเมืองประเทศราช สำหรับหัวเมืองชั้นใน มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ปกครองโดยตรง มีเมืองสุโขทัยเป็นราชธานี เมืองศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) เป็นเมืองอุปราช มีเมืองทุ่งยั้งบางยม สองแคว (พิษณุโลก) เมืองสระหลวง (พิจิตร) เมืองพระบาง (นครสวรรค์) และเมืองตากเป็นเมืองรายรอบ

สำหรับหัวเมืองชั้นนอกนั้น เรียกว่าเมืองพระยามหานคร ให้ขุนนางผู้ใหญ่ที่ไว้วางพระราชหฤทัยไปปกครองมีเมืองใหญ่บ้างเล็กบ้าง เวลามีศึกสงครามก็ให้เกณฑ์พลในหัวเมืองขึ้นของตนไปช่วยทำการรบป้องกันเมือง หัวเมืองชั้นนอกในสมัยนั้น ได้แก่ เมืองสรรคบุรี อู่ทอง ราชบุรี เพชรบุรี ตะนาวศรี เพชรบูรณ์ แล เมืองศรีเทพ

ส่วนเมืองประเทศราชนั้น เป็นเมืองที่อยู่ชายพระราชอาณาเขตมักมีคนต่างด้าวชาวเมืองเดิมปะปนอยู่มาก จึงได้ตั้งให้เจ้านายของเขานั้นจัดการปกครองกันเอง แต่ต้องถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทองทุกปี แลเมื่อเกิดศึกสงครามจะต้องถล่มทหารมาช่วย เมืองประเทศราชเหล่านี้ ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช มะละกา ยะโฮร์ ทะวาย เมาะตะมะ หงสาวดี น่าน หลวงพระบาง เวียงจันทร์ และเวียงคำ

พระพุทธสิหิงค์

การศาสนา

ทรงรับเอาพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ จากลังกา ผ่านเมืองนครศรีธรรมราช มาประดิษฐานที่เมืองสุโขทัย ทำให้พระพุทธศาสนาวางรากฐานมั่นคงในอาณาจักรสุโขทัย และเผยแผ่ไปยังหัวเมืองต่างๆในราชอาณาจักรสุโขทัย จนกระทั่งได้กลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อพระพุทธศาสนาได้มาตั้งมั่นที่นครศรีธรรมราช พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงให้นิมนต์พระเถระชั้นผู้ใหญ่จากเมืองนครศรีธรรมราชไปตั้งเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กรุงสุโขทัยด้วย และนับเป็นการเริ่มการเจริญสัมพันธไมตรีกับลังกา อีกทั้งทรงได้สดับกิตติศัพท์ของ "พระพุทธสิหิงค์" ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เจ้าราชวงศ์ลังกาสร้างขึ้นด้วยพระพุทธลักษณะที่งดงาม และมีความศักดิ์สิทธิ์ จึงทรงให้พระยานครศรีธรรมราช เจ้าประเทศราชแต่งสาส์นให้ทูตถือไปยังลังกา เพื่อขอเป็นไมตรีและขอ

พระราชทานพระพุทธสิหิงค์มาเพื่อเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองไทยสืบไป ศิลปะทางด้านพุทธศาสนา ในสมัยสุโขทัย ได้รับพระพุทธสิหิงค์มาจากลังกา ซึ่งเป็นแม่แบบของพระพุทธรูปสุโขทัย พระพุทธรูปในประเทศไทยก่อนหน้านี้ทุกยุคไม่เคยมีเปลวรัศมีสูง เพิ่งจะมีขึ้นครั้งแรกในสมัยสุโขทัย สังฆาฏิพระพุทธรูปในสมัยก่อนหน้านี้ ไม่เคยเป็นแฉกชนิดที่เรียกว่า เขี้ยวตะขาบ พระเจดีย์แบบลอมฟางซึ่งถ่ายทอดมาจากมรีจิวัดเจดีย์ในลังกาก็ดี ถูปารามในลังกาก็ดี สมัยสุโขทัยก็สร้างขึ้นเลียนแบบ เช่น พระมหาธาตุวัดช้างร้อง เมืองชะเลียง

ด้วยอิทธิพลเกี่ยวกับประเพณีทางศาสนา ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ได้พรรณนาถึงสภาพของของชาวสุโขทัยและประเพณีทางศาสนามีความว่า "คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัย ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี้ยพนมหมากมีพนมดอกไม้ มีหมอนั่งหมอนนอน บริพารกฐิน โอยทานแล่ปี่แล้ญิบล้าน ไปสวดญัตติกฐินถึงอรัญญิกพู้น...ใครจะมักเล่น...เล่น ใครจะมักหัว...หัว ใครจะมักเลื่อน...เลื่อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียนญอมคนเสียดกันดูท่านเผ่าเทียน เมืองสุโขทัยนี้มีดังจะแตก

พระอัจนะ วัดศรีชุม

นอกจากนี้กรุงสุโขทัยยังมีวัดต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น วัดตะพังเงิน วัดชนะสงคราม วัดสระสี วัดตะกวน วัดศรีชุม เป็นต้น ภายในวัดศรีชุมมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดมหึมา คือ "พระอัจนะ" ประดิษฐานอยู่ภายในพระวิหารซึ่งสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมลักษณะคล้ายมณฑป แต่หลังคาพังทลายลงมาหมดแล้ว เหลือเพียงผนังทั้งสี่ด้าน ผนังแต่ละด้านก่ออิฐถือปูนอย่างแน่นหนาภายในช่องกำแพงตามฝาผนังมีภาพเขียนเก่าแก่แต่เลอะเลือนเกือบหมดภาพเขียนนี้มีอายุเกือบ 700 ปี

พระแท่นมนังคศิลา

พระองค์เองทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกได้ทรงสร้างแท่นมนังคศิลาไว้ที่ดงตาล สำหรับให้พระสงฆ์แสดงธรรมและบางครั้งก็ใช้เป็นที่ประทับว่าราชการแผ่นดิน

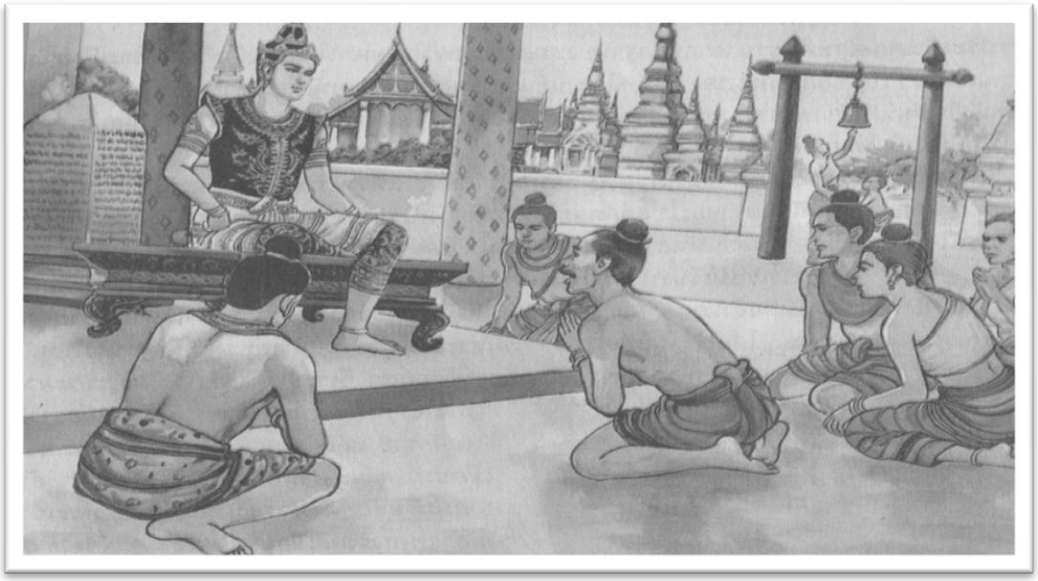

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมที่สำคัญอื่น ๆ เช่น โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ครอบพระมหาธาตุ ณ เมืองศรีสัชนาลัย มีข้อความปรากฏในหลักศิลาจารึกตอนหนึ่งว่า "...๑๒๐๗ ศกปีกุน ให้ขุนเอาพระธาตุออกทั้งหลายเห็น กระทำบูชาบำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวัน จึงเอาฝังในกลางเมืองศรีสัชนาลัยก่อพระเจดีย์เหนือหกเข้าจึงแล้ว ตั้งเวียงผาล้อมพระธาตุสามเข้าจึงแล้ว.." และได้ทรงให้สร้างโบสถ์ วิหาร ให้สกัดศิลาแลงเป็นแท่งมาเป็นกำแพงล้อมเขตวัด เช่น ที่วัดช้างล้อม อันเป็นวัดที่ทรงสร้างขึ้นครั้งแรกในเมืองศรีสัชนาลัยโดยมีเจดีย์ทรงกลมแบบลังกาเป็นประธานของวัด และต่อมาจึงใช้เป็นแบบในการสร้าง ณ วัดในเมืองสุโขทัยและเมืองกำแพงเพชร

ด้านการเมืองการปกครอง และการบริหารรัฐกิจ

ลักษณะการปกครองในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงหรือราษฎรมักเรียกกันติดปากว่าพ่อขุนรามคำแหงนั้น พระองค์โปรดการสมาคมกับไพร่บ้านพลเมืองไม่เลือกชั้นวรรณะ ถ้าแม้ว่าใครจะถวายทูลร้องทุกข์ประการใดแล้ว ก็อนุญาตให้เข้าเฝ้าใกล้ชิดได้ไม่เลือกหน้าในทุกวันพระมักเสด็จ ออกประทับยังพระแท่นศิลาอาสน์ ทำการสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม การปกครองของพ่อขุนรามคำแหงได้ใช้ระบบปิตุราชาธิปไตยหรือ "พ่อปกครองลูก" ดังข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า คำพูด"....เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยดี กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตีหนังวังช้างได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปท่อบ้านท่อเมือง ได้ช้างได้งวง ได้ปั่วได้นาง ได้เงือนได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู.."

ข้อความดังกล่าวแสดงการนับถือบิดามารดา และถือว่าความผูกพันในครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญ ครอบครัวทั้งหลายรวมกันเข้าเป็นเมืองหรือรัฐ มีเจ้าเมืองหรือพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัว

ปรากฏข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงใช้พระราชอำนาจในการยุติธรรมและนิติบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้ 1) ราษฎรสามารถค้าขายได้โดยเสรี เจ้าเมืองไม่เรียกเก็บจังกอบหรือภาษีผ่านทาง 2) ผู้ใดล้มตายลง ทรัพย์มรดกก็ตกแก่บุตร และ 3) หากผู้ใดไม่ได้รับความเป็นธรรมในกรณีพิพาทก็มีสิทธิไปสั่นกระดิ่งที่แขวนไว้หน้าประตูวังเพื่อถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้ พระองค์ก็จะทรงตัดสินด้วยพระองค์เอง

นอกจากนี้ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชยังทรงใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องช่วยในการปกครอง โดยได้ทรงสร้าง "พระแท่นมนังคศิลาบาตร"ขึ้นไว้กลางดงตาล เพื่อให้พระเถรานุเถระแสดงพระธรรมเทศนาแก่ประชาชนในวันพระ ส่วนวันธรรมดาพระองค์จะเสด็จประทับเป็นประธานให้เจ้านายและข้าราชการปรึกษาราชการ**การ**

ด้านศาลยุติธรรม

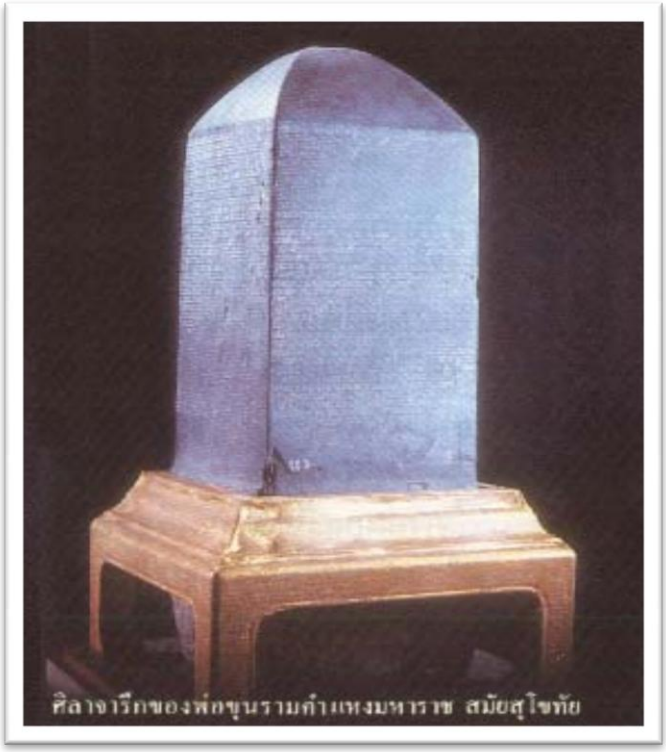
กระดิ่งพ่อขุนรามคำแหง

ในด้านทางศาลก็ให้ความยุติธรรมแก่อาณาประชาราษฎรโดยทั่วถึงกันไม่เลือกหน้าทรงเอาพระทัยใส่ในทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ถึงกับสั่งให้เจ้าพนักงานแขวนกระดิ่งขนาดใหญ่ไว้ที่ประตูพระราชวังด้านหน้า แม้ใครมีทุกข์ร้อนประการใดจะขอให้ทรงระงับดับเข็ญแล้วก็ให้สั่นกระดิ่งร้องทุกข์ได้ทุกเวลา ในขณะพิจารณาสอบสวนและตัดสินคดี พระองค์ก็เสด็จออกฟังและตัดสินด้วยพระองค์เองไปตามความยุติธรรม

การชลประทาน

โปรดให้สร้างทำนบกักน้ำที่เรียกว่า “สรีดภงส์” เพื่อนำน้ำไปใช้ในตัวเมืองสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียง โดยอาศัยแนวคันดินที่เรียกว่า “เขื่อนพระร่วง” ทำให้มีน้ำสำหรับใช้ในการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภคในยามที่บ้านเมืองขาดแคลนน้ำ

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง กำเนิดอักษรไทย

การค้นพบหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

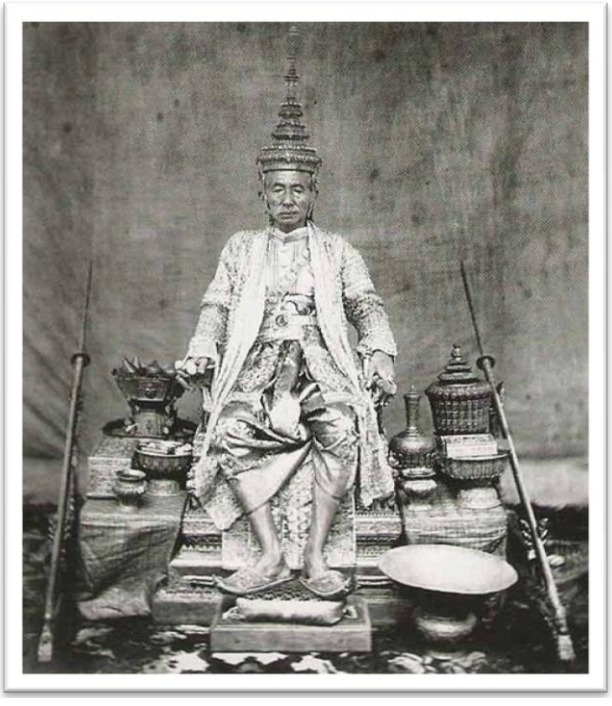
วันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2376 ปีมะเส็ง เบญจศก ศักราช 1995 พระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงผนวชมาตั้งแต่รัชกาลที่ 2 ประทับอยู่ ณ วัดราชาธิราชเสด็จขึ้นไปธุดงค์ทางมณฑลฝ่ายเหนือถึงเมืองพิษณุโลก สวรรคโลก และเมืองสุโขทัย เมื่อเสด็จไปถึงเมืองสุโขทัยครั้งนั้นทอดพระเนตรเห็นศิลาจารึก 2 หลักคือ ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1) และศิลาจารึกภาษาเขมรของพระมหาธรรมราชาลิไทย (หลักที่ 4) กับแท่นมนังศิลาอยู่ที่เนินปราสาท ณ พระราชวังกรุงสุโขทัยเก่า ราษฎร เช่นสรวงบูชานับถือกันว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่นับถือกลัวเกรงของหมู่มหาชน ถ้าบุคคลไม่เคารพเดินกรายเข้าไปใกล้ให้เกิดการจับไข้ไม่สบาย ทอดพระเนตรเห็นแล้วเสด็จตรงเข้าไปประทับแผ่น ณ ศิลานั้น ก็มิได้มีอันตราสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยอำนาจพระบารมี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสถามว่าของทั้งสามสิ่งนั้นเดิมอยู่ที่ไหน ใครเป็นผู้เอามารวบรวมไว้ตรงนั้น ก็หาได้ความไม่ ชาวสุโขทัยทราบทูลว่าแต่ว่าเห็นรวบรวมอยู่ตรงนั้นมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพิจารณาดูเห็นว่าเป็นของสำคัญจะทิ้งไว้เป็นอันตรายเสีย จึงโปรดเกล้าฯ ให้ส่งมากรุงเทพฯเดิมเอาไว้ที่วัดราชาธิวาส ทั้งสามสิ่ง พระแท่นมนังคศิลานั้นก่อทำเป็นแท่นที่ประทับไว้ตรงใต้ต้นมะขามใหญ่ ข้างหน้าพระอุโบสถ ครั้นเสด็จมาประทับ ณ วัดบวรนิเวศ โปรดฯ ให้ส่งหลักศิลาทั้งสองนั้นมาด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามอ่านหลักศิลาของพ่อขุนรามคำแหงเอง แล้วโปรดฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณะเจ้าพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พร้อมด้วยล่ามเขมรอ่านแปลหลักศิลาของพระธรรมราชาลิไทย ได้ความทราบเรื่องทั้งสองหลัก ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ เสวยราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2394 ต่อมาจึงโปรด ฯ ให้ย้ายพระแท่นมนังคศิลามาก่อแท่นประดิษฐานไว้หน้าวิหารพระคันธารราฐในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม...

วันพ่อขุนรามคำแหง

สำนักงานสภาจังหวัดสุโขทัย ได้มีหนังสือเสนอต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ขอให้มีการกำหนด “วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช” ขึ้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2531 โดยถือวันที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงประกอบพระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 เป็น “วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช”

ต่อมาคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย และจัดเอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้พิจารณาเรื่องการกำหนดวันสำคัญทางประวัติศาสตร์ใหม่ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเสนอว่าควรเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพบหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2376

มีการเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในการกำหนดวันสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้พิจารณาเห็นชอบด้วย จึงกำหนดให้ วันที่ 17 มกราคม ของทุกปีเป็น “วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสวยราชย์เมื่อปี พ.ศ. 2394 ได้โปรดให้เอามาก่อแทนประดิษฐานไว้ที่หน้าวิหารพระคันธาราฐในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อยู่มาจนถึงในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเศกสมโภชใน พ.ศ. 2545 จึงโปรดให้ย้ายไปทำเป็นแท่นเศวตฉัตรราชบัลลังก์ ประดิษฐานไว้ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทปรากฏอยู่ในทุกวันนี้

วัดบวรนิเวศ

ส่วนศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนั้น ครั้นพระบาทสมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ โปรดให้ส่งหลักศิลานั้นมาด้วย

ภายหลังเมื่อได้เสวยราชย์ พระจอมเกล้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ย้ายจากวัดบวรนิเวศ เอาเข้าไปตั้งไว้ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามข้างด้านเหนือ พระอุโบสถหลังที่สองนับแต่ทางตะวันตก อยู่ ณ ที่นี้ต่อมาช้านาน จนปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. 2466 จึงได้ย้ายเอามารวมไว้ที่หอพระสมุด

เรื่องหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ที่นักปราชญ์ชาวยุโรปแต่งไว้ในหนังสือต่างๆ นั้น มีอยู่ในบัญชีท้ายคำนำภาษาฝรั่งแล้ว ส่วนนักปราชญ์ไทยแต่ขึ้นนั้นได้เคยพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณเล่มที่ 6 หน้า 3574 ถึง 2577 ในหนังสือเรื่องเมืองสุโขทัย ในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง และในประชุมพงศาวดารภาคที่หนึ่ง

จากการสันนิษฐาน ผู้แต่งอาจมีมากกว่า 1 คน เพราะเนื้อเรื่อง ในหลักศิลาจารึกแบ่งได้เป็น 3 ตอน

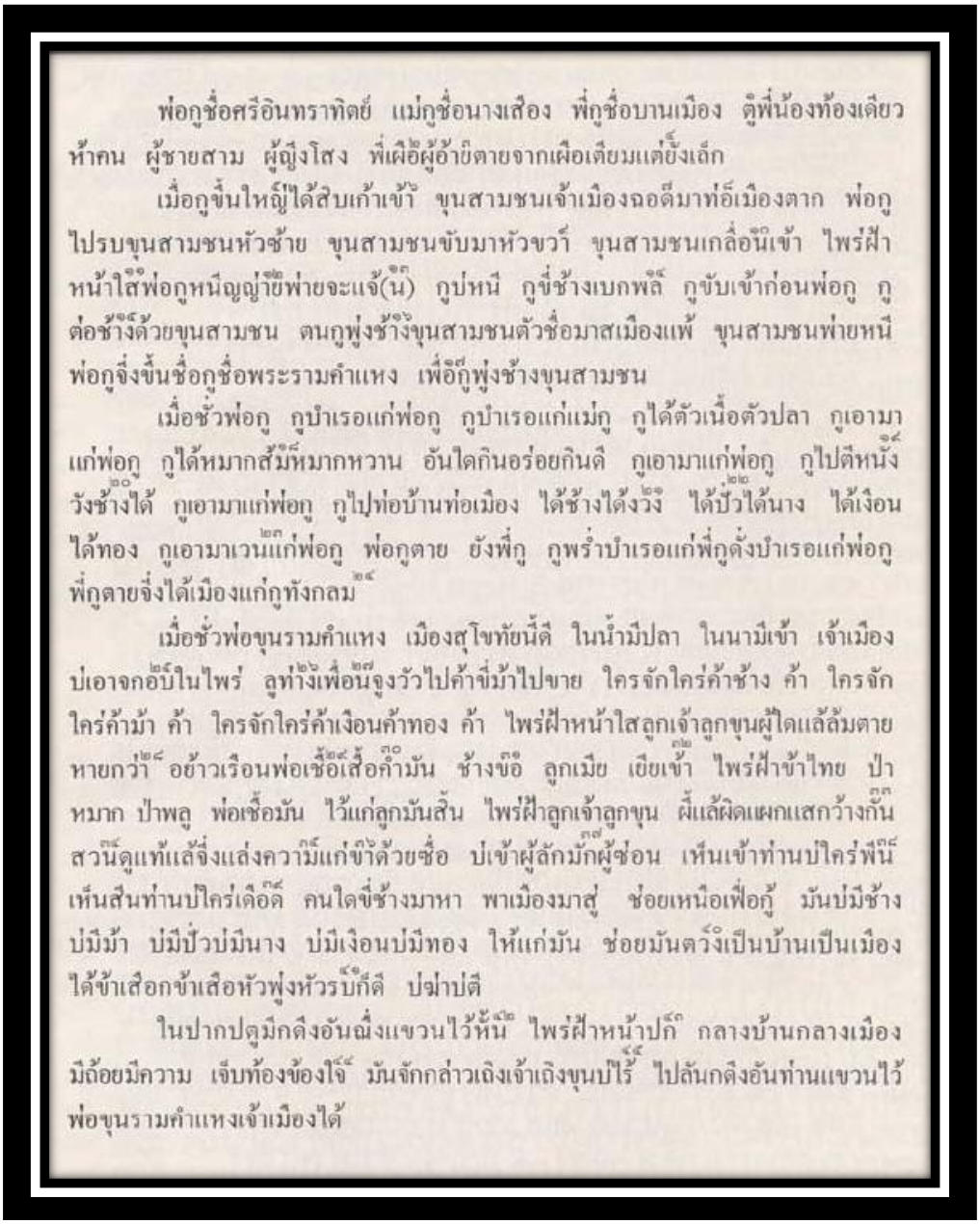
ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ 1

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ 1

ตอนที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 1 ถึง 18 กล่าวถึง พระราชประวัติของพ่อขุนรามคำแหง และพระราชภารกิจของพระองค์ ใช้คำว่า “กู” เป็นพื้นเข้าใจว่า พ่อขุนรามคำแหงคงจะทรงแต่งเกี่ยวกับพระราชประวัติของพระองค์เอง

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ 1 รูปคำปัจจุบัน

พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้ญิงโสง พี่เผื[๒๒]ผู้อ้าย็ตายจากเผือเตียมแต่ยังเล็ก

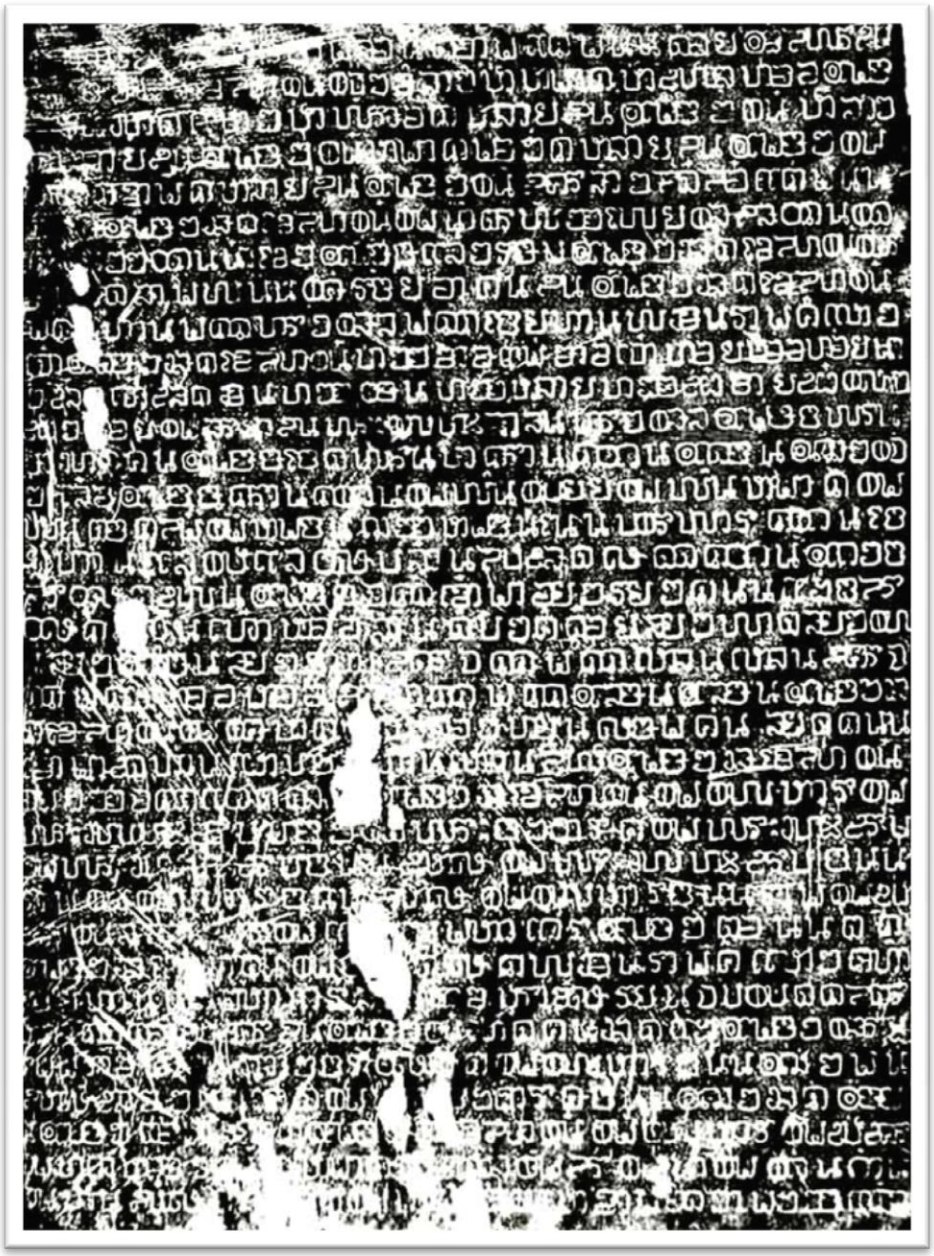
เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สิบเก้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท่อเมืองตาก พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวช้าย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนิเข้า ไพร่ฝ้าหน้าใส[๒๓]พ่อกูหนีญญ่าย[๒๔]พ่ายจะแจ้(น็) กูบ่หนี กูขี่ช้างเบกพล็ กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อช้าง[๒๕]ด้วยขุนสามชน ตนกูพู่งช้าง[๒๖]ขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึ่งขึ้นชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพู่งช้างขุนสามชน

เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยกินดี กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตี[๒๗]หนัง[๒๘]วังช้าง[๒๙]ได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปท่อบ้านท่อเมือง ได้ช้างได้ง[๓๐]วง ได้ปั[๓๑]วได้นาง ได้เงือนได้ทอง กูเอามาเวน[๓๒]แก่พ่อกู พ่อกูตาย ยังพี่กู กูพร่ำบำเรอแก่พี่กูดั่งบำเรอแก่พ่อกู พี่กูตายจึ่งได้เมืองแก่กูทังกลม[๓๓]

เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีเข้า เจ้าเมืองบ่เอาจก[๓๔]บ์ในไพร่ ลูท่าง[๓๕]เพื่อน[๓๖]จูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทอง ค้า ไพร่ฝ้าหน้าใสลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้ล้มตายหายกว่า[๓๗] อย่าวเรือนพ่อเชื้อ[๓๘]เสื้อก็[๓๙]ำมัน ช้างขื[๔๐]อ ลูกเมีย เยียเข้า ไพร่ฝ้าข้าไทย ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื้อมัน ไว้แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฝ้าลูกเจ้าลูกขุน ผี้แล้ผิดแผกแสกว้าง[๔๑]กัน สวน[๔๒]ดูแท้แล้จึ่งแล่งความ[๔๓]แก่ขา[๔๔]ด้วยซื่อ บ่เข้าผู้ลักมัก[๔๕]ผู้ซ่อน เห็นเข้าท่านบ่ใคร่พี[๔๖]น เห็นสินท่านบ่ใคร่เด[๔๗]อด คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่อยเหนือเฟื่อกู้ มันบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีปั่วบ่มีนาง บ่มีเงือนบ่มีทอง ให้แก่มัน ช่อยมันตั[๔๘]งเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเสือกข้าเสือหัวฟู่งหัวรบ[๔๙]ก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี

ในปากปตูมีกดึงอันฉื่งแขวนไว้หั[๕๐]น ไพร่ฝ้าหน้าปก[๕๑] กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ[๕๒] มันจักกล่าวเถิงเจ้าเถิงขุนบ[๕๓]ไร้ ไปสันกดึงอันท่านแขวนไว้พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้

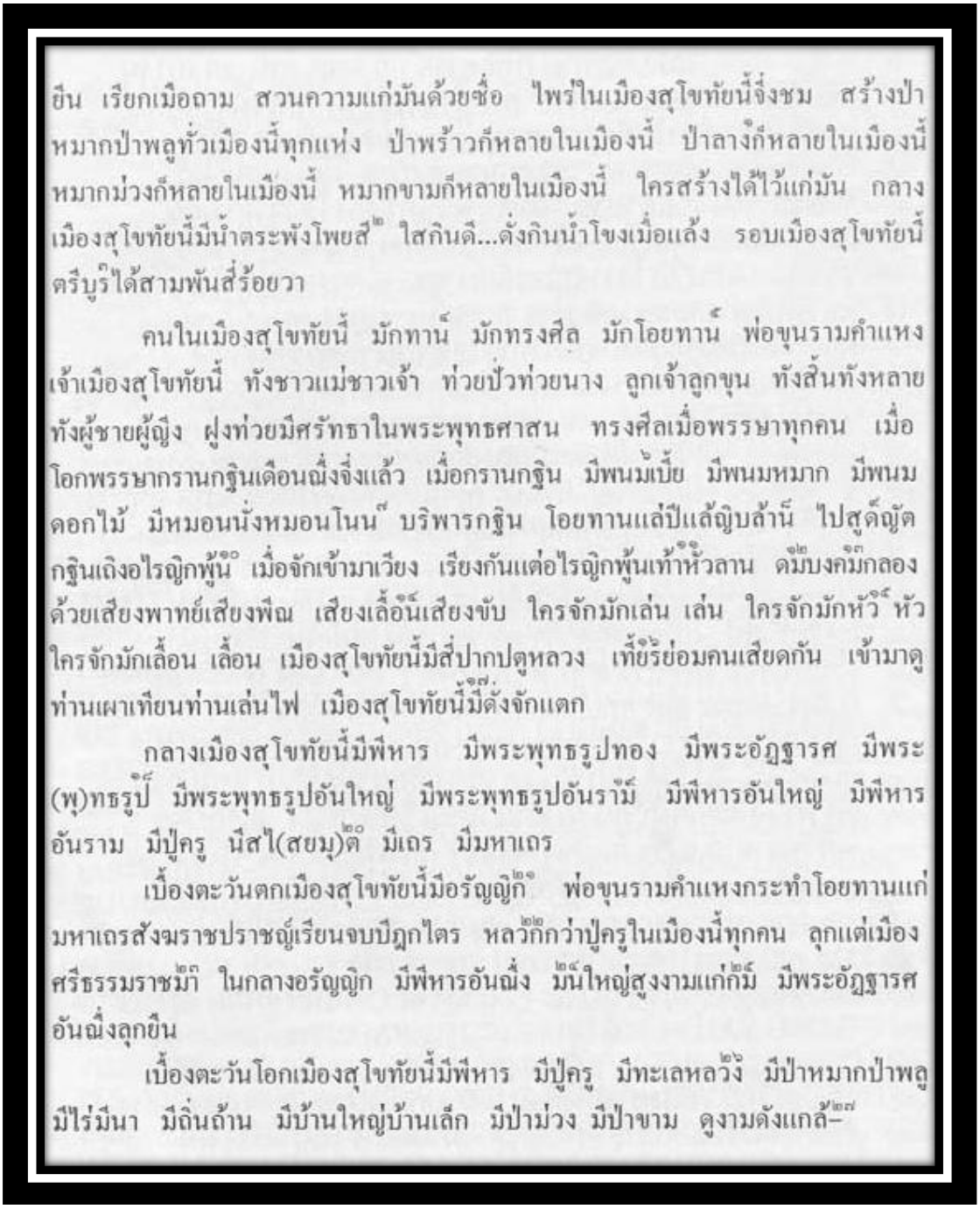
ศิรารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 2

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 2

ตอนที่ 2 เป็นการบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของเมืองสุโขทัย เช่นเรื่องราวของการสร้างพระแท่นมนังคศิลาอาสน์ วัดมหาธาตุ เมืองศรีสัชนาลัย และการประดิษฐ์ตัวอักษรไทย ใช้คำว่าพ่อขุนรามคำแหง โดยเริ่มต้นว่า *"เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหงเมืองสุโขทัยนี้ดี....."* จึงเข้าใจว่าจะต้อง เป็นผู้อื่นแต่ง เพิ่มเติมภายหลังตอนที่ 2 เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 2 รูปคำปัจจุบัน

ยืน เรียกเมือถาม สวนความแก่มันด้วยซื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึ่งชม สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลาง[๑๙]ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน กลางเมืองสุโขทัยนี้มีน้ำตระพังโพยสี[๒๐] ใสกินดี...ดั่งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง รอบเมืองสุโขทัยนี้ตรีบูร[๒๑]ได้สามพันสี่ร้อยวา

คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน[๒๒] มักทรงศีล มักโอยทาน[๒๓] พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทังชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทังสั้นทังหลาย ทังผู้ชายผู้ญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสน ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อโอกพรรษากรานกฐินเดือนณึ่งจึ่งแล้ว เมื่อกรานกฐิน มีพนมเบี้ย[๒๔] มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนโนน[๒๕] บริพารกฐิน โอยทานแล่ปีแล้ญิบล้าน[๒๖] ไปสูด์ญัตกฐินเถิงอไรญิกพู้น[๒๗] เมื่อจักเข้ามาเวียง เรียงกันแต่อไรญิกพู้นเท้าหิ้วลาน ดีบงค์กลองด้วยเสียงพาทย์เสียงพิณ เสียงเลื้อน[๒๘]เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว[๒๙] หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากปตูหลวง เท้ยริ[๓๐]ย่อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียนท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดังจักแตก

กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฏฐารศ มีพระ(พุ)ทธรูป[๓๑] มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม[๓๒] มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปู่ครู นีสไ(สยมุ)ต[๓๓] มีเถร มีมหาเถร

เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้มีอรัญญิก[๓๔] พ่อขุนรามคำแหงกระทำโอยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลว[๓๕]กว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน ลุกแต่เมืองศรีธรรมราช[๓๖] ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันฉึ่ง มั่นใหญ่สูงงามแก่ก[๓๗] มีพระอัฏฐารศอันฉึ่งลุกยืน

เบื้องตะวันโอกเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีปู่ครู มีทะเลหลว[๓๘] มีป่าหมากป่าพลู มีไร่มีนา มีถิ่นถ้าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วง มีป่าขาม ดูงามดังแกล้[๓๙]

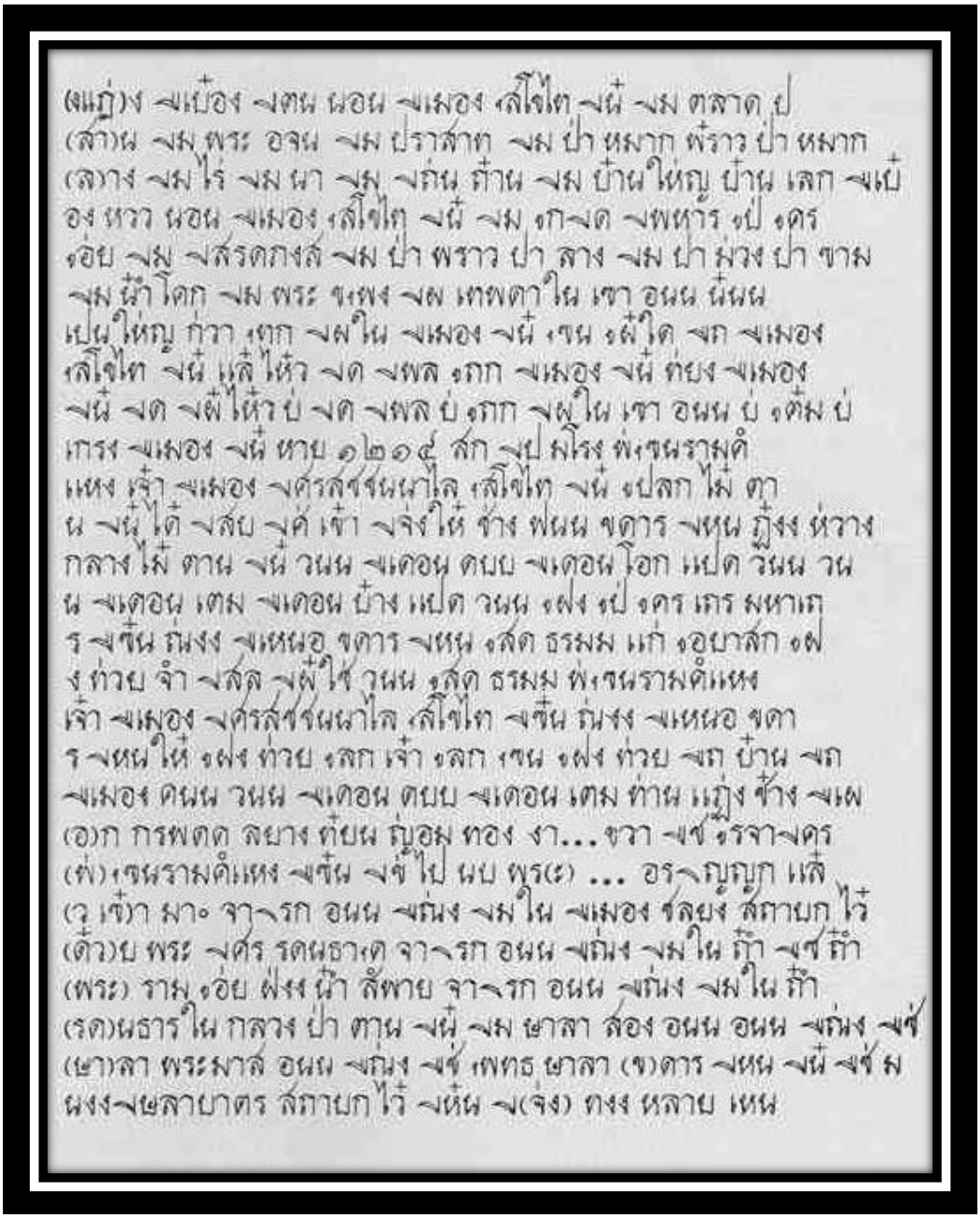
ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 3

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 3

ตอนที่ 3 กล่าวถึงอาณาเขตของเมืองสุโขทัย สรรเสริญ และยอพระเกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหง โดยเริ่มต้นว่า *"พ่อขุนรามคำแหง นั้นหาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย....."* ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดย์ ผู้แปลอักษรพ่อขุนรามคำแหงได้ ท่านได้สันนิษฐานว่า ความในตอนที่ 3 คงจารึกหลังตอนที่ 1 และตอนที่ 2 จึงเข้าใจว่าผู้อื่นแต่งต่อในภายหลัง

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 3 รูปคำปัจจุบัน

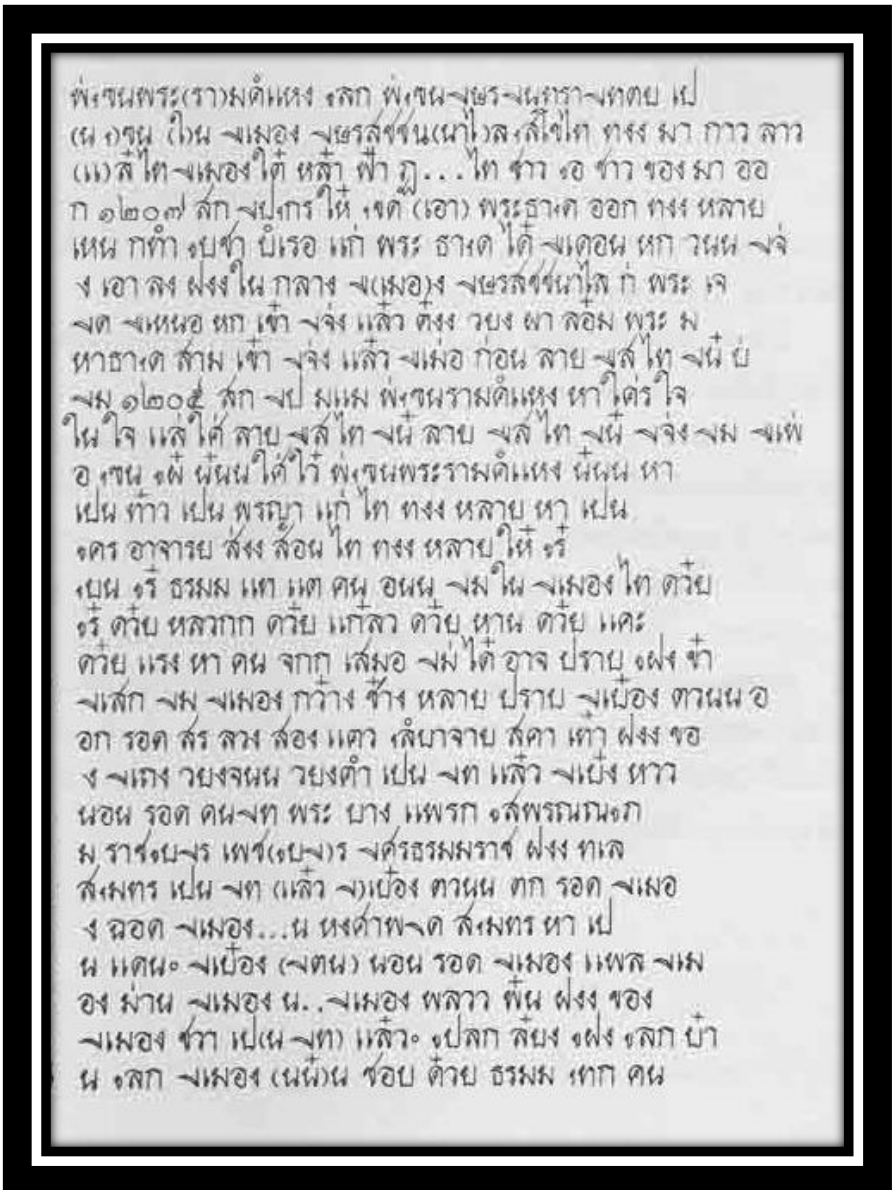

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 4

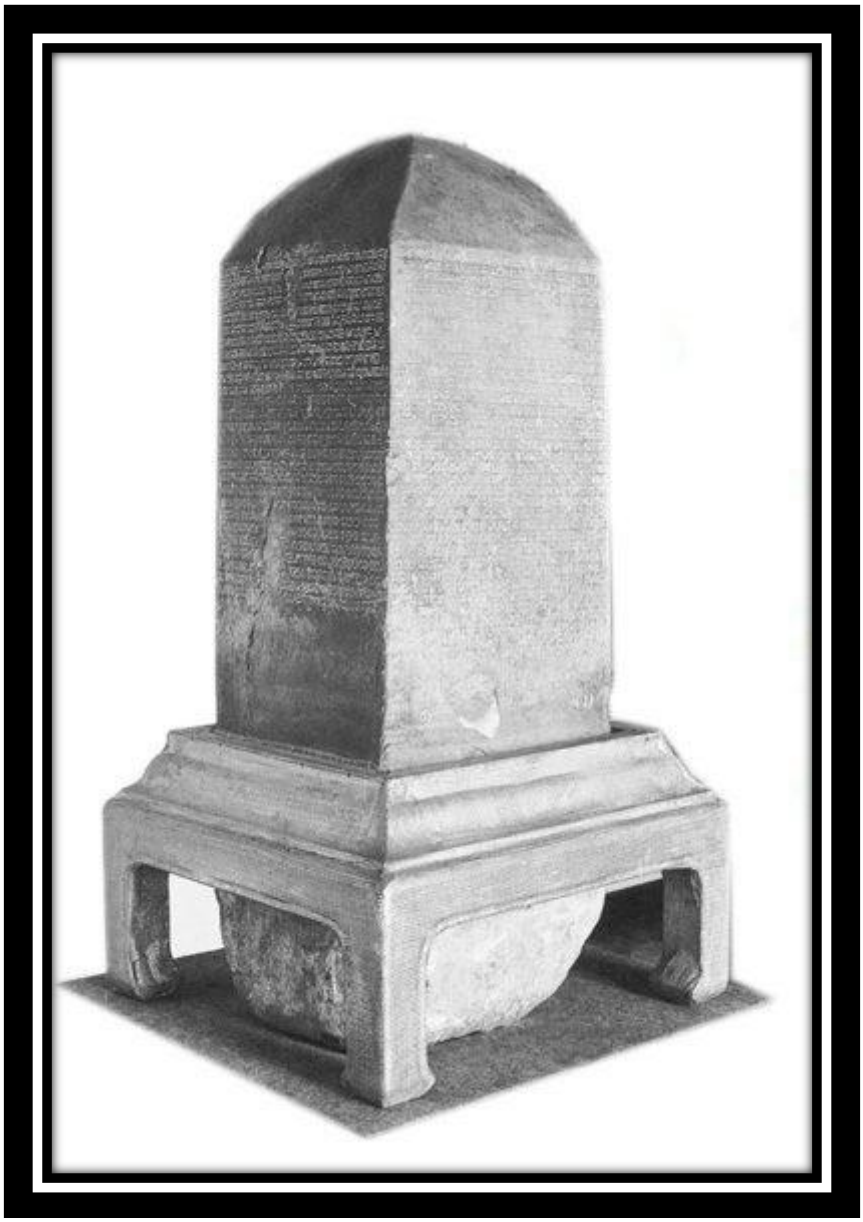

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 4

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 4 รูปคำปัจจุบัน

ลักษณะหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

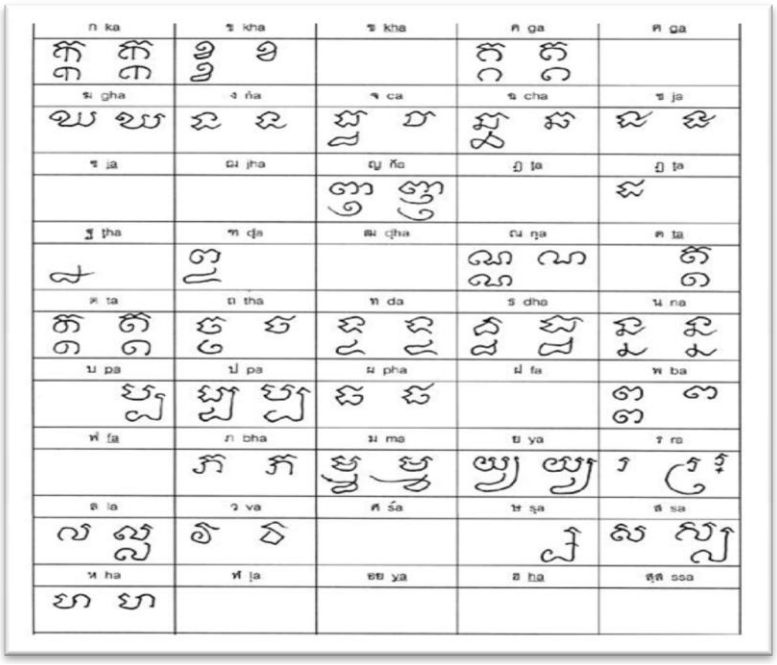
หลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีลักษณะเป็นแท่งหินรูปสี่เหลี่ยม ยอดกลมมน สูง 1 เมตร 11 เซนติเมตร กว้าง 35 เซนติเมตร หนา 35 เซนติเมตร เป็นหินชนวนสีเขียว มีจารึกทั้งสี่ด้าน ด้านที่ 1 มี 35 บรรทัด ด้านที่ 2 มี 35 บรรทัด ด้านที่ 3 มี 27 บรรทัด และด้านที่ 4 มี 27 บรรทัด

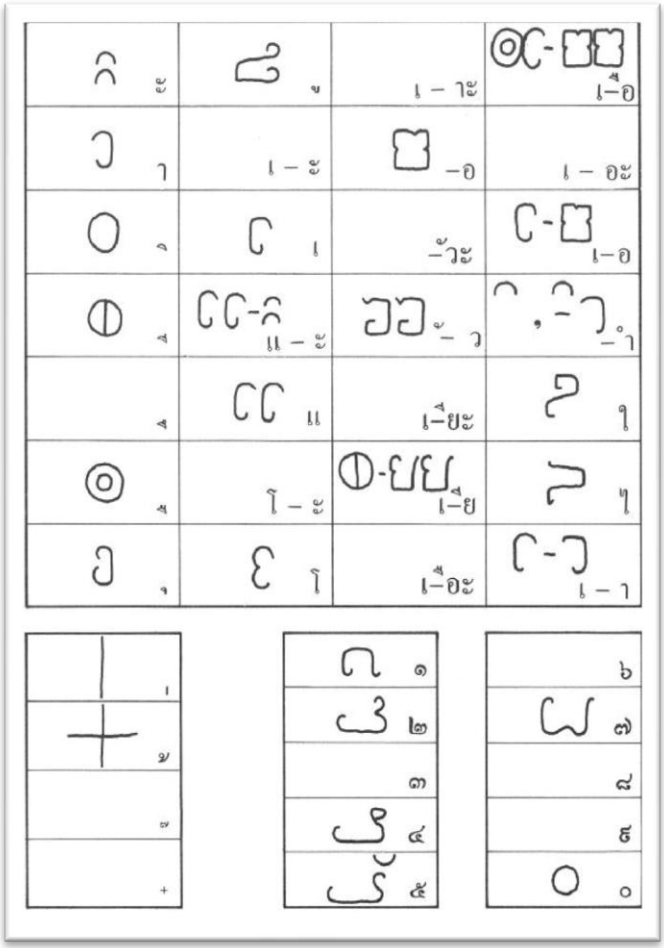
ในการจารึกอักษรไทยครั้งแรกนั้น ได้ใช้พยัญชนะไม่ครบทั้ง 44 ตัว คือมีเพียง 39 ตัว โดยขาด ตัว ฌ ฑ ฒ ฬ และตัว ฮ ไม่ครบชุดพยัญชนะเหมือนที่ใช้สอนวิชาภาษาไทยในปัจจุบัน ในบรรดาตัวอักษร 44 ตัว ที่มีมาแต่สมัยโบราณ มีอยู่ 2 ตัว ที่เราเลิกใช้ไปแล้ว คือ ฃ (ขอขวด) และ ฅ (คอคน) ที่เราเลิกใช้ก็เพราะเสียง 2 เสียงนี้เปลี่ยนไปแล้วกลายเป็นเสียงเดียวกันกับ ข (ขอไข่) ค (คอควาย) การเขียนสระในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ต่างจากการเขียนสระในปัจจุบันมาก ทั้งรูปร่างสระ และวิธีการเขียน กล่าวคือ เขียนสระอยู่ในบรรทัด

เช่นเดียวกับพยัญชนะ รูปวรรณยุกต์ที่ใช้เขียนกำกับในยุคสุโขทัย มีเพียง 2 รูป คือไม้เอก และไม้โท แต่ไม้โทใช้เป็นเครื่องหมายกากบาทแทน ตัวหนังสือที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นใหม่นี้ มีการจัดวางรูปแบบตัวอักษรใกล้เคียงกับอักษรของประเทศตะวันตก คือ เขียนจากซ้ายไปขวา วางสระและวรรณยุกต์ไว้ในบรรทัดเดียวกันหมด เพื่อความสะดวกในการอ่านและเขียน(ต่างจากวิธีการเขียนของชาวจีนและอาหรับ ซึ่งเขียนจากขวามาซ้าย) และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระเจ้าสิไทครองราชย์ปี พ.ศ.1891- พ.ศ. 1912) ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหงด้วยการนำสระไปไว้ข้างบนบ้างข้างล่างบ้าง ตามแบบอย่างหนังสือขอมที่ไทยได้ใช้กันมาแต่ก่อนจนเคยชิน เช่น สระ อิ อี อือ นำไปเขียนไว้บนพยัญชนะส่วนสระ อุ อู เขียนไว้ใต้พยัญชนะ (ส่วน สระ อะ อา อำ แต่เดิมเขียนไว้หลังพยัญชนะอยู่แล้ว เช่นเดียวกับสระ เอ แอ โอ ไอ ซึ่งเขียนไว้หน้าพยัญชนะมาแต่เดิม) และได้ทรงเพิ่มไม้หันอากาศ เพื่อใช้แทนตัวอักษร เช่น คำว่า "อนน" เปลี่ยนเป็นเขียนว่า "อัน" เป็นต้น และรูปแบบตัวอักษร ก็เปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย

ลายสือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงคิดขึ้นนี้ ประเทศข้างเคียง เช่น อาณาจักรล้านนา ล้านช้าง อโยธยา สุพรรณภูมิ ได้นำไปใช้กันอย่างแพร่หลายแต่ต่อมาครั้นเมื่ออาณาจักรสุโขทัยเสื่อมอำนาจลง ทางล้านช้างได้เปลี่ยนไปใช้อักษรลาว ส่วนทางล้านนาเปลี่ยนไปใช้อักษรไทยลื้อ และเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง ครองราชย์ปี พ.ศ. 1893- พ.ศ.1912) ทรงตั้งอาณาจักรเป็นอิสระกับสร้างพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในปี พ.ศ.1893 ก็ได้เอาแบบอักษรไทยสุโขทัยมาใช้ ซึ่งมีการแก้ไขดัดแปลงกันมาตามลำดับจนเป็นอย่างที่เห็นและใช้กันแพร่หลายเช่นในปัจจุบัน

สระ วรรณยุกต์ และตัวเลข สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

การแก้ไขอักษรขอมของพ่อขุนรามคำแหง มีดังนี้

1. ตัวอักษรขอมที่มีหนามเตยและเชิง พ่อขุนรามคำแหงทรงเห็นว่ารุงรังมิได้เป็นประโยชน์ในภาษาไทย ตัวอักษรตัวเดียวควรเขียนด้วยเส้นเดียวไม่ควรยกปากกาบ่อย ๆ ทำให้อักษรไทยเขียนได้ง่ายและรวดเร็ว พยัญชนะแต่ละตัวต่อเป็นเส้นเดียวตลอด ในขณะที่พยัญชนะขอมต้องเขียนสองหรือสามเส้นต่อหนึ่งพยัญชนะ

2. เพิ่มพยัญชนะบางตัวที่มิได้มีในภาษาขอม เช่น ข ค ช ฏ ด บ ฝ ฟ อ (ในภาษาเขมร ตัว บ ใช้เป็นทั้ง ป และ บ ตัว ฎ ใช้เป็นทั้ง ฎ และ ฏ)

3. เพิ่มสระที่ทรงประดิษฐ์ขึ้น ได้แก่สระอึ สระอือ สระแอ สระเอือ ฯลฯ สระออ และสระอือ ไม่ต้องมี อ เคียง เช่น เขียน พ่ชี่ แทน พ่อชื่อ สระ อิ อี อือ อุ อู นำมาเขียนข้างหน้าติดกับพยัญชนะต้น เช่น อี ป น แทน ปีน ฯลฯ

4. สระอักษรขอมมีความสูงไม่เท่ากัน แต่สระของพ่อขุนรามคำแหงสูงเท่ากันหมด และสูงเท่ากับพยัญชนะทุกตัว หางของ ศ ส ก็ขีดออกไปข้าง ๆ ส่วน ป และ ฝ หางสูงกว่าอักษรตัวอื่น ๆ เพียงนิดเดียว สระกับพยัญชนะรวมทั้งสระโอ สระไอ ไม้ลาย และสระไอไม้ม้วน

5. สระขอมวางไว้รอบด้านพยัญชนะ ทั้งข้างหน้า ข้างหลัง ข้างล่าง แต่พ่อขุนรามคำแหงทรงดัดแปลงให้สระอยู่บนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะทั้งหมดและอยู่หน้าพยัญชนะเป็นส่วนมาก ที่อยู่หลังมีแต่สระ อะ อา อำ ที่มาเขียนไว้รอบตัวอย่างปัจจุบันนี้เรามักมาแก้กันในชั้นหลัง วิธีเรียงอักษรของพ่อขุนรามคำแหงคล้าย ๆ กับวิธีเรียงตัวอักษรของฝรั่งผิดแต่ที่ของฝรั่งเรียงสระไว้ข้างหลังตัวพยัญชนะแต่ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงสระบางตัวอยู่ข้างหลัง เช่น อา อำ อะ บางตัวอยู่ข้างหน้า เช่น อิ อี อือ อุ อู เอ แอ ไอ ใอ โอ

คุณค่าของศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

1. ด้านภาษาและสำนวนโวหาร จารึกของพ่อขุนรามคำแหงเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุด ที่แสดงให้เห็นถึงกำเนิดของวรรณคดีและอักษรไทย เช่น กล่าวถึงหลักฐานการประดิษฐ์อักษรไทย

ด้านสำนวนการใช้ถ้อยคำในการเรียบเรียงจะเห็นว่า

- ถ้อยคำส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียวและเป็นคำไทยแท้ เช่น อ้าง โสง นาง เป็นต้น

- มีคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตปนอยู่บ้าง เช่น ศรีอินทราทิตย์ ตรีบูร อรัญญิก ศรัทธา พรรษา เป็นต้น

- ใช้ประโยคสั้น ๆ ให้ความหมายกระชับ เช่น แม่กูชื่อนาง"เสือง พี่กูชื่อบานเมือง” ข้อความบางตอนใช้คำซ้ำ เช่น "ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้”

- นิยมคำคล้องจองในภาษาพูด ทำให้เกิดความไพเราะ เช่น "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบเอาจกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย"

- ใช้ภาษาที่เป็นถ้อยคำพื้น ๆ เป็นภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน

2. ด้านประวัติศาสตร์ ให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชประวัติพ่อขุนรามคำแหง จารึกไว้ทำนองเฉลิมพระเกียรติ ตลอดจนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสภาพสังคมของกรุงสุโขทัย ทำให้ผู้อ่านรู้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของกรุงสุโขทัย พระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหง และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัย

3. ด้านสังคม ให้ความรู้ด้านกฎหมายและการปกครองสมัยกรุงสุโขทัย ว่ามีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก พระมหากษัตริย์ดูแลทุกข์สุขของราษฎรอย่างใกล้ชิด

4. ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาวสุโขทัยที่ปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การเคารพบูชาและเลี้ยงดูบิดามารดา นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงประเพณีทางศาสนา เช่น การทอดกฐินเมื่อออกพรรษา ประเพณีการเล่นรื่นเริงมีการจุดเทียนเล่นไฟ พ่อขุนรามคำแหงโปรดให้ราษฎรทำบุญและฟังเทศน์ในวันพระ เช่น *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักอวยทาน.....ฝูงท่วยมีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ทรงศีล เมื่อพรรษาทุกคน"*

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงประดิษฐ์อักษรไทยโดยจัดทำศิลาจารึกขึ้นเป็นครั้งแรกแลนับว่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก อันเป็นรากฐานของหนังสือไทยที่เราได้ใช้กันอยู่ในทุกวันนี้

วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

สำนักงานสภาจังหวัดสุโขทัย ได้มีหนังสือเสนอต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ขอให้มีการกำหนด “วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช” ขึ้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2531 โดยถือวันที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงประกอบพระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 เป็น “วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช”

ต่อมาคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย และจัดเอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้พิจารณาเรื่องการกำหนดวันสำคัญทางประวัติศาสตร์ใหม่ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเสนอว่าควรเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพบหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2376

มีการเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในการกำหนดวันสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้พิจารณาเห็นชอบด้วย จึงกำหนดให้ วันที่ 17 มกราคม ของทุกปีเป็น “วันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช”

.....

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

เจ้าพระยาพระคลัง (หน). (2515). *ราชาธิราช.* พระนคร : บรรณาการ.

ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุช.2514.พระราชประวัติ 9 มหาราช.กรุงเทพฯ: พิทยาคาร

ตรี อมาตยกุล. (2523, 2524, 2525 และ 2527). "ประวัติศาสตร์สุโขทัย." *แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี,* (ปีที่ 14 เล่ม 1, ปีที่ 15 เล่ม 1, ปีที่ 16 เล่ม 1 และปีที่ 18 เล่ม 1)

ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1. (2521). คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ประเสริฐ ณ นคร. (2534). "ประวัติศาสตร์สุโขทัยจากจารึก." *งานจารึกและประวัติศาสตร์ของประเสริฐ ณ นคร.* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน.

ประเสริฐ ณ นคร. (2544). "รามคำแหงมหาราช, พ่อขุน". *สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน,* (เล่ม 25 : ราชบัณฑิตยสถาน-โลกธรรม). กรุงเทพฯ : สหมิตรพริ้นติ้ง.

ประเสริฐ ณ นคร. (2534). "ลายสือไทย". *งานจารึกและประวัติศาสตร์ของประเสริฐ ณ นคร.* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน.

อุดม ประมวลวิทย์. (2508)" "50 กษัตริย์ไทย". สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

*th.wikipedia.org/wiki/**พ่อขุนรามคำแหง**มหาราช*.

www.prachin.ru.ac.th/**พ่อขุนรามคำแหง**มหาราช/ประวัติ

www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/mpkr.htm

www.youtube.com/watch?v=llmrlkj0oK8

www.m-culture.go.th/.../king-ramkhamhaeng

www.silpa-mag.com

http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/srjsd

http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/srjsd33-3.htm

hilight.kapook.com/view

ขอขอบคุณภาพและเนื้อหาจากเว็บไซต์ต่างๆ

มหาราชพระองค์ที่ 4 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

หนึ่งอาสน์ธิราชไท้ ทรงธรรม
ทองสุกมุกดาสรรพ์ ก่องแก้ว
กระหนกรัตน์จำรัสวรร โณภาส
อย่าฝืนขึ้นแล่นแล้ว อวดอ้าง ทรอิงอร
นัยหนึ่งพึ่งเฟ่าท้าว นฤบดี
อย่าใกล้นักศักดิศรี ท่านไท้
ทะนงจะจงมี ทวิโทษ
อย่าไกลนัยเนตรให้ นเรนทร์พร้อง ถามถึง

โคลงพาลีสอนน้อง พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระราชประวัติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นกษัตริย์องค์ที่ 28 แห่งอาณาจักรอยุธยา พระองค์ทรงได้รับยกย่องให้เป็นมหาราช ทั้งนี้เพราะถือว่ารัชสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองในทางวรรณคดีและการต่างประเทศ แต่สมัยของพระองค์เป็นสมัยที่ปัญหายุ่งยากทางการเมืองภายในอย่างสูง และเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองต่างประเทศในลักษณะที่ล่อแหลมจนเกือบทำให้สยามตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝรั่งเศส สมัยของพระองค์เป็นสมัยที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์มากที่สุดของอยุธยา

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทสำคัญแตกต่างจากวีรกษัตริย์พระองค์อื่น พระองค์ทรงมีความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง เป็นที่ยกย่องสรรเสริญ พระปรีชาสามารถแผ่ไปไกลถึงต่างประเทศ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงทำนุบำรุงให้บ้านเมืองรุ่งเรืองยิ่งกว่าสมัยใดในกรุงศรีอยุธยา มีความสามารถพิเศษในการปกครอง มีข้าราชการและเหล่าทหารหาญตามคัมภีร์พิชัยสงครามคือ หัวศึก ได้แก่ เจ้าพระยาโกษาเหล็ก มือศึก ได้แก่พระยาเดโชชัย ตีนศึก ได้แก่พลช้างม้าครบถ้วน ตาศึก ได้แก่พระพิมลธรรม หูศึก ได้แก่เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ปากศึก ได้แก่พระวิสุตรสุนทร (โกษาปาน) กำลังศึก ก็คือผู้คนช้างม้า เสบียงอาหารอุดมสมบูรณ์ในรัชสมัยของพระองค์

พระราชสมภพ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เสด็จพระบรมราชสมภพ เมื่อวันจันทร์ เดือนยี่ ปีวอก พ.ศ. 2175 เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง กับพระนางศิริธิดา ต่อมาภายหลังยกเป็นพระราชเทวี และมีพระขนิษฐาร่วมพระมารดาคือสมเด็จเจ้าฟ้าศรีสุพรรณ กรมหลวงโยธาทิพ หรือพระราชกัลยาณี

พระราชบิดาและพระราชมารดาเป็นเครือญาติกัน หม่อมหลวงมานิจ ชุมสายระบุว่า พระมารดาของพระนารายณ์เป็น "...พระขนิษฐาต่างมารดาของพระเจ้าปราสาททอง" แต่งานเขียนของนิโคลาส์ เดอ แซร์แวส ระบุว่า มารดาเป็นพระราชธิดาในสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ส่วนพระราชบิดาคือสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ฟาน ฟลีต ระบุว่า เป็นลูกของน้องชายพระราชมารดาในสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์มีพระนมที่คอยอุปถัมภ์อำรุงมาแต่ยังทรงพระเยาว์ คือ เจ้าแม่วัดดุสิต ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ ของพระเจ้าปราสาททองเช่นกัน กับอีกท่านหนึ่งคือพระนมเปรม ที่ฟร็องซัว อ็องรี ตุรแปง (François Henry Turpin) ระบุว่าเป็นเครือญาติของสมเด็จพระนารายณ์

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นพระอนุชาต่างพระมารดาในสมเด็จเจ้าฟ้าไชย และยังมีพระอนุชาต่างพระมารดาอีก ได้แก่ เจ้าฟ้าอภัยทศ (เจ้าฟ้างอย), เจ้าฟ้าน้อย, พระไตรภูวนาทิตยวงศ์, พระองค์ทอง และพระอินทราชานอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระขนิษฐาร่วมพระชนนีองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าศรีสุวรรณ กรมหลวงโยธาทิพในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาเล่าว่าเมื่อแรกเสด็จพระบรมราชสมภพนั้น พระองค์มีพระนามเดิมว่า "เจ้าฟ้านรินทร์" แต่เมื่อขึ้นพระอู่ พระญาติเห็นพระโอรสมีสี่กร พระราชบิดาจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า "พระนารายณ์" ส่วนในคำให้การชาวกรุงเก่าและคำให้การขุนหลวงหาวัด เล่าว่าเมื่อเพลิงไหม้พระที่นั่งมังคลาภิเษก พระโอรสเสด็จไปช่วยดับเพลิง ผู้คนเห็นเป็นสี่กร จึงพากันขนานพระนามว่า พระนารายณ์ พระราชประวัติของสมเด็จพระนารายณ์นั้นเกี่ยวกับเรื่องปาฏิหาริย์อยู่มาก แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพราหมณ์ เมื่อเทียบกับกษัตริย์องค์ก่อนๆ ด้วยเหตุนี้เองพระราชประวัติของพระองค์จึงกล่าวถึงปาฏิหาริย์มหัศจรรย์ตามลำดับ คือ เมื่อพระนารายณ์ทรงมีพระชนม์ได้ 5 พรรษา ขณะเล่นน้ำ พระองค์ทรงถูกอสนีบาตฟ้าผ่า พวกพี่เลี้ยง นางนม สลบหมดสิ้น แต่พระองค์ไม่เป็นไรแม้แต่น้อย เมื่อพระนารายณ์ทรงมีพระชนม์ได้ 9 พรรษา พระองค์ทรงถูกอสนีบาตที่พระราชวังบางปะอิน แต่พระองค์ก็ปลอดภัยดี

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระนามเต็มตามหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา "สมเด็จพระบรมราชาธิราชธิบดีศรีสรรเพชญ บรมมหาจักรพรรดิศวรราชาธิราชราเมศวร ธรรมธราธิบดีศรีสฤฎิรักษสังหารจักรวาฬาธิเบนทร์ สุริเยนทราธิบดีดินทร หริหรินทรธาดาธิบดี ศรีวิบุลยคุณอกนิฐ จิตรรุจีตรีภูวนาทิตย์ ฤทธิพรหมเทพาดิเทพบดินทร์ ภูมินทราธิราช รัตนากาศมนุวงศ์องค์เอกาทศรสรุทร์ วิสุทธยโศดมบรมอาชวาธยาศรัย สมุทัยตโรมนต์ อนนตคุณวิบุลยสุนทรบวรธรรมมิกราชเดโชไชย ไตรโลกนาถบดินทร์ วรินทราธิราชชาติพิชิต ทิศพลญาณสมันตมหันตวิปผาราฤทธิวิไชย ไอศวรรยาธิบัติขัตติยวงศ์ องค์ปรมาธิบดีตรีภูวนาธิเบศร โลกเชษฐวิสุทธ มกุฎรัตนโมฬี ศรีปทุมสุริยวงศ์ องค์สรรเพชญ์พุทธางกูร บรมบพิตร"

พระโหราธิบดี

การศึกษา

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงรับการศึกษาจากพระโหราธิบดี ซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงในพระราชวัง และพระอาจารย์พรหม พระพิมลธรรม รวมทั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ระดับสูงในพระนคร

การครองราชย์

ตราพระราชลัญจกรสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สมเด็จพระนารายณ์เป็นโอรสของพระเจ้าปราสาททองกษัตริย์องค์ที่ 25 และเมื่อพระราชบิดาสวรรคตพระเชษฐาของพระองค์คือ เจ้าฟ้าไชย ก็ขึ้นครองราชย์ได้เพียง 2 วัน พระนารายณ์ทรงร่วมสมคบกับ พระศรีสุธรรมราชา ซึ่งเป็นพระเจ้าอา ชิงราชสมบัติ โดยขอให้ชาวต่างชาติในอยุธยา เช่น ฮอลันดา ญี่ปุ่น เปอร์เซีย ช่วยให้พระศรีสุธรรมราชาขึ้นครองราชย์สมบัติแทน สมเด็จพระศรีสุธรรมราชาทรงแต่งตั้งให้พระองค์ดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชและให้เสด็จไปประทับที่พระราชวังบวรสถานมงคล หลังจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาขึ้นครองราชย์สมบัติได้ 2 เดือนเศษ พระองค์ทรงชิงราชสมบัติจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาอีกครั้ง

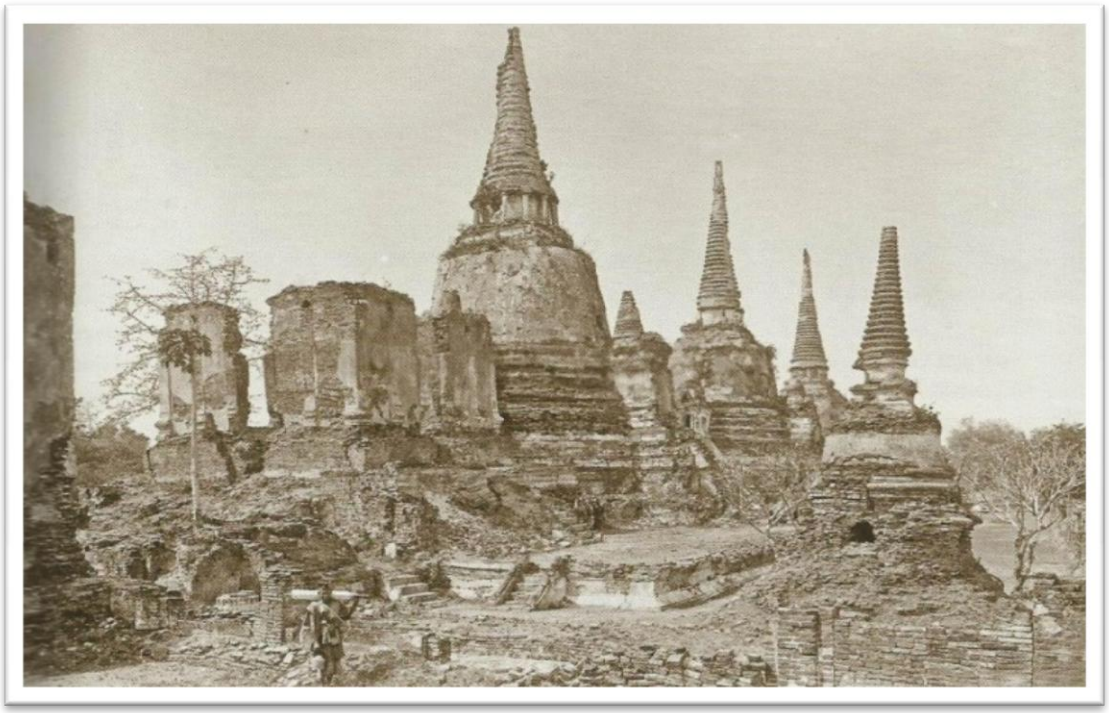
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ เมื่อเวลาสองนาฬิกา วันพฤหัสบดี แรม 2 ค่ำ เดือน 12 จุลศักราช 1018 ปีวอก (ตรงกับวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2199) มีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า **สมเด็จพระรามาธิบดี** เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 27 แห่งกรุงศรีอยุธยา ขณะมีพระชนมายุ 25 พรรษา

พระนารายณ์ราชนิเวศ ลพบุรี

หลังจากประทับในกรุงศรีอยุธยาได้ 10 ปี พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีแห่งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2209 และเสด็จไปประทับที่ลพบุรีทุก ๆ ปี แต่ละครั้งจะประทับเป็นเวลานานหลายเดือน สมเด็จพระนารายณ์มหาราช มิเคยได้เป็นพระมหากษัตริย์ "ทรงธรรม" หรือ "ธรรมราชา" ในสายตาของทวยราษฎร์เลยแม้แต่น้อย ดังปรากฏใน *คำให้การชาวกรุงเก่า* ที่มีการเปรียบเทียบพระองค์กับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ก็จะพบว่าเชลยไทยชื่นชมพระมหากษัตริย์พระองค์หลังเสียมากกว่า นอกจากนี้ยังปรากฏในเอกสารของชาวตะวันตกที่ยืนยันความไม่เป็นที่นิยมของราษฎรอย่างชัดแจ้ง ทั้งนี้ก็เพราะตลอดรัชสมัยของพระองค์ล้วนมีการสงครามทั้งกับต่างประเทศและการปราบกบฏภายในประเทศ ชาวนาจึงต้องถูกเกณฑ์ไปรบหรืออาจทนทุกข์เพราะความแร้นแค้นของภาวะสงคราม ยังความทุกข์สู่ทวยราษฎร์และไม่มีประโยชน์อันใดต่อชาวนา

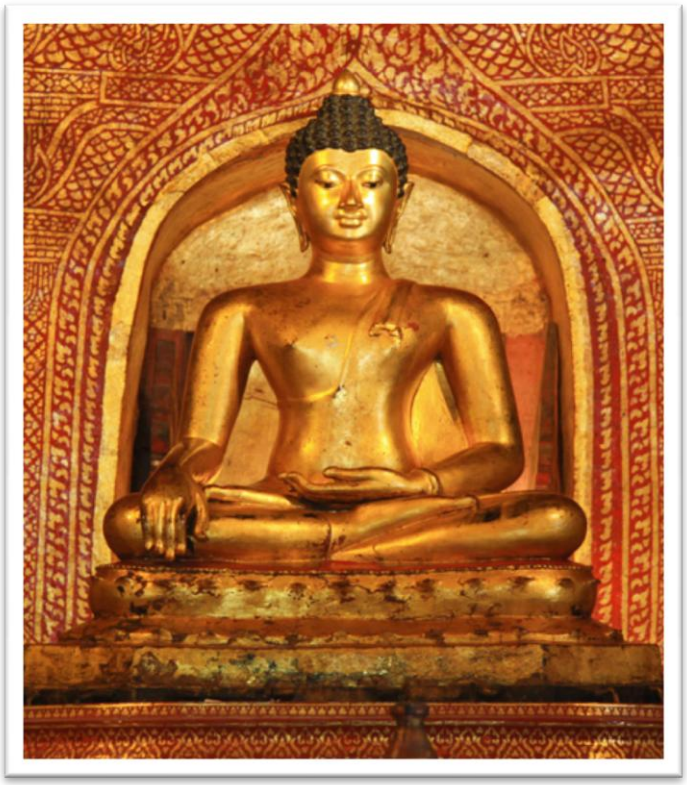
พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

วัดพระศรีสรรเพชญ์

สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีทศพิธราชธรรมอันประเสริฐ แก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง ให้มีการลดส่วยสาอากรแก่ราษฎร 3 ปี ทรงบำเพ็ญกุศลหลายประการ ทั้งยังสั่งให้จัดการถวายพระเพลิงสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา) ส่วนพระเมรุสูงสองเน้นสิบเอ็ดวา ประดับประดาด้วย ฉัตรทอง ฉัตรนาค ฉัตรเงิน ฉัตรเบญจรงค์และธงทิวโอ่อ่าโอฬารสมพระเกียรติเสร็จสรรพทุกประการ หลังถวายพระเพลิงแล้ว พระอัฐิธาตุก็ได้อันเชิญไปประจุไว้ที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แม้ว่าจะไม่ต้องทำศึกมากมายอย่างพระนเรศวร แต่น้ำพระทัยของพระองค์มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเช่นเดียวกัน พระองค์ทรงมีความคิดรอบคอบใช้พระสติตริตรองปัญหาที่เผชิญหน้าอย่างดีที่สุด มีเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระองค์ที่จะยกมากล่าวไว้เรื่องหนึ่ง คือในราวเดือนยี่ ปีเดียวกับการพระราชทานถวายเพลิงศพนั่นเอง มีอำแดงแก่นซึ่งเป็นข้าบาทของพระไตรภูวนาทติยวงศ์ ได้นำเอาความเท็จทูลยุแหย่แก่พระไตรภูวนาทติยวงศ์ ทำนองว่าข้าหลวงของพระนารายณ์กล่าวหาว่า พระไตรภูวนาทติยวงศ์เข้าข้างสมเด็จพระศรีสุธรรมราชามาก่อน ครั้นสิ้นพระชนม์พระศรีสุธรรมราชาแล้วก็หันมาประจบพวกข้าหลวงเหล่านั้น อำแดงแก่นทูลยุยุงพระไตรภูวนาทติยวงศ์หลายครั้ง จนกระทั่งพระไตภูวนาทติยวงศ์คิดซ่องสุมผู้คนไว้นอกพระนคร เมื่อข้าหลวงเอาเนื้อความมากราบทูลสมเด็จพระนารายณ์ตามความจริงทุกประการ พระองค์ทรงทราบโดยตลอดว่าบัดนี้พระไตรภูวนาทติยวงศ์ทำการซ่องสุมผู้คนแน่นอนแล้ว จึงสั่งให้มหาดเล็กเอาเงินหลวงร้อยชั่งให้แก่พระไตรภูวนาทติยวงศ์ โดยบอกว่าให้เอาไปแจกราษฎรทั้งปวงทั่วกัน ต่อมาพระยาพิชัยสงคราม พระมหามนตรี มากราบทูลอีกว่าพระยาพัทลุงและพระศรีภูริปรีชา คิดอ่านกับพระไตรภูวนาทติยวงศ์จะคิดร้ายกับแผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงตรัสว่าจะฟังเนื้อความนี้ดูจงมั่นแม่นเสียก่อน สมเด็จพระนารายณ์ทรงเป็นกษัตริย์ที่พระสติรอบคอบคือ ไม่ยอมปักใจชื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ครั้นความจริงปรากฏว่าพระไตรภูวนาทติยวงศ์คิดร้ายกับพระองค์จริง ดังคำของเสนาบดีและข้าหลวงผู้จงรักภักดีและซื่อสัตย์ และทูลขอให้พระนารายณ์สำเร็จโทษตามพระราชประเพณี แต่

พระองค์ทรงมีน้ำพระทัยกว้างขวาง จึงตรัสแก่เสนาบดีและข้าหลวงผู้ซื่อสัตย์ว่า “เราจะสำเร็จโทษที่นี้หาได้ไม่ แต่เราจะไปพระนครหลวงแล้วเราจะทรงม้าต้น ให้องค์ไตรภูวนาทติยวงศ์ขี่ม้าออกไปกลางทุ่งพระนคร ถ้าองค์ไตรภูวนาทติยวงศ์จะคิดทำร้ายแก่เรา ๆ ก็มิเข็ดขาม จะยุทธด้วยองค์ไตรภูวนาทติยวงศ์ที่นั่นและเอาบุญญาธิการแห่งเราเป็นที่พึ่ง” พระนารายณ์ทรงมีน้ำพระทัยล้ำเลิศเช่นนี้และพระองค์ก็ทรงปฏิบัติดังที่ตรัสไว้ น้ำพระทัยอันกว้างขวางเช่นนี้เป็นที่ประจักษ์ชัดหลายครั้งหลายคราว บรรดาข้าราชบริพาร เสนาบดีและมุขมนตรีทั้งหลายต่างก็พากันชื่นชมในบารมีของพระองค์โดยทั่วหน้ากัน

พระพุทธสิหิงค์

สมเด็จพระนารายณ์ทรงเป็นกษัตริย์นักรบด้วยพระองค์หนึ่ง แม้อาจจะไม่เหมือนพระมหากษัตริย์นักรบองค์สำคัญอื่น ๆ แต่พระองค์ก็ทรงเป็นผู้จัดการด้านกองทัพและปฏิบัติภารกิจในการสงครามอย่างได้ผลดี ยิ่งเมืองเชียงใหม่ซึ่งเสียไปครั้งพระเจ้าปราสาททอง ได้มีหนังสือแจ้งมายังกรุงศรีอยุธยาว่า พวกฮ่อยกเข้าล้อมจะตีเอาเมืองเชียงใหม่ ชาวเชียงใหม่หมดที่พึ่ง จึงเสี่ยงทายต่อหน้าพระพุทธรูปที่มีชื่อว่า “พระพุทธสิหิงค์” คือเสี่ยงทายว่าถ้าเมืองใดจะเป็นที่พึ่งพิงได้ขอให้สำแดงนิมิตมาให้เห็น และปรากฏว่า พระพุทธสิหิงค์หันพระพักตร์มาทางกรุงศรีอยุธยา ต่อมาพระนารายณ์ก็ยกทัพขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่กลับคืนมาได้ เมื่อปี พ.ศ. 2205 ทั้งยังได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์กลับคืนมายังกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

เมื่อปี พ.ศ. 2206 มีพวกมอญอพยพมาจากพม่า เข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์จำนวนประมาณ 5000 คน ซึ่งเคยยกไปเผ่าเมืองเมาะตะมะ ต่างพากันหนีเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระนารายณ์ พระองค์ก็ทรงโปรดเกล้าให้ครอบครัวมอญเหล่านั้นตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณ ตำบลสามโคกบ้าง ที่คลองดูจามบัง ที่ใกล้วัดตองปูบัง ทั้งยังได้พระราชทานสิ่งที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วย ต่อมา เจ้าเมืองอังวะ ได้ยกทัพตามพวกมอญที่หนีเข้ามา

รับราชการและตั้งหลักแหล่งในกรุงศรีอยุธยาคืน กองทัพของพระเจ้าอังวะยกมาทางด่านเจดีย์สามองค์ สมเด็จพระนารายณ์จึงให้พระยาศรีหาราชเดโชกับพระยาโกษาเหล็กยกทัพไปและตีทัพเมืองอังวะแตกพ่ายกลับไป ทั้งได้กวาดต้อนเชลยกลับเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก

ด่านเจดีย์สามองค์

ในปี พ.ศ. 2207 พระเจ้าแผ่นดินเมืองอังวะถูกลอบปลงพระชนม์ บ้านเมืองระส่ำระสาย สมเด็จพระนารายณ์ทรงเห็นว่า พม่าเคยยกทัพโจมตีไทยและรบกวนพวกมอญที่เข้ามาพึ่งพิงพระบรมโพธิสมภารอยู่บ่อย ๆ พระองค์เห็นเป็นโอกาสดีจึงจัดทัพไทยและทัพมอญยกไปทางเมืองยาปูน ด่านแม่ละเมาะทางด่านเจดีย์สามองค์และทางเมืองทะวาย กองทัพกรุงศรีอยุธยายกไปรวมพลที่เมืองเมาะตะมะ จากนั้นก็บุกโจมตีเมืองหงสาวดีและเมืองแปร ฝ่ายพม่ายกทัพหนีจากเมืองอังวะลงมาตั้งรับที่เมืองพุกาม ทัพไทยได้ล้อมเมืองพุกามไว้จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2208 จึงได้ยกทัพกลับกรุงศรีอยุธยา

พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าทันสมัย และติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางสมเด็จพระนารายณ์ทรงปรับปรุงกิจการบ้านเมืองทั้งด้านการทหาร และการปกครองอย่างดียิ่ง ในรัชสมัยของพระองค์มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ อย่างมากมาย พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อบ้านเมืองสงบราบคาบปราศจากการรุกรานของศัตรูภายนอกแล้ว การจะทำนุบำรุงให้ประชาราษฎร์มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข จำเป็นจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างจริงจังเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ โดยเฉพาะด้านการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ สมเด็จพระนารายณ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ของชาติไทย

การต่างประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสมัยสมเด็จพระนารายณ์รุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีการติดต่อทั้งด้านการค้าและการทูตกับประเทศต่าง ๆ เช่น จีน ญี่ปุ่น อิหร่าน อังกฤษ และฮอลันดา มีชาวต่างชาติเข้ามาในพระราชอาณาจักรเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้รวมถึงเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ชาวกรีกที่รับราชการตำแหน่งสูงถึงที่สมุหนายกขณะเดียวกันยังโปรดเกล้าฯ ให้แต่งคณะทูตนำโดย พระโกษาธิบดี(ปาน) ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักฝรั่งเศส ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ถึง 4 ครั้งด้วยกัน ผู้ที่เขียนเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา และสยามมากที่สุดในสมัยนี้ก็คือ มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์

ราชทูตไทยเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่เลื่องลือพระเกียรติยศในพระราโชบายทางคบค้าสมาคมกับชาวต่างประเทศ รักษาเอกราชของชาติให้พ้นจากการเบียดเบียนของชาวต่างชาติและรับผลประโยชน์ทั้งทางวิทยาการและเศรษฐกิจที่ชนต่างชาตินำเข้ามา นอกจากนี้ ยังได้ทรงอุปถัมภ์บำรุงกวีและงานด้านวรรณคดีอันเป็นศิลปะที่รุ่งเรืองที่สุดในยุคนั้น เมื่อสมเด็จพระนารายณ์เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ณ ราชอาณาจักรศรีอยุธยาแล้ว ปัญหากิจการบ้านเมืองในรัชสมัยของพระองค์เป็นไปในทางเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ด้วยในขณะนั้น มีชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขาย และอยู่ในราชอาณาจักรไทยมากว่าที่เคยเป็นมาในกาลก่อน ที่สำคัญมาก คือ ชาวยุโรปซึ่งเป็นชาติใหญ่มีกำลังทรัพย์ กำลังอาวุธ และผู้คนตลอดจน มีความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาการต่าง ๆ เหนือกว่าชาวเอเชียมาก และชาวยุโรปเหล่านี้กำลังอยู่ในสมัยขยายการค้า คริสต์ศาสนา และอำนาจทางการเมืองของพวกตนมาสู่ดินแดนตะวันออก

เจ้าพระยาวิชเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน)

ฝรั่งเศสเป็นชาติที่เข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาเป็นชาติแรกครั้ง “หลวงวิชเยนทร์” เมื่อครั้งที่มีเจ้าของเรือกำปั้นของฝรั่งเศสได้บรรทุกสินค้าเข้ามาขายในกรุงศรีอยุธยา ขณะนั้นสมเด็จพระนารายณ์จึงให้มีการต่อเรือกำปั้นใหญ่ขึ้นลำหนึ่ง เมื่อเรือลำนั้นต่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะนำลงจากอู่ต่อเรือ สมเด็จพระนารายณ์บอกให้ล่ามถามชาวฝรั่งเศสคนนั้นว่า เมืองฝรั่งเศสเอาเรือกำปั้นลงจากอู่เขาทำอย่างไรจึงเอาลงได้ง่าย ฝรั่งเศสพ่อค้ารายนั้นเป็นคนฉลาด มีสติปัญญามากรู้และชำนาญด้านการรอกกว้าน จึงบอกให้ล่ามกราบทูลสมเด็จพระนารายณ์ว่า เขารับอาสาที่จะนำเรือลำนี้ออกจากอู่ด้วยตัวเอง พ่อค้าฝรั่งเศสนายนั้นจัดการผูกรอกกว้าน และจักรมัดผันชักกำปั้นลำนั้นออกจากอู่ลงมาสู่ท่าโดยสะดวก จึงให้พระราชทานรางวัลมากมายทั้งยังแต่งตั้งให้เป็น “หลวงวิชเยนทร์” หลวงวิชเยนทร์ ได้รับพระราชทานที่บ้านเรือนและเครื่องยศ ให้อยู่ทำราชการในพระนคร และนั่นเป็นการแสดงถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่จากชาวต่างประเทศและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชนชาติอื่น เป็นการเปิดประตูรับความรู้ใหม่จากโลกภายนอก โดยไม่จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้น หลวงวิชเยนทร์รับราชการสนองพระเจ้าอยู่หัวด้วยความจงรักภักดี มีวิริยะอุตสาหในราชกิจต่าง ๆ ของบ้านเมือง มีความชอบจนได้เลื่อนตำแหน่งเป็น “พระยาวิชเยนทร์”

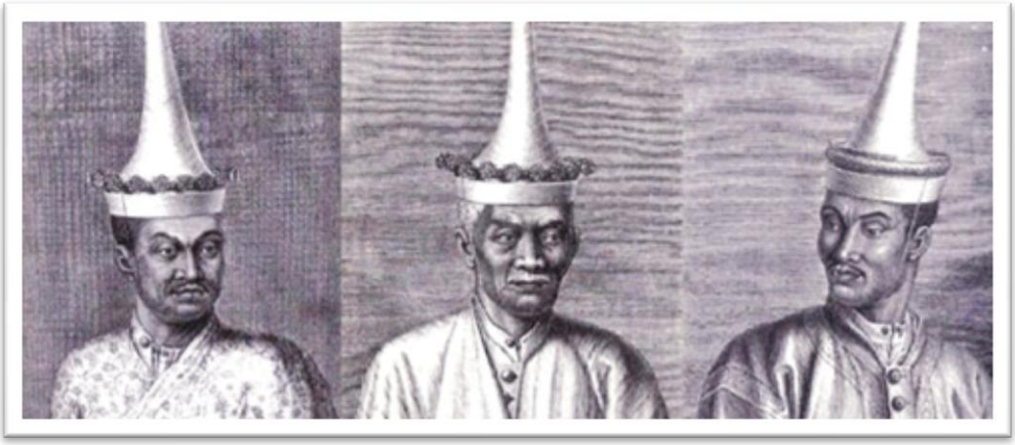
ในปี พ.ศ. 2230 (ค.ศ. 1687) ออกญาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี พระยาพระคลัง และออกพระศรีพิพัทธ์รัตนราชโกษาได้ลงนามในสนธิสัญญาทางการค้ากับประเทศฝรั่งเศสในรัชสมัยของพระองค์นั้น ชาวฮอลันดาได้กีดกันการเดินเรือค้าขายของไทย ครั้งหนึ่งถึงกับส่งเรือรบมาปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยา ขู่จะระดมยิงไทย จนไทยต้องผ่อนผันยอมทำสัญญายกประโยชน์การค้าให้ตามที่ต้องการ แต่เพื่อป้องกันมิให้ฮอลันดาข่มเหงไทยอีก สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงสร้างเมืองลพบุรีไว้เป็นเมืองหลวงสำรอง อยู่เหนือขึ้นไปจากกรุงศรีอยุธยา และเตรียมสร้างป้อมปราการไว้คอยต่อต้านข้าศึก

ราชทูตสยามนำโดยโกษาปานเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่พระราชวังแวร์ซาย
ณ วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2229

ฝ่ายสมเด็จพระนารายณ์กำลังมีพระทัยระแวงเกรงฮอลันดายกมาย่ำยี และได้ทรงทราบถึงพระเดชานุภาพของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในยุโรปมาแล้ว จึงเต็มพระทัยเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ไว้เพื่อให้ฮอลันดาเกรงขาม วันหนึ่งสมเด็จพระนารายณ์มีพระราชโองการตรัสถามพระยาวิชเยนทร์ว่า ในเมืองฝรั่งเศสมีของวิเศษประหลาดประการใดบ้าง พระยาวิชเยนทร์จึงกราบทูลว่า “ในเมืองฝรั่งเศสมีช่างทำนาฬิกา ยนต์ ปืนลม ปืนไฟ กล้องส่องทางไกลเป็นใกล้ กระทำของวิเศษอื่น ๆ ก็ได้ทุกอย่าง มีทั้งเงินทองภายในวังของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส ให้มีการหลอมเงินเป็นท่อน 8 เหลี่ยม ใหญ่ประมาณ 3 ลำ ยาว 7 ศอก ถึง 8 ศอก กองอยู่บนริมถนนเป็นอันมาก เหมือนดุจเสาอันกองไว้ กำลังคนแต่ 13 คน หรือ 14 คนจะยกท่อนเงินนั้นขึ้นไม่ไหว ภายในท้องพระโรงชั้นในนั้นคาดพื้นด้วยแผ่นศิลา มีสีต่าง ๆ จำหลักลายฝังด้วยเงินทองและแก้ต่าง ๆ สีเป็นลดาวัลย์ และต้นไม้ดอกไม้ภูเขาและรูปสัตว์ต่าง ๆ พื้นผนังก็ประดับด้วยกระจกภาพกระจกเงาอันวิจิตร น่าพิศวง เบื้องบนเพดานนั้นใช้แผ่นทองบ้างดุจแผ่นทองอังกฤษ ตัดเป็นเส้นน้อย ๆ แล้วผู้เข้าเป็นพวกพู่ห้อยย้อย และแขวนโคมแก้วมีสันฐานต่าง ๆ มีสีแก้วและสีทองรุ่งเรืองโอภาสงดงามยิ่งนัก” สมเด็จพระนารายณ์ทรงฟังคำสรรค์เสริญยกย่องความวิเศษของเมืองฝรั่งเศสอย่างยืดยาวแล้ว พระองค์ก็หาได้เชื่อทันทีทันใดไม่ พระองค์ทรงดำหริขึ้นว่าใครจะเห็นความจริง จึงดำรัสแกพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) “เราจะแต่งกำปั่นไปเมืองฝรั่งเศส จะให้ผู้ใดเป็นนายกำปั้นออกไปสืบดูของวิเศษยังจะมีสมจริงเหมือนคำของพระยาวิชเยนทร์ หรือประการใด” พระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) จึงกราบทูลว่าผู้ที่จะเป็นนายกำปั้นนั้นไม่มีใครนอกจากนายปาน ซึ่งเป็นน้อยชายตน สามารถที่จะไปสืบข้อราชการ ในเมืองฝรั่งเศสตามพระประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์ ดังนั้นพระองค์จึงเรียกนายปานเข้าเฝ้าเพื่อสอบถามความสมัครใจอีกครั้งหนึ่ง “อ้ายปานมึงมีสติปัญญาอยู่ กูจะให้เป็นนายกำปั้นไปณ เมืองฝรั่งเศส สืบดูสมบัติพระเจ้าฝรั่งเศส ยังจะสมดังคำพระยาวิชเยนทร์กล่าว หรือ จะมิสมประการใด จะใคร่เห็นเท็จและจริงจะได้หรือมิได้” นายปานน้องชายพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) กราบทูลพระกรุณารับอาสาจะไปเมืองฝรั่งเศสตามพระราชดำริของสมเด็จพระนารายณ์ ได้จัดแจงเตรียมหาคนดีมีวิชามาคนหนึ่ง ซึ่งเคยเรียนพระกรรมฐานชำนาญในการเพ่งกระสิณมีความรู้วิชามากแต่เป็นนักเลงสุรา พระนารายณ์ก็ยินยอมให้ไปด้วย นายปานก็มีความยินดี จากนั้นก็จัดหาพวกฝรั่งเศสมาเป็นต้นหนถือท้ายและกลาสีเรือ พระยาโกษาธิบดี

นำคณะเดินทางเจริญสัมพันธไมตรีที่จะไปยัง ประเทศฝรั่งเศส เข้าเฝ้าพระนารายณ์ก็ทรงแต่งพระราชสาสน์ให้นายปานเป็นราชฑูตแห่งกรุงศรีอยุธยา และประกอบด้วยข้าหลวงอื่นเป็นอุปฑูต ให้จำทูลพระราชสาสน์นำเครื่องราชบรรณาการออกไปเจริญทางพระราชไมตรีที่เมืองฝรั่งเศส ตามพระราชประเพณี พระราชทานรางวัลและเครื่องยศแก่ทูตานุฑูต โดยควรแก่ฐานุศักดิ์ นับตั้งแต่นั้น นายปานจึงได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาโกษาปานราชฑูตของกรุงศรีอยุธยาก็กราบบังคมลาสมเด็จพระนารายณ์ พาพรรคพวกลงเรือกำปั่นใหญ่ ใช้เวลา 4 เดือนก็ถึงบริเวณใกล้ปากน้ำเมืองฝรั่งเศส บังเอิญขณะนั้นเกิดพายุใหญ่เรือถูกซัดเข้าไปในกระแสน้ำวน ต้องแล่นเรือเวียนอยู่ 3 วัน จึงแล่นถึงปากน้ำฝรั่งเศสจากนั้นจึงได้ขึ้นฝั่งอได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส พระยาโกษาปาน ก็ไปปฏิบัติหน้าที่ฑูตไทยเป็นอย่างดีและได้รับการยกย่องจากฝรั่งเศสรวมทั้งชาวต่างประเทศอื่น ๆ พระยาโกษาปานเปนราชฑูตไทยคนแรก และประเทศไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียที่ส่งราชฑูตเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส

คณะราชทูตไทยที่เดินทางไปฝรั่งเศส

ในรัชสมัยของพระองค์นั้น กรุงศรีอยุธยา ได้ส่งคณะทูตไปเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ยังประเทศฝรั่งเศส รวมทั้งสิ้น 4 ชุดด้วยกัน คณะทูตชุดแรก ที่ไปเจริญสัมพันธไมตรี กับประเทศฝรั่งเศส ใน พ.ศ.2223 มีพระพิพัฒนาราชไมตรี เป็นราชทูต หลวงวิสารสุนทรเป็นอุปทูต และขุนนครศรีวิชัย เป็นตรีทูต โดยมีบาทหลวงเกม (Gayme) บาทหลวงชาวฝรั่งเศส ที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในอยุธยา และสามารถพูดภาษาไทยได้ดีทำหน้าที่เป็นล่าม

คณะทูตชุดนี้ออกเดินทางจากอยุธยาโดยเรือสินค้าของฝรั่งเศสที่ชื่อ “โวดูส์” ถึงเมืองบันตัมในหมู่เกาะชวา และได้พักอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 6 เดือน จากนั้นจึงโดยสารเรือฝรั่งเศส อีกลำหนึ่งชื่อ “โซเลย์ดอริอองต์” (Soleil d’ Orient) ออกเดินทางจากเมืองบันตัม ใน พ.ศ.2225 หลังจากนั้นเรือลำนี้ได้หายสาบสูญไปในมหาสมุทรอินเดียโดยไม่ทราบสาเหตุ ในเวลาต่อมา สมเด็จพระนารายณ์ โปรดให้ตั้งคณะทูตขึ้นอีกชุดหนึ่งซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย มีขุนพิไชยวาณิช กับขุนพิชิตไมตรีเดินทางออกไปสืบข่าวยังประเทศฝรั่งเศส ในการไปครั้งนี้ โปรดฯ ให้นำนักเรียนไทยไปด้วย 4 คน เพื่อศึกษาวิชาการต่างๆ และฝึกหัดขนบธรรมเนียมตามแบบอย่างของชาวฝรั่งเศส อีกทั้งทรงขอให้ทางฝรั่งเศส แต่งทูตผู้มีอำนาจเต็มเข้ามาทำสัญญาพระราชไมตรีอีกด้วย คณะทูตชุดนี้มิได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 อย่างเป็นทางการ เพราะมิได้อัญเชิญพระราชสาส์นของสมเด็จพระนารายณ์ไปด้วยเป็นแต่เพียงถือศุภอักษรของเสนาบดีไป

ข่าวคณะทูตไทย ชุดก่อนที่ได้หายสาบสูญไปมิทราบข่าวคราว และได้แจ้งพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์ว่าทรงใคร่ขอให้ทางฝรั่งเศส ส่งคณะทูตมายังอยุธยาเพื่อทำสัญญาค้าขายด้วยคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ที่เคยเข้ามาสอนศาสนาในอยุธยาได้กราบทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ว่าหากมีพระราชสาส์นเชื้อเชิญให้สมเด็จพระนารายณ์ทรงเข้ารีต นับถือศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกแล้ว สมเด็จพระนารายณ์ ก็คงไม่ขัดพระราชอัธยาศัย อีกทั้งประชาชนอยุธยาทั้งหมดก็จะหันมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกตามด้วยอย่างแน่นอน

ภาพเชอวาลิเยร์ เดอ โชมงต์เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์
เพื่อถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14

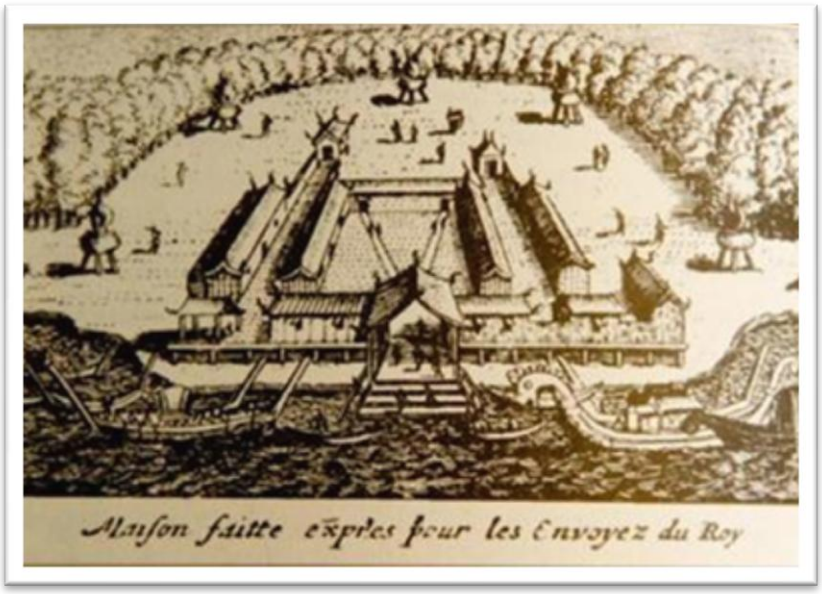
พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่คริสต์ศาสนาอยู่แล้ว จึงทรงเห็นชอบตามคำกราบทูลของบาทหลวง และทรงแต่งตั้งให้เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เป็นเอกอัครราชทูต และมีบาทหลวงเดอชัวซีย์เป็นผู้ช่วยทูต เชิญพระราชสาส์นของพระองค์มาถวายสมเด็จพระนารายณ์ คณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้เดินทางโดยเรือรบฝรั่งเศส 2 ลำ ออกจากท่าเมืองเบรสต์เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2228 และเข้ามาถึงปากน้ำเจ้าพระยาในวันที่ 23 กันยายน ปีเดียวกัน สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้ประกอบพิธีต้อนรับอย่างมโหฬาร ในการที่คณะทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าครั้งนี้ สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้สิทธิพิเศษไม่ต้องถอดรองเท้าและหมอบคลานเหมือนกับ ทูตของประเทศอื่น และหลังจากที่ เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แล้ว สมเด็จพระนารายณ์ ยังโปรดฯ ให้คณะทูตเข้าเฝ้าเป็นพิเศษอีก หลายครั้ง โดยมีฟอลคอนหรือเจ้าพระยาวิชาเยนทร์รอรับอยู่ด้วย

เจ้าพระวิชาเยนทร์ก็สนับสนุนให้อยุธยาและฝรั่งเศส ทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกัน แต่เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ มิได้ให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าว คงมุ่งแต่จะเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนาตามพระราชดำริ ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สมเด็จพระนารายณ์ กลับมิได้ทรงตอบตกลงแต่อย่างใด ในขณะเดียวกันทรงมีพระประสงค์ที่จะผูกสัมพันธ์กับฝรั่งเศส จึงทรงยอมให้บาทหลวงฝรั่งเศสสอนศาสนา สอนหนังสือ และตั้งโรงพยาบาล ตามแบบยุโรปได้โดยเสรี

กระบวนพยุหยาตราทางชลมารคในปี พ.ศ. 2228สมัยที่คณะราชทูตฝรั่งเศสอยู่ในอยุธยา

เชอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ กับคณะทูตฝรั่งเศสได้พำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยาประมาณ 2 เดือนเศษ จึงได้เดินทางกลับประเทศฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์ทรงฝากฝังคณะราชทูตชุดที่สามของพระองค์ที่มีพระวิสุทธสุนทร หรือโกษาปาน หลวงกัลยาณราชไมตรี และขุนศรีวิสารวาจา ซึ่งทรงแต่งตั้งเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2228 ให้เป็นราชทูต อุปทูต และตรีทูต ตามลำดับ ไปกับเรือที่จะนำคณะทูตฝรั่งเศสกลับด้วย คณะทูตไทยชุดนี้ ได้เดินทางออกจากกรุงศรีอยุธยาโดยเรือลัวโซและมาลิน เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2228 พร้อมกับคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ไปถึงท่าเมืองเบรสต์ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2229 เนื่องด้วยขณะนั้น พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงพระประชวรอยู่ ทางฝรั่งเศสจึงยังมิได้กำหนดวันเข้าเฝ้า และเจ้าพนักงานได้นำคณะราชทูตไทย ชมเมืองต่างๆ แล้วจึงเดินทางมายังกรุงปารีส เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2229 ก่อนถึงกำหนดเข้าเฝ้าถวายพระราชสาสน์ แด่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เพียงไม่กี่วัน คณะทูตไทย ซึ่งมีพระวิสุทธสุนทร เป็นราชทูต ได้พำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศสเป็นเวลา 8 เดือนกับ 12 วัน จึงได้ทูลลาพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 กลับอยุธยา พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้โปรดฯ ให้เดินทางกลับไปพร้อมราชทูตของพระองค์อีกชุดหนึ่ง ประกอบด้วย โกลด เซเบเรต์ เดอ บุลเล (Claude Ceberert de Boullay) ผู้อำนวยการผู้หนึ่งของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสเป็นราชทูตคนที่หนึ่ง และซิมอง เดอ ลา ลูแบร์ ซึ่งเป็นเนติบัณฑิตฝรั่งเศส นักคณิตศาสตร์ นักปรัชญา และนักแต่งเพลง เป็นราชทูตคนที่สอง คณะทูตชุดนี้ เดินทางมาถึงอยุธยาเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2230

เรือนรับรองคณะราชทูตฝรั่งเศสริมแม่น้ำเจ้าพระยา
สร้างขึ้นเป็นการชั่วคราวก็ยังเป็นเรือนก็ยกใต้ถุนสูงเพื่อกันน้ำท่วม

เมื่อ เซเบเรต์ ซึ่งเป็นอัครราชทูตคนที่หนึ่งของคณะทูต ฝรั่งเศสทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับสิทธิพิเศษของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสและลงนามกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้เดินทางกลับฝรั่งเศส เมื่อช่วงปลาย พ.ศ. 2230 ส่วนลาลูแบร์ นั้นยังคงพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ต่อไปอีกหนึ่งเดือน เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับอยุธยา เมื่อได้หลักฐานตามต้องการแล้ว จึงได้เดินทางกลับประเทศฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2231 สมเด็จพระนารายณ์ โปรดฯ ให้บาทหลวงตาชาร์ด อัญเชิญพระราชสาส์น ของพระองค์ ไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และสันตะปาปาอินโนเซนต์ที่ 11 ที่กรุงโรม พร้อมทั้งมีข้าราชการชั้นผู้น้อยกำกับเครื่องราชบรรณการไปด้วย 3 คน คือ ขุนวิเศษ ขุนชำนาญ และขุนภูเบนทร์ ร่วมด้วยนักเรียนไทยติดตามไปเพื่อศึกษาวิชาการต่างๆ อีกหลายคน เรือของคณะทูตชุดลาลูแบร์เดินทางออกจากปากแม่น้ำเจ้าพระยาในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2231 และถึงฝรั่งเศสในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอยุธยา และฝรั่งเศสถือว่ารุ่งเรืองอย่างยิ่งในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์

ศาสนาคริสตังในยุคนั้นดูเหมือนจะเป็นที่รังเกียจของชนชาติต่าง ๆ ในแถบตะวันออก ตัวอย่างของเรื่องนี้ได้แก่ การที่ทางการญี่ปุ่นทำการขัดขวางการสอนศาสนาคริสตังในประเทศนั้น ซึ่งทำให้ผู้ที่นับถือศาสนาคริสตังต่างพากันเดินทางมายังเมืองไทยเป็นจำนวนมาก สมเด็จพระนารายณ์ทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรเลือกนับถือศาสนา โดยอิสระ คนไทยก็ไม่มีความรังเกียจต่อศาสนาใด ๆ พวกศาสนานั้น ๆ ก็ยึดเอาเมืองไทยเป็นศูนย์กลางสำหรับกิจการเผยแพร่คริสต์ศาสนา นอกจากนี้แล้วชาวฝรั่งเศสก็พยายามหาทางตอบแทนคุณความดีของคนไทยด้วยเช่นกัน

สมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างความสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสดำเนินไปด้วยดี มีการแลกเปลี่ยนด้านความรู้ต่าง ๆ หลายสาขา โดยเฉพาะด้านศาสนา ฝรั่งเศสได้ส่งบาทหลวงที่มีความรู้ทางวิชาการอย่างสูงมาสอนศาสนาคริสตังในกรุงศรีอยุธยา สำหรับประโยชน์ที่ได้จากนักสอนศาสนานั้น นับว่ามีอยู่หลายประการ คือ ทำให้เกิดผลดีในสังคมเช่นการตั้งโรงเรียนให้การศึกษา การตั้งโรงพยาบาล หรือการสงเคราะห์ชุมชนที่ขาดแคลนและเด็กกำพร้า

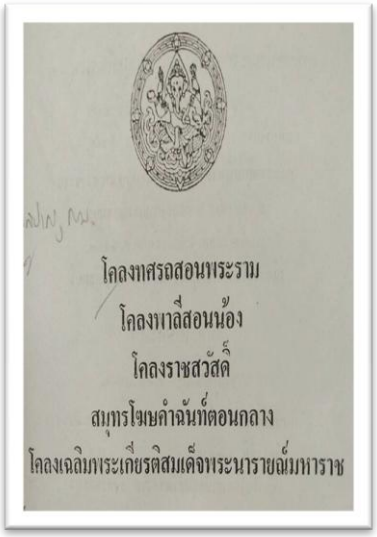
แต่ต่อมาพระเพทราชาพระมหากษัตริย์รัชกาลถัดมาทรงระแวงว่าฝรั่งเศสมีแผนการที่จะยึดกรุงศรีอยุธยา จึงมีพระราชประสงค์ที่จะขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากพระราชอาณาจักรและหันไปแสวงหาความช่วยเหลือจากฮอลันดา การณ์ครั้งนี้ทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูตกับฝรั่งเศสต้องหยุดชะงักลงในที่สุด

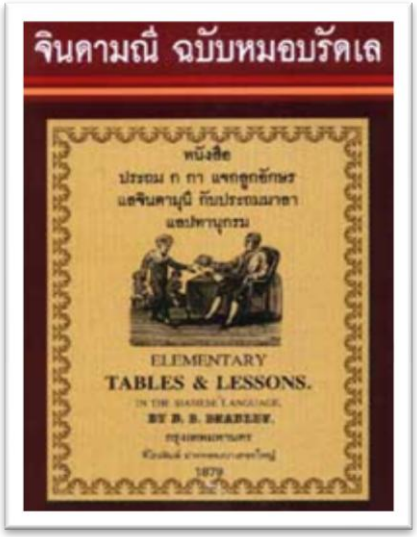
สมเด็จพระนารายณ์เป็นผู้สร้างเมืองลพบุรีขึ้นเป็นราชธานีแห่งที่สอง

สมเด็จพระนารายณ์เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความคิดก้าวหน้า มองการณ์ไกลได้ว่ากรุงศรีอยุธยาอยู่ในชัยภูมิที่ล่อแหลมต่ออันตราย เพราะเมื่อคราวที่เรือรบ ฮอลันดาปิดอ่าวไทย บทเรียนครั้งนั้นทำให้พระองค์คิดย้ายเมืองหลวงของกรุงศรีอยุธยาไปอยู่ที่ลพบุรี ทรงสร้างเมืองลพบุรี สร้างนารายณ์ราชนิเวศน์เป็นพระราชวังประทับของพระองค์ จัดสร้างการประปาและชลประทานที่อำนวยความสะดวกขึ้น นอกจากเมืองลพบุรีแล้วพระองค์ก็ทรงสร้างเมืองนครราชสีมาและป้อมค่ายต่าง ๆ อีกมากมาย

การที่พระองค์โปรดให้สร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีที่สอง และโปรดประทับที่เมืองลพบุรีปีละ 8 - 9 เดือนนั้นเป็นการนำความเจริญ รุ่งเรืองมาสู่เมืองลพบุรี เพราะมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าสู่เมืองลพบุรี อาทิ ระบบประปา หอดูดาว สร้างกำแพงเมือง ประตูเมือง และป้อมปืนเมืองลพบุรี จึงคึกคักมีชีวิตชีวา ตลอดรัชกาลของพระองค์ มีการคล้องช้าง มีชาวต่างชาติ คณะทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี มีบาทหลวงเข้ามาส่องกล้องดูดาว ดูสุริยุปราคา จันทรุปราคา เมื่อพระองค์สวรรคต เมืองลพบุรีก็ถูกทิ้งร้างอยู่ระยะหนึ่ง แต่ยังมีอนุสรณ์สถาน ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ เมืองลพบุรี เป็นมรดกตกทอด ให้ชาวเมืองลพบุรี ได้ภาคภูมิใจ

ด้านวรรณกรรม

สมเด็จพระนารายณ์มิใช่เพียงทรงพระปรีชาสามารถทางด้านการทูตเท่านั้น หากทรงเป็นกวีและทรงอุปถัมภ์กวีในยุคของพระองค์อย่างมากมาย กวีลือนามแห่งรัชสมัยของพระองค์ก็ได้แก่ พระโหราธิบดี หรือพระมหาราชครู ผู้ประพันธ์หนังสือจินดามณี ซึ่งเป็นตำราเรียนภาษาไทยเล่มแรก และตอนหนึ่งของเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ (อีกตอนหนึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์) กวีอีกผู้หนึ่งคือ ศรีปราชญ์ ผู้เป็นปฏิภาณกวีเป็นบุตรของพระโหราธิบดี งานชิ้นสำคัญของศรีปราชญ์ คือ หนังสือกำศรวลศรีปราชญ์ และอนุรุทธคำฉันท์ ด้วยพระปรีชาสามารถดังได้บรรยายมาแล้ว สมเด็จพระนารายณ์จึงได้รับการถวายพระเกียรติเป็น มหาราชพระองค์หนึ่ง

วรรณกรรมที่ปรากฏหลักฐานว่าแต่งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ พระราชนิพนธ์โคลง เรื่องทศรถสอนพระราม พระราชนิพนธ์โคลง เรื่อง พาลีสอนน้อง พระราชนิพนธ์โคลง เรื่องราชสวัสดิ์ สมุทรโฆษคำฉันท์ส่วนตอนต้นเชื่อกันว่าพระมหาราชครูเป็นผู้แต่งแต่ถึงแก่อนิจกรรมเสียก่อน สมเด็จพระนารายณ์จึงพระราชนิพนธ์ต่อ โดยเริ่มที่ตอน *พิศพระกุฎีอาศรมสถานตระกาลกล* ไปจนถึง *ตนกูตายก็จะตายผู้เดียวใครจะแลดู โอ้แก้วกับตนกู ฤเห็น* และบทพระราชนิพนธ?โคลงโต้ตอบกับศรีปราชญ์และกวีมีชื่ออื่น ๆ

คำฉันท์กล่อมช้าง (ของเก่า) เป็นผลงานของขุนเทพกวี สันนิษฐานว่าแต่งในคราวสมโภชขึ้นระวางเจ้าพระยาบรมคเชนทรฉัททันต์ เมื่อ พ.ศ. 2203 เป็นต้น

ทั้งยังส่งเสริมงานงานกวี ทำให้มีหนังสื่อเรื่องสำคัญ ๆ ในรัชสมัยนี้เป็นจำนวนไม่น้อย เช่น โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ของหลวงศรีมโหสถ หนังสือจินดามณีของพระโหราธิบดี (จัดเป็นตำราเรียนเล่มแรกของประเทศไทย) และอนิรุทธคำฉันท์ เป็นต้น

ภาพเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรจันทรุปราคาเต็มดวง ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2228

การเกิดจันทรุปราคาในสมัยพระนารายณ์

ในคณะราชทูตที่มาเจริญสัมพันธไมตรีในครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2228 ฝรั่งเศสได้ส่งบาทหลวงคณะเจซูอิต จำนวน 6 ท่านเดินทางร่วมมาด้วย โดยคณะบาทหลวงดังกล่าวเป็นนักวิชาการที่มีความรู้ด้านภูมิศาสตร์ และดาราศาสตร์ โดยในช่วงเวลาที่อยู่ในราชอาณาจักรสยาม คณะบาทหลวงเจซูอิตได้สังเกตการณ์และบันทึกจันทรุปราคาไว้ถึง 2 ครั้ง ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2228 และเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2229 ตามลำดับ โดยในครั้งแรกนั้นมีภาพเขียนบันทึกเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรจันทรุปราคาเต็มดวง ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2228 เวลา 03.00 นาฬิกา โดยในครั้งนั้นบาทหลวงคณะเจซูอิตได้เตรียมกล้องโทรทรรศน์ยาว 5 ฟุตไว้ให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทอดพระเนตรที่ช่องพระบัญชรที่เปิดออกสู่ลานพระระเบียง นอกจากนี้มีผู้คนราว 46,000 ถึง 47,000 คนซึ่งทำการล้อมป่าและภูเขาในการล่าช้าง ได้ชมจันทรุปราคาเต็มดวงด้วย โดยคราสจับเต็มดวงเมื่อเวลา 4:22:45 นาฬิกา นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงได้ทอดพระเนตรด้วยกล้องส่องดาวขนาด 12 ฟุตอีกด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแสดงความพระราชหฤทัยเป็นพิเศษเมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นจุดจ่างๆ บนดวงจันทร์จากกล้องส่องดาว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประจักษ์ว่าแผนที่อุปราคาที่หอดูดาวที่กรุงปารีสทำขึ้นนั้นความถูกต้องตามที่เป็นจริงทุกประการ

พระที่นั่งไกรสรสีหราช (พระที่นั่งเย็น)

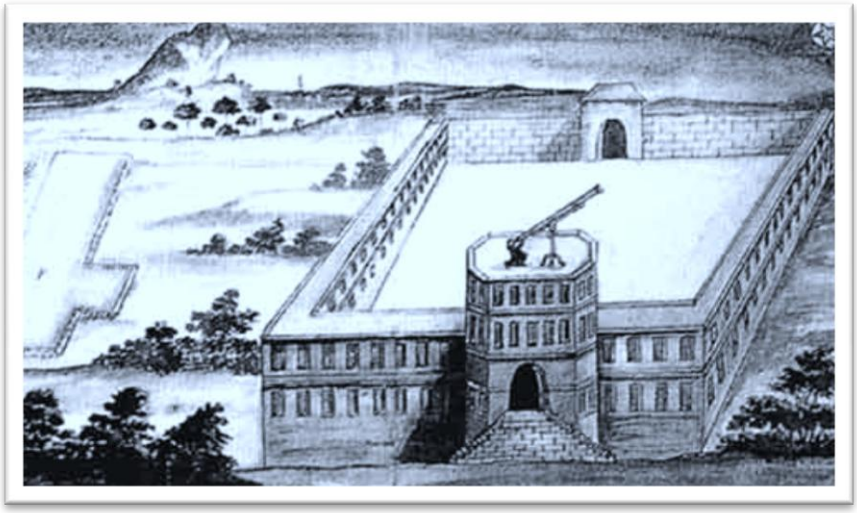
พระที่นั่งไกรสรสีหราช (พระที่นั่งเย็น หรือตำหนักทะเลชุบศร) ตั้งอยู่ที่ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี ถือเป็นสถานที่ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก เนื่องจากในอดีตพระที่นั่งแห่งนี้เคยเป็นที่ประทับอีกแห่งหนึ่งของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ เมืองลพบุรี องค์พระที่นั่งตั้งอยู่บนเกาะกลางทะเลชุบศร

วัดสันเปาโล ในปัจจุบัน

หอดูดาวแห่งแรกของประเทศไทย

การเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศสนั้น เกิดขึ้นในช่วงห้าปีสุดท้ายของการครองราชย์ โดยในช่วงเวลาดังกล่าวสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดที่จะประทับที่เมืองลพบุรี โดยจะเสด็จประทับนาน 8 ถึง 9 เดือนต่อปี ดังนั้นในช่วงพ.ศ. 2228 ถึง 2230 ที่บาทคณะหลวงจซูอิตได้เข้ามาดำเนินกิจกรรมและเผยแพร่ศาสนาและความรู้ด้านดาราศาสตร์ในราชอาณาจักรสยาม พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าพระราชทานสร้างหอดูดาว (พร้อมกับโบสถ์และที่พัก) ให้แก่บาทคณะหลวงจซูอิต ณ วัดสันเปาโล เมืองลพบุรี ซึ่งถือได้ว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นหอดูดาวแห่งแรกของประเทศไทย

ภาพสเกตของหอดูดาวทรง 8 เหลี่ยม ณ วัดสันเปาโล ลพบุรี

การเกิดสุริยุปราคาในสมัยพระนารายณ์ เส้นทางสุริยปราคาเต็มดวง 30 เมษายน 2231

นอกจากจะเกิดปรากฏการณ์จันทรุปราคาถึงสองครั้งในรัชสมัยของพระองค์แล้ว ในปีค.ศ. 1688 (พ.ศ. 2231) ยังได้เกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคาขึ้นในวันที่ 30 เมษายน สุริยุปราคาเต็มดวงในครั้งนั้น สังเกตเห็นได้ในประเทศอินเดีย จีน ไซบีเรีย และทางตอนเหนือของทวีปอเมริกาเหนือ ในขณะที่ประเทศไทยไม่ได้อยู่ในเส้นทางเงามืด จึงสังเกตเห็นได้เป็นสุริยุปราคามืดบางส่วนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคา ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี โดยมีภาพวาดบันทึกเหตุการณ์ดังกล่าว โดยปัจจุบันภาพต้นฉบับนี้เก็บรักษาอยู่ในพิพพธภัณฑสถานแห่งชาติ ณ กรุงปารีส โดยในภาพจะเห็นบาทหลวงใช้เทคนิครับภาพดวงอาทิตย์มาปรากฏบนฉากสีขาวนอกกล้อง เพื่อให้สังเกตภาพดวงอาทิตย์ได้ โดยไม่เป็นอันตรายแก่นัยน์ตา และจากภาพจะเห็นขุนนางไทยที่นั่งในแถวซ้ายมือคนแรกนั้นกล่าวกันว่าเป็นพระเพทราชา และสันนิษฐานได้ว่าขุนนางไทยแต่งกายชุดขาวที่กำลังหมอบสังเกตคราสอย่างใกล้ชิดท่ามกลางคณะบาทหลวงฝรั่งเศสก็คือ ออกญาวิชาเยนทร์

ภาพเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคา ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2231

การทหาร

ในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรงปราบปรามเมืองน้อยใหญ่ให้เป็นมาสวามิภักดิ์ ทั้งหัวเมืองทางเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ส่วนศึกกับพม่าแม้จะมีอยู่ในเวลานี้ แต่ก็ทรงจัดทัพตีพ่ายกลับไปอยู่เนืองกิจการของกองทัพนับว่ารุ่งเรืองและยิ่งใหญ่ สมเด็จพระนารายณ์เองก็ทรงชำนาญในการศึก คล้องช้าง และทรงซื้ออาวุธจากต่างชาติสำหรับกิจการของกองทัพด้วย

พระอัครมเหสี พระราชโอรส พระราชธิดา

ภาพพิมพ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พิมพ์ที่ฝรั่งเศส เมื่อ 300 กว่าปีมาแล้ว

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีพระราชธิดาเพียงพระองค์เดียวที่เกิดกับพระอัครมเหสี คือ สมเด็จเจ้าฟ้าสุดาวดี ที่ได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศเป็น "กรมหลวงโยธาเทพ" ถือเป็นเจ้าฟ้าต่างกรมคู่แรก พร้อมกับสมเด็จเจ้าฟ้าศรีสุพรรณ พระขนิษฐาพระราชธิดาพระองค์ดังกล่าวมีพระราชอำนาจสูงมาก โดยจากหลักฐานของลาลูแบร์ได้กล่าวว่าเจ้าฟ้าพระองค์นี้ "...ดำรงอิสริยยศเยี่ยงพระมเหสี..." และบางครั้งชาวตะวันตกก็เรียกแทนว่าเป็น "ราชินี" และหากมีผู้ใดเสกสมรสด้วยกับเจ้าฟ้าพระองค์นี้ก็ย่อมได้รับสิทธิธรรมเหนือราชบัลลังก์มากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังมีปรากฏในพงศาวดารว่าทรงมีพระโอรสลับคือ หลวงสรศักดิ์ (ต่อมาคือ พระเจ้าเสือ) ที่แพร่หลายมากที่สุดในราชสำนัก ใน *คำให้การขุนหลวงหาวัด* ระบุว่า เกิดจากพระราชชายาเทวี มีนามเดิมว่าเจ้าจอมสมบุญ ภายหลังได้มอบราชบุตรดังกล่าวกับเจ้าพระยาสุรศรี (พระเพทราชา) ส่วน *คำให้การชาวกรุงเก่า* ระบุว่า เกิดกับนางนักสนมที่ชื่อกุสาวดี เมื่อนางตั้งครรภ์ก็ได้ส่งนางไปอยู่กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (คือพระเพทราชา) ส่วน *พระราชพงศาวดารฯ ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ (แก้ว)* กลับให้ข้อมูลที่ต่างออกไปว่า มีพระนามเดิมว่า มะเดื่อ เกิดจากพระราชธิดาเจ้าเมืองเชียงใหม่ ภายหลังทรงให้พระเพทราชาไปดูแล ด้วยทรงละอายพระทัยที่เสพสังวาสกับนางลาว

แผนที่ประเทศไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในพงศาวดารของไทยปรากฏว่าพระองค์ไม่ทรงยกย่องพระโอรสลับพระองค์ใดที่เกิดกับพระสนมมีสิทธิในการสืบราชบัลลังก์ แต่ทรงหมายพระทัยให้มีพระราชโอรสที่ประสูติแต่พระอัครมเหสีสืบราชสมบัติเสียมากกว่า ดังปรากฏใน *คำให้การชาวกรุงเก่า* ว่า “ครั้นต่อมาพระนารายน์ทรงพระปริวิตกด้วยหาพระราชโอรสสืบราชตระกูลมิได้ จึงรับสั่งให้พระอรรคมเหษีตั้งสัตยาธิษฐานขอพระโอรส แต่นางนักสนมทั้งปวงนั้นมิได้รับสั่งขอ ด้วยไม่วางพระไทยกลัวจะเปนขบถอย่างพระสีสิงห์ [พระศรีศิลป์] ที่สุดนางนักสนมคนใดมีครรภ์ขึ้นก็ให้รีดเสีย มิได้เกิดโอรสธิดาได้”ส่วนใน *คำให้การขุนหลวงหาวัด* ซึ่งถ่ายมาจากคำให้การชาวกรุงเก่าก็อธิบายไว้ดุจกัน แต่ได้ขยายความดังกล่าวว่า “อันพระนารายณ์นั้นได้ขัดเคืองพระศรีศิลปกุมารแต่ครั้งนั้นมาว่าเปนขบถ เพราะเหตุว่ามิใช่ลูกของพระองค์ที่เกิดกับพระมเหษี จึงจะไม่เปนขบถ...อันพระมเหษีนั้นก็มีแต่พระราชธิดา มิได้มีเปนกุมาร พระองค์จึงรักษาศีลาจารวัตรปฏิบัติโดยธรรมสุจริต จะขอให้ได้พระโอรสอันเกิดในครรภ์พระมเหษี ก็มิได้ดั่งพระทัยปรารถนา จึงทรงพระโกรธ ครั้นเมื่อทรงพระโกรธขึ้นมา จึงตรัสกับพระสนมกำนัลทั้งปวงว่า ถ้าใครมีครรภ์ขึ้นมาแล้วจะให้ทำลายเสีย กูมิให้ได้สืบสุริยวงศต่อไป ต่อเมื่อเกิดในครรภ์พระมเหษี กูจึงจะมอบโภคัยศวรรยทั้งปวงให้ตามใจกูปรารภ ครั้นพระสนมกำนัลรู้ตัวว่ามีครรภ์ก็ต้องทูลพระองค์ ครั้นทราบก็ให้ทำลายเสียอย่างนั้นเปนหนักหนา”

ลา ลูแบร์ ราชฑูตคนสำคัญที่เข้ามาในราชอาณาจักรอยุธยาสมัยพระนารายณ์

นอกจากนี้บาทหลวงเดอ แบส และพระราชพงศาวดารฯ ฉบับพระพนรัตน์ (แก้ว) ได้กล่าวถึงเรื่องที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงรับเลี้ยงดูเด็กเล็กเลี้ยงดูในพระราชวังหลายคนโดยเลี้ยงดุจลูกหลวง แต่หากเด็กคนใดร้องไห้อยากกลับไปหาพ่อแม่เดิมก็ทรงอนุญาตส่งตัวคืน แต่ลาลูแบร์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า "...พระองค์ทรงพอพระทัยที่จะเลี้ยงไว้จนกระทั่งเด็กนั้นมีอายุได้ 7 ถึง 8 ขวบ พ้นนั้นไปเมื่อเด็กสิ้นความเป็นทารกแล้วก็จะไม่โปรดอีกต่อไป..." แต่มีเพียงคนเดียวที่โปรดปรานคือ พระปีย์ ทั้งยังโจษจันกันว่านี่อาจเป็นพระโอรสลับของสมเด็จพระนารายณ์ก็มี ขณะที่สมเด็จพระนารายณ์เองก็ทรงวางเฉยกับเรื่องพระปีย์เป็นโอรสลับเสียด้วยใน *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา* กล่าวว่า พระองค์มีพระราชโอรสหนึ่งพระองค์พระนามว่า เจ้าฟ้าน้อย เมื่อโสกันต์แล้วพระราชทานนามว่า เจ้าฟ้าอไภยทศ แต่ในจดหมายเหตุและคำให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวต้องกันว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชไม่มีพระราชโอรส เจ้าฟ้าอไภยทศพระองค์นี้เป็นพระราชอนุชาของพระองค์

เสด็จสวรรคต

ในปี พ.ศ. 2231 สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีอาการประชวรหนัก พระองค์ไม่มีราชโอรสเป็นรัชทายาท ผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ของพระองค์ทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกต่อต้านชาติฝรั่งขึ้น ในบรรดาขุนนางไทยและพระสงฆ์ ขุนนางไทยไม่พอใจเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ฟอนคอนที่มีอิทธิพลมากมายในราชสำนักและมีอิทธิพลต่อพระนารายณ์เอง และชาวต่างชาติอื่นก็ไม่พอใจสิทธิพิเศษของฝรั่งเศสและเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ฟอลคอน ส่วนในด้านพระสงฆ์เกิดการหวั่นวิตกว่า พระนารายณ์จะหันไปนับถือคริสต์ศาสนา ดังนั้นเมื่อพระนารายณ์ทรงประชวร พระเพทราชา เจ้ากรมช้าง ก็กลายเป็นศูนย์กลางความรู้สึกของคนในชาติ ในครั้งนั้นพระเพทราชาได้รับแต่งตั้งให้รักษาการแทน ส่วนพระนารายณ์ยังมิทันมอบพระราชสมบัติให้ผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นพระอนุชาทั้งสอง คือเจ้าฟ้าอภัยทศและเจ้าฟ้าน้อย หรือโอรสบุญธรรมคือพระปีย์ (พระนารายณ์ไม่พระโอรส มีแต่พระธิดา) พระเพทราชาก็ยึดอำนาจจับฟอลคอนประหารชีวิตที่ทะเลชุบศร พระปีย์ ถูกลอบทำร้าย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบข่าวด้วยความสะเทือนพระทัย จะทำอะไรก็ไม่ได้เพราะอยู่ในอาการประชวรอย่างหนัก รู้สึกปริเวทนาว่าอยุธยาถึงคราวจะวิบัติในครั้งนี้ พระเพทราชาและขุนหลวงสรศักดิ์ลงมือกระทำการกบฏ เพราะคิดว่าอย่างไรเสียสมเด็จพระนารายณ์คงสวรรคตอย่างแน่นอน จึงกระทำการทุก

อย่างตามอำเภอใจ เชื้อพระวงศ์และข้าราชการที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามถูกกำจัดไปหมดสิ้น จากนั้นก็หันมากำจัดพวกฝรั่ง

พระที่นั่งสุทธาสวรรย์

สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต เมื่อ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2231 ณ พระที่นั่งสุทธาสวรรย์ ครองราชสมบัติเป็นเวลา 32 ปี มีพระชนมายุ 56 พรรษา พระเทพราชาก็ขึ้นครองราชสมบัติ และพระอนุชาของพระนารายณ์ก็ถูกสำเร็จโทษ เป็นอันสิ้นราชวงศ์ปราสาททอง และเริ่มต้นราชวงศ์บ้านพลูหลวง พระเทพราชาเจรจาให้ทหารฝรั่งเศสถอยออกไปจากเมืองหลวงเมื่อ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2231 นับเป็นการสิ้นสุดการติดต่อความสัมพันธ์ทางการต่างประเทศของอยุธยาในลักษณะล่อแหลม แต่กลับไปใช้การติดต่อการค้าในลักษณะปกติตามที่เคยเป็นมาแต่ครั้งโบราณกาล

ตลอดระยะเวลา 32 ปีที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา พระองค์ได้สร้างประโยชน์แก่ชาติไทยไว้หลายด้าน วิทยาการใหม่ ๆ จากต่างประเทศถูกนำมาใช้ปรับปรุงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ซึ่งพระกรณียกิจของพระองค์ไม่เคยมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดเคยทำได้เช่นนี้มาก่อนพระเกียรติคุณของสมเด็จพระนารายณ์เปนที่ยกย่องสรรเสริญแก่ประชาชาติไย พระนามของพระองค์เป็นที่เลื่องลือไปไกล พระปรีชาสามารถของพระองค์ แม้แต่จดหมายเหตุของต่างประเทศ ยังได้บันทึกเกียรติประวัติของพระองค์ไว้ด้วยหลายแห่ง

พระราชกรณียกิจอันสำคัญของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นแบบอย่างแห่งการเจริญก้าวหน้าในสมัยต่อ ๆ มา เมืองลพบุรีที่พระองค์สร้างขึ้นเป็นมรดกชิ้นสำคัญ เป็นเสมือนประตูชัยแห่งความก้าวหน้าเปิดกว้างไว้สำหรับอนาคตอันรุ่งโรจน์ของชาติ คุณงามความดีอันใหญ่ของพระองค์ ประชาชาติไทยจึงถวายพระนามเทิดพระเกียรติอันสูงส่งของพระองค์ว่า “สมเด็จพระนารายณ์มหาราช”

.....

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

กรรณิกา จรรย์แสง .*เงาสยาม ยามผลัดแผ่นดินพระนารายณ์*. กรุงเทพฯ:มติชน, 2554.

คำให้การขุนหลวงหาวัด. นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2547.

คำให้การชาวกรุงเก่า. นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2547.

จารุณี ฐานรตาภรณ์ (มีนาคม 2550). "กรุงเทพมหานครกับภูมิหลังการสร้างวัง". วารสารยุติธรรม ปริทัศน์. สืบค้นเมื่อ 21 มิถุนายน 2557.

ชมนาด เสวิกุล, สมเด็จพระนารายณ์มหาราช, อักษราพิพัฒน์, 2538.

เดอะ แบส (เขียน), สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล). *บันทึกความทรงจำของบาทหลวง เดอะ แบส เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของก็องสตังซ์ ฟอลคอน*. นนทบุรี:ศรีปัญญา. 2550.

เดอ ลาลูแบร์ (เขียน), สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล). *ราชอาณาจักรสยาม*. กรุงเทพฯ:ก้าวหน้า. 2510.

ธิติมา พิทักษ์ไพรวัน . *สมเด็จพระนารายณ์ และโกษาปาน*. กรุงเทพฯ:คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. *การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ:มติชน, 2549.

"พงศาวดารกระซิบเรื่องโอรสลับสมเด็จพระนารายณ์". ศิลปวัฒนธรรม 30:11.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา และพงศาวดารเหนือ. กรุงเทพฯ:องค์การค้าของคุรุสภา. 2504.

ภาสกร วงศ์ตาวัน. ไพร่ขุนนางเจ้า แย่งชิงบัลลังก์สมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ:ยิปซี, 2553.

แม้นมาส ชวลิต, การปฏิวัติปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา,กรมศิลปากร, 2548.

วรชาติ มีชูบท. "โรงเรียนยุพราชพระราชวังสราญรมย์". จดหมายเหตุวชิราวุธ. 2557.

สมศรี เอี่ยมธรรม. *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร. 2522

สมยศ จันทะวงษ์, สุริยุปราคากับวิกฤติการณ์ความอยู่รอดของสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช, นิตยสารอุตสาหกรรมทหาร, กันยายน – ธันวาคม, 2538..

สันต์ ท. โกมลบุตร. *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*. นนทบุรี:ศรีปัญญา. 2550.

สุทธิศักดิ์ ระบอบ สุขสุวานนท์ (กันยายน 2552). "พงศาวดารกระซิบเรื่องโอรสลับสมเด็จพระนารายณ์". ศิลปวัฒนธรรม 30:11, หน้า 99, 116.

อารี สวัสดี, จดหมายเหตุดาราศาสตร์จากฝรั่งเศสเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช, สมาคมดาราศาสตร์ไทย, 2543.

*th.wikipedia.org/wiki/สมเด็จ**พระนารายณ์มหาราช***

library.tru.ac.th/inlop/lppep/337-lppe0104.html

www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/434/32/

https://www.facebook.com/KingnaraiLopbur

.....

มหาราชพระองค์ที่ 5 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

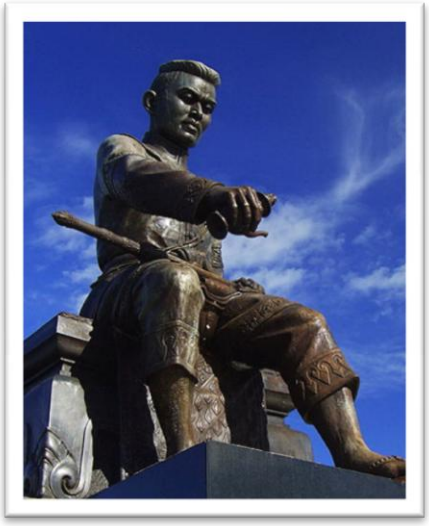
เบื้องนั้นนฤนาถผู้ สยามินทร์
เบี่ยงพระมาลาผิน ห่อนพ้อง
ศัสตราวุธอรินทร์ ฤๅถูก องค์เอย
เพราะพระหัตถ์หากป้อง ปัดด้วยขอทรง
บัดมงคลพ่าห์ไท้ ทวารัติ
แว้งเหวี่ยงเบี่ยงเศียรสะบัด ตกใต้
อุกคลุกพลุกเงยงัด คอคช เศิกแฮ
เบนบ่ายหงายแหงนให้ ท่วงท้อทีถอย
พลอยพล้ำเพลียกถ้าท่าน ในรณ
บัดราชฟาดแสงพล- ฟ่ายฟ้อน
พระเดชพระแสดงดล เผด็จคู่ เข็ญแฮ
ถนัดพระอังสางข้อน ขาดด้าวโดยขวา

ลิลิตตะเลงพ่าย ตอนยุทธหัตถี

ประพันธ์โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง

พระนเรศวร องค์ราชันย์ ผู้กล้าหาญ
กู้เอกราชไทย พ้นพม่า ชาติยืนยง
ปีเถาะ พ.ศ. 2098 ทรงพระราชสมภพ
ทรงประสูติ ที่พิษณุโลก เฉลิมพระนาม
ราชโอรส ในสมเด็จพระมหาธรรมราชา
พระพี่นาง พระสุพรรณกัลยา งามเด่นชัด
ปี 2106 เกิดสงคราม เพราะช้างเผือก
แพ้สงคราม ให้บุเรงนอง มากรีธา
พระมหาธรรมราชา เป็นเจ้าเมือง พิษณุโลก
ปี 2107 พระนเรศวร ต้องคลาไคล
ประวัติศาสตร์ กล่าวขาน การตีไก่
พระมหา อุปราชา แพ้พนัน
วันอาทิตย์ เดือน 9 ปี 2112 อยุธยาแตก
พระมหินทราธิราช หมดอำนาจ ไทยทุกข์ตรม
บุเรงนอง ปรับเปลี่ยนแปลง กษัตริย์ใหม่
แต่งตั้งให้ พระมหา ธรรมราชา
ทรงขอร้อง บุเรงนอง ให้คืนกลับ
ยกพระสุพรรณ กัลยา แลกเปลี่ยนไป
พระนเรศวร อยู่พม่า ถึงหกปี
ทรงอดทน เพียงหวังไทย ชาติยั่งยืน
พระนเรศวร ทรงกลับมา อยุธยา
ศึกเขมร มีหลายครั้ง หลากหลายตอน
พิษณุโลก เป็นเมืองขึ้น ของพม่า
ตีเมืองคัง สำเร็จได้ ดังจำนง
สร้างตำนาน วีรกษัตริย์ไทย สุดสูงส่ง
ธ ดำรง คงชาติไทย ได้งดงาม
ไทยน้อมนบ ภูบดินทร์ ถิ่นสยาม
ทุกเขตคาม ล้วนแซ่ซ้อง ก้องวิวัฒน์
พระราชมารดา พระวิสุทธิกษัตริย์
ร่วมร่มฉัตร พระเอกาทศรถ องค์อนุชา
หนทางเลือก ทางอยู่รอด แก้ปัญหา
หมดปัญญา พลีช้างเผือก ไทยพ้นภัย
ไทยวิปโยค ถูกพม่า ยึดครองได้
เสด็จไป หงสาวดี เป็นตัวประกัน
ทรงมีชัย ไก่ชนะ การแข่งขัน
ไก่ไทยนั้น สร้างชื่อไว้ ไทยชื่นชม
ไทยต้องแหลก กรุงย่อยยับ สุดขื่นขม
ความรื่นรมย์ หมดสิ้นไทย ไม่กลับมา
หวังทำให้ ประเทศไทย ไร้กังขา
ครองพารา อยุธยา สืบต่อไป
โดยทรงปรับ เชลยใหม่ หวังแก้ไข
เพียงหวังให้ ได้พระนเรศ คงกลับคืน
เรียนวิถี เพื่อเมืองไทย จักพลิกฟื้น
เอกราชคืน ผืนดินไทย ได้แน่นอน
แต่ทว่า มีปัญหา มากซับซ้อน
แก้ศึกก่อน ต้องผ่อนผัน ไทยมั่นคง
ทรงปรีชา สามารถ ดังประสงค์
ทำให้ทรง มีชื่อเสียง เลื่องลือไกล

ศึกต่อมา ร่วมหงสา ตีอังวะ
เดินทัพถึง เมืองแครง เรื่องร้อนใจ
พระยาเกียรติ พระยาราม บอกการศึก
จักเข่นฆ่า องค์นเรศ ตามแผนการ
พระนเรศวร ทรงทราบถึง เหตุเรื่องร้าย
ทรงประกาศ อิสรภาพ ไทยโดยพลัน
ตรงปีวอก เดือนหก แรมสามค่ำ
26 เมษา 2127 ไทยยินดี
องค์นเรศวร กรีธาทัพ ตีหงสา
ตีหงสา คงไม่ได้ อย่างแน่นอน
เจ้าหงสา สั่งสุกรรมา ออกตามตี
แม่น้ำสะโตง องค์ราชัน ข้ามฟากมา
ใช้พระแสงปืน ยิงสุกรรมา ถึงชีพวาย
ปี 2129 ศึกพม่า กลับมาใหม่
พระนเรศวร ทรงคาบดาบ ปล้นค่ายพม่า
ถึงแม้ไม่ ยึดค่ายได้ ตามหมายปอง
29 กรกฎา 2133 พระมหาธรรมราชา สวรรคต
ครองอยุธยา เสริมกำลัง มั่นโดยพลัน
ปี 2135 พระมหาอุปราชา มาราวี
ทำลายไทย ให้พินาศ ไม่ดำรง
พระนเรศวร ทราบข่าวศึก ไม่นึกพรั่น
ทรงเดินทัพ จากอยุธยา โดยทันใด
ตำบลมะขามหวาน ในคืนนั้น ทรงสุบิน
ได้พบเจอ จระเข้ ต่อสู้กัน
ทรงต่อสู้ มุ่งหวังชัย สุดเข้มแข็ง
ทรงเข่นฆ่า จระเข้ ล้มมลาย
พระบรมสารีริกธาตุ ลอยรอบทัพ ไทยสามรอบ
หนองสาหร่าย ทัพประจัญ พร้อมราวี
18 มกรา แรม 2 ค่ำ ปี 2135
ช้างทรงพา ท่ามกลางพม่า โดยทันใด
ทรงไสช้าง ท้าชนช้าง กษัตริย์ตะเลง
ทรงมีชัย เหนือองค์ มังกะยอชวา
ศึกสุดท้าย ตีอังวะ หวังมีชัย
ถึงเมืองหาง ทรงประชวร หลายชั่วยาม
25 เมษา 2148 ธ สิ้นพระชนม์
จารพระคุณ ติดตราตรึง ไทยทั่วกัน

ไทยพร้อมจะ เกณฑ์ทัพไป ไม่หวั่นไหว
ทรงทราบได้ เจ้าหงสา คิดรอนราญ
หงสาตรึก วางแผนการ จักร้างผลาญ
ความคิดอ่าน ทรงรับรู้ แก้ไขพลัน
ทรงมั่นหมาย แก้ไขไทย ให้สุขสันต์
ทั่วเขตขัณฑ์ ไทยเอกราช ชาติเปรมปรีดิ์
พ้นเคราะห์กรรม เป็นเมืองขึ้น ไร้ศักดิ์ศรี
ทุกชีวี พ้นเป็นทาส ของม่านมอญ
พระอุปราชา ทรงปิดเมือง เอาไว้ก่อน
จำต้องผ่อน กองทัพไทย กลับอยุธยา
หวังชีวี ภูบดี สิ้นชันษา
เพียงหวังว่า นำคนไทย พ้นเภทภัย
ผลสุดท้าย ศึกสงบ เลิกรบได้
หวังยึดได้ อยุธยา มาครอบครอง
ทรงหาญกล้า สร้างขวัญไทย ให้ผยอง
ชนยกย่อง เทิดองค์ไท้ ไว้นิรันดร์
พระทรงยศ ขึ้นครองราชย์ ไทยสุขสันต์
ให้ไทยนั้น พร้อมเข้มแข็ง แกร่งมั่นคง
หวังโจมตี อยุธยา เป็นผุยผง
มุ่งหมายปลง ให้หมดสิ้น แผ่นดินไทย
เตรียมป้องกัน รับศึกพม่า อย่างยิ่งใหญ่
มุ่งหมายให้ ปะทัพพม่า ที่สุพรรณ
ทุกทั่วถิ่น น้ำไหลบ่า นิมิตฝัน
ทรงหมายมั่น ฆ่าจระเข้ ถึงชีพวาย
ทรงกล้าแกร่ง ไม่ย่อท้อ มั่นมุ่งหมาย
น้ำแห้งหาย โหรทำนาย ธ โชคดี
ไทยนบนอบ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสริมศักดิ์ศรี
องค์ภูมี ทรงกล้าหาญ เพื่อชาติไทย
องค์ราชา พร้อมทำศึก ไม่หวั่นไหว
ทรงแก้ไข ยามคับขัน ใช้ปัญญา
มิกลัวเกรง ยุทธหัตถี ก้องทั่วหล้า
มอญพม่า แตกพ่ายแพ้ กลับพุกาม
ทรงหมายใจ ตีพม่า ให้เข็ดขาม
โรคลุกลาม สุดแก้ไข ไร้ชีวัน
ไทยทุกคน สุดโศกเศร้า สุดโศกศัลย์
นิจนิรันดร์ เทิดองค์ไท้ ทุกใจเอย

.....

พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

พระราชประวัติ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือ **สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 2** เป็นกษัตริย์องค์ที่ 19 แห่งอาณาจักรอยุธยา มีพระนามเดิมว่า พระองค์ดำ เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหาธรรมราชาและพระวิสุทธิกษัตริย์ (พระราชธิดาของสมเด็จพระศรีสุริโยทัยและสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) เสด็จพระราชสมภพเมื่อ ปีเถาะ พ.ศ. 2098 ที่พระราชวังจันทน์ เมืองพิษณุโลกมีพระเชษฐภคินีคือ พระสุพรรณกัลยา มีพระอนุชาคือ สมเด็จพระเอกาทศรถ (องค์ขาว) และเป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระศรีสุริโยทัย พระองค์จึงมีพระชาติ ทั้งราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัยทางพระราชบิดา และราชวงศ์อยุธยาทางพระราชมารดา พระองค์ทรงมีพระพี่นาง พระนามว่า พระสุวรรณเทวีหรือพระสุพรรณกัลยา และพระน้องยาเธอ พระนามว่า สมเด็จพระเอกาทศรถ พระนเรศวรเป็นที่รู้จักในฐานะ วีรกษัตริย์ ผู้มีความปรีชาสามารถในการสงคราม ผู้กอบกู้ เอกราชให้กับอยุธยา ทรงได้รับการยกย่องให้เป็น 1 ในบรรดากษัตริย์ไทยที่ทรงเป็น “มหาราช”

พระนามสมเด็จพระนเรศวรใช่หรือไม่

“สมเด็จพระนเรศวร” เป็นพระนามที่พระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา กลุ่มฉบับความพิสดารใช้เรียกพระราชโอรสองค์ใหญ่ ในสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า กษัตริย์ศรีอยุธยา ผู้ขึ้นเสวยราชสมบัติต่อจากพระราชบิดาใน พ.ศ. 2133 แต่แท้จริงแล้วพระนามนี้หาใช่พระนามทางการของพระองค์ไม่กษัตริย์ศรีอยุธยาผู้นี้มีพระนามร่วมสมัยว่า “พระนเรศ” หรือ “พระนริศ” (นร + อีศ) แปลว่า “พระราชา” แต่ภายหลัง ผู้ชำระพระราชพงศาวดารฯ กลุ่มฉบับความพิสดาร อันมีพระราชพงศาวดารฯ ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) เป็น

พิมพ์เขียวต้นแบบ (สันนิฐานว่าเรียบเรียงขึ้นในสมัยรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) จดพระนามผิดเพี้ยนเป็น “สมเด็จพระนเรศวร” (นร + อีศวร) หลังจากล่วงรัชกาลพระองค์มาแล้ว 100 กว่าปี อันเป็นผลมาจากการที่อาลักษณ์ผู้เรียบเรียงขาดแคลนเอกสารร่วมสมัยในการสอบชำระ จึงเข้าใจผิดว่า “ราชาธิราช” เป็นสร้อยพระนามห้อยท้ายเหมือนกษัตริย์ศรีอโยธยา (พ.ศ. 1893-2112) และกษัตริย์อยุธยา (พ.ศ. 2112-2310) องค์อื่นจึงอ่านพระนาม “สมเด็จพระนเรศวรราชาธิราช” เป็น “สมเดดพระนะเรสวนราชาทิราด” ไพล่เข้าใจไปว่า “สมเด็จพระนเรศวร” เป็นพระนามร่วมสมัยของพระองค์แท้ที่จริงแล้วควรอ่านว่า “สมเดดพระนะเรดวอระราชาทิราด” ซึ่งคำว่า “วรราชาธิราช” นี้เป็นสร้อยพระนาม แปลว่า “พระราชาเหนือ พระราชาผู้ประเสริฐ” สร้อยพระนาม “วรราชาธิราช” พบหลักฐานในศิลาจารึกวัดพระธาตุศรีสองรัก 1 เรียกพระนามทางการของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า (พระเทียรราชา) พระเจ้าตาของสมเด็จพระนเรศว่า “สมเด็จพระบรมมหาจักรพรรดิวาราชาธิราช”

การที่สมเด็จพระนเรศนำเอาสร้อยพระนาม “วรราชาธิราช” มาใส่ไว้ท้ายพระนามของพระองค์อาจต้องการแสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติที่พระองค์มีต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า ทั้งนี้เพื่อยืนยันถึงสิทธิอันชอบธรรมในราชบัลลังก์ศรีอยุธยาของพระองค์

“สมเด็จพระนเรศวร” จึงเป็นพระนามแปลกปลอมของ “สมเด็จพระนเรศ” ที่อาลักษณ์ผู้เรียบเรียงพระราชพงศาวดารฯ กลุ่มฉบับความพิสดารในสมัยหลังเรียกผิดเพี้ยนไปจากพระนามแท้จริงของพระองค์ อันเป็นผลมาจากการขาดแคลนเอกสารร่วมสมัยชั้นต้น สำหรับใช้ตรวจชำระประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา

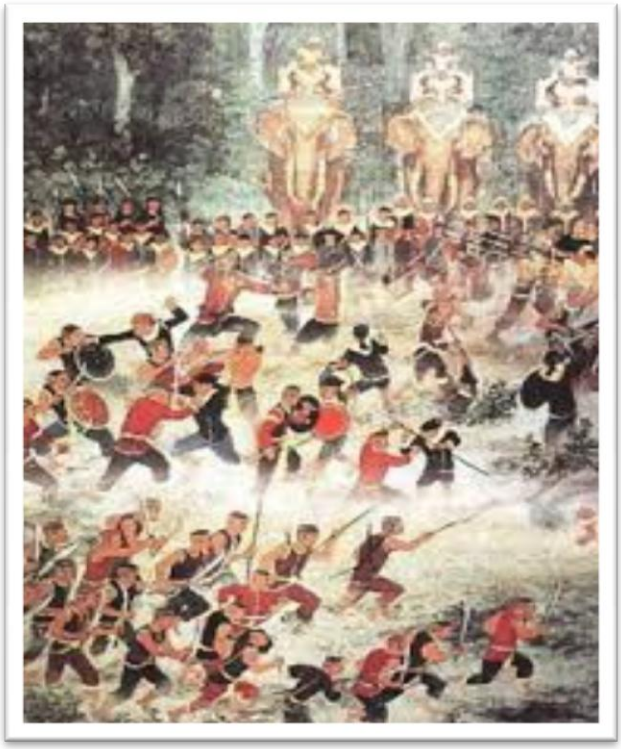
พงศาวดารฯ ฉบับวันวลิต (The Short History of the Kings of Siam) ของเยเรเมียส ฟาน ฟลีต (Jeremias van Vliet) หัวหน้าสถานีการค้าบริษัทอินเดียตะวันออก (The East India Company) ของฮอลันดา ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง เมื่อ พ.ศ. 2182 เรียกพระองค์ว่า “พระนริศ” (Prae Naerih) และ “พระนริศราชาธิราช” ตรงกับคำให้การชาวกรุงเก่า (โยทธยา ยาสะเวง) จากการสอบปากคำเชลยศึกชาวศรีอยุธยาเมื่อครั้งเสียกรุงใน พ.ศ. 2310 เรียกพระองค์ว่า “พระนริศ” และคัมภีร์สังคีติยวงศ์ของสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน (สมัยที่ยังดำรงสมณศักดิ์พระพิมลธรรม) ซึ่งรจนาเป็นภาษาบาลีใน พ.ศ. 2332 เรียกพระองค์ว่า “พระนริสสราช” (นริสสราชา) อันมีความหมายเช่นเดียวกับพระนามว่า “สมเด็จพระนเรศ”

พระราชพงศาวดารฯ ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ที่สมเด็จพระรามาธิบดี พระองค์ที่ 4 (สมเด็จพระนารายณ์) โปรดให้เรียบเรียงขึ้นใน พ.ศ.2223 เรียกสมเด็จพระนเรศต่างออกไปว่า “สมเด็จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า” แต่ด้วยสาเหตุที่พระองค์สวรรคตอย่างปัจจุบันทันด่วนที่เมืองหาง (ห้างหลวง) ระหว่างยกทัพขึ้นไปตี

เมืองอังวะใน พ.ศ. 2148 ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช (สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในปลายสมัยศรีอยุธยา) เรียกพระองค์ว่า “พระนารายณ์เมืองหาง” เพื่อให้ต่างจาก “พระนารายณ์เมืองลพบุรี” คือ สมเด็จพระรามาธิบดี พระองค์ที่ 4 พระนาม “สมเด็จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า” นี้มีความหมายทำนองเดียวกับ “สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้า” นั่นเอง

ไทยเสียเอกราชแก่พม่า

สงครามช้างเผือก

สงครามช้างเผือก เป็นสงครามก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่หนึ่ง สงครามมีสาเหตุมาจาก ในปี พ.ศ. 2106 พระเจ้าบุเรงนอง ทรงส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเพื่อทูลขอ ช้างเผือก 2 เชือก เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาในขณะนั้นมีช้างเผือกอยู่ทั้งหมด 7 เชือก ฝ่ายขุนนางจึงมีความเห็นเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการให้ส่งช้างเผือกไปถวายแก่พระเจ้าบุเรงนองเพื่อหลีกเลี่ยงสงคราม ส่วนอีกฝ่ายอันได้แก่พระราเมศวร พระยาจักรี พระสุนทรสงครามไม่เห็นด้วยกับการส่งช้างเผือกไป เนื่องจากจะเป็นการอ่อนข้อให้หงสาวดีในที่สุดสมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็ทรงมีพระบรมราชโองการไม่ประทานช้างเผือก แล้วมีพระราชสาสน์ตอบกลับไปดังนี้ *"ช้างเผือกย่อมเกิดสำหรับบุญบารมีของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของ เมื่อพระเจ้าหงสาวดีได้บำเพ็ญธรรมให้ไพบูรณ์คงจะได้ช้างเผือกมาสู่บารมีเป็นมั่นคงอย่าได้ทรงวิตกเลย"* และรับสั่งให้เตรียมไพร่พลพร้อมรับศึกอย่างเข้มแข็ง ทางฝ่ายพระเจ้าบุเรงนองได้ยกทัพรวมพลที่เมืองเมาะตะมะ จัดทัพใหญ่ออกเป็น 5 ทัพ มีเจ้าเมืองเชียงใหม่ควบคุมกองเรือเสบียง ล่องลงมาถึงเมืองตาก รวมไพล่พลเป็นจำนวนประมาณ 500,000 คน ส่วนทางอยุธยาได้เตรียมพลพร้อมรบและเรือรบจำนวนมาก เพื่อป้องกันการโจมตีจากทัพหลวงของหงสาวดีทางด่านเจดีย์สามองค์ แต่เหตุการณ์ไม่เป็นดังที่คาดไว้ กองทัพพม่ากลับยกทัพมาทางด่านแม่ละเมา และเข้าตีกำแพงเพชรจนชนะ แล้วแยกทัพไปตีสุโขทัย เนื่องด้วยทางสุโขทัยมีกำลังน้อยกว่ามากแต่ก็สู้รบ

อย่างเต็มความสามารถ แต่ท้ายที่สุดก็ถูกพม่ายึดเมืองได้สำเร็จ จากนั้นพม่าจึงล้อมเมืองพิษณุโลก พระมหาธรรมราชาก็ต่อสู้เต็มความสามารถเช่นกัน แต่เกิดไข้ทรพิษขึ้นในเมืองและเสบียงอาหารก็หมดจึงยอมจำนน หลังจากที่พม่าได้หัวเมืองฝ่ายเหนือแล้วจึงบังคับให้พระมหาธรรมราชาและเจ้าเมืองถือน้ำกระทำสัตย์ให้อยู่ใต้บังคับของพม่า จึงทำให้พิษณุโลกต้องแปรสภาพเป็นเมืองประเทศราชของหงสาวดีและไม่ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา

พร้อมทั้งสั่งให้ยกทัพตามลงมาเพื่อตีกรุงศรีอยุธยาด้วยในเวลาต่อมา กองทัพพม่าก็ยกมาประชิดเขตเมืองใกล้ลุทุ่งลุมพลีพระมหาจักรพรรดิทรงให้กองทัพบก กองทัพเรือ ระดมยิงใส่พม่าเป็นสามารถ แต่สู้ไม่ได้จึงถอย ทางพม่าจึงยึดได้ป้อมพระยาจักรี (ทุ่งลุมพลี) ป้อมจำปา ป้อมพระยามหาเสนา (ทุ่งหันตรา) แล้วล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่นาน พระมหาจักรพรรดิทรงเห็นว่าพม่ามีกำลังมาก การที่จะออกไปรบเพื่อเอาชัยคงจะยากนัก จึงทรงสั่งให้เรือรบนำปืนใหญ่ล่องไปยิงทหารพม่าเป็นการถ่วงเวลาให้ เสบียงอาหารหมดหรือเข้าฤดูน้ำหลากพม่าคงจะถอยไปเอง แต่พม่าได้เตรียมเรือรบ และปืนใหญ่มาจำนวนมากยิงใส่เรือรบไทยพังเสียหายหมด แล้วตั้งปืนใหญ่ยิงเข้ามา ในพระนครทุกวัน ถูกชาวบ้านล้มตาย บ้านเรือน วัด เสียหายมาก ทางพระเจ้าบุเรงนองจึงมีพระราชสาสน์มาว่า จะรบต่อไปหรือยอมเป็นไมตรี เนื่องด้วยทางไทยเสียเปรียบมาก พระมหาจักรพรรดิจึงทรงยอมเป็นไมตรี ทำให้ฝ่ายไทยต้องเสียช้างเผือกจาก 2 เชือก เป็น 4 เชือก และทุกปีต้องส่งช้างให้ 30 เชือก พร้อมเงิน 300 ชั่ง จับตัวพระยาจักรี พระราเมศวร และ พระสมุทรสงคราม ไปเป็นตัวประกัน นอกจากนี้ยังจะขอเก็บภาษีอากรจากเมืองมะริดที่ขึ้นกับไทยอีกด้วย ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรทรงทรงพระเยาว์ ทรงใช้ชีวิตอยู่ในพระราชวังจันทน์ เมืองพิษณุโลก

พระเจ้าบุเรงนอง

พระเจ้าบุเรงนองทรงขอพระนเรศวรไปเป็นองค์ประกันที่หงสาวดีในปี พ.ศ. 2107 ทำให้พระองค์ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนตั้งแต่มีพระชนม์มายุเพียง 9 พรรษา

พระนเรศวรทรงประทับอยู่ในฐานะ “โอรสบุญธรรม” ของกษัตริย์พม่าถึง 7 ปีเนื่องจากการที่พระองค์มีชีวิตอยู่ในฐานะองค์ประกันทำให้ทรงมีความกดดันสูงจากมังกะยอชวา (พระราชโอรสในพระเจ้านันทบุเรง) จึงทรงมีแรงผลักดันที่จะกอบกู้อิสรภาพให้กับบ้านเมืองของพระองค์ เช่น จากการชนไก่ของพระองค์กับมังกะยอชวา เมืองพิษณุโลก สมัยสมเด็จพระนเรศวร การตีไก่เป็นกีฬาที่ทรงโปรดมาแต่ทรงเยาว์วัย เมื่อเสด็จไปประทับที่พม่า...ก็ทรงนำไก่ชนไปด้วย พม่าสมัยนั้น การตีไก่ถือเป็นกีฬาในวัง บรรดาเชื้อพระวงศ์นิยมเลี้ยงไก่ชนกันแทบทุกตำหนัก ประยูร พิศนาคะ พรรณนาการตีไก่ ระหว่างสมเด็จพระนเรศวรกับไก่พระมหาอุปราชของพม่า ไว้ในหนังสือสมเด็จพระนเรศวร ฉบับออกอากาศ ว่า “ขณะที่ไก่ฟาดแข้งกันอย่างอุตลุดพลัวัน สายตาทุกคู่ต่างก็เอาใจช่วย และแทบว่าจะไปชนแทนไก่ก็ว่าได้ คล้ายกับว่าไก่ชนกันไม่ได้ดังใจตน เมื่อทั้งสองไก่พัวพันกันอยู่พักหนึ่ง ไก่ของพระมหาอุปราชก็มีอันล้มกลิ้งไปต่อหน้าต่อตา ไก่ของพระนเรศวรกระพือปีกอย่างทะนงและขันเสียงใส พระมหาอุปราชถึงสะอึก สะกดพระทัยไว้ไม่ได้ ตรัสว่า “ไก่เชลยตัวนี้เก่งจริงหนอ”พระนเรศวรตรัสตอบ “ไก่เชลยตัวนี้ อย่าว่าแต่จะตีกันอย่างกีฬาในวังเหมือนอย่างวันนี้เลย ตีพนันบ้านเมืองกันก็ยังได้”

สมเด็จพระนเรศวรฯประทับอยู่ที่หงสาวดีได้ 6 พรรษา การที่ได้เสด็จไปประทับอยู่หงสาวดีถึง 6 ปีนั้นก็เป็นประโยชน์ยิ่งเพราะทรงทราบทั้งภาษา นิสัยใจคอ ตลอดจนล่วงรู้ความสามารถของพม่า ซึ่งนับเป็นทุนสำหรับคิดอ่านเพื่อหาหนทางในการต่อสู้กับพม่า

การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1

ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา

พระมหาธรรมราชาเสด็จไปเฝ้าพระเจ้าบุเรงนองในปี พ.ศ. 2108 โดยทรงกล่าวโทษว่าอยุธยาวางแผนกำจัดพระองค์ พระเจ้าบุเรงนองจึงให้พระมหาธรรมราชาเป็นเจ้าเมืองประเทศราช ทรงพระนามว่า พระศรีสรรเพชญ์ เจ้าฟ้าพิษณุโลก หรือ เจ้าฟ้าสองแคว อันอยู่ในฐานะกบฏต่ออาณาจักรอยุธยาพระมหาจักรพรรดิกับพระมหินทร์เสด็จขึ้นไปเมืองพิษณุโลกในขณะที่พระมหาธรรมราชาเสด็จไปหงสาวดีแล้วนำพระวิสุทธิกษัตรีพร้อมด้วยพระเอกาทศรถมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อพระมหาธรรมราชาทราบเรื่องจึงให้ไปเข้ากับหงสาวดีอย่างเปิดเผย ถึงแม้ว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะทรงนำพระชายา พระโอรสและพระธิดาของพระมหาธรรมราชาลงมายังอยุธยา โดยหวังว่าพระมหาธรรมราชาจะไม่ทรงกล้าดำเนินการใด ๆ ต่อกรุงศรีอยุธยา แต่ก็การณ์มิได้เป็นเช่นนั้นเมื่อพระมหาธรรมราชาเมื่อทราบว่าพระอัครชายาและโอรสธิดาถูกจับเป็นองค์ประกันก็ทรงวิตกยิ่งนัก แล้วรีบส่งสาสน์ไปยังพระเจ้าหงสาวดีให้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ก่อนการเสียกรุง พ.ศ. 2112 พระมหาธรรมราชาได้ทรงส่งกองทัพมาร่วมล้อมกรุงศรีอยุธยาร่วมกับทัพใหญ่ของพระเจ้าบุเรงนองด้วย และได้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญในกองทัพพม่าด้วย และในปี พ.ศ. 2112 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 1 แห่งล้านช้างทรงส่งกองทัพเข้าช่วยเหลือกรุงศรีอยุธยา พระมหาธรรมราชาก็ทรงปลอมเอกสารลวงให้กองทัพล้านช้างนำทัพผ่านบริเวณที่ทหารพม่าคอยดักอยู่ กองทัพล้านช้างจึงแตกพ่ายกลับไป

เจดีย์ด่านแม่ละเมา สมัยสมเด็จพระนเรศวร

พระเจ้าบุเรงนองทรงนำทัพเข้ารุกรานกรุงศรีอยุธยาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2111 ยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมา เมืองตาก รวมทั้งหมด 7 ทัพ ประกอบด้วย พระมหาอุปราชา เจ้าเมืองแปร เจ้าเมืองตองอู เจ้าเมืองอังวะ เจ้าเมืองเชียงใหม่ และเชียงตุง เข้ามาทางเมืองกำแพงเพช โดยได้เกณฑ์หัวเมืองทางเหนือรวมทั้งเมืองพิษณุโลกมาร่วมสงครามด้วย รวมจำนวนได้กว่า 500,000 นาย ยกทัพลงมาถึงพระนครในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน โดยให้พระมหาธรรมราชาเป็นกองหลังดูแลคลังเสบียง ทัพพระเจ้าบุเรงนองก็ตั้งค่ายรายล้อมพระนครอยู่ไม่ห่าง การตั้งรับภายในพระนครส่งผลให้มีการระดมยิงปืนใหญ่ของข้าศึกทำลายอาคารบ้านเรือนอยู่ตลอด ทำให้ได้รับความเสียหายอย่างมากฝ่ายกรุงศรีอยุธยาเมื่อทราบว่าหัวเมืองทางเหนือเป็นของพม่าแล้ว จึงเตรียมรบอยู่ที่พระนคร นำปืนนารายณ์สังหารยิงไปยังกองทัพพระเจ้าหงสาวดีที่ตั้งอยู่บริเวณทุ่งลุมพลี ถูกทหาร ช้าง ม้าล้มตายจำนวนมาก พม่าจึงถอยทัพมาตั้งที่บ้านพราหมณ์ให้พ้นทางปืน แล้วพระเจ้าหงสาวดีจึงเรียกประชุมการศึก พระมหาอุปราชเห็นสมควรให้ยกทัพเข้าตีไทยทุกด้านเพราะมีกำลังมากกว่า แต่พระเจ้าหงสาวดีไม่เห็นด้วยเพราะกรุงศรีอยุธยามีทำเลดีมีน้ำล้อมรอบ จึงสั่งให้ตีเฉพาะด้านตะวันออกเพราะคูเมืองแคบที่สุด พม่าพยายามจะทำสะพานข้ามคูเมืองโดยนำดินมาถมเป็นสะพาน พระมหาเทพนายกองรักษาด่านอย่างเต็มสามารถ โดยให้ทหารไทยใช้ปืนยิงทหารพม่าที่ขนดินถมเป็นสะพานเข้ามา ทำให้พม่าล้มตายจำนวนมากจึงถอยข้ามคูกลับไป พระเจ้าบุเรงนองทรงพยายามโจมตีอยู่นานจนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2112 ก็ยังไม่ได้กรุงศรีอยุธยา อีกทั้งยังสูญเสียกำลังพลเป็นจำนวนมาก พระองค์ทรงพยายามเปลี่ยนที่ตั้งค่ายอยู่หลายระยะ โดยในภายหลังทรงย้ายค่ายเข้าไปใกล้กำแพงเมืองจนทำให้สูญเสียพลอย่างมาก ระหว่างการสงครามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิประชวรและสวรรคตในเวลาต่อมา สมเด็จพระมหินทร์ขึ้นครองราชย์และทรงบัญชาการรบแทน พระเจ้าบุเรงนองจึงถามพระมหาธรรมราชาว่าจะ ทำอย่างไรให้ชนะศึกโดยเร็ว พระมหาธรรมราชาทรงแนะว่าพระยารามเป็นแม่ทัพสำคัญหากได้ตัวมาการยึดพระนครจักสำเร็จ จึงมีสาสน์มาถึงพระอัครชายาว่า "..... การศึกเกิดจากพระยารามที่ยุยงให้พี่น้องต้องทะเลาะกัน ถ้าส่งตัวพระยารามมา ให้พระเจ้าหงสาวดีจะยอมเป็นไมตรี..." สมเด็จพระมหินทร์ฯทรงอ่านสาสน์แล้ว ปรึกษากับข้าราชการต่างๆจึงเห็นสมควรสงบศึกเพราะผู้คนล้มตายกันมากแล้ว สมเด็จพระมหินทร์ฯมีรับสั่งให้ส่งพระสังฆราชออกไปเจรจาและส่งตัวพระยารามให้พระเจ้า

บุเรงนองเพื่อเป็นไมตรี แต่พระเจ้าบุเรงนองตบัตสัตย์ไม่ยอมเป็นไมตรี ทำให้สมเด็จพระมหินทร์ฯทรงพิโรธโกรธแค้นในการกลับกลอกของพระเจ้าบุเรงนองอย่างมาก มีรับสั่งให้ขุนศึกทหารทั้งปวงรักษาพระนครอย่างเข้มแข็ง พระเจ้าบุเรงนองเห็นว่ายังไม่สามารถตีกรุงศรีอยุธยาไม่ได้ จึงส่งพระมหาธรรมราชามาเกลี้ยกล่อมให้ยอมแพ้แต่ถูก ทหารไทยเอาปืนไล่ยิงจนต้องหนีกลับไป

พระเจ้าหงสาวดีจึงคิดอุบายจะใช้พระยาจักรีที่จับตัวได้เป็นประกันเมื่อครั้งสงครามช้างเผือกเป็นไส้ศึก จึงให้พระมหาธรรมราชาทรงเกลี้ยกล่อมพระยาจักรีให้เป็นไส้ศึกในกรุงศรีอยุธยา แล้วแกล้งปล่อยตัวออกมา รุ่งเช้าพม่าทำทีเป็นตามหาแต่ไม่พบเลยจับตัวผู้คุมมาตัดหัวเสียบไว้ริมแม่น้ำเพื่อให้ไทยหลงกล สมเด็จพระมหินทร์ฯทรงดีพระทัยที่พระยาจักรีหนีมาได้จึงทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชาการรบแทนที่พระยาราม ครั้นพระยาจักรีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรักษาพระนครแล้วจึงดำเนินการสับเปลี่ยนหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ จนกระทั่งการป้องกันพระนครอ่อนแอลง พระยาจักรีได้ใส่ ร้ายให้พระศรีสาวราชว่าเป็นกบฏจึงถูกสำเร็จโทษ

กองทัพพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ได้ 9 เดือน ลุวันอาทิตย์ 7 สิงหาคม แรม 11 ค่ำ เดือน 9 ปีมะเส็ง พ.ศ.2112 พระยาจักรีจึงให้สัญญาณแก่พม่าเข้าตีกรุงศรีอยุธยาและเปิดประตูเมือง ทำให้ทัพ พม่าเข้ายึดพระนครสำเร็จ กรุงศรีอยุธยาจึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า

พระนางสุพรรณกัลยา

พระเจ้าบุเรงนองประทับอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาจนกระทั่ง วันศุกร์ขึ้นหกค่ำ เดือนสิบสอง ปีมะเส็ง พ.ศ. 2112 ได้อภิเษกให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา ในฐานะประเทศราช ทรงพระนามว่า สมเด็จพระสรรเพชญที่ 1 บางแห่งเรียก "พระสุธรรมราชา" สมเด็จพระมหินทราธิราช พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางน้อยใหญ่ ได้ถูกนำไปกรุงหงสาวดีด้วยแต่สมเด็จพระมหินทร์ประชวรและสวรรคตระหว่างทางไปกรุงหงสาวดี พม่าเข้ายึดทรัพย์สินและกวาดต้อนผู้คนกลับไปพม่าเป็นจำนวนมาก โดยเหลือให้รักษาเมืองเพียง 1,000 คน บ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างทั้งหลายได้รับความเสียหายเป็นอันมาก และให้กองทัพหงสาวดีจำนวนสามพันคนอยู่รักษาพระนคร เมื่อพระมหาธรรมราชาเสด็จขึ้นครองราชย์ แล้ว ทรงทูลขอพระนเรศวรฯ คืนจากพระเจ้าหงสาวดี เพื่อให้กลับมาช่วยราชการบ้านเมือง สถาปนาให้เป็น "พระนเรศวร" ตำแหน่งสมเด็จพระโอรสผู้เป็นมหาอุปราชหรือ “วังหน้า” โดยมีพระอนุชา (พระเอกาทศรถ) ในฐานะ “วังหลัง” ที่จะสืบราชสมบัติแทนและพระมหาธรรมราชาได้ส่งตัวพระราชธิดาพระนางสุพรรณกัลยา ไปเป็นตัวประกันแทนอาณาจักรอยุธยาจึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าเป็นเวลานาน 15 ปี

การตีกรุงศรีอยุธยาของเขมร

ระหว่างที่ไทยยังเป็นประเทศราชแก่พม่าอยู่ และสมเด็จพระนเรศวรฯทรงเป็นมหาอุปราชอยู่ เมืองพิษณุโลก ผู้คนพลเมืองของไทยถูกกวาดต้อนไปพม่าเป็นจำนวนมาก ฝ่ายเขมรซึ่งเคยเป็น ประเทศราชของไทย เมื่อเห็น กรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ ในปี พ.ศ. 2113 พระยาละแวกหรือสมเด็จพระบรมราชา กษัตริย์เขมร ซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยามาก่อนตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เห็นกรุงศรีอยุธยาบอบช้ำจากการทำสงครามกับพม่าจึงถือโอกาสยกกองทัพเข้ามาซ้ำเติมโดยมีกำลังพล 20,000 นาย เข้ามาทางเมืองนครนายก เมื่อมาถึงกรุงศรีอยุธยาได้ตั้งทัพอยู่ที่ตำบลบ้านกระทุ่มแล้วเคลื่อนพลเข้าประชิดพระนครและได้เข้ามายืนช้างบัญชาการรบอยู่ในวัดสามพิหาร รวมทั้งวางกำลังพลรายเรียงเข้ามาถึงวัดโรงฆ้องต่อไปถึงวัดกุฎีทอง และนำกำลังพล 5,000 นาย ช้าง 30 เชือก เข้ายึดแนวหน้าวัดพระเมรุราชิการามพร้อมกับให้ทหารลงเรือ 50 ลำแล่น

เข้ามาปล้นพระนครตรงมุมเจ้าสนุก ในครั้งนั้นสมเด็จพระมหาธรรมราชาเสด็จออกบัญชาการการรบป้องกันพระนครเป็นสามารถ กองทัพเขมรพยายามยกพลเข้าปล้นพระนครอยู่ 3 วัน แต่ไม่สำเร็จจึงยกกองทัพกลับไป และได้กวาดต้อนผู้คนชาวบ้านนาและนครนายกไปยังประเทศเขมรเป็นจำนวนมาก

วัดพนัญเชิง อยุธยา

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2117 ในขณะที่กองทัพกรุงศรีอยุธยาภายใต้การบังคับบัญชาของสมเด็จพระธรรมราชาธิราชและพระนเรศวรได้ยกกองทัพไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีเพื่อตีเมืองศรีสัตนาคนหุต พระยาละแวกได้ถือโอกาสยกกองทัพมาทางเรือเข้าตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง แต่การศึกครั้งนี้โชคดีเป็นของกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือขณะที่กองทัพกรุงศรีอยุธยายกไปถึงหนองบัวลำภู เมืองอุดรธานี พระนเรศวรประชวรเป็นไข้ทรพิษ ดังนั้นพระเจ้าหงสาวดีจึงโปรดให้กองทัพกรุงศรีอยุธยายกทัพกลับไป โดยกองทัพกรุงศรีอยุธยากลับมาได้ทันเวลาที่กรุงศรีอยุธยาถูกโจมตีจากกองทัพเรือเขมรซึ่งขึ้นมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อเดือนอ้าย พ.ศ. 2118 โดยได้ตั้งทัพชุมนุมพลอยู่ที่ตำบลขนอนบางตะนาวและลอบแฝงเข้ามาอยู่ในวัดพนัญเชิง รวมทั้งใช้เรือ 3 ลำเข้าปล้นชาวเมืองที่ตำบลนายก่าย ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาได้ใช้ปืนใหญ่ยิงไปยังป้อมค่ายนายก่ายถูกข้าศึกล้มตายเป็นอันมาก แล้วให้ทหารเรือเอาเรือไปท้าทายให้ข้าศึกออกมารบพุ่ง จากนั้นก็หลอกล่อให้ข้าศึกรุกไล่เข้ามาในพื้นที่การยิงหวังผลของปืนใหญ่ เมื่อพร้อมแล้วก็ระดมยิงปืนใหญ่ถูกทหารเขมรแตกพ่ายกลับไประหว่างถอยไปนั้นก็ปล้นสะดม ไล่จับผู้คนพลเมือง ที่ธนบุรีและพระประแดงนำไปกัมพูชาด้วย

สมเด็จพระเอกาทศรถ

รบกับเขมรที่ไชยบาดาล

ในปี พ.ศ. 2121 พระยาจีนจันตุ ขุนนางจีนของกัมพูชา รับอาสาพระสัฏฐามาปล้นเมืองเพชรบุรี แต่ต้องพ่ายแพ้ตีเข้าเมืองไม่ได้จะกลับกัมพูชาก็เกรงว่าจะต้องถูกลงโทษ จึงพาสมัครพรรคพวกมาสวามิภักดิ์อยู่กับคนไทย โดยสมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงชุบเลี้ยงไว้ ต่อมาไม่นานก็ลงเรือสำเภาหนีออกไป เวลานั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีพระชนมายุได้ 24 พรรษา ตระหนักในพระทัยดีว่า พระยาจีนจันตุเป็นผู้สืบข่าวไปให้เขมร พระองค์จึงเสด็จลงเรือกราบกันยารีบตามไป เสด็จไปด้วยอีกลำหนึ่งตามไปทันกันเมื่อใกล้จะออกปากน้ำ พระยาจีนจันตุยิงปืนต่อสู้ สมเด็จพระนเรศวรจึงเร่งเรือพระที่นั่งขึ้นหน้าเรือลำอื่นประทับยืนทรงยิงพระแสงปืนนกสับที่หน้ากันยาไล่กระชั้นชิดเข้าไปจนข้าศึกยิงมา ถูกรางพระแสงปืนแตกอยู่กับพระหัตถ์ก็ไม่ยอมหลบ พระเอกาทศรถเกรงจะเป็นอันตราย จึงตรัสสั่งให้เรือที่ทรงเข้าไปบังเรือสมเด็จพระเชษฐาก็พอดีกับเรือที่ทรงเข้าไปบังเรือสมเด็จพระเชษฐาก็พอดีกับเรือสำเภาของพระยาจีนจันตุได้ลมแล่นออกทะเลไป เนื่องจากเรือรบไทยเป็นเรือเล็กสู้คลื่นลมไม่ไหวจำต้องถอยขบวนกลับขึ้นมาตามลำน้ำพบกับสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่คุมกำลังทหารลงเรือหนุนตามมาที่เมืองพระประแดง ทรงกราบทูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ทรงทราบ แล้วเคลื่อนขบวนกลับสู่พระนคร

ต่อมาใน ปีพ.ศ.2122 เจ้ากรุงกัมพูชาให้พระทศราชาคุมกองทัพกัมพูชาเข้ามาตีเมืองนครราชสีมา ได้สำเร็จ พระทศราชาได้ใจจึงคุมทหารรุกเข้ามาหมายจะปล้นจับเอาชาวเมืองสระบุรี และเมือง อื่น ๆ ไปเป็นเชลยด้วย สมเด็จพระนเรศวรซึ่งประทับอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา จึงให้จัดไพร่พลสามพันคน รีบยกไปยังเมืองชัยบาดาล ตรัสสั่งให้พระชัยบุรีเจ้าเมืองชัยบาดาลกับพระศรีถมอรัตน์ เจ้าเมืองศรีเทพ คุมพลไปซุ่มตั้งอยู่ในดงสองข้างทางที่ข้าศึกยกมา ผลที่สุดพระยาทั้งสองก็ทำลายกองทัพเขมรแตกหนีไปทางนครราชสีมา ถูกทัพหลวงนครราชสีมากระหน่ำตีต่อไปอีก เจ้าทศราชาจึงนำทัพที่เหลือหนีไปเมืองกัมพูชา

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจังหวัดอยุธยา

การทำสงครามกับเขมรก็ยังไม่จบสิ้น ทั้งนี้เพราะเขมรยังคงเชื่อว่าสยามยังอ่อนแอสามารถที่จะเข้ามาปล้นชิงได้อยู่ พ.ศ. 2123 กษัตริย์กัมพูชาได้ให้พระทศราชาและพระสุรินทร์ราชาคุมกำลังประมาณ 5,000 ประกอบไปด้วยช้าง ม้า ลาดตระเวนเข้ามาในหัวเมืองด้านตะวันออก แล้วเคลื่อนต่อเข้ามายังเมืองสระบุรีและเมืองอื่น ๆ หมายจะปล้นทรัพย์จับผู้คนไปเป็นเชลยประจวบเหมาะกับพระนเรศวรเสด็จลงมาประทับอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาพอดี เมื่อทรงทราบข่าวศึกก็ทรงทูลขอกำลังทหารประจำพระนคร 3,000 คน ทั้งที่มีกำลังพลน้อยกว่าเขมรแต่สมเด็จพระนเรศวรก็สามารถวางกลศึกหลอกล่อ กระทั่งสามารถโจมตีทัพของเขมรให้แตกหนีกลับไปได้ในที่สุด ฝ่ายพระทศราชา และพระสุรินทร์ราชาเห็นทัพหน้าแตกยับเยิน ไม่ทราบแน่ว่ากองทัพไทยมีกำลังมากน้อยเพียงใด ก็รีบถอยหนีกลับไปทางนครราชสีมา ก็ได้ถูกทัพไทยที่ดักทางคอยอยู่ก่อนแล้ว เข้าโจมตีซ้ำเติมอีก กองทัพเขมรทั้งหมดจึงรีบถอยหนีกลับไปกรุงกัมพูชา การรบครั้งนี้ทำให้สมเด็จพระนเรศวรเป็นที่เคารพยำเกรงแก่บรรดาแม่ทัพนายกอง และบรรดาทหารทั้งปวงเป็นที่ยิ่ง กิตติศัพท์อันนี้เป็นที่เลื่องลือไปถึงกรุงหงสาวดี และผลจากการรบครั้งนี้ทำให้เขมรไม่กล้าลอบมาโจมตีไทยถึงพระนครอีกเลยพระปรีชาสามารถในการรบเป็นที่ประจักษ์หลายครั้งหลายคราว ครั้นยิ่งนานวันความกล้าแกร่งของพระนเรศวรยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ความสามารถในการเป็นผู้นำปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน จนกระทั่งได้รับความนับถือยกย่องโดยทั่วไป

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชตีเขมรเมืองละแวกครั้งที่ 1

เมืองเขมรโบราณ

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพไปเมืองละแวกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2129 ว่า ...ครั้งนั้นเสด็จออกไปชุมพลทั้งปวง ณ บางกระดาน ถึงวัน 5ฯ 3 ค่ำเวลาอุษาโยคเสด็จพยุหยาตราจากบางกระดานไปตั้งทัพชัย ณ ชายเคือง แล้วเสด็จไปละแวก ครั้งนั้นได้ช้างม้าผู้คนมาก...” นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับความพิสดาร เช่น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) กล่าวว่า สมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปตีเมืองละแวกในปี จ.ศ. 945 ตรงกับ พ.ศ. 2126 แม้ปีศักราชจะไม่ตรงกับพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ แต่ก็เป็นเหตุการณ์เดียวกันนั่นเอง เหตุการณ์ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกทัพไปตีเมืองละแวกครั้งนี้ ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกวัดโรมโลก พบที่วัดอันโลก หรือโรมโลก จังหวัดตาแก้ว ประเทศกัมพูชา มีข้อความกล่าวถึงการที่สมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปตีเมืองละแวก ว่า“..กาลเมื่อสร้างพระอารามนั้น กุนนักษัตร ปี ศักราช 949 คราวศึกพระนเรศ (ขสุสคับ) มารบละแวกแตกกันครานั้น...” สงครามครั้งนี้ไม่ปรากฏในพงศาวดารของกัมพูชา แต่มีหลักฐานชั้นต้นคือ ศิลาจารึกวัดโรมโลกยืนยันว่าเกิดขึ้นจริง ประกอบกับตำนานเรื่องสมเด็จพระนเรศวรตีเมืองละแวกในความทรงจำของชาวกัมพูชาที่กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จมาตีเมืองละแวก 2 ครั้ง ซึ่งน่าจะเป็นการแสดงให้เห็นชัดว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชน่าจะทรงยกทัพไปตีละแวกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2129

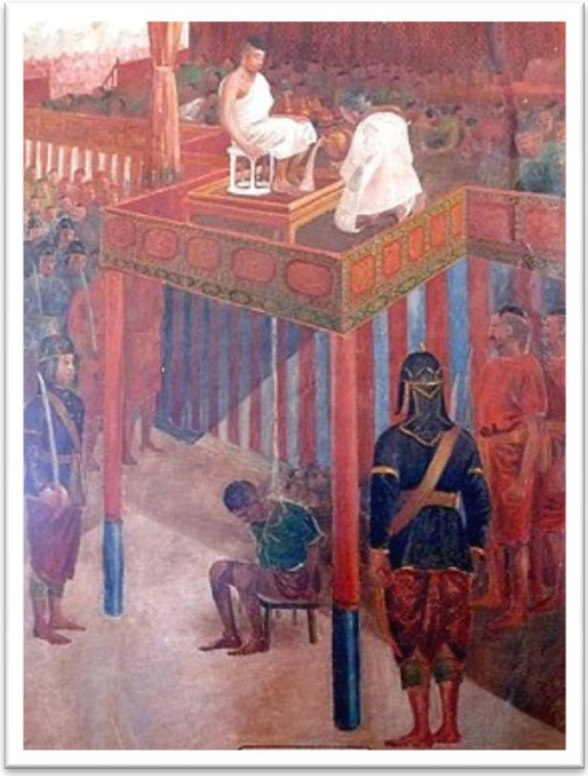
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตีเขมรเมืองละแวกครั้งที่ 2

เมืองเขมรโบราณ

แม้ว่าสงครามครั้งแรกสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จะทรงถอยทัพกลับโดยไม่สามารถตีเมืองละแวกได้ แต่ครั้นถึง พ.ศ. 2136 สมเด็จพระนเรศวร มหาราชได้ทรงยกทัพตีเมืองละแวกได้สำเร็จดังความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐนิติ์ ว่า“.. ณ วัน 6 ฯ 2 ค่ำ เพลารุ่งแล้ว 3 นาลิกา 6 บาท เสด็จพยุบาดตราไปเอาเมืองละแวก แลตั้งทับไชยตำบลบางขวด เสด็จไปครั้งนั้นได้ตัวพญาศรีสุพรรณในวัน 1 ฯ 4 คำนั้น...”หลังจากตีเมืองละแวกได้แล้ว กองทัพไทยได้นำพระศรีสุริโยพรรณ และพระราชบุตรทั้งสอง คือพระชัยเจษฎา (พระชันษาได้ 15 ปี) และพระอุทัย (พระชันษาได้ 9 ปี) รวมทั้งเชลยเป็นจำนวนมากกลับไปกรุงศรีอยุธยา ถือเป็นการสิ้นสุดของการเป็นราชธานีเขมรแต่เพียงเท่านั้น เรื่องราวของพระยาละแวกมีบันทึกแตกต่างจากพงศาวดารไทยโดยมีบันทึกจาก **“พงศาวดารละแวก ฉะบับแปล จ.ศ. 1170”** โดยย่อมีอยู่ว่า ที่กัมพูชาสมัยหนึ่งมีกษัตริย์ 2 องค์เสวยราชย์อยู่ ณ เมืองละแวก คือ สมเด็จพระราชโองการ พระบรมราชารามาธิราชธิบดี (นักพระสัฏฐานั่นเอง แต่ในพงศาวดารนี้ไม่ได้เรียกชื่อดังกล่าวเลย) กับพระอนุชา สมเด็จพระศรีสุริโยพรรณ แล้วกล่าวถึงพระนามพระมเหสี พระราชบุตรพระราชธิดา อย่างยืดยาว แล้วก็มากล่าวถึงทางกรุงศรีอยุธยาว่าจู่ๆ สมเด็จพระนเรศวรฯ ก็มีพระราชประสงค์จะตีกัมพูชา ก็โปรดให้ราชบุรุษ 2 คนซึ่งรู้เวทย์มนตร์เดินทางไปละแวกโดยบวชเป็นพระเดินทางผ่านเมืองลาวย้อนกลับมาละแวก ทั้งสองไปอาศัยอยู่กับพระสังฆราชแล้วตั้งชื่อตัวเองว่า สุรปัญโญ กับ ติกปัญโญ จากนั้นได้ “วางกฤตยาคม” ให้พระบรมราชาธิบดีหรือพระยาละแวกเสียพระสติ เสพสุราบานทั้งวันทั้งคืน ต่อมาเมื่อพระมเหสีทรงพระประชวร พระยาละแวกก็ทรงเชื่อคำยุยงของ สุรปัญโญ กับ ติกปัญโญ ว่าให้รักษาด้วยการเผาพระพุทธรูป 4 พระองค์ในพระวิหารจัตุรมุข จนกระทั่งเมื่อพระภิกษุทั้งสองเห็นว่าเป็นโอกาสแล้วจึงมีหนังสือไปกราบทูลสมเด็จพระนเรศวรให้ยก

ทัพมาตีเมืองละแวก แรกๆ พระยาละแวกก็ไม่ได้คิดจะสู้รบเป็นเรื่องเป็นราวจนกระทั่งศึกมาประชิดเต็มทีแล้วจึงได้ยกทัพออกไปหมายจะกระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระนเรศวรฯ แต่ช้างพระที่นั่งของพระยาละแวกกลับอาละวาดไล่แทงช้างม้าไพร่พลทางฝ่ายเขมรเอง พระยาละแวกจึงเสด็จหนีไปจนถึงอาณาจักรล้านช้าง ด้านสมเด็จพระนเรศวรฯ ได้นำพระศรีสุริโยพรรณกับพระญาติของพระยาละแวกกลับไปกรุงศรีอยุธยา โปรดเกล้าฯ ให้พระมหามนตรีเป็นแม่ทัพคุมพลหมื่นเศษรักษาเมืองอยู่ที่สระแก้ว ต่อมา พระรามาธิบดีญาติพระยาละแวกรวมพลขับกองทัพพระมหามนตรีออกไปได้ แต่ยังเกิดเหตุวุ่นวายหลายอย่าง ทางเขมรจึงทูลขอพระศรีสุริโยพรรณกลับไปครองราชย์ สมเด็จพระนเรศวรฯ ก็ทรงอนุญาต พระศรีสุริโยพรรณเสด็จกลับถึงเมืองละแวกแล้วยังต้องทรงปราบปรามกบฏต่างๆ อยู่เป็นเวลานานกว่าจะสามารถปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ได้โดยสมบูรณ์

ภาพปริศนาพระยาละแวกถูกประหารหรือหนีรอดไปได้

ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่าพระราชพงศาวดารแปลฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองละแวกกับกรุงศรีอยุธยาก่อนหน้าที่สมเด็จพระนเรศวรฯ จะเสด็จไปตีเมืองละแวกเลย ทั้งในส่วนที่พระยาละแวกเคยแอบมาตีเมืองต่างๆ ตอนไทยติดศึกพม่าและในตอนที่ส่งพระศรีสุพรรณฯ หรือพระศรีสุริโยพรรณมาช่วยในศึกพระเจ้าเชียงใหม่ ฯลฯ เลยเหมือนอยู่ดีๆ ไทยก็อยากตีเขมรขึ้นมาเฉยๆ **และการกล่าวว่าพระยาละแวกสามารถหนีไปได้ไม่ได้ถูกสังหารในพิธีปฐมกรรมดังที่พงศาวดารไทยบางฉบับกล่าวอ้าง ซึ่งในวงวิชาการของเราเองทราบกันมานานแล้วว่า พระยาละแวกหนีรอดไปได้โดยอ้างถึงเอกสารของชาวสเปนในยุคนั้นที่กล่าวไว้เช่นเดียวกับหลักฐานของทางเขมร**

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร จังหวัดลำปาง

ในปี พ.ศ. 2124 พระเจ้าบุเรงนอง สวรรคต และพม่าภายใต้ราชวงศ์ตองอูก็ทำท่าจะแตกสลายลง พระนเรศวรได้เสด็จไปยังเมืองพระโคเพื่อไปงานพระศพของกษัตริย์พม่า และน่าจะทรงทราบดีถึงเรื่องโอกาสที่อยุธยาจะได้เป็น “เอกราช” ในขณะเดียวกันพม่าก็ทราบดีเหมือนกันว่าพระนเรศวรจะเอาใจออกห่างอยุธยา นอกจากจะตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าแล้ว (ทั้งอยุธยาและเชียงใหม่) ภาคกลางของประเทศไทยได้รับความเสียหายมาก ประชากรจำนวนมากถูกกวาดต้อนไปพม่า เมืองหลายเมืองถูกทิ้งร้างเพราะขาดประชากร ส่วนที่อยุธยาเองพม่าก็ตั้งกองทัพของตนไว้ 3,000 คน ทั้งนี้เพื่อควบคุมพระมหาธรรมราชามิให้เอาใจออกห่าง ดังนั้นอยุธยาจึงอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ และขาดทหารป้องกันเมืองเป็นอย่างมากความอ่อนแอของอยุธยาเปิดโอกาสให้กัมพูชาส่งกองทัพมารุกรานหัวเมืองชายทะเล ตั้งแต่แถบเมืองจันทบุรีจนถึงเพชรบุรี กัมพูชาได้ส่งกองทัพมาตีหัวเมืองชายทะเลดังกล่าวถึง 6 ครั้งและกวาดต้อนประชากรไปเป็นจำนวนมาก สงครามไทย-กัมพูชานี้เป็นสงครามที่ประทุในแถบชายแดนแถวจันทบุรี และเป็นสงครามที่มีการปล้นสะดมประชากร สงครามในลักษณะดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยต้นอยุธยาหรือก่อนหน้านั้นด้วยซ้ำ พระนเรศวรทรงมีส่วนอย่างมากในการป้องกันอยุธยาในครั้งนี้ การสงครามกับกัมพูชาในครั้งนั้นทำให้อยุธยาสามารถใช้เป็นข้ออ้างในการที่สะสมกำลังคนโดยการโยกย้ายประชากรจากหัวเมืองเข้ามายังอยุธยาทั้งยังสามารถสร้างและซ่อมแซมกำแพงเมืองตลอดจนป้อมปราการ และจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์เพิ่มเติมโดยปราศจากความสงสัยจากพม่า นอกเหนือจากภัยสงครามภายนอกแล้ว ในสมัยดังกล่าวอยุธยาก็ยังเผชิญกับปัญหาภายในคือ “ขบถไพร่ญาณพิเชียร”

การรบที่เมืองรุมเมืองคัง

สมเด็จพระนเรศวรตีเมืองคัง

เมื่อพระเจ้าบุเรงนองแห่งหงสาวดีสิ้นพระชนม์ ทางหงสาวดีจึงมีการผลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ โดยพระเจ้านันทบุเรงได้ขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจากพระเจ้าบุเรงนอง พระนเรศวรในขณะนั้นก็ได้คุมทัพและเครื่องราชบรรณาการไปถวายแก่หงสาวดีตามราชประเพณีที่มีมา คือเมื่อหงสาวดีมีการผลัดเปลี่ยนกษัตริย์ประเทศราชจะต้องปฏิบัติเช่นนี้

ทางด้านเจ้าฟ้าเมืองคัง ซึ่งเป็นเมืองออกของหงสาวดีแข็งเมือง ไม่ยอมส่งราชบรรณาการไปถวายพระเจ้านันทบุเรง ดังนั้นทางหงสาวดีจึงจัดกองทัพขึ้น 3 กอง มีพระมหาอุปราชราชโอรสของพระเจ้านันทบุเรง พระสังขฑัตโอรสเจ้าเมืองตองอู ส่วนทัพที่ 3 คือกองทัพของพระนเรศวร แห่งกรุงศรีอยุธยาให้ยกไปปราบปรามเมืองคัง กองทัพของพระมหาอุปราชบุกเข้าโจมตีเมืองคังก่อน แต่ปรากฏว่าตีไม่สำเร็จ ต่อมาจึงเป็นหน้าที่ของกองทัพพระสังขฑัต แต่การโจมตีก็ต้องผิดหวังล่าถอยกลับมาอีกเช่นกัน ดังนั้นจึงเป็นคราวที่พระนเรศวรจะเข้าโจมตีเมืองคังบ้าง

พระนเรศวรทรงพิจารณาเห็นว่าเมืองคังตั้งอยู่บนที่สูง พระองค์จึงวางแผนการยุทธจัดทัพใหม่ แบ่งกำลังส่วนหนึ่งเข้าโจมตีด้านหน้า กำลังส่วนนี้มีไม่มากนัก แต่กำลังส่วนใหญ่ของพระองค์เปลี่ยนทิศทางโอบเข้าตีด้านหลัง ประกอบกับพระองค์ทรงรู้ทางลับที่จะบุกเข้าสู่เมืองคังอีกด้วย จึงสามารถโจมตีเมืองคังแตกโดยไม่ยาก พระนเรศวรจับเจ้าฟ้าเมืองคังไปถวายพระเจ้านันทบุเรงที่หงสาวดีเป็นผลสำเร็จ ชัยชนะในการตีเมืองคังครั้งนั้นทำให้ฝ่ายพม่าเริ่มรู้ว่าฝีมือทัพอยุธยา มีความเก่งกล้าสามารถน่าเกรงขามยิ่งกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะ

พระสังขฑัต และพระมหาอุปราชารู้สึกมีความละอายมากในการทำศึกครั้งนี้ นอกจากนี้แล้วต่อมาพวกเขมรยกทัพมากวาดต้อนผู้คนในเมืองนครราชสีมาและหัวเมืองชั้นใน ก็ถูกกองทัพของพระนเรศวรโจมตีแตกกระเจิงและเลิกทัพถอยกลับไป ความเก่งกล้าสามารถของพระนเรศวรมีมากขึ้นเพียงไร ความหวาดระแวงของหงสาวดีก็เพิ่มทวีมากขึ้นเยี่ยงนั้น พระเจ้านันทบุเรงเริ่มไม่ไว้วางพระทัยพระนเรศวร คอยจับจ้องดูความเปลี่ยนแปลงและความสามารถของยอดนักรบพระองค์นี้อยู่ตลอดเวลา คิดว่าหากมีโอกาสเมื่อใดก็จะกำจัดตัดไฟแต่ต้นลม

ประกาศอิสรภาพ

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

เมื่อปี พ.ศ. 2126 พระเจ้าอังวะเป็นกบฏ เนื่องจากไม่พอใจทางกรุงหงสาวดีอยู่หลายประการ จึงแข็งเมืองพร้อมกับเกลี้ยกล่อมเจ้าไทยใหญ่อีกหลายเมืองให้แข็งเมืองด้วย พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงจึงยกทัพหลวงไปปราบ ในการณ์นี้ได้สั่งให้เจ้าเมืองแปรเจ้าเมืองตองอูและเจ้าเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งทางกรุงศรีอยุธยาด้วย ให้ยกทัพไปช่วยทางไทย สมเด็จพระมหาธรรมราชาโปรดให้สมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปแทน สมเด็จพระนเรศวรยกทัพออกจากเมืองพิษณุโลก เมื่อวันแรม 6 ค่ำ เดือน 3 ปีมะแม พ.ศ. 2126 พระองค์ยกทัพไทยไปช้า ๆ เพื่อให้การปราบปรามเจ้าอังวะเสร็จสิ้นไปก่อน ทำให้พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงแคลงใจว่า ทางไทยคงจะถูกพระเจ้าอังวะชักชวนให้เข้าด้วย จึงสั่งให้พระมหาอุปราชาคุมทัพรักษากรุงหงสาวดีไว้ถ้าทัพไทยยกมาถึงก็ให้ต้อนรับและหาทางกำจัดเสีย และพระองค์ได้สั่งให้พระยามอญสองคน คือ พระยาเกียรติและพระยาราม ซึ่งมีสมัครพรรคพวกอยู่ที่เมืองแครงมาก และทำนองจะเป็นผู้คุ้นเคยกับสมเด็จพระนเรศวรมาแต่ก่อน ลงมาคอยต้อนรับทัพไทยที่เมืองแครง อันเป็นชายแดนติดต่อกับไทย พระมหาอุปราชาได้ตรัสสั่งเป็นความลับว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรยกกองทัพขึ้นไป ถ้าพระมหาอุปราชายกเข้าตีด้านหน้าเมื่อใด ให้พระยาเกียรติและพระยารามคุมกำลังเข้าตีกระหนาบทางด้านหลัง ช่วยกันกำจัดสมเด็จพระนเรศวรเสียให้จงได้ พระยาเกียรติกับพระยา

รามเมื่อไปถึงเมืองแครงแล้วได้ขยายความลับนี้แก่พระมหาเถรคันฉ่องผู้เป็นอาจารย์ของตน ทุกคนไม่มีใครเห็นดีด้วยกับแผนการของพระเจ้ากรุงหงสาวดี

ทรงประกาศอิสรภาพ

กองทัพไทยยกมาถึงเมืองแครง เมื่อวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ปีวอก พ.ศ. 2127 โดยใช้เวลาเดินทัพเกือบสองเดือน กองทัพไทยตั้งทัพอยู่นอกเมือง เจ้าเมืองแครงพร้อมทั้งพระยาเกียรติกับพระยารามได้มาเฝ้าฯ สมเด็จพระนเรศวร จากนั้นสมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จไปเยี่ยมพระมหาเถรคันฉ่องซึ่งคุ้นเคยกันดีมาก่อน พระมหาเถรคันฉ่องมีใจจึงกราบทูลถึงเรื่องการคิดร้ายของทางกรุงหงสาวดี แล้วให้พระยาเกียรติกับพระยารามกราบทูลให้ทราบตามความเป็นจริง เมื่อพระองค์ได้ทราบความโดยตลอดแล้ว ก็มีพระราชดำริเห็นว่าการเป็นอริราชศัตรูกับกรุงหงสาวดีนั้น ถึงกาลเวลาที่จะต้องเปิดเผยต่อไปแล้ว จึงได้มีรับสั่งให้เรียกประชุมแม่ทัพนายกอง กรมการเมือง เจ้าเมืองแครงรวมทั้งพระยาเกียรติพระยารามและทหารมอญมาประชุมพร้อมกัน แล้วนิมนต์พระมหาเถรคันฉ่องและพระสงฆ์มาเป็นสักขีพยาน ทรงแจ้งเรื่องให้คนทั้งปวงที่มาชุมนุม ณ ที่นั้นทราบว่า พระเจ้าหงสาวดีคิดประทุษร้ายต่อพระองค์

ภาพเขียนสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงประกาศอิสรภาพ

(จิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดสุวรรณดาราราม)

วันนั้นตรงกับวันแรมสามค่ำ เดือนหก ปีวอก พุทธศักราช 2127 ครั้นได้เวลายามพระสุริยาตั้งตรงศรีษะ ไม่มีเงาทอดห่างตัว ประทับยืนกลางแจ้งไร้สิ่งบดบัง เปลือยพระบาทแนบแน่นกับพื้นธรณี ผินพระพักตร์สู่เบื้องทิศบูรพา พระหัตถ์ขวาเหยียดตรงไปเบื้องหน้า แล้วจึงได้หลั่งอุทกธาราจากสุวรรณพิงคาร สู่พื้นปฐพีต่อหน้ามุขมาตยาโยธาหารทั้งปวง ขณะเมื่ออุทกธารารดหลั่งลงสู่พื้นพสุธานั้น ได้สำรวมจิตอธิฐานโดยแน่วแน่ออกพระโอษฐ์ตรัส ประกาศแก่เทพยดาทั้งหลาย อันมีมหิทธิฤทธิ์และทิพจักขุทิพโสต ซึ่งสถิตอยู่ทุกทิศานุทิศทั่วฟ้าดินจงเป็นทิพพยาน “ด้วยพระเจ้าหงสาวดีมิได้ตั้งอยู่โดยครองสุจริตมิตรภาพขัตติยราช ประเพณีเสียสามัคคีรสธรรม ประเพณีพาลทุจริตคิดจะทำภยันตรายแก่เรา ตั้งแต่วันนี้ไปกรุงพระ

มหานครศรีอยุธยากับเมืองหงสาวดี มิไดเป็นสุวรรณปฐพีเดียวดุจหนึ่งเช่นกาลก่อน ขาดจากกันนับแต่วันนี้ไปตราบเท่ากาลปาวสาน กับทั้งนับแต่วันนี้ไปผืนแผ่นดินไทยแลลูกหลาน สายเลือดไทย จะต้องไม่ตกเป็นทาษของใครๆหรือสิ่งใดๆ อันมิได้ตั้งอยู่ในครรลองแห่งสัจธรรม จะต้องมีอิสรภาพตลอดไปตราบเท่ากาลปาวสานดุจเดียวกัน”

จากนั้นพระองค์ได้ตรัสถามชาวเมืองแครงว่าจะเข้าข้างฝ่ายใด พวกมอญทั้งปวงต่างเข้ากับฝ่ายไทย สมเด็จพระนเรศวรจึงให้จับเจ้าเมืองกรมการพม่าแล้วเอาเมืองแครงเป็นที่ตั้งประชุมทัพ เมื่อจัดกองทัพเสร็จก็ทรงยกทัพจากเมืองแครงไปยังเมืองหงสาวดีเมื่อวันแรม 3 ค่ำ เดือน 6 ฝ่ายพระมหาอุปราชาที่อยู่รักษาเมืองหงสาวดี เมื่อทราบว่าพระยาเกียรติพระยารามกลับไปเข้ากับสมเด็จพระนเรศวร จึงได้แต่รักษาพระนครมั่นอยู่ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกทัพข้ามแม่น้ำสะโตงไปใกล้ถึงเมืองหงสาวดี ได้ทราบความว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดีมีชัยชนะได้เมืองอังวะแล้ว กำลังจะยกทัพกลับคืนพระนคร พระองค์เห็นว่าสถานการณ์ครั้งนี้ไม่สมคะเน เห็นว่าจะตีเอาเมืองหงสาวดีในครั้งนี้ยังไม่ได้ จึงให้กองทัพแยกย้ายกันเที่ยวบอกพวกครัวไทยที่พม่ากวาดต้อนไปแต่ก่อนให้อพยพกลับบ้านเมือง ได้ผู้คนมาประมาณหมื่นเศษให้ยกล่วงหน้าไปก่อน พระองค์ทรงคุมกองทัพยกตามมาข้างหลัง

ทรงพระแสงปืนข้ามแม่น้ำสะโตง

พระนเรศวรทรงพระแสงปืนข้ามแม่น้ำสะโตงยิงถูกสุกรรมาแม่ทัพพม่าเสียชีวิต

ฝ่ายพระมหาอุปราชาทราบข่าวว่า สมเด็จพระนเรศวรกวาดต้อนคนไทยกลับ จึงได้ให้สุรกรรมาเป็นกองหน้า พระมหาอุปราชาเป็นกองหลวง ยกติดตามกองทัพไทยมา กองหน้าของพม่าตามมาทันที่ริมฝั่งแม่น้ำสะโตง ในขณะที่ฝ่ายไทยได้ข้ามแม่น้ำไปแล้ว และคอยป้องกันมิให้ข้าศึกข้ามตามมาได้ ได้มีการต่อสู้กันที่ริมฝั่งแม่น้ำ สมเด็จพระนเรศวรทรงใช้พระแสงปืนนกสับยาวเก้าคืบ ยิงถูกสุรกรรมา แม่ทัพหน้าพม่าตายบนคอช้าง

กองทัพของพม่าเห็นแม่ทัพตาย ก็พากันเลิกทัพกลับไป เมื่อพระมหาอุปราชาแม่ทัพหลวงทรงทราบ จึงให้เลิกทัพกลับไปกรุงหงสาวดีพระแสงปืนที่ใช้ยิงสุรกรรมาตายบนคอช้างนี้ได้นามปรากฏต่อมาว่า "พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง" นับเป็นพระแสงอัษฎาวุธ อันเป็นเครื่องราชูปโภค ยังปรากฏอยู่จนถึงทุกวันนี้เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จกลับถึงเมืองแครง ทรงดำริว่าพระมหาเถรคันฉ่องกับพระยาเกียรติพระยารามได้มีอุปการะมากสมควรได้รับการตอบแทนให้สมแก่ความชอบ จึงทรงชักชวนให้มาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา พระมหาเถรคันฉ่องกับพระยามอญ ทั้งสองก็มีความยินดี พาพรรคพวกเข้ามาด้วยเป็นอันมาก ในการยกกำลังกลับครั้งนี้ สมเด็จพระ

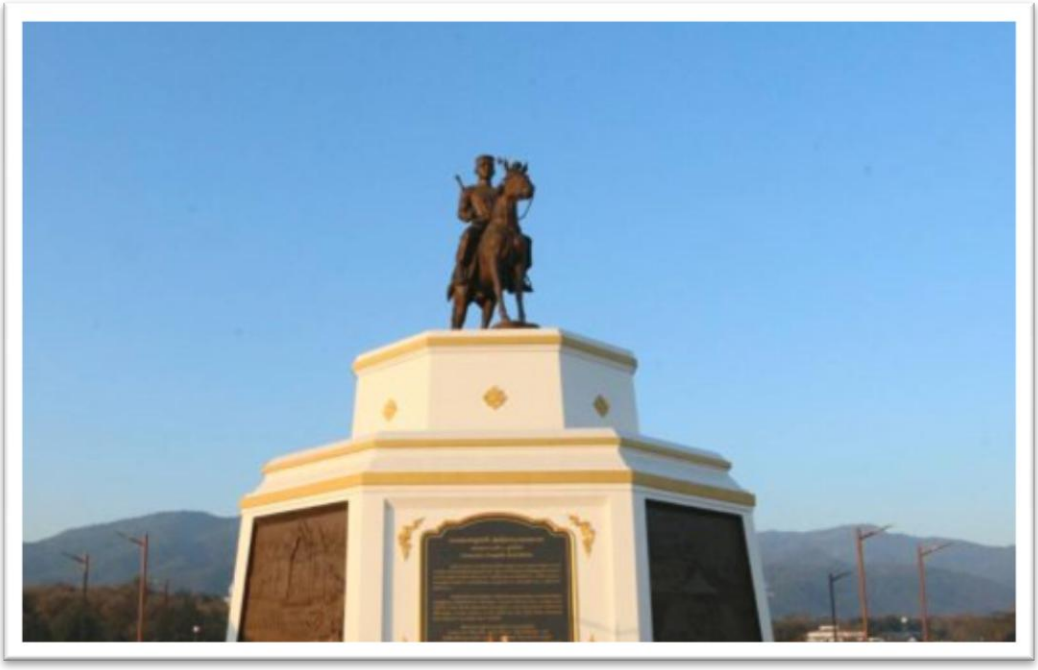
นเรศวรทรงเกรงว่า ข้าศึกอาจยกทัพตามมาอีก ถ้าเสด็จกลับทางด่านแม่ละเมา มีกองทัพของนันทสูราชสังครำตั้งอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร จะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง พระองค์จึงรีบสั่งให้พระยาเกียรติ พระยาราม นำทัพเดินผ่านหัวเมืองมอญลงมาทางใต้ มาเข้าทางด่านเจดีย์สามองค์เมื่อกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว สมเด็จพระมหาธรรมราชาก็พระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่พวกมอญที่สวามิภักดิ์ ทรงตั้งพระมาหาเถรคันฉ่องเป็นพระสังฆราชา ที่สมเด็จอริยวงศ์ และให้พระยาเกียรติ พระยารามมีตำแหน่งยศ ได้พระราชทานพานทองควบคุมมอญที่เข้ามาด้วย ให้ตั้งบ้านเรือนที่ริมวัดขมิ้น และวัดขุนแสนใกล้วังจันทร์ของสมเด็จพระนเรศวร แล้วทรงมอบการทั้งปวงที่จะตระเตรียมต่อสู้ข้าศึก สมเด็จพระนเรศวรทรงบังคับบัญชาสิทธิขาดแต่นั้นมา

รบกับพระยาพะสิม

พระนเรศวรและพระเอกาทศรถ

ปี พ.ศ. 2127 หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพได้ 7 เดือน พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงจึงจัดทัพสองทัพให้ยกมาตีไทย ทัพแรกมีพระยาพสิม (เป็นพระเจ้าอาของพระเจ้าหงสาวดี) คุมกำลัง 30,000 โดยยกมาทางด่านเจดีย์สามองค์ ทัพที่สองมีเจ้าเมืองเชียงใหม่ชื่อมังนรธาช่อราชอนุชา ยกทัพบกและเรือมา จากเชียงใหม่มีกำลังพล 100,000 กองทัพพระยาพสิมยกเข้ามาถึงเมืองกาญจนบุรี (ถึงก่อนทัพเจ้าเมืองเชียงใหม่) สมเด็จพระนเรศวรทรงให้พระยาจักรียกทัพเรือไปยิงปืนใหญ่ดักข้าศึกแถว ๆ เมืองสุพรรณบุรี ทัพพม่าถูกปืนใหญ่แตกพ่ายหนีไปอยู่บนเขาพระยาแมน เจ้าพระยาสุโขทัยยกทัพไปเขาพระยาแมน เข้าตีทัพพระยาพสิมแตกพ่ายหนีกระเจิง เจ้าพระยาสุโขทัยจึงสั่งให้ตามบดขยี้ข้าศึกจนถึงชายแดนเมืองกาญจนบุรี หลังจากทัพพระยาพสิมแตกพ่ายหนีกลับไปได้สองอาทิตย์ กองทัพพระยาเชียงใหม่ได้เดินทัพมาถึงชัยนาท โดยที่ไม่ทราบข่าวการพ่ายแพ้ของพระยาพสิมจึงส่งแม่ทัพและทหารจำนวนหนึ่งมาตั้งค่ายที่ปากน้ำบางพุทรา ทางสมเด็จพระนเศวรมีรับสั่งให้พระราชมนูยกทัพไปตีข้าศึกที่ปากน้ำบางพุทรา เมื่อไปถึงพระราชมนูเห็นว่ากำลังน้อยกว่ามาก (พม่ามีอยู่ 15,000 ไทยมี 3,200 คน) จึงแต่งกองโจรคอยดักฆ่าพม่าจนเสียขวัญถอยกลับไปชัยนาท สุดท้ายทัพพม่าจึงถอยกลับไป

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดเชียงใหม่

รบกับพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศ

เมื่อพระยาพสิมกับพระเจ้าเชียงใหม่ เสียทีแก่ไทยถอยทัพกลับไปแล้ว พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง ทรงขัดเคืองพระเจ้าเชียงใหม่ว่า เฉื่อยช้าทำการไม่ทันกำหนดตามแผนการรบที่วางไว้ ทำให้พระยา พสิมเสียที จึงได้ให้ข้าหลวงสามคน เข้ามากำกับกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ ซึ่งถอยทัพไปตั้งอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร ให้ทำการแก้ตัวใหม่ จึงได้ยกทัพลงมาตั้งอยู่ที่เมืองนครสวรรค์ เมื่อเดือน 4 ปีวอก พ.ศ. 2128 พร้อมกันนั้น ก็ได้ให้พระมหาอุปราชา คุมกองทัพมีกำลังพล 50,000 คน เข้ามาตั้งอยู่ที่เมือง

กำแพงเพชร เมื่อเดือน 5 ปีระกา พ.ศ. 2128 ให้ไพร่พลทำนาอยู่ในท้องที่หัวเมืองเหนือ เพื่อเตรียมเสบียงอาหารไว้สำหรับกองทัพใหญ่ ซึ่งพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงจะเสด็จยกมาเอง ในฤดูแล้งปลายปีระกา

พระเจ้าเชียงใหม่ได้รับมอบหมายให้ลงมาขัดตาทัพ อยู่ที่เมืองชัยนาท เพื่อคอยขัดขวางมิให้กองทัพกรุงศรีอยุธยา ยกขึ้นไปขัดขวางการสะสมเสบียงอาหาร ของกองทัพกรุงหงสาวดีในหัวเมืองภาคเหนือ กองกำลังของพระเจ้าเชียงใหม่ ได้ยกลงมาถึงบ้านสระเกศ แขวงเมืองวิเศษชัยชาญ คอยรบกวนไม่ให้ฝ่ายไทยทำไร่ทำนาได้ในปีนั้น ให้เจ้าเมืองพะเยาคุมกองทหารม้า ลงมาเผาบ้านเรือนราษฎร และไล่จับผู้คน จนถึงสะพานเผาข้าวใกล้พระนคร

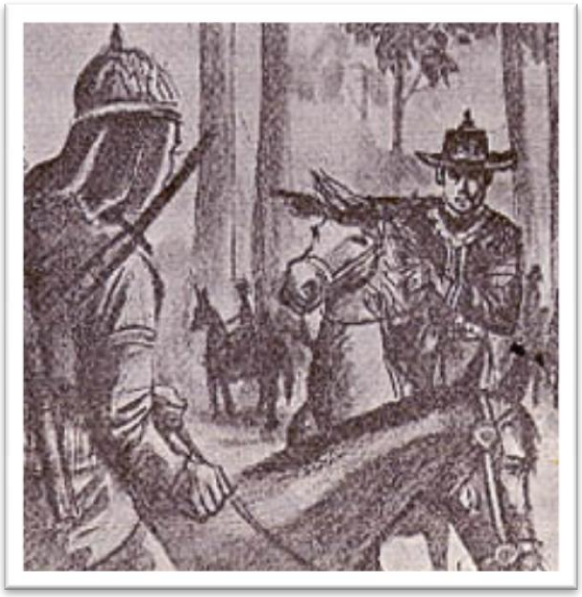

ฝ่ายไทย เมื่อทราบข่าวข้าศึกยกลงมาทางเหนือ สมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นว่า ข้าศึกยกลงมาครั้งนี้เป็นทัพใหญ่ มีกำลังพลมากนัก การออกไปสะกัดกั้นกลางทางจะทำได้ยาก จึงได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในกรุงศรีอยุธยา เตรียมการรักษาพระนครไว้ให้เข้มแข็ง เมื่อพระองค์ทราบการกระทำของข้าศึกดังกล่าว จึงเสด็จคุมกำลังออกไปพร้อมกับสมเด็จพระเอกาทศรถ เข้ารบพุ่งข้าศึกถึงขั้นตลุมบอน เจ้าเมืองพระเยาตายในที่รบ ไพร่พลที่เหลือก็พากันแตกหนีไป พระองค์ทรงพระดำริเห็นว่า จะต้องตีกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศให้แตกกลับไป จึงทรงรวบรวมรี้พลจัดกองทัพบกทัพเรือมีกำลังพล 80,000 คน ไปตั้งประชุมพลที่ทุ่งลุมพลี ในห้วงเวลานั้นได้ข่าวลงมาว่า มีกองกำลังเมืองเชียงใหม่ ยกมากวาดต้อนผู้คนจนถึงบ้านป่าโมก พระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระเอกาทศรถ ก็รีบเสด็จไปด้วยกระบวนเรือเร็ว ถึงตำบลป่าโมกน้อย ก็พบกองทัพสะเรนันทสู ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ให้คุมพล 5,000 ยกลงมาทำร้ายราษฎรทางเมืองวิเศษชัยชาญ จึงรับสั่งให้เทียบเรือเข้าข้างฝั่ง แล้วยกพลเข้าโจมตีข้าศึก พระองค์ทรงยิงพระแสงปืนถูกนายทัพฝ่ายเชียงใหม่ตาย ข้าศึกก็แตกหนีไปทางเหนือ พวกพลอาสาก็ติดตามขึ้นไป จนปะทะหน้าของพระเจ้าเชียงใหม่ ซึ่งมีพระยาเชียงแสนเป็นแม่ทัพ ฝ่ายไทย เมื่อเห็นว่าฝ่ายข้าศึกมีกำลังมากกว่า ต้านทานไม่ไหวจึงล่าถอยลงมา พวกเชียงใหม่ก็ไล่ติดตามมา พระองค์จึงให้เลื่อนเรือพระที่นั่ง พร้อมทั้งเรือที่อยู่ในกระบวนเสด็จ ขึ้นไปรายลำอยู่ข้างเหนือปากคลองป่าโมกน้อย พอข้าศึกไล่ตามกองอาสามาถึงที่นั้น ก็ให้เอาปืนใหญ่น้อยระดมยิงข้าศึกไปจากเรือ ได้มีการรบพุ่งกันในระยะประชิด พอกองทัพทางบกจากกรุงตามขึ้นไปทัน จึงเข้าช่วยรบพุ่ง กองทัพพระยาเชียงแสน ก็ถอยหนีขึ้นไปทางเหนือ พระองค์จึงทรงให้รวบรวมกองทัพทั้งปวงไว้ที่ตำบลป่าโมก

ที่บริเวณหลังตลาดป่าโมก ตรงข้ามกับอำเภอป่าโมกในปัจจุบัน มีทุ่งใหญ่อยู่ทุ่งหนึ่งเรียกว่า ทุ่งเอกราช คงจะได้ชื่อจากเหตุการณ์ในครั้งนั้น

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ตั้งอยู่ที่บ้านสระเกศ เห็นกองทัพหน้าแตกกลับมา ก็คาดว่าสมเด็จพระนเรศวรคงจะยกกองทัพตามขึ้นไป จึงปรึกษาแม่ทัพนายกองทั้งปวงเห็นว่า ควรจะยกกำลังเป็นกองทัพใหญ่ ชิงเข้าตีกองทัพไทยเสียก่อน จึงได้จัดแจงทัพให้พระยาเชียงแสนกับ สะเรนันทสู เป็นทัพหน้าคุมกำลัง 15,000 กองทัพหลวง ของพระเจ้าเชียงใหม่มีกำลัง 60,000 คน กำหนดจะยกลงมาในวันแรม 2 ค่ำ เดือน 5 ปีระกา พ.ศ. 2128

สมเด็จพระนเรศวรทรงพระดำริว่า กองทัพพระยาเชียงแสนที่ถอยหนีไปนั้น น่าไปรวบรวมกำลังเพิ่มเติมแล้วยกกลับมาอีก แต่เมื่อรออยู่หลายวันก็ยังไม่ยกลงมา น่าจะคิดทำอุบายกลศึกอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงดำรัสสั่งให้พระราชมนูคุมกำลังพล 10,000 ยกขึ้นไปลาดตระเวณหยั่งกำลังข้าศึก ส่วนพระองค์กับสมเด็จพระเอกาทศรถ ก็เสด็จยกทัพหลวงมีกำลังพล 30,000 ตามขึ้นไป

กองทัพพระราชมนูยกขึ้นไปถึงบางแก้ว ก็ปะทะกับทัพหน้าของพระเจ้าเชียงใหม่ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จขึ้นไปถึงบ้านแห ได้ยินเสียงปืนใหญ่น้อยจากการปะทะกันหนาแน่นขึ้นทุกที จึงทรงพระดำริจะใช้กลยุทธเอาชนะข้าศึกในครั้งนี้ โดยให้หยุดกองทัพหลวง แล้วแปรกระบวนไปซุ่มอยู่ที่ป่าจิกป่ากระทุ่ม ข้างฝั่งตะวันตก แล้วให้ข้าหลวงขึ้นไปสั่งพระราชมนูให้ล่าถอยลงมา ฝ่ายพระราชมนูไม่ทราบพระราชประสงค์ เห็นว่ากำลังรี้พลไล่เลี่ยกับกองทัพหน้าของข้าศึก พอจะต่อสู้รอกองทัพหลวงขึ้นไปถึงได้จึงไม่ถอยลงมา พระองค์จึงให้จมื่นทิพรักษาขึ้นไปเร่งให้ถอยอีก พระราชมนูก็สั่งให้มากราบทูลว่า กำลังรบพุ่งติดพันกับข้าศึกอยู่ ถ้าถอยลงมาเกรงจะเลยแตกพ่ายเอาไว้ไม่อยู่ ครั้งนี้พระองค์ทรงพิโรธ ดำรัสสั่งให้จมื่นทิพรักษา คุมทหารม้าเร็วกลับไปสั่งพระราชมนูให้ถอย ถ้าไม่ถอยให้ตัดศีรษะพระราชมนูมาถวาย พระราชมนูจึงโบกธงให้สัญญาณถอยทัพ ขณะนั้นกองทัพหลวงพระเจ้าเชียงใหม่ยกหนุนมาถึง สำคัญว่ากองทัพไทยแตกหนี ก็ยกทัพไล่ติดตามมาโดยประมาทไม่เป็นกระบวนศึก จนถึงพื้นที่ที่สมเด็จพระนเรศวรซุ่มกองทัพหลวงไว้ พระองค์เห็นข้าศึกเสียกลสมประสงค์ ก็ให้ยิงปืนโบกธงสัญญาณ ยกกองทัพหลวงเข้าตีกลางกองทัพข้าศึก ฝ่ายพระราชมนูเห็นกองทัพหลวงเข้าตีโอบดังนั้น ก็ให้กองทัพของตน กลับตีกระหนาบข้าศึกอีกทางหนึ่ง ได้รบพุ่งกันถึงขั้นตะลุมบอน กองทัพเชียงใหม่ก็แตกพ่ายไปทั้งทัพหน้าและทัพหลวง ทัพเชียงใหม่เสียนายทหารชั้นผู้ใหญ่ถึง 7

คน คือ พระยาลอ พระยากาว พระยานคร พระยาราย พระยางิบ สมิงโยคราช และสะเรนันทสู กองทัพไทยยึดได้ช้างใหญ่ 20 เชือก ม้า 100 เศษ กับเครื่องศัตราวุธอีกเป็นอันมาก สมเด็จพระนเรศวร เห็นโอกาสที่จะไม่ให้ข้าศึกตั้งตัวติด จึงได้เสด็จยกทัพหลวงติดตามข้าศึกไปจนพลบค่ำ จึงให้พักแรมที่บ้านชะไว แล้วยกทัพต่อไปแต่กลางดึก ให้ถึงบ้านสระเกศเข้าตีค่ายพระเจ้าเชียงใหม่ตอนเช้าตรู่ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่เมื่อถอยหนีกลับไปถึง บ้านสระเกศแล้ว ทราบว่ากองทัพไทยยกติดตามขึ้นไป ก็รีบถอนทัพหนีกลับไปแต่ตอนกลางคืน เมื่อกองทัพไทยติดตามไปถึงตอนเช้า พบข้าศึกกำลังถอยหนีกันอลหม่าน กองทัพไทยก็ยึดค่ายพระเจ้าเชียงใหม่ได้จับได้พระยาเชียงแสน และรี้พลเป็นเชลยรวม 10,000 คนเศษ กับช้าง 120 เชือก ม้า 100 เศษ เรือรบและเรือเสบียงรวม 400 ลำ เครื่องศัตราวุธยุทธภัณฑ์และเสบียงอาหารเป็นอันมาก รวมทั้งติดตามข้าศึกไปจนถึงเมืองนครสวรรค์ เมื่อทรงเห็นว่าพระเจ้าเชียงใหม่หนีไปสมทบกับกองทัพพระมหาอุปราชา แล้วจะติดตามไปไม่ได้อีกจึงยกทัพกลับ ครั้งนั้น สมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้จัดกองทัพหลวงเสด็จโดยขบวนเรือจากกรุงศรีอยุธยา กำลังหนุนขึ้นไปถึงปากน้ำบางพุทรา เมื่อได้ทราบผลการรบแล้ว จึงมีรับสั่งให้เลิกกองทัพกลับกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรทรงได้ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ พระองค์ได้รับการยกย่องเทิดทูนจากมหาชนอย่างกว้างขวาง พระองค์ทรงมุ่งที่จะขยายผลการได้ชัยชนะออกไปอีก เพื่อกอบกู้ราชอาณาจักรไทยให้ยิ่งใหญ่ แต่สมเด็จพระราชบิดาทรงเห็นเห็นว่า เมื่อได้อิสรภาพคืนมาก็เพียงพอแล้ว เพราะต้องการฟื้นฟูบ้านเมือง ให้กลับฟื้นคืนดีบริบูรณ์เหมือนแต่ก่อน ดังนั้นหลังศึกพระเจ้าเชียงใหม่แล้ว ทางกรุงศรีอยุธยาก็ได้เร่งรัดการทำนาในหัวเมืองชั้นในที่ขึ้นตรงต่อพระนคร

เมื่อถึงฤดูฝนก็ให้เร่งทำนาทุกพื้นที่ และเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าว เมื่อได้ข้าวมาแล้วก็ให้ขนข้าวมาสะสมไว้ในกรุง เพื่อไว้ใช้เป็นเสบียงอาหาร เมื่อมีศึกมาล้อมศึก ข้าวที่เกี่ยวได้ไม่ทันก็ให้เผาทำลายเสียมิให้ข้าศึกใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนั้นยังได้เร่งจัดหาสรรพวุธพาหนะและกำลังพล เพื่อเตรียมต่อสู้ข้าศึกที่ประมาณการณ์ว่า จะยกกำลังเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาอีกในอนาคตอันใกล้ ส่วนบรรดาผู้คนที่อพยพหลบภัยข้าศึก กระจัดกระจายอยู่ตามป่าตามดงนั้น พระองค์ก็ได้ทรงเลือกสรรบรรดาทหารที่ชำนาญป่า จัดตั้งเป็นนายกองอาสา ออกไปเกลี้ยกล่อมให้เกิดมีใจรักชาติ มีความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้ข้าศึกศัตรูของชาติ แล้วจัดตั้งเป็นหน่วยกองโจรอยู่ตามป่า คอยทำสงครามแบบกองโจร ทำลายการส่งเสบียงอาหารของข้าศึก

พระแสงดาบคาบค่าย

สมเด็จพระนเรศวรทรงคาบพระแสงดาบขึ้นปล้นค่ายพระเจ้าหงสาวดี

สงครามครั้งนี้ ทางพม่าได้มีการเตรียมการแต่เนิ่น และฝ่ายไทยก็ทราบดี กล่าวคือกองทัพพระมหาอุปราชา ได้เข้ามาทำนาตั้งแต่ปีระกา ครั้งถึงเดือนสิบสอง ปีจอ พ.ศ. 2129 พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงก็ยกกองทัพเข้ามาถึงสามทัพ จัดเป็นทัพสามกษัตริย์ คือ ทัพพระเจ้าหงสาวดี ทัพพระมหาอุปราชา และทัพพระเจ้าตองอู โดยมีทัพพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงเป็นจอมทัพ มีกำลังพลทั้งสิ้น 250,000 คน กองทัพทั้งสามมาชุมนุมกันที่เมืองกำแพงเพชร ส่วนพระเจ้าเชียงใหม่นั้น เนื่องจากรบแพ้ไทยไปครั้งก่อน จึงให้ทำหน้าที่ขนเสบียงอาหาร

เมื่อทั้งสามทัพพร้อมกันแล้ว ก็เดินทัพลงมาถึงนครสวรรค์ โดยให้ทัพพระมหาอุปราชาเป็นปีกขวา พระเจ้าตองอูเป็นปีกซ้าย เมื่อยกลงมาถึงเมืองนครสวรรค์ แล้วให้กองทัพพระมหาอุปราชา ยกมาทางเมืองลพบุรี เมืองสระบุรี แล้วยกมาบรรจบทัพหลวงที่กรุงศรีอยุธยาทัพพระเจ้าตองอู ให้ยกลงมาทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทัพหลวงยกลงมาทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งสองทัพยกลงมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อวันขึ้น 2 ค่ำ เดือนยี่ จัดค่ายรายกันอยู่ทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออกของพระนคร เนื่องจากเป็นทางที่จะเข้าตีพระนครได้สะดวกกว่าด้านอื่น โดยที่กองทัพหลวงอยู่ทางด้านเหนือ ตั้งค่ายหลวงที่ขนอนปากคูกองมังมอด ราชบุตรกับพระยารามตั้งที่ตำบลมะขามหย่อง กองพระยานครตั้งที่ตำบลพุทธเลา กองนันทสูตั้งที่ขนอนบางลาง กองทัพพระเจ้าตองอูตั้งที่ทุ่งชายเคืองทางทิศตะวันออก เมื่อกองทัพพระมหาอุปราชามาถึง ก็ให้ตั้งที่ทุ่งชายเคืองตะวันออก ต่อจากกองทัพพระเจ้าตองอูลงมาทางบางตะนาว

ทางฝ่ายกรุงศรีอยุธยา ได้มีเวลาเตรียมการรักษาพระนครอยู่หลายเดือน เพราะทราบสถานการณ์มาก่อนแล้ว การเตรียมการดังกล่าวได้แก่ การเตรียมเสบียง กำลังพล การรักษาเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ที่ติดต่อไปมาทางทะเลโดยเรือใหญ่ได้สะดวก คือ เส้นทางเรือในแม่น้ำเจ้าพระยาไปออกอ่าวไทย ส่วนข้างเหนือตั้งแต่เมืองวิเศษชัยชาญขึ้นไป เห็นว่าไม่คุ้มค่าที่จะรักษาไว้ ในชานพระนครได้เตรียมปืนใหญ่ และกำลัง

ทางบกและทางเรือไว้คอยต่อสู้ป้องกัน มิให้ข้าศึกเข้ามาตั้งปืนใหญ่ยิงเข้ามาในพระนครได้ ขณะเมื่อกองทัพข้าศึกยกลงมาถึงพระนครเมื่อต้นเดือนยี่ ข้าวในทุ่งหันตราซึ่งอยู่นอกพระนครด้านทิศตะวันออก ยังเก็บเกี่ยวไม่เสร็จ เมื่อทราบว่าข้าศึกยกลงมาใกล้ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าเจ้าพระยากำแพงเพชร ซึ่งได้ว่าที่สมุหพระกลาโหมคุมกองทัพออกไป คอยป้องกันการเกี่ยวข้าวที่ทุ่งหันตรา พอกองทัพของพระมหาอุปราชายกลงมาถึงก็ให้กองทัพม้าเข้าตีกองทัพพระยากำแพงเพชร ฝ่ายไทยสู้ไม่ได้แตกหนีเข้ามาในพระนคร สมเด็จพระนเรศวรกริ้วเจ้าพระยากำแพงเพชรยิ่งนัก ด้วยรบกันมาในชั้นนี้ไทยยังไม่เคยเสียทีแก่ข้าศึกเลย เหตุการณ์ดังกล่าวจะทำให้กำลังพลเกรงกลัวข้าศึก จึงให้รีบจัดทัพแล้วพระองค์กับสมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จลงเรือพระที่นั่งลำเดียวกัน ยกออกไปรบพุ่งกับข้าศึกที่ทุ่งชายเคืองเป็นสามารถจนถึงเวลาพลบค่ำ ข้าศึกจึงถอยไปจากค่ายของไทยที่ตีได้ จึงเสด็จกลับและมีดำรัสสั่งให้ประหารชีวิตเจ้าพระยากำแพงเพชรเสีย แต่สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงขอชีวิตไว้ รับสั่งว่าเจ้าพระยากำแพงเพชรเป็นพลเรือน เอาไปใช้รบเป็นทหารจึงแพ้กลับมา เจ้าพระยากำแพงเพชรจึงรอดตาย แต่ถูกถอดจากตำแหน่งมิให้ว่าการกลาโหมต่อไป

กองทัพข้าศึกตั้งล้อมพระนครอยู่หลาย ๆ ให้กองทัพเข้าตีปล้นพระนครหลายครั้งก็ไม่เป็นผล ฝ่ายไทยต่อสู้ป้องกันอย่างเข้มแข็ง จนพม่าต้องถอยกลับไปทุกครั้ง ฝ่ายไทยก็ส่งทหารจากพระนคร เข้าปล้นค่ายพม่าทั้งกลางวันกลางคืน มิให้อยู่เป็นปกติได้ บรรดาพวกกองโจรที่จัดตั้งไว้หลายหมวด หลายกอง ก็พากันเข้าโจมตีตัดการลำเลียงเสบียงอาหารของข้าศึก เกิดความขาดแคลนและความเจ็บไข้

สมเด็จพระนเรศวรทรงนำทหารเสด็จออกปล้นค่ายข้าศึกด้วยพระองค์เองหลายครั้ง ตีค่ายข้าศึกแตกไปสองแห่ง คือค่ายพระยานครที่ปากน้ำพุทธเลา และค่ายทัพหน้าของพระเจ้าหงสาวดี พระองค์ตีค่ายนี้แตกแล้ว ยังได้รุกไล่ต่อไปจนถึงค่ายหลวงของพระเจ้าหงสาวดี พระองค์เสด็จลงจากม้าพระที่นั่ง ถือพระแสงดาบเข้ารบกับข้าศึก เคียงบ่าเคียงไหล่กับทหารของพระองค์ ทรงคาบพระแสงดาบ นำทหารขึ้นปีนพะเนียดค่ายพระเจ้าหงสาวดี แต่ข้าศึกได้ต่อสู้ป้องกันอย่างแข็งแรง พระองค์ถูกข้าศึกแทงตกลงมา เมื่อเห็นว่าจะตีหักเอาค่ายข้าศึกยังไม่ได้ จึงเสด็จกลับคืนเข้าพระนคร พระแสงดาบนั้นจึงได้นามว่า พระแสงดาบคาบค่าย ยังเป็นชื่อพระแสงดาบองค์หนึ่งในจำนวนพระแสงราชศาสตรามาจนถึงทุกวันนี้

พระนเรศวรทำศึกกับลักไวทำมู

การปฏิบัติการของสมเด็จพระนเรศวรครั้งนี้ เมื่อพระเจ้าหงสาวดีทรงทราบเรื่อง ถึงกับออกพระโอษฐแก่เสนาบดีว่า "พระนเรศวรออกมาทำการเป็นอย่างพลทหารดังนี้ เหมือนกับเอาพิมเสนมาแลกกับเกลือ ..... พระนเรศวรนี้ทำศึกอาจหาญนัก ถ้าออกมาอีกถึงจะเสียทหารสักเท่าใดก็ตาม จะแลกเอาตัวพระนเรศวรให้จงได้" จากนั้นพระเจ้าหงสาวดีจึงให้ลักไวทำมู ซึ่งเป็นนายทหารมีฝีมือ คัดเลือกทหาร 10,000 คน ไปรักษาค่ายกองหน้าและทรงกำชับไปว่า ถ้าพระนเรศวรออกมาอีกให้คิดอ่านจับเป็นให้จงได้

ครั้นถึงวัน แรม 10 ค่ำ เดือน 4 สมเด็จพระนเรศวรทรงนำทัพไปซุ่มอยู่ที่ทุ่งลุมพลี หมายจะเข้าปล้นค่ายพระเจ้าหงสาวดีอีก ลักไวทำมูรู้ดังนั้น จึงให้ทหารทศคุมกำลังหน่วยหนึ่งรุกมารบ สมเด็จพระนเรศวรทรงนำกำลังเข้ารบด้วยลำพังกระบวนม้า พวกพม่ารบพลางถอยพลาง ไปจนถึงจุดที่ลักไวทำมูคุมกำลังซุ่มไว้ ข้าศึกก็กรูกันออกมาล้อมไว้ ลักไวทำมูขับม้าเข้ามาต่อสู้กับพระองค์ พระองค์ทรงแทงด้วยพระแสงทวนถูกลักไวทำมูตาย การต่อสู้ดำเนินไปกว่าชั่วโมง กองทัพไทยจึงตามไปทันตีฝ่าวงล้อมข้าศึก แก้ไขสถานการณ์

ครั้นถึงวันแรม 4 ค่ำ เดือน 4 สมเด็จพระนเรศวรทรงนำกำลังทางเรือ ยกไปตีทัพพระมหาอุปราชา ซึ่งอยู่ที่ขนอนบางตะนาวแตกพ่าย ต้องถอยทัพออกไปตั้งอยู่ที่บางกระดาน

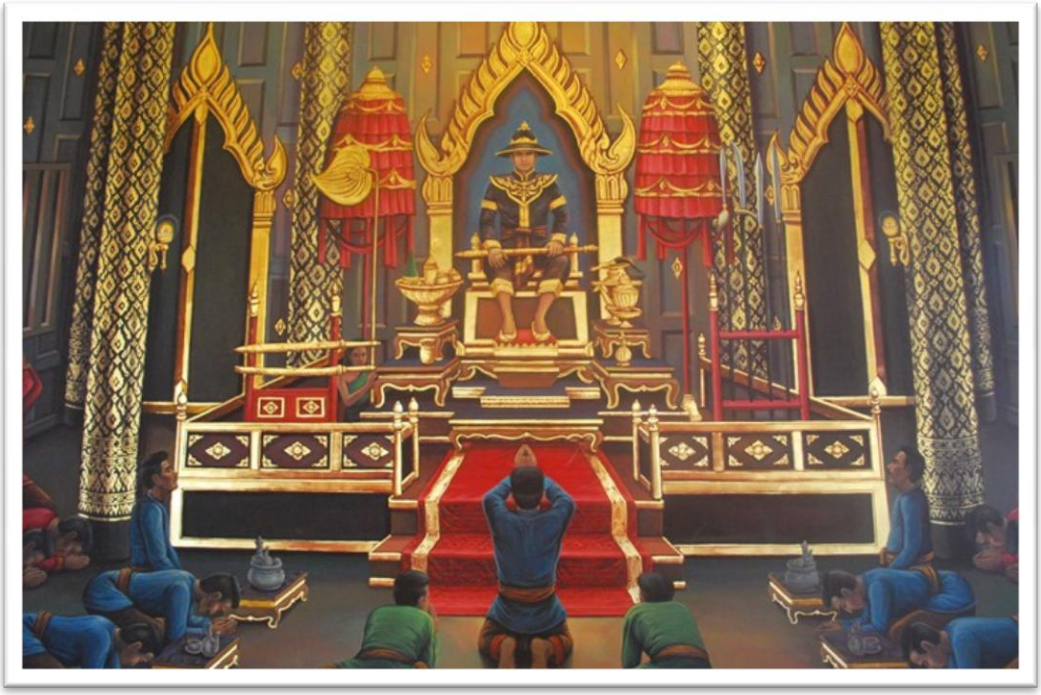
กองทัพพม่าล้อมกรุงอยู่ได้ 5 เดือน ตั้งแต่เดือนยี่ ปีจอ จนถึงเดือนหก ปีกุน ก็ไม่สามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้ ไพร่พลก็เจ็บป่วยล้มตายร่อยหลอลงทุกที เห็นว่าเข้าฤดูฝนไพร่พลจะลำบากยิ่งขึ้น เสบียงอาหารก็ขาดแคลน จึงยกทัพถอยกลับไปในวันแรม 10 ค่ำ เดือน 6 โดยให้กองทัพพระมหาอุปราชาถอยกลับไปก่อน ให้กองทัพพระเจ้าตองอูเป็นกองหลัง สมเด็จพระนเรศวรทรงนำกำลังทางเรือ ลงไปที่บางกระดาน หมายจะตีกองทัพพระมหาอุปราชาอีก เห็นพระมหาอุปราชากำลังถอยทัพกลับ และทรงทราบว่าพระเจ้าหงสาวดีจะถอยทัพ จึงเสด็จกลับเข้าพระนคร แล้วรีบทรงกองทัพยกไปตั้งที่วัดเดช อยู่ริมน้ำตรงภูเขาทอง เมื่อวัน ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 7 ทรงให้เอาปืนขนาดใหญ่ลงเรือสำเภาหลายลำ แล้วนำขึ้นไปยิงค่ายหลวงพระเจ้าหงสาวดี ถูกผู้คนช้างม้าลมตายเป็นอันมาก พระเจ้าหงสาวดีต้องถอยทัพหลวงไปตั้งอยู่ที่ป่าโมก สมเด็จพระนเรศวรทรงให้กำลังทางบกยกตามตีข้าศึกจนถึงทะเลมหาราชทางหนึ่ง ส่วนพระองค์กับสมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จโดยทางเรือ ตามตีกองทัพหลวงของพระเจ้าหงสาวดีขึ้นไปจนถึงป่าโมกอีกทางหนึ่ง แต่ข้าศึกมีกำลังมากกว่ามาก ไม่ทำให้แตกฉานไปได้ พระองค์จึงเสด็จคืนสู่พระนคร พระเจ้าหงสาวดีก็ให้เลิกทัพกลับไป

การจัดการด้านเขมร

ขณะที่กองทัพพระเจ้าหงสาวดี ยกลงมาล้อมกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2130 นั้น นักพระสัตถาเจ้ากรุงกัมพูชา ซึ่งเคยมาขออ่อนน้อมต่อกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2127 คาดการณ์ว่าการศึกครั้งนี้ฝ่ายไทยคงจะเสียทีแก่พม่า จึงได้ให้กองทัพเขมรยกมาตีเมืองปราจีนบุรี ซึ่งเป็นเมืองชายแดนไทยด้านเขมร ในห้วงเวลานั้นชาวเมืองปราจีนบุรี ถูกเกณฑ์มารักษาพระนครศรีอยุธยา ไม่มีกำลังพอที่จะต่อสู้ป้องกันเมืองจากกองทัพเขมรได้ กองทัพเขมรจึงตีเมืองปราจีนบุรีได้โดยง่าย ครั้งเมื่อเสร็จพม่าแล้ว สมเด็จพระนเรศวรทรงให้พระยาศรีไสยณรงค์ คุมกองทัพไปขับไล่เขมรออกไป กองทัพทั้งสองฝ่ายได้ปะทะกันที่เมืองนครนายก กองทัพไทยตีกองทัพเขมรแตกพ่ายไป

ครั้นถึงฤดูแล้ง ปี พ.ศ. 2130 สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกกองทัพออกไปตีกรุงกัมพูชา ตีได้เมืองพระตะบองและโพธิสัตว์ เมื่อกองทัพส่วนใหญ่เข้าไปสู่แดนเขมร การดำเนินการส่งกำลังบำรุงยากขึ้น เกิดขัดสนเสบียงอาหาร ประกอบกับพระองค์ทรงห่วงว่าทางพม่าจะยกมารุกรานไทยอีก จึงยกทัพกลับพระนคร

เสด็จขึ้นครองราชย์

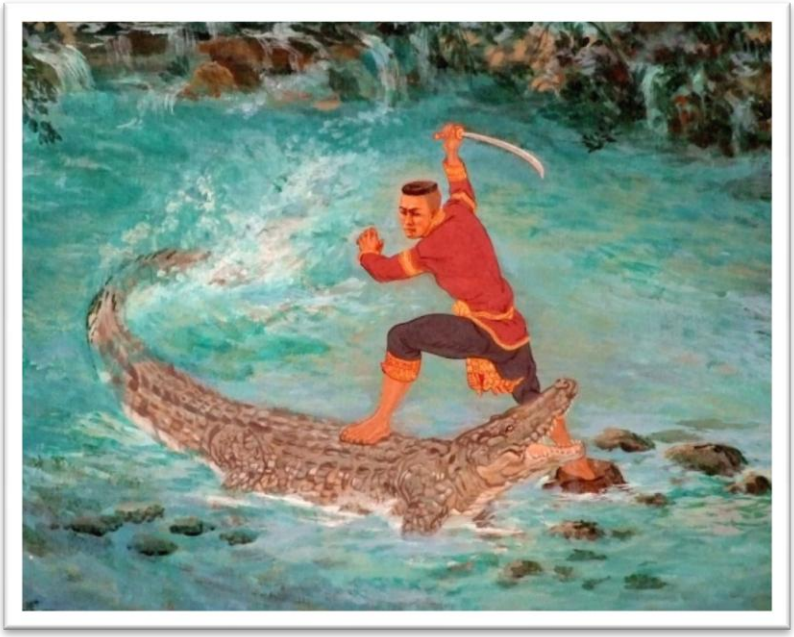

นับตั้งแต่สมเด็จพระนเรศวรประกาศอิสรภาพเป็นต้นมา หงสาวดีได้เพียรส่งกองทัพเข้ามาหลาย ครั้ง แต่ก็ถูกกองทัพกรุงศรีอยุธยาตีแตกพ่ายไปทุกครั้ง เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาเสด็จสวรรคตเมื่อปี พ.ศ.2133 พระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2133 เมื่อพระชนมายุได้ 35 พรรษา ทรง **พระนามว่า สมเด็จพระนเรศวร หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 2** และโปรดเกล้าฯ ให้พระเอกาทศรถ พระอนุชาขึ้นเป็นพระมหาอุปราช แต่มีศักดิ์เสมอพระมหากษัตริย์อีกพระองค์

พระมหาอุปราชายกทัพมาครั้งแรก

สมเด็จพระนเรศวรเสวยราชย์ได้ 8 เดือนก็เกิดข้าศึกพม่าอีก เหตุที่จะเกิดศึกครั้งนี้คือเจ้าฟ้าไทยใหญ่เมืองคังตั้งแข็งเมืองขึ้นอีก พระเจ้าหงสาวดีตรัสปรึกษาเสนาบดี เห็นกันว่าเป็นเพราะเหตุที่เจ้าเมืองคังได้ทราบว่าปราบกรุงศรีอยุธยาไม่สำเร็จ จึงตั้งแข็งเมืองเอาอย่างบ้างตราบใดที่ยังไม่ปราบกรุงศรีอยุธยาลงได้ ถึงแม้จะปราบเมืองคังได้ เมืองอื่นก็คงแข้งข้อเอาอย่าง แต่ในเวลานั้นพระเจ้าหงสาวดีทรงอยู่ในวัยชราทุพพลภาพ ไม่ทรงสามารถจะไปทำสงครามเอาได้ดังแต่ก่อน จึงจัดกองทัพขึ้นสองทัพ ให้ราชบุตรองค์หนึ่งซึ่งได้เป็นพระเจ้าแปรขึ้นใหม่ ยกไปตีเมืองคังทัพหนึ่งให้พระยาพสิม พระยาพุกามเป็นกองหน้า พระมหาอุปราชาเป็นกองหลวงยกลงมาตีกรุงศรีอยุธยาอีกทัพหนึ่ง พระมหาอุปราชายกออกจากกรุงหงสาวดีเมื่อเดือน 12 พ.ศ. 2133 มาเข้าทางด่านพระเจดีย์สามองค์ เพื่อตรงมาตีพระนครศรีอยุธยาทีเดียว ฝ่ายทางกรุงศรีอยุธยาครั้งนี้ รู้ตัวช้าจึงเกิดความลำบากไม่มีเวลาจะต้อนผู้คนเข้าพระนครดังคราวก่อน สมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นว่าจะคอยต่อสู้อยู่ในกรุงอาจไม่เป็นผลดีเหมือนหนหลัง จึงรีบเสด็จยกกองทัพหลวงออกไปกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ในเดือนยี่ เมื่อเสด็จไปถึงเมืองสุพรรณบุรีได้ทรงทราบว่าข้าศึกยกล่วงเมืองกาญจนบุรีเข้ามาแล้ว จึงให้ตั้งทัพหลวงรับข้าศึกอยู่ที่ลำน้ำท่าคอย พอกองทัพพม่ายกมาถึงก็รบกันอย่างตะลุมบอน พระยาพุกามแม่ทัพพม่าคนหนึ่งตายในที่รบ กองทัพพม่าถูกไทยฆ่าฟันล้มตายเป็นอันมาก ที่เหลือก็พากันพ่ายหนี ไทยไล่ติดตามไปจับพระยาพสิมได้ที่บ้านจระเข้สามพันอีกคนหนึ่ง พระมหาอุปราชาเองก็หนีไปได้อย่างหวุดหวิด เมื่อกลับไปถึงหงสาวดีพวก แม่ทัพนายกองก็ถูกลงอาญาไปตาม ๆ กัน พระมหาอุปราชาก็ถูกภาคทัณฑ์ให้แก้ตัวในภายหน้า

พระนเรศวรทรงพระสุบิน

ในปี พ.ศ. 2135 พระเจ้าหงสาวดี นันทบุเรง โปรดให้พระมหาอุปราชา นำกองทัพทหารสองแสนสี่หมื่นคนมาตีกรุงศรีอยุธยาหมายจะชนะศึกในครั้งนี้ สมเด็จพระนเรศวร ทรงทราบว่า พม่าจะยกทัพใหญ่มาตี จึงทรงเตรียมไพร่พลเดินทัพเตรียมรับศึก มีกำลังพลหนึ่งแสนคน ขณะเมื่อสมเด็จพระนเรศวร ประทับอยู่ที่ค่าย

หลวง ตำบลมะขามหวาน ก่อนวันที่จะเสด็จยกกองทัพไปเมืองสุพรรณบุรี ในตอนกลางคืน พระองค์ทรงพระสุบินว่า มีน้ำท่วมป่า หลากมาแต่ทางทิศตะวันตก พระองค์เสด็จลุยน้ำไปพบจรเข้ใหญ่ตัวหนึ่ง ได้เข้าต่อสู้กัน ทรงประหารจระเข้นั้นสิ้นชีวิตด้วยฝีพระหัตถ์ สายน้ำนั้นก็เหือดแห้งไป ทรงมีรับสั่งให้โหรทำนายพระสุบินนั้น พระยาโหราธิบดีกราบทูลพยากรณ์ว่า เสด็จไปคราวนี้จะได้รบพุ่งกับข้าศึก เป็นมหายุทธสงคราม ถึงได้ทำยุทธหัตถี และจะมีชัยชนะข้าศึก

มีเรื่องของศุภนิมิตครั้งที่สองที่ได้กล่าวไว้ในที่บางแห่งว่า เมื่อใกล้ฤกษ์ยกทัพ สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จไปยังเกยทรงช้างพระที่นั่งตามพิชัยฤกษ์นั้น พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุ ขนาดเท่าผลส้มเกลี้ยง ส่องแสงเรืองอร่าม ลอยมาในท้องฟ้าทางทิศใต้ แล้วลอยวนรอบกองทัพไทยเป็นทักษิณาวัตรสามรอบ จากนั้นจึงลอยขึ้นไปทางทิศเหนือ สมเด็จพระนเรศวร และพระอนุชาทรงปิติยินดีตื้นตันพระราชหฤทัยยิ่งนัก ทรงนมัสการและอธิษฐานให้ พระบรมสารีริกธาตุนั้น ปกป้องคุ้มครองกองทัพไทย ให้พ้นอันตรายจากผองภัยทั้งมวล และทรงเดินทัพไปยังเมืองกาญจนบุรี

สงครามยุทธหัตถี

สมเด็จพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถี

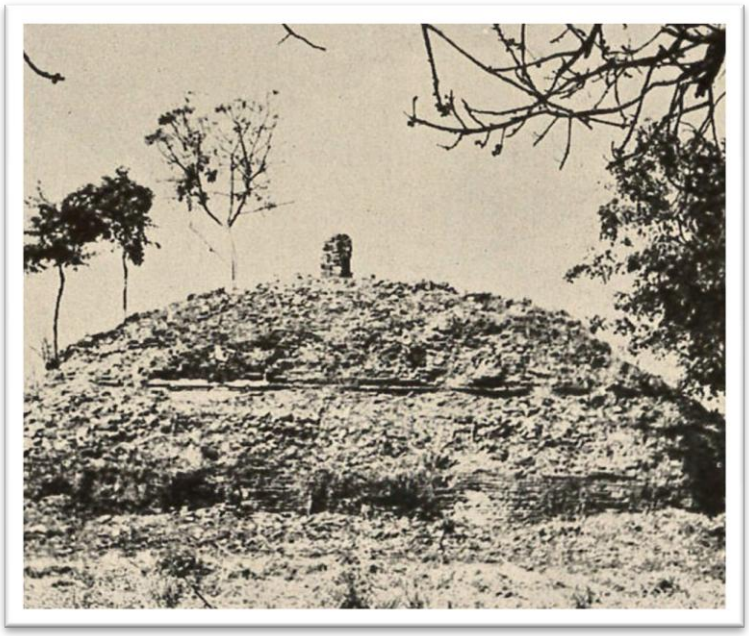
เช้าของวันจันทร์ แรม 2 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง จ.ศ.954 ตรงกับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2135 (บางตำราว่า ปี พ.ศ.2136) ณ ดอนเจดีย์ ตำบลพนมทวน กาญจนบุรีสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถทรงเครื่องพิชัยยุทธ สมเด็จพระนเรศวรทรงช้าง นามว่า เจ้าพระยาไชยานุภาพ ส่วนพระสมเด็จพระเอกาทศรถทรงช้างนามว่า เจ้าพระยาปราบไตรจักร ช้างทรงของทั้งสองพระองค์นั้นเป็นช้างชนะงา คือช้างมีงาที่ได้รับการฝึกให้รู้จักการต่อสู้มาแล้วหรือเคยผ่านสงครามชนช้าง ซึ่งเป็นช้างที่กำลังตกมัน ในระหว่างการรบจึงวิ่งไล่ตามพม่าหลงเข้าไปในแดนพม่า มีเพียงทหารรักษาพระองค์และจาตุรงค์บาทเท่านั้นที่ติดตามไปทัน

สมเด็จพระนเรศวรทอดพระเนตรเห็นพระมหาอุปราชาทรงพระคชสารอยู่ในร่มไม้กับเหล่าเท้าพระยา จึงทราบได้ว่าช้างทรงของสองพระองค์หลงถลำเข้ามาถึงกลางกองทัพ และตกอยู่ในวงล้อมข้าศึกแล้ว แต่ด้วยพระปฏิภาณไหวพริบของสมเด็จพระนเรศวร ทรงเห็นว่าเป็นการเสียเปรียบข้าศึกจึงไสช้างเข้าไปใกล้ แล้วตรัสถามด้วยคุ้นเคยมาก่อนแต่วัยเยาว์ว่า "*พระเจ้าพี่เราจะยืนอยู่ใยในร่มไม้เล่า เชิญออกมาทำยุทธหัตถีด้วยกัน ให้เป็นเกียรติยศไว้ในแผ่นดินเถิด ภายหน้าไปไม่มีพระเจ้าแผ่นดินที่จะได้ยุทธหัตถีแล้ว*"

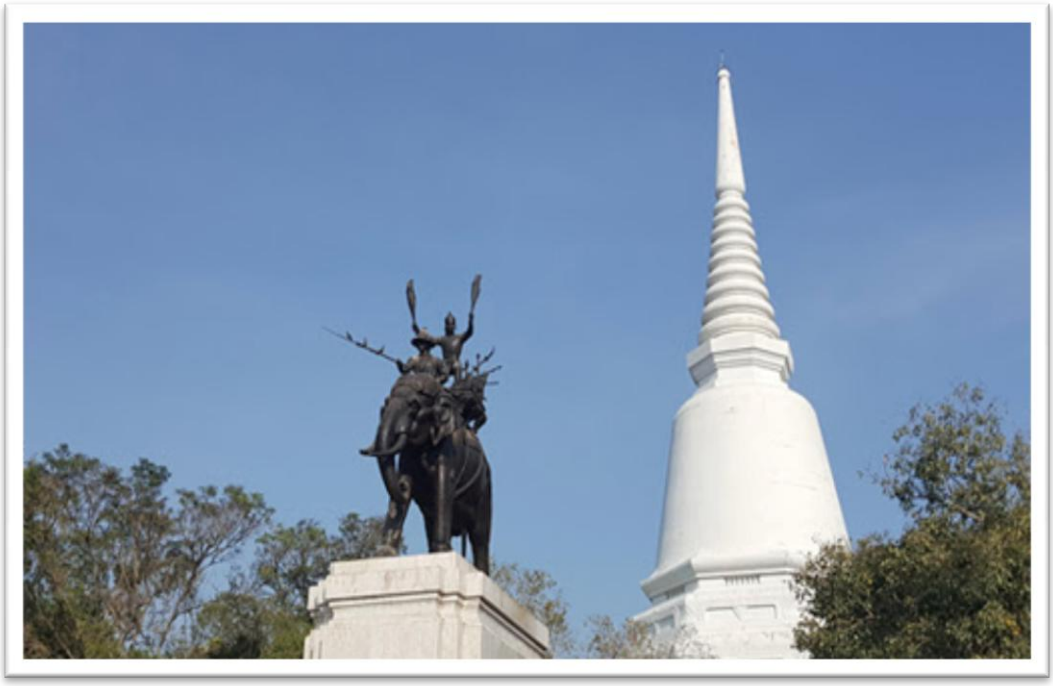
พระมหาอุปราชาได้ยินดังนั้น จึงไสช้างนามว่า พลายพัทธกอเข้าชนเจ้าพระยาไชยานุภาพเสียหลัก พระมหาอุปราชาทรงฟันสมเด็จพระนเรศวรด้วยพระแสงของ้าว แต่สมเด็จพระนเรศวรทรงเบี่ยงหลบทัน จึงฟันถูกพระมาลาหนังขาด จากนั้นเจ้าพระยาไชยานุภาพชนพลายพัทธกอเสียหลัก สมเด็จพระนเรศวรทรงฟันด้วยพระแสงของ้าวถูกพระมหาอุปราชาเข้าที่อังสะขวา สิ้นพระชนม์อยู่บนคอช้าง

ส่วนสมเด็จพระเอกาทศรถทรงฟันเจ้าเมืองจาปะโรเสียชีวิตเช่นกัน ทหารพม่าเห็นว่าแพ้แน่แล้ว จึงใช้ปืนระดมยิงใส่สมเด็จพระนเรศวรได้รับบาดเจ็บ ทันใดนั้น ทัพหลวงไทยตามมาช่วยทัน จึงรับทั้งสองพระองค์กลับพระนคร พม่าจึงยกทัพกลับกรุงหงสาวดีไป นับแต่นั้นมาก็ไม่มีกองทัพใดกล้ายกมากล้ำกรายกรุงศรีอยุธยาอีกเป็นระยะเวลาอีกยาวนาน **แต่ในมหายาชะเวงหรือพงศาวดารของพม่า ระบุว่า การยุทธหัตถีครั้งนี้ ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรบุกเข้าไปในวงล้อมของฝ่ายพม่า ฝ่ายพม่าก็มีการยืนช้างเรียงเป็นหน้ากระดานมีทั้งช้างของพระมหาอุปราชา ช้างของเจ้าเมืองชามะโรง ทหารฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรก็ระดมยิงปืนใส่ฝ่ายพม่า เจ้าเมืองชามะโรงสั่งเปิดผ้าหน้าราหูช้างของตน เพื่อไสช้างเข้ากระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระนเรศวรเพื่อป้องกันพระมหาอุปราชา แต่ปรากฏว่าช้างของเจ้าของชามะโรงเกิดวิ่งเข้าใส่ช้างของพระมหาอุปราชาเกิดชุลมุนวุ่นวาย กระสุนปืนลูกหนึ่งของทหารฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรก็ยิงถูกพระมหาอุปราชาสิ้นพระชนม์**

เจดีย์ยุทธหัตถี อยู่ที่ใดกันแน่ ดอนเจดีย์ สุพรรณบุรี หรือ ตระพังตรุ กาญจนบุรี

ซากเจดีย์ยุทธหัตถีเดิม ตำบล ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
(ภาพจากหนังสือ โบราณวัตถุสถานทั่วพระราชอาณาจักร จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร, พ.ศ. 2500)

เจดีย์ยุทธหัตถี สร้างใหม่ครอบองค์เดิม ตำบล ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

นักประวัติศาสตร์มีการถกเถียงกันว่า เจดีย์ยุทธหัตถีจะอยู่ที่สุพรรณบุรี หรือกาญจนบุรี ซึ่งเราทราบกันดีว่าที่สุพรรณบุรีนั้นมีเจดีย์ยุทธหัตถีมานานแล้ว แต่ตอนนี้ที่กาญจนบุรีก็มีเหมือนกัน เลยไม่แน่ใจว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงชนช้างกับพระมหาอุปราชาที่ไหนกันแน่?

พงศาวดารหลายฉบับบันทึกไว้ตรงกันว่า เมื่อวันจันทร์ แรม 2 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง พุทธศักราช 2135 สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงทำยุทธหัตถี ใช้พระแสงของ้าวฟันพระมหาอุปราชาแห่งกรุงหงสาวดีขาดคาคอช้างแล้ว“ตรัสให้ก่อพระเจดีย์สถานสวมพระศพพระมหาอุปราชาไว้ ณ ตำบลตะพังตรุ ”แม้พงศาวดารพม่าจะแย้งว่า เมื่อพระมหาอุปราชาสิ้นพระชนม์แล้ว ทัพพม่าก็เข้ากันพระศพแล้วนำกลับไปกรุงหงสาวดี ไม่ได้ถูกครอบไว้ในพระเจดีย์อย่างพงศาวดารไทยว่า แต่ก็เป็นที่แน่ชัดว่า หลังจากทรงทำยุทธหัตถีมีชัยต่อพระมหาอุปราชาแล้ว สมเด็จพระนเรศวรโปรดให้สร้างพระเจดีย์ขึ้นที่บริเวณชนช้างองค์หนึ่ง แล้วกลับไปสร้างเจดีย์ใหญ่อีกองค์ที่วัดเจ้าพระยาไทย หรือวัดป่าแก้ว ขนานนามว่า “พระเจดีย์ชัยมงคล” ซึ่งก็คือพระเจดีย์องค์ใหญ่ที่วัดชัยมงคลในปัจจุบันนั่นเอง แต่เจดีย์ที่สร้างขึ้นตรงที่ทรงทำยุทธหัตถีนั้น ถูกทอดทิ้งอยู่ในป่ามาเป็นนานจนหาไม่พบ

ในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการรื้อฟื้นที่จะหาเจดีย์ยุทธหัตถีขึ้นมาอีก โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้รับสั่งให้พระยากาญจนบุรี (นุช) ไปค้นหาเจดีย์เก่าแถวบ้านตะพังตรุ แต่ก็ไม่พบเจดีย์ที่มีลักษณะน่าจะเป็นเจดีย์ยุทธหัตถี

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษณ์) เมื่อครั้งยังเป็นหลวงประเสริฐอักษรนิติ ได้นำสมุดเก่าเล่มหนึ่งมาถวายกรมพระยาดำรงฯ อ้างว่าไปพบขณะยายแก่คนหนึ่งกำลังนำกระดาษเก่าๆ ใส่กระชุจะเอาไปเผา เมื่อขอค้นดูก็พบสมุดเล่มนี้ซึ่งบันทึกเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไว้ ต่อมากรมพระยาดำรงฯ ให้เรียกสมุดเล่มนี้ว่า “พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ” ซึ่งนอกจากพงศาวดารเล่มนี้จะจารึกวันเดือนปีของเหตุการณ์ต่างๆได้แม่นยำน่าเชื่อถือกว่าพงศาวดารฉบับอื่นๆแล้ว ยังระบุว่าพระมหาอุปราชามาตั้งทัพที่ตำบลตะพังตรุ แล้วมาทำยุทธหัตถีที่หนองสาหร่าย ขณะที่พงศาวดารฉบับอื่นๆระบุไว้ตรงกันว่า สมเด็จ

พระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถีที่ตะพังตรุ ซึ่งทำให้นักประวัติศาสตร์บางคนเชื่อว่าพงศาวดารฉบับนี้ทำขึ้นมาใหม่เพื่อหวังผลอะไรบางอย่าง

เมื่อมีการระบุว่าทรงทำยุทธหัตถีที่หนองสาหร่าย กรมพระยาดำรงฯ จึงรับสั่งให้พระยาสุพรรณบุรี (อี้ กรรณสูต) ไปสืบดูว่าสุพรรณบุรีมีตำบลชื่อหนองสาหร่ายหรือไม่ ถ้ามีก็ให้ออกค้นหาเจดีย์ที่มีลักษณะน่าจะเป็นเจดีย์ยุทธหัตถี ไม่ถึงเดือนพระยาสุพรรณบุรีรายงานเข้ามาว่า พบเจดีย์โบราณอยู่ในป่าที่เรียกกันว่า “ดอนเจดีย์” ทางตะวันตกของตัวเมือง ซ่อนอยู่ในป่ารกทึบ ชาวบ้านได้ถางทางเข้าไปให้ พร้อมทั้งถ่ายรูปมาถวาย ซึ่งกรมพระยาดำรงฯนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “โบราณคดี” ว่า“พอฉันเห็นรายงานกับรูปฉายที่พระยาสุพรรณบุรีส่งมาให้ก็สิ้นสงสัย รู้ว่าพบพระเจดีย์ยุทธหัตถีเป็นแน่แล้ว มีความยินดีแทบเนื้อเต้น รีบนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ 6 ทรงยกขบวนเสือป่ากองพลหลวงรักษาพระองค์พร้อมทหารมหาดเล็ก รอนแรมจากพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2456 ถึงพระเจดีย์ในวันที่ 27 มกราคม ทรงพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรในวันรุ่งขึ้น ทรงดำริจะเสริมองค์พระเจดีย์ขึ้นใหม่ แต่เศรษฐกิจยามนั้นตกต่ำมาก ต่อมาสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็เริ่มขึ้นในยุโรป ทำให้โครงการก่อสร้างต้องระงับไว้

เจดีย์ยุทธหัตถีถูกรื้อฟื้นกันใหม่ในปลายยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยเรี่ยไรจากประชาชนและนำเงินกองทัพมาสนับสนุน สร้างเจดีย์ใหญ่ครอบเจดีย์เดิม แล้วเสร็จในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวราชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระราชดำเนินเปิดพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ได้ในวันที่ 25 มกราคม 2502 เจดีย์ยุทธหัตถีจึงปรากฏอยู่ที่ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งแต่เดิมเป็นตำบลบางงาม อำเภอศรีประจันต์

ซากเจดีย์สมัยกรุงศรีอยุธยา บ้านดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

แม้ทางราชการและกรมศิลปากรจะสรุปยืนยันแล้วว่า เจดีย์ยุทธหัตถีที่จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นของแท้แน่นอน แต่นักประวัติศาสตร์หลายคนก็มีความเห็นว่า “สรุปง่ายเกินไป” ยังมีเจดีย์โบราณที่ทรุดโทรมสึกกร่อนเอียงคดงอ อีกองค์หนึ่ง อยู่ที่ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ชาวบ้านในย่านนั้นมีความเชื่อกันว่า เจดีย์แห่งนี้เป็นเจดีย์ยุทธหัตถีที่สมเด็จพระนเรศวรทรงสร้างไว้บริเวณชนช้าง เพราะมีสภาพแวดล้อมหลักฐานหลายอย่างที่น่าเชื่อถือ

ในปี 2515 หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า พบพระเจดีย์ยุทธหัตถีองค์จริงอยู่ที่พนมทวน กาญจนบุรี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาและเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์ได้เสด็จไปทอดพระเนตรพระเจดีย์และพระปรางค์ที่อยู่ห่างไปราว 200-300 เมตรเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2515

ต่อมาวันที่ 6 ธันวาคม 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาและเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์ ได้เสด็จมาแวะขณะกลับจากพระราชกรณียกิจที่อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี “หลังจากนั้น ตอนที่ในหลวงท่านมาประทับที่เขื่อนวชิราลงกรณ์ (เขื่อนแม่กลองในปัจจุบัน) ท่านก็ขับรถมาด้วยพระองค์เอง ไม่มีใครติดตามมาเลย” มนูญ เสริมสุข ชายวัยราว 40 คนพื้นที่ ซึ่งตอนนั้นมาเปิดซุ้มโคคาโคล่าขายเครื่องดื่มและไอศกรีมอยู่ข้างวงเวียนเจดีย์ ให้ข้อมูลกับผู้เขียนเมื่อปี 2542 และรายงานข่าวพิเศษที่ นสพ.ไม่ได้รายงานว่า“ท่านมาจอดรถถามคนที่ทุ่งสมอว่า เจดีย์ยุทธหัตถีไปทางไหน เขาก็ชี้ทางให้ พอท่านไปแล้วไอ้คนที่ถูกถามก็มองตามไปอย่างงงๆ ว่าหน้าเหมือนในแบงก์ ท่านมาถึงก็เดินดูพระเจดีย์และคุยกับเด็กที่เลี้ยงควายอยู่แถวนั้น คุยกันซักพักพอไอ้หมอนั่นจำได้ว่าเป็นในหลวง ก็ทรุดลงนั่งพูดอะไรไม่ออกเลย ตอนนี้เด็กเลี้ยงควายนั่นเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ที่นี่”

ท่านผู้เฒ่า 2 คนซึ่งอยู่บนศาลสมเด็จพระนเรศวร ข้างวงเวียน ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง แถวนี้ยังเต็มไปด้วยกองกระดูกทั้งคน ช้าง ม้า เกลื่อนอยู่บนดิน เหมือนไม่มีการฝัง ตายก็ปล่อยให้เน่าเปื่อยอยู่อย่างนั้น และที่พระปรางค์ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางหลังศาล ก็มีกระดูกกองใหญ่เหมือนรวบรวมเอามาไว้ที่นั่นได้จำนวนหนึ่ง ในดินนอกจากขุดพบกระดูกช้าง ม้า และกระดูกคนมากมายแล้ว ยังพบเครื่องศัตราวุธและเครื่องช้างศึกม้าศึก เช่น หอก ดาบ ยอดฉัตร โกลนม้า ขอสับช้าง โซ่ล่ามช้าง แป้นครุฑจับนาค แป้นครุฑขี่สิงห์จับนาค ซึ่งแสดงว่าสถานที่นี้ต้องเป็นที่ทำสงครามครั้งใหญ่นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีกหลายอย่างที่อ้างว่า เจดีย์ยุทธหัตถีของอำเภอพนมทวนเป็นของแท้ อย่างเช่นบรรดาชื่อตำบลต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพงศาวดารเกี่ยวกับยุทธหัตถีครั้งนี้ ล้วนแต่มีอยู่ในอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรีทั้งนั้น อย่างเช่น หนองสาหร่าย ตะพังตรุ โดยเฉพาะพงศาวดารหลายฉบับระบุชัดว่าชนช้างกันที่ตะพังตรุ มีแต่พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ฉบับเดียวบอกว่าชนช้างที่หนองสาหร่าย

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดกาญจนบุรี

พงศาวดารฉบับอื่นๆ ระบุว่าสมเด็จพระนเรศวรตั้งทัพที่หนองสาหร่าย แล้วทรงทำยุทธหัตถีที่ตะพังตรุ ซึ่งหนองสาหร่ายที่พนมทวนห่างจากองค์เจดีย์ที่พนมทวนราว 16-17 กิโลเมตร ซึ่งเป็นไปได้ที่ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรกำลังตกมันจะได้กลิ่นช้างของพระมหาอุปราชาแล้วพุ่งเข้าไปหา แต่ถ้าพระมหาอุปราชามาชุมนุมพลที่ตะพังตรุ อำเภอพนมทวน แล้วไปชนช้างกับสมเด็จพระนเรศวรที่หนองสาหร่าย สุพรรณบุรี ซึ่งห่างไป 90 กิโลเมตร ตามที่พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯว่า ไม่น่าจะเป็นไปได้ หลังจากสมเด็จพระนเรศวรฟันพระมหาอุปราชาขาดคาคอช้างแล้ว พงศาวดารว่ากองทัพไทยตามไปทันพอดี จึงไล่ฆ่าฟันทหารพม่าอย่างมันมือไปถึงเมืองกาญจน์ ตายไป 20,000 คน จับช้างใหญ่สูง 6 ศอกได้ 300 เชือก ช้างพลายพัง 500 เชือก ม้าอีก 2,000 เศษ ระยะทางจากดอนเจดีย์ พนมทวน ไปถึงเมืองกาญจน์ประมาณ 17 กิโลเมตร ไล่ล่ากันในวันเดียวจึงเป็นไปได้ แต่ถ้าไล่ล่ากันจากเจดีย์ยุทธหัตถีที่สุพรรณบุรีถึงเมืองกาญจน์กว่า 100 กิโลเมตร กี่วันจะถึง เส้นทางเดินทัพทั้งของพม่าและของไทยที่เข้าออกทางด่านเจดีย์สามองค์ จะต้องผ่านมาทางทุ่งลาดหญ้า เขาชนไก่ (เมืองกาญจน์เก่า) ปากแพรก พนมทวน (บ้านทวน) อู่ทอง สุพรรณบุรี ป่าโมก อยุธยา ไฉนจะไปชนช้างกันที่ศรีประจันต์นอกเส้นทาง

พงศาวดารฉบับวัน วลิต

ในพงศาวดารฉบับ “วันวลิต” ชาวฮอลันดาที่เข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกไว้ว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาที่ใกล้วัดร้างแห่งหนึ่ง ซึ่งที่พนมทวนห่างพระเจดีย์ไป 1.5 กิโลเมตร ก็มีโบสถ์เก่า เจดีย์เก่าอยู่ที่วัดน้อยในปัจจุบัน อีกทั้งพื้นที่เจดีย์ยุทธหัตถีพนมทวนเป็นที่ดอนดินทราย หมู่บ้านที่ติดกับองค์เจดีย์ก็มีชื่อว่าหมู่บ้านหลุมทราย บริเวณแถบนี้ล้วนเป็นดินทราย จึงเกิดฝุ่นผงคลีดินฟุ้งกระจายจนมืดมิดตามบรรยากาศในวันทรงทำยุทธหัตถีได้ เหตุผลเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนจำนวนหนึ่งเชื่อว่า สถานที่ทรงทำยุทธหัตถีอยู่ที่ดอนเจดีย์ พนมทวน เมืองกาญจนบุรี

เดิมเจดีย์นี้อยู่ในวงเวียนซึ่งมีพื้นที่เพียง 6 งานเท่านั้น ต่อมาชาวบ้านบริจาคที่รอบๆให้อีกจนเป็น 72 ไร่ แต่ยกให้หน่วยงานไหนก็ไม่มีใครเอา จังหวัดบอกว่าไม่มีงบดูแล กรมศิลปากรก็ไม่เอา การท่องเที่ยวก็ไม่เอา จนในราวปี 2534 หลวงพ่อทวีศักดิ์ แห่งวัดศรีนวล ซึ่งทราบว่าท่านผู้หญิงบุญเรือน ชุณหะวัณ เป็นผู้นิมนต์มา เห็นว่าไม่มีใครบูรณะท่านก็เลยบูรณะเอง ขุดคูล้อมที่ทั้งหมดรวมทั้งที่ชาวบ้านบริจาค แล้วถมดินให้สูงขึ้น ปลูกปาล์มน้ำมันรอบวงเวียน แต่เมื่อกรมศิลปากรเข้ามาขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ก็ขุดปาล์มน้ำมันรอบวงเวียนออกไปปลูกไว้ด้านหลังของพื้นที่

สงครามตีเมืองทะวายและตะนาวศรี

รูปหล่อสมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว ที่วัดนางพญา จังหวัดพิษณุโลก

ศึกทะวายและตะนาวศรีนั้น เป็นการรบในระหว่างคนต้องโทษกับคนต้องโทษด้วยกัน กล่าวคือ ทางกรุงศรีอยุธยาพาพวกนายทัพที่ตามเสด็จไม่ทันในวันยุทธหัตถีนั้น มีถึง 6 คนคือ พระยาพิชัยสงคราม พระยารามกำแหง เจ้าพระยาจักรี พระยาพระคลัง และพระยาศรีไสยณรงค์ สมเด็จพระนเรศวรรับสั่งให้ปรึกษาโทษลูกขุนปรึกษาโทษให้ประหารชีวิต สมเด็จพระวันรัตสังฆปรินายก วัดป่าแก้ว มาถวายพระพรบรรยายว่า การที่แม่ทัพเหล่านั้นตามเสด็จไม่ทัน ก็เพราะบุญญาภินิหารของพระองค์ สมเด็จพระนเรศวรที่จะได้รับเกียรติคุณเป็นวีรบุรุษที่แท้จริง ด้วยเหตุว่าถ้าพวกนั้นตามไปทันแล้วถึงจะชนะก็ไม่เป็นชื่อเสียงใหญ่หลวงเหมือนที่เสด็จไปโดยลำพัง เมื่อเห็นว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงเลื่อมใสในคำบรรยายข้อนี้แล้ว สมเด็จพระวันรัตก็ทูลขอโทษพวกแม่ทัพเหล่านี้ไว้ สมเด็จพระนเรศวรก็โปรดประทานให้ แต่พวกนี้จะต้องไปตีทะวายและตะนาวศรีเป็นการแก้ตัว จึงให้เจ้าพระยาจักรีเป็นแม่ทัพคุมพลห้าหมื่นไปตีตะนาวศรี พระยาพระคลังคุมกำลังพลหมื่นเหมือนกันไปตีทะวาย ส่วนแม่ทัพอื่น ๆ ที่ต้องโทษก็แบ่งกันไปในสองกองทัพนี้คือพระยาพิชัยสงครามกับพระยารามคำแหงไปตีเมืองทะวายกับพระยาพระคลัง และให้พระยาเทพอรชุนกับพระยาศรีไสยณรงค์ไปตีเมืองตะนาวศรีกับเจ้าพระยาจักรี

ส่วนทางหงสาวดีนั้น เมื่อพระเจ้าหงสาวดีเสียพระโอรสรัชทายาทแล้วก็โทมนัส ให้ขังแม่ทัพนายกองไว้ทั้งหมด แต่ภายหลังทรงดำริว่าไทยชนะพม่าในครั้งนี้แล้วก็จะต้องมาตีพม่าโดยไม่ต้องสงสัย ก่อนที่ไทยไปรบพม่าก็จะต้องดำเนินการอย่างเดียวกันกับที่พม่ารบกับไทย กล่าวคือ จะต้องเอามอญไว้ในอำนาจเสียก่อนและเป็นการแน่นอนว่าไทยจะต้องเข้ามาตีทะวายและตะนาวศรี ด้วยเหตุนี้จึงให้แม่ทัพนายกองที่ไปแพ้สงครามมา

ครั้งนี้ไปแก้ตัวรักษาเมืองตะนาวศรีและเมืองทะวาย เป็นอันว่าทั้งผู้รบและผู้รับทั้งสองฝ่าย ตกอยู่ในฐานคนผิดที่จะต้องแก้ตัวทั้งสิ้น ในการรบทะวายและตะนาวศรีครั้งนี้แม่ทัพทั้งสองคือ เจ้าพระยาจักรีและพระยาคลังกลมเกลียวกันเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้สมเด็จพระนเรศวรจะได้แบ่งหน้าที่ให้ตีคนละเมือง ก็ยังมีการติดต่อช่วยเหลือกันและกัน ในที่สุดแม่ทัพทั้งสองก็รบชนะทั้งสองเมืองและบอกเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีไสยณรงค์อยู่ครองเมืองตะนาวศรี ส่วนทางเมืองทะวายนั้นให้เจ้าเมืองทะวายคนเก่าครองต่อไป ชัยชนะครั้งนี้เป็นอันทำให้แม่ทัพทั้งหลายพ้นโทษ แต่ทางพม่าแม่ทัพกลับถูกทำโทษประการใดไม่ปรากฏ แต่อย่างไรก็ดี การที่ชัยชนะทะวายและตะนาวศรีครั้งนี้ ทำให้อำนาจของไทยแผ่ลงไปทางใต้เท่ากับในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ตีได้หัวเมืองมอญ

ปี พ.ศ. 2137 พระยาลาว เจ้าเมืองเมาะตะมะ เกิดวิวาทกับเจ้าพระยาพะโร เจ้าเมืองเมาะลำเลิง พระยาพะโรกลัวพระยาลาวจะมาตีเมาะลำเลิงจึงให้สมิงอุบากองถือหนังสือมาขอบารมีสมเด็จพระนเรศวรเป็นที่พึ่ง ขอพระราชทานกองทัพไปช่วยป้องกันเมือง สมเด็จพระนเรศวรจึงยอมรับช่วยเหลือพระยาพะโรทันที มีดำรัสสั่งให้พระยาศรีไศลออกไปช่วยรักษาเมืองเมาะลำเลิง ซึ่งแต่บัดนี้ไปได้ยอมมาสวามิภักดิ์เป็นประเทศราชของไทย ฝ่ายข้างพระยาลาวเจ้าเมืองเมาะตะมะ ก็ไปขอความช่วยเหลือทางหงสาวดีบ้าง ทางหงสาวดีให้พระเจ้าตองอูยกทัพมาช่วย แต่กองทัพไทยกับมอญเมาะลำเลิงได้ตีทัพพระเจ้าตองอูแตกไป

ตีเมืองหงสาวดีครั้งแรก

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
อุทยานราชภักดิ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การที่สมเด็จพระนเรศวร ได้หัวเมืองมอญฝ่ายใต้มาเป็นเมืองขึ้น นับว่าเป็นจุดหักเหที่มีนัยสำคัญ ของการสงครามไทยกับพม่า จากเดิม ฝ่ายพม่าเป็นฝ่ายยกทัพมาไทยโดยตลอด การได้หัวเมืองมอญฝ่ายใต้ ทำให้ไทยใช้เป็นฐานทัพ ที่จะยกกำลังไปตีเมืองหงสาวดีได้สะดวก สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกกองทัพหลวงไปตีเมืองหงสาวดี ออกจากพระนคร เมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น3 ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะแม พ.ศ. 2138 มีกำลังพล 120,000 คน เดินทัพไปถึงเมืองเมาะตะมะ แล้วรวบรวมกองทัพมอญเข้ามาสมทบ จากนั้น ได้เสด็จยกกองทัพหลวงไปยังเมืองหงสาวดี เข้าล้อมเมืองไว้ กองทัพไทยล้อมเมืองหงสาวดีอยู่ 3 เดือน และได้เข้าปล้นเมือง เมื่อวันจันทร์ แรม 13 ค่ำ เดือน 4 ครั้งหนึ่ง แต่เข้าเมืองไม่ได้ ครั้นเมื่อทรงทราบว่าพระเจ้าแปร พระเจ้าอังวะ พระเจ้าตองอู ได้ยกกองทัพลงมาช่วยพระเจ้าหงสาวดีถึงสามเมือง เห็นว่าข้าศึกมีกำลังมากนัก จึงทรงให้เลิกทัพกลับ เมื่อวันสงกรานต์ เดือน 5 ปีวอก พ.ศ. 2139 และได้กวาดต้อนครอบครัวในหัวเมืองมณฑลหงสาวดี มาเป็นเชลยเป็นอันมาก และกองทัพข้าศึกมิได้ยกติดตามมารบกวนแต่อย่างใด

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

การสงครามครั้งนี้ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกทัพไปครั้งนี้ เป็นการจู่ไป โดยไม่ให้ข้าศึกมีเวลาพอตระเตรียมการต่อสู้ได้พรักพร้อม และพระราชประสงค์ที่ยกไปนั้น น่าจะมีอยู่ 3 ประการคือ

ประการแรก ถ้าสามารถตีเอาเมืองหงสาวดีได้ก็จะตีเอาทีเดียว

ประการที่สอง ถ้าตีเมืองหงสาวดียังไม่ได้ครั้งนี้ ก็จะตรวจภูมิลำเนา และกำลังข้าศึกให้รู้ไว้

ประการที่สาม คงคิดกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลยให้มาก เพื่อประสงค์จะตัดทอนกำลังข้าศึก และเอาผู้คนมาเพิ่มเติม เป็นกำลังสำหรับพระราชอาณาจักรต่อไป

ข้อสันนิษฐานอื่น ๆ มีอยู่ว่า การกวาดต้อนผู้คนกลับพระราชอาณาจักรไทยครั้งนี้ น่าจะได้ช่วยนำคนไทย ผู้ซึ่งถูกพม่ากวาดต้อนเอาไปเป็นเชลย แล้วเอาตัวไว้ใช้งานตามเมืองต่าง ๆ กลับมาด้วย ประการต่อมา สาเหตุที่ยกทัพกลับนั้น นอกจากจะทรงเห็นว่า กองทัพข้าศึกกำลังระดมยกมาจากอีกสามเมืองใหญ่ มีกำลังมากแล้ว เสบียงอาหารของกองทัพไทยก็น่าจะขาดแคลน เพราะมีกำลังพลมาก และล้อมเมืองหงสาวดีอยู่นานถึงสามเดือน ประกอบกับใกล้เข้าสู่ฤดูฝนแล้ว และประการสุดท้าย การที่พระองค์ถอนทัพกลับ โดยที่พม่าไม่ได้

ยกติดตามตีหรือรบกวนแต่อย่างใด ทั้งที่มีพลเรือนที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับครั้งสงครามประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง ก็น่าจะเป็นเพราะพระองค์ดำเนินการถอนทัพ และนำผู้คนพลเรือนกลับมาอย่างมีระบบ โดยให้พลเรือนล่วงหน้าไปก่อน

ตีเมืองหงสาวดีครั้งที่สอง

พระนเรศวรเข้ากรุงหงสาวดี

พ.ศ. 2142 สมเด็จพระนเรศวรทรงมุ่งหมายจะตีเอาเมืองหงสาวดีให้ได้ จึงตระเตรียมทัพยกไปทั้งทางบกและทางเรือ ได้ออกเกลี้ยกล่อมหัวเมืองต่าง ๆ ให้อ่อนน้อมต่อไทยได้อีกหลายเมือง แม้แต่เชียงใหม่ซึ่งได้ตั้งแข็งเมืองต่อพม่าแล้ว แต่คิดเกรงว่ากรุงศรีสัตนาคนหุตและไทยจะยกทัพไปรุกราน ก็ได้ตัดสินใจยอมอ่อนน้อมมาขอขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาด้วย ส่วนเมืองตองอูกับเมืองยะไข่เมื่อเอาใจออกห่างจากกรุงหงสาวดีไปแล้ว ก็หันมาฝักใฝ่กับไทยและรับว่า ไทยยกทัพไปตีกรุงหงสาวดีแล้ว ก็จะเข้าร่วมช่วยเหลือพระเจ้ายะไข่นั้นอยากได้หัวเมืองชายทะเล ส่วนพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องอยากได้เป็นพระเจ้าหงสาวดีแทน สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงรับเป็นไมตรีกับเมืองทั้งสองนั้น ในระหว่างนั้นพระมหาเถระเสียมเพรียมภิกษุรูปหนึ่งได้เข้ายุยงพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องมิให้อ่อนน้อมแก่ไทย และแจ้งอุบายให้พระเจ้าตองอูนัดจินหน่องคิดอ่านเอาเมืองหงสาวดีเสียเอง พระเจ้าตองอูนัดจินหน่องเห็นชอบด้วยจึงชวนพระเจ้ายะไข่ให้ไปตีเมืองหงสาวดี แล้วพระเจ้าตองอูจนัดจินหน่องจะทำทีเป็นยกกองทัพมาช่วยหงสาวดี พอเข้าเมืองได้แล้วก็หย่าศึกกันเสีย และจะแบ่งประโยชน์ให้ตามที่พระเจ้ายะไข่ต้องการ คือจะยกหัวเมืองชายทะเลให้แก่พระเจ้ายะไข่ แต่ครั้งทัพพระเจ้ายะไข่และทัพพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องเข้าประชิดเมืองหงสาวดีแล้วก็หาเข้าเมืองไม่ ทั้งนี้เพราะพระเจ้านันทบุเรงเกิดทรงระแวงขึ้น ทัพพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องและพระเจ้ายะไข่จึงได้แต่ตั้งล้อมเมืองหงสาวดีไว้

สมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นว่าทางกรุงหงสาวดีกำลังปั่นป่วนจึงเสด็จยกทัพหลวงไปตีหงสาวดี แต่ต้องไปเสียเวลาปราบปรามกบฏตามชายแดนซึ่งพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องได้ยุยงให้กระด้างกระเดื่องเป็นเวลาถึง 3 เดือนเศษ จึงเดินทัพถึงเมืองหงสาวดีช้ากว่ากำหนดที่คาดหมายไว้ ทางฝ่ายพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องและพระเจ้ายะไข่ซึ่งกำลังล้อมเมืองหงสาวดีอยู่ พอได้ทราบข่าวว่าสมเด็จพระนเรศวรยกกองทัพขึ้นไปกำจัดกบฏตามชายแดนเมืองเมาะตะมะและกำลังเดินทัพมาก็แจ้งให้พระเจ้านันทบุเรงทราบ พระเจ้านันทบุเรงก็จำใจอนุญาตให้พระเจ้าตองอูยกทัพเข้าไปในเมืองหงสาวดีได้ และมอบหมายให้พระเจ้าตองอูนัดจินหน่องบัญชาการรบแทนทุกประการ พระเจ้าตองอูนัดจินหน่องจึงกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สมบัติ รวมทั้งพระเจ้านันทบุเรงไปยังเมืองตองอู ทิ้งเมืองหงสาวดีไว้ให้กองทัพพระเจ้ายะไข่ค้นคว้าทรัพย์ที่ยังเหลืออยู่ต่อไป พอพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องออกจากหงสาวดีไปได้ประมาณ 8 วัน กองทัพไทยก็ยกไปถึงเมืองหงสาวดีและยึดเมืองหงสาวดีได้ ครั้นสมเด็จพระนเรศวรได้ทรงทราบว่าพระเจ้าตองอูนัดจินหน่องไม่ซื่อตรงตามคำมั่นที่ได้ให้ไว้ก็ทรงพระพิโรธ จึงเสด็จยกทัพตามขึ้นไปตีเมืองตองอู ได้เข้าล้อมเมืองตองอูอยู่ถึง 2 เดือนก็ไม่อาจตีหักเอาได้ เพราะเมืองตองอูมีชัยภูมิที่ดี ชาวเมืองก็ต่อสู้เข้มแข็ง ประกอบกับฝนตกชุกและทัพไทยขาดเสบียงอาหาร สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพกลับคืนกรุงศรีอยุธยา

กองทัพเรือในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา ผู้กอบกู้เอกราช นอกจากพระปรีชาสามารถด้านการรบแล้ว อีกด้านหนึ่งที่ทรงพระปรีชาสามารถไม่น้อยไปกว่าการรบ คือ การค้าและการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างเสริมความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในสมัยของพระองค์นับว่ามีความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะการค้ากับต่างประเทศได้นำมาซึ่งอาวุธยุทโธปกรณ์ในการรบและบทบาทของอยุธยาต่อการค้าในด้านตะวันออกกับจีนและญี่ปุ่น และการขยายตัวทางการค้ากับตะวันตก โดยแบ่งบทบาทและการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจเป็น 2 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 การค้ากับด้านตะวันออก

การค้ากับ จีน ในช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการรบเป็นส่วนใหญ่ แต่สิ่งสำคัญที่เป็นรากฐานของยุทธปัจจัยในการรบก็คือรายได้ที่เกิดจากการค้าโดยเฉพาะการค้ากับจีนภายใต้ระบบบรรณาการ ในช่วงสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้มีการติดต่อการค้ากับจีนในช่วงต้นรัชกาลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2135 โดยมีการส่งเครื่องราชบรรณาการแก่องค์จักรพรรดิของจีนตามธรรมเนียม มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระนเรศวรปรากฏในบันทึกของจีนทั้ง 3 ฉบับ คือ

1. เจิ้งสือ หรือประวัติราชวงศ์ฉบับหลวง ซึ่งในส่วนว่าด้วยสยาม บันทึกตอนหนึ่งว่า

“กษัตริย์ผู้สืบราชสมบัติได้หมายมั่นจะแก้แค้นให้จงได้ ในระหว่างรัชศกว่านลี่กองทัพข้าศึกได้ยกทัพเข้ามาอีก กษัตริย์ได้จัดกองทัพเข้ากระหน่ำตีจนข้าศึกแตกพ่ายไปราบคาบ และได้ฆ่าราชโอรสของกษัตริย์ตงหมานหนิวด้วย จากนั้นเป็นต้นมา สยามก็ครองความยิ่งใหญ่พังงาในน่านน้ำทางทะเล...

...ครั้งนั้นญี่ปุ่นเข้ายึดเกาหลีในโอกาสเดียวกันนี้ สยามได้เข้าถวายเครื่องราชบรรณาการ ราชทูตประเทศนี้ขออาสาส่งกองทัพเข้าช่วยทำศึกสงคราม”

(เกาหลีได้บันทึกเรื่องราว ปรากฏในบันทึกชื่อ ชวนเมี้ยวจงซิง ของเกาหลี จดหมายเหตุของเกาหลีได้กล่าวว่า ในเดือน 11 คริสตศักราช 1952 ตรงกับพุทธศักราช 2135 ฮั่วปาหลาราชทูตจากสยามมาถวาย

เครื่องราชบรรณาการที่นครหลวง ไปที่เกาหลี ทราบว่ามีข้อเสนอเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางตะวันออก หมายถึงว่า สยามจะช่วยเกาหลีในทางการทหาร โดยสยาม ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแสดงความจำนงขออาสานำทัพไปปราบปรามกวาดล้างถึงถิ่นฐานโจรเตี้ย เกาะฮอกไกโดา ของญี่ปุ่น แต่ทางเกาหลีไม่ตกลงให้กองทัพของสยามเข้าตีญี่ปุ่น เพราะถ้าตีแล้วชนะ ก็จะกลายเป็นว่าอานุภาพของกองทัพเรือของสยามในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นมีมากมายอันจะนำอันตรายกลับมาสู่เกาหลีได้)

2. สือลู่ หรือจดหมายเหตุประจำรัชกาล เช่นบันทึกตอนหนึ่งว่า

“เมื่อวันที่ 31 เดือน 10 ปีที่ 20 พุทธศักราช 2135 แห่งรัชศกว่านลี่ ราชทูต แห่งประเทศสยามจำนวน 27 คน ได้เดินทางไปนครหลวงเพื่อถวายเครื่องราชบรรณาการ องค์จักรพรรดิทรงพระราชทานหมวกและสายคาดเอวตามธรรมเนียม เมื่อ วันที่ 6 เดือนอ้าย ปีที่ 21 พุทธศักราช 2136 แห่งรัชศกว่านลี่..มีฑูตบรรณการมาขออาสาต่อทางกลาโหมขอนำกองทัพช่วยศึกสงคราม...อันทูตบรรณาการแห่งสยามมีความโกรธแค้นต่อการกระทำที่ผิดทำนองครองธรรมนี้จึงได้แสดงความจงรักภักดีโดยอาสายกทัพไปช่วยรบ จักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการให้ชมเชยความจงรักภักดีและเมตตาธรรมเช่นนี้”

3. เอกสารโบราณภาคเอกชน เช่น บันทึกทะเลตะวันออกและตะวันตกของจางเซี่ย ยกย่องว่า “รัชกาลพระนเรศวรนั้นสยามเริ่มเป็นผู้เกรียงไกรบนท้องทะเลแดนไกล ต่อแต่นั้นไปทำศึกสงครามทุกปีจนสามารถดำรงความเป็นใหญ่เหนือประเทศทั้งหลาย” หลักฐานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของกองทัพอยุธยาทั้งทางบกและทางทะเล ซึ่งจะปกป้องการค้าในระบบรัฐบรรณาการที่ส่งเรือสำเภาหลวงของราชสำนักกรุงศรีอยุธยาไปยังประเทศจีนได้บรรลุเป้าหมายด้วย

ด้านที่ 2 การค้ากับตะวันตก

ฉากบังลมญี่ปุ่น แสดงภาพเรือสำเภาของชาวโปรตุเกส เดินทางมาค้าขายในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร

ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรนั้นมีการค้ากับชาวต่างประเทศอาทิ การค้ากับสเปน สเปนได้ส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีเพื่อการค้ากับไทย โดยพยายามเผยแพร่ศาสนาและทำการค้าในแดนที่ชาวโปรตุเกสเคยติดต่อด้วย เมื่อ ค.ศ.1598 ข้าหลวงใหญ่สเปนที่กรุงมะนิลา Don Francisco Tello ได้ส่งนาย Juan Tello de Aguirre มาติดต่อค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจากสมเด็จพระนเรศวรฯ ได้ทรงส่งพระราชสาส์นไปถึงข้าหลวงใหญ่แห่งกรุงมะนิลา แสดงความสนพระทัยที่จะค้าขายกับสเปน ในกรณีนี้ฝ่ายไทยเป็นฝ่ายริเริ่มการติดต่อกับสเปน ดังรายละเอียดในจดหมายจาก Don Francisco Tello ถวายพระเจ้า Philip ที่ 3

“ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยาม...ในพระราชสาส์นนั้น พระเจ้ากรุงสยามทรงประสงค์การพาณิชย์และการค้ากับหมู่เกาะนี้ (หมู่เกาะฟิลิปปินส์) ...โดยที่ได้เห็นว่า พระมหากษัตริย์องค์นี้โปรดเช่นนั้น ปีที่แล้ว (ค.ศ.1598) ข้าพระพุทธเจ้าได้แต่งกัปตัน Juan Tello พร้อมคณะทูตไปเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามเป็นการตอบพระราชสาส์น โดยได้กล่าวถึงความนิยมชมชื่นอย่างใหญ่หลวงสำหรับพระราชไมตรีที่ทรงแสดงต่อข้าพระพุทธเจ้า และความนิยมชมชื่นสำหรับพระราชปรารถนาที่จะให้ชาวสเปนค้าขายในราชอาณาจักร... กัปตัน Juan Tello ได้ออกเดินทางไปสยามและเมื่อปฏิบัติการทูตสมบูรณ์แล้ว เขาได้ทำข้อตกลงด้วยว่า (สยาม) ควรเปิดเมืองท่าเมืองหนึ่งสำหรับการค้าเพื่อให้ชาวสเปนสามารถไปเมืองนั้นได้และตั้งหลักแหล่งได้โดยอิสระ และได้รับการยกเว้นจากภาษีทั้งปวง

รูปวาดของทหารตะวันตกรับจ้างรบในสมัยอยุธยา

สัญญาฉบับนี้เป็นเพียงฉบับที่สองที่ไทยตกลงเซ็นกับประเทศตะวันตก ฉบับแรกได้แก่สนธิสัญญาที่เซ็นกับโปรตุเกสในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างสเปนกับไทยเอื้อประโยชน์ต่อสเปนในหลายๆทาง Don Francisco Tello ได้ส่งคณะทูตคณะที่สองมาถึงกรุงศรีอยุธยา โดยประสงค์ที่จะขออนุญาตสมเด็จพระนเรศวรฯ ส่งบาทหลวงคณะ Dominican มาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเมืองไทย หัวหน้าคณะทูตคณะที่สองนี้ชื่อว่า Juan de Mendoza Gamboa เอกสารเรื่อง Sucesos de las Islas Filipinas (“เรื่องเหตุการณ์ในหมู่เกาะฟิลิปปินส์”) ของ Antonio de Morga ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในเม็กซิโกเมื่อ ค.ศ.1609 (พ.ศ.2152) ได้ระบุไว้ว่านาย Mendoza ล้มเหลวในการติดต่อกับราชสำนักสมเด็จพระนเรศวรฯ เนื่องจากขัดแย้งกับข้าราชการไทยเกี่ยวกับเรื่องของขวัญที่นำมาให้กับฝ่ายไทย ทางฝ่ายราชสำนักไทยต้องการของขวัญที่ดีกว่าของขวัญที่ได้รับจากคณะทูตสเปน สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงประสงค์ที่จะยึดปืนใหญ่ของพวกสเปน นาย Mendoza จึงเห็นจำเป็นที่จะต้องโยนปืนใหญ่เหล่านั้นลงไปในแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อไม่ให้ปืนตกเป็นของไทยเสีย การเจรจาทางการทูตระหว่าง Mendoza กับราชสำนักไทยไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ทางฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงผิดหวังในการค้ากับสเปน ซึ่งมิได้นำกำไรรายได้มาสู่พระคลังเท่าที่ควร จึงไม่ทรงตอบสาส์นของข้าหลวงใหญ่กรุงมะนิลา ส่วนนายMendoza นั้นพยายามออกไปจากเมืองไทยโดยมิได้รับตราอนุญาตจากกรมพระคลัง (โกษาธิบดี) นอกจากนั้นแล้วเขายังกลับมางมปืนที่จมไว้ใต้น้ำกลับขึ้นสู่เรือของเขาและมารับตัวชาวสเปนกับชาวโปรตุเกส ซึ่งประสงค์จะออกนอกประเทศไปพร้อมกับเขา การกระทำ

เหล่านี้ทำให้สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงดำเนินการอย่างเด็ดขาด ทรงส่งทหารพร้อมเรือไล่ตามเรือของ Mendoza มีการรบพุ่งกันในแม่น้ำ ทหารทั้งสองฝ่ายล้มตายไปหลายคน ในที่สุดเรือสเปนก็หลบหนีไปได้ แต่นาย Mendoza เองนั้นบาดเจ็บถึงตาย หลังจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรอยุธยากับสเปนก็ได้หยุดชะงักไปชั่วคราว

สมเด็จพระนเรศวรฯทรงตระหนักถึงความสำคัญของการค้านานาชาติ โดยเฉพาะการค้าทางทะเลเพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจอยุธยา ซึ่งได้รับความเสียหายพอสมควรจากสงครามต่างๆในสมัยนั้น นอกจากนั้นยังทรงต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยจากการค้ากับกรุงมะนิลา ตั้งแต่ปี ค.ศ.1594 (พ.ศ.2137)

ความสัมพันธ์สามเส้าระหว่าง ไทย เขมรและสเปน

จดหมายเหตุของ Dr. Antonio de Morga และหลักฐานสเปนฉบับอื่น ๆกล่าวถึงเหตุการณ์ในเขมร (เมืองละแวก) ไว้มาก เนื่องจากในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ชาวสเปนได้เข้าไปมีบทบาทใน

เหตุการณ์ทางการเมืองภายในของเขมร สเปนพยายามเข้ามามีบทบาทในช่วงที่เขมรต้องรบกับไทย และนอกจากนั้นแล้ว เจ้านายเขมรก็แย่งชิงอำนาจกันเองอยู่ตลอดเวลา ความสัมพันธ์สามเส้าระหว่าง ไทย เขมรและสเปน จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เอกสารภาษาสเปนหลายฉบับเน้นเหตุการณ์ในเขมรสมัยปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “นักผจญภัย” สองราย อันได้แก่ Blas Ruiz และ DiogoVeloso (Belloso) ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการเมืองและการต่างประเทศของเขมร

สมเด็จพระนเรศวรฯ ได้ทรงกรีธาทัพไปตีเมืองละแวกแตกใน ค.ศ.1594 (พ.ศ.2137) ทำให้นักพระสัตถา กษัตริย์เขมร พยายามขอความช่วยเหลือจากสเปน ข้าหลวงใหญ่ของสเปน ณ กรุงมะนิลาตัดสินใจส่งกองทัพมาช่วยเหลือนักพระสัตถา ในต้นปี ค.ศ.1596 (พ.ศ.2138) ทั้งๆที่ชาวสเปนหลายคนที่กรุงมะนิลาไม่เห็นด้วยกับเขา คนจำนวนหนึ่งเกรงว่าสเปนจะต้องกลายเป็นศัตรูของกรุงศรีอยุธยาไปโดยที่ไม่จำเป็น เพราะสมเด็จพระนเรศวรฯเพิ่งส่งพระราชสาส์นมายังกรุงมะนิลาและทรงเชื้อเชิญให้ชาวสเปนไปค้าขายในประเทศสยาม ใน

ที่สุดกองทัพสเปนในบังคับบัญชาของ Juan Júrez Gallinato ก็ประสบปัญหามากมาย และประสบความล้มเหลวเนื่องจากสถานการณ์ในเขมรเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง

แม้ว่าจะมีปัญหามากมายในเขมรในช่วง ค.ศ.1594-1596 และแม้ว่านักแสวงโชคชาวสเปนและโปรตุเกสจะเข้าไปมีบทบาทโดยมีรัฐบาลกรุงมะนิลาหนุนหลังอยู่ ทางฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรฯก็ยังทรงติดต่อกับข้าหลวงใหญ่แห่งกรุงมะนิลาต่อไป ในบรรดาเอกสารสเปนยังคงมีสำเนาพระราชสาส์น(ฉบับแปล) หลงเหลืออยู่ฉบับหนึ่งเป็นเอกสารซึ่งเขียนขึ้นเมื่อ ค.ศ.1598 หรือ 1599 (ราวๆ พ.ศ.2141-2142) ในพระราชสาส์นฉบับนี้สมเด็จพระนเรศวรฯทรงแสดงความพึงพระทัยที่ทางกรุงมะนิลาส่งคณะทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรอยุธยา พระองค์มิได้ทรงเอ่ยถึงเขมร แสดงว่าทรงเน้นแต่เรื่องมิตรภาพและการค้าขายก่อนหน้าที่จะเผชิญปัญหาคณะทูต Mendoza

สรุปได้ว่าสัมพันธภาพระหว่างไทยกับสเปนในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรฯ ได้ดำเนินไปด้วยมิตรภาพบ้าง ความเข้าใจผิดบ้าง และมีการขัดผลประโยชน์กันบ้าง เพราะสเปนมุ่งหวังอยู่ตลอดเวลาที่จะขยายอิทธิพลมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ในขณะที่สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงพยายามควบคุมเขมรให้เป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นเอกสารดังกล่าวนี้จึงให้คุณค่าในแง่ของการนำเสนอข้อเท็จจริงอีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฮอลันดา

ในช่วงปลายรัชสมัยได้มีการติดต่อการค้ากับฮอลันดา โดยบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Vereenigde Oost – Indische Compagnie : V.O.C.) เข้ามาเมืองไทยด้วยหวังอาศัยเรือสำเภาของหลวงราชสำนักอยุธยาไปค้าขายที่เมืองจีนและต้องการหาลู่ทางไปค้าขายที่เมืองจีนโดยตรง จึงส่งผู้แทนของบริษัทไปยังกรุงศรีอยุธยา ในเดือนมิถุนายนปี พ.ศ. 2147 พ่อค้าฮอลันดากลุ่มแรกที่มาถึงกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรได้นำปืนใหญ่ 2 กระบอก มาเป็นเครื่องราชบรรณาการ สินค้าที่ V.O.C. นำเข้ามาเป็นครั้งแรกมีมูลค่า 4 พันกิลเดอร์ ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงโปรดให้การรับรองอย่างดี แต่ฝันของ V.O.C. ที่จะอาศัยเรือสำเภาหลวงของราชสำนักอยุธยาไปเมืองจีนต้องสลายเพราะเกิดศึกพม่าและสมเด็จพระนเรศวรเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2148 ราชสำนักสยามต้องผลัดการส่งเรือสำเภาไปเมืองจีน จนถึงรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ V.O.C. จึงได้เข้ามาตั้งสำนักงานการค้าที่กรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 21512 เพราะอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าของป่า ข้าว สินค้าจีน และอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการค้าของบริษัท

ดังนั้นกล่าวได้ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับการค้าและการขยายพระอำนาจทางเศรษฐกิจ รากฐานความเจริญของกรุงศรีอยุธยา มีความสำคัญอย่างมากเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการค้ากับประเทศจีน ตลอดจนการติดต่อการค้าทางด้านตะวันออกกับกลุ่มประเทศเกาหลีและญี่ปุ่น ซึ่งในรัชสมัยต่อมาได้ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ส่งออกของป่า ได้แก่ หนังกวาง เพื่อทำชุดเกราะ ซามูไร แต่เพียงรายเดียวกับประเทศญี่ปุ่น และภายหลังกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ส่งออกปืนใหญ่และดินปืนให้กับกองกำลังโชกุนและไดเมียวของญี่ปุ่น พร้อมกันนั้นการขยายตัวด้านการค้ากับฮอลันดาได้นำไปสู่การบุกเบิกการค้าและการตั้งสถานีการค้าในประเทศไทยซึ่งนำมาสู่การรับรู้การส่งออกสินค้าจำนวนมากจากภายในทวีปผ่านกรุงศรีอยุธยาไปยังหัวเมืองต่าง ๆ จนเกิดการเชื่อมโยงการค้าทางทะเลผ่านเมืองเพชรบุรี มะริด และตะนาวศรี เรื่องราวของการขยายตัวทางการค้าทางทะเลได้ส่งผลให้เป็นความทรงจำและความรับรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่อเรือที่เรียกกันว่า ชายฝั่งทะเลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลานี้นอกจากจะเป็นช่วงเส้นทางเอกราชและขยายอำนาจสูงสุดทางการเมืองการปกครองและการ

สงครามแล้ว สภาพเศรษฐกิจก็อยู่ในสภาพที่เรียกว่ามีความมั่นคงและเป็นรากฐานของเศรษฐกิจกรุงศรีอยุธยาในระยะเวลาต่อมาในฐานะเมืองท่าและสถานีการค้าที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ทั้งสิ้นทั้งปวงของพระองค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและคนไทยทั้งมวล ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ จะอยู่ในสนามรบและชนบทโดยตลอด มิได้ว่างเว้น พระราชกรณียกิจและเหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยของพระองค์มีดังนี้

พุทธศักราช 2107 พระชนมายุ 9 พรรษา สมเด็จพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ พม่ายกมาตีกรุงศรีอยุธยา ทรงถูกนำไปเป็นตัวประกัน ณ กรุงหงสาวดี ประทับ 6 ปี

พุทธศักราช 2113 พระชนมายุ 15 พรรษา เสด็จฯ กลับจากกรุงหงสาวดี

พุทธศักราช 2114 พระชนมายุ 16 พรรษา เสด็จขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก มีอำนาจบัญชาการหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง

พุทธศักราช 2117 พระชนมายุ 19 พรรษา ทรงยกทัพไปพร้อมกับสมเด็จพระราชบิดา เพื่อสมทบกับทัพหลวงตีเมืองเวียงจันทน์

พุทธศักราช 2121 พระชนมายุ 23 พรรษา ทรงเรือพระที่นั่งไล่กวดจับพระยาจีนจันตุที่ลงเรือหนีไปปากแม่น้ำเจ้าพระยา ในการสู้รบครั้งนั้น พระองค์ทรงแสดงความกล้าหาญอย่างยอดเยี่ยม

พุทธศักราช 2122 พระชนมายุ 24 พรรษา ทรงเป็นแม่ทัพต่อสู้กับพระทศราชาซึ่งคุมกองทัพเขมรเข้ามาตีโคราชและหัวเมืองชั้นใน และทรงได้รับชัยชนะทั้งที่ทรงมีกำลังทหารน้อยกว่า

พุทธศักราช 2124 พระชนมายุ 26 พรรษา พระเจ้ากรุงหงสาวดีสวรรคตได้เสด็จฯ ไปกรุงหงสาวดีในพิธีบรมราชาภิเษกกษัตริย์ องค์ใหม่แทนพระราชบิดา

พุทธศักราช 2126 พระชนมายุ 28 พรรษา ได้เป็นแม่ทัพยกไปช่วยเมืองหงสาวดีไปตีเมืองลุม เมืองคัง ในรัฐไทยใหญ่ ตามคำสั่งของพม่า

พุทธศักราช 2127 พระชนมายุ 29 พรรษา ทรงประกาศอิสรภาพของไทย ณ เมืองแครง พระเจ้ากรุงหงสาวดีให้สุระกำมายกกองทัพตามมาไล่จับสมเด็จพระนเรศวร พระองค์ทรงยิงปืนข้ามแม่น้ำสะโตงถูกสุระกำมา แม่ทัพพม่าตายและทรงได้รับมอบอำนาจให้บัญชาการบ้านเมืองสิทธิ์ขาดแต่ผู้เดียวสงครามไทยกับพม่า พระยาพะสิมยกกำลัง 130,000 คนมาทางเมืองสุพรรณบุรี พระเจ้าเชียงใหม่มาทางเหนือตีพม่าแตกกลับไป

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช **จังหวัดอ่างทอง**

พุทธศักราช 2128 สงครามไทยกับพม่า ทรงสู้รบกับพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศ พม่า 150,000 คน ไทย 80,000 คน ไทยตีทัพพม่าแตกกลับไป

พุทธศักราช 2129 สงครามไทยกับพม่า พระเจ้าหงสาวดียกกำลังทหาร 250,000 คน มาล้อมกรุงอยู่ 6 เดือน ไทยมีกำลัง 80,000 คน ตีขับไล่พม่าจนต้องถอยทัพกลับไป ไม่สามารถเข้าถึงกำแพงพระนครได้

พุทธศักราช 2133 พระชนมายุ 35 พรรษา สมเด็จพระมหาธรรมราชาพระราชบิดาสวรรคต พระองค์เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2133 ทรงสถาปนาพระเอกาทศรถ เป็นพระมหาอุปราชา และมีพระเกียรติยศสูงเสมอพระเจ้าแผ่นดินอีกพระองค์หนึ่ง

สงครามไทยกับพม่า พระมหาอุปราชายกมาครั้งแรกที่สุพรรณบุรี พม่า 300,000 คน ไทยมีกำลัง 80,000 คน ตีพม่าแตกพ่ายไป จับพระยาพะสิมแม่ทับพม่าที่จระเข้สามพันธุ์

พุทธศักราช 2135 พระชนมายุ 37 พรรษา สงครามยุทธหัตถี พม่า 240,000 คน ไทย 100,000 คน รบกันที่เมืองสุพรรณบุรี ทรงมีชัยชนะฟันพระมหาอุปราชามังกะยอชวาแห่งกรุงหงสาวดี ด้วยพระแสงของ้าวสิ้นพระชนม์ เมื่อวันจันทร์ที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2135

สงครามเมืองทะวาย ตะนาวศรี ไทย 100,000 คน ตีได้เมือง

พุทธศักราช 2136 สงครามเมืองเขมร ไทย 130,000 คน เขมร 75,000 คน ไทยตีได้เมืองเขมร

พุทธศักราช 2137 สมครามไทยกับพม่า ไทยตีได้หัวเมืองมอญ

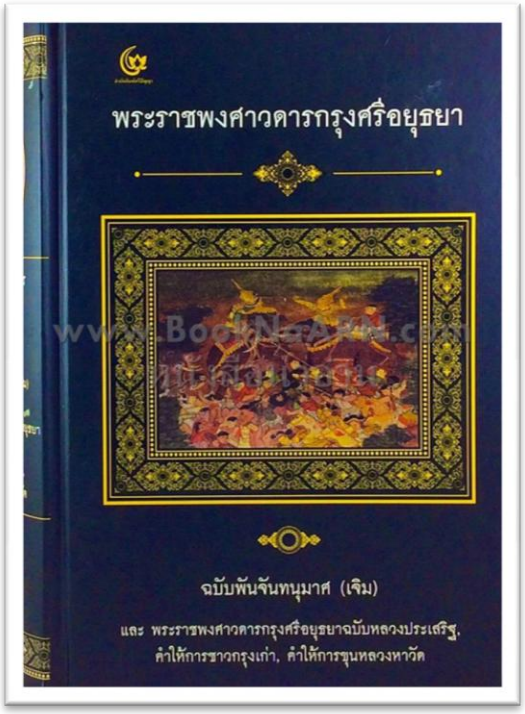
พุทธศักราช 2138 สงครามไทยกับพม่า ยกทัพไปตีเมืองหงสาวดีครั้งที่ 1 ไม่สำเร็จ ไทยมีกำลัง 120,000 คน

พุทธศักราช 2142 สงครามไทยกับพม่า ยกทัพไปตีเมืองหงสาวดีได้สำเร็จ ไทย 100,000 คน แล้วไปล้อมเมืองตองอูอยู่ 2 เดือน เสบียงอาหารหมดต้องยกทัพกลับ

พุทธศักราช 2146 สงครามเมืองเขมร ได้เมือง

พุทธศักราช 2147 สงครามครั้งสุดท้ายของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยกทัพไปตีกรุงอังวะ ไทยจำนวน 200,000 คน แต่ทรงประชวร และเสด็จสวรรคตเสียก่อน

ชีวิตส่วนพระองค์

พระราชประวัติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชส่วนใหญ่ได้จากพระราชพงศาวดารอยุธยา ซึ่งมักมีการจดบันทึกในพระราชกรณียกิจ ซึ่งส่วนใหญ่บันทึกถึงการทำสงครามกับอาณาจักรเพื่อนบ้านเป็นอันมาก จนมองข้ามเกี่ยวกับเจ้านายฝ่ายในหรือพระมเหสีของพระองค์ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการปรากฏพระนามของเจ้านายฝ่ายใน ในเอกสารของต่างชาติ 5 ฉบับด้วยกัน ซึ่งได้แก่ จดหมายเหตุสเปน (History of the Philippines and Other Kingdom) ของบาทหลวงมาร์เชโล เด ริบาเดเนย์รา (Marchelo de Ribadeneira, O.F.M), จดหมายเหตุวันวลิต, พงศาวดารละแวก, คำให้การขุนหลวงหาวัด และพงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว ซึ่งปรากฏพระนามพระมเหสี 3-4 พระองค์ โดยมีพระนามดังนี้

พระมณีรัตนา หรือ เจ้าขรัวมณีจันทร์ จากจดหมายเหตุวันวลิต

โยเดียมี้พระยา พระราชธิดาในพระเจ้านรธามังสอ กับพระนางเชงพยูเชงเมดอ ปฐมวงศ์พม่าที่ปกครองอาณาจักรล้านนา จากพงศาวดารพม่า

พระเอกกษัตรีย์ พระราชธิดาในพระเจ้าศรีสุพรรณมาธิราช เจ้าแผ่นดินเขมร จากพงศาวดารเขมร

มีการกล่าวถึง พระมณีรัตนา และเจ้าขรัวมณีจันทร์ ว่าอาจเป็นบุคคลเดียวกัน แต่บ้างก็ว่าอาจเป็นคนละคนกัน โดยเชื่อว่า พระมณีรัตนาอาจเป็นเจ้าหญิงที่สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ละโว้สายสุพรรณภูมิของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระมหินทราธิราช ซึ่งในขณะนั้นเจ้านายฝ่ายในในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า พระรัตนมณีเนตร หรือ พระแก้วฟ้า ซึ่งเป็นพระขนิษฐาต่างชนนีของพระวิสุทธิกษัตรีย์ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นพระนางจะมีศักดิ์เป็นพระมาตุจฉาของพระนเรศวร อย่างไรก็ตามเจ้าขรัวมณีจันทร์มีบทบาทสูงกว่าพระมเหสีจากเชียงใหม่และเขมร โดยมีการสถาปนาพระนางเป็นอัครมเหสีดังที่ปรากฏในคำให้การขุนหลวงหาวัดที่กล่าวถึงเมื่อครั้งที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จขึ้นเสวยราชย์สมบัติต่อจากพระราชบิดา ความว่า *“ส่วนพระนเรศวรนั้น ก็เข้าไปยังกรุงศรีอยุธยา ก็เสด็จเข้าสู่พระราชฐานอันอัครเสนาบดีและมหาปุโรหิตทั้งปวง จึงปราบดาภิเษกแล้วเชื้อเชิญให้เสวยราชสมบัติ จึงถวายอาณาจักรเวนพิภพแล้วจึงถวายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ทั้ง 5 และเครื่องมหาพิไชยสงครามทั้ง 5 ทั้งเครื่องราชูปโภคทั้งปวงอันครบครัน แล้วจึงถวายพระนามใส่ในพระสุพรรณบัตรสมญา* ***แล้วฝ่ายในกรมจึงถวายพระมเหษีพระนามชื่อพระมณีรัตนา*** *และถวายพระสนมกำนัลทั้งสิ้น แล้วครอบครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช 952 ปีขาลศก อันพระเอกาทศรถนั้นก็เปนที่มหาอุปราช”*

พระราชโอรส พระราชธิดาในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร จังหวัดสระแก้ว

มีการกล่าวถึงพระราชโอรสในสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในจดหมายเหตุสเปน (History of the Philippines and Other Kingdom) ของบาทหลวงมาร์เชโล เด ริบาเดเนย์รา (Marchelo de Ribadeneira, O.F.M) ที่เขียนขึ้นจากคำบอกเล่าของบาทหลวงนิกายฟรานซิสกันที่เคยพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2125 ปลายรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช และ พ.ศ. 2139 ตรงกับต้นรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยเนื้อความในจดหมายเหตุนี้ได้มีการอธิบายถึงกระบวนพยุหยาตราชลมารคของพระเจ้าแผ่นดินสยาม โดยมีเนื้อความตอนหนึ่งที่ได้กล่าวถึงพระอัครมเหสีและพระราชโอรสผู้ทรงพระเยาว์โดยเสด็จด้วย ความว่า

“...เรือสี่ลำเหล่านี้หยุดที่พระอารามแห่งหนึ่งบนชายฝั่ง เพราะพวกเขาคาดหมายว่า พระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเจริญพระพุทธมนต์และทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ตามติดมาอย่างใกล้ชิดเรือสี่ลำนั้นเป็นเรืออื่น ๆ อีกหลายลำที่ใหญ่กว่านั้น แต่ละลำบรรทุกผู้คนมากมายที่แต่งกายด้วยเครื่องแบบประเภทต่าง ๆ เรือแต่ละลำมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แห่งพระราชสำนัก ๑ คน แล้วจากนั้นเป็นพระราชกุมารพระองค์เยาว์ที่สุดในบรรดาแผ่นดินที่เสด็จปรากฏพระองค์ในเรือพระที่นั่งที่ตกแต่งอย่างหรูหรามาก ตามติดมาเป็นสมเด็จพระอัครมเหสีและสาวสรรกำนัลใน สมเด็จพระอัครมเหสีประทับแต่เพียงลำพังพระองค์ และบรรดานางกำนัลนั่งในเรือลำอื่นตกแต่งอย่างน่าอัศจรรย์ และกั้นด้วยม่านอย่างรอบคอบจนเป็นไปได้ที่จะสามารถมองผ่านม่านจากภายในสู่โลกภายนอกได้ โดยที่คนภายนอกไม่เห็นคนภายใน...”

เมื่อนำเหตุการณ์ที่บาทหลวงสเปนได้เขียนบอกเล่าไว้ไปเทียบเคียงกับพระราชพงศาวดารฯ ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์เจ้ากรม (จาด) จะพบว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้มีการกล่าวถึงพระราชพิธีอาสวยุทธ และการต้อนรับคณะทูตกัมพูชาที่เดินทางมาถวายเครื่องราชบรรณาการยังราชสำนักอยุธยาซึ่งตรงกับเหตุการณ์การเสด็จฯทางชลมารคและการออกรับทูตกัมพูชาในจดหมายเหตุของสเปน โดยบางทีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชอาจมีพระราชโอรสมากกว่า 1 พระองค์แล้ว เนื่องจากในจดหมายเหตุมีการใช้คำว่า *"พระราชกุมารพระองค์เยาว์ที่สุด"* นอกจากนี้สมเด็จพระนเรศวารมหาราชก็มีพระราชธิดาด้วย โดยมีการกล่าวถึงพระเจ้านรธามังสอ เจ้าผู้ครองล้านนา ด้วยเหตุที่พระเจ้านรธามังสอได้รับการช่วยเหลือจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อจัดการปัญหาเมืองขึ้นแข็งเมือง และช่วยป้องกับการรุกรานข้าศึก ด้วยการเกื้อกูลกันดังกล่าว ได้สร้างสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับนรธามังสอและสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงยกพระราชธิดาให้สมรสกับเมงสาตุลอง ผู้ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระเจ้านรธามังสอ โดยพระเจ้านรธามังสอก็ได้ถวายพระราชธิดาให้เป็นพระมเหสีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชด้วย โดยการมอบพระราชธิดาของพระเจ้านรธามังสอแด่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

พระนเรศวรเสด็จสวรรคต

พุทธศักราช 2148 สมเด็จพระนเรศวร ทรงกรีฑาทัพไปตีกรุงอังวะ โดยยกทัพหลวง 100,000 นาย ออกจากอยุธยา ไปทางเมืองเชียงใหม่ไปข้ามน้ำสาลวินที่เมืองหาง แล้วผ่านแว่นแคว้นไทยใหญ่ไปเข้าแดนพม่าที่ใกล้เมืองอังวะ ทางที่กะนี้สะดวกกว่าจะยกไปทางเมืองมอญ เพราะไปทางเมืองมอญจะต้องรบพุ่งกับเมืองตองอูและเมืองแปรก่อน จึงจะผ่านขึ้นไปถึงเมืองอังวะได้ ไปทางเมืองเชียงใหม่เดินทางในพระราชอาณาจักรไปจนในแดนไทยใหญ่ พวกไทยใหญ่ที่เข้ากับไทยก็มีมาก โดยจะมีบางเมืองที่จะต่อสู้ก็จะไม่แข็งแรงเท่าไรนัก เพราะเจ้าเมืองอังวะก็เพิ่งได้เมืองเหล่านี้ไว้ในอำนาจ ที่สมเด็จพระนเรศวรเสด็จทางเมืองเชียงใหม่ คงเป็นด้วยเหตุเหล่านี้ เห็นจะเอาเมืองเชียงใหม่เป็นที่ประชุมพล และเกณฑ์กองทัพมอญทัพชาวลานนาเข้าสมทบกองทัพไทย จำนวนพลเบ็ดเสร็จคงจะราวสัก 200,000 คน แต่รายการที่มีในหนังสือพระราชพงศาวดารน้อยนักปรากฏแต่ว่าสมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จออกจากพระนครเมื่อ ณ วันพฤหัสบดี เดือนยี่ แรม 8 ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. 2127 เสด็จโดยกระบวนเรือไปตั้งทัพชัย ณ ตำบลพระหล่อ แล้วยกกองทัพบกไปทางเมืองกำแพงเพชร ครั้นเสด็จไปถึงเมืองเชียงใหม่หยุดพักจัดกระบวนทัพอยู่เดือน 1 แล้วให้กองทัพสมเด็จพระเอกาทศรถยกไปทางเมืองฝาง ส่วนกองทัพหลวงยกไปทางเมืองหาง สมเด็จพระนเรศวรฯทรงนำกองทัพไทยออกจากเชียงใหม่พร้อมกับพระเจ้าเชียงใหม่และลูกพระเจ้าเชียงใหม่ทั้งสามไปโดยทัพหลวงยกพยุหโยธาไปทางเมืองหางและโปรดให้สมเด็จพระเอกาทศรสทรงนำทัพอีกส่วนหนึ่งไปทางเมืองฝางนอกจากนั้นในตำนานพระธาตุเมืองน้อย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีชายแดนอยู่ติดกับพื้นที่อำเภอเวียงแหง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ใช้เส้นทางเดินทัพไปยังประเทศพม่าโดยผ่านเมืองน้อย ซึ่งตอนนั้นเป็นชุมชนของชนเผ่าลัวะ (ปัจจุบันมีเจดีย์โบราณศิลปะล้านนาปรากฏให้เห็น สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงสมัยสุโขทัย-อยุธยา) เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จถึงเขตเมืองหาง ทรงทัพหลวงที่ตำบลทุ่งแก้วหรือทุ่งดอนแก้ว แรมทัพในตำบลนี้ และเกิดทรงพระประชวรขึ้น

สมเด็จพระนเรศวร ทรงพระประชวรด้วยพระโรคอันใด และจากสาเหตุอะไร

สำหรับพระราชประวัติในส่วนนี้ ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ยังมีการถกเถียงกันว่าแท้จริงแล้วสมเด็จพระนเรศวรทรงพระประชวรด้วยพระโรคอันใด และจากสาเหตุอะไร จึงมีการค้นคว้าและนำเสนอไว้อยู่สองถึงสามประเด็น

โดยข้อมูลจากวิกิพีเดียระบุว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงพระประชวรเป็นหัวระลอก (ฝี) ขึ้นที่พระพักตร์ แล้วกลายเป็นบาดทะพิษ (บาดทะยัก) พระอาการหนัก

อย่างไรก็ดีในความจดจำของคนไทย ก็มีข้อมูลหลายทาง เช่นว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงประชวรจากอาการฝีที่พระนลาฏ บางตำนานบอกว่าเป็นฝีระลอก ขึ้นที่พระพักตร์ แล้วเกิดเป็นพิษ (อาจจะเป็นสิวหัวช้างที่อักเสบแล้วติดเชื้อ) ขณะที่หลายกระแสก็ระบุว่าโดยคาดเดาว่า อาจจะโดนผึ้งต่อยแล้วแพ้พิษ

ทั้งนี้ บางแหล่งระบุว่า หลักฐานที่ค่อนข้างเป็นทางการ หาอ่านได้จากพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาซึ่งชำระสมัยรัชกาลที่ 4 กล่าวว่าเป็นทรงฝีที่พระนลาฏ ขณะที่พงศาวดารฉบับเก่าๆ หลายแหล่งระบุว่า 'ทรงพระประชวร' เท่านั้น

ส่วนในมุมเรื่องแมลงพิษ มีระบุไว้ใน 'คำให้การขุนหลวงหาวัด' ฉบับหลวง เนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวไว้ดังนี้ "อันองค์พระนเรศร์นั้นเสด็จอยู่เมืองห่าง (หาง) เพราะเหตุฉนี้จึ่งถวายพระนามเรียกองค์พระนารายน์เมืองห่าง เปนกรุงหยุดพักอยู่กลางทางของพระองค์ ครั้นเสร็จการมงคลพิธีแล้วพระองค์ก็ยกไปเมืองหงษา จึ่งทรงช้างพระที่นั่งสุวรรณปฤษฎางค์ ก็พ้นเมืองทางไกลได้เจ็ดวัน จึ่งพ้นไปน่าเขาเขียวดงตะเคียนใหญ่ จึ่งมีศาลนางเทพารักษ์อยู่ที่ต้นตะเคียนใหญ่ มีอานุภาพศักดิสิทธิยิ่งนัก เสนาจึ่งทูลเชิญเสด็จให้ลงจากช้างพระที่นั่งเมื่อจักมีเหตุมานั้น พระนเรศร์จึ่งถามเสนาว่า เทพารักษ์นี้เปนเทพารักษ์ผู้ชายฤาผู้หญิง เสนาจึ่งทูลว่า อันเทพารักษ์เปนนาง ศักดิสิทธิยิ่งนัก พระนเรศร์จึ่งตรัสว่าอันเทพารักษ์นี้เปนแต่นางเทพารักษ์ดอก ถ้าจักเปนเมียเราก็จักได้เราไม่ลงจากช้าง ครั้นพระนเรศร์ตรัสดังนี้แล้ว ก็ทรงช้างพระที่นั่งผ่านน่าศาลนางเทพารักษ์นั้นไป จึ่งเห็นเปนตัวแมลงภู่บินตรงมาน่าช้างแล้วก็เข้าต่อยเอาที่อุณาโลม องค์พระนเรศร์นั้นก็สลบอยู่กับหลังช้างพระที่นั่ง แล้วก็เสด็จสู่สวรรคตที่ตรงน่าเขาเขียวเสนาทั้งปวงจึ่งเชิญพระศพ แล้วก็กลับมายังพลับพลาเมืองห่าง ส่วนพระเอกาทศรถนั้นก็ยกพลไปถึงแดนเมืองหงษา จึ่งตีบ้านกว้านกวาดได้มอญลาวหญิงชายเปนอันมาก แล้วจักยกเข้าตีเมืองหงษา ก็พอเสนาอำมาตย์ให้ม้าใช้เร่งรีบไปทูลความพระนเรศร์สวรรคต พระองค์ครั้นทราบดั่งนั้นก็เร่งรีบยกพลโยธาทัพกลับมายังเมืองห่าง ครั้นถึงแล้วก็เสด็จเข้าไปสู่ยังสถานพระเชษฐา จึ่งกอดพระบาทพระพี่ยาเข้าแล้ว ก็ทรงพระกรรแสงโศกาอาดูรร่ำไรไปต่าง ๆ พระองค์ก็กอดพระเชษฐาเข้าแล้วก็สลบลงอยู่กับที่ แต่ทรงพระกรรแสงแล้วสลบไปถึงสามครั้ง ครั้นพระองค์ก็ได้สมฤดีคืนมาแล้ว พระองค์จึ่งมีพระบัณฑูรตรัสสั่งให้หาพระโกษฐทองทั้งสองใบที่ใส่พระศพ แล้วจึ่งเชิญขึ้นสู่บนพระราชรถ แล้วก็แห่แหนเปนกระบวนมหาพยุหยาตราอย่างใหญ่มาจนถึงกรุงอยุทธยาธานี"

สถานที่สมเด็จพระนเรศวรสวรรคต

ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่เมืองแหง จังหวัดเชียงใหม่

เรื่องสถานที่สวรรคต ซึ่งยังคงถกเถียงกันว่าแท้จริงแล้วทรงสวรรคตที่เมืองหางที่พม่า หรือในเวียงแหง เชียงใหม่กันแน่ ทั้งนี้ข้อมูลทั่วไประบุว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงยกทัพออกจากเชียงใหม่แล้ว ได้เสด็จต่อไปยังเมืองหาง และสวรรคตที่นั่นในปี 2148 แต่ต่อมา มีนักวิชาการชื่อ **ชัยยง ไชยศรี** ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้เสนอทฤษฎีประวัติศาสตร์ **"พื้นที่สวรรคตสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อยู่ที่เมืองแหง"** หรืออำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ แทนที่จะเป็น "เมืองหาง" ในพม่า ซึ่งนับว่าเป็นข้อมูลที่สั่นสะเทือนวงวิชาการ และประวัติศาสตร์ไทยไม่น้อย โดยเวียงแหงเป็นอำเภอเล็ก ๆ อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่

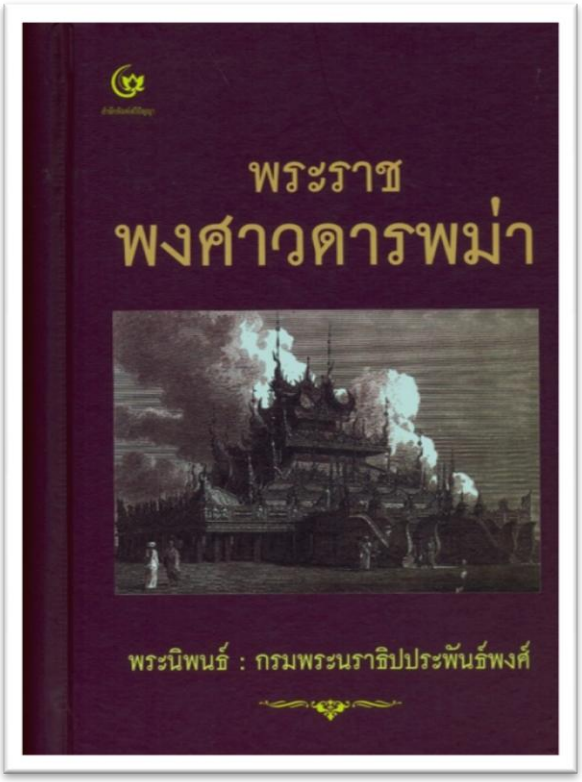

วารสารพิฆเนศวร์

ชัยยง ไชยศรี

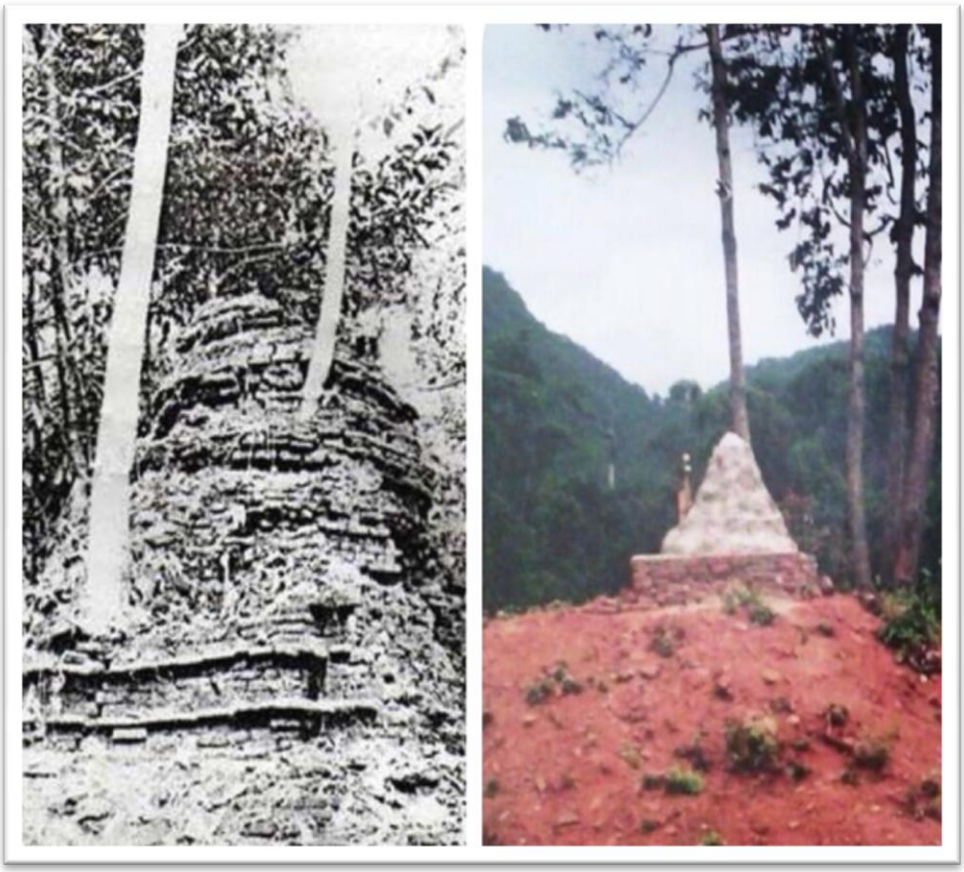
ทว่าประเด็นพื้นที่สวรรคตของมหาราชผู้ยิ่งใหญ่พระองค์นี้กลับคลุมเครือไม่ชัดเจน ในบทความเรื่อง **พื้นที่สวรรคตสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ของชัยยง ไชยศรีในวารสารพิฆเนศวร์ซึ่งจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่** กล่าวถึงการบันทึกสถานที่สวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากพงศาวดารไทยที่บันทึกมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯให้ชำระขึ้นใน พ.ศ.2223 เป็นการบันทึกภายหลังที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จสวรรคตแล้ว 75 ปี นับว่าเป็นพงศาวดารไทยที่บันทึกใกล้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมากที่สุด โดยได้บันทึกพื้นที่สวรรคตว่าอยู่ในเมืองหลวง ตำบลทุ่งดอนแก้ว ขณะที่มหาราชวงษ์พงศาวดารพม่า โดยพม่าได้บันทึกพื้นที่สวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรไว้ชัดเจนว่า “...ครั้นลุจุลศักราช 974 พระเจ้าอยุธยา พระนเรศทรงเสด็จยกกองทัพ 20 ทัพ มาทางเชียงใหม่จะไปตีเมืองอังวะ ครั้นเสด็จถึงเมืองแหง แขวงเมืองเชียงใหม่ ทรงประชวรในเร็วพลันก็สวรรคตในที่นั้น”

ตำนานพงศาวดารของพม่า

นอกจากนั้นในตำนานพงศาวดารของพม่าได้กล่าวไว้ว่า “พระเจ้าอังวะ ตั้งแข็งเมืองไม่ยอมขึ้นกับกรุงหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีจึงได้ยกกองทัพไปตีเมืองอังวะ โดยได้ชักชวนให้กรุงศรีอยุธยา กรุงศรีสัตนาคนหุตและเมืองเชียงใหม่ยกกองทัพไปช่วย กรุงศรีสัตนาคนหุตและเมืองเชียงใหม่ยกทัพไปตามกำหนด แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงถ่วงเวลาแกล้งเดินทัพไปช้า ๆ เพื่อรอให้ทัพหงสาวดีตีกรุงอังวะเสียก่อน หากทัพพระเจ้าหงสาวดีเพลี่ยวพล้ำแก่ทัพอังวะ สมเด็จพระนเรศวรจะได้ตีตลบหลังกองทัพหงสาวดี ”นอกจากนั้นในตำนานพระธาตุเมืองน้อย อำภอปาย จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีชายแดนอยู่ติดกับพื้นที่อำเภอเวียงแหง มีการกล่าวอ้างถึงสถานที่เสด็จเดินทัพผ่านบริเวณบ้านเมืองน้อยเพื่อเข้าไปตีพม่าว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ใช้เส้นทางเดินทัพไปยังประเทศพม่าโดยผ่านเมืองน้อย ซึ่งตอนนั้นเป็นชุมชนของชนเผ่าลัวะ (ปัจจุบันมีเจดีย์โบราณศิลปะล้านนาปรากฏให้เห็น สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงสมัยสุโขทัย-อยุธยา)

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จถึงเขตเมืองหาง ทรงทัพหลวงที่ตำบลทุ่งแก้วหรือทุ่งดอนแก้ว แรมทัพในตำบลนี้ ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรทรงพระประชวร รับสั่งให้ข้าหลวงไปอัญเชิญสมเด็จพระเอกาทศรสเสด็จจากเมืองฝางไปเข้าเฝ้าในวันเสาร์ขึ้น 6 ค่ำเดือน 6 ปีมะเส็งเบญจศก (พ.ศ.2136) ในวันจันทร์ ขึ้น 8 ค่ำเดือน 6 ปีมะเส็ง พ.ศ. 2148 ก็เป็นเวลาที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จสวรรคต ขณะนั้นทรงมีพระชนมพรรษาได้ 50 ปีเสด็จอยู่ในราชสมบัติได้ 15 พระพรรษาสถานที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จสวรรคตได้ทรงเป็นพระสถูปเจดีย์ขึ้นที่เมืองหางในรัฐฉานประเทศพม่า ปัจจุบันพระสถูปเจดีย์อันเก่าแก่ได้ถูกทำลายลงหมดสิ้น ไม่มีแม้แต่ซากอิฐเหลือให้เห็น จนประมาณเมื่อปี พ.ศ.2502 ขณะนั้นรัฐบาลพม่าเริ่มปราบปรามชนกลุ่มน้อยชาวไทยใหญ่ที่ต่อต้านรัฐบาลพม่าเพื่อแยกการปกครองเป็นอิสระแต่พม่าไม่ยอม ชนกลุ่มน้อยชาวไทใหญ่จึงได้ก่อการกบฏขึ้นทั่วทุกหนทุกแห่งในรัฐไทยใหญ่ ได้มีการจัดตั้งกองทัพกู้อิสรภาพของชาวไทยใหญ่ขึ้นเพื่อสู้รบกับฝ่ายรัฐบาลพม่า

กองมูขุนหอคำไตย

เมื่อเวลาที่จะออกศึกสู่รบกับฝ่ายรัฐบาลพม่า กองทัพกู้อิสรภาพชาวไทยใหญ่เหล่านี้จะต้องไปบวงสรวงสักการะดวงวิญญาณของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่สถูปเจดีย์ของพระองค์เสียก่อน ปรากฏว่าในการสู้รบทุกครั้งฝ่ายกองทัพกู้อิสรภาพชาวไทยใหญ่มักจะประสบชัยชนะฝ่ายรัฐบาลพม่าอย่างง่ายดาย ทำให้พม่าเคียดแค้นเป็นหนักหนา จึงได้ใช้ระเบิดทำลายพระสถูปเจดีย์เหล่านี้เสียหมด หนำซ้ำยังใช้รถแทร็กเตอร์เกรดทำลายจนราบเรียบไม่เหลือซากให้คณะกู้อิสรภาพไทยใหญ่มาสักการะได้อีกต่อไป ทำให้คนไทยพลอยไม่ได้มีโอกาสเห็นสถานที่ซึ่งวีรบุรุษของชาติสวรรคตอีกเลยบริเวณที่ประดิษฐานพระสถูปเจดีย์สมเด็จพระ

นเรศวรมหาราชนี้เรียกว่า “กองมูขุนหอคำไตย” เป็นภาษาไทยใหญ่หมายถึง “พระเจดีย์ของพระเจ้าแผ่นดินไทย” บริเวณนี้อยู่ห่างจากชายแดนไทย-พม่า ทางด้านตะวันตกของอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่เป็นระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร เหนือบริเวณนี้ขึ้นไปเล็กน้อย ปัจจุบันคือเมืองแกน เป็นเมืองที่สมเด็จพระนเรศวรทรงพระประชวรพระนาภีอย่างหนัก ทรงตั้งทัพอยู่ ณ ที่นั่น คำว่า “แกน” เป็นภาษาล้านนาและไทยใหญ่แปลว่า “เจ็บปวดอย่างรุนแรง” เลยเมืองแกนนี้ไปอีกเล็กน้อยเป็นเมืองหาง เมืองงายเป็นเมืองที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกรีฑาทัพผ่านเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่พระองค์จะเสด็จสวรรคตที่เมืองหาง มีผู้พบเสาพะเนียดอยู่เป็นจำนวนมากปรากฏอยู่ ต่อมาทางการได้เก็บรวบรวมและนำไปไว้ที่บริเวณพระสถูปแห่งนี้พร้อมกับซากอิฐจากพระเจดีย์สวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่เมืองหาง

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องเส้นทางเดินทัพและสถานที่สวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อาจยังไม่ชัดเจน เนื่องจากเรื่องราวในพงศาวดารต่าง ๆ ทั้งที่เขียนจากไทยและพม่ายังมีข้อมูลบางส่วนไม่ตรงกัน โดยเฉพาะชื่อเมืองที่สวรรคต บ้างก็กล่าวว่าทรงเสด็จสวรรคตที่เมืองหาง ขณะที่บางตำนานบอกว่าสวรรคตที่เมืองแหน จึงเป็นที่น่าสนใจว่าท้ายที่สุดแล้วสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กษัตริย์นักรบของแผ่นดินสยามสวรรคตที่เมืองไหนกันแน่

เรื่องวัน สวรรคตนี้มีรายละเอียดกล่าวต่างกัน พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขากล่าวว่าเสด็จสวรรคตวันจันทร์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6 เพลาชายแล้ว 2 บาท ปีมะเส็ง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์คำนวณแล้วตรงกับวันจันทร์ที่ 25 เมษายน 2148 ในหนังสือ A History of Siam ของ W.A.R. Wood กล่าวว่าสวรรคตวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1605 (พ.ศ. 2148) พระชันษาได้ 50 ปี เสวยราชสมบัติได้ 15 ปี

ราชการสงครามในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่และสำคัญยิ่งของชาติไทย พระองค์ได้กู้อิสรภาพของไทยจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก และได้ทรงแผ่อำนาจของราชอาณาจักรไทย อย่างกว้างใหญ่ไพศาล นับตั้งแต่ประเทศพม่าตอนใต้ทั้งหมด นั่นคือ จากฝั่งมหาสมุทรอินเดียทางด้านตะวันตก ไปจนถึงฝั่งมหาสมุทรปาซิฟิกทางด้านตะวันออก ทางด้านทิศใต้ตลอดไปถึงแหลมมลายู ทางด้านทิศเหนือก็ถึงฝั่งแม่น้ำโขงโดยตลอด และยังรวมไปถึงรัฐไทยใหญ่บางรัฐพระองค์ได้ทำสงครามเข้าไปในประเทศที่เป็นข้าศึกของไทย ในทุกทิศทาง จนประเทศไทยอยู่เป็นปกติสุขปราศจากศึกสงคราม เป็นระยะเวลายาวนาน พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ทั้งสิ้นทั้งปวงของพระองค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและคนไทยทั้งมวล ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์จะอยู่ในสนามรบและชนบทโดยตลอด มิได้ว่างเว้น แม้แต่เมื่อเสด็จสวรรคต ก็เสด็จสวรรคตในระหว่างเดินทัพไปปราบศัตรูของชาติไทย นับว่าพระองค์ได้ทรงสละพระองค์ เพื่อชาติบ้านเมืองโดยสิ้นเชิง สมควรที่ชาวไทยรุ่นหลังต่อมา ได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ และจดจำวีรกรรมของพระองค์ เทิดทูลไว้เหนือเกล้า ฯ ไปตราบชั่วกาลนาน

.....

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

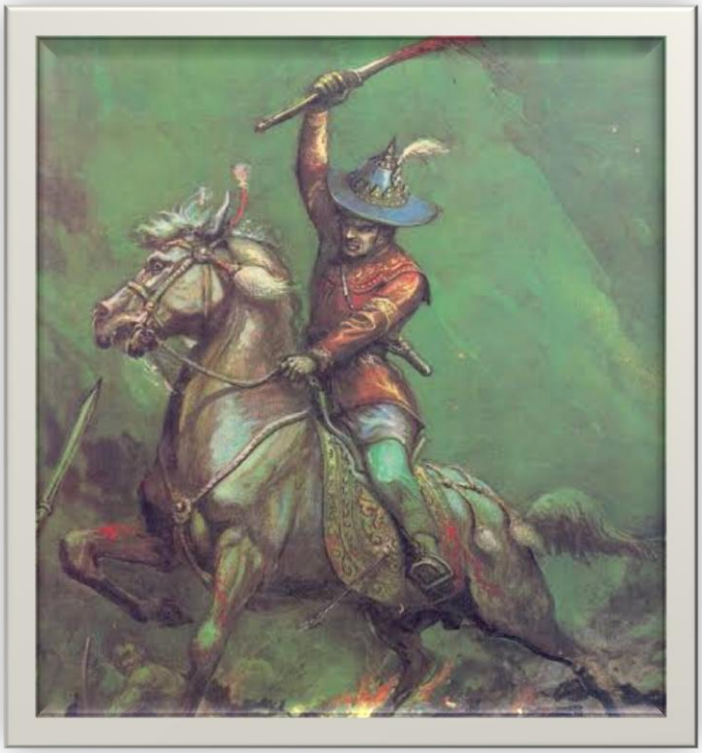
กิตติ วัฒนะมหาตม์. ตำนานนางกษัตริย์. กรุงเทพฯ:สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2553
จันทร์ฉาย ภัคอธิคม. กรุงศรีอยุธยาในเอกสารหลักฐานสเปน. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์ 2532 .
ชาดา นนทวัฒน์. การเมืองไทยสมัยสมเด็จพระนเรศวร. --กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2549.
ประพฤทธิ์ ศุกลรัตนเมธี. “ความสัมพันธ์ไทย – จีน ในรัชสมัยพระนเรศวรมหาราช” . 2540.
ภาสกร วงศ์ตาวัน. ไพร่ ขุนนาง เจ้า แย่งชิงบัลลังก์สมัยอยุธยา. ยิปซี:กรุงเทพฯ, 2553.
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบรัดเล.
มนตรี คุ้มเรือน. มหากาพย์กู้แผ่นดิน บทอวสาน: มหาสงครามยุทธหัตถี. กรุงเทพฯ : คลีเนทีฟ, 2550.
รังสรรค์ วัฒนะ. อนุทินของการเป็นมหาวิทยาลัยนเรศวร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, 2547.
วิบูลย์ วิจิตรวาทการ. ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. -- กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2549.
สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ไทยรบพม่า เล่ม 1. --กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2546.
สรัสวดี อ๋องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:อมรินทร์, 2552.
สิงฆะ วรรณสัย, ปริวรรต, โคลงเรื่อง มังทรารบเชียงใหม่.
อานนท์ จิตรประภาส. พระนเรศวรมหาราชชาตินักรบ. -- กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊คส์ (2006), 2551.
www.brighttv.co.th
www.facebook.com
www.personnel.nu.ac.th
www.welovesuphan.com
www.lib.ru.ac.th
www.komchadluek.net
www.msn.com
www.oic.go.th
www.silpa-mag.com
hilight.kapook.com
th.wikipedia.org › wiki
th.wikipedia.org/wiki
th.wikisource.org › wiki ›
http://oknation.nationtv.
https://sites.google.com.
http://thaiheritage.net/king/naresuan/naresuan
https://www.google.co.th/
prawati-smdec-phra-nresw
thaiheritage.net

ขอขอบคุณภาพและเนื้อหาจากเว็บไซต์ต่างๆ

.....

มหาราชพระองค์ที่ 6 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

◎ เมื่อนั้น
ครั้นเห็นนวลนางสีดา
อั้นอัดกำหนัดในนาง
พิศเพ่งเล็งแลทรามวัย
ชิชะโอ้ว่าสีดาเอ๋ย
ถึงนางสิบหกห้องฟ้า
แต่กูผู้รู้ยศธรรม์
สาอะไรกับอ้ายอสุรี
โอ้อนิจจาทศกัณฐ์
ม้ารถคชพลวอดวาย
ตัวกูผู้หลีกลัดตัดใจ
ที่ไหนมันจะได้สติมา
พระทรงจตุศีลยักษา
เสน่หาปลาบปลื้มฤทัย
พลางกำเริบราคร้อนพิสมัย
มิได้ที่จะขาดวางตา
มางามกระไรเลยเลิศเลขา
จะเปรียบสีดาได้ก็ไม่มี
ยังหมายมั่นมุ่งมารศรี
จะมิพาโคติกาตาย
สู้เสียพงศ์พันธ์ฉิบหาย
ฉิบหายเพราะนางสีดา
ยังให้หุนเหี้ยนเสน่หา
แต่วิญญาณ์กูยังแดยัน

.....

รามเกียรติ์ ตอน ท้าวมาลีวราชว่าความ
พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ผู้ร้อยกรองนายประสาร ธาราพรรค์

พระเจ้าตาก ธ เก่งกาจ ขวัญใจราษฎร์
ทรงสร้างเมือง กรุงธน ให้เจริญ
พระราชสมภพ วันที่ 17 เดือนเมษา
ปีสองพัน สองร้อยเจ็ด สิบเจ็ดนั้น
นามเดิมสิน ลูกขุนพัฒ นางนกเอี้ยง
เป็นทหาร ฝากฝีมือ กล้าเกรียงไกร
ครั้นถึงปี สองพัน สามร้อยเก้า
ทัพพม่า กรีฑา มารุกราน
สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ทรงครองราชย์
มีปัญหา ในการศึก อย่างมากมาย
พระเจ้าตาก อยู่กรุงศรี จำตีฝ่า
วันที่สาม มกรา จากธานี
วันที่ 7 เมษา สุดวิปโยค
ปีสองพัน สามร้อยสิบ ทุกข์ทั่วไทย
พระเจ้าตาก จากกรุงศรี ไพร่พลพร้อม
เดินทัพผ่าน นครนายก รกชัฏยิ่ง
ผ่านนาเกลือ พัทยา สัตหีบ
ถึงระยอง กรมการเมือง จักต่อตี
ยึดระยอง ประกาศตน ขึ้นเป็นเจ้า
เดินทัพสู่ จันทบุรี ใช่ง่ายดาย
มีขุนราม หมื่นซ่อง จ้องก่อเหตุ
หวังกำจัด พระเจ้าตาก อย่างยอกย้อน
พระเจ้าตาก ทรงรู้เลศ เหตุร้ายนั้น
ทุบหม้อข้าว หากินใหม่ ในบุรี
จันท์เสียเมือง สิบสี่ มิถุนา
เมืองจันท์ดี มีดินแดน แสนรุ่งเรือง
ตีจันท์ได้ ธ มุ่งหมาย ตีตราดต่อ
ตะวันออก ทุกหัวเมือง รวมประชา
ทรงกู้ชาติ พ้นพม่า น่าสรรเสริญ
ทรงกล้าเกิน คำกล่าวใด ไร้เทียมทัน
เป็นเดือนห้า วันอาทิตย์ จิตสุขสันต์
พระทรงธรรม ก่อกำเนิด เพื่อปวงไทย
ขุนนางเลี้ยง ฟูมฟัก จนยิ่งใหญ่
ท้ายสุดได้ เป็นพระยา วชิรปราการ
ไทยสุดเศร้า ทุกข์เภทภัย แผ่ไพศาล
หวังประหาร เข่นฆ่าไทย ให้มลาย
เหล่าทวยราษฎร์ ทหารไทย ใจเหือดหาย
ถึงแตกพ่าย มอญพม่า รุมราวี
รวมคนกล้า สู้พม่า จำถอยหนี
รวมคนดี มีฝีมือ กู้ชาติไทย
ไทยเศร้าโศก กรุงศรีแตก แหลกมอดไหม้
กรุงสูญไป หมดสิ้นไทย ไร้พักพิง
ต่างยินยอม มอบกายใจ ให้ทุกสิ่ง
ไม่หยุดนิ่ง มุ่งทัพไป ปราจีนบุรี
ทรงเร่งรีบ สู่ระยอง ผ่อนผันหนี
มีเหตุที่ จักนำพา ฆ่ากันตาย
มีผู้เข้า ร่วมกู้ชาติ ราษฎร์หลากหลาย
ทรงมุ่งหมาย ยึดเมืองจันท์ นั้นแน่นอน
ร่วมวางเลศ เจ้าเมืองจันท์ คิดสั่งสอน
หวังตัดตอน กำลังทัพ จับภูมี
พระองค์พลัน วางกลทัพ สมศักดิ์ศรี
ทุกชีวี ต่างมุ่งหมาย ต้องได้เมือง
ธ มุ่งหา กลการทัพ อย่างต่อเนื่อง
ช่วยประเทือง ไท้ไร้ทุกข์ สุขอุรา
ตราดร่วมขอ กู้ชาติด้วย ช่วยหนักหนา
ต่างร่วมมา กู้ชาติไทย ให้กลับคืน

พระเจ้าตาก เตรียมการศึก เพื่อกู้ชาติ
ทรงหวังใช้ ฐานเมืองจันท์ มั่นยั่งยืน
เตรียมเรือรบ ประมาณ ร้อยลำเศษ
คนอาสา มาสมทบ รบคู่เคียง
มีทหาร ห้าพันเศษ พร้อมการรบ
ออกจากจันท์ เดือนตุลา ธ คลาไคล
เดือนสิบสอง ตีกรุงธน ปราบทองอิน
ตีพม่า แตกพ่ายไป ไร้ราวี
ธ ทรงกู้ เอกราช ชาติคืนได้
วันที่ 6 พฤศจิกา ชื่นกมล
พระเจ้าตาก มุ่งหมายมั่น สร้างชาติใหม่
สร้างชาติไทย เพื่อคนไทย มิลืมเลือน
28 ธันวา ปราบดาภิเษก ขึ้นครองราชย์
วางแผนงาน การศึก อย่างลึกซึ้ง
เจ้าพิมาย ชุมนุมแรก ทรงตีได้
ตีพิษณุโลก ตีเจ้าฝาง ทรงราวี
รบพม่า ที่บางแก้ว ราชบุรี
ชนะศึก ไทยรวมใจ ร่วมรอนราญ
ศึกสุดท้าย ศึกพม่า อะแซหวุ่นกี้
ศึกสงบ อีกหลายปี ไร้ลำเค็ญ
ทรงสร้างเมือง กรุงธนบุรี ให้รุ่งโรจน์
ค้าขายจีน เสริมศาสนา ไทยอุดม
การปกครอง ทรงแก้ไข กฎหมายใหม่
คมนาคม ขุดคลองใหม่ เพื่อปวงชน
อาณาเขต อาณาจักร ธนบุรี
ทรงรบทัพ จับศึก อย่างยาวนาน
ในช่วงท้าย ปลายชีวิต พระเจ้าตาก
สวรรคต ที่กรุงธน หรือที่ใด
กบฏพระยาสรรค์ สาเหตุนำ สิ้นชีวา
อ้างองค์ตาก วิปลาส เป็นเหตุการณ์
6 เมษา 2325 วันสิ้นพระชนม์
มีเรื่องราว ติดตามมา สุดเลวร้าย
บางกระแส ทรงหนีภัย ไปนครศรี
มีหลักฐาน อีกมากมาย ที่แม่นตรง
พระเจ้าตาก กู้อิสรภาพ ทรงสร้างชาติ
พระเกียรติคุณ ทรงเลื่องลือ ทั่วถิ่นไทย

รวมเหล่าราษฎร์ ทั้งจีนไทย ไร้ขัดขืน
ล้วนราบรื่น เตรียมเรือไว้ ให้พร้อมเพรียง
ธ ทรงเดช ฝีมือดี มีชื่อเสียง
ไม่มีเกี่ยง เพียงกู้ชาติ ราษฎร์ร่วมใจ
ทุกสิ่งครบ เตรียมเดินทัพ ไม่หวั่นไหว
ปีกุนได้ หมายโมงยาม ตามฤกษ์ดี
เสี้ยนหนามสิ้น ล่องนาวา ยังกรุงศรี
ตัวสุกี้ แม่ทัพใหญ่ ถึงวายชนม์
กู้ชาติไทย คืนกลับใหม่ ได้อีกหน
พ้นทุกข์ทน กลับเป็นไทย ในเจ็ดเดือน
ทุ่มกายใจ รวมชาติไทย ไม่คลายเคลื่อน
จิตใจเตือน กตัญญุตา ให้ตราตรึง
ธ หมายมาด รวมชาติไทย ให้เป็นหนึ่ง
รวมคนซึ่ง คิดกู้ไทย ให้เปรมปรีดิ์
รายต่อไป ตีเขมร เจ้านครศรี
ศึกที่มี ชัยเกริกก้อง เป็นตำนาน
พระภูมี ปราบมอญม่าน อย่างห้าวหาญ
สมัครสมาน รวมชาติไทย ให้ร่มเย็น
ผลไม่มี แพ้ชนะ ไร้ทุกข์เข็ญ
ธ ทรงเป็น ศูนย์รวมไทย ไร้ตรอมตรม
ธ ทรงโปรด สร้างเมืองใหม่ ไทยสุขสม
ทรงนิยม วัฒนธรรม นำจิตใจ
เศรษฐกิจไทย เจริญไกล อย่างได้ผล
สร้างถนน สะดวกไป ไทยสราญ
พื้นที่มี กว้างขวางใหม่ ใหญ่ไพศาล
สร้างผลงาน แผ่กำจาย ขจรไกล
แปลกอย่างมาก เป็นเรื่องยาก สรุปได้
เพราะอะไร ตอบไม่ได้ มาเนิ่นนาน
เจ้าพระยา มหากษัตริย์ศึก สั่งประหาร
ที่กล่าวขาน ประวัติศาสตร์ไทย ให้จดจำ
ไทยหมองหม่น ทุกข์ทั่วไทย น่าใจหาย
ชีพวางวาย ต้องล้มตาย หลายพระองค์
ไปบวชที่ วัดเขาขุนพนม ดังประสงค์
แต่ยังคง ถกเถียงกัน ไม่มั่นใจ
ประวัติศาสตร์ จารึกไว้ ยุคสมัย
ทุกหัวใจ เทิดคุณไท้ ไว้นิรันดร์

.....

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีการถกเถียงจากอดีตถึงปัจจุบันทั้งยังหาข้อสรุปไม่ได้ โดยเฉพาะในช่วงประวัติศาสตร์ปลายรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ที่มีการบันทึกไว้บางเรื่องบางเหตุการณ์ไม่กระจ่าง ยังหาข้อยุติไม่ได้จนถึงทุกวันนี้

ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งซึ่งสนใจในประวัติศาสตร์ยุคกรุงธนบุรีรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นอย่างยิ่ง สนใจและศึกษาถึงปัญหาที่ข้องใจเคลือบแคลงที่สุด คือ ในช่วงปลายรัชกาลพระองค์เสียสติฟั่นเฟือนจนถึงแก่ “สัญญาวิปลาส” จนเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาและไม่อาจปกครองบ้านเมืองรวมทั้งอาณาประชาราษฎร์ให้เกิดความสงบร่มเย็นจนทรงถูกสำเร็จโทษ เป็นจริงหรือไม่ ! และวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพพระองค์วันสิ้นพระชนม์เมื่อไรหายังข้อยุติไม่ได้ อาทิ พระราชพงศาวดารกล่าวว่าพระองค์สิ้นพระชนม์ตรงกับวันที่ 6 เมษายน 2325 จดหมายเหตุโหรกล่าวว่าพระองค์สิ้นพระชนม์วันที่ 10 เมษายน 2325 จดหมายเหตุของบาทหลวงฝรั่งเศสกล่าวว่าพระองค์สิ้นพระชนม์วันที่ 7 เมษายน 2325 และสถานที่ที่พระองค์สิ้นพระชนม์ที่ไหนแน่ อาทิ ที่ธนบุรี หรือ ที่นครศรีธรรมราช หรือที่เพชรบุรี บทความเรื่องนี้ได้รวบรวมความคิดอย่างหลากหลายในปัญหาดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ผู้อ่านที่สนใจร่วมกันคิดวิเคราะห์ว่าคำตอบใดน่าเชื่อถือมากที่สุด

การรวบรวมเรียบเรียงพระราชประวัติพระเจ้าตากสินมหาราชข้าพเจ้าใช้เวลารวบรวมเนื้อหา ใช้เวลาในการเรียบเรียงเนิ่นนานหลายปี โดยหวังว่าจะก่อประโยชน์ใช้เป็นแหล่งสืบค้นหลักฐานเกี่ยวพันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงธนบุรีได้อีกแนวทางหนึ่ง

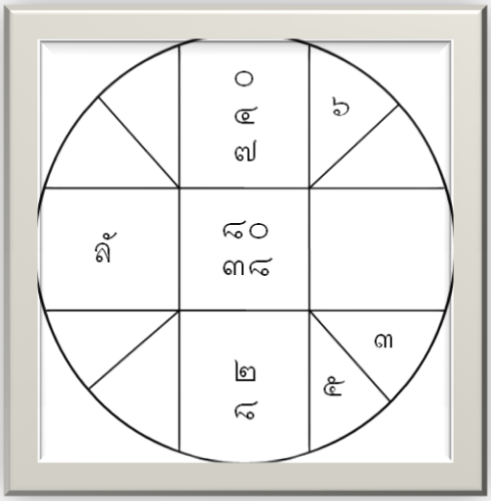
พระราชประวัติของพระเจ้าตากฯ เนื้อหาจะนำเสนอตั้งแต่ประสูติเริ่มรัชการจนถึงพระราชประวัติปลายรัชสมัยที่มีปัญหาคือสวรรคตเมื่อไร อย่างไร ซึ่งจะนำแนวคิดอย่างหลากหลายมาเสนอผู้อ่านให้วิเคราะห์เสาะหาความจริงซึ่งคงแล้วแต่ผู้อ่านจะสรุปความคิดเอาเองในปลายพระราชประวัติของพระองค์

ศาลพระเจ้าตาก ที่วัดลุ่ม จังหวัดระยอง

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระราชสมภพ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระราชสมภพ ณ วันอาทิตย์ขึ้นสิบห้าค่ำเดือนห้า ปีขาล ฉ้อศก จุลศักราช 1096 เวลาประมาณ 11.00 น. ณ กรุงศรีอยุธยา ตรงกับวันอาทิตย์ที่ 17 เดือนเมษายน พุทธศักราช 2277 พระบรมราชลัคนาสถิต ราศีกรกฎ เสวยฤกษ์ที่ 8 ประกอบด้วยราชาแห่งฤกษ์

ดวงพระราชสมภพ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีพระนามเดิมว่า “สิน” ชื่อภาษาจีนว่า “เจิ้งเจา”(ภาษาแต้จิ๋ว) หรือ “เจิ้งกั๋วอิง”(ภาษาจีนกลาง) บิดาเป็นชาวมณฑลกวางตุ้งชื่อ”ไหฮอง” หรือ ”แต้หยง”(ภาษาแต้จิ๋ว)หรือ” เจิ้งหยง”(ภาษาจีนกลาง)มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่หมู่บ้านหัวฟู่ อำเภอเฉิงไห่ มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน ชาวบ้านหัวฟู่ตั้งสมญานามพระบิดาของพระองค์ว่า “ต๋านักเลง” ต่อมาได้อพยพมาอยุธยา ประกอบอาชีพพ่อค้าและรับราชการเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยมีบรรดาศักดิ์เป็นที่รู้จักกันในนาม “ขุนพัฒน์นายอากรบ่อนเบี้ย”

คุณหญิงจำนงศรี รัตนิน (หาญเจนลักษณ์

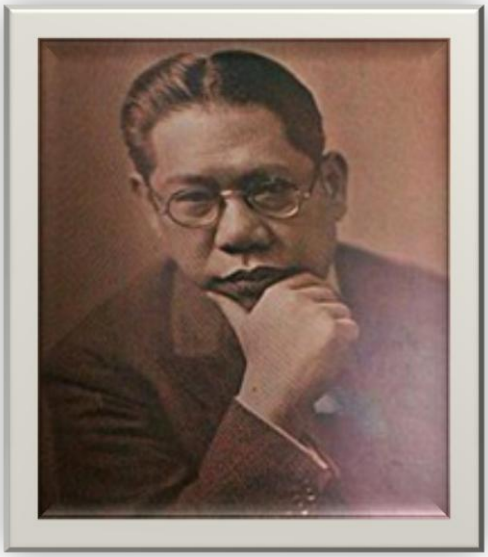
ในหนังสือ “ดุจนาวากลางมหาสมุทร” ของคุณหญิงจำนงศรี รัตนิน (หาญเจนลักษณ์) มีการระบุไว้ชัดเจนว่า บิดาของสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้น แซ่แต้ ชื่อว่า แต้ยัง (เจิ้งหยง) เป็นชาวแต้จิ๋วที่ถือกำเนิดในอำเภอเท่งไฮ่ ในหมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลจากโจ่ยโค่ยมากนัก แต้ยังและชาวเท่งไฮ่หลายคน ได้หนีความยากจนในบ้านเกิดของตนเองด้วยการลงเรือสำเภารอนแรมมาสยามประเทศในสมัยอยุธยาตอนปลาย ปัจจุบันที่เมืองแห่งนี้มีสุสานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตั้งอยู่ ซึ่งก็ช่วยยืนยันความเป็นเชื้อจีนของพระเจ้ากรุงธนบุรีได้อีกทางหนึ่ง

กล่าวได้ว่า ในส่วนของเนื้อหาที่กล่าวถึงบิดาของสมเด็จพระเจ้าตากสินที่กล่าวว่า “จีนมีชื่อไหยฮองเป็นขุนพัฒน์นายอากร บ่อนเบี้ย” นั้นมีนักวิชาการจำนวนมากที่มีข้อคิดเห็นโต้แย้งไปในลักษณะที่ว่า ชื่อ “ไหยฮอง” นั้นไม่น่าจะเป็นชื่อเรียกจริงๆ หากแต่น่าจะเป็นชื่อที่เรียกซ้อนกับถิ่นกำเนิดของจีนผู้นี้มากกว่ากล่าวคือเรียกกันว่า “จีนไหยฮอง” ไปจนเพี้ยนไปเป็น “นายไหยฮอง” ในที่สุด การเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยของพระราชบิดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนี้ก็มีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย หากว่าจีนไหยฮองคนนี้เดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยาเพื่อหนีความแร้นแค้นอดอยากยากจน นั่นย่อมหมายความว่าเป็นบุคคลที่ถือว่าเป็นผู้มีต้นทุนทางชีวิตต่ำในสมัยกรุงศรีอยุธยาชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนที่เดินทางเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาส่วนมากมาทำงานรับจ้างหรือใช้แรงงานเป็นหลัก หากว่าจีนไหยฮองผู้นี้มีความก้าวหน้าในชีวิตจนสามารถเป็นถึงขุนพัฒน์ นายอากรบ่อนเบี้ยได้ในช่วงเวลาไม่นานหรือเพียงชั่วคนเดียว ย่อมต้องมีอะไรที่แปลก

สุสานพระเจ้าตากที่เมืองเถ่งไห่

ในขณะที่นักประวัติศาสตร์อีกหลายคนพยายามสืบค้นถึงพระราชประวัติของพระองค์ในเชิงลึก ซึ่งโดยทั่วไปกล่าวไว้ว่า พระยาตากคนนี้มีเชื้อสายจีน บิดาเป็นชาวจีนชื่อนาย “ไหยฮอง” แต่ชื่อของบิดานี้น่าสนใจว่าชื่อไหยฮองไม่น่าจะเป็นชื่อจริงเหตุเพราะชื่อว่าไหยฮองกลับมาเป็นชื่อของอำเภอเล็กๆ อำเภอหนึ่งในจังหวัดแต้จิ๋ว ซึ่งออกสำเนียงแต่จิ๋วว่า “ไฮ้ฮง” หรือจีนกลางว่า “ไห่เฟิง” เป็นอำเภอล่างสุดและเล็กที่สุดของซัวเถาและทำให้เชื่อกันต่อมาว่าพระราชบิดาของพระองค์คงเกิดที่นี่ ซึ่งในช่วงเวลานั้นอาจเป็นแผ่นดินที่แร้นแค้นอย่างใดอย่างหนึ่งจนทำให้พระราชบิดาของพระองค์ต้องเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยา

คุณพระสารสาสน์พลขันธ์

อย่างไรก็ตามมีนักประวัติศาสตร์บางคนอย่างเช่น คุณพระสารสาสน์พลขันธ์ ซึ่งแต่งหนังสือภาษาอังกฤษเล่มหนึ่งชื่อ “My Country Thailand” เมื่อปี พ.ศ. 2485 ได้พยายามปฏิเสธความมีเชื้อสายจีนของพระเจ้าตากสิน โดยกล่าวว่าพระเจ้าตากสินนั้นเป็นไทยแท้ไม่มีเลือดจีนปนเลย ซึ่งก็เป็นอีกแง่มุมหนึ่งทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ

ส่วนมารดาที่ชื่อว่า นางนกเอี้ยงนั้นเห็นจะเป็นคนสยามชาวบ้านแหลมเพชรบุรีกล่าวได้ว่าได้ว่านางเป็นผู้มีบุญวาสนามากเพราะมีชีวิตอยู่จนถึงบุตรชาย (นายสิน) ได้ใช้ความสามารถกอบกู้เอกราชและขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์อยู่ถึง 8 ปี นางได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกรมพระเทพามาตย์ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในพระราชพงศาวดารแล้ว นางนกเอี้ยงหรือกรมพระเทพามาตย์นี้สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2317 ภายหลังสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงครองราชย์ได้ 7 ปี

พระวรกายของพระเจ้าตากสินนั้น ได้สัดส่วนเป็นสี่เหลี่ยมดุจดั่งพุทธลักษณะของพระพุทธเจ้า คือ วัดตั้งแต่ปลายเท้าถึงสะดือได้ส่วนเท่ากับวัดจากปลายสะดือถึงผมตกหน้าผาก และได้สัดส่วนเท่ากับวัดจากราวนมถึงปลายนิ้วมือข้างซ้ายกับข้างขวา สะดือเป็นหลุมลึกพอจุหมากสงทั้งเปลือกได้สองลูก ซึ่งผิดจากสามัญชนคนทั้งหลาย

เมื่อเวลาพระองค์ประสูติมีฟ้าผ่าลงกลางเสาเรือน และต่อมาเมื่อคลอดได้สามวันก็เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้นอีกครั้ง เมื่อพบว่ามีงูเหลือมขนาดใหญ่ตัวหนึ่งเข้าไปนอนขดอยู่ใต้กระด้งรอบกายที่เด็กชายสินนอนอยู่ กล่าวกันว่าตามธรรมเนียมของจีนนั้นหากเกิดเหตุดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี จำเป็นต้องนำเด็กนั้นไปฝังเสียทั้งเป็น แต่นั่นเป็นธรรมเนียมของชาวจีน แม้ว่าบิดาเป็นชาวจีนแต่วิธีการดังกล่าวก็ไม่สามารถกระทำได้ที่กรุงศรีอยุธยาหากยังคงเชื่อเรื่องโชคลางดังกล่าวอาจทำได้อย่างมาก เพียงแต่นำเด็กนั้นไปทิ้งเสียในที่เงียบๆ น่าสังเกตว่าเรื่องที่มีงูเหลือมมาขดรอบเด็กโดยไม่ทำร้ายแต่อย่างใดเป็นเรื่องแปลก พอดีเช้าวันนั้น เจ้าพระยาจักรีออกมาใส่บาตรพระสงฆ์แล้วทราบเรื่อง ด้วยความสงสารจึงได้ออกปากขอเด็กคนนั้นมาเลี้ยงไว้เองในฐานะบุตรบุญธรรม ความจริงหากพระยาจักรีรับทราบข่าวเรื่องที่จะนำเด็กคนนี้ไปทิ้งหรือทำการอย่างใดอย่างหนึ่งกับเด็ก ก็น่าจะ

ทราบถึงเหตุและผลความจำเป็นที่จะต้องกระทำดังกล่าวด้วยแล้วไยจึงรับเด็กคนนี้ไว้ อาจเป็นด้วยความสงสาร เมื่อพระยาจักรีรับบุตรของจีนผู้นี้ไว้เป็นบุตรบุญธรรมแล้วตัวเจ้าพระยาจักรีเองกลับเจริญรุ่งเรืองด้วยลาภและทรัพย์สมบัติเป็นอันมากและด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นพระยาจักรีจึงตั้งชื่อบุตรบุญธรรมของตนว่า “สิน” ซึ่งหมายความถึงทรัพย์สินเงินทองที่ได้มาพร้อมกับบุตรบุญธรรมและเป็นสิ่งมงคลกับตัวเองด้วย

วัดโกษาวาส หรือวัดเชิงท่า อยุธยา

ครั้นเมื่อเด็กชายสินอายุได้ 9 ปี พระยาจักรีได้นำไปฝากไว้กับพระอาจารย์ทองดี มหาเถร ที่วัดโกษาวาสหรือวัดคลัง ในกรุงศรีอยุธยา อันเป็นประเพณีบ้านเมืองสมัยนั้น เพื่อให้ได้รับการศึกษาศิลปะวิทยาการต่างๆ กล่าวกันว่า เด็กชายสินได้เรียนทั้งหนังสือขอมและหนังสือไทยจากพระอาจารย์ทองดีจนเจนจบแล้ว จึงเรียนคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งถือเป็นวิทยาการชั้นสูง

ช่วงเวลานั้นบ้านเมืองไม่ได้อุดมสมบูรณ์ดังอดีต รายได้ส่วนใหญ่มาจากการพนัน แม้กระทั่งจีนไหยฮองบิดาตัวจริงของเด็กชายสินก็เป็นนายอากรบ่อนเบี้ย ทำให้เด็กชายสินนั้นชื่นชอบการเล่นการพนันไปด้วย ร้ายแรงถึงขั้นที่เด็กชายสินตั้งตัวเป็นเจ้ามือบ่อนถั่วในวัดเสียเอง

เรื่องนี้รู้ถึงพระอาจารย์ทองดีจึงได้ลงโทษเด็กชายสินด้วยการมัดมือคร่อมไว้กับบันไดท่าน้ำของวัดเพื่อเป็นการสั่งสอนและประจานความผิด จากนั้นพระอาจารย์ทองดีก็ไปสวดมนต์ในโบสถ์จนถึงพลบค่ำจึงเลิก ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่น้ำขึ้นพอดี เมื่อพระอาจารย์นึกขึ้นได้ก็ตกใจรีบชวนพระลูกวัดไปที่ท่าน้ำ เพราะเชื่อว่าอย่างไรเสียเด็กชายสินนั้นก็คงจะตายเสียแล้ว แต่เมื่อไปถึงบันไดท่าน้ำ กลับไม่พบเด็กชายสินแต่อย่างใด ทุกคนต่างช่วยกันค้นหา ทว่ากลับพบเด็กชายสินนั้นนอนอยู่ที่ริมตลิ่ง บันไดท่าน้ำนั้นจะถอนขึ้นมาด้วยวิธีการใดก็ตาม แต่อภินิหารบรรพบุรุษก็กล่าวไว้ว่า บันไดนั้นถอนหลุดขึ้นมาด้วย “อำนาจบุญญาธิการ” ที่เด็กชายสินจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินต่อไป

ภายหลังจากที่เด็กชายสินนั้นได้เข้าพิธีโกนจุกตามประเพณี ในขณะที่ทำพิธีมงคลตัดจุกอยู่นั้นได้มีผึ้งหลวงมาจับเพดานเบญจาที่รดน้ำและจับอยู่ถึง 7 วัน จึงบินไปโดยทิศานุทิศเป็นศุภนิมิตที่ประหลาด แล้วพระยาจักรีก็ได้นำเด็กชายสินนั้นไปถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศคู่กับหลวงนายศักดิ์ บุตรของเจ้าพระยาจักรีเอง

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินที่วัดโกษาวาส

สมเด็จพระเจ้าตากสินบวชที่วัดโกษาวาส อยุธยา

เมื่อพระชนมายุยี่สิบเอ็ดปีได้ผนวชบวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดโกษาวาส พร้อมกับนายทองด้วง (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) บุตรชายของพระอักษรสุนทรศาสตร์ เสมียนตรากรมมหาดไทย ซึ่งในช่วงที่พระองค์ผนวชพร้อมกับนายทองด้วง(รัชกาลที่หนึ่ง) มีเกร็ดประวัติศาสตร์เล่าขานสืบกันมาคือ ขณะที่พระภิกษุทั้ง 2 องค์ออกบิณฑบาตพร้อมกัน ได้มีชินแส หมอดูคนจีนทำนายทายทักตามหลักนรลักษณ์ว่า “ทั้งสองพระองค์จะได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์” พระองค์ได้บวชเพียงสามพรรษาก็ได้ลาออกจากการผนวชมารับราชการตามเดิมในตำแหน่งมหาดเล็กรายงาน ครั้นถึงรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ หรือ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ซึ่งพระองค์ไม่ทรงพระปรีชาสามารถในการบริหารราชการแผ่นดินและการสงคราม เนื่องจากคราใดเกิดศึกสงครามสมเด็จพระเจ้าเอกทัศจะต้องไปทูลเชิญให้สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรทรงลาผนวชกลับมาบัญชาการศึก เมื่อบ้านเมืองผ่านพ้นวิกฤตเสร็จศึกพระเจ้าเอกทัศก็ขอพระราชอำนาจคืนทำให้สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรต้องเสด็จไปทรงผนวช พระเจ้าเอกทัศทรงโปรดให้พระเจ้าตากเลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น “หลวงยกกระบัตร” ไปรับราชการประจำที่เมืองตากและเมื่อเจ้าเมืองตากเดิมได้ถึงแก่กรรมลง พระองค์ก็ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาตากแทน และด้วยความสามารถในการรบของพระองค์ทำให้ได้รับตำแหน่ง พระยาวชิรปราการ

ไทยเสียเอกราชแก่พม่า

ด่านเจดีย์สามองค์

ในปีพุทธศักราช 2307 พระเจ้ามังระ แห่งราชวงศ์คองบอง มีพระราชบัญชาให้มังมหานรธาและเนเมียวสีหบดีจัดเตรียมกองทัพเพื่อจะยกมาตีกรุงศรีอยุธยาโดยตีหัวเมืองสำคัญของกรุงศรีอยุธยาเพื่อตัดกำลังเสริมที่จะเข้ามาช่วยอยุธยาโดย มังมหานรธาแม่ทัพใหญ่ ตีเมืองทวาย ชุมพร เพชรบุรี ราชบุรี และกาญจนบุรี และ เนเมียวสีหบดีตีได้หัวเมืองเหนืออาณาจักรล้านนาล้านช้างเชียงใหม่ ลำปาง สวรรคโลก สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พิษณุโลก และนครสวรรค์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าเอกทัศไม่ได้เตรียมรับศึกจึงไม่ได้ส่งกองทัพไปช่วยหัวเมืองต่าง ๆ จึงถูกพม่าตีได้โดยง่ายเนื่องจากการว่างเว้นศึกมานานของไทยทำให้การทหารและการป้องกันประเทศไม่เข้มแข็ง ทั้งยังเกิดความขัดแย้งทางการเมืองในหมู่พระราชวงศ์ ประการสำคัญที่ไทยพ่ายแพ้กับพม่า คือ พม่าเปลี่ยนยุทธวิธีการสงครามกับไทยใหม่ จากเดิมกรีฑาทัพทำสงครามกับกรุงศรีอยุธยารู้แพ้ชนะโดยตรง **โดยพม่าเดินทัพเข้าทางด่านเจดีย์สามองค์เพียงทางเดียว**

แต่ในคราวนี้พระเจ้ามังระดำเนินการศึกอย่างลึกซึ้ง ตีหัวเมืองต่างๆ ของไทยไม่ให้มาช่วยเหลือกรุงศรีอยุธยาได้ ทั้งเตรียมการที่จะล้อมกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลานานไม่รีบร้อน เตรียมการรับปัญหาฤดูน้ำหลากที่จะสร้างปัญหาการศึกในทุกครั้งที่กรีฑาทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา โดยเตรียมเสบียงและพื้นที่พ้นน้ำไว้อย่างพร้อมเพรียง มุ่งหมายเพียงตีกรุงศรอยุธยาให้แตกในคราครั้งนี้ ในเดือนตุลาคม พุทธศักราช 2509 มังมหานรธาแม่ทัพใหญ่พม่าป่วยและถึงแก่กรรมลง การศึกของพม่าทั้งมวลจึงตกอยู่ในการบัญชาการรบของเนเมียวสีหบดี ชาวกรุงศรีอยุธยาจึงถูกล้อมไว้ภายในพระนคร

อยุธยาเสียเอกราชแก่พม่า

จากการที่พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลานานประมาณ 1 ปี 2 เดือน ครั้นถึงวันอังคาร เดือน 5 ขึ้น 9 ค่ำ ปีกุน จุลศักราช 1129 ตรงกับวันที่ 7 เมษายน พุทธศักราช 2310 เพลาค่ำ 8 นาฬิกา (2 ทุ่ม) กรุงศรีอยุธยาเสียกับพม่า เนเมียวสีหบดีใช้เวลาในการเก็บของมีค่าจากอยุธยาและรวบรวมเชลยที่จับได้อยู่ประมาณสิบวันก็ยกทัพกลับพม่า ได้มอบหมายให้ สุกี้นายกอง คุมพลสามพันคน ตั้งทัพที่ค่ายโพธิ์ และให้นายทองอินคนไทยที่สวามิภักดิ์พม่ารวบรวมผู้คนตั้งค่ายที่บริเวณเมืองธนบุรี

วิหารพระมงคลบพิตร

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกสมเด็จพระเจ้าเอกทัศได้หนีไปซ่อนตัวที่บ้านจิกริมวัดสังฆาวาสรงทรงอดอาหารอยู่ประมาณสิบกว่าวันก็เสด็จสวรรคต สุกี้นายกองได้อันเชิญพระบรมศพมาฝังไว้ที่โคกพระเมรุตรงหน้าพระวิหารพระมงคลบพิตร ส่วนสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรที่ทรงผนวชได้ถูกคุมไว้ที่ค่ายโพธิ์สามต้นและต่อมาได้ถูกคุมตัวไปกรุงอังวะพร้อมบรรดาเจ้านายขุนนางและประชาชนจำนวนมาก

พระเจ้าตากตีฝ่าวงล้อมกองทัพพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา

พระเจ้าตากตีฝ่าวงล้อมของพม่าเตรียมการกู้เอกราช

ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาแตก พระยาวชิรปราการหรือพระเจ้าตากเกิดการท้อแท้ในการศึกสงครามกับพม่าในศึกคราครั้งนี้ เพราะพระเจ้าเอกทัศหาได้สนใจในผลแห่งการศึกสงครามไม่ อาทิก่อนยิงปืนใหญ่เพื่อทำลายกำลังข้าศึกทุกครั้งต้องได้รับพระราชานุญาตจากพระเจ้าบรมโกศเสียก่อน เพื่อให้พระสนมนางในไม่ตกใจเอาสำลีอุดหูได้ทัน จากการกระทำอันไม่ควรอย่างหลากหลายในการศึกของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศส่งผลให้บรรดาแม่ทัพนายกองหมดกำลังใจในการศึก โดยเฉพาะพระเจ้าตากเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาคงไม่สามารถรักษาเอกราชไว้ได้แน่นอนดังนั้น ในวันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น 9 ค่ำ ปีจอ อัฐศก จุลศักราช 1128 ตรงกับคืนวันที่ 3 มกราคม พุทธศักราช 2309 พระเจ้าตากในขณะพระชนมายุ 32 พรรษา ได้รวบรวมพล 500 คน ที่ค่ายทหารวัดพิชัย ตีฝ่าวงล้อมพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยาไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มุ่งหน้าไปทางตะวันออก เหตุที่มาทางด้านตะวันออกเพราะเป็นเขตที่ปลอดจากการถูกคุกคามของพม่าผู้คนยังทำมาหากินอย่างปกติสุข

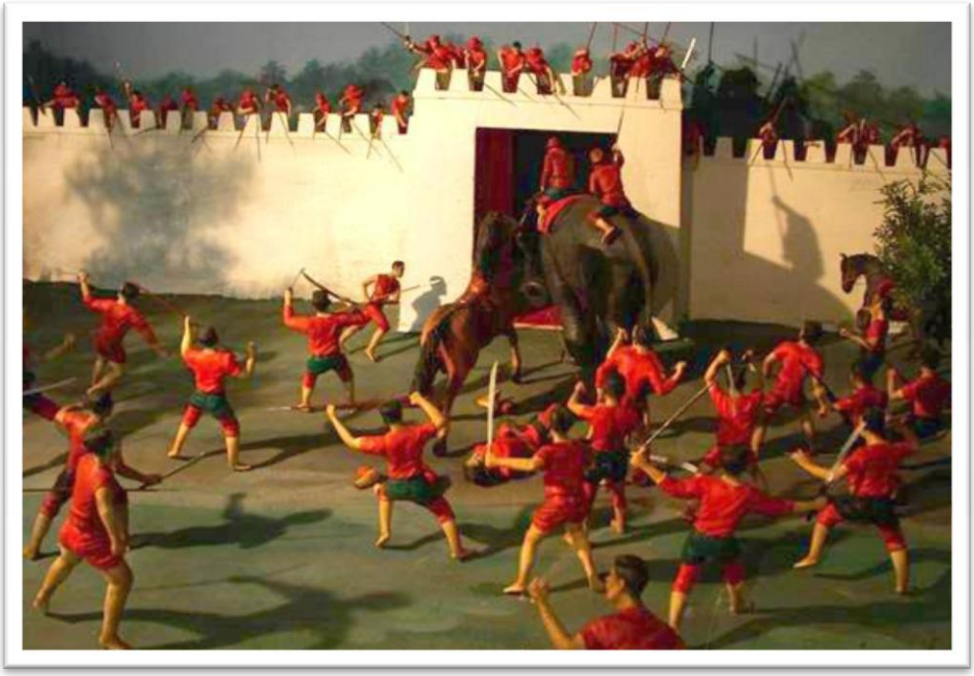
เส้นทางเดินทัพของพระเจ้าตากหลังออกจากอยุธยา

พระเจ้าตากได้นำกำลังพลฝ่าด่านทัพพม่าจากอยุธยา เดินทัพไปเมืองนครนายก เมืองปราจีนบุรี และพม่าได้ตามมาต่อตีหลายครั้ง โดยครั้งแรกพม่าตามมาทันที่บ้านโพธิ์สังหารแต่ถูกกองกำลังพระเจ้าตากตีแตกกลับไป ครั้งที่สองที่บ้านพรานนก การศึกครั้งนี้ด้วยความกล้าหาญของพระองค์และการตัดสินใจในการศึกอย่างเยี่ยมยอดทำให้ได้ชัยชนะจากพม่า ทำให้คนไทยที่ได้รับข่าวสารมีความยินดีและเข้าสวามิภักดิ์ร่วมการกู้เอกราชกับพระเจ้าตากมากยิ่งขึ้น

ศาลเจ้าแม่โพธิ์สาวหาญ ศรีมหาโพธิ์ ปราจีนบุรี

ครั้งที่สามพม่าตามมาทันที่ดงศรีมหาโพธิ์ เขตเมืองปราจีนบุรี ซึ่งได้ตำนานหญิงกล้าขึ้น ณ ที่แห่งนี้ โดยมีหญิงสาวชาวบ้านศรีมหาโพธิ์ ได้อาสาระดมชาวบ้านมาช่วยพระเจ้าตากสู้รบกับพม่าจนตัวตายในที่รบ บริเวณนั้นจึงได้รับการเรียกขานว่า “บ้านโพสาวหาญ” หรือ “บ้านโพสังหาร” ตราบจนปัจจุบันนี้ ถึงแม้ทหารของพระเจ้าตากมีจำนวนน้อยกว่ามากแต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้ได้รับชัยชนะในที่สุด นับแต่นั้นมาพม่าก็ไม่ได้ตามราวีพระเจ้าตากอีกต่อไป จากเมืองปราจีนบุรี ผ่านฉะเชิงเทรา แล้ววกลงใต้เดินทางมาตามฝั่งทะเลอ่าวไทยทางทิศตะวันออก ผ่านเมืองปลาสร้อย(ชลบุรี) บ้านนาเกลือ บางละมุง และพักทัพที่ชายหาดริมทะเล ซึ่งสถานที่นั้นได้รับการเรียกขานว่า “ทัพพระยา” ซึ่งสันนิษฐานว่า คือที่ “พัทยา” นั่นเอง พระองค์ได้เดินทัพเรื่อยมาถึงเมืองระยอง ขุนรามหมื่นซ่องได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ที่เมืองระยอง กรมการเมืองระยองคิดจับตัวพระเจ้าตากแต่พระองค์รู้เท่าทันเสียก่อนจึงใช้กลอุบายเอาชนะขุนรามหมื่นซ่องตีเมืองระยองได้ พวก**บริวารจึงเรียกพระองค์ว่า “เจ้าตาก” ตั้งแต่นั้นมา**

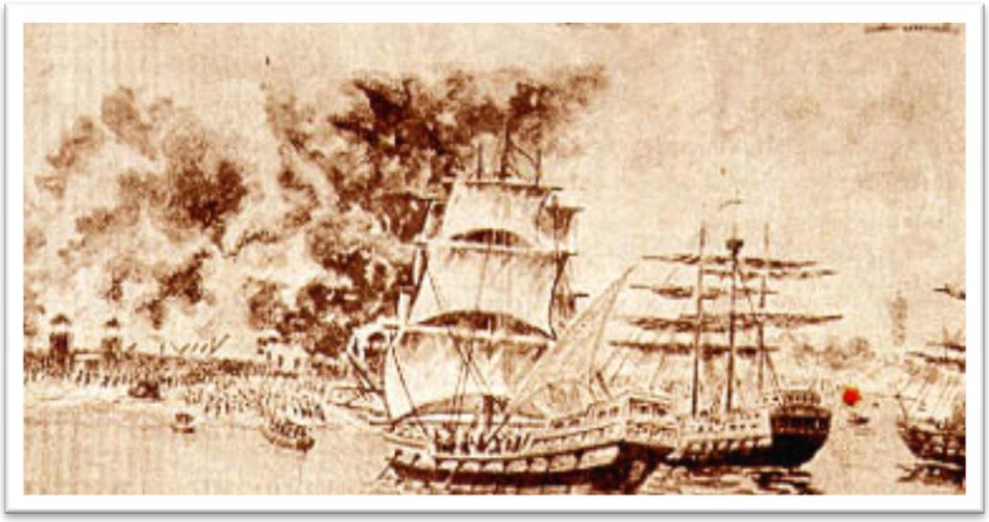

สมเด็จพระเจ้าตากสินตีเมืองจันทบุรี

ในวันเสาร์ที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2310 ถึงเวลา19.00 น.พระเจ้าตากจึงได้สั่งให้ทหารไทยและจีนลอบเข้าเมืองจันท์ไปอยู่ตามสถานที่ที่ได้วางแผนไว้แล้ว ให้คอยฟังสัญญาณเข้าตีเมืองพร้อมกัน จึงให้โห่ขึ้นให้พวกอื่นรู้ เมื่อเวลา 03.00 น. เจ้าตากก็ขึ้นคอช้างพังคีรีบัญชร ทั้ง**ให้ทหารทุบหม้อข้าวหม้อแกงทิ้งโดยตั้งมั่นในชัยชนะที่จะไปหาข้าวปลาอาหารมื้อเช้ากินเอาในเมืองจันท์** เมื่อทัพพร้อมเจ้าตากสั่งให้ยิงปืนสัญญาณพร้อมกับบอกพวกทหารเข้าตีเมืองจันท์พร้อมกันส่วนพระเจ้าตากก็ไสช้างเข้าพังประตูเมืองจนทำให้บานประตูเมืองพังลง ทหารเจ้าตากจึงกรูกันเข้าเมืองได้ พวกชาวเมืองต่างพากันละทิ้งหน้าที่หนีไป ส่วนพระยาจันทบุรีก็พาครอบครัวลงเรือหนีไปยังเมืองบันทายมาศ พระเจ้าตากตีเมืองจันทบุรีได้ เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 7 แรม 3 ค่ำ จุลศักราช 1129 ปีกุน นพศก เพลา 3 ยามเศษ ตรงกับวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2310 เวลาประมาณ 03.00 น. หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว 2 เดือน

หลังจากนั้น พระเจ้าตากได้เคลื่อนทัพไปยังเมืองตราด พวกกรมการและราษฎรเกิดความเกรงกลัวต่างพากันมาอ่อนน้อมโดยดี ที่ปากน้ำเมืองตราดมีเรือสำเภาจีนมาทอดทุ่นอยู่หลายลำ เจ้าตากได้เรียกนายเรือมาพบ แต่พวกจีนนายเรือขัดขืนต่อสู้ เจ้าตากจึงนำกองเรือไปล้อมสำเภาจีนเหล่านั้น ได้ทำการต่อสู้กันอยู่ประมาณครึ่งวันเจ้าตากก็ยึดสำเภาจีนไว้ได้หมด ได้ทรัพย์สินสิ่งของมาเป็นจำนวนมาก จีนเจียม ผู้เป็นใหญ่ในประชาคมคนจีน ได้ยอมสวามิภักดิ์ และนำลูกสาวมาถวายให้คนหนึ่ง หัวเมืองตะวันออกจึงตกเป็นของพระเจ้าตากทั้งหมด

พระเจ้าตากกู้เอกราชให้ชาติไทย

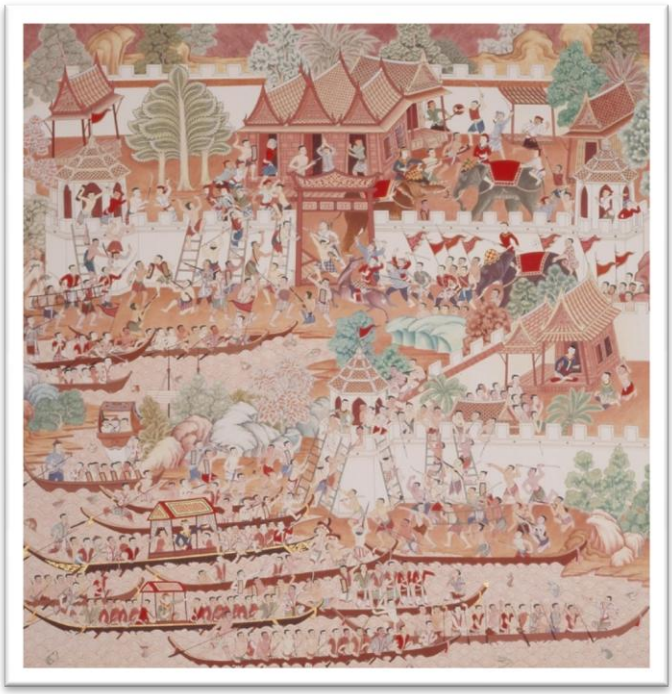

พระเจ้าตากกรีฑาทัพเรือจากจันทบุรีตีกรุงธนบุรี

ครั้นสิ้นฤดูฝนปลายเดือนตุลาคม พุทธศักราช 2310 พระเจ้าตาก พร้อมไพร่พลประมาณ 5,000 คน เดินทางโดยเรือรบที่ต่อไว้จำนวน 100 ลำ ออกจากเมืองจันทบุรีถึงปากน้ำเจ้าพระยาในเดือน 12 ขึ้นบกที่ป้อมวิชัยประสิทธ์ ตีได้เมืองธนบุรี และสามารถจับตัวนายทองอินได้แล้วนำไปประหารชีวิต

พระเจ้าตากยกพลตีค่ายค่ายโพธิ์สามต้นของพม่า

ภาพจิตรกรรมภายในตำหนักเก๋งพระราชวังเดิม สมเด็จพระเจ้าตากสินทำการรบค่ายโพธิ์สามต้น

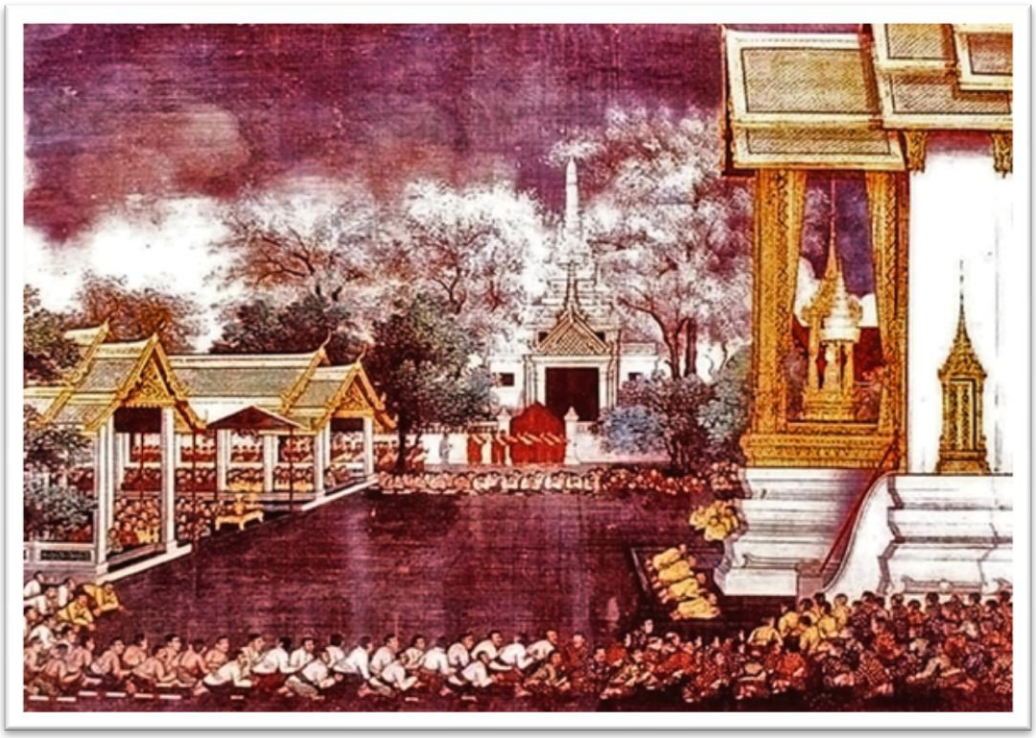
พระเจ้าตากได้ยกพลไปอยุธยาตีค่ายโพธิ์สามต้นของพม่าแตก สุกี้นายกองตายในที่รบ ตรงกับวันศุกร์ เดือน 12 ขึ้น 15 ค่ำ ปีกุน นพศก จ.ศ. 1129 หรือวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาได้กลับมาเป็นของไทยอีกครั้ง นับจากวันที่ 7 เมษายน 2310 ซึ่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเป็นระยะเวลาไม่ถึงปี (ประมาณ 7 เดือน)

อยุธยาหลังเสียกรุงแก่พม่า

หลังจากการกู้เอกราชสำเร็จพระเจ้าตากทรงมีบัญชาให้ขุดพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าเอกทัศเพื่อทำพระราชพิธีถวายพระเพลิงตามสมควรแก่บ้านเมืองในขณะนั้น และเมื่อทรงสำรวจตรวจตราอยุธยาแล้วก็ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาถูกพม่าทำลายเสียหายยับเยิน บ้านเมืองชำรุดทรุดโทรม กำลังผู้คนของพระองค์ไม่เพียงพอในการบูรณะกรุงศรีอยุธยาให้กลับมาดังเดิม อีกทั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่ข้าศึกสามารถยกทัพมาตีได้ทั้งทางบกและทางน้ำ เรื่องเล่าบางตำนานกล่าวว่าพระเจ้าตากทรงใช้จิตวิทยา โดยเล่าว่าทรงพระสุบินว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อน ๆ ของกรุงศรีอยุธยาทรงมาขับไล่พระองค์ไม่ให้มาอาศัยประทับที่อยุธยา เมื่อกรุงศรีอยุธยาไม่สมควรเป็นราชธานีจึงทรงตัดสินพระทัยเลือกกรุงธนบุรีเป็นราชธานีแทนเพราะกรุงธนบุรีมีขนาดเล็กอยู่ใกล้ปากน้ำมีลำน้ำลึกใกล้ทะเล หากกองทัพของข้าศึกยกมาตีกรุงธนบุรีมีไพร่พลเกินกว่าพระองค์จะสู้ศึกได้ก็อาจยกทัพหนีไปทางเรือตั้งมั่นในหัวเมืองอื่นต่อไป และประโยชน์ของกรุงธนบุรีที่ตั้งติดปากน้ำคือสะดวกในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศประการสำคัญกำลังทัพของพระองค์เพียงพอในการรักษาเมืองไว้ได้ ทั้งไม่ห่างจากกรุงศรีอยุธยามากนัก

พระเจ้าตากปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์

พระเจ้าตากปราบดาภิเษก

พระเจ้าตากได้ตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีและประกอบพิธีปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ ในวันอังคาร แรม 4 ค่ำ เดือนอ้าย ปีกุน จุลศักราช 1129 ตรงกับวันที่ 28 ธันวาคม พุทธศักราช 2310 ขณะมีพระชนม์ได้ 33 พรรษา ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระบรมราชาที่ 4” หรือ “สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี” ประชาชนทั่วไปเรียกพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าตากสิน” หรือพระเจ้าตากสิน” ชาวจีนเรียกท่านว่า “แต้อ๊วง” แปลว่า ”พระเจ้าแผ่นดินตระกูลแต้”

พระอัครมเหสี พระมเหสี เจ้าจอมมารดา และเจ้าจอม ในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีรายพระนามดังนี้

พระอัครมเหสี สมเด็จพระอัครมเหษี กรมหลวงบาทบริจา (สอน)

กรมบริจาภักดีสุดารักษ์

พระมเหสี กรมบริจาภักดีศรีสุดารักษ์ (พระนามเดิมว่าเจ้าหญิงฉิม พระธิดาในพระเจ้านครศรีธรรมราช)

เจ้าจอมมารดาและเจ้าจอม

- เจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฉิมใหญ่ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช)
- เจ้าจอมมารดาเจ้าหญิงปราง (พระธิดาในพระเจ้านครศรีธรรมราช)
- เจ้าจอมมารดาเจ้าหญิงจวน (พระธิดาในพระเจ้านครศรีธรรมราช)
- เจ้าจอมมารดาอำพัน (ธิดาของอุปราชจันทร์แห่งเมืองนครศรีธรรมราช)
- เจ้าจอมมารดาทิม (ธิดาของท้าวทรงกันดารทองมอญ)
- เจ้าจอมมารดาเงิน
- เจ้าจอมหม่อมเจ้าบุษบา (พระธิดาในกรมหมื่นจิตรสุนทร)
- เจ้าจอมหม่อมเจ้าอุบล (พระธิดาในกรมหมื่นเทพพิพิธ)
- เจ้าจอมพระองค์เจ้าปทุม (พระราชธิดาในสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร)
- เจ้าจอมหม่อมเจ้าฉิม (พระธิดาในเจ้าฟ้าจีด)

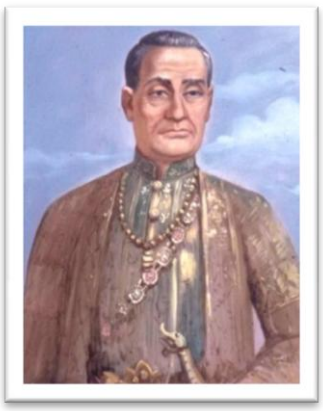
พระราชโอรส 21 พระองค์ พระราชธิดา 9 พระองค์ รวมทั้งสิ้น 30 พระองค์ ในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีรายพระนาม ดังนี้

- สมเด็จพระมหาอุปราช เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ (จุ้ย) ประสูติในสมเด็จพระอัครมเหสี กรมหลวงบาทบริจา

- สมเด็จเจ้าฟ้าชายน้อย ประสูติในสมเด็จพระอัครมเหสี กรมหลวงบาทบริจาริกา
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายทัศพงศ์ ประสูติในกรมบริจาภักดีศรีสุดารักษ์ (เจ้าหญิงฉิม)
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายนเรนทร ราชกุมาร ประสูติในกรมบริจาภักดีศรีสุดารักษ์
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายทัศไภย ประสูติในกรมบริจาภักดีศรีสุดารักษ์
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายสุพันธุวงศ์ กรมขุนกษัตรานุชิต (หรือเจ้าฟ้าอภัยธิเบศภ์ หรือ เจ้าฟ้าเหม็น) ประสูติในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฉิมใหญ่
- สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงปัญจปาปี ประสูติในกรมบริจาภักดีศรีสุดารักษ์
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายศิลา (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงโกมล (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงบุปผา (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายสิงหรา (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- สมเด็จเจ้าฟ้าชายเล็ก (แผ่นดินไหว) ประสูติในสมเด็จพระอัครมเหสีเอกกรมหลวงบาทบริจาริกา(สอน)
- พระองค์เจ้าหญิงสำลีวรรณ ประสูติในเจ้าจอมมารดาอำพัน
- พระองค์เจ้าชายอรนิกา ประสูติในเจ้าจอมมารดาอำพัน จันทโรจวงศ์
- พระองค์เจ้าชายอัมพวัน ประสูติในเจ้าจอมมารดาทิมธิดาในท้าวทรงกันดารทองมอญ
- พระองค์เจ้าหญิงประไพพักตร์ ประสูติในเจ้าจอมมารดาเงิน
- พระองค์เจ้าหญิงสุมาลี (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชายธำรง (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชายละมั่ง (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าหญิงจามจุรี (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าหญิงสังวาลย์ (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชายคันธวงศ์ (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชายเมฆินทร์ (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าอิสินธร (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชายบัว (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชาย (ไม่ปรากฏพระนาม ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าชายหนูแดง พระองค์เจ้าชายหนูแดง ทรงประสูติในเจ้าจอมมารดาอำพัน จันทโรจน์วงศ์ ธิดาเจ้าอุปราชจันทร์เมืองนครศรีธรรมราช
- พระองค์เจ้าหญิงสุดชาตรี (ไม่ทราบนามพระมารดา)
- พระองค์เจ้าน้อย เจ้าพระยานครศรีธรรมราช(น้อย ณ นคร) ประสูติในเจ้าจอมมารดาเจ้าหญิงปราง พระธิดาของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู) (พระขนิษฐาในกรมบริจาภักดีศรีสุดารักษ์)
- พระองค์เจ้าทองอิน เจ้าพระยานครราชสีมา(ทองอินท์ ณ ราชสีมา) ประสูติในเจ้าจอมมารดาเจ้าหญิงจวน พระธิดาของพระเจ้านครศรีธรรมราช (หนู)

หลังจากปราบดาภิเษกและสถาปนากรุงธนบุรีแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงตั้งข้าราชการออกไปรวบรวมผู้คนตั้งบ้านเมืองไว้เป็นกำลังสำหรับเตรียมการสงคราม รวม 11 หัวเมือง ได้แก่ อยุธยา ลพบุรี อ่างทอง ฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี ตราด นครชัยศรี สมุทรสงคราม ราชบุรี และเพชรบุรี

การศึกสงครามในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน

เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก
(รัชกาลที่ 1)

เจ้าพระยาสุรสีห์พิษณุวาธิราช
(สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท)

พระยาพิชัย

สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีทหารเอกร่วมรบเป็นกำลังสำคัญ 3 ท่าน คือ 1.เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (นายทองด้วง) 2.เจ้าพระยาสุรสีห์พิษณุวาธิราช (นายบุญมา น้องชายนายทองด้วง) 3. พระยาพิชัย(ดาบหัก) ทั้ง 3 ท่าน ได้สร้างวีรกรรมชื่อเสียงในการศึกสงครามในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินไว้หลายครั้ง

ปี พุทธศักราช 2310 พระเจ้าอังวะเมื่อทราบข่าวศึกที่สมเด็จพระเจ้าตากสินตีค่ายโพธิ์สามต้น ได้มีพระราชบัญชาให้ “แมงกี้มารญ่า” เจ้าเมืองทวาย กรีฑาทัพเข้ามาสังเกตการณ์ แต่ถูกทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินตีแตกที่ “บางกุ้ง” ซึ่งอยู่ระหว่างเขตแดนเมืองสมุทรสงครามและราชบุรี

ปี พุทธศักราช 2311 สมเด็จพระเจ้าตากสินนำทัพเรือไปตี “ชุมนุมเจ้าพิษณุโลก” แต่ทรงได้รับบาดเจ็บในการศึกโดยถูกยิงที่พระชงฆ์ (แข้ง) จึงต้องถอยทัพกลับมากรุงธนบุรี และเมื่อรักษาพระองค์หายดีแล้ว ได้มีพระราชบัญชาให้พระมหามนตรี(บุญมา)และ พระราชวรินทร์ (ทองด้วง) เป็นแม่ทัพยกไปตี “ชุมนุมเจ้าพิมาย” ที่เมืองนครราชสีมา (โคราช) และสามารถตีชุมนุมเจ้าพิมายและจับตัว “กรมหมื่นเทพพิพิธ” หัวหน้าชุมนุมเจ้า พิมายได้ และสมเด็จพระเจ้าตากสินรับสั่งให้นำตัวไปประหารชีวิตเพราะแสดงกิริยากระด้างกระเดื่อง การศึกครั้งนี้กองทัพไทยยังตีได้เมืองเสียมราฐอีกด้วย จากการชนะศึกครั้งนี้สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ปูนบำเหน็จแม่ทัพที่มีความสามารถ คือ พระมหามนตรี(บุญมา) ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอนุชิตราชา พระราชวรินทร์(ทองด้วง) ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาอภัยรณฤทธิ์ พระพิชัย ได้เลื่อนเป็น พระยาพิชัย

ปี พุทธศักราช 2312 สมเด็จพระเจ้าตากสินมีบัญชาให้ พระยาอภัยรณฤทธ์ (ทองด้วง) กับพระยาอนุชิตราชา (บุญมา)เป็นแม่ทัพไปตีเขมร และตีได้เมืองพระตะบองและเสียมราฐ และปลายปี พุทธศักราช 2312 สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงนำทัพทั้งทางบกและทางเรือไปตี “ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช” ได้สำเร็จ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชอ่อนน้อมแต่โดยดี จึงทรงรับตัวไว้ทำราชการในกรุงธนบุรี

ปี พุทธศักราช 2313 เดือนเมษายน สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดเกล้าฯให้พระยาอนุชิตราชา(บุญมา) เลื่อนขึ้นเป็นพระยายมราชแทนคนเก่าที่ถึงแก่กรรม โดยให้กรีฑาทัพไปกับพระยาอภัยรณฤทธิ์(ทองด้วง)ผู้พี่ ยก

ทัพไปปราบชุมนุมเจ้าพระฝาง ส่วนสมเด็จพระเจ้าตากสินเสด็จเป็นทัพหลวง ในครั้งนี้สามารถตีเมืองพิษณุโลกและตีชุมนุมเจ้าฝางได้สำเร็จ แต่เจ้าพระฝางหนีรอดไปได้ เมื่อกลับถึงธนบุรี พระองค์ได้ปูนบำเหน็จความดีความชอบให้แม่ทัพทั้งสองโดยแต่งตั้งพระยายมราช(บุญมา) ได้เลื่อนเป็นระยาสุรสีห์(พระยาสุรสีห์พิษณุวาธิราช)เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก ส่วนพระยารณฤทธิ์(ทองด้วง) ผู้พี่ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยายมราชแทน และได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยาจักรีในเวลาต่อมา

ปี พุทธศักราช 2316 กองทัพพม่าลงมาตีเมืองพิชัยเป็นครั้ง ที่ 2 กำเนิดวีรกรรมของ พระยาพิชัยเจ้าเมือง ต่อสู้กับพม่าจนดาบที่ใช้ในการรบหัก ท่านจึงได้รับสมญาว่า “พระยาพิชัยดาบหัก”

พระยาพิชัยดาบหักได้สร้างมรดกอันควรแก่การยกย่องสรรเสริญให้สืบทอดมาถึงปัจจุบันได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความเด็ดเดี่ยวเฉียบขาดกล้าหาญ รวมถึงความรักชาติ ต้องการให้ชาติเจริญรุ่งเรืองมั่นคงต่อไป

การศึกกับพม่าที่บางแก้วราชบุรี

ในปี พ.ศ.2317 พระเจ้าตากสินทำศึกสงครามกับพม่า ที่บางแก้ว เมืองราชบุรี ซึ่งการศึกครั้งนี้กองทัพพระเจ้าตากสามารถล้อมจับเชลยศึกพม่าได้จำนวนมาก ยังผลให้คนไทยมีขวัญกล้าแข็ง หายหวาดหวั่นเกรงกลัวพม่าได้โดยเด็ดขาด นับเป็นสงครามที่สามารถบำรุงขวัญของคนไทยได้สำคัญยิ่งครั้งหนึ่ง

อะแซหวุ่นกี้ขอดูตัวเจ้าพระยาจักรี

ในปี พ.ศ. 2318 เกิดสงครามที่สำคัญที่สุดในสมัยกรุงธนบุรี คือศึกอะแซหวุ่นกี้ตีหัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นศึกใหญ่ที่สุด โดยพม่ากรีฑาพลถึง 35,000 คน ส่วนกองทัพไทยมีกำลังพลเพียง 20,000 คน โดยทั้งสองฝ่ายได้ทำการศึกกันที่เมืองพิษณุโลก โดยฝ่ายไทยมีแม่ทัพคือเจ้าพระยาจักรี และ เจ้าพระยาสุรสีห์ คอยรักษาเมืองพิษณุโลก อะแซหวุ่นกี้ผู้นำทัพพม่าเข้าโจมตีหัวเมืองฝ่ายเหนือหลายครั้ง แต่ยังตีไม่สำเร็จ ทำให้อะแซหวุ่นกี้ชอบใจประทับใจในฝีมือการรบของเจ้าพระยาจักรีแม่ทัพไทยจนต้อง **“ขอดูตัว”** ซึ่งเหตุการณ์อะแซหวุ่นกี้ขอดูตัวเจ้าพระยาจักรี เริ่มปรากฏครั้งแรกใน**พระราชพงศาวดาร ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์** และเหตุการณ์ครั้งนี้ก็ได้ถูกเล่าขานมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ “ครั้นรุ่งขึ้นเจ้าพระยาจักรีขี่ม้ากั้นสัปทน ยกพลทหารออกไปยืนม้าให้อะแซหวุ่นกี้ดูตัว อะแซหวุ่นกี้ถามว่า อายุเท่าใด บอกไปว่าอายุได้สามสิบเศษ จึงถามถึงอายุอะแซหวุ่นกี้บ้าง ล่ามบอกว่าอายุได้เจ็ดสิบสองปี แล้วอะแซหวุ่นกี้พิจารณาดูรูปดูลักษณะเจ้าพระยาจักรี แล้วสรรเสริญว่า รูปก็งาม ฝีมือก็เข้มแข็ง สู้รบเราผู้เป็นผู้เฒ่าได้ จงอุตส่าห์รักษาตัวไว้ภายหน้าจะได้เป็นกษัตริย์เป็นแท้ แล้วให้เอาเครื่องม้าทองสำรับหนึ่งกับสักหลาดพับหนึ่ง ดินสอแก้วสองก้อน น้ำมันดินสองหม้อมาให้เจ้าพระยาจักรี...”

เมื่อพระเจ้าตากทราบข่าวศึกได้ยกทัพไปช่วย แต่เนื่องจากทัพไทยมีไพร่พลน้อยกว่า ต่อมาพิษณุโลกจึงเสียแก่พม่า กองทัพไทยจึงแตกพ่ายและล่าถอยลงมาตั้งมั่นที่เมืองพิจิตร ต่อมาเกิดเหตุทางพม่ากรุงอังวะเปลี่ยนรัชกาลใหม่ทำให้อะแซหวุ่นกี้ต้องกรีฑาทัพกลับพม่า และกองทัพไทยถือโอกาสตามตีทัพพม่าในคราล่าถอยจนสุดเขตแดน สงครามครั้งนี้กินเวลานานถึง 10 เดือน การสู้รบได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2318 มาสิ้นสุดลงจนกลางปี พ.ศ. 2319 นักประวัติศาสตร์ ถือว่าต่างฝ่ายต่างเสมอกัน ไม่มีใครเอาชนะกันได้ถึงแม้ว่าในที่สุดพม่าจะเข้ายึดเมืองพิษณุโลกได้ ก็ได้แต่เมืองเปล่า ไม่สามารถหาเสบียงอาหารมาเลี้ยงกองทัพได้

ไม่สามารถทำลายกองทัพไทยได้สำเร็จ จนในที่สุดก็ต้องถอยไปอย่างกะทันหันทันที และด้วยความบอบช้ำอย่างสาหัส ไพร่พลต้องอดอยากเจ็บป่วยล้มตายระส่ำระสายกันไปตลอดทาง ส่วนกองทัพพม่าที่ตกค้างอยู่ในเมืองไทย เพราะไม่สามารถรอถอยกลับไปพร้อมกันได้นั้น ก็ถูกกองทัพไทยบดขยี้เสียจนแหลกลาญยับเยิน ตั้งแต่นั้นมา พม่าก็ไม่ได้ยกทัพใหญ่มาตีไทยอีกเป็นเวลานานถึง 10 ปี

สรุปการศึกสงครามไทยกับพม่าในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

รัชสมัยกรุงธนบุรีจากปี พ.ศ. 2310 – พ.ศ. 2319 ไทยกับพม่า ได้ทำสงครามกันถึง 10 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2310 รบกับพม่าที่ค่ายโพธิ์สามต้น
ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 รบพม่าที่บางกุ้ง เขตเมืองสมุทรสงคราม
ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2313 กองทัพพม่าจากเมืองเชียงใหม่ลงมาตีเมืองสวรรคโลก
ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2314 กองทัพกรุงธนบุรีขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ครั้งแรก แต่ตีไม่สำเร็จ
ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2315 กองทัพพม่าจากเมืองเชียงใหม่ลงมาตีเมืองพิชัยครั้งที่ 1
ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2316 กองทัพพม่าลงมาตีเมืองพิชัยเป็นครั้ง ที่ 2 กำเนิดวีรกรรมของพระยาพิชัย เจ้าเมือง จนได้รับสมญาว่า “พระยาพิชัยดาบหัก”
ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2317 กองทัพกรุงธนบุรีขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ ครั้งที่ 2 ได้หัวเมืองล้านนาไทยกลับคืน
ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2317 รบพม่าที่บางแก้ว เมืองราชบุรี
ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2318 อะแซหวุ่นกี้ตีหัวเมืองเหนือ
ครั้งที่ 10 พ.ศ. 2319 พม่ามาตีเมืองเชียงใหม่คืน แต่ไม่สำเร็จ

ศึกกับกัมพูชา นำมาซึ่งการเปลี่ยนรัชสมัย

กัมพูชา เป็นเมืองขึ้น ของไทยเรามาตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา ครั้นกรุงศรีอยุธยาต้องเสียแก่พม่าลง ในปี พ.ศ. 2310 กัมพูชาจึงตั้งตัวเป็นอิสระ แต่แล้วพอเวลาล่วงมาได้ 2 ปี กัมพูชาก็เกิดจลาจล ด้วยสมเด็จพระนารายณ์ราชา (นักองค์ตน) กษัตริย์กัมพูชาในเวลานั้น เกิดวิวาทกันขึ้นกับพระรามราชา (นักองค์นนท์) พระมหาอุปราช สมเด็จพระนารายณ์ราชาไปขอกำลังญวนมาช่วยปราบพระรามราชาสู้ไม่ได้ จึงหนีมาพึ่งไทย

ในปี พ.ศ. 2312 สมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงเห็นเป็นโอกาสอันดี ที่จะได้ประเทศกัมพูชาเข้ามาอยู่ในครอบครองของไทยตามเดิม จึงโปรด ให้แจ้งไปยังสมเด็จพระนารายณ์ราชาว่า “เดี๋ยวนี้กรุงศรีอยุธยากลับตั้งเป็นปรกติเหมือนแต่ก่อนแล้ว ให้กรุงกัมพูชาจัดส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองกับเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายตามประเพณีดังแต่ก่อน” สมเด็จพระนารายณ์ราชาตอบปฏิเสธ โดยอ้างว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มิใช่เชื้อพระวงศ์ ของพระมหากษัตริย์ที่ครองกรุงศรีอยุธยามาแต่เดิม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกริ้วมาก จึงโปรดให้ส่งกองทัพออกไปตีกัมพูชารวม 2 กองทัพด้วยกัน มีพระยาอภัยรณฤทธิ์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ) กับพระยาอนุชิตราชา (สมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองเสียมราฐทัพหนึ่ง กับให้พระยาโกษาธิบดี เป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองพระตะบองอีกทัพหนึ่ง แต่การยังมิทันได้ดำเนินไปถึงขั้นตีนครหลวงของกัมพูชา กองทัพของพระยาอภัยรณฤทธิ์กับพระยาอนุชิตราชาก็ถอยลงมาเสียก่อน ด้วยได้มีข่าวลือออกไปว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีสวรรคตเสียแล้วที่เมืองนครศรีธรรมราช ระหว่างเสด็จลงไปปราบชุมนุมเจ้านคร สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้เรียกกองทัพกลับหมด ระงับการตีกัมพูชาไว้เสียชั้นหนึ่งก่อน

ครั้นในปี พ.ศ.2314 ภายหลังที่กองทัพกรุงธนบุรีกลับจากขึ้นไปตีเชียงใหม่ครั้งแรกแล้ว ก็โปรดให้จัดกองทัพยกออกไปตี ประเทศกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง มี เจ้าพระยาจักรี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ) เป็นแม่ทัพบกยกออกไปทางเมืองปราจีนบุรี พาพระรามราชาไปในกองทัพด้วย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงคุมกองทัพเรือ มีพระยาโกษาธิบดี เป็นแม่ทัพหน้ายกออกไปทางทะเล เข้าตีเมืองกำแพงโสม เมืองบันทายมาศ และเมืองพนมเปญได้ตามลำดับ ในขณะเดียวกันกองทัพบกก็ตีได้เมือง พระตะบอง เมืองโพธิสัตว์ เมืองบริบูรณ์ จนถึงได้เมืองบันทายเพชรราชธานี ครั้งนี้กองทัพไทยจึงได้ประเทศกัมพูชา กลับคืนเข้ามาอยู่ในอารักขาตามเดิมอีกครั้งหนึ่ง โดยมีพระรามราชาเป็นเจ้ากรุงกัมพูชาสืบแทนต่อมา

แผนที่ประเทศไทย รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน

ส่วนสมเด็จพระนารายณ์ราชาเจ้ากรุงกัมพูชาองค์เดิมนั้น หนีเข้าไปอยู่ในเขตญวน แล้วต่อมาได้กลับขอคืนดีด้วย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ทรงตั้งให้สมเด็จพระรามราชา เป็นกษัตริย์ครองกรุงกัมพูชา ส่วนสมเด็จพระนารายณ์ราชานั้นโปรดให้เป็นมหาอุปโยราช กับให้นักองค์ธรรมเจ้านายเขมรที่สำคัญอีกองค์หนึ่งเป็นมหาอุปราช

ต่อมาในตอนปลายรัชกาล คือเมื่อปี พ.ศ. 2323 กัมพูชาเกิดจลาจลขึ้นมาอีก ด้วยได้มีคนร้ายลอบฆ่ามหาอุปราชตาย แล้ว ต่อมาไม่ช้า มหาอุปโยราช ก็เป็นโรคปัจจุบัน สิ้นชีพลงอีกองค์หนึ่ง ความหวาดระแวงระหว่างกันซึ่งเคยมีอยู่แต่เดิมมาแล้วนั้นได้ทำให้ บรรดาขุนนางซึ่งโดยมากเป็นพรรคพวกของมหาอุปโยราชเข้าใจว่า สมเด็จพระรามราชาเป็นผู้บงการให้ฆ่าเจ้านายทั้งสององค์นั้น จึง คบคิดกันก่อการกบฏขึ้น จับสมเด็จพระรามราชาผู้เป็นกษัตริย์ถ่วงน้ำเสีย แล้วอัญเชิญนักองค์เอง โอรสสมเด็จพระนารายณ์ราชาซึ่งมีพระชนมายุเพียง 4 ชันษา ขึ้นครองราชย์แทน ต่อมาโดยมีฟ้าทะละหะ (มู) ขุนนางผู้ใหญ่ ผู้มีอิทธิพล ในเมืองเขมรมากผู้หนึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการ โดยที่ฟ้าทะละหะ (มู) ผู้นี้ได้หันไปฝักใฝ่อยู่กับญวน ด้วยหวังจะพึ่งอิทธิพลญวนช่วยให้ตนได้เป็นเจ้ากรุงกัมพูชาเสียเองสืบต่อไป ประกอบกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงมีพระราชดำริเห็นว่านักองค์เองนั้นยังเป็นทารกอยู่ ย่อมไม่สามารถจะรักษาตัวให้ตลอดรอดฝั่งไปได้ และถึงมาตรว่านักองค์เองจะเอาตัวรอดไปได้ นักองค์เองก็เป็นโอรสของสมเด็จพระนารายณ์ราชา ซึ่งฝักใฝ่กับญวนมาแต่ก่อน ฉะนั้นเมื่อ

เติบใหญ่ต่อไปก็คงจะหันไปฝักใฝ่อยู่กับญวนเหมือนบิดาอีกเช่นกัน อันจะทำให้เมืองไทยเราต้องสูญเสียอิทธิพลในกัมพูชาไป ดังนั้นจะปล่อยทิ้งให้กัมพูชาตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ต่อไปไม่ได้ จึงโปรดให้จัดแต่งกองทัพมีจำนวนพล 20,000 คน ยกออกไปปราบการจลาจลในกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง โดยมี สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ) ถืออาญาสิทธิ์เป็นแม่ทัพใหญ่ เจ้าพระยาสุรสีห์ เป็นแม่ทัพหน้า และมีเจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ ทรงเป็นกองหนุนร่วมเสด็จไปในกองทัพด้วย

ในครั้งนี้สมเด็จพระเจ้า กรุงธนบุรีได้ทรงมี พระราชกระแสรับสั่งไปว่า เมื่อตีกรุงกัมพูชาได้แล้ว ให้สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ฯ จัดการอภิเษกเจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ให้เป็นกษัตริย์ ครองกรุงกัมพูชาสืบต่อไป อันจะทำให้ดินแดนประเทศกัมพูชาได้ผนวกเข้ามารวมอยู่ในพระราอาณาจักรไทยโดยเด็ดขาด ขจัดปัญหายุ่งยากทางเมืองเขรมมิให้อุบัติมีขึ้นเป็นเสี้ยนยอกอกเมืองไทยเราอีกต่อไป

เมื่อกองทัพไทยยกออกไปถึงกัมพูชาแล้ว ก็สามารถตีเมือง บันทายเพรชราชธานีได้โดยง่ายดาย เพราะฟ้าทะละหะ (มู) ไม่กล้าสู้รบด้วย ได้แต่ทิ้งเมืองอพยพครอบครัวหนีลงไปอยู่ที่เมืองพนมเปญแล้วร้องขอกำลังกองทัพญวนจากไซ่ง่อนมาช่วย ซึ่งทางญวนก็ได้สนองคำร้องขอนั้นเป็นอันดี โดยได้จัดส่งกำลังขึ้นมาช่วยที่พนมเปญ กองทัพหน้าของไทยในบังคับบัญชาของเจ้าพระยาสุรสีห์ที่ยกตามฟ้าทะละหะ (มู) ไปนั้น พอทราบว่ามีกองทัพญวนขึ้นมาตั้งอยู่ที่พนมเปญ เพื่อเข้าแทรกแซงเหตุการณ์ในครั้งนี้ด้วย ก็ต้องหยุดชะงัก แล้วรีบแจ้งเหตุมายังสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกฯ แม่ทัพใหญ่ เพื่อคอยฟังบัญชาต่อไปเสียก่อน แต่แล้วในตอนนี้เองข่าวจลาจลวุ่นวายทางกรุงธนบุรี ก็ทราบไปถึงกองทัพไทยในกัมพูชา การจึงต้องยุติลงแต่เพียงนั้น โดยที่กองทัพไทยกับกองทัพญวนยังหาได้ทันปะทะกันไม่ สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ แม่ทัพใหญ่ก็มีบัญชาให้เลิกทัพ กลับมาปราบยุคเข็ญในกรุงธนบุรี เสียก่อน

แผนการรวมประเทศกัมพูชา ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงต้องพลันหยุดชะงักลงแต่เพียงนั้น พร้อมกับสิ้นสมัยกรุงธนบุรี

ลำดับเหตุการณ์สำคัญในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310 – 2325)

พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากกู้ชาติสำเร็จ สร้างราชธานีใหม่ ตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี เกิดศึกรบพม่าที่บางกุ้ง เมืองสมุทรสงคราม

พ.ศ. 2311 พระเจ้าตากเริ่มปราบชุมนุมเจ้าพระยาพิษณุโลก แต่ไม่สำเร็จ ปราบชุมนุมเจ้าพิมายได้สำเร็จเป็นชุมนุมแรก

พ.ศ. 2312 ปราบชุมนุมเจ้านครสำเร็จ ตีเขมรครั้งแรก แต่ไม่สำเร็จ

พ.ศ. 2313 ปราบชุมนมเจ้าพระฝางสำเร็จ กองทัพกรุงธนบุรีขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ครั้งแรก

พ.ศ. 2314 นายสวน มหาดเล็ก แต่งโคลงยอพระเกียรติ ตีเมืองเขมรครั้งที่ 2 ตีได้หัวเมืองเขมร

พ.ศ. 2315 พม่าตีเมืองพิชัยครั้งแรก

พ.ศ. 2316 พม่าตีเมืองพิชัยครั้งที่ 2

พ.ศ. 2317 ตีเมืองเชียงใหม่ครั้งที่ 2 ได้หัวเมืองล้านนารบพม่าที่บางแก้ว ราชบุรี

พ.ศ. 2318 โปสุพลาและโปมะยุง่วนตีเชียงใหม่คืน แต่ไม่สำเร็จ

พ.ศ.2319 พม่าตีเมืองเชียงใหม่ ตีเมืองนางรอง และเมืองนครจำปาศักดิ์ได้

พ.ศ. 2321 ตีเวียงจันทน์ ได้หัวเมืองลาวทั้งหมดกลับมาขึ้นกับไทยครั้งที่หนึ่ง

พ.ศ. 2322 กองทัพไทยกลับจากเวียงจันทน์ ได้พระแก้วมรกตกลับเข้ามาด้วย

พ.ศ. 2324 แต่งทูตไปที่เมืองจีน ส่งกองทัพไปปราบจลาจลในเขมร

พ.ศ. 2324 กรุงธนบุรีเกิดจลาจล สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ถูกสำเร็จโทษ

ปลายรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงเสียสติจริงหรือไม่ อันส่งผลให้หมดยุคสมัยกรุงธนบุรี

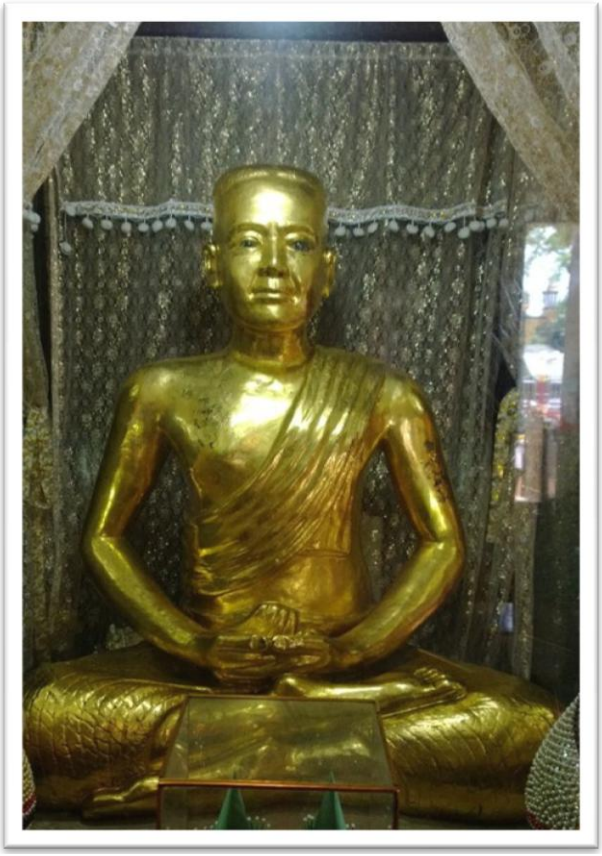
ปลายรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าตากสิน ประวัติศาสตร์จารึกไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเสียพระสติซึ่งในเรื่องนี้ ยังเป็นเรื่องสืบค้นถกเถียงมาถึงปัจจุบัน มีความคิดหลากหลายที่นำมาเสนอแสดงอ้างอิงซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่าที่ค้นพบในปัจจุบัน มีดังนี้

กรมหลวงนรินทรเทวี

1. จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี แม้ในปัจจุบันจะมีปัญหาว่ากรมหลวงนรินทรเทวีเป็นผู้บันทึก จดหมายเหตุความทรงจำฉบับนี้ทั้งฉบับหรือไม่ แต่ก็เชื่อกันว่าผู้บันทึกเป็นบุคคลร่วมสมัย เป็นหลักฐานที่ควรพิจารณา ในบันทึกตอนหนึ่งมีว่า“ดูพระจริตฟั่นเฟื่องเฝ้า (นับ) แต่ฆ่าญวน.....พันสี พันลา ยื่นฟ้องว่าขุนนางและราษฎรขายข้าวเปลือกลงเรือสำเภา ”โยธาบดีผู้รับทูลฟ้องกราบทูลรับสั่ง ให้เร่งเงินที่ขุนนางขายข้าวเกลือ ให้เฆี่ยนเร่งเอาเงิน เข้าท้องพระคลังร้อนทุกเส้นหญ้า สมณาประชาราษฎร์ไม่มีสุขขุคเข็ญเป็นที่สุด ในปลายแผ่นดิน เงินในคลังหาย ๒๐๐๐ เหรียญๆละ ๑ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง แพรเหลือง ๑๐ ม้วน รับสั่งเรียกหาไม่ได้ ชาวคลัง ต้อง (ถูก) เฆี่ยนใส่ไฟย่าง แสนสาหัส...หลวงประชาชีพ (ถูก) โจทก์ ฟ้องว่าขายข้าวรับสั่งให้ตัดศีรษะ (หลวง ประชาชีพ) หิ้วเข้ามาถวายที่ เสด็จทอดพระเนตร เหตุกรรมของสัตว์ พื้นแผ่นดินร้อนราษฎรเหมือนผลไม้ เมื่อต้นแผ่นดินเย็นด้วยพระบารมีชุ่มพื้นชื่นผล จนมีแก่นปลายแผ่นดินแสนร้อนรุม สุมรากโคนโค่นล้มคมแผ่นดินด้วยพระบารมีแต่เพียงนั้น.....”

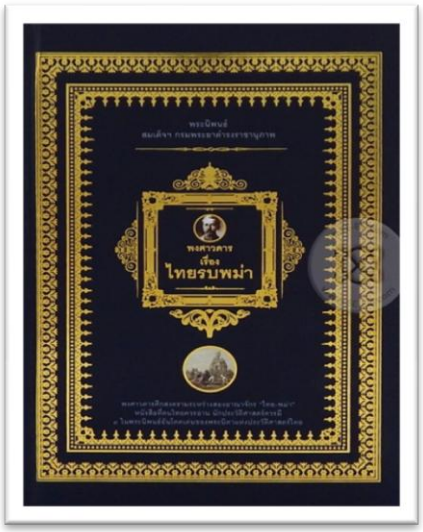
พระบรมรูปของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ขณะทรงศีลวัดอินทาราม

2. “ไทยรบพม่า”ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตอนหนึ่งในหนังสือไทยรบพม่ามีว่า “.....ตั้งแต่เลิกสงครามคราวอะแซหวุ่นกี้ตีหัวเมืองเหนือแล้ว(2319)พระเจ้ากรุงธนบุรีมักเสด็จไปนั่งกรรมฐานที่วัดบางยี่เรือ (วัดอินทราม) ซึ่งได้บูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่เนืองๆ แล้วติดพระทัยใน การนั่งกรรมฐานหนักขึ้น พระอารมณ์ก็จับฟั่นเฟือน เกิดมีอาการดุร้ายขึ้นกว่าแต่ก่อน ฤ โดยลำดับมา.....มีสัญญาวิปลาสเกิดสำคัญพระองค์ว่าเป็น พระโสดาบัน..มีรับสั่งถามพระราชาคณะว่าพระภิกษุสงฆ์อันเป็นปุถุชน จะกราบไหว้คฤหัสถ์ซึ่งเป็นพระโสดาบันจะได้มิได้ประการใด พระราชาคณะโดยมากพากันกลัวพระอาญาถวายพระพรว่าไหว้ได้ แต่สมเด็จพระสังฆราช(ศรี) วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆัง) พระพิมลธรรมวัดโพธาราม (วัดพระเชตุพน) และพระ

พุฒาจารย์ วัดบางหว้าน้อย (วัดอมรินทร์) ถือพระวินัยมั่นคงไม่ครั่นคร้ามต่อพระราชอาญา ถวายพระพรว่าถึงคฤหัสถ์จะเป็นพระโสดาบัน เพศก็ยังต่ำกว่าพระภิกษุปุถุชน อันทรงผ้ากาสาวพัสตร์และ จตุปาริสทธิศีล เพราะฉะนั้นที่พระภิกษุจะกราบไหว้คฤหัสถ์หาควรไม่ พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงฟังก็ทรงพระพิโรธ ดำรัสว่า พระราชาคณะทั้งปวงก็ยังเห็นว่าไหว้ได้โดยมาก ยังแต่ 3 องค์ก็บังอาจโต้แย้งฝ่าฝืนถวายพระพรให้ผิดพระบาลี จึงมีรับสั่งให้ถอดเสีย จากสมณศักดิ์เอาตัวสมเด็จพระสังฆราชกับ พระราชาคณะ 2 องค์ ที่ ถูกออกนั้น พระภิกษุประมาณ 500 รูปไปลงพระราชอาญาที่วัดหงส์ ให้ตีหลังสมเด็จพระสังฆราชกับพระราชคณะองค์ละ 100 ที ฐานะเปรียบองค์ละ 50 ที พระอันดับองค์ละ 30 ที แล้วเอาตัวขังไว้ขนอาจมของโสโครกที่วัดหงส์ทั้งหมด ตั้งแต่นั้นมาพระสงฆ์ก็หมอบกราบเหมือนข้าราชการฝ่ายฆราวาสทั้งปวง.....”

นอกจากเรื่องเฆี่ยนพระแล้ว สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวต่อไปว่า

สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ

“ครั้นต่อมาพระเจ้ากรุงธนบุรีมีอาการเกิดระแวงว่าข้าราชการพากันลอบลักพระราชทรัพย์ให้โบยตีจำลอง และบางทีเอาตัวผู้ต้องหาขึ้นย่างไฟ จะให้รับเป็นสัตย์ แล้วพระราชทานรางวัลผู้ที่เป็นโจทก์ก็ฟ้องร้องยกเป็นบำเหน็จความชอบในราชการ ก็เลยเป็นเหตุให้คนพาลแกล้งใส่ความฟ้องร้อง ยกเป็นบำเหน็จความชอบในราชการ ก็เลยเป็นเหตุให้คนพาลแกล้งใส่ความฟ้องผู้อื่นชุกชุมขึ้นทุกที ..... จนมีพวกหากินในกระบวนเป็นโจทก์ขึ้นประมาณ ๓๐๐ คนเศษ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งตัวสำคัญชื่อพันสี ให้เป็นขุนจิตรจูล พันลาเป็นขุนประมูลทรัพย์เป็นตำแหน่งหัวหน้าพวกโจทก์ พวกโจทก์ถวายฎีการ้องฟ้องผู้อื่น หนักขึ้นกว่าแต่ก่อน พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงวินิจฉัยในเวลาสติฟั่นเฟือน ก็มิได้พิจารณาให้เห็นเท็จและจริง สักแต่ว่าโจทก์สาบานได้ถ้าผู้ต้องหาไม่รับเป็นสัตย์โดยดีก็เฆี่ยนขับติดไม้ และ ย่างเพลิงจนกว่าจะรับ และปรับโทษ เรียกเร่งเอาเงินตามที่โจทก์กล่าวหา ถ้าไม่มีเงินจะเสียก็เฆี่ยนเร่งไปทุกวันจนกว่าจะได้ คนที่ทนพระราชอาญาไม่ไหวก็ล้มตายเจ็บลำบากไปตามกัน ที่ถูกลงโทษประหารชีวิตก็มีอยู่เนืองๆ แม้จนบุตรภรรยาญาติพี่น้องของข้าราชการที่ไปทัพอยู่ทางนี้ก็ถูกโจทก์ฟ้องต้องรับพระราชอาญา โดยมากกล่าวไว้ในหนังสือพงศาวดารว่าในเวลานั้นที่ในบริเวณโรงชำระใน พระราชวังเสียงแต่คนร้องไห้ และ ครวญครางเซ็งแซ่ไปทุกๆ วัน ชาวพระนครก็พาได้ความยากแค้นเดือนร้อนไปทั่วกัน ที่อพยพหลบหนี ออกไปอยู่ตามป่าตามดงก็มีเป็นอันมาก จนที่ในกรุงธนบุรีมีบ้านเรือนร้างว่างเปล่าอยู่ทุกแห่งทุกตำบล.....”

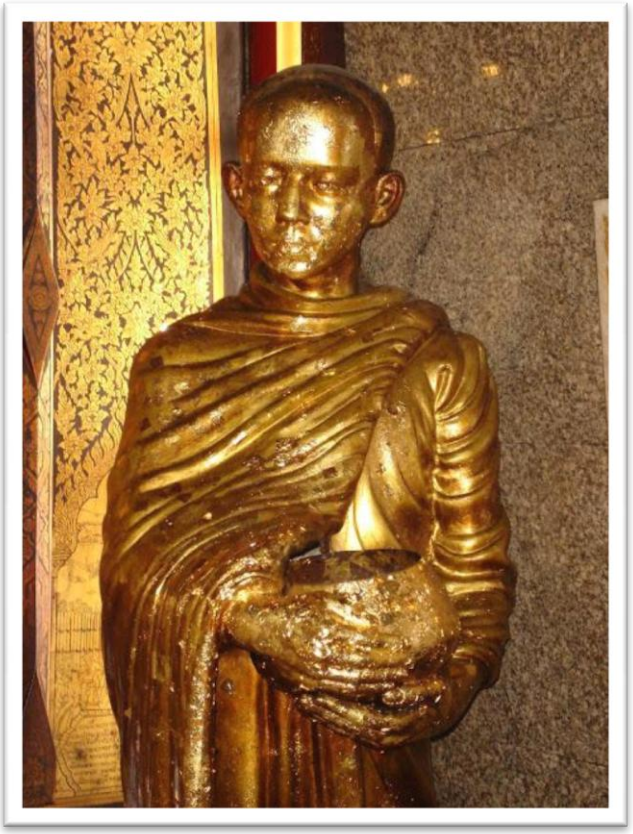
3. พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ ในหลักฐานเล่มนี้ มีเรื่องสมเด็จพระเจ้าตากสินวิปัสสนาแล้ว มีอาการประหลาด มีเรื่องทรงหวาดระแวงคนจะมาขโมยพระราชทรัพย์ แล้วลงเอยด้วยความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสของราษฎร เนื้อหาข้อเท็จและสำนวนการเขียนเหมือนกับในไทยรบพม่า เชื่อว่าสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเอาข้อมูลมาจากพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรีฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เพราะพระราชาพงศาวดารฉบับนี้แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยข้าราชการกรมพระอาลักษณ์ของรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้รู้ได้เห็นเหตุการณ์ในสมัยนั้น ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่มที่ 2 ซึ่งเรียบเรียงโดยกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ตรวจแก้โดยรัชกาลที่ 4 วิจารณ์ และ อธิบายเพิ่มเติมโดยสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นหลักฐานที่นิยมใช้อ้างอิงกันอย่างกว้างขว้าง ซึ่งเนื้อหามีข้อเท็จจริงเช่นเดียวกับในไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี

กล่าวโดยสรุป

เหตุการณ์ซึ่งต่อมาจะกลายเป็นข้อถกเถียงอย่างมาก และมักถูกมองว่าเป็นเครื่องแสดงถึงพระอาการสติฟั่นเฟือนมากที่สุด นั่นคือ รายละเอียดเรื่องพระเจ้าตากสินทรงตั้งคำถามกับเหล่าพระราชาคณะว่าพระที่ยังเป็นปุถุชนจะกราบไหว้บูชาราวาสที่บรรลุโสดาบันได้แล้วหรือไม่ มีเพียงพระราชพงศาวดารฉบับหมอบรัดเลย์และฉบับพระราชหัตถเลขาเท่านั้นที่ปรากฏเนื้อความนี้ โดยพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาอธิบายมาว่าเกิดขึ้นเนื่องจากพระเจ้าตากสิน “มีพระสติฟั่นเฟือนถึงสัญญาวิปลาส สำคัญตัวเองว่าได้โสดาปัตติผล” จึงได้ตั้งคำถามทำให้เกิดการลงโทษพระราชาคณะ การเพิ่มเหตุการณ์เรื่องการตั้งคำถามและการลงโทษพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ผู้ซึ่งคงความเห็นที่ “ถูกต้อง” นี้ จึงเป็นการเพิ่มเรื่องเพื่อเน้นให้เห็นถึงความหลงผิดขององค์พระมหากษัตริย์ที่มากเกินกว่าที่ผู้คนจะรับได้ “...มหาภัยพิบัติบังเกิดในพระพุทธศาสนาควรจะสังเวชยิ่งนักบรรดาชนทั้งหลายซึ่งเป็นสัมมาทิฐินับถือพระรัตนตรัยนั้น ชวนกันสลดจิตคิดสงสารพระพุทธศาสนา มีหน้านองไปด้วยน้ำตา..และเสียงร้องไห้ระงมไปทั่วเมือง” ยิ่งเมื่อพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาระบุเหตุการณ์ว่าเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2324 หรือ 1 ปี ก่อนจะสิ้นรัชกาล เหมือนจะให้เข้าใจว่าเป็น “ฟางเส้นสุดท้าย” ก่อนที่จะเกิดกรณีความวุ่นวายโกลาหลต่างๆ ในกรุงรวมทั้งเกิดกบฏพระยาสรรค์ด้วย

ปัญหาการสิ้นพระชนม์พระเจ้าตาก ยังหาข้อสรุปยังไม่ได้ถึงปัจจุบัน

พระเจ้าตากกบฏพระยาสรรค์ ต้นเหตุ การเปลี่ยนรัชสมัย ทำไมต้องประหารพระเจ้าตาก

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงผนวช ในวิหารวัดอินทารามวรวิหาร

พ.ศ. 2324 เกิดจลาจลที่กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงให้พระยาสรรค์ขุนนางที่พระองค์ไว้วางพระทัยอย่างมาก ขึ้นไประงับการจลาจล ซึ่งสาเหตุมาจากการขุดสมบัติที่ได้ถูกฝังเอาไว้ก่อนเสียกรุง ทั้งนี้ผู้ที่จะไปขุดต้องประมูลเสียเงินให้กับทางการโดยมีพระยาวิชิตณรงค์เป็นผู้รับผิดชอบในการนี้ ทว่าพระยาวิชิตณรงค์และพวกกลับกระทำการโดยมิชอบบังคับรีดไถเงินราษฎรเอาตามอำเภอใจจนผู้คนเดือดร้อนไปทั่วในที่สุด บรรดาผู้ที่ไม่พอใจได้รวมตัวกันก่อกบฏโดยมี ขุนสระ ขุนแก้ว และนายบุนนาค บ้านแม่ลาเป็นหัวหน้า คุมพรรคพวกเข้าปล้นจวนพระยาอินทรอภัยผู้รักษากรุงเก่าและสังหารเสีย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงให้พระยาสรรค์ไปปราบกบฏนี้แต่ทว่าพระยาสรรค์ก็ได้ไปเข้ากับพวกกบฏเสีย โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินไม่ทรงทราบว่า หัวหน้าที่ก่อความวุ่นวายคือ ขุนแก้ว น้องชายของพระยาสรรค์นั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ นอกจากพระยาสรรค์จะไม่ปราบพวกก่อความวุ่นวายแล้ว ยังอาศัยช่วงจังหวะที่กลุ่มขุนนางไม่พอใจพระเจ้าตากสิน และดำเนินการต่อต้านพระเจ้าองค์ ตัดสินใจร่วมมือกับพวกก่อการจลาจล ยกกำลังมาตีกรุงธนบุรี และเข้ายึดอำนาจจากสมเด็จพระเจ้าตากสินได้สำเร็จ **พร้อมกับบังคับให้พระองค์ทรงผนวช** และจับพระบรมวงศานุวงศ์มาจองจำไว้ในราชวังแล้วตั้งตนเป็นผู้สำเร็จราชการพร้อมกับประกาศจะถวายราชสมบัติให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกปกครองต่อไป ต่อมาพระยาสรรค์เปลี่ยนใจคิดจะครองราชย์สมบัติเสียเอง จึงเตรียมกองกำลังไว้ต่อสู้กับสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ซึ่งจะกลับจากการทำสงครามในเขมรในระหว่างนี้

พระแท่นบรรทมสมเด็จพระเจ้าตากสินที่วัดอินทารามวรวิหาร(วัดใต้) ธนบุรี

พระยาสรรค์ให้กรมขุนอนุรักษ์สงคราม ยกทัพไปโจมตีค่ายพระยาสุริยอภัย หลานของสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกที่ยกทัพมาจากนครราชศรีมา เพื่อมารักษากรุงธนบุรีตามคำสั่งของสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ทั้งสองฝ่ายได้ปะทะกันอย่างหนัก กรมขุนอนุรักษ์สงครามเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และถูกจับได้ พระยาสรรค์คิดว่าเรื่องที่ตนให้กรมขุนอนุรักษ์สงครามยกทัพไปตีค่ายพระยาสุริยอภัยเป็นความลับ จึงวางตัวนิ่งเฉยอยู่ในวัง พระยาสุริยอภัยซึ่งรู้ความจริงทั้งหมดจากกรมขุนอนุรักษ์สงครามเห็นเช่นนั้น จึงได้ควบคุมสถานการณ์ในวังเอาไว้ แล้วให้สึกสมเด็จพระเจ้าตากสินแล้วนำไปจองจำเอาไว้ เพื่อรอสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกตัดสินความต่อไป

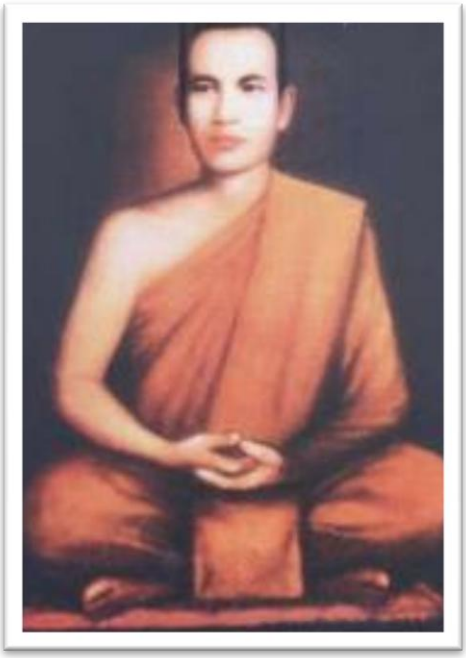

สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก)

ภาพที่พระราชวังบางปะอิน พระนครศรีอยุธยา สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่1) กลับจากราชการทัพเมืองเขมร

สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพกลับจากเขมรมาถึงกรุงธนบุรี เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 เพื่อแก้ปัญหาบ้านเมือง “...เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกทราบข่าวมีการกบฏเกิดขึ้นในกรุงธนบุรี ได้ข่าวว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินถูกจับและถูกบังคับให้ผนวชเป็นพระภิกษุ ท่านจึงให้คนสนิทถือหนังสือไปถึงเจ้าพระยาสุรสีห์ให้เข้าล้อมกรมขุนอิทรพิทักษ์ ราชโอรสของของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งตั้งทัพอยู่ที่เมืองพุธไธเพชร อย่าให้รู้ความ และให้พระยาธรรมาซึ่งตั้งทัพอยู่ที่เมืองกำแพงสวายจับกรมขุนรามภูเบศร์ราชนัดดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไว้เสีย แล้วท่านจึงเลิกทัพจากเขมร...” นี่คือข้อความที่บรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน “แผ่นดินพระเจ้าตาก”

พระบรมสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าตากสิน

พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวถึงการเดินทางกลับของเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก “ว่า ณ วันเสาร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๕ เพลา ๒ โมงเช้า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้ทัพจากเมืองเสียมราฐ เขมร กลับมาที่กรุงธนบุรี ประทับ ณ พลับพลาหน้าวัดโพธาราม ฝ่ายข้าทูลละอองฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกันไปเชิญเสด็จลงเรือพระที่นั่งกราบ...”ถึงตอนนี้ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่าว่า พระยาสุริยอภัยให้สึกเจ้าแผ่นดินออก แล้วพันธนาการด้วยเครื่องสังขลิกพันธ์ พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศเขียนความต่อจากตอนที่เจ้าพระยาจักรี...ข้ามมาพระราชวังสถิต ณ ศาลาลูกขุน ว่า “...มีหมู่พฤฒามาตย์เข้าเฝ้าพร้อมกัน จึงมีพระราชบริหารดำรัสปรึกษาว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอาสัตย์และสุจริตธรรมเสีย ประพฤติการทุจริตฉะนี้ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่นดิน จะละไว้มิได้ *ขอให้ปริวรรตออกประหารเสีย...*”

ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา บันทึกเหตุการณ์ว่า “เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ปรึกษากับพวกหมู่มุขอำมาตย์ว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นอาสัตย์อาธรรมดังนี้แล้ว จะคิดอ่านประการใด เหล่าเสนาอำมาตย์ต่างพร้อมใจกัน เห็นว่า เป็นเสี้ยนหนามหลักตออันใหญ่ในแผ่นดินจะละไว้เสียมิได้ ควรจะให้สำเร็จโทษเสีย แลเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกล่าวว่า... “เป็นเจ้าแผ่นดินใช้เราเป็นไปกระทำการสงครามได้ความลำบาก กินเหงื่อต่างน้ำ เราก็อุตสาหะกระทำการศึกมิได้อาลัยแก่ชีวิต คิดแต่จะทำนุบำรุงแผ่นดินให้สิ้นเสี้ยนหนาม จะให้สมณพราหมณ์และไพร่ฟ้าประชากรอยู่เย็นเป็นสุขสิ้นด้วยกัน *ก็ไฉนอยู่ภายหลัง ตัวจึงนำบุตรภรรยาเรามาจองจำทำโทษ* แล้วโบยตีพระภิกษุสงฆ์ และลงโทษแก่ข้าราชการและอาณาประชาราษฎรทุกเส้นหญ้า ทั้งพระพุทธศาสนาก็เสื่อมทรุดเศร้าหมองดุจเมืองมิจฉาทิฐิ **จึงมีรับสั่งให้เอาตัวไปประหารชีวิตสำเร็จโทษเสีย...**”

การประหารชีวิตในอดีตของไทย

เพชฌฆาตกับผู้คุมก็ลากตัวพระเจ้าตากขึ้นแคร่หามไปกับทั้งสังขลิกพันธนาการ เจ้าตากจึงว่าแก่ผู้คุมเพชฌฆาตว่า *ตัวเราสิ้นบุญจะถึงที่ตายอยู่แล้ว ช่วยพาเราไปหาท่านผู้สำเร็จราชการ จะขอเจรจาด้วยสักสอง*

สามคำ ผู้คุมก็ให้หามเข้ามา ณ ศาลาลูกขุน (เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก) ได้ทอดพระเนตรจึง*โบกพระหัตถ์มิให้นำเข้าเฝ้า* ผู้คุมและเพชฌฆาตก็หามออกไปยังนอกพระราชวัง ถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธ์ **ก็ประหารชีวิตตัดศีรษะถึงแก่พิราลัย** จึงมีรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้ และเจ้าตากขณะเมื่อสิ้นบุญถึงทำลายชีพนั้นอายุได้สี่สิบแปดปี

"สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงถูกสำเร็จโทษตามคำสั่ง **"ประหาร"** ในเช้าวันเสาร์ เดือน 5 แรม 9 ค่ำ ปีขาล จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2325 อยู่ในราชสมบัติ 14 ปี 4 เดือน"

เป็นการสำเร็จโทษตามคำสั่ง "ประหาร" *การสิ้นพระชนม์ของพระองค์ตามคำสั่งประหาร ในครั้งนี้ยังเป็นการใช้ดาบตัดพระเศียรเหมือนนักโทษร้ายแรงชั้นสามัญชน*

วัดบางยี่เรือใต้ หรือวัดอินทาราม

วัดบางยี่เรือใต้ หรือวัดอินทาราม เป็นวัดโบราณสมัยอยุธยา ภูมิประเทศเดิมมีลักษณะเป็นป่าสะแกทึบ ฝั่งตรงข้ามเป็นที่ลุ่มมีหญ้าและกกขึ้นหนาแน่นอยู่ในน้ำตื้น ๆ คล้ายป่าพรุ ถ้ามีเรือล่องมาในลำคลองจะต้องอ้อมคุ้งมองเห็นได้ชัด จึงเหมาะเป็นชัยภูมิซุ่มยิงได้ดี จึงเรียกว่า บังยิงเรือ ต่อมาเพี้ยนเป็นบางยี่เรือเดิมชื่อวัดบางยี่เรือนอก สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงปฏิสังขรณ์ สถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกพิเศษ และได้ทรงถวายพระเพลิง พระบรมศพพระราชชนนี ณ วัดแห่งนี้ ในวันพฤหัสบดี แรม ค่ำ เดือน 6 พ.ศ. 2318 ในปี พ.ศ. 2323

พระเจดีย์วัดอินทาราม เป็นสถานที่เก็บพระบรมอัฐิสมเด็จพระเจ้าตากสิน

สมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงสั่งให้ สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีห์ยกกองทัพไปตีเขมร และมีรับสั่งให้พระเจ้าลูกยาเธอกรมขุนอินทรพิทักษ์ซึ่งเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ ทรงเป็นอุปราชเป็นทัพหนุน อีกทั้งมีรับสั่งเมื่อปราบเขมรได้แล้ว ให้ทำการอภิเษกกรมขุนอินทรพิทักษ์ ขึ้นปกครองเขมร ในช่วงนี้ พระองค์มักจะเสด็จออกจากวังมาวิปัสนากรรมฐานประทับในพระอุโบสถวัดอินทาราม(บางยี่เรือใต้)อยู่เสมอ และบ่อยครั้งจะประทับแรม ณ วัดแห่งนี้ **เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จสวรรคต ในปี 2325 ได้นำพระศพมาฝังไว้ที่ วัดอินทารามแห่งนี้**

เหตุการณ์ หลังจาก “สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ” สิ้นพระชนม์

ในการเปลี่ยนแผ่นดินต้องกำจัดเชื้อพระวงศ์และเหล่าขุนนางที่จงรักภักดีของพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนให้หมดสิ้น ไม่ให้เป็นเสี้ยนหนามอีกต่อไป นี่เป็นสัจธรรมที่ต้องเกิดขึ้นกับผู้ใกล้ชิดกับพระเจ้าตากสินฯ ทุกๆคน ดังที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาได้บันทึกเหตุการณ์ไว้ว่า “ฝ่ายกรมขุนอินทรพิทักษ์และพระยากำแหงสงครามมิทันแจ้งว่าข้างในพระนครผลัดแผ่นดินใหม่ จึงแต่งหนังสือบอกให้ข้าหลวงถือมากราบทูลใจความว่า เขมรกลับเป็นกบฏเข้าล้อมกองทัพพระเจ้าลูกเธอไว้ ณ เมืองพุธไธเพชร แต่กองทัพเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับกองทัพเจ้าพระยาสุรสิงห์นั้น เลิกหนีไป...ครั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ได้ทรงทราบในหนังสือบอก ก็ทรงพระสรวล ดำรัสว่า *อ้ายหูหนวกตาบอด มิได้รู้การแผ่นดินเป็นประการใด กลับบอกกล่าวโทษกู เข้ามาถึงกูอีกเล่า* ฝ่ายกรมขุนอินทรพิทักษ์และพระยากำแหงสงคราม...ตีกองทัพเขมรแหกออกมาได้ รีบยกทัพมาถึงเมืองปราจีน ครั้นแจ้งเหตุว่า ผลัดแผ่นดินใหม่แล้ว.....กรม

ขุนอิทรพิทักษ์และพระยากำแหงสงครามกับคนสนิท 5 คนก็พากันหนีไปอยู่ตำบลเขาน้อยแห่งหนึ่งใกล้เขาปัตวี และกรมการเมืองปราจีนบอกเข้ามากราบทูลพระกรุณาให้ทราบ

ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือน 6 แรม 2 ค่ำ สมเด็จพระอนุชาธิราชกราบถวายบังคมล ยกพลขึ้นไปหกพันเศษถึงเมืองสระบุรี ให้แยกกันไปหลายกองเที่ยวค้นในป่า เข้าล้อมจับกรมขุนอินทรพิทักษ์กับพระยากำแหงสงครามและบ่าว 5 คนได้ที่เขาน้อยนั้น คุมลงมาถวาย ณ กรุงธนบุรี...บ่าว คนนั้นทรงพระกรุณาตรัสว่า เป็นคนมีกตัญญูไม่ทิ้งเจ้า โปรดฯ ปล่อยเสียไม่เอาโทษ

ครั้น ณ วันเสาร์ เดือน 6 แรม 8 ค่ำ ทรงพระกรุณาให้ถามกรมขุนอินทรพิทักษ์ว่า *ถ้ายอมอยู่จะเลี้ยงด้วยหาความผิดมิได้* กรมขุนอินทรพิทักษ์ให้การว่า *ไม่ยอมอยู่ จะขอตายตามบิดา* สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์จึงดำรัสให้นายจุ้ยกรมขุนอินทรพิทักษ์และขุนชนะพระยากำแหงสงครามนั้นไปประหารชีวิตเสีย" เมื่อสำเร็จโทษกรมขุนอินทรพิทักษ์และพระยากำแหงสงครามแล้ว พระราชพงศาวดารได้บันทึกเหตุการณ์ต่อจากนี้ไปอีกว่า "ถึงวันจันทร์ เดือน 6 ขึ้น 4 ค่ำ เพลา 5 โมงเช้า สมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จเดินทัพมาถึงพระนครขึ้นเฝ้าสมเด็จพระเชษฐาธิราช ณ ท้องพระโรง ดำรัสปรึกษาราชการแผ่นดินด้วยกันแล้ว เสด็จออกจากที่เฝ้าให้ตำรวจไปจับข้าราชการทั้งปวง บรรดาที่มีความผิดขุ่นเคืองกับพระองค์มาแต่ก่อนให้ประหารชีวิตทั้งแปดสิบคนเศษ"

เกิดอะไรขึ้นกับกรมขุนอนุรักษ์สงคราม พระยาสวรรค์และขุนนางอื่นๆที่ร่วมขบวนการกบฏ?

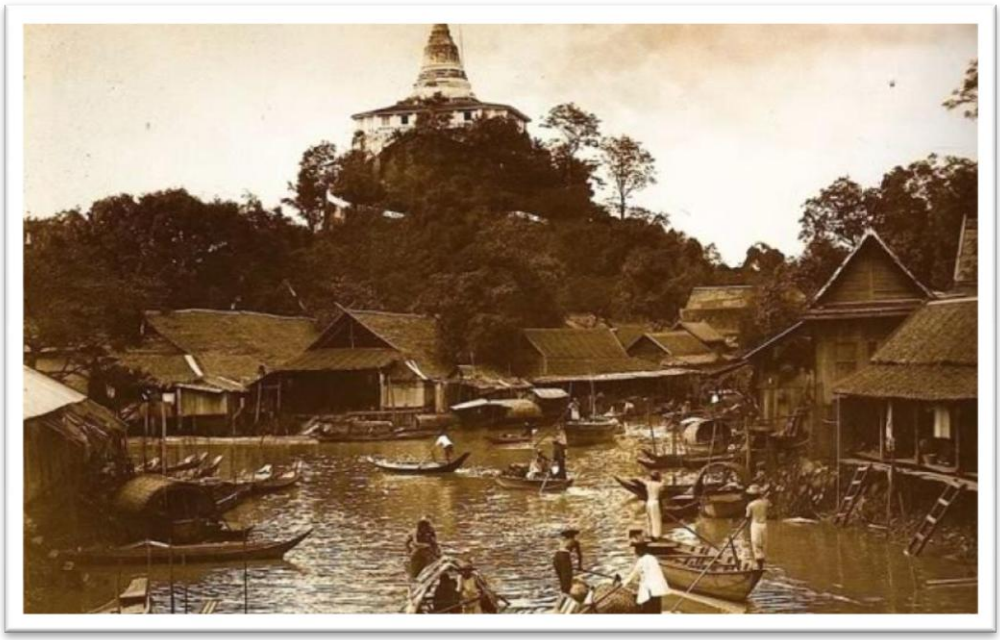

พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1 ที่ อุทยานราชภักดิ์

พระยาสุริยอภัยพระเจ้าหลานเธอ ให้ตำรวจคุมตัวกรมขุนอนุรักษ์สงครามกับขุนนางที่มีชื่อซึ่งเป็นสมัครพรรคพวก 39 คน มีพระยาเพชรพิชัย พระยามหาอำมาตย์ พระยากลางเมือง หลวงราชวรินทร์ หลวงคชศักดิ์ เป็นต้น เข้ามาถวายพระที่นั่ง และทราบทูลว่า คนเหล่าที่เข้าพวกกรมขุนอนุรักษ์สงครามยกมารบ จึง

ดำรัสให้เอาขุนนางทั้ง 39 คนนั้นไปประหารชีวิตเสีย และตัวกรมขุนอนุรักษ์สงครามนั้นให้เอาไว้ก่อน และให้พิจารณาชำระให้เอาพวกเพื่อนอีก ให้การซักถึงพระยาสรรค์และหลวงเทพผู้น้องกับเจ้าพระยามหาเสนา พระยารามัญวงศ์จักรีมอญ พระยาพิชิตณรงค์ หลวงพัศดีกลาง และคนเหล่านี้คบคิดกันในการไปรบพระเจ้าหลานเธอ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำรัสให้เอากรมขุนอนุรักษ์สงครามและพระยาสรรค์ หลวงเทพผู้น้องและขุนนางทั้งสี่ซึ่งคิดกันนั้น ให้ประหารชีวิตเสีย พอกองทัพพระยาธรรมามาถึง คุมเอาตัวกรมขุนรามภูเบศร์เข้ามาถวาย จึงเอาตัวไปประหารชีวิตเสียด้วยกันในวันนั้น กับทั้งพวกญาติวงศ์เจ้าตากสินบรรดาที่เป็นชายนั้นทั้งสิ้น...เจ้าฮั้นซึ่งเป็นน้าของเจ้าตากสินและเจ้าส่อนหอกลางซึ่งเป็นกรมหลวงบาทบริจาอัครมเหสีกับญาติวงศ์ที่เป็นหญิงนั้น ให้จำไว้ทั้งสิ้น”

รวมความแล้ว ในการเปลี่ยนแผ่นดินครั้งนี้ มีผู้ใกล้ชิดและบรรดาขุนนางข้างสมเด็จพระเจ้าตากสิน รวมทั้งผู้ที่เป็นเสี้ยนหนามจากการกบฏซึ่งเป็นชายทั้งสิ้นนั้น ถูกประหารชีวิตไปคงไม่น้อยกว่า 150 คน ในจำนวนนี้ มีญาติวงศ์ในพระราชวงศ์กรุงธนบุรี ถูกสำเร็จโทษไปเพียง 4 พระองค์เท่านั้น เป็นพระเจ้าลูกเธอในพระอัครมเหสี 2 พระองค์ คือ กรมขุนอินทนพิทักษ์กับสมเด็จฯ เจ้าฟ้าน้อย และเป็นพระเจ้าหลานเธอ 2 พระองค์ คือ กรมขุนอนุรักษ์สงครามและกรมขุนรามภูเบศร์ แต่ยังไม่จบเพียงแค่นี้ และพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขายังได้บันทึกเหตุการณ์ต่อไปว่า *“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรฯ เสด็จลงมาเฝ้า กราบทูลว่า **บรรดาบุตรชายน้อยๆของพระเจ้าตากสิน และขอรับพระราชทาน เอาใส่เรือไปล่มน้ำเสียให้สิ้น** คำบุราณกล่าวไว้ **ตัดหวายย่าไว้หนามหน่อ ฆ่าพ่ออย่าไว่ลูก** ซึ่งจะเลี้ยงไว้หาประโยชน์ไม่จะเป็นเสี้ยนหนามไปภายหน้า สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงอาลัยอยู่ในเจ้าฟ้าสุพันธุวงศ์ (เจ้าฟ้าเหม็น) พระราชนัดดาจึงดำรัสแก่สมเด็จพระอนุชาธิราชขอชีวิตไว้ทั้งสิ้นด้วยกัน”*

กรุงรัตนโกสินทร์ในอดีต

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ในพ.ศ.2325 ขุนนาง ข้าราชการ และราษฎรได้พร้อมใจกันทูลเชิญสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นกษัตริย์ เป็นอันสิ้นสุดยุคธนบุรีพร้อมกับมีการสถาปนาราชวงศ์ใหม่คือ“ราชวงศ์จักรี” **สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี** และให้ย้ายราชธานีมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และในต่อมาได้พระราชทานนามใหม่ว่า กรุงรัตนโกสินทร์

<u>เพราะเหตุใด พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ หลังประหารผ่านมา 2 ปี</u>

ในปี พ.ศ. 2325 หลังเปลี่ยนรัชกาล **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** มีพระราชกรณียกิจอยู่กับการจัดการศัตรูทางการเมือง โดยในวันที่ 7 เมษายน หลังการปฏิวัติ 1 วัน ก็มีการ “ชำระบัญชี” กลุ่มคนที่เป็นปฏิปักษ์ทางการเมือง โดยเฉพาะเจ้านายและขุนนางที่หยิบดาบขึ้นต่อต้านการปฏิวัติ เช่น พระเจ้าหลานเธอ กรมขุนอนุรักษ์สงคราม พระเจ้าหลานเธอ กรมขุนรามภูเบศ กับขุนนางคนสำคัญอีกเกือบ 40 คน ถูกประหารทั้งหมด ทั้งมีการปูนบำเหน็จ “ข้าหลวงเดิม” รวมถึงผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิวัติ มีการสถาปนาพระราชวงศ์ การแต่งตั้งขุนนาง พระสงฆ์ และเริ่มมีพระราชดำริให้ฐาปนา (ก่อสร้าง) พระราชวังแห่งใหม่ขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา แต่เมื่อเวลาผ่านไปเหตุการณ์ต่างๆ น่าจะสงบลง เริ่มเข้าที่เข้าทางหมดแล้ว ศัตรูทางการเมืองถูกกำจัดจนสิ้น การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการสำเร็จลงด้วยดี ไม่น่าจะมี “แรงกระเพื่อม” หรือความกดดันทางการเมืองจากแผ่นดินก่อน ดังนั้นการรอเวลาถึง 2 ปี เพื่อให้ “อนาคต” พร้อมสมบูรณ์ จึงเป็นจังหวะเวลาที่เหมาะสมและมีเหตุผลยิ่ง ที่จะปิดฉาก “อดีต” ให้สนิท ไม่มีข้อครหา ไม่มีเสียงซุบซิบนินทา และไม่มี “สิ่งสำคัญ” ใดในแผ่นดินเก่า หลงเหลือติดค้างมาถึงแผ่นดินใหม่อีก **ต่อมาในปี พ.ศ.2327 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ** โดยรับสั่งให้ “ขุดหีบศพ” ขึ้นมา “ฌาปนกิจ” ทรงเลือกที่จะทำอย่าง “สังเขป” โดย

ไม่มีพิธีรีตอง ซึ่งได้มีบันทึกในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ฉบับตัวเขียน) อมรินทร์.2539, น.49 เขียนไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ดำรัสให้ขุดหีบศพเจ้ากรุงธนบุรีขึ้นตั้งไว้ ณ เมรุวัดบางยี่เรือใต้ ให้มีการมหรสพและพระราชทานพระสงฆ์บังสุกุลเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงทั้งสองพระองค์ ฝ่ายเจ้าจอมข้างในทั้งวังหลวงวังหน้าซึ่งเป็นข้าราชการครั้งแผ่นดินกรุงธนบุรี คิดถึงพระคุณ *ชวนกันร้องไห้* สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ทรงพระพิโรธดำรัสให้ลงพระอาญาโบยหลังทั้งสิ้น”

การสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน มีการถกเถียงอย่างหลากหลายยังหาข้อยุติไม่ได้จน ถึงปัจจุบันดังนี้

ข้อมูลจากหลวงวิจิตรวาทการ

พระเจ้าตากไม่ได้ถูกประหารแต่หนีไปที่นครศรีธรรมราชและไปสิ้นพระชนม์ที่เพชรบุรี โดยได้รับข้อมูลจากพระญาติของพระเจ้าตาก

หลวงวิจิตรวาทการ

ในปี พุทธศักราช 2494 หลวงวิจิตรวาทการได้เขียนนิยายเรื่อง “ใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน” โดยอ้างว่าเรื่องที่เขียนได้รับแรงบันดาลใจให้ข้อมูลจาก “ผี” ที่หอสมุดแห่งชาติกระซิบบอกให้ท่านเขียนเหมือนนักเรียนที่เขียนตามคำบอก โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ภาค ภาคแรกเรื่องราวความเป็นมาก่อนเกิดการผลัดแผ่นดินเปลี่ยนรัชกาล ส่วนภาคที่ 2 เป็นเรื่องพระเจ้าตากตัวจริงไม่ได้ถูกประหารแต่ลี้ภัยไปนครศรีธรรมราช โดยหลังจากที่พระยาสรรค์ตีกรุงธนบุรีแตกแล้ว นายทหารฝ่ายพระเจ้าตากก็วางแผนช่วยเหลือ ซึ่งขณะนั้นพระองค์ผนวชอยู่วัดแจ้ง วัดอรุณราชวราราม โดยหาคนมาแทนพระองค์ซึ่งบุคคลผู้นั้น ต้องเหมือนพระเจ้าตากน้ำเสียงพูดคล้ายคลึง เลียนแบบกิริยาท่าทีได้ดีเหมือน บุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนสมบูรณ์แบบ คือ **หลวง**

อาสาศึก (บุญคง) ซึ่งเป็นทหารออกรบเคียงข้างพระองค์โดยเสมอมาโดยปลอมตนเป็นพระภิกษุเข้าเฝ้าพระเจ้าตากที่วัดแจ้งและทำการเปลี่ยนตัวให้พระเจ้าตากหลบหนีออกในช่วงชุลมุนศึกกลางเมืองที่ฝ่ายพระยาสรรค์โดยมีพระเจ้าหลานเธอกรมขุนอนุรักษ์สงครามเป็นผู้นำต่อสู้กับฝ่ายพระยาจักรีมีมีพระสุริยอภัยเป็นผู้นำ ซึ่งทางฝ่ายพระสุริยอภัยได้ชัยชนะ ได้เข้าไปจับตัวพระยาตากปลอมในพระอุโบสถวัดแจ้งนำตัวไปจำขังไว้ รอจนกระทั่งพระยาจักรีเดินทัพมาถึงกรุงธนบุรี ได้มีพระราชโองการให้นำตัวพระเจ้าตาก(ตัวปลอม)ไปประหารชีวิตที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสิน ในโบสถ์น้อยหน้าพระปรางค์ วัดแจ้ง วัดอรุณราชวราราม

พระเจ้าตากเมื่อหนีเล็ดลอดออกจากวัดแจ้งได้เสด็จกับทหารคู่ใจไปซ่อนพระองค์อยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชภายใต้การปกป้องดูแลจากเจ้าพัฒน์อุปราชเมืองนครศรีธรรมราช พระองค์ยังคงอยู่ในสมณเพศประทับอยู่นครศรีธรรมราชเพียง 2 ปี ได้เสด็จไปเมืองเพชรบุรี และมีข่าวรั่วไหลในการที่**พระเจ้าตากหนีมาประทับอยู่ที่เพชรบุรี อันนำมาสู่ภัยร้ายสู่พระองค์โดยขณะที่ทรงพระเจริญวิปัสสนากรรมฐานอยู่ในถ้ำเมืองเพชรบุรี ได้มีผู้รอบปลงพระชนม์ตีพระเศียรเบื้องหลังล้มคว่ำสิ้นพระชนม์**

ซึ่งการเขียนนิยายพระเจ้าตากจากผีบอกนี้ หลวงวิจิตรวาทการได้เฉลยเบื้องหลังของเรื่องราวจากการที่ท่านได้รับข้อมูลพร้อมหลักฐานจากเชื้อสายตรงจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งเรื่องการสิ้นพระชนม์ดังกล่าวข้างต้นของพระองค์กลายเป็นความเชื่อที่แพร่หลายอีกเรื่องหนึ่งมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้นยังมีความเชื่อในเรื่องที่พระเจ้าตากกับรัชกาลที่ 1 ตกลงกันในทางลับที่จะทำให้ไทยไม่ต้องใช้หนี้เมืองจีนที่พระเจ้าตากู้ยืมเงินมาทำสงครามดังนี้

เป็นที่รู้ทั่วไปอยู่แล้ว ว่าคนจีนได้ให้สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราชทรงยืมทรัพย์สินเงินทองมาจากเมืองจีนจำนวนมหาศาล เพื่อทรงใช้จ่ายในการสร้างชาติไทย ให้ฟื้นจากสภาพยับเยินเสียหาย หลังจากทรงกอบกู้อิสรภาพของไทยคืนมาได้แล้ว ความมุ่งหมายสำคัญของเมืองจีนในการแสดงน้ำใจให้ความร่วมมือ

ยิ่งใหญ่ครั้งนั้น จีนเองต้องรู้ดี และสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช ผู้ทรงพระชาติสูงส่งด้วยพระปรีชาญาณยิ่งนักก็ต้องทรงหยั่งรู้เช่นกัน แต่ก็ทรงมั่นพระราชหฤทัยว่าจะทรงสามารถแก้ไขเหตุการณ์ให้เป็นผลดีแก่ประเทศไทยของพระองค์ได้ จึงทรงรับความร่วมมือของจีนไว้อย่างเต็มที่ มีผลให้ทรงบูรณะสร้างสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่างจนไทยกลับคืนสู่ความเป็นประเทศเอกราชได้อย่างงดงามเต็มความสามารถในขณะนั้น ครั้นปรากฏผลสัมฤทธิ์ประจักษ์ว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช ทรงพระปรีชาสามารถยิ่งนักในฐานะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทย จีนก็สำแดงความจริงใจให้แจ้งชัดต่อพระองค์ ยื่นคำขาดให้ทรงส่งทรัพย์สินเงินทองที่ทรงยืมมาใช้คืนให้หมดสิ้นในทันทีไม่ยอมให้มีการผ่อนผัน หรือมิฉะนั้นก็จะถือเป็นเหตุกำลังบุกไทยเข้าทวงหนี้แม้เป็นหนี้ส่วนพระองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช มิได้ทรงนำชาติเข้าไปเกี่ยวข้องให้เป็นหนี้ส่วนของไทยด้วยก็ตามน่าจะเป็นไปได้ด้วยว่า ก่อนจะมีการยื่นคำขาดบีบบังคับให้ทรงใช้หนี้อย่างฉับพลันทันทีอาจจะมีการชักจูงโน้มน้าวพระราชหฤทัยให้ทรงเห็นดีเห็นงาม ว่าสำหรับพระองค์ท่านนั้นจีนมีความสำคัญยิ่งกว่าไทย จึงควรทรงเห็นกับจีนยิ่งกว่าเห็นกับไทยและยกไทยให้ขึ้นกับจีนเสียแต่ทรงมีพระมหากรุณาต่อไทยพ้นที่จะรำพัน ทั้งยังทรงมีพระขัตติยะมานะอันล้ำเลิศ ซึ่งเป็นพระมานะของขัตติยะไทย เหตุด้วยทรงเป็นขัตติยะแห่งไทย มิใช่ทรงเป็นขัตติยะแห่งจีนจึงไม่ทรงโอนอ่อนไปด้วยจีนแม้แต่น้อยทรงมีพระราชหฤทัยเด็ดเดี่ยวแน่วแน่มั่นคง ว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ของไทยแล้ว ทรงมีหน้าที่จะต้องปกป้องคุ้มครองไทยให้ดำรงความเป็นไทยอยู่ชั่วฟ้าดินสลาย เหตุผลอื่นใดแม้ความตายก็ไม่อาจทำลายความเด็ดเดี่ยวแห่งน้ำพระราชหฤทัยได้

ดังนั้นแผนการใช้กำลังเข้ายึดครองไทยของจีน โดยยกการทวงหนี้เป็นเหตุบังหน้า จึงเริ่มขึ้น ควรเห็นพระราชหฤทัยสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราชยิ่งนักไทยยังสะบักสะบอมเพราะสงครามกู้เอกราชที่เพิ่งจบสิ้น จะให้ทำศึกกับจีนอีกในยามนั้น ย่อมทรงอัดอั้นตันพระราชหฤทัยเป็นที่สุด เพราะย่อมทรงตระหนักดีว่าจะหาทางทรงนำไทยให้ชนะทัพใหญ่ของจีนได้นั้นไม่มี

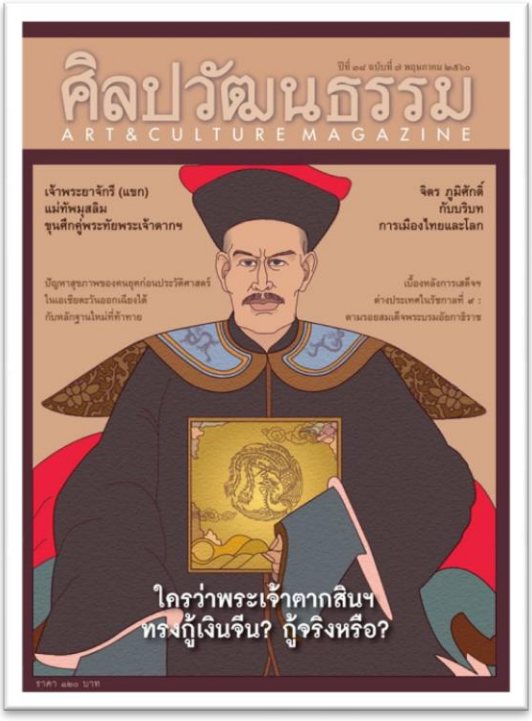

สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกในขณะนั้น หรือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช องค์ปฐมบรมราชจักรีวงศ์พระองค์เดียวเท่านั้น ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราชจะทรงพึ่งให้เป็นที่พึ่งของไทยได้อันพระบรมราชกุศโลบายของสองสมเด็จพระบุรพบรมกษัตริยาธิราชเจ้าจอมสยามที่ทรงร่วมรักษาความเป็น

ไทของไทยพระราชทานไว้ยั่งยืนสืบมาจนบัดนี้นั้น เต็มไปด้วยความเสียสละใหญ่หลวงเกินกว่าคนทั้งปวงจะทำได้ สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช ทรงจงพระราชหฤทัยมั่นสละพระชนม์ชีพพระองค์เอง

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชหฤทัยแน่วแน่สละแม้พระเกียรติศักดิ์พระเกียรติยศปรากฏในประวัติศาสตร์ว่า ทรงมีพระบรมราชโองการให้ประหารสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช ผู้พระปิยสหายผู้ทรงพระคุณยิ่งใหญ่ต่อชาติและต่อพระองค์ แล้วทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแทน! พระบรมราชกุศโลบายแสนแยบยลลึกซึ้ง เกินกว่าใครทั้งนั้นจะตามทันเข้าใจถึง จีนจึงตายใจสนิท แผนที่คิดจะยึดครองไทยพังทลายในพริบตา ทัพที่จะกรีธาเข้าทวงหนี้ทำไม่ได้ เพราะข่าวร้ายลือลั่น ว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช ลูกหนี้ใหญ่ของจีนนั้นต้องพระราชอาญาสวรรคตเสียแล้วพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ของไทยทรงเป็นไทย และทรงเป็นไทย หาใช่ลูกหนี้ของจีนไม่ไทยก็เชื่อสนิท ประวัติศาสตร์จึงผิดมหันต์ เกิดผลให้แม้คนไทยด้วยกันก็เข้าใจผิดสืบต่อมา ภาพพจน์ที่ปรากฏตราใจไม่เป็นดังความจริงที่คนไทยจักภูมิใจเหนือความภูมิใจทั้งหลายทั้งนั้น ท่านผู้เฒ่าผู้ทรงพระคุณท่านกลั่นกรองเรื่องราว ยกเหตุผลมากล่าวชี้แจงแสดงให้ไตร่ตรองตาม ด้วยความประณีตจนบันดาลใจไทยทั่วกัน

นอกจากความเชื่อว่าพระเจ้าตากสละราชสมบัติเพราะเป็นหนี้จีน มีนักประวัติศาสตร์ไม่เห็นด้วยกับประวัติศาสตร์ช่วงนี้มีหลายท่านดังนี้ผู้แสดงความคิดเห็นคัดค้านในเรื่องนี้ดังนี้

จากหนังสือศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนพฤษภาคม 2560 ชวนกันติดตามเรื่องของ **“สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช”** กับ *“เงินกู้บันลือโลก”* ทรงกู้เงิน 60,000 ตำลึงจากเมืองจีน จริงหรือไม่'” โดย เอกชัย โควาวิสารัช นายแพทย์จากโรงพยาบาลราชวิถี วิเคราะห์ว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้มาจากเมืองจีนเพื่อใช้บูรณะบ้านเมือง แต่เมื่อถึงเวลาต้องใช้หนี้ เงินในท้องพระคลังมีเงินไม่เพียงพอ พระองค์จึงออกอุบาย “แกล้งเสียสติ” แล้วยกบ้านเมืองให้เจ้าพระยาจักรี (ทองด้วง) ไปปกครอง เพื่อหนีความรับผิดชอบเรื่องหนี้สิน

หากเจ้าหนี้จะมาทวงเงินก็สามารถปฏิเสธได้ว่าเป็นเรื่องของผู้ปกครองแผ่นดินก่อน ไม่เกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดิน ใช้เป็นเครื่องมือการผลักภาระหนี้สินไม่ได้ เพราะในเอกสารหลักฐาน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ที่ปราบดาภิเษกขึ้นมา ยังอ้างอิงว่าพระองค์เป็น “ลูก” ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มิใช่กษัตริย์ในราชวงศ์ใหม่ ทั้งเป็นไปไม่ได้ที่จีนจะให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกู้เงิน เพราะที่ผ่านมาจีนไม่ยอมรับการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แม้จะพยายามส่งเครื่องราชบรรณาการอยู่หลายต่อหลายครั้ง และสืบเนื่องจากเหตุผลข้างต้น การส่งคณะทูตและเครื่องราชบรรณาการจิ้มก้องจีนแต่ละครั้งต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งบางครั้งมากกว่า เงิน 60,000 ตำลึงที่อ้างว่ากู้จากจีนด้วยซ้ำ

ข้อมูลจากภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์

พระเจ้าตากหนีราชภัยมาประทับอยู่ที่นครศรีธรรมราช

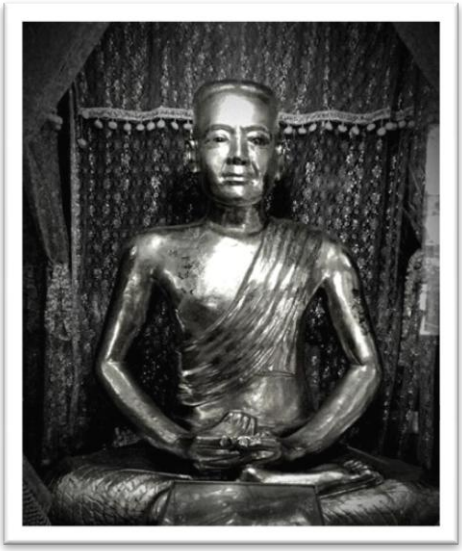
ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์

เรื่องน่าเศร้าในเวลานั้นก็คือ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวพระเจ้าตากสินมหาราชทรงร้อนพระทัยด้วยจะต้องหาเงินใช้หนี้เขา จึงให้ขุนนางออกไปเร่งรัดเก็บเงินเข้าท้องพระคลัง ขุนนางก็ไปรีดนาทาเร้นราษฎรเอาเข้ากระเป๋าของตัวเอง ทำให้ราษฎรเดือดร้อนมาก พวกที่ไปขุดค้นของเก่าก็ไม่ซื่อตรงต่อพระเจ้าอยู่หัว และไปคดโกงราษฎรทำให้ราษฎรเดือดร้อนเป็นอันมาก

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระเจ้าตากสินมหาราช จึงดำรัสให้พระยาสรรค์ขึ้นไป ณ กรุงเก่า พิจารณาจับตัวพวกขบถเหล่าร้ายให้จงได้พระยาสรรค์กลับเป็นแม่ทัพลงมา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงทำยอมรับผิดทุกอย่างขอแต่บรรพชา ตามแผนการที่ได้ตกลงกันไว้พระยาสรรค์ก็ต้องรีบส่งข่าวไปให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกให้ยกกองทัพมา เพื่อจะรับราชสมบัติตามที่ปรึกษากันไว้ วันที่พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงบรรพชานั้นเป็นวันอาทิตย์ เดือนสี่ แรม 11 ค่ำศักราช 1143 ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดแจ้งภายในพระราชวัง และเสด็จดำรงราชอาณาจักรอยู่ในราชสมบัติได้สิบห้าปี (จากพระราชพงศาวดาร หน้า 182)

น้ำใจโลเลของพระยาสรรค์

ถ้าพระยาสรรค์ทำงานด้วยใจมั่นคง เรื่องของเรื่องก็จะสงบเพียงเท่านี้ ไม่ต้องประหัตประหารคนดีๆ ให้ตายไปอีกหลายคน ซึ่งเป็นที่น่าเสียหาย แต่เพราะพระยาสรรค์เป็นคนโลเลมีจิตใจไม่มั่นคงทำท่าว่าจะรักษาราชสมบัติไว้ให้พระยามหากษัตริย์ศึก แล้วกลับอยากได้เสียเอง จนถึงกับกล้าเอาเงินในท้องพระคลังซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวพระเจ้าตากสินมหาราช ให้ติดท้องพระคลังไว้ ให้กษัตริย์องค์ใหม่จะได้มีทุนทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป ไม่ยากจนอย่างที่ท่านเคยประสบมาแล้ว พระยาสรรค์เกิดอยากเป็นใหญ่เป็นโตเอาเงินออกแจกจ่ายหาซื้อพรรคพวก แล้วให้ไปรบกับหลานของพระยามหากษัตริย์ศึก พอแพ้ก็หมดท่าที่จะต่อสู้ พอพระยา มหากษัตริย์ศึกเข้ามาได้ เรื่องก็ใหญ่โตเกินกว่าที่คิดไว้ ต้องจับประหารเสียมากมาย อนาถใจที่สุด

พระภิกษุพระเจ้าตากสิน

คุณมั่นผู้กตัญญู

พระยาสุริยภัย กับ พระยาสรรค์ บังคับให้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชผนวช แล้วเอาเครื่องจองจำใส่ครบมารับโทษถึงขั้นประหาร แต่เมื่อจะประหารจริงนั้น คุณมั่นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ยอมอุทิศชีวิตตายแทนระเจ้าอยู่หัว คุณมั่นเป็นวีรบุรุษโดยแท้

เมื่อเพชฌฆาตได้ประหารชีวิตคุณมั่น วีรบุรุษแทนพระพุทธเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแล้ว พระญาติสนิทก็พาพระองค์หลบซ่อนอยู่ในบ้านที่มิดชิดชั่วเวลาหนึ่ง ส่วนคุณประยงค์ ซึ่งรักพี่ชายเหมือนพ่อก็อุตส่าห์ปลอมตัวเป็นชายเดินทางไปหาที่เงียบสงบ เพื่อให้พระเชษฐาได้ทรงหลบซ่อนและปฏิบัติธรรมตามความประสงค์ของท่าน

คุณประยงค์กับน้องชายไปถึงนครศรีธรรมราช คนทางทางโน้นก็พาไปดูที่ทาง ที่เขาขุนพนม ซึ่งเป็นที่ลับตาคน คงจะพอพักได้สบาย คุณประยงค์ดูแล้วชอบใจ จึงรีบกลับมาธนบุรี จัดจ้างเรือเป็นพาหนะออกเดินทางในเวลากลางคืน มีผู้ติดตามเป็นทหารชั้นผู้น้อยไป 3 คน เป็นหญิง 2 คน คือคุณประยงค์คนหนึ่ง กับญาติอีกคนหนึ่ง

วัดเขาขุนพนม นครศรีธรรมราช

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงแต่งพระองค์ด้วยเสื้อผ้าเก่าๆแบบพ่อค้าขายข้าวคนทุกคนก็แต่งตัวอย่างลูกเรือส่งของต่างจังหวัดทำเป็นว่าขายข้าวแล้วจะกลับเมือง และเดินทางอย่างเต็มที่ในเวลากลางคืน รอนแรมมาหลายวันจึงถึงนครศรีธรรมราช ผู้จงรักภักดี 3-4 คน รอรับเสด็จอยู่ และพาขึ้นบกในตอนที่ผู้คนหลับแล้ว เมื่อมาถึงเขาขุนพนม ท่านสมภารจีนองค์หนึ่งก็จัดการบรรพชาอุปสมบทให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้สำเร็จเป็นองค์พระทันที และคุณประยงค์ พระน้องนางก็ได้บรรพชาตามเสด็จด้วยในวันต่อมา

วัดเขาขุนพนม

ที่เขาขุนพนมนั้นมีทิวทัศน์ที่น่าอยู่น่าชมเป็นอันมาก ลำห้วยนั้นน้ำใสเย็นอาบได้สบายดี แม้น้ำจะเข้าปากก็ไม่เค็มและซักผ้าได้แสนสะอาด น้ำในบ่อใหญ่ภายในวัดนั้นจืดสนิท ดื่มได้อย่างแช่มชื่นใจ เพราะใสเย็น

ตลอดทางเป็นป่าแกมสวน มีผู้คนน้อย ความสกปรกและกลิ่นเหม็นจึงไม่มี ที่เชิงเขานั้นมีพรรณพฤกษชาตินานาชนิดบางชนิดมีดอกหอมเย็นชื่นใจ บางชนิดใบเขียวชอุ่มพอเห็นแล้วเย็นนัยน์ตา ต้นหมาก มะพร้าว ชมพู่ และขนุนมีอยู่ห่างๆกัน และสัตว์ป่าที่ดุร้ายนั้นไม่มีมาแผ้วพานเลย

ถ้ำตากฟ้า วัดเขาขุนพนม

จากการสำรวจเขาขุนพนมพบว่า ตามถ้ำต่างๆ รอบภูเขา พบพระพุทธรูปสมัยดังกล่าวเป็นจำนวนมาก หลักฐานบางส่วนหลงเหลืออยู่ในพิพิธภัณฑ์ ของวัดเขาขุนพนมสถานที่แห่งนี้มีเรื่องราว และร่องรอยความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะความเกี่ยวเนื่องต่อชีวิตบั้นปลายของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทั้งที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรืออยู่ในรูปมุขปาถะเรื่องเล่าต่อๆกันมา วัดเขาขุนพนม เป็นแหล่งศึกษาด้านโบราณคดีและศิลปะและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ป่าเขา ที่ทรงคุณค่าอีกแห่ง ภายในวัดมีอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระตำหนักทรงบัลลังก์ พระตำหนักขาวทรงศีล ถ้ำสมเด็จพระเจ้าตากสิน รอยพระพุทธบาท ถ้ำเหวตากฟ้า ถ้ำพิศดาร ถ้ำนางชี มณฑปพ่อท่านกลาย บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ สระน้ำโบราณ หรือ “สระนางเลือดขาว”ลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 5 เมตร ยาว ประมาณ 10 เมตร อยู่ติดกับประตูทางเข้าวัด ตามตำนานกล่าวว่า สระน้ำ แห่งนี้ไว้สำหรับบาทบริจา นางสนมกรมใน หรือ ที่ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “แม่ชุดขาว” ซึ่งเป็นหญิงที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินใช้ชำระกายกัน และเชื่อว่า “นางเลือดขาว” คือ “หม่อมปราง” นั้นเอง ที่เรียกเช่นนั้น เพราะ มีผิวขาว ด้วยมีเชื้อสายจีนฝ่ายมารดา ต้นน้ำถูกปล่อยลงมาทางเชิงเขาขุนพนมนั่นเอง

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน วัดเขาขุนพนม

วัดเขาขุนพนมพร้อมด้วยประชาชนผู้มีจิตศรัทธาต่อองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ร่วมกันจัดสร้าง พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชไว้ที่วัดเขาขุนพนมจนแล้วเสร็จและทำพิธีเปิดพร้อมถวายพวงมาลาแด่องค์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นวันคล้ายวันสถาปนาปราบดาภิเษกขององค์ท่านและกำหนดให้ทุกวันที่ 28 ธันวาคม ของทุกปีเป็นวันถวายพวงมาลาสักการะองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำพิธีสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พร้อมกับทำบุญอุทิศถวายให้อดีตเจ้าอาวาสของวัดขุนพนมที่ผ่านมา

ที่นครศรีธรรมราชมีเพลงร้องเรือที่ร้องกันต่อเนื่องมา เชื่อกันว่าน่าจะผูกพันเรื่องราวถึงพระเจ้าตาก ซึ่งมีการแปลตีความเป็นข้อสงสัยจนทุกวันนี้ เนื้อร้องคำแปลปริศนาเนื้อหามีดังนี้

ปริศนาเพลงร้องเรือ

ฮาเหอ ว่าแป๊ะหนวดยาวเราสิ้นทุกข์ เอาศพใส่โลงดีบุกค้างไว้ในดอนดง
ลูกเจ้าจอมหม่อมปลัดถือฉัตร ถือธง เอาศพไปค้างไว้ในดอนดง ค่อยปลงศพบนเมรุใหญ่ เหอ

แก้ปริศนาเพลงร้องเรือ

แป๊ะหนวดยาว หมายถึง สมเด็จพระเจ้าตากสิน
โลงดีบุก หมายถึง โลงที่บุด้วยโลหะดีบุก-ตะกั่ว(เงินยวง)ซึ่งมีคุณสมบัติที่สามารถรักษาพระบรมศพได้ไม่มี กลิ่นเช่นเดียวกับถ้ำชาของจีนที่ใช้สำหรับชาให้คงคุณภาพได้นาน
ดอนดง หมายถึง เขาคุมพนม หรือ เขาขุนพนม ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้สร้างเป็นวัด ภายหลังเมื่อสร้างเป็นวัดและสร้างโบสถ์มหาอุตรเพื่อเป็นสถานที่ประกอบกิจทางศาสนาและเก็บพระบรมศพ ในปี 2330

ลูก หมายถึง เจ้าน้อย บุตรหม่อมปราง ซึ่งต่อมา ได้เป็นเจ้าเมืองนคร

เจ้าจอมหม่อมปลัด หมายถึง หม่อม และเจ้าจอม ที่มีไม่น้อยกว่าหนึ่ง ซึ่งรวมทั้ง หม่อมฉิม และ หม่อมปราง บุตรของเจ้าพระยานคร(หนู)และเป็นชายาของสมเด็จพระเจ้าตากสินทั้ง สององค์

ถือฉัตร ถือธง ในพระราชพิธีเคลื่อนหรือเก็บพระบรมศพคอยปลงศพ บนเมรุใหญ่ เหอ คือ ค่อยปลงพระบรมศพที่เมรุใหญ่ ที่สนามหน้าเมือง ซึ่งเป็นวิหารพระสูง ในปัจจุบันที่ว่า“คอย” นั้นก็เพราะคอยปลงศพพร้อมกับศพของเจ้าพระยานคร(หนู)ซึ่งสิ้นชีพที่กรุงเทพเป็นที่น่าสังเกตว่าสิ้นชีพในระยะใกล้เคียงกับสมเด็จพระเจ้าตากสิน

ทำไมพระเจ้าตากถึงหนีราชภัยมาอยู่นครศรีธรรมราช

ภาพวัดท่าโพธิ์ ประตูอยู่ด้านใต้ เมื่อยังมิได้ซ่อม

วัดท่าโพธิ์ นครศรีธรรมราช ในอดีต

พ.ศ. 2312 พระเจ้าตาก ได้ให้แม่ทัพนำทหารมาตีชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช แต่ก็พ่ายแพ้กลับไปถึง 2 ครั้ง ในปีเดียวกันนี้เองพระองค์เสด็จยกทัพมาด้วยพระองค์เองโดยให้ทหารเรือเข้าทางปากน้ำท่าชัก เข้าสู่ทางเรือหน้าวัดท่าโพธิ์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นวัดท่าโพธิ์เก่า เมื่อถึงท่าน้ำ ขึ้นประทับช้างทรงเดินทัพเข้าสู้ตัวเมืองนครศรีธรรมราช เจ้านคร(หนู) ทราบข่าวหนีไปยังเมืองปัตตานี บริเวณที่จัดทับเป็นบริเวณท่าน้ำคลองท่าวังหน้าวัดท่าโพธิ์โดยอดีตเดิมเป็นท่าเรือใหญ่ (ท่าหนอน) ที่มีคลองกว้าง มีเรือสำเภานำสินค้าเข้ามาค้าขายในเมืองนครศรีธรรมราช เข้าใจว่าในสมัยนั้น เมืองท่าโพธิ์ยังไม่เป็นถนน เป็นเพียงท่าน้ำนำสินค้าจากเรือขึ้นสู่ฝั่งเป็นทางเดินแคบๆ ที่ไม่สะดวกในการเดินทางของกองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงจำเป็นต้องใช้ถนนซึ่งเป็นด้านตะวันตกของท่าน้ำท่าโพธิ์มีความยาวจากท่าน้ำถึงปากทางถนนใหญ่ คือ ถนนราชดำเนินในขณะนี้ 400 เมตร ในอดีตเด็กๆ นักเรียนเรียกในบริเวณนี้ว่า ตรอกป่าหมู ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับถนนป่าโล่งเมื่อมีการปรับปรุงถนนให้สัญจรไปมาได้สะดวกทางเทศบาลได้ให้นามถนนสายนั้นว่า “ถนนตากสิน” ด้วยเหตุในอดีตเป็นเส้นทางที่สมเด็จพระเจ้าตากสินจัดเดินทัพเข้าสู่นครศรีธรรมราช

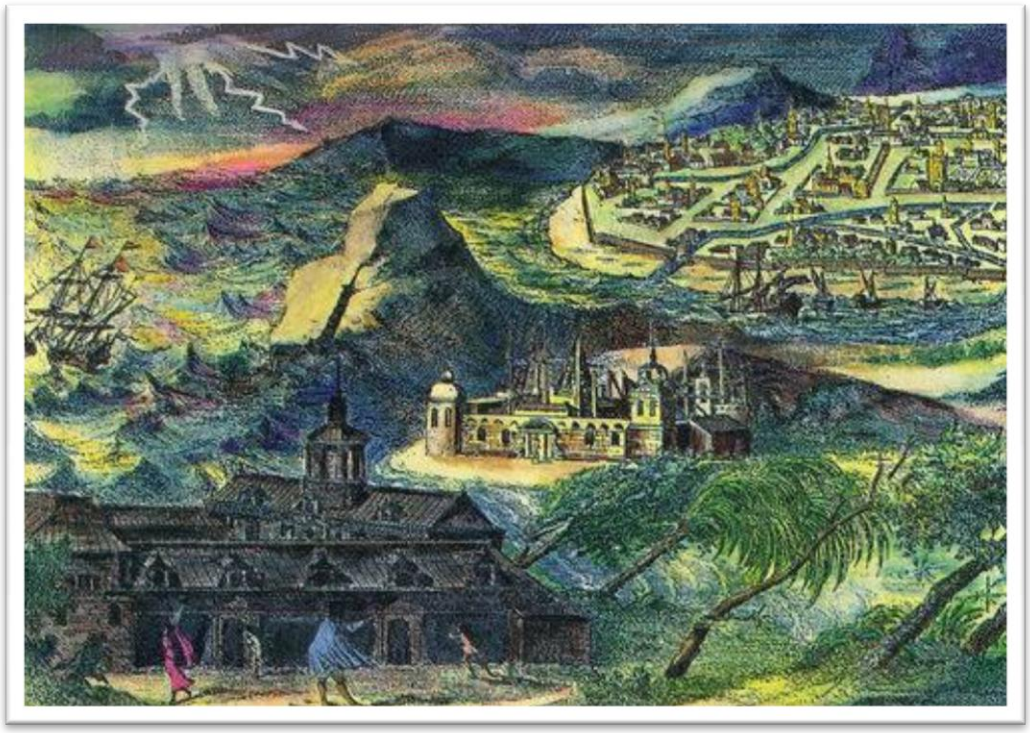
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ในอดีต

หน้าบรรณ วิหารวัดสระเวียง นครศรีธรรมราช

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกรีฑาทัพเข้าสู่เมืองนครศรีธรรมราช ได้เข้านมัสการพระบรมธาตุและได้เข้าประทับ ณ พลับพลาที่ประทับที่ข้าราชบริพารจัดสร้างถวาย ณ วัดสระเรียง พลับพลาที่ประทับยังมีหน้าจั่ว

ไม้แกะสลักขณะที่เก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดนครศรีธรรมราชหรือที่เรียกกันว่า หน้าบันเจ้าตาก ขณะที่ประทับอยู่ในนครศรีธรรมราชก็ทรงทราบว่า เจ้านครหนูได้หนีไปยังเมืองปัตตานี ทั้งนี้เพราะชัยชนะและความยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระเจ้าตากสินในเวลานั้น ทำให้เจ้าพระยานครศรีธรรมราชบังเกิดความหวาดหวั่น เกรงกลัวราชภัยเป็นอันมาก จึงได้นำบริวารหนีเตลิดต่อไปยังเมืองปัตตานี อันเป็นหัวเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถือว่าเป็นดินแดนสามนตราชที่อยู่พ้นปัจจันตประเทศแห่งราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

ภาพเมืองปัตตานีสมัยโบราณ

เมื่อเรื่องทราบถึงพระกรรณของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ก็ทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้พระยาจักรี (หมุด) กับพระยาพิชัยราชา (ทองดี ฟันขาว) นายทหารเอกคู่พระทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เร่งนำกองกำลังไปตามจับตัวเจ้าพระยานครศรีธรรมราชกับสมัครพรรคพวกเอามาให้จงได้หาไม่จะต้องถูกลงพระราชอาญา ดังนั้นขุนพลทั้งสองจึงนำกำลังเดินทัพไปจนถึงเมืองปัตตานี หยุดทัพอยู่ที่หน้าประตูเมืองแล้วเขียนสาสน์แจ้งแก่พระยาปัตตานีศรีสุลต่าน, สุลต่านแห่งเมืองปัตตานี ให้จับตัวเจ้าพระยานครสรีธรรมราชกับบริวารส่งมาให้แก่แม่ทัพทั้งสองเสียแต่โดยดี มิฉะนั้น จะยกกำลังบุกตะลุยเข้าไปในเมืองปัตตานี จับตัวเจ้าพระยานครฯกับพวกเสียเอง ฝ่ายพระยาปัตตานีศรีสุลต่าน เกรงภัยจะมาถึงตัว จึงจับเจ้าพระยานครฯ พร้อมด้วยบริวารนำมาส่งมอบให้แก่พระยาจักรีและพระยาพิชัยราชาแต่โดยดี แล้วแม่ทัพทั้งสองก็คุมตัวเจ้าพระยานครฯ และบริวารมาถวายแก่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งได้ทรงสอบสวนซักถามด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิดเป็นเวลานาน จนใครๆ พากันคาดว่า เจ้าพระยานครศรีธรรมราชคงจะต้องถูกประหารชีวิตอย่างแน่ๆแล้วแต่ ต่างก็ผิดความคาดหมายไปตามๆกัน เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงตกลงพระทัยมีพระราชวินิจฉัย ไม่ประหารชีวิตเจ้าพระยานครศรีธรรมราชและบริวาร โดยทรงให้เหตุผลประกอบพระราชวินิจฉัยของพระองค์ว่า เจ้าพระยานครศรีธรรมราชนี้ ในขณะกระทำผิด (คือ ประกาศตั้งตัวเป็นอิสระ) มิได้เป็นข้าราชการของพระองค์ (เพราะ

ขณะนั้น พระองค์เองก็กำลังตั้งตัวเป็นอิสระอยู่ที่เมืองจันทบุรี) ดังนั้น การตั้งตัวเป็นอิสระของเจ้าพระยานครฯ จึงมิใช่เป็นกบฏต่อพระองค์และการประกาศตั้งตัวเป็นอิสระของเจ้าพระยานครศรีธรรมราชนั้น ก็เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะกอบกู้เอกราชของชาติ เช่นเดียวกับที่พระองค์ได้กระทำมาแล้วเหมือนกัน หากแต่เจ้าพระยานครศรธรรมราชไม่มีบุญญาบารมีมากพอ การกระทำของตนจึงได้ประสบกับความพ่ายแพ้ไปในที่สุดจึงไม่มีอะไรที่จะต้องโทษต้องทัณฑ์ เสร็จแล้วดำรัสให้นำตัวเจ้าพระยานครศรีธรรมราช กับพระยาพิมลขันธ์เข้าไปรับราชการอยู่ในกรุงธนบุรี

คุณฉิม ธิดาเจ้าพระยานครราชสีมา

เจ้าพระยานครศรีธรรมราชกับพระยาพิมลขันธ์ เมื่อได้ฟังกระแสพระบรมราชวินิจฉัยเช่นนั้น ก็พร้อมกันกราบลงแทบพระบาทของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพร้อมกับถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานว่าจักรับใช้สนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยความจงรักภักดี และด้วยความซื่อสัตย์สุจริตกตัญญูกตเวทิตาธรรมจนถึงที่สุด ครั้นแล้ว เจ้าพระยานครศรีธรรมราชจึงได้น้อมเกล้าถวายธิดา 2 นางที่เหลืออยู่ คือ คุณฉิม และคุณปราง ให้เป็นพระสนมสนองบาทของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เพื่อความสนิทสนมแน่นแฟ้นสืบไป ดังนั้นเมื่อพรเจ้าตากทรงคิดจะหนีราชภัยสถานที่ใดที่ปลอดภัยที่สุดก็คือนครศรีธรรมราช เพราะเจ้านครก็เป็นคนของพระองค์ที่ทรงวางกำลังไว้ พระสนมก็มาจากเมืองนครถึง 2 องค์ หากสมเด็จพระเจ้าตากสินเสด็จหนีไปยังเมืองนครศรีธรรมราชได้จริงยิ่งมีข้อสงสัยว่า หากสมเด็จพระเจ้าตากสินพระองค์จริงไม่ได้ถูกประหารจะมีการติดตามจากเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (ร.1) หรือไม่ ใช่ว่าจะไม่มีการติดตาม แต่ทางทหารของสมเด็จพระเจ้าตากได้มีการเตรียมการตั้งรับไว้แต่เนิ่นๆ แล้ว การเดินทัพเพื่อมาติดตามสมเด็จพระเจ้าตาก ที่นครศรีธรรมราชถือเป็นเรื่องใหญ่ เพราะอยู่ในฐานะเมืองประเทศราช เป็นเมืองใหญ่ มีกองทัพที่พร้อมรบได้ทันที นอกจากนี้ยังสามารถเกณฑ์กำลังจากหัวเมืองในสังกัดได้อีกจำนวนมาก มีกองทัพเรือที่เข้มแข็ง รวมกับทหารที่มาพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าตากสินอีกจำนวนมาก ประกอบกับการติดพันในการจำกัด ทายาทของสมเด็จพระเจ้าตากสิน และติดพันกับการรบกับเขมร และพม่า ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องครั้งที่ใหญ่ที่สุดคือ สงคราม 9 ทัพ จึงไม่สามารถติดตามได้โดยสะดวก

ตามรอยสมเด็จพระเจ้าตากสินที่เมืองนครศรีธรรมราช

หลักจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงขึ้นสำเภาจีนที่ปากน้ำแล้ว เมื่อมาถึงเมืองนครศรีธรรมราชได้เสด็จมาประทับที่เขาขุนพนมได้อย่างไร มิใช่ เสด็จหนีอย่างเดียว แต่ยังมีการวางแผนตั้งรับหากถูกติดตาม เมื่อถึงยังนครศรีธรรมราช ได้เสด็จเข้าทางปากน้ำปากพูน ลงเรือกำปั่นล่องไป ตามคลอง และหยุดสรงน้ำในคลอดสายหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันเป็นวัดเรียกกันว่า “วัดน้ำสรง” ถัดเข้ามาอีกหน่อย จะมีการตั้งกองกำลังเป็นหน่วยเฝ้าระวังภัย ปัจจุบันเป็นวัดชื่อว่า “วัดโรงฆ้อง” คือจะมีการตั้งกลอง ฆ้องขนาดใหญ่ ไว้คอยส่งสัญญาเมื่อมีผู้บุกรุกเข้ามา เพื่อให้ทหารหน่วยที่อยู่ลึกเข้าไปได้ เตรียมการต่อสู้ได้ทัน ถัดเข้าไปยิ่งใกล้ “เขาขุนพนม” จะมีการวางกองกำลัง ไว้เป็นทัพหน้า ปัจจุบันคือ “วัดโยธาธรรม” บริเวณนี้จะมีการตั้งกองกำลังหลักไว้มีทหารประจำการอยู่มากที่สุด โดยให้ตั้งเป็นหมู่บ้านมีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณที่ตั้งวัดในปัจจุบัน มีการผลัดเปลี่ยนเวรยามกันตลอด และบริเวณนี้เองที่มีการพบอาวุธโบราณมากที่สุด เรียกได้ว่าพบได้ทุกครัวเรือนในแถบนั้น

คุณสมชาย ฝั่งชลจิตร ไว้วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเลือกเขาขุนพนมเป็นที่ประทับลี้ภัยทางการเมือง มีเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

เมืองนครศรีธรรมราช ***กำแพงเมืองและคูเมืองนครศรีธรรมราชด้านทิศใต้***

1. ความเกี่ยวพันทางสายพระโลหิตกับผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชเป็นที่ทราบกันในตอนที่ผ่านมากันแล้วว่า พระองค์ทรงมอบหม่อนปรางให้กับพระยานคร (พัฒน์) ซึ่งได้กำเนิดบุตรที่ติดครรภ์ออกมาซึ่งก็คือเจ้าพระยานคร (น้อย)

2. การที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเลือกที่จะไปประทับอยู่ที่เขาขุนพนมแทนที่จะเป็นตัวเมืองนครศรีธรรมราชก็เพราะ เป็นพระองค์ต้องการความสงบเพื่อการปฏิบัติธรรม และไม่ต้องการให้ผู้อื่นเดือดร้อนเพราะพระองค์

คลองปากพูน นครศรีธรรมราช

3. “เขาขุนพนม” ที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองก็จริงแต่มีชัยภูมิที่เหมาะ กล่าวคือ เส้นทางเดินเรือสมัยก่อนจากปากน้ำปากพูนที่เป็นท่าเรือขนาดใหญ่สามารถออกทะเลได้ มีคลองเล็กคลองน้อยที่แตกสาขาออกมา ในบริเวณ เขนขุนพนมเองก็มีคลองที่สามารถเชื่อมถึงกันได้กับคลองที่แตกสาขามาจากปากน้ำปากพูน คือสามารถเดินเรือได้ง่าย

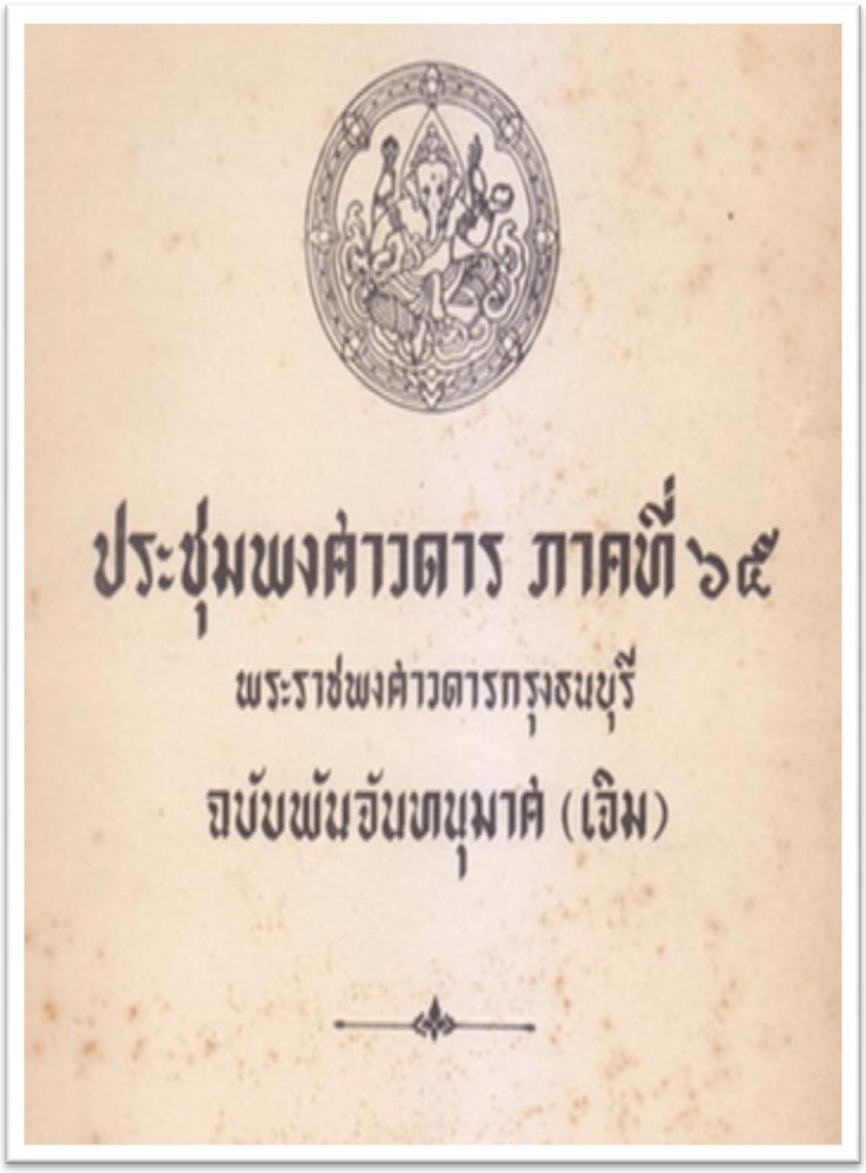

วัดเขาขุนพนม

อนึ่ง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ได้บันทึกไว้ในหนังสือประวัติวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินได้โปรดให้สร้างวิหารทับเกษตรต่อจากฐานทักษิณรอบองค์พระธาตุใน พ.ศ. 2312 แต่มิได้หมายความว่า พระองค์เป็นผู้สร้างวิหารสามจอมซึ่งเป็นที่ประดิษฐานอัฐิของ สกุล ณ นคร **สรุปในขั้นต้นนี้ได้ว่า ตามความเชื่อของชาวนครศรีธรรมราชนั้น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จประทับอยู่ที่เขาขุนพนม เมืองนครศรีธรรมราชในฐานะพระภิกษุ โดยมิได้ถูกประหารชีวิตตามที่บันทึกไว้ในพงศาวดารทุกฉบับ และประทับอยู่ ณ ที่นี้จนเสด็จสวรรคตในอีก 3 ปีต่อมา** ตามหลักฐานจากการบอกเล่าของสกุล “ณ นคร” และ “ฝั่งชลจิตร” และหลักฐานทาง โบราณคดีบนเขาขุนพนม

มีนักวิชาการได้สรุปประเด็นสำคัญทางประวัติศาสตร์ เรื่อง อวสานพระเจ้าตากฯ ไว้น่าสนใจดังนี้

เรื่อง "อวสานพระเจ้าตากฯ" เป็นประเด็นหนึ่งที่ยังคงถกเถียงกล่าวถึงอย่างมากในยุคปัจจุบัน ถึงแม้ว่าเนื้อหาตอนนี้จะปรากฏอย่างชัดเจนในพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ แล้วก็ตาม จึงขอนำเสนอพระราชประวัติช่วงนี้ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร 4 ฉบับ ที่มักมีการกล่าวอ้างถึงพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ดังนี้

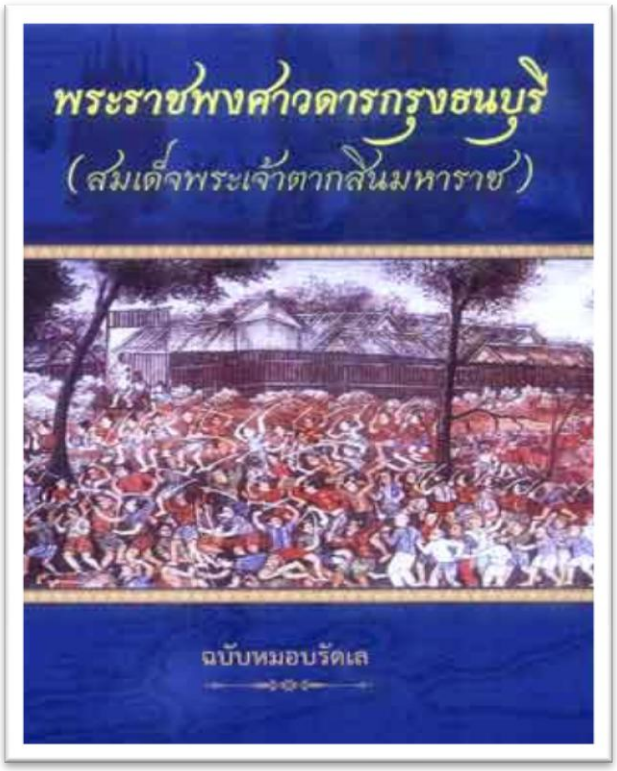
1. พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวไว้ ดังนี้

...เพลาเช้าสองโมง เสด็จพระราชดำเนินทัพมาจาก เสียมราบ ประทับ ณ พลับพลาหน้าวัดโพธาราม ฝ่ายข้าทูล ละอองฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกันไปเชิญเสด็จ ลงเรือพระที่นั่ง กราบ ข้ามมาพระราชวังสถิต ณ ศาลาลูกขุน มีหมพฤฒามาตย์ ราชกุลกวีมุขเฝ้าพร้อมกัน จึ่งมีพระราชบริหารดำรัสปรึกษา ว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอาสัตย์ธรรมดังนี้ แล้วท่านทั้งปวงจะ คิดเป็นประการใด มุขมนตรีพร้อมกันทูลว่า **พระเจ้าแผ่นดิน ละสัตย์สุจริตธรรมเสีย ประพฤติการทุจริตฉะนี้ ก็เห็นว่าเป็น เสี้ยมหนามหลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่นดินจะละเว้นไว้มิได้ ขอ ให้ปริวรรตออกประหารเสีย ฝ่ายทแกล้วทหารทงปวง มีใจเจ็บ แค้นเป็นอันมาก ก็นำ เอาพระเจ้าแผ่นดินและพวกโจทก์ทั้งปวงนั้นไปสำเร็จ ณ ป้อมท้ายเมืองในทันใดนั้น** (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 3. 2542 : 527)

2. พระราชพงศาวดาร ฉบับบริติชมิวเซียม กล่าวไว้ ดังนี้

...เพลาเช้า 2 โมง พระเจ้ากระษัตรศึกเสด็จพระราชดำเนิน ทัพมาจากเสียมราบ ประทับ ณ พลับพลาหน้าวัดโพธาราม ฝ่ายข้าทูลละอองผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกัน ไปเชิญเสด็จลงเรือ พระที่นั่งกราบข้ามมาพระราชวัง สถิต ณ ศาลาลูกขุน มีหมู่ พฤฒามาตย์ ราชกูลกวีมุขเฝ้าพร้อมกัน จึ่งมีพระราชบริหาร ดำารัสปรึกษาว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอสัตย์อธรรมดังนี้แล้ว ท่านทั้งปวงจะคิดประการใด มุขมนตรีทั้งปวงพร้อมกันทูลว่า พระเจ้าแผ่นดินละสัตย์สุจริตธรรมเสีย ประพฤติการทุจริตฉะนี้ ก็เห็นว่าเสี้ยนหนาม หลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่ดินจะละไว้มิได้ ขอให้ปริวัตรออกประหารเสีย ฝ่ายทแกล้วทหารทั้งปวงมีใจเจ็บแค้นเป็นอันมาก ก็นำาเอาพระเจ้าแผ่นดินแลพวกโจทก์ทั้งปวงนั้น ไปสำเร็จโทษ ณ ป้อมท้ายเมืองในทันใดนั้น (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 2. 2542 : 371-372)

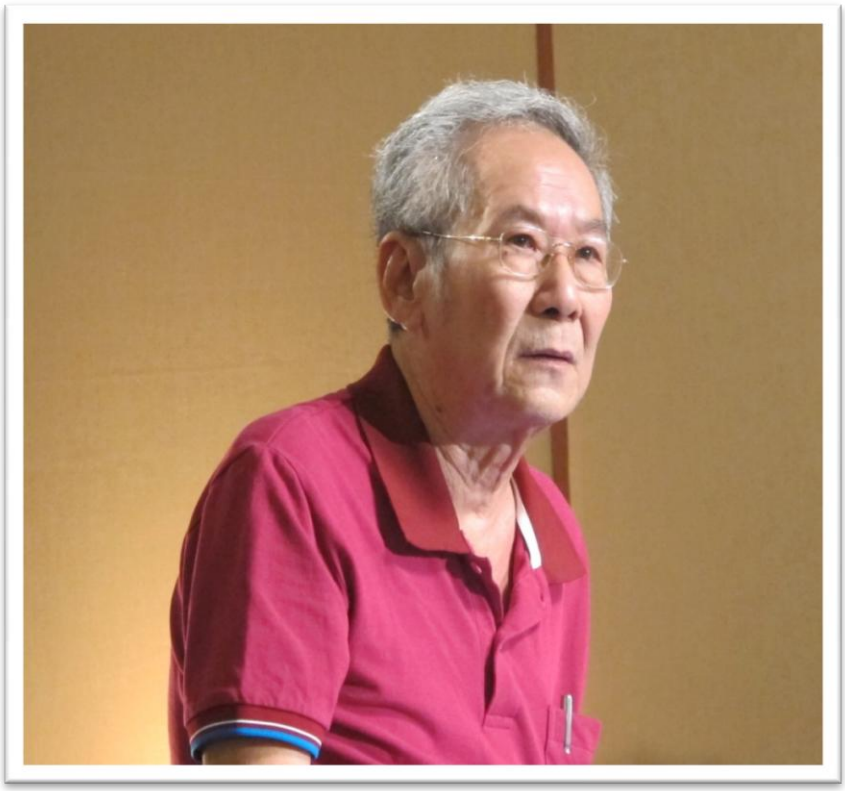
3.พระราชพงศาวดาร ฉบับหมอบรัดเล กล่าวไว้ ดังนี้

...จึงตรัสปรึกษาด้วยมุขมนตรีทั้งหลายว่าเมื่อพระเจ้าแผ่นดินอาสัตยอ์ธรรมดังนี้แล้วท่านทั้งปวงจะคิดอ่านประการใด มุขมนตรีทั้งหลายพร้อมกันกราบทูลว่า พระเจ้าแผ่นดินละสุจริตธรรมเสีย ประพฤติการทุจริตฉะนี้ ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนาม หลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่นดิน จะละไว้มิได้ควรจะให้สำเร็จโทษเสีย จึงรับสั่งให้มีกระทู้ถามเจ้าตากสิน เจ้าแผ่นดินทุจริตว่า ตัวเป็นเจ้าแผ่นดินใช้เราไปกระทำการสงคราม ได้ความลำบาก กินเหงื่อต่างน้ำ เราอุตสาหะกระทำศึกมิได้อาลัยแก่ชีวิตคิดแต่ จะทำนุบำรุงแผ่นดินให้สิ้นเสี้ยนหนาม จะให้สมณพราหมณาจารย์ และไพร่ฟ้าประชากรอยู่เย็น เป็นสุขสิ้นด้วยกัน ก็เหตุไฉนอยู่ภายหลัง ตัวจึงเอาบุตรภรรยาเรามาจองจำทำาโทษ แล้วโบยตีพระภิกษุสงฆ์ และลงโทษแก่ข้าราชการ และอาณา ประชาราษฎรเร่งรัดเอาทรัพย์สินโดยพลการด้วยหาความผิด มิได้ กระทำให้แผ่นดินเดือดร้อนทุกเส้นหญ้า ทั้งพระพุทธศาสนาก็เสื่อมทรุดเศร้าหมอง ดุจเมืองมิจฉาทิฐิฉะนี้ โทษตัว จะมี เป็นประการใดจงให้การไปให้แจ้ง แล้วเจ้าตากสินก็รับ ผิดทั้งสิ้นทุกประการ จึงมีรับสั่งให้เอาไปประหารชีวิตสำเร็จ โทษเสีย เพชฌฆาตกับผู้คุมก็ลากเอาตัวขึ้นแคร่หามไป กับ ทั้งสังขลิกพันธนาการ เจ้าตากจึงว่าแก่ผู้คุมเพชฌฆาตว่า ตัวเราก็สิ้นบุญจะถึงที่ตายแล้ว ช่วยพาเราแวะเข้าไปหาท่าน ผู้สำาเร็จราชการจะขอเจรจาด้วยสักสองสามคำ ผู้คุมก็ให้หาม เข้ามา ครั้นได้ทอดพระเนตรเห็น จึงโบกพระหัตถ์มิให้นำมา เฝ้า ผู้คุมและเพชฌฆาตก็หามออกไปนอกพระราชวังถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ ก็ประหารชีวิตตัดศีรษะเสีย ถึงแก่พิราลัย จึงรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้ และเจ้าตากสิน ขณะเมื่อสิ้นบุญถึงทำลายชีพนั้นอายุได้สี่สิบแปดปี

4.พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวไว้ ดังนี้

..จึงตรัสปรึกษาด้วยมุขมนตรีทั้งหลายว่า พระเจ้าแผ่นดินละสุจริตธรรมเสียประพฤติการทุจริตฉะนี้ ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่นดิน จะละไว้มิได้ควรจะให้สำเร็จโทษเสีย จึงรับสั่งให้มีกระทู้ถามเจ้าตากสินเจ้าแผ่นดินทุจริตว่า ตัวเป็นเจ้าแผ่นดินใช้เราไปกระทำการสงครามได้ความลำบากกินเหงื่อต่างน้ำ เราก็อุตสาหะอาสากระทำศึกมิได้อาลัยแก่ชีวิต คิดแต่จะทำนุบำรุงแผ่นดินให้สิ้นเสี้ยนหนาม จะให้สมณพราหมณาจารย์และไพร่ฟ้าประชากรอยู่เย็นเป็นสุข ก็เหตุไฉน อยู่ภายหลังจึงเอาบุตรภรรยาเรามาจองจำทำโทษ แล้วโบยตีพระภิกษุสงฆ์ และลงโทษแก่ข้าราชการและอาณาประชาราษฎรเร่งรัดเอาทรัพย์สินโดยพลการด้วยหาความผิดมิได้ กระทำให้แผ่นดินเดือดร้อนทุกเส้นหญ้า ทั้งพระพุทธศาสนาก็เสื่อมทรุดเศร้าหมองดุจเมืองมิจฉาทิฐิฉะนี้ โทษตัวจะมีเป็นประการใดจงให้การไปให้แจ้งและเจ้าตากสินก็รับผิดทั้งสิ้นทุกประการ จึงมีรับสั่งให้เอาตัวไปประหารชีวิตสำเร็จโทษเสีย เพชฌฆาตกับผู้คุมก็ลากเอาตัวขึ้นแคร่หามไปกับทั้งสังขลิกพันธนาการ เจ้าตากจึงว่าแก่ผู้คุมเพชฌฆาตว่า ตัวเราก็สิ้นบุญจะถึงที่ตายอยู่แล้ว ช่วยพาเราแวะเข้าไปหาท่านผู้สำเร็จราชการ จะขอเจรจาด้วยสักสองสามคำผู้คุมก็ให้หามเข้ามา ได้ทอดพระเนตรเห็น จึงโบกพระหัตถ์มิให้นำมาเฝ้า ผู้คุมและเพชฌฆาตก็หามออกไปนอกพระราชวังถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ ก็ประหารชีวิตตัดศีรษะเสียถึงแก่พิราลัย จึงรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้ และเจ้าตากสินขณะเมื่อสิ้นบุญถึงทำลายชีพนั้นอายุได้สี่สิบแปดปี (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2535 : 230)

นิธิ เอียวศรีวงศ์

เนื้อหาตอน "อวสานพระเจ้าตากฯ" จากพระราชพงศาวดารทั้ง 4 ฉบับอาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันเล็กน้อยเรื่องอักขรวิธีการสะกดคำ หรือเพิ่มเติมรายละเอียดบางส่วน ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า "...ฉบับบริติชมิวเซียมคัดจากฉบับพันจันทนุมาศ ฉบับหมอบรัดเลย์คัดจากฉบับบริติชมิวเซียม และฉบับพระราชหัตถเลขาคัดจากฉบับหมอบรัดเลย์" (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2550: 113) ประเด็นสำคัญคือพระราชพงศาวดารทั้ง 4 ฉบับ บันทึกว่า "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถูกสำเร็จโทษ"

อย่างไรก็ตามพระราชประวัติตอนถูกสำเร็จโทษก็ยัง "ไม่เป็นที่ยุติ" ในสังคมปัจจุบัน ยังคงมีการกล่าวถึงวิพากษ์วิจารณ์ แสดงเหตุผลทั้ง "เห็นด้วย" และ "เห็นต่าง" จากเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร การเห็นต่างไปจากพระราชพงศาวดารจึงมีความน่าสนใจว่า เหตุใดสังคมปัจจุบันส่วนหนึ่งจึงไม่เชื่อว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถูกประหาร แล้วมีการอธิบายถึงสิ่งที่เชื่ออย่างไร

วรรณกรรมปัจจุบันเริ่มปรากฏการนำเสนอพระราชประวัติตอน "อวสานพระเจ้าตากฯ" มากขึ้น ด้วยกลวิธีนำเสนอเหตุผลใหม่โดยยังอาศัยเนื้อความจากพระราชพงศาวดาร หรือการตัดทอนถ้อยคำบางคำออก ทั้งนี้เพื่อนำเสนอพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตามทัศนะของผู้แต่งในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมปัจจุบัน ขอยกตัวอย่างวรรณกรรมปัจจุบัน 10 เรื่อง พร้อมระบุปีที่ตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการความสืบเนื่อง ดังนี้

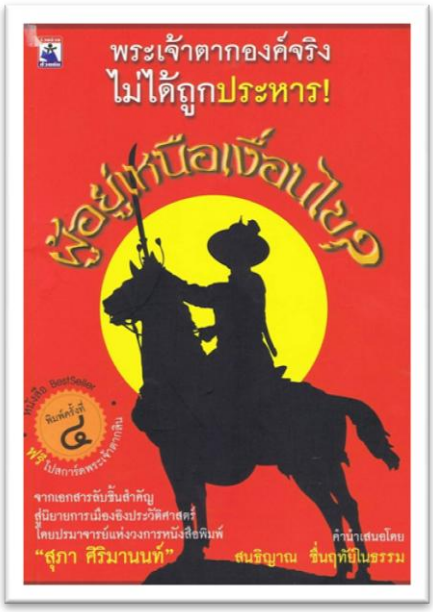
1. วรรณกรรมเรื่อง ใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2492 ผู้แต่งคือหลวงวิจิตรวาทการ ได้นำเสนอพระราชประวัติช่วงนี้ที่แตกต่างจากพระราชพงศาวดาร ด้วยการนำเสนอว่าบุคคลผู้ที่ถูกประหารชีวิตนั้นเป็นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพระองค์ปลอม และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพระองค์จริงหนีรอดไปได้ ดังนี้ “บุคคลที่ถูกประหารชีวิต คือหลวงอาสาศึก เขาตายด้วยความยินดี ไม่มีอะไรจะทำความปลาบปลื้มให้แก่เขาเท่ากับที่ได้ตายแทนมหาบุรุษผู้กู้ชาติ เขาตั้งคอรับคมดาบด้วยความเต็มใจ เขาตายโดยไม่รู้ว่าเขาได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยา ศพของเขาได้ถูกนำไปฝังไว้ที่วัดบางยี่เรือใต้ ในขณะเดียวกันที่สำเภาลำใหญ่พาพระองค์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไปยังนครศรีธรรมราช” (หลวงวิจิตรวาทการ. 2544 : 356-357)

2. วรรณกรรมเรื่อง ใครฆ่าพระเจ้าตากสิน ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2516 ผู้แต่งคือภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ นำเสนอพระราชประวัติคล้ายคลึงกับเรื่องใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน คือผู้ที่ถูกประหารชีวิตที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์เป็นพระองค์ปลอม และพระองค์จริงสามารถหลบหนีออกมาได้ ดังนี้ “พระยาสุริยอภัย กับ พระยาสรรค์ บังคับให้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชลาผนวช แล้วเอาเครื่องจองจำใส่ครบมารับโทษถึงขั้นประหาร แต่เมื่อจะประหารจริงนั้น คุณมั่นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ยอมอุทิศชีวิตตายแทนพระเจ้าอยู่หัว คุณมั่นเป็นวีรบุรุษโดยแท้” (ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์. 2551: 124)

3. วรรณกรรมเรื่อง แผ่นดินพระเจ้าตาก ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2545 ผู้แต่งคือ วิบูล วิจิตรวาทการ ได้นำเสนอวาระสุดท้ายของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้รับการลงโทษประหารชีวิตตัดศีรษะ ตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร อีกทั้งยังคัดลอกพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขามาเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า ดังนี้... “มาถึงวาระนี้เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงกลับหน้ามือเป็นหลังมือ บุคคลที่ท่านเคยต้องเคารพนอบน้อมและเกรงกลัว บัดนี้อยู่ในสภาพนักโทษ และตัวท่านเองกลับเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ มีอำนาจวาสนาสูงที่สุดในกรุงสยาม จึงเป็นทีของท่านที่จะเป็นผู้ชำระความผิด ขู่ไต่ถามสอบความสมเด็จพระ**เจ้ากรุงธนบุรีด้วยพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา บันทึกเหตุการณ์ต่อไปว่า**“และพระเจ้าตากสินก็รับผิดทั้งสิ้นทุกประการ จึงมีรับสั่งให้เอาตัวไปประหารชีวิตสำเร็จโทษเสีย... ถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ ก็ประหารชีวิตตัดศีรษะเสียถึงแก่พิราลัยจึงรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้...” (วิบูล วิจิตรวาทการ)

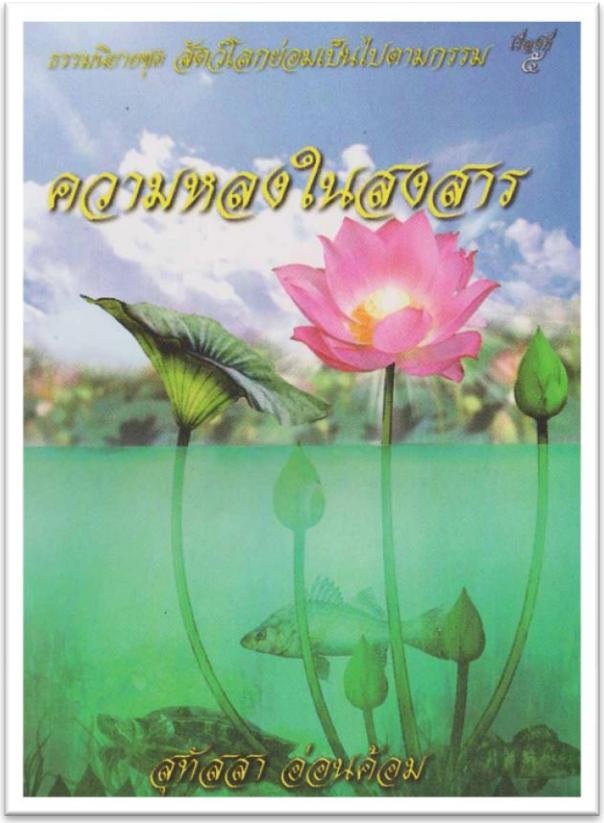

4. วรรณกรรมเรื่อง ผู้อยู่เหนือเงื่อนไข ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2545 ผู้แต่งคือสุภา ศิริมานนท์ ได้นำเสนอโดยดำเนินเรื่องตามเรื่อง ใครฆ่าพระเจ้ากรุงธน ที่ผู้ถูกประหารชีวิตที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์เป็นพระองค์ปลอม และพระองค์จริงสามารถหลบหนีออกมาได้ แต่ได้ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมรายละเอียดต่างๆ ดังนี้“ท่านจำหลวงอาสาศึกได้ไหม... ชื่อเดิมของเขาว่าบุญคงน่ะ? บุญคงเป็นผู้ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อท่านสูงสุด เขาเป็นเหมือนสุนัขที่ซื่อ เขายอมตายแทนท่าน และผมเชื่อว่าเขาคงจะต้องตายโดยไม่มีปัญหา บุญคงยอมรับตำแหน่งและฐานะของท่านเพื่อที่จะถูกประหารในวันสองวันนี้ โดยน้ำใจสงบเยือกเย็น ไม่สะทกสะท้าน ด้วยความจงใจอย่างที่จะหาใครเหมือนเขาอีกไม่ได้แล้วในโลกนี้” (สุภา ศิริมานนท์. 2549: 85)

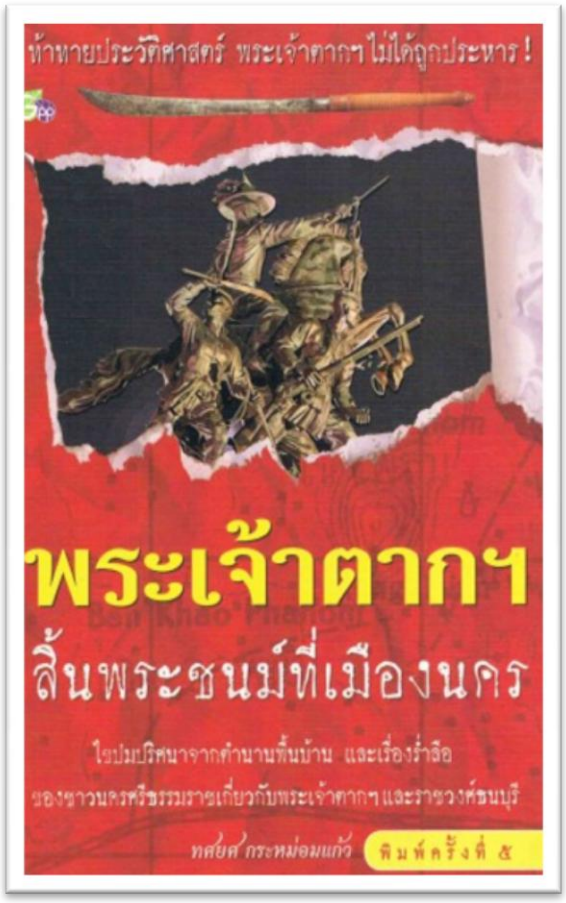

5. วรรณกรรมเรื่อง ตากสินมหาราชชาตินักรบ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2549 ผู้แต่งคือคีฟ-ฟอกซ์ แคลร์ (Claire Keefe-Fox) กล้วยไม้ แก้วสนธิ เป็นผู้แปล กล่าวถึงวาระสุดท้ายของพระองค์โดยอาศัยเนื้อหาพระราชพงศาวดารว่าพระองค์ถูกสำเร็จโทษจริง แต่สร้างเรื่องเล่าใหม่โดยเปลี่ยนวิธีการประหารชีวิตตัดศีรษะ

เป็นการสำเร็จโทษทุบด้วยท่อนจันทน์ ดังนี้ “กฎมนเทียรบาลถูกนำมาใช้ในการสำเร็จโทษพระเจ้าตากสิน เช่นเดียวกับครั้งกรมหมื่นเทพพิพิธ มาธิวเคยได้ยินข่าวว่าขุนนางบางคนไม่อยากถวายพระเกียรติดังนี้ จะให้ประหารแบบคนทรยศ แต่รัชกาลที่ 1 ทรงตัดสินให้ประหารชีวิตพระเจ้าตากสินเยี่ยงกษัตริย์ ทรงพิจารณาเห็นว่าการที่ราชอาณาจักรสยามยังตั้งอยู่ได้ ก็เพราะพระเจ้าตากสินเจ้าหน้าที่ถอดโซ่ที่ล่ามอดีตกษัตริย์ออก ให้พระองค์ทรงภูษาสีแดง ให้ทรงนั่งคุกเข่า มัดพระหัตถ์กับพระบาท จากนั้นจึงคลุมถุงกำมะหยี่สีแดง เพชฌฆาตยกท่อนไม้จันทน์ขึ้นฟาดแรงๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนพระวรกายไม่ขยับ และพระโลหิตเปื้อนถุงเป็นปื้นดำ ไม่มีเสียงครวญครางใดๆอีก (คีฟ-ฟอกซ์ แคลร์. 2550: 436-437)

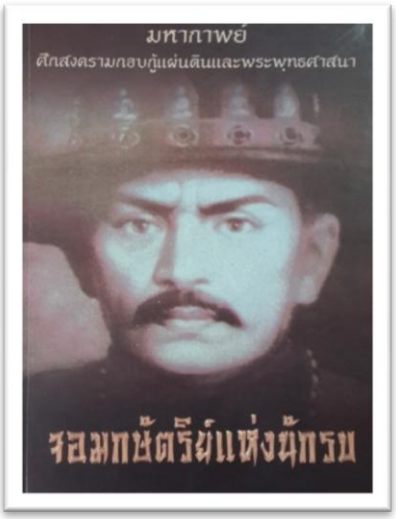
6. **วรรณกรรมเรื่อง ความหลงในสงสาร** ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2549 ผู้แต่งคือสุทัสสา อ่อนค้อม ยังคงใช้วิธีการสร้างเรื่องเล่าขึ้นใหม่ที่มีเนื้อหาปฏิเสธการสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ด้วยการนำเสนอว่าผู้ถูกประหารชีวิตที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์เป็นพระองค์ปลอม และพระองค์จริงสามารถหลบหนีออกมาได้ ดังนี้“... เพียงแต่ที่ถูกสำเร็จโทษไม่ใช่เรา เป็นสหายอีกคนหนึ่งของเราที่เขามีความจงรักภักดีต่อเรา ถึงขนาดยอมสละชีวิตของตัวเองเพื่อรักษาชีวิตเราไว้ บังเอิญว่า เขารูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกับเรามาก ทั้งที่ไม่ได้เป็นญาติสืบสายโลหิตกัน” (สุทัสสา อ่อนค้อม. 2551: 13)

7. **วรรณกรรมเรื่อง พระเจ้าตากฯ สิ้นพระชนม์ที่เมืองนคร** ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2550 ผู้แต่งคือ ทศยศ กระหม่อมแก้ว แม้ว่าไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์รอดชีวิตของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ในเวลานั้น แต่ได้นำเสนอว่าพระองค์มาอยู่ที่นครศรีธรรมราช ตามคำบอกเล่าของตระกูล ณ นคร ที่สืบสายมาจากเจ้าพระยานคร (น้อย) เป็นบุตรติดครรภ์เจ้าจอมปราง ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพระราชทานให้เป็นชายาเจ้าอปุราชพัฒน์ เมื่อเจ้าอปุ ราชพัฒน์รับพระราชทานเป็นชายาแล้ว ก็ตั้งไว้เป็นนางเมืองโดยไม่ยุ่งเกี่ยวในฉันชู้สาว คนในตระกูล ณ นคร จึงมีความเชื่อกันว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชไม่ได้ถูกประหารชีวิต ดังนี้“เนินดิน” ที่ก่อขึ้นสูงบริเวณสนามหน้าเมืองนั้นคือกองอิฐ และมูลดินที่เหลือจากการซ่อมแซมกำแพงที่ทรุดโทรมลงมาในสมัยธนบุรีต่อมาเมื่อพระเจ้าตากสินสิ้นพระชนม์ที่เขาขุนพนม ก็ได้มีการปรับแต่งพื้นที่ ปลูกวิหารบนเนินสูงดังกล่าว แล้วมีการจัดขบวนแห่พระศพมายังสนามหน้าเมือง และได้พักพระบรมศพไว้ที่วิหารสูงแห่งนี้ ภายหลังเมื่อฌาปนกิจพระบรมศพที่สนามหน้าเมืองเสร็จ เมรุที่ใช้เผาก็ถูกรื้อออกตามประเพณีโบราณส่วนหอพระสูง หรือวิหารนั้น ถูกปลูกสร้างขึ้นมาระหว่างพักพระบรมศพนั่นเอง เพราะที่บริเวณนั้นเป็นที่พักพระบรมศพของพระเจ้าตาก ซึ่งถือว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อป้องกันไม่ให้ใครมาใช้สถานที่ซ้ำกับบริเวณดังกล่าว (ทศยศกระหม่อมแก้ว. 2550: 67-68)

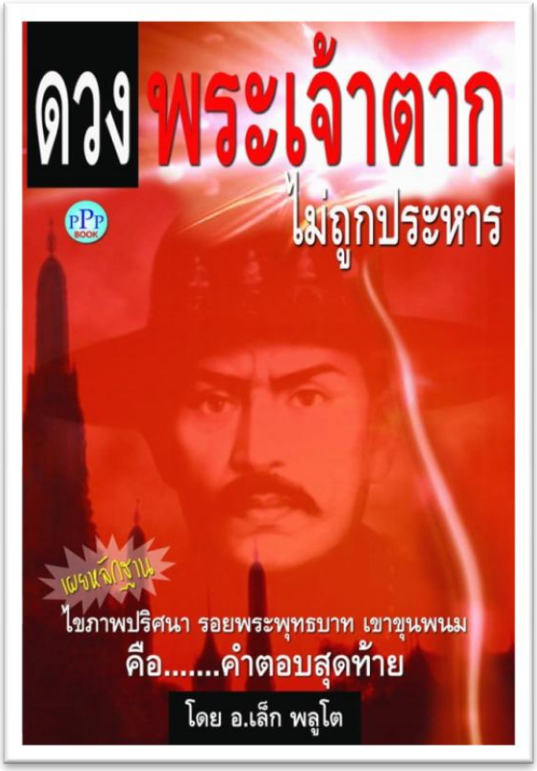

8. วรรณกรรมเรื่อง ตามรอยเลือดพระเจ้าตาก ตีพิมพ์ครั้งแรกปีพ.ศ. 2550 ผู้แต่งคือชานนท์ ท. มีการสร้างเรื่องเล่าที่คล้ายคลึงกับเรื่องแผ่นดินพระเจ้าตาก ที่คัดลอกเนื้อความจากพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา แต่ผู้แต่งได้ตั้งใจตัดทอนวิธีการประหารชีวิตโดยไม่ปรากฏคำว่า “ตัดศีรษะ” ดังนี้สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกจึงตั้งกระทู้ถามต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธน.....ความในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขากล่าวต่อไปว่า“และพระเจ้าตากสินก็รับผิดทั้งสิ้นทุกประการ จึงมีรับสั่งให้เอาตัวไปประหารชีวิตสำเร็จโทษเสีย... ผู้คุมและเพชฌฆาตก็หามออกไปนอกพระราชวัง ถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ ก็ประหารชีวิต” สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จสวรรคต พระศพฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้ ขณะมีพระชนมายุสี่สิบปี (ชานนท์ ท. 2550: 222)

9. วรรณกรรมเรื่อง จอมกษัตริย์แห่งนักรบ ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ.2550 ผู้แต่งคือศรีศากยอโศก ได้กล่าวถึงเหตุการณ์รอดชีวิตของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ด้วยนำเสนอว่าผู้ที่ถูกประหารชีวิตในครั้งนั้นป็น

พระองค์ปลอม และพระองค์จริงสามารถหนีไปได้ ดังนี้ “ขณะที่นายเข้มกำลังจะประหารพระเจ้ากรุงธนนั้น พระองค์ทรงตรัสถามนายเข้มผู้เพชฌฆาตว่า แผ่นดินนี้พระองค์เป็นผู้กอบกู้กลับคืนมาเป็นปึกแผ่นให้นายเข้ม ผู้เพชฌฆาตได้มีที่ยืนให้ประหารชีวิตพระองค์ซึ่งเป็นหน้าที่ของนายเข้มพระองค์มิได้บังเกิดความขัดเคืองแต่ประการใด เพียงแต่เว้นชีวิตพระราชโอรสที่ยังทรงพระเยาว์ เพียงเท่านั้น ในกาลนั้นนายเข้มได้บังเกิดความเสียใจเป็นอันมาก จึงเป็นกำลังสำคัญในการนำผู้อื่นมาประหารชีวิตแทนด้วยความเต็มใจจากบุคคลทั้งหลาย ณ ป้อมวิชัยประสิทธิ์ วันที่ ๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๒๕... (ศรีศากยอโศก. 2550: 277)

10. **วรรณกรรมเรื่อง ดวงพระเจ้าตากไม่ถูกประหาร** ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2551 ผู้แต่งคือเล็ก พลูโต นำเสนอเรื่องเล่าด้วยเหตุผลทางโหราศาสตร์เพื่อปฏิเสธการถูกสำเร็จโทษ ผู้แต่งได้นำเสนอด้วยการอธิบายดวงชะตาที่ปรากฏเกณฑ์ชะตาเป็นนักโทษประหารแล้วนำมาเปรียบเทียบกับดวงชะตาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ดังนี้... “จุดรอดของพระองค์ที่ใช้เป็นตัวชี้ขาดว่า เป็นดวงชะตานักโทษประหาร หรือ ถูกผู้อื่นฆ่าตายหรือไม่? อยู่ตรงที่ ทั้งพระราชลัคนา และดาวเจ้าเรือนพระราชลัคนาไม่ได้ต้องกระแสดาวมรณะ หรือดาวอังคารโดยตรง หรืออย่างจังคือกุมนำหน้าอยู่ในภพกัมมะ เหมือนกับดวงนักโทษประหารสองรายที่ยกตัวอย่างมาอ้างอิง อีกทั้งพระราชลัคนา และดาวเจ้าเรือนพระราชลัคนาก็โดนบาปเคราะห์หรือ ดาวร้ายเบียนแค่หอมปากหอมคอ ไม่มากมายหรือหนักหนาสาหัสนัก”... (เล็ก พลูโต. 2551: 119)

วรรณกรรมทั้ง 10 เรื่องข้างต้นเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องเล่าพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชช่วงท้ายรัชกาล พบว่ามี วรรณกรรมถึง 8 เรื่องที่สร้างเรื่องเล่าขึ้นใหม่แตกต่างไปจากพระราชพงศาวดารมีเนื้อหาปฏิเสธการถูกประหารชีวิตที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์จำนวน 7 เรื่อง และเปลี่ยนแปลงการประหารชีวิตตัดศีรษะเป็นการทุบด้วยท่อนจันทน์จำนวน1 เรื่อง จึงเหลือวรรณกรรมอีกเพียง 2 เรื่องที่ยอมรับว่าพระองค์ถูกประหารชีวิตตัดศีรษะที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์จริง โดยมี 1 เรื่องที่ตั้งใจละคำว่า “ตัดศีรษะ”ออก ดังนั้นจึงเหลือวรรณกรรมเพียงเรื่องเดียวที่ยังคงนำเสนอตามพระราชพงศาวดาร วรรณกรรมปัจจุบันเหล่านี้จึงสะท้อนความเชื่อในสังคมปัจจุบันบางส่วนที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระราชประวัติของพระองค์จึงมีแนวโน้มที่ปฏิเสธเรื่องการถูกประหารชีวิตมากขึ้นในรูปแบบเรื่องเล่า จากการเปลี่ยนแปลงเรื่องเล่า พระราชประวัติตอนนี้จึงเกิดคำถามต่อมาที่น่าสนใจว่าเหตุใดสังคมปัจจุบันต้องการนำเสนอว่าพระองค์ไม่ถูกประหารชีวิต

วรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี กวีและวรรณคดีที่สำคัญ มีดังนี้

รามเกียรติ์ตอนท้าวมาลีวราชว่าความ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ 4 ตอน คือ

ตอนพระมงกุฎประลองศร

ตอนหนุมานเกี้ยวนางวานริน

ตอนท้าวมาลีวราชว่าความ

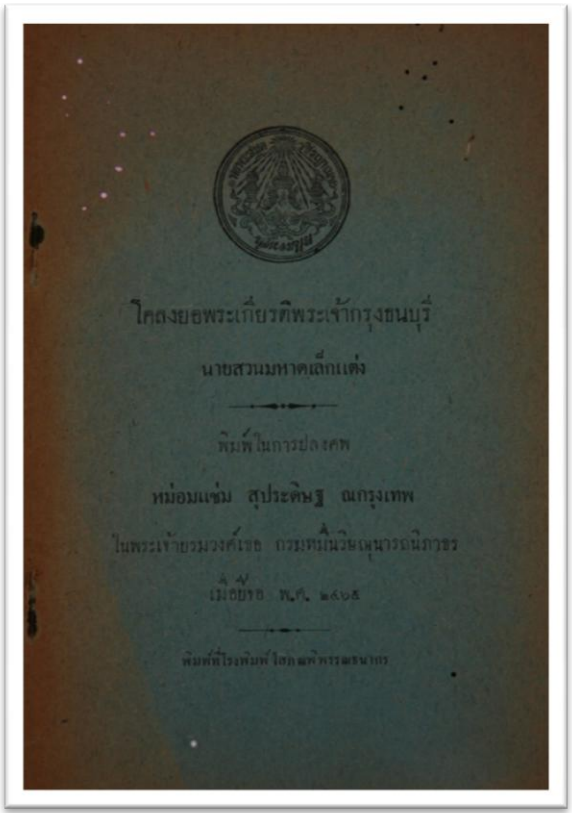
ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรด พระลักษมณ์ต้องหอกกบิลพัท จนถึงตอนผูกผมทศกัณฐ์กับนางมณโฑ

จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดดาวดึงษาราม กรุงเทพฯ **“กฤษณาสอนน้องคำฉันท์”**
ฉบับธนบุรี ว่าด้วยหญิงในอุดมคติของชายไทย

พระภิกษุอินท์และพระยาราชสุภาวดี

กฤษณาสอนน้องคำฉันท์

นายสวนมหาดเล็ก

โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

หลวงสรวิชิต (เจ้าพระยาพระคลัง (หน)

อิเหนาคำฉันท์

ลิลิตเพชรมงกุฎ

พระยามหานุภาพ

นิราศเมืองกวางตุ้ง

เพลงยาว

.....

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

กรมหลวงนรินทรเทวี. จดหมายความทรงจำของพระเจ้าไปยิกาเธอ กรมหลวงนรินทรเทวี (เจ้าครอกวัดโพ) ตั้งแต่ จ.ศ. 1129-1182*. (กรุงเทพฯ : ต้นฉบับ, 2546), น. 139.*

กุณฑล นิโครธา วัฒนวีร์.กรณีวิพากย์"พระเจ้าตาก"สวรรคต ณ นครศรีธรรมราชจริงหรือ?.กรุงเทพฯ: ปีวอก,2555.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. พงศาวดาร เรื่อง ไทยรบพม่า. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551.

ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์. พระเจ้าตากสินกับวัดอินทาราม. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 3, ฉบบับที่ 2 (ธ.ค. 2524)

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. พระนคร: คุรุสภา, 2503

ประวัติศาสตรีไทยฉบับพัฒนาการ.กรุงเทพฯ,อักษรเจริญทัศน์

ปรามินทร์ เครือทอง.ปริศนาพระเจ้าตาก.กรุงเทพฯ: มติชน,2555.

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอรัดเล. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โฆษิต, 2551.

ส.พลายน้อย. พระเจ้าตากสิน มหาราชแห่งชาติไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พิมพ์คำ, 2550

สำราญ ผลดี. ปริศนาตำนานลับพระเจ้าตากสิน.กรุงทพฯ:กายใจ,2556.

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับ พันจันทนุมาศ (เจิม) จดหมายเหตุรายวันทัพ,อภินิหารบรรพบุรุษ และเอกสารอื่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, 2551.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ฉบับตัวเขียน*, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิชาการ, 2539), น. 49.*

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรวจชำระและทรงพระนิพนธ์อธิบาย*, พิมพ์ครั้งที่ 6. (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2531), น. 26.*

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2*, (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2516), น. 475.*

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ฉบับตัวเขียน*, น. 186.*

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ฉบับตัวเขียน*, น. 62.*

นิธิ เอียวศรีวงศ์. จากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีถึงสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 6, ฉบับที่ 7 (พ.ค. 2528)

รบพม่า เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิสดอม, 2553. ทศยศ กระหม่อมแก้ว. พระเจ้าตากสินฯสิ้นพระชนม์เมืองนคร.

วิมล พงศ์พิพัฒน์. สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีสติฟั่นเฟือน จริงหรือไม่? เหตุใดจึงต้องสำเร็จโทษพระองค์ท่าน? : พระราชงศาวดารเชื่อได้ หรือไม่?. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 6, ฉบับที่ 4 (ก.พ. 2528)

ศิลปวัฒนธรรม. พระเจ้าตาก (สิน) และเจ้าพระยาจักรีมุสลิมสองพ่อลูก. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 1, ฉบับที่ 5 (มี.ค. 2523)

สม สุจิรา.ตำนานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ,2555.

สันต์ สุวรรณประทีป. พระเจ้าตากเป็นจีนอะไร?. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 12,cฉบับที่ 9 (ก.ค.2534)

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. น้ำพระทัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 10, ฉบับที่ 2 (ธ.ค. 2531)

สุวิทย์ ธีรศาศวัต. สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงเสียพระสติจริงหรือไม่ :วิเคราะห์ตามหลักฐานประวัติศาสตร์และจิตเวชศาตร์. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 3, ฉบับที่ 11 (ก.ย. 2525)

อณุชิต, พระยา. พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสิน).ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 5, ฉบับที่ 2 (ธ.ค.2526)

เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการประจำปี 2560 "250 ปีเสียกรุงศรีอยุธยา-สถาปนากรุงธนบุรี 2310-2560" 250 Anniversary of the Fall of Ayutthaya and the Rise of Thonburi 1767-2017 ณ หอประชุม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ กันยายน 2560 : ปฐมพงษ์ สุขเล็ก

www.car.chula.ac.th

www.pattaya.go.th

www.thaipost.net

www.thebangkokinsight.com

huexonline.com

lrls.nfe.go.th

watnathawee.com

sites.google.com

https://www.matichonbook.com

https://www.thaipost.net/main/detai

https://th.wikipedia.org/wiki/

ขอขอบคุณเว็ปไซต์ หนังสือ ข้อมูล ภาพ จากแหล่งต่างๆ ที่ข้าพเจ้านำมารวบรวมเรียบเรียงพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ให้สมบูรณ์ในหลากหลายมิติ เพื่ออนุชนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจในพระราชประวัติของพระองค์ ได้ศึกษาหาความรู้และบังเกิดความรู้สึกเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ยั่งยืนนานตลอดไป

มหาราชพระองค์ที่ 7 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

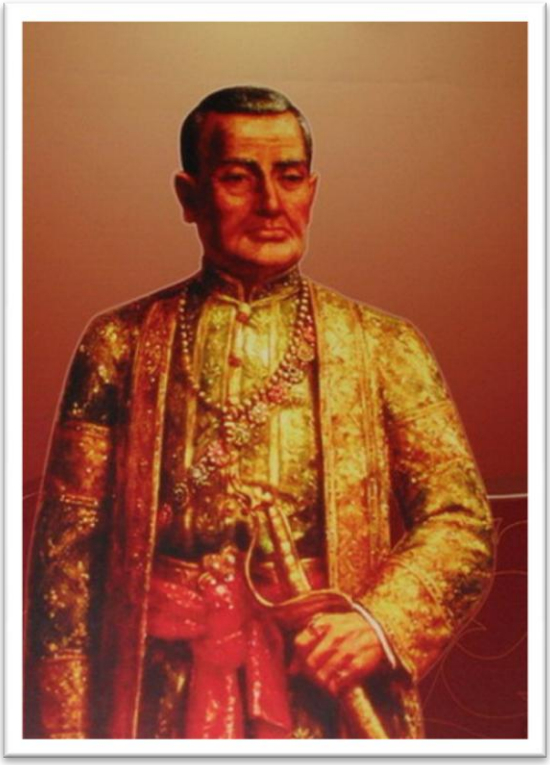
ตั้งใจจะอุปถัมภก จะยอยกพระพุทธศาสนา

จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี

นิราศท่าดินแดง

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช วีรกษัตริย์นักรบ ผู้ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นปฐมกษัตริย์พระองค์แรกแห่งพระบรมราชวงศ์จักรี มีพระนามเดิมว่า ทองด้วง เสด็จพระราชสมภพ เมื่อ วันพุธ เดือน 4 แรม 5 ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก เวลา 3 ยาม ตรงกับวันที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช 2279 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระราชบิดาทรงพระนามว่า ออกอักษรสุนทรศาสตร์(ทองดี)) ข้าราชการกรมอาลักษณ์ สืบเชื้อสายมาจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี(ปาน) เสนาบดีกรมพระคลัง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น พระราชมารดาทรงพระนามว่า พระอัครชายาหยก หรือ ดาวเรือง มีบุตรและธิดารวมทั้งหมด 5 ท่าน คือ

คนที่ 1 เป็นหญิงชื่อ "สา" (ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าพี่นางเธอกรมสมเด็จพระเทพสุดาวดี)

คนที่ 2 เป็นชายชื่อ "ขุนรามณรงค์" (ถึงแก่กรรมก่อนที่จะเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่2)

คนที่ 3 เป็นหญิงชื่อ "แก้ว" (ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าพี่นางเธอกรมสมเด็จพระศรีสุดารักษ์)

คนที่ 4 เป็นชายชื่อ "ด้วง" (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช)

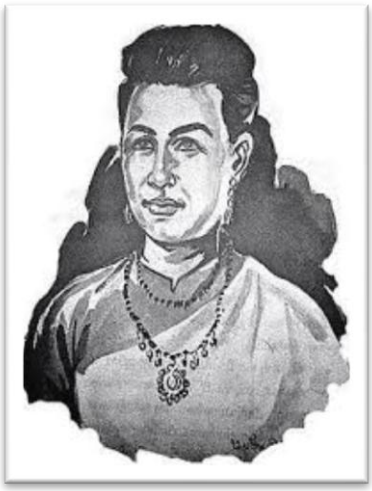
คนที่ 5 เป็นชายชื่อ "บุญมา" (ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทสมเด็จพระอนุชาธิราช)

และมีพระอนุชาที่เกิดกับคุณหญิงมา ภรรยาคนที่ 2 ของพระอักษรสุนทรศาสตร์(ทองดี)คือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าลา กรมหลวงจักรเจษฎามีพระขนิษฐาที่เกิดกับคุณหญิงหยก ภรรยาคนที่ 3 ของพระอักษรสุนทรศาสตร์(ทองดี)คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากุ กรมหลวงนรินทรเทวี เมื่อเจริญวัยได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอุทุมพร

วัดมหาทลาย

เมื่อพระองค์ทรงเจริญวัยขึ้นได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิต (ต่อมา คือ สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร) ครั้นพระชนมายุครบ 21 พรรษา ก็เสด็จออกผนวชเป็นภิกษุอยู่วัดมหาทลาย 1 พรรษา แล้วลาผนวชเข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กหลวงในสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรดังเดิม

สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี

เมื่อพระชนมายุได้ 25 พรรษา พระองค์เสด็จออกไปรับราชการที่เมืองราชบุรีในตำแหน่ง "*หลวงยกกระบัตร*" ในแผ่นดินสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อัมรินทร์ และได้สมรสกับคุณนาค ธิดาในตระกูลเศรษฐีมอญที่มีรกรากอยู่ที่บ้านอัมพวา เมืองสมุทรสงคราม ภายหลังได้รับการสถาปนาที่ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี หรือ สมเด็จกรมพระอมรินทรามาตย์ พระนามเดิม นาก หรือ นาค เป็นสมเด็จพระราชินีองค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นสมเด็จพระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชสมภพเมื่อวันอาทิตย์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2280 ในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ณ บ้านบางช้าง ตำบลอัมพวา อำเภอเมืองสมุทรสงคราม พระชนกชื่อ "ทอง" (พระชนกทอง ณ บางช้าง) พระชนนีชื่อ "สั้น" (สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี) เป็นคหบดีเชื้อสายมอญ

ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์และย้ายราชธานีมายังกรุงธนบุรี ในขณะนั้นพระองค์มีพระชนมายุได้ 32 พรรษาและได้เข้าถวายตัวรับราชการในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตามคำชักชวนของพระมหามนตรี (บุญมา) (ต่อมาคือ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท) โดยทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น "*พระราชวรินทร์)*" เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา และทรงย้ายนิวาสสถานมาอยู่ที่บริเวณวัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2311 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จขึ้นไปตีเมืองพิมายซึ่งมีกรมหมื่นเทพพิพิธเป็นเจ้าเมืองพิมาย พระองค์และพระมหามนตรีได้รับพระราชโองการให้ยกทัพร่วมในศึกครั้งนี้ด้วย หลังจากการศึกในครั้งนี้ พระองค์ทรงได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น "*พระยาอภัยรณฤทธิ์*" จางวางพระตำรวจฝ่ายขวา เพื่อเป็นการปูนบำเหน็จที่มีความชอบในการสงครามครั้งนี้

หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยกทัพขึ้นไปปราบเจ้าพระฝางสำเร็จแล้ว มีพระราชดำริว่าเจ้าพระยาจักรีแขก นั้นมิแกล้วกล้าในการสงคราม ดังนั้น จึงโปรดตั้งพระองค์ขึ้นเป็น "*พระยายมราช*" เสนาธิบดีกรมพระนครบาล โดยให้ว่าราชการที่สมุหนายกด้วย เมื่อเจ้าพระยาจักรีแขกถึงแก่กรรมแล้ว พระองค์จึงได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น "*เจ้าพระยาจักรี*" อัครมหาเสนากรมมหาดไทย พร้อมทั้งโปรดให้เป็นแม่ทัพเพื่อไปตีกรุงกัมพูชา โดยสามารถตีเมืองพระตะบอง เมืองโพธิสัตว์ เมืองบริบูรณ์ และเมืองพุทไธเพชร (เมืองบันทายมาศ) ได้

เมื่อสิ้นสงครามสมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดให้นักองค์รามาธิบดีไปครองเมืองพุทไธเพชรให้เป็นใหญ่ในกรุงกัมพูชา และมีพระดำรัสให้เจ้าพระยาจักรีและพระยาโกษาธิบดีอยู่ช่วยราชการที่เมืองพุทไธเพชรจนกว่าเหตุการณ์จะสงบราบคาบก่อน

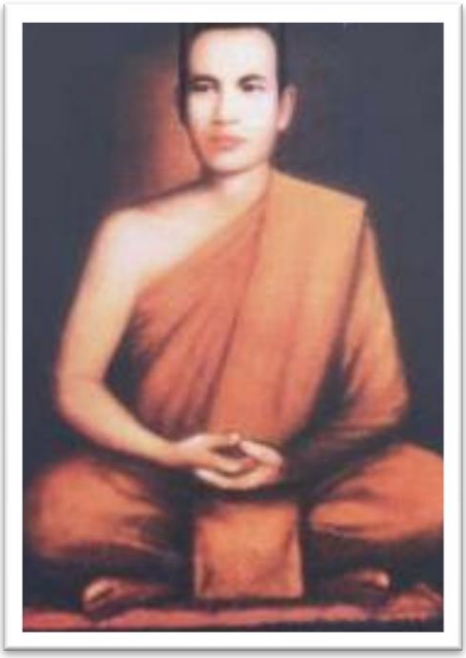
พระองค์เป็นแม่ทัพทำราชการสงครามกับพม่า เขมรและลาว จนมีความชอบในราชการหลายครั้ง ดังนั้น จึงได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น "*สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก พิฤกมหิมา ทุกนัครระอาเดช นเรศรราชสุริยวงษ์ องค์อรรคบาทมุลิกากร บวรรัตนบรินายก*" และทรงได้รับพระราชทานให้ทรงเสลี่ยงงากลั้นกลดและมีเครื่องยศกำกับ

พ.ศ. 2323 เสด็จไปปราบเขมร เป็นครั้งสุดท้ายในราชการสงครามในฐานะที่เป็นที่พระองค์ทรงเป็นทหารเอกของพระเจ้าตาก

ภาพที่พระราชวังบางปะอิน พระนครศรีอยุธยา สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่1) กลับจากราชการทัพเมืองเขมร

สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพกลับจากเขมรมาถึงกรุงธนบุรี เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 เพื่อแก้ปัญหาบ้านเมือง “...เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกทราบข่าวมีการกบฏเกิดขึ้นในกรุงธนบุรี ได้ข่าวว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินถูกจับและถูกบังคับให้ผนวชเป็นพระภิกษุ ท่านจึงให้คนสนิทถือหนังสือไปถึงเจ้าพระยาสุรสีห์ให้เข้าล้อมกรมขุนอิทรพิทักษ์ ราชโอรสของของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งตั้งทัพอยู่ที่เมืองพุธไธเพชร อย่าให้รู้ความ และให้พระยาธรรมาซึ่งตั้งทัพอยู่ที่เมืองกำแพงสวายจับกรมขุนรามภูเบศร์ราชนัดดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไว้เสีย แล้วท่านจึงเลิกทัพจากเขมร...” นี่คือข้อความที่บรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน “แผ่นดินพระเจ้าตาก”

พระบรมสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าตากสิน

พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวถึงการเดินทางกลับของเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก “ว่า ณ วันเสาร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๕ เพลา ๒ โมงเช้า พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้ทัพจากเมืองเสียมราฐ เขมร กลับมาที่กรุงธนบุรี ประทับ ณ พลับพลาหน้าวัดโพธาราม ฝ่ายข้าทูลละอองฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกันไปเชิญเสด็จลงเรือพระที่นั่งกราบ...”ถึงตอนนี้ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่าว่า พระยาสุริยอภัยให้สึกเจ้าแผ่นดินออก แล้วพันธนาการด้วยเครื่องสังขลิกพันธ์ พงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศเขียนความต่อจากตอนที่เจ้าพระยาจักรี...ข้ามมาพระราชวังสถิต ณ ศาลาลูกขุน ว่า “...มีหมู่พฤฒามาตย์เข้าเฝ้าพร้อมกัน จึงมีพระราชบริหารดำรัสปรึกษาว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอาสัตย์และสุจริตธรรมเสีย ประพฤติการทุจริตฉะนี้ก็เห็นว่าเป็นเสี้ยนหนามหลักตออันใหญ่อยู่ในแผ่นดิน จะละไว้มิได้ *ขอให้ปริวรรตออกประหารเสีย...*”

ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา บันทึกเหตุการณ์ว่า “เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ปรึกษากับพวกหมู่มุขอำมาตย์ว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นอาสัตย์อาธรรมดังนี้แล้ว จะคิดอ่านประการใด เหล่าเสนาอำมาตย์ต่างพร้อมใจกัน เห็นว่า เป็นเสี้ยนหนามหลักตออันใหญ่ในแผ่นดินจะละไว้เสียมิได้ ควรจะให้สำเร็จโทษเสีย แลเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกล่าวว่า... “เป็นเจ้าแผ่นดินใช้เราเป็นไปกระทำการสงครามได้ความลำบาก กินเหงื่อต่างน้ำ เราก็อุตสาหะกระทำการศึกมิได้อาลัยแก่ชีวิต คิดแต่จะทำนุบำรุงแผ่นดินให้สิ้นเสี้ยนหนาม จะให้สมณพราหมณ์และไพร่ฟ้าประชากรอยู่เย็นเป็นสุขสิ้นด้วยกัน *ก็ไฉนอยู่ภายหลัง ตัวจึงนำบุตรภรรยาเรามาจองจำทำโทษ* แล้วโบยตีพระภิกษุสงฆ์ และลงโทษแก่ข้าราชการและอาณาประชาราษฎรทุกเส้นหญ้า ทั้งพระพุทธศาสนาก็เสื่อมทรุดเศร้าหมองดุจเมืองมิจฉาทิฐิ **จึงมีรับสั่งให้เอาตัวไปประหารชีวิตสำเร็จโทษเสีย...**”

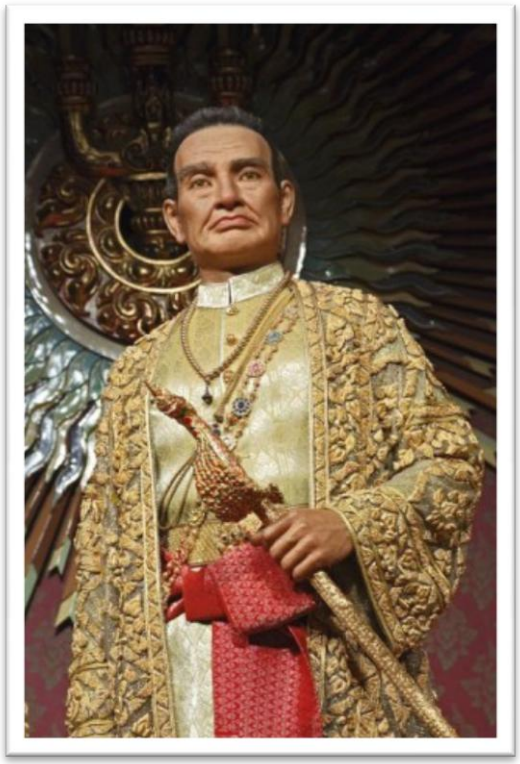
การประหารชีวิตในอดีตของไทย

เพชฌฆาตกับผู้คุมก็ลากตัวพระเจ้าตากขึ้นแคร่หามไปกับทั้งสังขลิกพันธนาการ เจ้าตากจึงว่าแก่ผู้คุมเพชฌฆาตว่า *ตัวเราสิ้นบุญจะถึงที่ตายอยู่แล้ว ช่วยพาเราไปหาท่านผู้สำเร็จราชการ จะขอเจรจาด้วยสักสอง*

สามคำ ผู้คุมก็ให้หามเข้ามา ณ ศาลาลูกขุน (เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก) ได้ทอดพระเนตรจึง*โบกพระหัตถ์มิให้นำเข้าเฝ้า* ผู้คุมและเพชฌฆาตก็หามออกไปยังนอกพระราชวัง ถึงหน้าป้อมวิชัยประสิทธ์ **ก็ประหารชีวิตตัดศีรษะถึงแก่พิราลัย** จึงมีรับสั่งให้เอาศพไปฝังไว้ ณ วัดบางยี่เรือใต้ และเจ้าตากขณะเมื่อสิ้นบุญถึงทำลายชีพนั้นอายุได้สี่สิบแปดปี

"สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงถูกสำเร็จโทษตามคำสั่ง **"ประหาร"** ในเช้าวันเสาร์ เดือน 5 แรม 9 ค่ำ ปีขาล จัตวาศก จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2325 อยู่ในราชสมบัติ 14 ปี 4 เดือน"

เป็นการสำเร็จโทษตามคำสั่ง "ประหาร" *การสิ้นพระชนม์ของพระองค์ตามคำสั่งประหาร ในครั้งนี้ยังเป็นการใช้ดาบตัดพระเศียรเหมือนนักโทษร้ายแรงชั้นสามัญชน*

หลังจากนั้นในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 หลังจากที่พระองค์ทรงปราบปรามกบฏเรียบร้อยแล้ว ทางอาณาประชาราษฎร์ได้อัญเชิญเสด็จขึ้นปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ขณะที่มีพระชนมายุได้ 46 พรรษา เมื่อพระองค์ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีแล้ว พระองค์มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า "*พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทร์ ธรณินทราธิราช รัตนากาศภาษกรวงษ์ องค์บรมาธิเบศ ตรีภูวเนตรวรนายก ดิลกรัตนราชชาติอาชาวไศรย สมุทัยดโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิเบนทร์ สุริเยนทราธิบดินทร์ หริหรินทราธาดาธิบดี ศรีวิบูลยคุณอักนิษฐฤทธิราเมศวรมหันต์ บรมธรรมิกราชาธิราชเดโชไชยพรหมเทพาดิเทพนฤบดินทร ภูมินทรบรมาธิเบศโลกเชฐวิสุทธิ รัตนมกุฎประเทศคตา มหาพุทธางกูรบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว*"

เนื่องจากพระปรมาภิไธยที่จารึกลงในพระสุพรรณบัฏนี้เป็นพระปรมาภิไธยเดียวกับพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา 3 พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง), สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พระเชษฐา) และสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ดังนั้น พระองค์จึงเป็น "สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 4"

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ออกพระนามรัชกาลที่ 1 ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตามนามของพระพุทธรูปที่ทรงสร้างอุทิศถวาย และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เพิ่มพระปรมาภิไธยแก่สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชจารึกลงในพระสุพรรณบัฏว่า "*พระบาทสมเด็จพระปรโมรุราชามหาจักรีบรมนารถ นเรศวราชวิวัฒนวงศ์ ปฐมพงศาธิราชรามาธิบดินทร์ สยามพิชิตินทรวโรดม บรมนารถบพิตร พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก*"

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการเฉลิมพระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก หรือพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1

ในวาระการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี รัฐบาลได้จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2525 ในการนี้รัฐบาลและปวงชนชาวไทยพร้อมใจกันเฉลิมพระเกียรติพระองค์โดยถวายพระราชสมัญญา "มหาราช" ต่อท้ายพระปรมาภิไธย ออกพระนามว่า "พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช"

เมื่อครั้งที่ทรงดำรงตำแหน่งหลวงยกบัตรเมืองราชบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสมรสกับคุณนาค ธิดาของคหบดีใหญ่ในตระกูลบางช้าง (ดู ณ บางช้าง) โดยมีพระราชโอรสสองพระองค์หนีราชภัยมาตั้งถิ่นฐานที่แขวงบางช้าง เมืองราชบุรี (ปัจจุบัน คือ จังหวัดสมุทรสงคราม) ต่อมาเมื่อขึ้นครองราชย์ แม้จะมิได้โปรดให้สถาปนายกย่องขึ้นเป็นสมเด็จพระอัครมเหสีอย่างเป็นทางการก็ตาม แต่คนทั้งปวงก็เข้าใจว่าท่านผู้หญิงนาค เอกภรรยาดั้งเดิมนั้นเองที่อยู่ในฐานะสมเด็จพระอัครมเหสี จึงพากันขนานพระนามว่า สมเด็จพระพันวษา หรือสมเด็จพระพรรษา ตามอย่างการขนานพระนามสมเด็จพระอัครมเหสีตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามสมเด็จพระพันวษาทรงมีอีกพระนามว่าสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระราชโอรส-ราชธิดา รวมทั้งสิ้น 42 พระองค์ โดยเป็นพระราชโอรสและพระราชธิดาที่ประสูติแต่สมเด็จพระพันวษา พระอัครมเหสี 10 พระองค์

เรียงนามพระราชโอรสพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ประสูตินอกพระมหาเศวตฉัตร

1. **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชาย** (ไม่ปรากฏพระนาม)สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี-สิ้นพระชนม์แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

2. **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิง**(ไม่ปรากฏพระนาม)สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี สิ้นพระชนม์แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

3. **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าฉิมใหญ่** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ปีกุนเอกศก จ.ศ. 1141

4. **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายฉิม** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี วันพุธ เดือน 4 ขึ้น 7 ค่ำ ปีกุนนพศกจ.ศ. 1129 วันพุธ เดือน 8 แรม 11 ค่ำ ปีวอกฉศก จ.ศ.1186 57 พรรษา

5. **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าแจ่มกระจ่างฟ้า** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ปีขาลโทศก จ.ศ. 1132 วันอาทิตย์ เดือน 9 แรม 1 ค่ำ ปีมะโรงสัมฤทธิศก จ.ศ. 1170 38 พรรษา

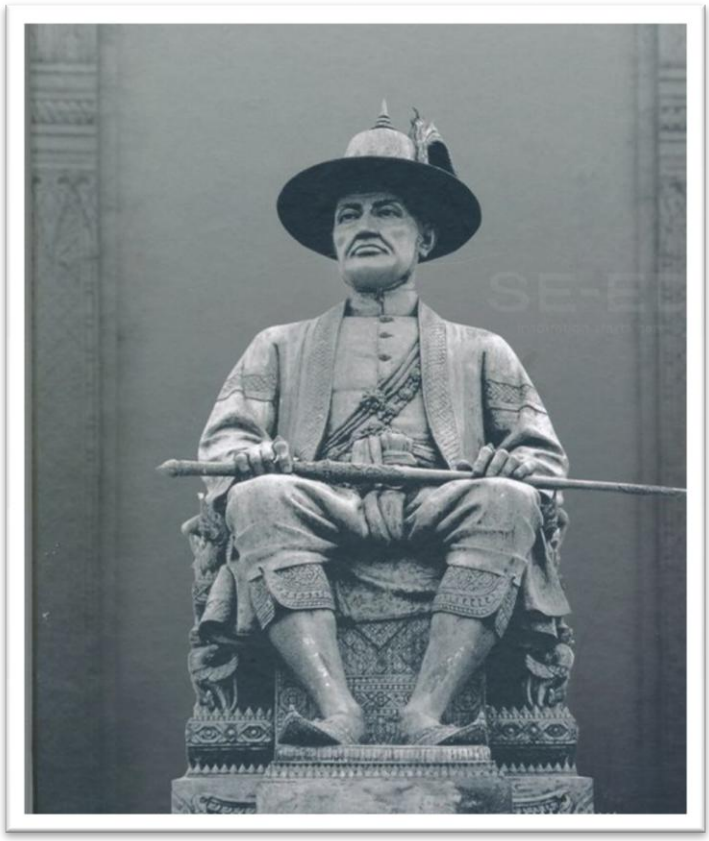
6. **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิง (ไม่ปรากฏพระนาม)** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี สิ้นพระชนม์ในแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี

7. **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจุ้ย** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี วันจันทร์ เดือน 5 ขึ้น 8 ค่ำ ปีมะโรงเบญจศก จ.ศ. 1134 วันพุธ เดือน 8 อุตราสาท ขึ้น 3 ค่ำ ปีฉลูนพศก จ.ศ. 1179 45 พรรษา

8. **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิง (ไม่ปรากฏพระนาม)** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี สิ้นพระชนม์ในแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี

9. **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิงเอี้ยง** สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี วันอังคาร เดือน 7 ขึ้น 7 ค่ำ ปีระกานพศก จ.ศ. 1139 วันศุกร์ เดือน 9 แรม 2 ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จ.ศ. 1185 47 พรรษา

10. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ากล้าย** เจ้าจอมมารดาภิมสวน ปีจอสัมฤทธิศก จ.ศ.1140 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 1

ประสูติเมื่อเสด็จปราบดาภิเษกแล้ว

11. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงนุ่ม** เจ้าจอมมารดาปุย ปีเถาะเบญจศก จ.ศ. 1145 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 3

12. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายทับทิม** เจ้าจอมมารดาจัน ปีเถาะเบญจศก จ.ศ. 1145 วันศุกร์ เดือน 7 แรม 6 ค่ำ ปีมะโรงโทศก จ.ศ. 1182 38 พรรษา

13. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิง** เจ้าจอมมารดาดวง ปีมะโรงฉศก จ.ศ. 1146 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 1

14. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงผะอบ** เจ้าจอมมารดาภิมสวน ปีมะโรงฉศก จ.ศ. 1146 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 1

15. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงพลับ** เจ้าจอมมารดาคุ้ม ปีมะเส็งสัปตศก จ.ศ. 1147 ปีขาลสัปตศก จ.ศ. 1228 82 พรรษา

16. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายอภัยทัต** เจ้าจอมมารดาน้อยแก้ว ธิดาพระยาจักรี เมืองนครศรีธรรมราช วันอังคาร เดือน 9 แรม 3 ค่ำ ปีมะเส็งสัปศก จ.ศ. 1147 วันอังคาร เดือน 3 แรม 11 ค่ำ ปีระกานพศก จ.ศ. 1199 52 พรรษา

17. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายอรุโณทัย** เจ้าจอมมารดานุ้ยใหญ่ ธิดาเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัฒน์ ณ นคร) กับท่านผู้หญิงชุ่ม (ทูลกระหม่อมหญิงใหญ่เมืองนคร) ปีเถาะนพศก จ.ศ. 1169 วันอังคาร เดือน 6 ขึ้น 2 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก จ.ศ. 1194 48 พรรษา

18. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายทับ** เจ้าจอมมารดาน้อย วันอังคาร เดือน 5 แรม10 ค่ำ ปีระกา สัปตศก จ.ศ. 1187 39 พรรษา

19. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงธิดา** เจ้าจอมมารดาเอม ปีมะแมนพศก จ.ศ. 1149 ปีจอสัมฤทธิศก จ.ศ. 1200 52 พรรษา

20. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายคันธรส** เจ้าจอมมารดาพุ่ม ธิดาเจ้าพระยาวิเศษสุนทร (นาค นกเล็ก) วันพฤหัสบดี เดือน 3 ขึ้น 8 ค่ำ ปีมะแมนพศก จ.ศ. 1149 วันอังคาร เดือนยี่ ขึ้น 13 ค่ำ ปีชวดอัฐศก จ.ศ. 1178 30 พรรษา

21. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงจงกลณี** เจ้าจอมมารดาตานี ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) ปีวอกสัมฤทธิศก จ.ศ. 1150 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 2

22. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายสุริยา** เจ้าจอมมารดาเพ็งใหญ่ วันอังคาร เดือน 12 แรม 1 ค่ำปี ระกาเอกศก จ.ศ. 1151 วันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น 7 ค่ำ ปีขาลฉศก จ.ศ.1216 66 พรรษา

23. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงเกษร** เจ้าจอมมารดาประทุมา ปีระกาเอกศก จ.ศ. 1151 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 2

24. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงมณฑา** เจ้าจอมมารดานิ่ม ปีจอโทศก จ.ศ. 1152 วันพฤหัสบดีเดือน 8 อุตราสาฒ ขึ้น 11 ค่ำ ปีระกาตรีศก จ.ศ. 1223 72 พรรษา

25. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงมณี** เจ้าจอมมารดาอู่ ธิดาพระยาเพชรบุรี (บุญรอด)

26. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงดวงสุดา** เจ้าจอมมารดาน้อย ปีจอโทศก จ.ศ. 1152 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 4

27. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงจักจั่น (บางแห่งว่า พระองค์เจ้าหญิงสุมาลี)** เจ้าจอมมารดาอิ่ม ภายหลังได้เป็น ท้าววรจันทร์ฯ มีหน้าที่บังคับบัญชาท้าวนางทั่วทั้งพระราชวัง ธิดาเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ (กุน รัตนกุล) ปีจอโทศก จ.ศ. 1152 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 2-

28. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายวาสุกรี** เจ้าจอมมารดาจุ้ย ธิดาพระราชาเศรษฐี วันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้น 5 ค่ำ ปีจอโทศก จ.ศ. 1152 วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น 8 ค่ำ ปีฉลูเบญจศก จ.ศ. 1214 64 พรรษา

29. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายฉัตร** เจ้าจอมมารดาตานี (เจ้าคุณวัง) ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) เกิดแต่ท่านผู้หญิงเดิมที่ถูกโจรฆ่าตายไปเมื่อครั้งกลับไปขนทรัพย์สมบัติที่ฝังไว้กลับมาจากกรุงเก่า วันอังคาร เดือน 3 ขึ้น 5 ค่ำ ปีจอโทศก จ.ศ. 1152 วันอังคาร เดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ ปีขาลโทศก จ.ศ. 1192 40 พรรษา

30. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายสุริยวงศ์** เจ้าจอมมารดานวล วันพฤหัสบดี เดือน 6 ขึ้น 3 ค่ำ ปีกุน ตรีศก จ.ศ. 1153 วันเสาร์ เดือนอ้าย แรม 2 ค่ำ ปีฉลูเบญจศก จ.ศ. 1215 63 พรรษา

31. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงอุบล** เจ้าจอมมารดาทอง ธิดาในท้าวเทพกระษัตรี วีรสตรีแห่งเมืองถลาง วันศุกร์ เดือน 6 ขึ้น 11 ค่ำ ปีกุนตรีศก จ.ศ. 1153 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 3

32. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงฉิมพลี** เจ้าจอมมารดาง้ิว ปีกุน ตรีศก จ.ศ. 1153 วันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้น 12 ค่ำ ปีมะเส็งนพศก จ.ศ. 1219 67 พรรษา

33. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายไกรสร** เจ้าจอมมารดาน้อยแก้ว วันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น 2 ค่ำ ปีกุน ตรีศก จ.ศ. 1153 วันพุธ เดือนอ้าย แรม 3 ค่ำ ปีวอกสัมฤทธิศก จ.ศ.1210 57 พรรษา

34. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายดารากร** เจ้าจอมมารดาเพ็งใหญ่ วันเสาร์ เดือน 8 ขึ้น 12 ค่ำ ปีชวดจัตวาศก จ.ศ. 1154 ปีวอกสัมฤทธิศก จ.ศ. 1210 57 พรรษา

35. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายดวงจักร** เจ้าจอมมารดาปาน วันจันทร์ เดือน 8 แรม 6 ค่ำ ปีชวดจัตวาศก จ.ศ. 1154 อาทิตย์ เดือน 10 แรม 8 ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก จ.ศ. 1208 55 พรรษา

36. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงศศิธร** เจ้าจอมมารดาฉิมแมว ซึ่งเป็นธิดาท้าววรจันทร์ (แจ่ม) ปีขาลฉศก จ.ศ. 1156 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 2

37. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงเรไร** เจ้าจอมมารดาป้อม (ป้อมสีดา) ธิดาพระยารัตนจักร (หงส์ทอง) ปีเถาะสัปตศก จ.ศ. 1157 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 1

38. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงกระษัตรี** เจ้าจอมมารดานวม ปีมะโรงอัฐศก จ.ศ. 1158 ปีชวดอัฐศก จ.ศ. 1178 20 พรรษา

39. **พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี (พระนามเดิม พระองค์เจ้าจันทบุรี)** เจ้าจอมมารดาทองสุก พระธิดาเจ้าอินทวงศ์ พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเจ้าประเทศราชขณะนั้น ปีมะเมียสัมฤทธิศก จ.ศ. 1160 วันเสาร์ เดือน 4 ขึ้น 3 ค่ำ ปีจอสัมฤทธิศก จ.ศ. 1200 41 พรรษา

40. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายสุทัศน์** เจ้าจอมมารดากลิ่น ธิดาพระยาพัทลุง (ขุน) วันพุธ เดือน 8 บุรพาสาฒ ขึ้น 1 ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก จ.ศ. 1160 วันอาทิตย์ เดือนยี่ แรม 10 ค่ำ ปีมะเมียนพศก จ.ศ. 1209 49 พรรษา

41. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงสุภาธร** เจ้าจอมมารดาเพ็งเล็ก พระธิดาเจ้านันทเสน พระเจ้าเวียงจันทน์ ปีมะเมียสัมฤทธิศก จ.ศ. 1160 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 2 41 พรรษา

42. **พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงสุด** เจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ ธิดาพระยาพัทลุง (ขุน) ปีมะแมเอกศก จ.ศ. 1161 สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 3 49 พรรษา

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรับสั่งย้ายราชธานีจากฝั่งธนบุรีมายังฝั่งกรุงเทพฯ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช องค์พระปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี โปรดเกล้าให้ย้ายที่ตั้งราชธานีมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาแต่เพียงฝั่งเดียว ด้วยเหตุผลหลักหลายประการ ทางด้านยุทธศาสตร์ รูปลักษณะของพื้นที่ฝั่งตะวันออกคล้ายแหลมใหญ่ มีแม่น้ำโอบล้อมทั้งทางทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ ส่วนทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ นับเป็นชัยภูมิที่ดีในการป้องกันศึก ทางด้านภูมิศาสตร์ พื้นที่ฝั่งธนบุรี ถูกกัดเซาะจากกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากมาทางเหนือ ทำให้ตลิ่งด้านตะวันตกทรุดพังทลายเร็วกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออก ทางด้านการพัฒนาเมือง พื้นที่ฝั่งธนบุรีมีจำกัด มีวัดขนาบอยู่สองด้าน และมีการใช้ที่ดินหนาแน่นมาก ทำให้การขยายตัวของเมืองในอนาคตเป็นไปได้โดยยาก และพื้นที่นอกกำแพงเมืองฝั่งตะวันตกที่ไกลออกไปเต็มไปด้วยร่องสวนผลไม้ ในขณะที่ฝั่งตะวันออกเป็นพื้นที่ท้องนา การพัฒนาเมืองกระทำได้ง่ายกว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช องค์พระปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี โปรดเกล้าให้ย้ายที่ตั้งราชธานีมาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาแต่เพียงฝั่งเดียว ด้วยเหตุผลหลักหลายประการ ทางด้านยุทธศาสตร์ รูปลักษณะของพื้นที่ฝั่งตะวันออกคล้ายแหลมใหญ่ มีแม่น้ำโอบล้อมทั้งทางทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ ส่วนทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ นับเป็นชัยภูมิที่ดีในการป้องกันศึก ทางด้านภูมิศาสตร์ พื้นที่ฝั่งธนบุรี ถูกกัดเซาะจากกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากมาทางเหนือ ทำให้ตลิ่งด้านตะวันตกทรุดพังทลายเร็วกว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออก ทางด้านการพัฒนาเมือง พื้นที่ฝั่งธนบุรีมีจำกัด มีวัดขนาบอยู่สองด้าน และมีการใช้ที่ดินหนาแน่นมาก ทำให้การขยายตัวของเมืองในอนาคตเป็นไปได้โดยยาก และพื้นที่นอกกำแพงเมืองฝั่งตะวันตกที่ไกลออกไปเต็มไปด้วยร่องสวนผลไม้ ในขณะที่ฝั่งตะวันออกเป็นพื้นที่ท้องนา การพัฒนาเมืองกระทำได้ง่ายกว่า

สภาพการใช้ที่ดินทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามิได้ว่างเปล่า หากแต่เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งภายในเขตกำแพงเมืองของกรุงธนบุรี และเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงคุ้นเคยกับพื้นที่ฝั่งนี้

มาตั้งแต่สมัยที่ทรงดำรงตำแหน่ง เจ้าพระยาจักรีในสมัยกรุงธนบุรี ด้วยทรงเป็นนายงานรับพระบรมราชโองการสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีในการบูรณะปรับปรุงพื้นที่พระนครทั้งสองฟากแม่น้ำแล้วสร้างกำแพงเมืองและป้อมให้มั่นคงบริบูรณ์ดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นการที่ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์บนพื้นที่ปัจจุบัน จึงมิได้เป็นการย้ายพระนครมาบนพื้นที่ว่างเปล่า หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ที่ดินค่อนข้างเบาบางกว่าทางฝั่งตะวันตก ลักษณะทางกายภาพของที่ดินทางฝั่งตะวันออกก่อนปีพุทธศักราช 2325 นั้น คงเป็นเรือกสวนริมแม่น้ำและทุ่งนาที่เรียกว่า ทะเลตม ลึกเข้าไปในแผ่นดินกว้าง ชุมชนคงเกาะตัวริมแม่น้ำและลำคลองต่าง ๆ ซึ่งขุดแยกเข้าไปหล่อเลี้ยงนาข้าวและสวนผลไม้ภายใน สิ่งก่อสร้างที่สำคัญ ๆ ได้แก่คูเมือง และกำแพงเมืองตามแนวคลองคูเมืองเดิม (ที่เรียกกันว่า คลองหลอดในปัจจุบัน) วัดโพธิ์ และวัดสลัก (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ในปัจจุบันตามลำดับ) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ก็มีบ้านเรือนของพระยาราชาเศรษฐีและชาวจีนตรงบริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน และบ้านเรือนของชาวญวนตรงบริเวณท่าเตียน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ได้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรี เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 (วันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้น 10 ค่ำปีขาล) คือ ทำพิธียกเสาเอก " เสาหลักเมือง" กรุงเทพมหานครได้ลงมือก่อสร้างอย่าง จริงจังเมื่อ พ.ศ. 2326 ทรงโปรดเกล้าฯให้พระยาธรรมาธิกรณ์ (บุญรอด) กับพระยาวิจิตรนาวี เป็นแม่กองสร้างพระนครปัจจุบันกรุงเทพฯ มีชื่อเต็มว่า
" กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสถานอมรพิมานอวตารสถิต สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์ (สมัยรัชกาลที่4 เปลี่ยนบวรรัตนโกสินทร์ เป็นอมรรัตนโกสินทร์) ได้มีผู้แปลนามกรุงเทพฯไว้ว่า หมายถึง “ พระนครอันกว้างใหญ่ดุจเทพนคร เป็นที่ที่สถิตของพระแก้วมรกต เป็นมหานครที่ไม่มีใครรบชนะได้ มีความงามอันมั่งคงและเจริญยิ่ง เป็นเมืองหลวงที่บริบูรณ์ด้วยแก้วเก้าประการ น่ารื่นรมย์ยิ่ง มีพระราชนิเวศน์ใหญ่โตมากมาย เป็นวิมานเทพที่ประทับของพระราชาผู้อวตารลงมา ซึ่งท้าวสักกเทวราช (พระอินทร์) พระราชทานให้พระวิษณุกรรมลงมาเนรมิตไว้ ” กรุงเทพมหานครฯหรือพระนครแห่งใหม่นี้ใช้เวลาสร้าง 3 ปี มีการสร้างกำแพงเมือง ป้อมปราการ วัดวาอาราม และพระที่นั่งต่างๆ ดังนี้ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพิมานรัตยา พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมไหสูณยพิมาน และพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ (เดิมชื่อพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท) ฯลฯ ส่วนกำแพงพระนครมีความยาว 188 เส้นเศษ สูง 1.6 เมตร หนาเกือบ 2 เมตร มีประตูใหญ่ 13 ประตูได้แก่ ประตู รัตนพิศาล พิมานเทเวศน์ วิเศษไชยศรี มณีนพรัตน์ สวัสดิโสภา เทวาพิทักษ์ ศักดิ์ไชยสิทธิ์ วิจิตรบรรจง อนงคารักษ์ พิทักษ์บวร สุนทรทิศา เทวาภิรมย์ และอุดมสุดารักษ์ และมี ป้อม 14 ป้อม ได้แก่ พระสุเมรุ /ยุคนธร /มหาปราบ /มหากาฬ /หมูทะลวง(หมูหลวง) /เสือทะยาน /มหาไชย /จักรเพชร /ผีเสื้อ /มหาฤกษ์ /มหายักษ์ /พระจันทร์ /พระอาทิตย์ และอิสินธร โปรดให้สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวังทำนองเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกต พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของไทย / วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เดิมชื่อวัดโพธาราม เป็นวัดเก่าแก่สร้างแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในสมัยพระเพทราชา รัชกาลที่ 1ให้บูรณะปฏิสังขรณ์อยู่นานถึง 12 ปีแล้วพระราชทานนามใหม่ว่า “ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส ” (รัชกาลที่ 4 ได้เปลี่ยนจาก วาส เป็น ราม)ถือ เป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 / วัดมหาธาตุ เดิมชื่อวัดสลัก มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเช่นกัน สมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทพระราชทานนามให้ว่า “ วัดนิพพานาราม ” ครั้นเมื่อมีการสังคยานาพระไตรปิฎกปีพ.ศ. 2331 และได้สร้างมณฑปประดิษฐานพระไตรปิฎก จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ” เมื่อกรมพระราชวังบวรฯทิวงคต รัชกาลที่ 1 ได้พระราชทานนามใหม่ให้ว่า “ วัดมหาธาตุราชวรมหาวิหาร ” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้

บูรณะปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่และพระราชทานนามให้ว่า “ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ” / วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นวัดที่รัชกาลที่ 1 โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2350 เพื่อให้เป็นวัดกลางเมืองเช่นเดียวกับวัดพนัญเชิงสมัยกรุงศรีอยุธยา และโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากกรุงสุโขทัยมาประดิษฐานที่นี่ และรัชกาลที่ 2 ได้ทรงแกะสลักบานประตูหน้าพระวิหารไว้ด้วย / วัดสระเกศ เดิมชื่อวัดสะแก เป็นวัดที่รัชกาลที่ 1 ทรงทำพิธีสรงสนาน (สระหัว)ตามประเพณี ครั้นเมื่อเสวย์ราชย์แล้วจึงได้พระราชทานนามใหม่ให้ว่า
“ วัดสระเกศ ”

สาเหตุที่ย้ายราชธานีเพราะ

แผนที่กรุงเทพฯ กรุงธนบุรี

1. เหตุผลทางด้านยุทธศาสตร์ เนื่องจากกรุงธนบุรีตั้งอยู่บนสองฝั่งแม่น้ำ ทำให้การลำเลียงอาวุธยุทธภัณฑ์ และการรักษาพระนครเป็นไปได้ยาก ฝั่งกรุงเทพฯมีลักษณ์พื้นที่คล้ายแหลมใหญ่ โอบด้วยแม่น้ำทั้งสามทิศ และมีทะเลตมทางทิศตะวันออก เหมาะสำหรับเป็นชัยภูมิที่ป้องกันข้าศึกได้อย่างดีเลิศทั้งทางน้ำและทางบก

2. เหตุผลทางด้านภูมิศาสตร์ ฝั่งธนบุรีเป็นฝั่งโค้งด้านนอกของแม่น้ำที่ไหลเชี่ยวจากทางเหนือ จึงทำให้ตลิ่งทรุดพังเร็วกว่าฝั่งตรงกันข้าม

3. เหตุผลในการพัฒนาเมืองการใช้ที่ดินฝั่งธนบุรีหนาแน่นมาก โดยเฉพาะในเขตพระราชวังเดิมของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นเกือบจะขยายไม่ได้เลย เพราะถูกขนาบด้วยวัดแจ้งและวัดท้ายตลาด (วัดอรุณราชวราราม และวัดโมลีโลกยารามในปัจจุบันตามลำดับ) พื้นที่ส่วนใหญ่ทางตะวันตกเป็นสวนผลไม้ซึ่งพัฒนายากกว่าพื้นที่ท้องนาทางฝั่งตะวันออก

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

การสร้างราชธานีใหม่นั้นใช้เวลาทั้งสิ้น 3 ปี โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงประกอบพิธียกเสาหลักเมือง เมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 6 ปีขาล จ.ศ. 1144 ตรงกับวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้าง พระบรมมหาราชวัง สืบทอดราชประเพณี และสร้างพระอารามหลวงในเขตพระบรมมหาราชวังตามแบบกรุงศรีอยุธยา ซึ่งการสร้างเมืองและพระบรมมหาราชวังเป็นการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และศิลปกรรมดั้งเดิมของชาติ ซึ่งปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และได้พระราชทานนามแก่ราชธานีใหม่นี้ว่า *"กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์"* นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าโปรดประหม่อมให้สร้างสิ่งต่างๆ อันสำคัญต่อการสถาปนาราชธานีได้แก่ ป้อมปราการ, คลอง ถนนและสะพานต่างๆ มากมาย

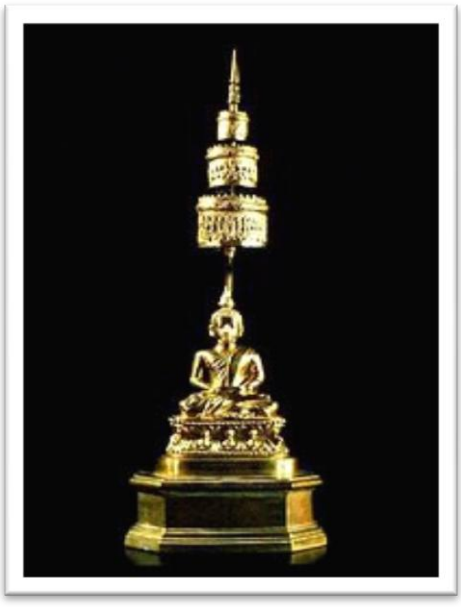
พระราชลัญจกร

พระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 1 เป็นตารูป "ปทุมอุณาโลม" หรือ "มหาอุณาโลม" หมายถึง ตาที่สามของพระอิศวร ซึ่งถือเป็นปฐมฤกษ์ในการตั้งพระบรมราชจักรีวงศ์ มีอักขระ "อุ" แบบอักษรขอมอยู่กลางล้อมรอบด้วยกลีบบัวอันเป็นดอกไม้ที่เป็นสิริมงคลในพุทธศาสนาตราอุณาโลมที่ใช้ตีประทับบนเงินพดด้วงมีรูปร่างคล้ายสังข์ทักษิณาวรรต หรือ สังข์เวียนขวา มีลักษณะเป็นม้วนกลมคล้ายลักษณะความหมายของพระนามเดิมว่า "ด้วง" อยู่ในกรอบลายกนก เริ่มใช้เมื่อ พ.ศ. 2328 ในคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารและประจำรัชกาล

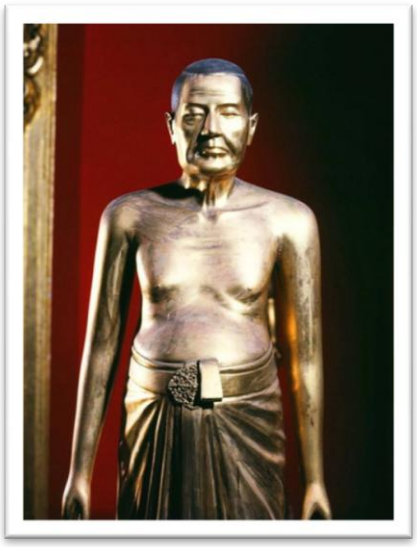

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารเป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรตามวันพระบรมราชสมภพ สร้างราว พ.ศ.2410-2411 สร้างด้วยทองคำ บาตรลงยา สร้างโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงอุทิศพระราชกุศลถวายพระบรมอัยกาธิราช สูง 29.50 เซนติเมตร ประดิษฐานในหอพระสุราลัยพิมาน

พระพุทธรูปประจำรัชกาล เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร ภายใต้พระเศวตฉัตร 3 ชั้น สร้างราว พ.ศ. 2367-2394 หน้าตักกว้าง 8.3 ซ.ม. สูงเฉพาะองค์พระ 12.5 ซ.ม. สูงรวม 46.5 ซ.ม. ประดิษฐานในหอพระสุราลัยพิมาน

พระราชกรณียกิจ
ฟื้นฟูขนบประเพณี ตลอดจนศิลปกรรมและงานช่างฝีมือต่างๆ

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ประดิษฐาน ณ ปราสาทพระเทพบิดร

เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติในปี 2325 ทรงตั้งพระราชปณิธานที่จะฟื้นฟูขนบประเพณี ตลอดจนศิลปกรรมและงานช่างฝีมือต่างๆ ให้กลับคืนดังเดิม ดังนั้นเรือพระราชพิธีจึงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์และจัดสร้างขึ้นใหม่จากเดิมอีกหลายลำโดยเฉพาะเรือหลวงชื่อ “เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์” เพื่อเป็นพระราชพาหนะและในการแห่พระพุทธรูปทางน้ำ ซึ่งเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์นี้ มีการจัดสร้างครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาต้นรัชกาลพระมหาจักรพรรดิ สำหรับการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคสมัยรัชกาลที่ 1 นั้น มีการกล่าวถึงเมื่อครั้งเสด็จไปพระราชทานกฐินทางชลมารค ณ วัดบางหว้าใหญ่ กับวัดหงส์ ทรงใช้ขบวนเรือ และเรือพระที่นั่ง ได้แก่ เรือทรงพระกฐินใช้เรือพระที่นั่งใหญ่ แคร่จัตุรมุข เรือดั้งอาสาวิเศษ ซ้ายขวาชักเรือพระกฐิน เรือพระที่นั่งทรง คือเรือพระที่นั่งศรีสักหลาด เรือคู่ชัก 2 ลำ คือเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้าของบ้านใหม่กับของโพเรียง เรือดั้งนำเสด็จ 4 คู่ เรือตามเสด็จ นอกจากจะมีขบวนหลวงที่จัดเป็นขบวนกรีธาทัพเรืออย่างโบราณแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และประชาราษฎร์ที่มีฐานะยังได้ตกแต่งเรือด้วยลักษณะต่างๆ เช่น ทำเป็นจระเข้ หอย ปลา และสัตว์น้ำต่างมาสมทบเข้าขบวน เป็นขบวนนำและขบวนตามขบวนหลวง เรือบางลำมีวงปี่พาทย์และการละเล่นต่างๆ ไปในเรือด้วยซึ่งเรือดนตรีในขบวนนี้มีมาแต่โบราณ

แล้วเพื่อให้ฝีพายไม่เหน็ดเหนื่อยเร็วแต่ให้มีความสนุกสานไปด้วย นอกจากนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 1 ยังพบว่ามีการใช้ขบวนเรือในงานพระเมรุด้วย แต่ไม่มากนัก เช่น งานพระเมรุพระบรมศพสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งรัชกาลที่ 1 ได้เสด็จโดยขบวนทางชลมารค ไปยังวัดยี่เรือ ปัจจุบัน คือ วัดอินทาราม ฝั่งธนบุรี ประกอบด้วยเรือพระที่นั่งศรีสักหลาด เรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า บ้านใหม่ และเรือพระที่นั่งทองแขวนฟ้า โพเรียง

พระราชกรณียกิจด้านการชำระประมวลกฎหมาย

เมื่อปี พ.ศ. 2347 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาชำระกฎหมายที่มีอยู่ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นหลักการปกครองต่อไป ซึ่งกฎหมายที่ชำระขึ้นใหม่มีชื่อว่า **กฎหมายตราสามดวง** มีความยาวเป็นสมุดยกแปด 3 เล่ม รวม 1,677 หน้า ใช้เวลาในการชำระ 11 เดือน ซึ่งกฎหมายตราสามดวงนี้ได้ใช้มาอย่างยาวนานจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) รวมระยะเวลา 131 ปี

พระราชกรณียกิจด้านการปกครอง

การปกครองสมัยนั้นแบ่งเป็นหัวเมืองชั้นในและชั้นนอก ตำแหน่งที่รองลงมาจากพระมหากษัตริย์ คือ ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล

ระบบการบริหารมีอัครเสนาบดี 2 ตำแหน่ง คือ สมุหพระกลาโหม มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมุหนายกมีหน้าที่ปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยในพระนคร

เสนาบดีจตุสดมภ์ ดูแลด้านต่างๆ มี 4 ตำแหน่ง ประกอบด้วย

1. เสนาบดีกรมเมือง หรือ กรมเวียง มีตราพระยมทรงสิงห์เป็นตราประจำตำแหน่ง มีหน้าที่บังคับบัญชารักษาความปลอดภัยให้แก่ราษฎรทั่วไปในราชอาณาจักร

2. เสนาบดีกรมวัง มีตราเทพยดาทรงพระนนทิกร(โค) เป็นตราประจำตำแหน่งมีหน้าที่บังคับบัญชาภายในพระบรมมหาราชวัง และพิจารณาความคดีแพ่ง

3. เสนาบดีกรมพระคลัง มีตราบัวแก้วเป็นตราประจำตำแหน่งมีหน้าที่ในการรับ – จ่าย และเก็บรักษาพระราชทรัพย์ที่ได้จากการเก็บส่วยอากร รวมถึงบังคับบัญชากรมท่าและการค้าขายกับต่างประเทศ รวมถึงกรมพระคลังต่างๆ เช่น กรมพระคลังสินค้า

4. เสนาบดีกรมนา มีตราพระพิรุณทรงนาคเป็นตราประจำตำแหน่ง มีหน้าที่บังคับบัญชาเกี่ยวกับกิจการไร่นาทั้งหมด

พระราชกรณียกิจด้านการฟื้นฟูขนบธรรมเนียม และศิลปกรรม

เครื่องราชูปโภค

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีการฟื้นฟูขึ้นใหม่ ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีศรีสัจจปานกาลถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีอาพาธพินาศ(เป็นพิธีเกี่ยวกับการป้องกันโรคระบาดตามความเชื่อของสมัยก่อน) พระราชพิธีสถาปนาเจ้าประเทศราช พระราชพิธีผนวช พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีเหล่านี้ นอกจากทำเพื่อความเป็นสิริมงคล ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่า บ้านเมืองเข้าสู่สภาวะปกติแล้ว

นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างสิ่งของเครื่องใช้ประกอบพระเกียรติยศสำหรับพระมหากษัตริย์รวมเรียกว่าเครื่องราชูปโภค เป็นงานประณีตศิลป์ที่ทรงคุณค่า เช่น เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ได้แก่ พระมหาพิชัยมงกุฎ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกรชัยพฤกษ์ พระแส้จามรีกับวาลวีชนี และฉลองพระบาทเชิงงอน เครื่องประดับต่างๆ เช่น พระชฎากลีบ พระสังวาล พระมหาสังข์เครื่องสูง พระแสงราชศาสตราวุธ พระโกศ เครื่องราชูปโภคดังกล่าว ปัจจุบันยังคงอัญเชิญมาใช้ในพระราชพิธีสำคัญเสมอ

พระราชกรณียกิจที่สำคัญในการทำนุบำรุงพระศาสนา ได้แก่

การสังคายนาพระไตรปิฎก เป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุด โดยตั้งคณะสงฆ์ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะขึ้นมาเพื่อชำระพระไตรปิฎก เนื่องจากพระไตรปิฎกที่มีอยู่มีความผิดเพี้ยนและบันทึกเป็นหลายอักษร ทั้งอักษรลาว รามัญ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ชำระให้ถูกต้อง และบันทึกเป็นอักษรขอมจารึกลงบนใบลาน แล้วเก็บไว้ที่หอพระมณเฑียรธรรม แล้วสร้างพระไตรปิฎกถวายพระสงฆ์ตามพระอารามหลวงต่างๆ เพื่อได้ใช้ศึกษาต่อไป

การกวดขันสมณปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ให้ดำรงสมณศักดิ์รับผิดชอบศาสนาให้รุ่งเรืองต่อไป และได้ทรงตราพระราชกำหนดกฎหมายกวดขันความประพฤติของพระสงฆ์ไว้อย่างเคร่งครัด

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

การสร้างวัด และการบูรณปฏิสังขรณ์ การสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม เมื่อมีการสร้างพระนครขึ้นใหม่ รัชกาลที่ 1 ได้พยายามสร้างราชธานีให้เหมือนกรุงศรีอยุธยา แม้แต่วัดวาอารามก็ให้มีชื่อเหมือนกับวัดในสมัยอยุธยา อาทิ การสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ให้อยู่ในเขตพระราชฐาน เป็นพุทธาวาส ก็เลียนแบบวัดพระศรีสรรเพชญ อยุธยาสร้างวัดมหาสุทธาราม (วัดสุทัศน์เทพวราราม) เพื่อเป็นที่ประดิษฐาน พระศรีศากยมุนี โดยสร้างเลียนแบบ วัดพนัญเชิง นอกจากวัดที่สร้างแล้วยังบูรณะปฏิสังขรณ์วัดอื่น ๆ อีกมาก เช่น วัดโพธาราม ได้รื้อของเดิมทั้งหมดแล้วสร้างขึ้นใหม่ เปลี่ยนชื่อเป็น

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)วัดนี้ถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 วัดสระเกศวรวิหาร (วัดสระแก) วัดระฆังโฆสิตาราม (วัดบางหว้าใหญ่) วัดยานนาวา (วัดคอกกระบือ) วัดสุวรรณาราม วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดอยุธยา วัดนี้ถือว่าเป็นวัดประจำราชวงศจักรี

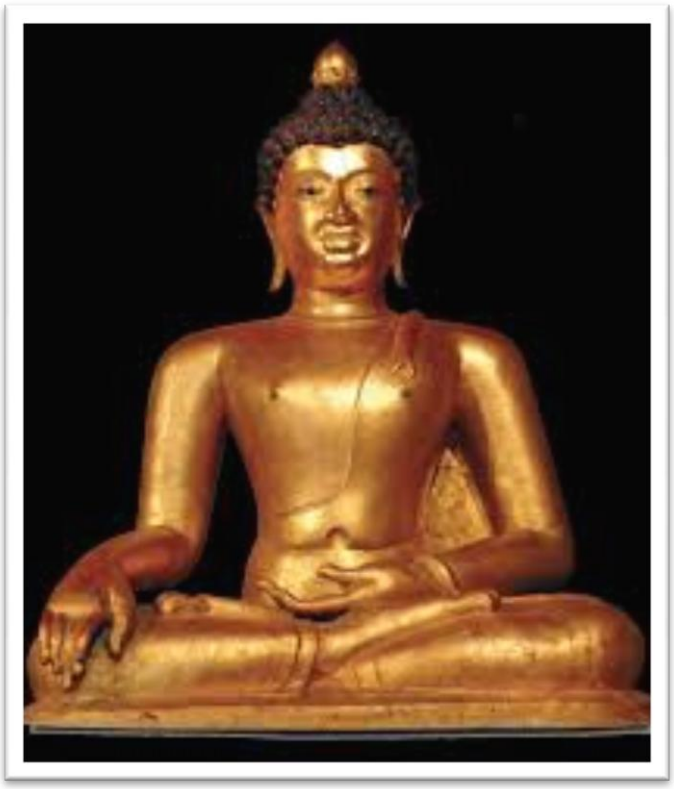

พระศรีสักยมุนี หรือพระศรีศากยมุนี (หลวงพ่อโต) พระประธานในพระวิหารหลวง วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

การสังคายนาพระไตรปิฎก

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน ได้มีการชำระพระไตรปิฎก แต่ทำไม่สำเร็จเพราะสิ้นรัชกาลเสียก่อน ในปี พ.ศ. 2331 รัชกาลที่ 1 โปรดให้ดำเนินการต่อ โดยมี สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) เป็นประธาน ได้มีการคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความรู้ทางพระปริยัติธรรม กับราชบัณฑิต มาช่วยกันสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดพระศรีสรรเพชญ (วัดนิพพานาราม) ปัจจุบันคือวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (วัดสลัก) เมื่อสังคายนาพระไตรปิฎกเรียบร้อยแล้ว ได้โปรดให้คัดลอก สร้างเป็นพระไตรปิฎกฉบับหลวงขึ้น เรียกว่า ฉบับทองใหญ่ แต่เดิมเรียกฉบับทอง หรือฉบับทองทึบ เพราะปิดทองทึบทั้งหมด แล้วนำไปไว้ในหอพระมณเฑียรธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมาภายหลังได้สร้างขึ้นอีก 2 ชุด เรียก ฉบับทองชุบ และฉบับรองทรง หรือ ฉบับข้างลาย แล้วโปรดให้คัดลอกแจกจ่ายไปตามวัดวาอารามต่าง ๆ

การรวบรวมพระพุทธรูปโบราณ

พระพุทธสิหิงค์

เนื่องจากบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ มีพระพุทธรูปที่หล่อทิ้งไว้ กลางแดดกลางฝนตามวัดร้างต่าง ๆ มากมายไม่มีผู้ใดดูแลเอาใจใส่จึงโปรดให้อัญเชิญมาไว้ที่ กรุงเทพฯ พระพุทธรูปส่วนใหญ่นำมาประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ พระพุทธรูปที่สำคัญ ที่อัญเชิญมา ได้แก่ พระพุทธสิงหิงค์ อัญเชิญมาจาก เชียงใหม่ มาประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ในวังหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในปัจจุบัน พระศรีศากยมุนี อัญเชิญมาจากวิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย มาประดิษฐาน ในวิหารหลวงวัดสุทัศน์ ฯ พระพุทธเทวปฏิมากร อัญเชิญมาจากวัดศาลาสี่หน้า (วัดคูหาสวรรค์) ธนบุรี มาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระโลกนาถ อัญเชิญมาจาก วัดพระศรีสรรเพชญ จังหวัดอยุธยา มาประดิษฐานในพระวิหารวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระศรีสรรเพชญ อัญเชิญมาจากวัดพระศรีสรรเพชญ จังหวัดอยุธยาแต่เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่ชำรุดเพราะถูกพม่าเผาเพื่อลอกเอาทองไป จึงอัญเชิญมาบรรจุไว้ในพระมหาเจดีย์ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลามราม แล้วพระราชทานนามว่า พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ ซึ่งถือกันว่า เป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 1พระพุทธรูปที่สำคัญอีกองค์คือ พระแก้วมรกต ได้อัญเชิญ

นอกจากนี้ ยังได้โปรดให้เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์พระราชาคณะคนแก่พระสงฆ์ และทรงคุณธรรมไปประจำอยู่ตามพระอารามต่างๆและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสืบต่อไป

ตรากฎหมายพระสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ตรากฎหมายคณะสงฆ์ที่เรียกว่า กฎพระสงฆ์ ขึ้นในระหว่าง ปี พ.ศ.2344 – 2325 ดังที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรก ที่ปรากฏหลักฐานอยู่ถึงปัจจุบัน

ในการตรากฎหมายคณะสงฆ์โดยส่วนรวม ทรงมีพระราชประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ให้พระราชาคณะ เจ้าอธิการ และเจ้าหน้าที่สังฆการี ทำการกำกับดูแลและลงโทษผู้ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ตามสมควรแก่โทษหนักเบา ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ รวมทั้งที่ทรงตราไว้ในกฎพระสงฆ์นี้ด้วย นอกจากนั้น ในแต่ละฉบับจะทรงปรารภเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกรณี ๆ ไป อันเป็นสาเหตุให้ต้องตรากฎพระสงฆ์ฉบับนั้น ๆ ขึ้นมา

การที่มีกฎพระสงฆ์ขึ้นมานี้ สะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ในครั้งนั้น โดยเริ่มจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ. 2310 เกิดบ้านแตกสาแหรกขาด ประชาชนพลเมืองเกิดความระส่ำระสายไปทั่ว ภิกษุสามเณรประพฤติตนย่อหย่อนในพระธรรมวินัย ไม่เป็นที่ตั้งศรัทธาของประชาชนเช่นที่เคยเป็นมาในสมัยก่อน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ในฐานะที่เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จึงทรงเร่งรับฟื้นฟูสถานภาพของพระพุทธศาสนาไปพร้อม ๆ กันกับที่ทรงเร่งรีบฟื้นฟูสภาพของบ้านเมือง ให้พ้นจากจุดวิกฤติโดยเร็วที่สุด

เงินตรา

เงินตราที่ใช้กันในรัชกาลที่ 1 นั้น ทำเป็นเงินพดด้วง (เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “เงินกลม”) เช่นเดียวกับที่เคยใช้กันมาแต่ก่อนซึ่งมีอยู่ 4ขนาดด้วยกันคือ ชนิดราคา 1 บาท ชนิดราคา 2 สลึง ชนิดราคา 1 สลึง และชนิดราคา 1 เฟื้อง ส่วนตราที่ประทับ ในสมัยรัชกาลที่ 1 – 3 เงินตราหลักที่ใช้ยังคงเป็นเงินพดด้วง เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงตราประจำรัชกาลที่ใช้ประทับเท่านั้น โดยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้มีการผลิตพดด้วง ประทับตรา “บัวอุณาโลม” ซึ่งเป็นเครื่องหมายประจำรัชกาล และตราพระแสงจักร ซึ่งเป็นตราประจำแผ่นดิน มีขนาดและราคาต่าง ๆ เช่น ตำลึง บาท กึ่งบาท สลึง เฟื้อง

การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม

การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ส่วนใหญ่จะเป็นการฟื้นฟูในด้านวรรณกรรมเป็นสำคัญ โดยทรงพระราชนิพนธ์ด้วยพระองค์เองบ้าง กวีและผู้รู้เขียนขึ้นมาบ้าง และด้วยความที่พระองค์ทรงสนพระทัยในงานด้านวรรณศิลป์เป็นอย่างมาก จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์งานวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าไว้จำนวนหนึ่ง ที่รู้จักกันดีได้แก่ **พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์** อันเป็นสุดยอดวรรณคดี เอกของไทย ดังจะเห็นได้ว่าเรื่องราวของวรรณคดีเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในงานศิลปะแขนงต่างๆ มากมาย เช่น จิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์วิหารต่างๆ หรือการแสดงโขน เป็นต้น ซึ่งรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 นี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชนิพนธ์ลงในสมุดปกดำแบบโบราณ ความยาวประมาณ 102 เล่มจบ นับว่าเป็นวรรณคดีไทยที่มีความรามเกียรติ์ยาวมากเรื่องหนึ่ง

การติดต่อกับต่างประเทศ

การติดต่อกับต่างประเทศเพื่อนบ้าน การติดต่อกับญวน พ.ศ. 2325 กษัตริย์ประเทศญวนขณะนั้นก็คือ องเชียงสือ ได้ลี้ภัยจากพวกกบฏแห่งเมืองไกเชิงได้พามารดาเข้ามาอยู่ในเมืองไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงอุปถัมภ์ไว้ และทรงช่วยเหลือเสบียงอาหารและสนับสนุนพร้อมทั้งอาวุธยุทธภัณฑ์ต่อมาองค์เชียงสือได้เข้าไปปราบปรามกู้บ้านเมืองได้และตั้งตนเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า "พระเจ้ายาลอง"

การติดต่อกับจีน ติดต่อในฐานะการค้า การติดต่อกับเขมรนักองเองมกุฎราชกุมารแห่งประเทศเขมรยังทรงอ่อนวัย พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงแต่งตั้งให้พระยายมราช (แบน) เป็นผู้สำเร็จราชการประเทศเขมรทรงชุบเลี้ยงอย่างพระราชบุตรบุญธรรมจนเวลาผ่านไปได้ 12 ปี จึงได้กลับไปครองประเทศเขมร

ทรงพระนามว่า " สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดี " และโปรดให้พระยายมราช เป็นพระยาอภัยภูเบศร์ครองเมืองพระตะบองขึ้นกับไทย ผู้นี้เป็นต้นตระกูลอภัยวงศ์

การติดต่อกับประเทศตะวันตก ประเทศโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่มาติดต่อกับไทยเมื่อ พ.ศ. 2329 องตนวีเสนได้อัญเชิญพระราชสาส์นเข้ามาเจริญพระราชไมตรี รัชกาลที่ 1 โปรดให้จัดการต้อนรับอย่างสมเกียรติ

ประเทศอังกฤษ มีอิทธิพลทางใต้ของไทยและฟรานซิสไลท์ คนอังกฤษได้เพียรขอเฝ้ารัชกาลที่ 1 ทูลเกล้าถวายดาบที่ประดับพลอยกับปืนด้ามเงินกระบอกหนึ่ง ต่อมาทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยาราชกัปตัน

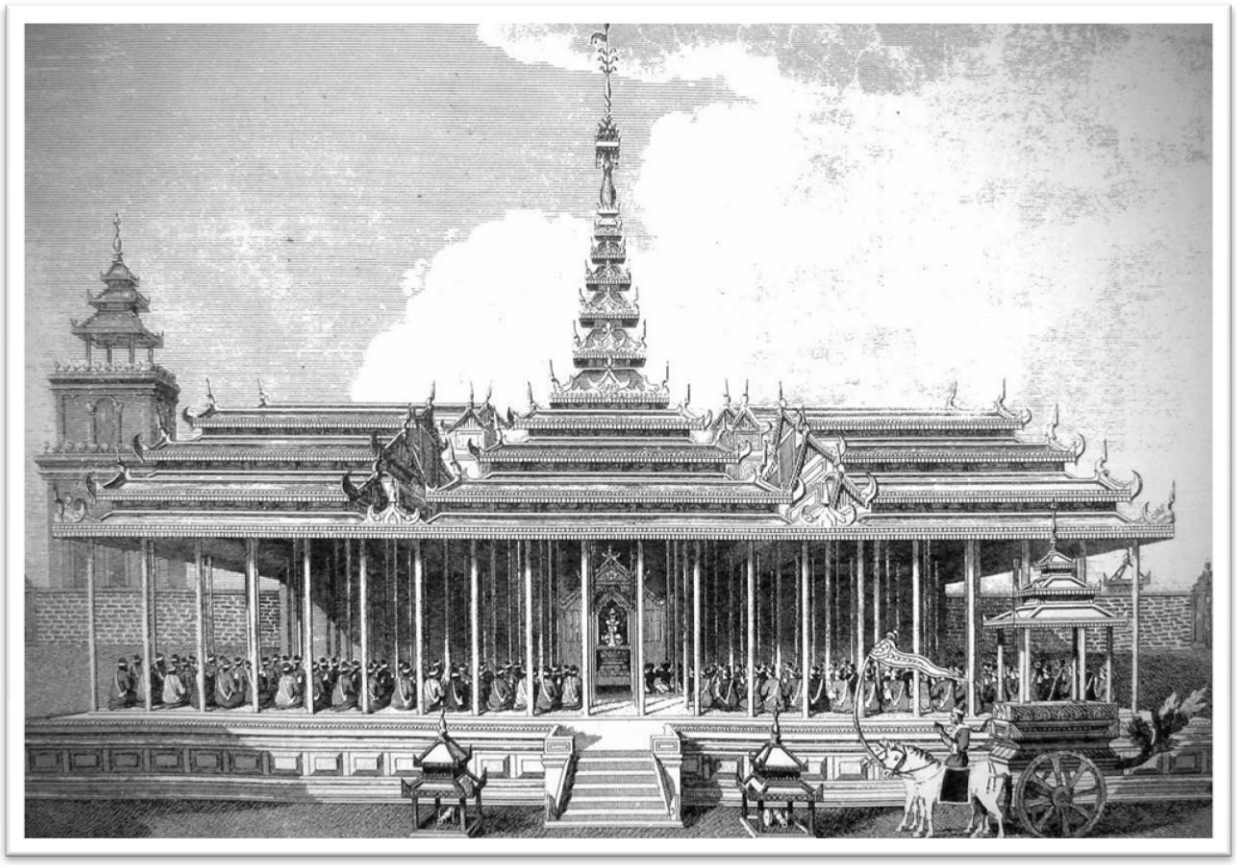
การป้องกันราชอาณาจักร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระปรีชาสามารถในการรบ ทรงเป็นผู้นำทัพในการทำสงครามกับพม่าทั้งหมด 7 ครั้งในรัชสมัยของพระองค์ ได้แก่

สงครามครั้งที่ 1 พ.ศ. 2328 สงครามเก้าทัพ

เมื่อจอมร้างบ้านเคียนบิดาของท่านผู้หญิงจัน และท่านผู้หญิงมุก ได้ถึงแก่กรรมลง พระถลางอาดบุตรชายซึ่งเป็นน้องชายท่านผู้หญิงจันได้ครองเมืองถลาง ครองได้ไม่นานก็ถูกผู้ร้ายยิงตาย หลังสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบก๊กพระยานครได้ประมาณ 7 ปี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรินทราชาพิมลอัยา (ขัน) เป็นเจ้าเมืองถลาง ครั้นเมื่อพระยาสุรินทราชาพิมลอัยา (ขัน) เจ้าเมืองถลางถึงแก่อนิจกรรม กองทหารจากเมืองหลวงที่ยึดค่ายปากพระได้เข้าเกาะตัวจับกุมท่านผู้หญิงจันเป็นเชลยศึกไปที่ค่ายปากพระ ในข้อกล่าวหาอ้างว่าสามีเป็นหนี้แผ่นดิน

รูปวาดพระราชวังของพระเจ้าปดุง ที่เมืองอมระปุระ

โดยทูตชาวอังกฤษ ชื่อ Michael Symes ในปี พ.ศ. 2338

พระเจ้าปดุง เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 5 แห่งราชวงศ์อลองพญา (หรือเป็นองค์ที่ 6 หากนับรวมพระเจ้าหม่องหม่องด้วย) ราชวงศ์สุดท้ายของพม่า เป็นพระโอรสลำดับที่ 5 ใน 6 พระองค์ของพระเจ้าอลองพญา ขึ้นครองราชย์โดยการปราบดาภิเษกในปี พ.ศ. 2325 ปีเดียวกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้าปดุง เมื่อทรงครองราชย์มีพระนามว่า "ปโดงเมง" หมายถึง "พระราชาจากเมืองปโดง" แต่มีพระนามที่เป็นที่เรียกขานในพม่าภายหลังว่า "โบดอพญา"

พระเจ้าปดุง เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ได้เตรียมกองทัพใหญ่ด้วยพระประสงค์ที่จะขยายอาณาเขตด้วยกองทัพที่ยิ่งใหญ่แกร่งกล้าในการรบสามารถปราบ รามัญ ไทใหญ่ มณีปุระ ยะไข่ ซึ่งการทำสงครามชนะยะไข่ หรือ อะรากัน ซึ่งเป็นดินแดนทางตะวันตกของพม่า ที่พม่าไม่เคยเอาชนะมาก่อนเลย หลังสงครามครั้งนี้พระองค์ยังได้อัญเชิญพระมหามัยมุนี อันเป็นพระพุทธรูปประจำชาติพม่า จากยะไข่มาประทับที่มัณฑะเลย์ พระเจ้าปดุง สั่งเกณฑ์ทัพจำนวนกว่า 1 แสน 2 หมื่นคน แยกเป็น 5 สาย 9 ทัพ มากที่สุดเท่าที่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่า "สงครามเก้าทัพ" บุกกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2328 โดยพระองค์ทรงยกมาเป็นทัพหลวง โดยตั้งทัพและตั้งฐานบัญชาการที่เมาะตะมะ แต่เมื่อพระองค์เสด็จจากอังวะราชธานีสู่เมาะตะมะแล้ว ในพงศาวดารพม่าระบุว่า เมื่อทรงทราบว่าทางเมาะตะมะเตรียมเสบียงไม่พอพระองค์ทรงกริ้ว ถึงขนาดขว้างหอกใส่นายทหารผู้รับผิดชอบในงานนี้ในที่ประชุมพลทันที และจากเหตุครั้งนี้เอง เป็นสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้กองทัพพม่าไม่พร้อม จึงไม่สามารถทำการสงครามครั้งนี้สำเร็จลงได้

สงคราม 9 ทัพ

การจัดกำลังทัพของฝ่ายพม่าในการเข้าตีกรุงเทพฯมีรายละเอียดดังนี้

ครั้นถึงวันพฤหัสบดี เดือนธันวาคม แรม 4 ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ.2328 พระเจ้าปดุงสั่งเคลื่อนพลออกจากเมาะตะมะ ซึ่งได้ยกทัพมาเป็นห้าทางตามที่พงศาวดารพม่าระบุคือ

ทางเส้นมะริด กำลังพล 11,000
ทางเส้นทวาย กำลังพล 11,000
ทางเส้นเชียงใหม่ กำลังพล 33,000
ทางเส้นระแหง กำลังพล 5,000
ทางด่านเจดีย์สามองค์พม่าเรียกทางเส้นไทรโยค มีกำลังรวม 879,000 แบ่งเป็นทัพช้าง 500 ทัพม้า 8,400 และพลเดินเท้า 79,000 รวม 147,900

พระเจ้าปดุง

ส่วนพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพพากรวงศ์ระบุไว้ว่าทัพพม่ายกมา 103,000 ส่วนพงศาวดารไทยรบพม่าของกรมพระยาดำรงราชานุภาพระบุไว้ว่าพม่ายกทัพมา 144,000 จัดกระบวนเป็นเก้าทัพคือ

ทัพที่ 1 เมื่อแรกให้แมงยีแมงข่องกยอเป็นแม่ทัพแต่แมงยีแมงข่องกยอไม่อาจจัดหาเสบียงพอแก่กองทัพเมื่อทัพหลวงยกมาพระเจ้าปดุงจึงประหารเสียแล้วจึงยกเกงหวุ่นแมงยีมหาสีหะอัครมหาเสนาบดีเป็นแม่ทัพแทนนายกองทัพย่อยมี 2 ทัพได้แก่

1.นัดมีแลง,แปดตองจา,นัดจักกีโบ,ตองพะยุงโบ,ปะเลิงโบคุมพลตีเมืองชุมพร เมืองไชยา

2.ยี่วุ่น,บาวาเชียง,แวงยิงเดชะ,บอกินยอตีเมืองถลาง รวมจำนวนคนทั้งหมด 10,000 ตีหัวเมืองฝ่ายใต้

ทัพที่ 2 อนอกแฝกคิดหวุ่นเป็นแม่ทัพถือพล 10,000 มาตั้งที่เมืองทวาย เดินทัพเข้าด่านบ้องตี้ตีราชบุรีเพชรบุรีไปบรรจบกับทัพที่หนึ่งที่ชุมพร นายทัพย่อยมี 3 ทัพได้แก่

1.ทวายวุ่น,จิกแก,มนีจอข้อง,สีหะแยจอข้อง,เบยะโบยกทัพไปทางด่านเจ้าข้าว

2.จิกสิบโบ,ตะเรียงยามะซู,มนีสินตะ,สุรินทะจอข้อง

3.อนอกแฝกคิดหวุ่น

ทัพที่ 3 หวุ่นคยีสะโดะศิริมหาอุจจะนาเจ้าเมืองตองอูเป็นแม่ทัพถือพลสามหมื่นยกมาทางเชียงแสนมาตีเมืองลำปาง สวรรคโลก สุโขทัย พิษณุโลกลงมาบรรจบกับทัพใหญ่ที่กรุงเทพนายทัพย่อยมี เนมโยสีหซุย,ปันยีตะจองโบ,ลุยลั่นจองโบ,ปลันโบ,มัดชุนรันโบ,มิกอุโบ,แยจอนระทา,สาระจอซู

ทัพที่ 4 เมียนหวุ่นแมงยีมหาทิมข่องเป็นแม่ทัพถือพล 11,000 ยกมาตั้งทัพที่เมาะตะมะเป็นทัพหน้าที่จะเข้าสู่ด่านเจดีย์สามองค์ นายทัพย่อยประกอบด้วยกลาวุ่น,บิลุ่งยิง,สะเลจอ,ปิญาอู, อากาจอแทง,ลันชังโบ,อะคุงวุ่น,บันยีตะจอง,ละไมวุ่น,ซุยตองอากา

ทัพที่ 5 เมียนเมหวุ่นเป็นแม่ทัพถือพล 5,000 มาตั้งที่เมาะตะมะเป็นทัพหนุน นายทัพมี ยอยแหลกยาเยข้อง,จอกาโบ,จอกแยกาโบ,ตะเรียงบันยี

ทัพที่ 6 ตะแคงกามะราชบุตรที่ 2 (ศิริธรรมราชา) เป็นแม่ทัพถือพล 12,000 มาตั้งที่เมืองเมาะตะมะ เป็นทัพหน้าของทัพหลวงที่จะยกเข้ากรุงเทพทางด่านเจดีย์สามองค์ มีจานจุวุ่น,จิตกองสิริย,แยเลวุ่น,อะตอนวุ่น เป็นนายทัพ

ทัพที่ 7 ตะแคงจักกุราชบุตรที่ 3 (สะโดะมันซอ)เป็นแม่ทัพถือพล 11,000 มาตั้งที่เมาะตะมะเป็นทัพหน้าที่สองของทัพหลวง นายทัพได้แก่ เมมราโบ,อะ กีตอ,อากาปันยี,มะโยลักวุน

ทัพที่ 8 พระเจ้าปดุงเป็นจอมพลนำทัพหลวง 50,000 มาตั้งที่เมาะตะมะ แบ่งเป็น 5 ทัพ

1.พระเจ้าปดุงทัพกลาง

2.อะแซวังมู,จาวาโบ,ยะไข่โบ,ปะกันวุ่น,ลอกาซุนถ่อวุ่น,เมจุนวุ่นเป็นกองหน้า

3.มะยอกวังมู,อำมะลอกวุ่น,ตวนแซงวุ่น,แลจาลอพวา,ยักจอกโบ,งาจูวุ่นเป็นปีกขวา

4.ตองแมงวู,แลกรุยกีมู,แลแซวุ่น,ยอนจูวุ่น,เยกีวา,สิบจอพวาเป็นปีกซ้าย

5.อะนอกวังมู,ระวาลักวุ่น,ออกกะมาวุ่น,โมกองจอพวา,โมเยียงจอพวา,โมมิกจอพวา ยกมาทางด่านเจดีย์สามองค์

ทัพที่ 9 จอข่องนรทาเป็นแม่ทัพ(พงศาวดารฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่าซุยจองเวระจอแทงเป็นแม่ทัพยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมา มาตีเมืองตาก เมืองกำแพงเพชรลงมาบรรจบทัพหลวงที่กรุงเทพ แบ่งเป็นสองทัพ

1.ทัพหน้ามีซุยจองเวระจอแทง,ซุยจองนรทา,ซุยจองสิริยะจอจะวา

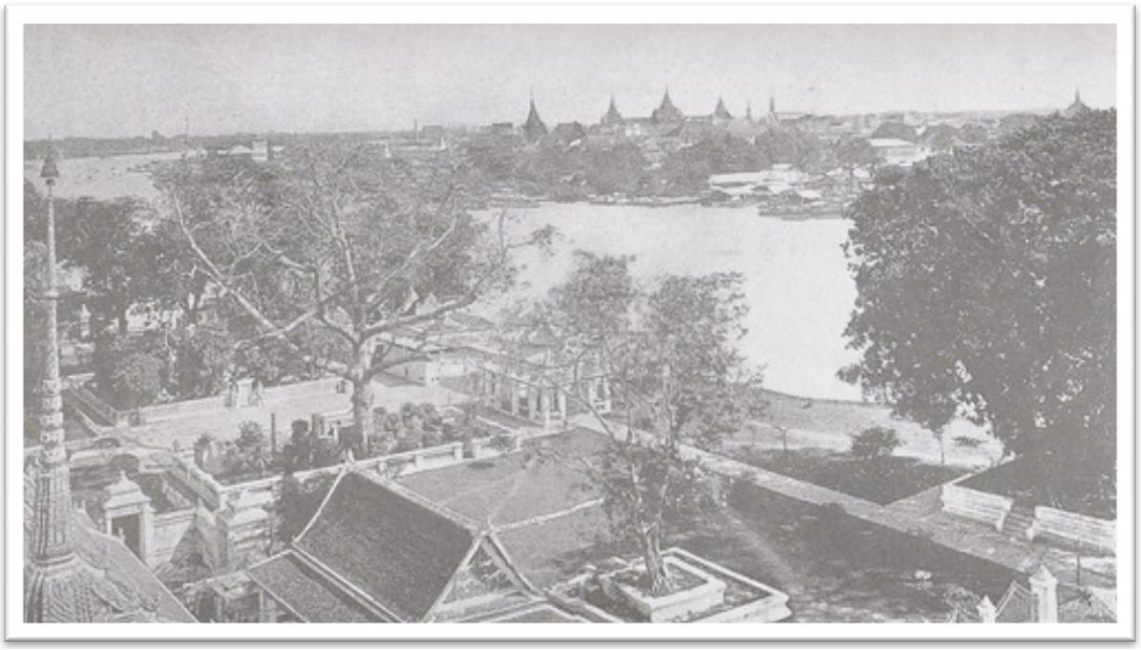
2.ทัพหลังมีจอข่องนรทา

ทัพพม่าทั้งเก้านี้มีแผนที่จะตีหัวเมืองต่างๆของไทยทั้งทางทิศเหนือ ทิศตะวันตกและทิศใต้โดยจะมาบรรจบกันทั้ง 5 ทัพที่กรุงเทพมหานคร หมายจะปิดล้อมจากสามทิศและเข้าตีให้ราบพนาสูรในคราวเดียวเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ส่วนที่เหลืออีกสี่ทัพแบ่งตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ 2 ทัพและหัวเมืองฝ่ายใต้สองทัพ

ฝ่ายกรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ เดือน12 แรม9ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ.2328 จ.ศ.1147 พวกกองมอญไปลาดตระเวนสืบทราบมาว่า พม่ายกทัพมาประชุมพลอยู่ที่เมืองสมิ(เมาะตะมะ) เตรียมจะยกมาตีพระนคร1 จากนั้นหัวเมือเหนือใต้ทั้งปวงก็แจ้งข่าวพม่ามา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงเรียกประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางน้อยใหญ่เรื่องการเตรียมรับศึกพม่า แล้วจึงจัดแบ่งเป็นสี่ทัพออกรับศึกคือ

ทัพที่ 1 ให้พระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์เป็นแม่ทัพ พร้อมด้วยกรมหลวงนรินทรณเรศ เจ้าพระยามหาเสนา พระยาพระคลัง พระยาอุทัยธรรม และเท้าพระยาข้าราชการในกรุงและหัวเมือง ถือพล 15,000 ไปตั้งขัดตาทัพพม่าที่นครสวรรค์ป้องกันพม่ายกทัพมาทางเหนือขณะที่ทัพใหญ่รบอยู่ที่ลาดหญ้า

พระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

ทัพที่ 2 เป็นทัพใหญ่นำทัพโดยสมเด็จพระอนุชาธิราชสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวัง บวรสถานมงคล ยกพล 30,000 ไปตั้งรับทัพพระเจ้าปดุงที่เมืองกาญจนบุรี

ทัพที่ 3 นำโดยเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์(บุญรอด)และพระยายมราชนำพล 5,000 ไปตั้งอยู่ที่เมืองราชบุรี คอยรักษาเส้นทางลำเลียงเสบียงของทัพหลวง และคอยป้องกันพม่าที่จะยกมาจากทางใต้ ทัพที่ 4 เป็นทัพหลวงกำลังพล 20,000 ตั้งมั่นอยู่ที่กรุงเทพ เป็นกองหนุนถ้าทัพใดรับศึกไม่ไหวก็จะยกไปช่วย และคอยเป็นกำลังรักษาพระนครทัพทั้งสี่นี้ยกออกไปตั้งรับพม่าตามจุดยุทธศาสร์ต่างๆที่พม่าจะยกเข้ามา เพื่อสกัดกั้นทัพพม่ามิให้ยกมาได้ถึงตัวพระนคร การศึกที่แหลมมลายูฝ่ายใต้

แม่ทัพใหญ่ยี่หวุ่นคุมกำลัง 3,000 คน เข้าตีหัวเมืองทางชายฝั่งทะเลตะวันตก ตั้งแต่เมืองกระ ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ค่ายปากพระ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายที่เมืองถลางขุมคลังของสยาม พม่ายกทัพเข้าบุกตีค่ายปากพระ ซึ่งทหารของรัชกาลที่ 1 เป็นผู้บัญชาการค่าย พญาพิพิธโภไคยหนีไปเมืองพังงา ท่านผู้หญิงจันในขณะนั้นยังถือว่าเป็นเชลยศึก ได้หนีข้ามช่องปากพระ เข้ามายังเมืองถลาง ผ่านบ้านไม้ขาว บ้านสาคู และบ้านเคียน อันเป็นที่ตั้งเมืองถลาง

สงครามครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดระหว่างไทยกับพม่า โดยในครั้งนั้นพระเจ้าปดุงแห่งราชวงศ์อลองพญาของพม่ามีพระประสงค์จะเพิ่มพูนพระเกียรติยศและชื่อเสียงให้ขจรขจายด้วยการกำราบอาณาจักรสยาม จึงรวบรวมไพร่พลถึง 144,000 คน กรีธาทัพจะเข้าตีกรุงรัตนโกสินทร์ โดยแบ่งเป็น 9 ทัพใหญ่ เข้าตีจากรอบทิศทาง ส่วนทัพของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีกำลังเพียงครึ่งหนึ่งของทหารพม่าคือมีเพียง 70,000

คนเศษเท่านั้น ด้วยพระปรีชาสามารถในการทำสงคราม สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงปรึกษาการต่อสู้กองทัพพม่าแล้วโปรดฯให้แบ่งกองทัพเป็น4ทัพคือ กองทัพที่ 1 กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์เป็นแม่ทัพไปขัดตาทัพที่เมืองนครสวรรค์ กองทัพที่ 2 กรมพระราชบวรสถานมงคล ไปตั้งรับที่เมืองกาญจนบุรี กองทัพที่ 3 เจ้าพระยาธรรมากับเจ้าพระยายมราชคอยคุมทางลำเลียงติดต่อกองทัพ กองทัพที่ 4 เป็นกองทัพหลวงคอยช่วยศึกถ้าหากด้านใดเพลี้ยงพล้ำก็จะยกไปช่วย ได้ทรงให้ทัพของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทไปสกัดทัพพม่าที่บริเวณทุ่งลาดหญ้า ทำให้พม่าต้องชะงักติดอยู่บริเวณช่องเขา แล้วทรงสั่งให้จัดทัพแบบกองโจรออกปล้นสะดม จนทัพพม่าขัดสนเสบียงอาหาร เมื่อทัพพม่าบริเวณทุ่งลาดหญ้าแตกพ่ายไปแล้วสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทจึงยกทัพไปช่วยทางอื่น และได้รับชัยชนะตลอดทุกทัพตั้งแต่เหนือจรดใต้การสงคราม การสงครามกับพม่าในสมัยพระเจ้าปดุงโดยพม่าได้แบ่งกองทัพเข้าโจมตีไทยหลายทาง คือ เชียงใหม่ ตาก กาญจนบุรี ด่านพระเจดีย์สามองค์ ชุมพร ไชยา กองทัพพม่ายกมาตีตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่งโดยทางเรือแล้วจึงข้ามไปตีเมืองถลางขณะนั้นเจ้าเมืองถลางถึงแก่กรรม คุณหญิงจันทร์ (ภรรยาเจ้าเมือง) กับนางมุก (น้องสาวคุณหญิงจันทร์) เกณฑ์ไพร่พลชาวเมืองช่วยกันป้องกันเมืองถลาง ทัพพม่าไม่สามารถจะยึดเมืองถลางได้ สู้รบกันประมาณเดือนเศษพม่าขาดเสบียงอาหาร จึงเลิกทัพกลับไปเมื่อข่าวทราบถึงพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงแต่งตั้งให้คุณหญิงจันทร์เป็นท้าวเทพกษัตรีส่วนนางมุกเป็นท้าวศรีสุนทร

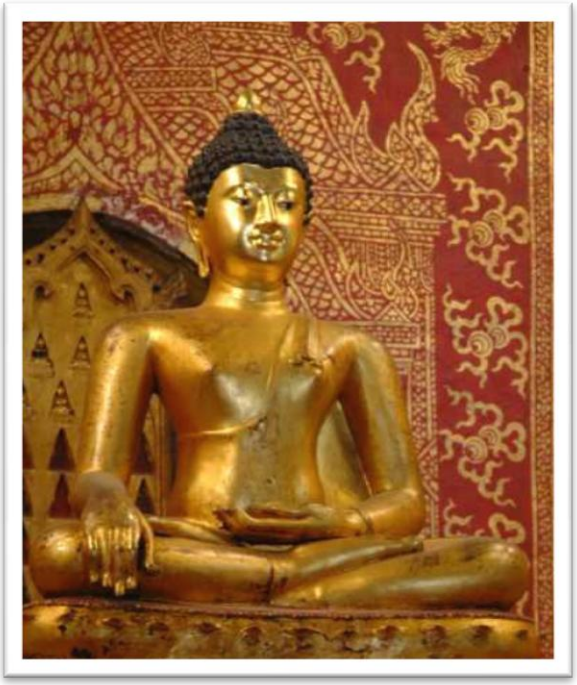

สงครามครั้งที่ 2 พ.ศ. 2329 สงครามท่าดินแดงและสามสบ

สงครามครั้งนี้ ต่อเนื่องมาจากสงครามครั้งที่พม่าล้มเมืองถลาง พระเจ้าปดุงยกกองทัพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ด้านเดียว เนื่องจากพระเจ้าปดุงรู้สึกว่าพระองค์ดำเนินการแผนผิด เพราะตั้งแต่ทำสงครามมาไม่เคยแพ้ใครมาก่อนจึงพยายามที่จะตีไทยให้ได้จึงรวบรวมกำลังผู้คนตั้งมั่นอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ และให้พระมหาอุปราชคุมคน 5 หมื่นคนตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลสามสบ ท่าดินแดง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

มหาราชทรงโปรดให้กรมพระราชวังบวรฯเป็นแม่ทัพหน้า และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นจอมทัพหลวงในสงครามครั้งนี้ ทัพพม่าเตรียมเสบียงอาหารและเส้นทางเดินทัพอย่างดีที่สุด โดยแก้ไขข้อผิดพลาดต่างๆ จากศึกครั้งก่อน โดยพม่าได้ยกทัพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ มาตั้งค่ายอยู่ที่ท่าดินแดงและสามสบ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงยกทัพหลวงเข้าตีพม่าที่ค่ายดินแดงพร้อมกับให้ทัพของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทเข้าตีค่ายพม่าที่สามสบ หลังจากรบกันได้ 3 วันค่ายพม่าก็แตกพ่ายไปทุกค่าย และพระองค์ยังได้ทำสงครามขับไล่อิทธิพลของพม่าได้โดยเด็ดขาด และตีหัวเมืองต่างๆ ขยายราชอาณาเขต ทำให้ราชอาณาจักรสยามมีอาณาเขตกว้างใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ดินแดนล้านนา ไทยใหญ่ สิบสองปันนา หลวงพระบาง เวียงจันทร์ เขมร และด้านทิศใต้ไปจนถึงเมืองกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปะลิส และเปรักสงครามกับพม่า

สงครามครั้งที่ 3 พ.ศ. 2330 สงครามตีเมืองลำปางและเมืองป่าซาง

พระพุทธสิหิงค์

การที่พม่าแพ้ไทย ประเทศราชของพม่าก็เริ่มทำตัวกระด้างกระเดื่อง ตั้งตนเป็นอิสระ พระเจ้าปดุงจึงสั่งให้ยกทัพมาปราบปราม พม่าต้องใช้เวลาปราบ จากนั้นพม่าก็เลยมาตีเมืองป่าซางและลำปาง ซึ่งเป็นเขตไทยขณะที่ตีอยู่นั้น ข่าวทราบถึงกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงสั่งให้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทคุมไพร่พล 6,000 นาย มาช่วยเหลือซึ่งกำลังเตรียมทัพจะไปตีเมืองทวายต้องเปลี่ยนแผน รัชกาลที่ 1โปรดให้กรมพระราชวังบวรฯ ไปช่วยเมืองทั้งสองโดยให้คนที่อยู่ในตัวเมืองตีด้านในทหารที่ไปช่วยรบตีด้านนอก เสด็จจากสงครามครั้งนี้กรมพระราชวังบวรฯได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์มาประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทธไธสวรรย์

สงครามครั้งที่ 4 พ.ศ. 2330 สงครามตีเมืองทวาย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตั้งพระทัยจะตีเมืองทวายโปรดให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท คุมพล 3 หมื่น ยกไปทางเหนือส่วนพระองค์เอง คุมพล 2 หมื่น โดยกระบวนเรือทางลำน้ำไทรโยคขึ้นยกที่ท่าตะกั่วข้ามทิวเขาบรรทัด ซึ่งมีความลำบาก หนทางกันดาร ทำให้คนในทัพเหนื่อยล้าอิดโรยจึงตีเมืองไม่ได้ สงครามครั้งนี้ไม่มีการรบพุ่ง เพราะต่างฝ่ายต่างก็ขาดแคลนเสบียงอาหาร รี้พลก็บาดเจ็บจึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ถอยทัพกลับกรุงเทพ ภายหลังต่อมาอีก 4 ปี เมืองทวายเมืองตะนาวศรี และเมืองมะริด ได้มาขอสวามิภักดิ์ต่อไทย

สงครามครั้งที่ 5 พ.ศ. 2336 สงครามตีเมืองพม่า

ในครั้งนั้นเมืองทวาย ตะนาวศรี และมะริด ได้เข้ามาขอสวามิภักดิ์ต่อไทย รัชกาลที่ 1 ทรงมีพระราชดำริจะรบกับพม่าให้ได้ ได้ตั้งพระทัยใช้เมืองทวายเป็นฐานทัพและรวบรวมเสบียงอาหาร พระองค์ทรงยกทัพทางบก และโปรดให้กรมพระราชวังบวรฯบัญชาการทัพเรือแต่ว่าไปถึงเมืองทวายเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริด ชาวเมืองกลับไปเข้าข้างพม่า ขณะนั้นพม่าก็ยกกองทัพมาตีทวายกลับคืนได้เกิดกบฏขึ้นในเมืองมะริดและเมืองทวาย กองทัพไทยจำต้องทำสงครามทั้งสองด้าน ไทยขาดแคลนเสบียงอาหาร จึงต้องยกทัพกลับไป

สงครามครั้งที่ 6 พ.ศ. 2340 สงครามพม่าที่เมืองเชียงใหม่

เนื่องจากสงครามในครั้งก่อนๆ พระเจ้าปดุงไม่สามารถตีหัวเมืองล้านนาได้ จึงทรงรับสั่งไพร่พล 55,000 นาย ยกทัพมาอีกครั้งโดยแบ่งเป็น 7 ทัพ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทคุมไพร่พล 20,000 นาย ขึ้นไปรวมไพร่พลกับทางเหนือเป็น

40,000 นาย กรมพระวังบวรฯ ทรงประชวรเป็นโรคนิ่ว จึงต้องหยุดประทับอยู่ที่นั่น ทรงโปรดให้กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ ระดมตีค่ายพม่าเพียงวันเดียวเท่านั้นทัพพม่าก็แตกพ่ายยับเยิน

สงครามครั้งที่ 7 พ.ศ. 2346 สงครามพม่าที่เมืองเชียงใหม่ ครั้งที่ 2

ในครั้งนั้นพระเจ้าบรมราชาธิบดีกาวิละได้ยกทัพไปตีเมืองสาด หัวเมืองขึ้นของพม่า พระเจ้าปดุงจึงยกทัพลงมาตีเมืองเชียงใหม่เพื่อแก้แค้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทราบ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ส่งกองทัพไปช่วยเหลือ และสงครามครั้งนี้ก็จบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายไทย

การรุกรานเวียดนาม

ใน พ.ศ. 2319 เมื่อกบฏเต็ยเซิน (Tây Sơn) ยึดซาดินห์ (Gia Dinh) ก็ได้ประหารพระราชวงศ์เหงียนและประชากรท้องถิ่นเป็นอันมาก เหงียน อั๊ญ (Nguyễn Ánh) พระราชวงศ์เหงียนพระองค์สุดท้ายที่ยังมีพระชนม์อยู่ ทรงหนีข้ามแม่น้ำมายังสยาม ขณะที่ลี้ภัยในสยาม เหงียน อั๋นห์ทรงปรารถนาจะยึดซาดินห์คืน และขับกบฏเต็ยเซินออกไป พระองค์ทรงโน้มน้าวพระทัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่วางพระองค์เป็นกลาง ให้การสนับสนุนด้านกำลังพลและกำลังรุกรานขนาดเล็กแก่พระองค์ใน พ.ศ. 2326

กลาง พ.ศ. 2327 เหงียน อั๊ญ พร้อมกับกองทัพสยาม 20,000-50,000 นาย และเรือ 300 ลำ เคลื่อนผ่านกัมพูชา ทางตะวันออกของโตนเลสาบ และแทรกซึมแคว้นอันนัมซึ่งเพิ่งถูกผนวกล่าสุด ทหาร 20,000 นายถึงเกียนเซียง (Kien Giang) และอีก 30,000 นายขึ้นบกที่ชัป หลาบ (Chap Lap) ขณะที่สยามรุกคืบสู่เกิ่นเทอ (Cần Thơ) ปีเดียวกัน สยามยึดแคว้นเดียดินห์ ซึ่งอดีตเป็นของกัมพูชา มีการอ้างว่า ทหารสยามกระทำทารุณต่อประชากรผู้ตั้งถิ่นฐานชาวเวียดนาม ทำให้ประชาชนท้องถิ่นหันไปสนับสนุนเตยเซิน

เหงวียนเหว (Nguyễn Huệ) แห่งราชวงศ์เตยเซิน ทรงคาดการณ์ล่วงหน้าถึงการเคลื่อนไหวของสยาม ทรงจัดวางทหารราบอย่างลับ ๆ ตามแม่น้ำเตียง (Tiền) ใกล้กับมายโตว (Mỹ Tho) ปัจจุบัน และเกาะกลางแม่น้ำบางเกาะ เผชิญกับกำลังอื่นฝั่งเหนือ พร้อมกำลังเสริมทางเรือทั้งสองฝั่งของที่ตั้งทหารราบ

เช้าวันที่ 19 มกราคม เหงวียนเหวทรงส่งกำลังทางเรือขนาดเล็ก ใต้ธงสงบศึก เพื่อลวงให้ฝ่ายสยามเข้าสู่กับดัก หลังได้รับชัยชนะหลายครั้ง ทัพบกและทัพเรือสยามจึงมั่นใจว่าจะต้องเป็นการยอมแพ้โดยบริสุทธิ์ ดังนั้น จึงเดินเข้าสู่การเจรจาโดยไม่รู้เลยว่าเป็นกับดัก กองทัพของเหงวียนเหวโผเข้าทำลายแนวของสยาม สังหารทูตไม่มีอาวุธและโจมตีต่อไปยังทหารที่ไม่ทันตั้งตัว ยุทธการจบลงโดยกองทัพสยามเกือบถูกทำลายสิ้น แหล่งข้อมูลเวียดนามบันทึกว่า เรือทั้งหมดของทัพเรือสยามถูกทำลาย และมีกองทหารดั้งเดิมเพียง 2,000-3,000 นายที่รอดชีวิตหลบหนีกลับข้ามแม่น้ำไปในสยามได้

แผนที่อาณาเขตประเทศไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ลำดับประวัติศาสตร์เหตุการณ์สำคัญสมัยรัชกาลที่ 1

พ.ศ. 2279

- **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช**พระราชสมภพที่กรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระนามเดิม **ทองด้วง**

พุทธศักราช 2325

- สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เสด็จสวรรคต
- ปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี
- สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานี
- โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าขึ้นเป็นที่ *พระมหาอุปราชฝ่ายหน้า*
- โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าทองอิน ขึ้นเป็นที่ *สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศน์ กรมพระราชวังบวรสถานภิมุขฝ่ายหลัง'*
- องเชียงสือ ขอเข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภาร (เขมร)และนักองค์เอง (ญวน)
- โปรดให้อาลักษณ์คัดนิทานอิหร่านราชธรรม

พุทธศักราช 2326

- กำหนดระเบียบการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
- ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอุณรุท
- เริ่มงานสร้างพระนคร ขุดคูเมืองทางฝั่งตะวันออก สร้างกำแพงและป้อมปราการรอบพระนคร
- สร้างพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เสาชิงช้า กรุงเทพฯ

พุทธศักราช 2327

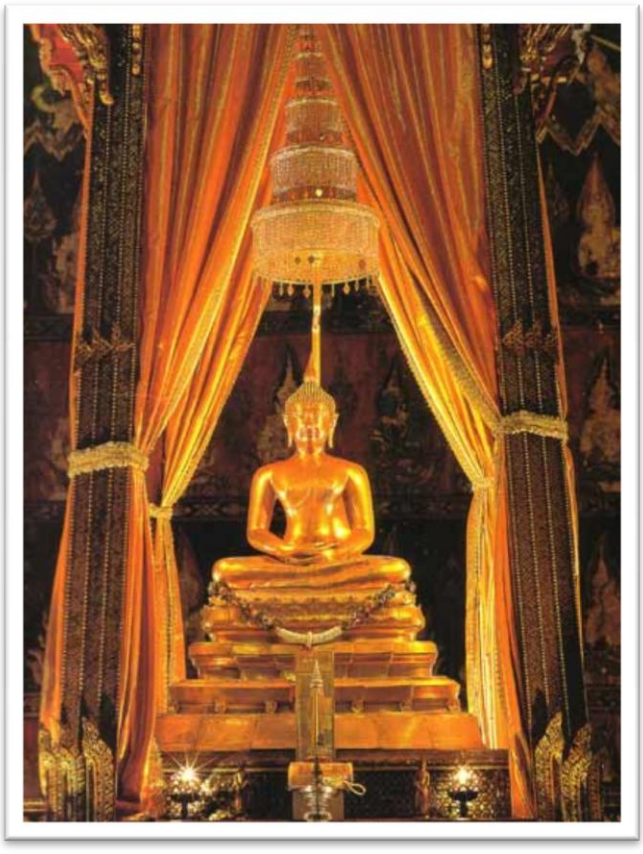
- โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร จากหอพระแก้วในพระราชวังเดิม แห่ข้ามมาประดิษฐาน ณ พระอุโบสถในพระราชวังใหม่ พระราชทานนามพระอารามว่า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สร้างพระมหาปราสาทพร้อมกับได้อัญเชิญพระบรมรูปของสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองกษัตริย์ผู้สร้างกรุงศรีอยุธยามาสร้างเป็นพระรูปหุ้มเงินปิดทองประดิษฐานไว้ในพระวิหารทรงพระราชทานนามวิหารแห่งนี้ว่า ปฏิสังขรณ์วัดสลัก "หอพระเทพบิดร"
- โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเสาชิงช้า
- สงครามเก้าทัพ พระเจ้าปดุง กษัตริย์พม่าทรงกรีธาทัพเข้ามาตีเมืองไทยตั้งแต่เหนือจดใต้รวม 9 ทัพแต่ถูกกองทัพไทยตีแตกทุกทัพ
- ทำสงครามกับเวียตนาม

พุทธศักราช 2328

- พ .ศ.2328 หล่อปืนใหญ่ขึ้น 7 กระบอก สร้างวังให้พวกเจ้าเขมรที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ขุดคลองมหานาค ขุดคูเมือง สร้างป้อมเชิงเทินขึ้นมากมายฟื้นฟูพระราชประเพณี เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
- งานสร้างพระนครและปราสาทราชมณเฑียรสำเร็จเสร็จสิ้น
- พระราชทานนามของราชธานีใหม่

พุทธศักราช 2329

- สงครามรบพม่าที่ท่าดินแดง
- ทรงพระราชนิพนธ์ นิราศรบพม่าท่าดินแดง
- โปรตุเกสขอเข้ามาเจริญพระราชไมตรี
- อังกฤษเช่าเกาะปีนัง จากพระยาไทรบุรี

พระพุทธสิหิงค์

พุทธศักราช 2330

- อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์มาประดิษฐานภายในพระราชวังบวรสถานมงคล
- องเชียงสือเขียนหนังสือขอถวายบังคมลา ลอบหนีไปกู้บ้านเมือง

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

พุทธศักราช 2331

- โปรดเกล้าฯ ให้สังคายนาพระไตรปิฎก ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

พุทธศักราช 2333

- องเชียงสือกู้บ้านเมืองสำเร็จและจัดต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองมาถวาย

พุทธศักราช 2337

- ทรงอภิเษกให้นักองค์เอง เป็น สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดี ไปครองกรุงกัมพูชา

พุทธศักราช 2338

- โปรดเกล้าฯ ให้ชำระพระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทานุมาศ
- ศาสนา พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงได้ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์วัดวาอารามและได้ทรงยกสถาปนาตำแหน่งพระสังฆราชและพระราชาคณะผู้ใหญ่ ทำสังคายนาสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้อง
- โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระมหาพิชัยราชรถ

พุทธศักราช 2339

- งานสมโภชพระบรมอัฐิสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก
-

พุทธศักราช 2340

- ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร เรื่อง รามเกียรติ์

พุทธศักราช 2342

- โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเวชยันตราชรถ

พุทธศักราช 2344

- ฉลองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดสระเกศ
- ฟื้นฟูการเล่นสักวา
-

พุทธศักราช 2345

- ราชาภิเษกพระเจ้าเวียดนามยาลอง(องเชียงสือ)
-

พุทธศักราช 2347

- โปรดเกล้าฯ ให้นักปราชญ์ ราชบัณฑิต ชำระกฎหมาย จัดเป็นประมวล กฎหมายตราสามดวง ขึ้น
-

พุทธศักราช 2349

- ทรงอภิเษกให้ นักองค์จันทร์ เป็น สมเด็จพระอุทัยราชา ครองกรุงกัมพูชา

พุทธศักราช 2350

- เริ่มสร้างวัดสุทัศน์เทพวราราม

พุทธศักราช 2352

- ได้ริเริ่มให้มีการสอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ตลอดจนตามวังเจ้านายและบ้านเรือนของข้าราชการผู้ใหญ่ ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อจัดระเบียบการปกครองของสงฆ์ให้เรียบร้อย โปรดเกล้าฯให้มีการสอบพระปริยัติธรรม ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์แรกของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยสถาปนาพระสังฆราช (ศรี) เป็นสมเด็จพระสังฆราช

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

การเสด็จสวรรคต

หลังจากการฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ทรงพระประชวรด้วยพระโรคชรา พระอาการทรุดลงตามลำดับ จนกระทั่ง เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2352 ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงอยู่ในสิริราชสมบัตินาน 28 ปีเศษ รวมพระชนมายุได้ 74 พรรษา พระบรมศพถูกเชิญลงสู่พระลองเงินประกอบด้วยพระโกศทองใหญ่แล้วเชิญไปประดิษฐานไว้ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ตั้งเครื่องสูงและเครื่องราชูปโภคเฉลิมพระเกียรติยศตามโบราณราชประเพณี พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ประโคมกลองชนะตามเวลา ดังเช่นงานพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดินสมัยกรุงศรีอยุธยาทุกประการ จนกระทั่ง พ.ศ.2354 พระเมรุมาศซึ่งสร้างตามแบบพระเมรุมาศสำหรับพระเจ้าแผ่นดินสมัยกรุงศรีอยุธยาได้สร้างแล้วเสร็จ จึงเชิญพระ

บรมโกศจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทขึ้นประดิษฐาน ณ พระเมรุมาศ และให้มีการสมโภชพระบรมศพเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน แล้วจึงถวายพระเพลิงพระบรมศพ หลังจากนั้นให้มีการบำเพ็ญกุศลสมโภชพระบรมอัฐิ รวม 7 วัน เมื่อแล้วเสร็จจึงเชิญพระบรมอัฐิมาไว้ที่หอพระธาตุมณเฑียร ภายในพระบรมมหาราชวัง ส่วนพระบรมราชสรีรางคารเชิญไปลอยบริเวณหน้าวัดปทุมคงคา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1
(ภาพวาดฝีพระหัตถ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเป็นองค์ปฐมกษัตริย์ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งราชวงศ์จักรี ที่มีพระอัจฉริยภาพรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการสงคราม ศาสนา การปกครองและศิลปวัฒนธรรม ทรงเป็นผู้ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีใหม่ และฟื้นฟูบ้านเมืองในทุกด้านให้มีความรุ่งเรืองสง่างามเทียบเท่ากับกรุงศรีอยุธยาราชธานีเก่า ซึ่งนับว่าเป็นความยากลำบากอย่างมาก แต่พระองค์ก็ทำจนสำเร็จ ในพ.ศ.2525 โอกาสมหามงคลสมัยสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปีทั้งฝ่ายรัฐบาล และปวงชนชาวไทยจึงพร้อมใจกันถวายพระราชสมัญญา **"มหาราช"** ต่อท้ายพระนามของพระองค์ เพื่อรำลึกถึงเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่ของพระองค์สืบไป

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

จดหมายเหตุความทรงจำ กรมหลวงนรินทรเทวี.พรนคร: องค์การค้าคุรุสภา,2516.

ทิพยากรณ์.เจ้าพระยา.พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์.พระนคร: หอสมุดแห่งชาติ,2506.

พระบาทสมเด็จพระเธียรมหาราชเจ้า, ปฐมวงศ์ (พระบรมราชมหาจักรีกษัตริย์สยาม), โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2470.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2548.

พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตน์โกสินทร์ครบ 200 ปี และพระราชพิธีสมโภชหลักเมือง, สำนักงานส่งเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2554.

พระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 1, หอมรดกไทย, 2554.

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระราชสกุล ข้อความและความเห็นจากเว็บบอร์ดพันทิป

สมศักดิ์ จำปาเงิน.รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า.
กรุงเทพฯ: เอกพิมพ์ไท จำกัด,2547.

เสทื้อน ศุภโศภณ. ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ. พระนคร: อักษรเจริญทัศน์,2506.

6 เมษายน - วันจักรี - พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2554.

WWW.GOOGLE.COM

www.facebook.com

www.thairath.co.th

www.ilc2012.org

sites.google.com

catholichaab.com ›

tententennnn.blogspot.com

th.wikipedia.org

ขอขอบคุณข้อมูลและภาพจากเว็บไซต์ต่างๆ

.....

มหาราชพระองค์ที่ 8 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(สมเด็จพระปิยมหาราช)

ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธาราพรรค์

"ถ้าความเป็นเอกราชของกรุงสยามได้สูญสิ้นไปเมื่อใด ชีวิตฉันก็คงจะสูญสิ้นไปเมื่อนั้น"

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 5

ธ ยอมสูญ เสียสิ้น แม้ศักดิ์ศรี ธ ยอมพลี ผืนภพ จบหมื่นแสน
ธ ยอมเสีย แทบทุกถิ่น ซึ่งดินแดน ธ หวงแหน เอกราชไว้ ให้พวกเรา

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้านายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นที่เคารพรักของทวยราษฎร์ เนื่องจากพระราชกรณียกิจต่างๆ ของพระองค์ได้ทำให้ประชาชนมีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขคงเอกราชนำชาติรอดพ้นภัยจากการตกเมืองขึ้นของตะวันตก เป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่รักษาเอกราชของชาติไว้ได้ พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถยิ่งในการวางรากฐานปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองทัดเทียมนานาอารยประเทศ สร้างความวัฒนาให้กับชาติเป็นจำนวนมาก ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงริเริ่มพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็น การไฟฟ้า การไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ ฯ กลายเป็นรากฐานสำคัญให้กับประเทศไทยมาจนถึงทุกวันนี้

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์สยาม องค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จพระราชสมภพเมื่อ วันอังคาร เดือน 10 แรม 3 ค่ำ ปีฉลู 20 กันยายน พ.ศ. 2396 เป็นพระราชโอรสองค์ที่ 4 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นพระองค์แรกในพระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์ (ในเวลาต่อมาทรงได้รับการสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศเป็น สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี และสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ พระบรมราชชนนี ตามลำดับ)

รัชกาลที่ 5 สมเด็จเจ้าฟ้าจาตุรน สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุ ในช่วงทรงพระเยาว์

ทรง ได้รับพระราชทานนามว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพมหามงกุฎบุรุษยรัตนราชรวิวงศ์วรุตมพงศบริพัตร สิริวัฒนราชกุมาร** ซึ่งคำว่า "จุฬาลงกรณ์" นั้นแปลว่า เครื่องประดับผม อันหมายถึง "พระเกี้ยว" ที่มีรูปเป็นส่วนยอดของพระมหามงกุฎหรือยอดชฎา

พระองค์มีพระขนิษฐาและพระอนุชารวม 3 พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทรมณฑล กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงศ์ และ สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

พระเจ้าอัยยิกาเธอ กรมหลวงวรเสรฐสุดา **แหม่มแอนนา ลีโอโนเวนส์**

การศึกษา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการศึกษาเบื้องต้นในสำนักพระเจ้าอัยยิกาเธอ กรมหลวงวรเสรฐสุดา ทรงได้การศึกษาภาษาเขมรจากหลวงราชาภิรมย์

ภาษาอังกฤษทรงได้รับการศึกษาจาก นางแอนนา ลีโอโนเวนส์ (Anna Leonowens) หรือ แหม่มแอนนา มีชื่อจริงว่า แอนนา แฮร์เรียต เอ็มมา เอ็ดเวิดส์ แหม่มแอนนาเป็นที่รู้จักในฐานะเป็น "พระอาจารย์ฝรั่ง" ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ทรงได้การศึกษาการยิงปืนไฟจากพระยาอภัยเพลิงศร วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2404 สมเด็จฯ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าฟ้าต่างกรมที่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ และเมื่อ พ.ศ. 2409 พระองค์ผนวชตามราชประเพณี ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ภายหลังจากการผนวช พระองค์ได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพินิตประชานาถ เมื่อปี พ.ศ. 2410 โดยทรงกำกับราชการกรมมหาดเล็ก กรมพระคลังมหาสมบัติ และกรมทหารบกวังหน้า

พระบรมราชาภิเษก

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพินิตประชานาถ(รัชกาลที่ 5)

วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตภายหลังเสด็จออกทอดพระเนตรสุริยุปราคา โดยก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะสวรรคตนั้น ได้มีพระราชหัตถเลขาไว้ว่า "พระราชดำริทรงเห็นว่า เจ้านายซึ่งจะสืบพระราชวงศ์ต่อไปภายหน้า พระเจ้าน้องยาเธอก็ได้ พระเจ้าลูกยาเธอก็ได้ พระเจ้าหลานเธอก็ได้ ให้ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ปรึกษากันจงพร้อม สุดแล้วแต่จะเห็นดีพร้อมกันเถิด ท่านผู้ใดมีปรีชาควรจะรักษาแผ่นดินได้ก็ให้เลือกดูตามสมควร" ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต จึงได้มีการประชุมปรึกษาเรื่องการถวายสิริราชสมบัติแด่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ ซึ่งในที่ประชุมนั้นประกอบด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และพระสงฆ์ โดยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ ได้เสนอสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพินิตประชานาถ พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งที่ประชุมนั้นมีความเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์ ดังนั้น พระองค์จึงได้รับการทูลเชิญให้ขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากสมเด็จพระราชบิดา โดยในขณะนั้น มีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ซึ่งการขึ้นครองราชย์ในขณะพระชนมายุน้อยนั้น ทำให้พระองค์มีพระราชหฤทัยกังวลอย่างยิ่ง ซึ่งท้ายสุดทุกอย่างก็ผ่านพ้นไปด้วยดี

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

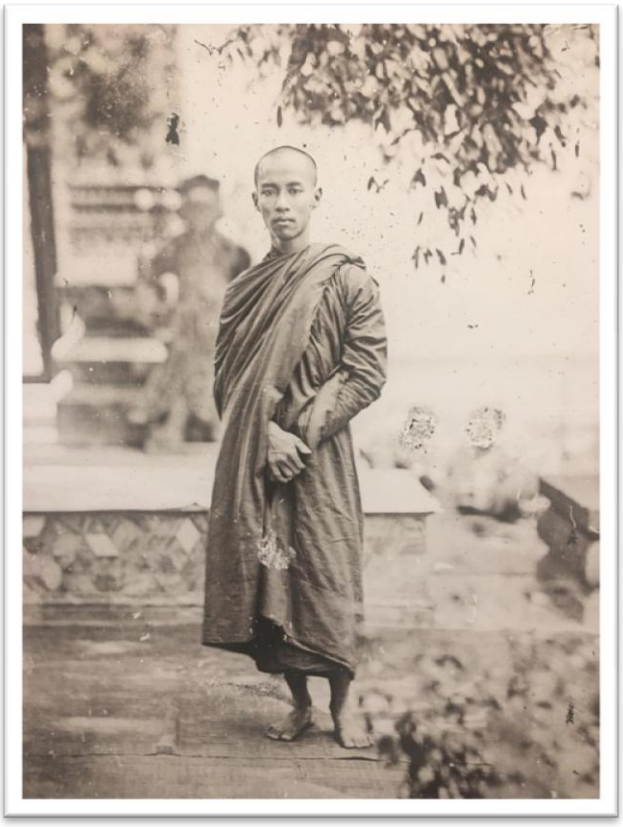
ต่อมาได้มีการแต่งตั้งสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2416 มีอำนาจสิทธิ์ขาดในราชการแผ่นดินทั่วราชอาณาจักรจนกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีพระชนมพรรษาครบ 20 พรรษา อีกทั้งท่านยังมีบทบาทในการอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองสิริราชสมบัติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2411 ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งแรก โดยได้รับการเฉลิมพระปรมาภิไธยว่า **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว** โดยมีพระนามตามจารึกในพระสุบรรณบัฎว่า"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษรัตนราชรวิวงศ วรุตมพงศบริพัตร์ วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ อดิศวรราชรามวรังกูร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ธัญลักษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคประนตบาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดม บรมสุขุมมาลย์ ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยวิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิษฐศักดิ์สมญาพินิตประชานาถ เปรมกระมลขัตติยราชประยูร มูลมุขราชดิลก มหาปริวารนายกอนันต มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินทร อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ ประสิทธิ์วรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปดลเศวตฉัตราดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเษกาภิลิต สรรพทศทิศวิชิตชัย สกลมไหสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทร มหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาวศรัย พุทธาทิไตยรัตนสรณารักษ์ อดุลยศักดิ์อรรคนเรศราธิบดี เมตตากรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการสกลไพศาล มหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทรธรรมิกหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว"

ผนวชและบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ผนวช

เมื่อพระองค์มีพระชนมายุครบ 20 พรรษาแล้ว เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2416 จึงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นพระภิกษุ แล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารเป็นเวลา 15 วัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บรมราชาภิเษกครั้งที่ 2

หลังจากทรงลาสิกขาแล้ว ได้มีการจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ขึ้น เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2416 โดยได้รับการเฉลิมพระปรมาภิไธยในครั้งนี้ว่า **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** มีพระนามตามจารึกในพระสุบรรณบัฏว่า "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงศ์ วรุตมพงศบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ มหามงกุฎราชวรางกูร สุจริตมูลสุสาธิต อรรคอุกฤษฏไพบูลย์ บุรพาดูลย์กฤษฎาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ธัญลักษณวิจิตร โสภาคยสรรพางค์มหาชโนตมางคประณต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดมบรมสุขุมมาลย์ ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิษฐศักดิ์สมญาพินิตประชานาถ เปรมกระมลขัตติยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเดชาธิการ บริบูรณ์คุณสารสยามาทินครวรุตเมกราชดิลก มหาปริวารนายกอนันต์มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินธร อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ ประสิทธิ์วรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตราดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเษกาภิลิต สรรพทศทิศวิชิตชัย สกลมไหศวริยมหาสวามินทร์มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาวศรัย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อดุลยศักดิ์อรรคนเรศราธิบดี เมตตากรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระอัครมเหสี มเหสีและเจ้าจอมรวม 153 พระองค์ มีพระราชโอรส 32 พระองค์ พระราชธิดา 44 พระองค์ สำหรับอัครมเหสี สำคัญ มี 3 พระองค์ดังนี้

1. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตนพระบรมราชเทวี (อัครมเหสีองค์แรก)

หรือ สมเด็จพระนางเรือล่ม อุบุติเหตุทางเรือที่เสด็จได้ล่มลง ทำให้ต้องสิ้นพระชนม์ พร้อมกับพระธิดา ที่มีพระชนมายุเพียง 2 พรรษาเท่านั้น ส่วน สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวี ก็มีพระชันษาย่างเข้า 21 พรรษา และก็กำลังทรงพระครรภ์ 5 เดือน อยู่ด้วย อุบัติเหตุ เกิดที่ บางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันจันทร์ที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2423

2. สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาพระบรมราชเทวี (อัครมเหสีองค์ที่ 2)

พระองค์ก็คือสมเด็จย่าของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลปัจจุบัน ต่อมาได้เลื่อน พระยศเป็น สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สิ้นพระชนม์เมื่อ วันจันทร์ ที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2499 มีพระชนมายุ 93 พรรษา

3. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

ทรงเป็นพระชนนีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงได้รับพระราชหฤทัยให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาส ยุโรปเมื่อปี พ.ศ. 2440 (เสด็จครั้งแรก) พระองค์ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2406 สิ้นพระชนม์เมื่อวันพุธที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2462 มีพระชนมายุ 56 ปี

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

เจ้าจอมพระสนมในรัชกาลที่ 5

พระราชโอรสในรัชกาลที่ 5

พระราชิดาในรัชกาลที่ 5

รายพระนามและรายนาม พระอัครมเหสี พระมเหสี เจ้าจอมพระราชโอรสพระราชธิดา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และพระราชโอรส

1. สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ (พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี) รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงพาหุรัดมณีมัย สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ สมเด็จเจ้าฟ้าชายตรีเพ็ชรุตม์ธำรงสมเด็จเจ้าฟ้าชายจักรพงษ์ภูวนาถ สมเด็จเจ้าฟ้าชายศิริราชกกุธภัณฑ์ สมเด็จเจ้าฟ้าหญิง (ไม่มีพระนาม) สมเด็จเจ้าฟ้าชายอัษฎางค์เดชาวุธ สมเด็จเจ้าฟ้าชายจุฑาธุชธราดิลก สมเด็จเจ้าฟ้าชายประชาธิปกศักดิเดชน์ (พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี)

2. สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี (พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา) รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหาวชิรุณหิศ สมเด็จเจ้าฟ้าชายอิศริยาลงกรณ์ สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงวิจิตรจิรประภา สมเด็จเจ้าฟ้าชายสมมติวงศ์วโรทัยสมเด็จเจ้าฟ้าหญิงวไลยอลงกรณ์ สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงศิราภรณ์โสภณ สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหิดลอดุลยเดช สมเด็จเจ้าฟ้าหญิง (ไม่มีพระนาม)

3. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี (พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุนันทากุมารีรัตน์) รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงกรรณาภรณ์เพชรรัตน์ สมเด็จเจ้าฟ้า (ไม่มีพระนาม)

4. พระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี พระราชเทวี (พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุขุมาลมารศรี)พระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงสุทธาทิพยรัตน์ สมเด็จเจ้าฟ้าชายบริพัตรสุขุมพันธุ์

5. พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าทักษิณชา นราธิราชบุตรี (พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าทักษิณชานราธิราชบุตรี)รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าชาย (ไม่มีพระนาม)

6. พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์ (หม่อมเจ้าปิ๋ว ลดาวัลย์) รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงจันทราสรัทวาร

7. พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค กรมขุนอรรควรราชกัลยา(หม่อมเจ้าบัว ลดาวัลย์) รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงเยาวมาลย์นฤมล

8. พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ(หม่อมเจ้าสาย ลดาวัลย์) รายพระนามพระราชบุตร สมเด็จเจ้าฟ้าชายยุคลฑิฆัมพร เจ้าฟ้าหญิงนภาจรจำรัสศรี สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงมาลินีนภดารา สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงนิภานภดล

9.เจ้าดารารัศมี พระราชชายา (เจ้าดารารัศมีแห่งนครเชียงใหม่) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงวิมลนาคนพีสี

รายพระนามเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 27 พระองค์

เจ้าจอมมารดาสุด

10. เจ้าจอมมารดาสุด (สุด สุกุมลจันทร์) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงวรลักษณาวดี

เจ้าจอมมาดาแส

11. เจ้าจอมมารดาแส (แส โรจนดิศ) รายพระนามพะราชบุตร พระองค์เจ้าชายเขจรจิรประดิษฐ พระองค์เจ้าหญิงอัพภันตรีปชา พระองค์เจ้าหญิงทิพยาลังการ

12. เจ้าจอมมารดาแสง (แสง กัลยาณมิตร)รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายอิศรวงศ์วรราชกุมาร พระองค์เจ้าชายนภางค์นิพัทธพงศ์ พระองค์เจ้าหญิงบีเอตริศภัทรายุวดี พระองค์เจ้าหญิงเจริญศรีชนมายุ

13. เจ้าจอมมารดาหม่อมราชวงศ์แข (หม่อมราชวงศ์แข พึ่งบุญ) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงผ่อง

14. เจ้าจอมมารดาตลับ (ตลับ เกตุทัต) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงอัจฉรพรรณีรัชกัญญา พระองค์เจ้าชายรพีพัฒนศักดิ์

15. เจ้าจอมมารดามรกฎ (มรกฎ เพ็ญกุล) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงจุฑารัตนราชกุมารี,พระองค์เจ้าชายเพ็ญพัฒนพงศ์

16. เจ้าจอมมารดาหม่อมราชวงศ์ย้อย (หม่อมราชวงศ์ย้อย อิศรางกูร) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงอรพินทุ์เพ็ญภาค

17. เจ้าจอมมารดาอ่วม (อ่วม พิศลยบุตร) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายกิติยากรวรลักษณ์

18. เจ้าจอมมารดาแช่ม (แช่ม กัลยาณมิตร) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายประวิตรวัฒโนดม

19. เจ้าจอมมารดาทับทิม (ทับทิม โรจนดิศ) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายจิรประวัติวรเดช พระองค์เจ้าหญิงประเวศวรสมัย พระองค์เจ้าชายวุฒิไชยเฉลิมลาภ

20. เจ้าจอมมารดาบัว รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิง (ไม่มีพระนาม)

21. เจ้าจอมมารดาโหมด (โหมด บุนนาค) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายอาภากรเกียรติวงศ์ พระองค์เจ้าหญิงอรองค์อรรคยุพา พระองค์เจ้าชายสุริยงประยุรพันธุ์

22. เจ้าจอมมารดาจันทร์ (จันทร์ สุกุมลจันทร์) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงศศิพงศ์ประไพ

เจ้าจอมมารดาเหม

23. . เจ้าจอมมารดาเหม (เหม อมาตยกุล) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงมัณฑนาภาวดี ภายหลังเปลี่ยนพระนามเป็น*"เหมวดี"*

24. เจ้าจอมมารดาเรือน (เรือน สุนทรศารทูล) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงพิสมัยฯ

25. เจ้าจอมมารดาวาด (วาด กัลยาณมิตร) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายบุรฉัตรไชยากร

26. เจ้าจอมมารดาทิพเกษร (เจ้าทิพเกษร ณ เชียงใหม่) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายดิลกนพรัฐ

27. เจ้าจอมมารดาหม่อมราชวงศ์เนื่อง (หม่อมราชวงศ์เนื่อง สนิทวงศ์) พระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงเ าวภาพงศ์สนิท พระองค์เจ้าชายรังสิตประยูรศักดิ์

28. เจ้าจอมมารดาอ่อน (อ่อน บุนนาค) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงอรประพันธ์รำไพ พระองค์เจ้าหญิงอดิสัยสุริยาภา

29. เจ้าจอมมารดาพร้อม รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงประภาพรรณพิไลย พระองค์เจ้าหญิงประไพพรรณพิลาส พระองค์เจ้าชายสมัยวุฒิวโรดม พระองค์เจ้าหญิงวาปีบุษบากร

30. เจ้าจอมมารดาวง (วง เนตรายน) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงโกมลเสาวมาลย์

31. เจ้าจอมมารดาแพ (แพ บุนนาค) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงศรีวิไลยลักษณ์ พระองค์เจ้าหญิงสุวพักตร์วิไลยพรรณ พระองค์เจ้าหญิงบัณฑวรรณวโรภาส

32. เจ้าจอมมารดาหม่อมราชวงศ์เกสร (หม่อมราชวงศ์เกสร สนิทวงศ์) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าชายอิศริยาภรณ์ พระองค์เจ้าชายอนุสรสิริประสาธน์

33. เจ้าจอมมารดาชุ่ม (ชุ่ม ไกรฤกษ์) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงอาทรทิพยนิภา พระองค์เจ้าหญิงสุจิตราภรณี

34. เจ้าจอมมารดาเลื่อน (เลื่อน นิยะวานนท์) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิงลวาดวรองค์ พระองค์เจ้าชายอุรุพงศ์รัชสมโภช

35. เจ้าจอมมารดาหม่อมราชวงศ์จิ๋ว (หม่อมราชวงศ์จิ๋ว กปิตถา) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิง (ไม่มีพระนาม)

36เจ้าจอมมารดาสาย (สาย สุกุมลจันทร์) รายพระนามพระราชบุตร พระองค์เจ้าหญิง (ไม่มีพระนาม)

รายพระนามเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 117 พระองค์

เจ้าจอมสมัยรัชกาลที่ 5

37. เจ้าจอมเขียน (เขียน กัลยาณมิตร) 38. เจ้าจอมโหมด (โหมด บุนนาค) 39. เจ้าจอมลิ้นจี่ 40. เจ้าจอมนวล (นวล ณ นคร) 41. เจ้าจอมจัน 42. เจ้าจอมหม่อมหลวงถนอม (หม่อมหลวงถนอม เทพหัสดิน) 43. เจ้าจอมละม้าย(ละ ม้าย สุวรรณทัต) 44. เจ้าจอมแจ่ม (แจ่ม ไกรฤกษ์) 45. เจ้าจอมสว่าง (สว่าง ณ นคร) 46.เจ้าจอมเพิ่ม (เพิ่ม รัตนทัศนีย์) 47. เจ้าจอมจีน (จีน บุนนาค) 48. เจ้าจอมเนื่อง (เนื่อง บุณยรัตพันธุ์) 49. เจ้าจอมเพิ่ม (เพิ่ม ณ นคร) 50. เจ้าจอมเจริญ 51. เจ้าจอมอ้น (อ้น บุนนาค) 52. เจ้าจอมเอม (เอม พิศลยบุตร) 53. เจ้าจอมช่วง (ช่วง พิศลยบุตร) 54. เจ้าจอมใย (ใย บุณยรัตพันธุ์) 55. เจ้าจอมกลีบ (กลีบ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) 56. เจ้าจอมลิ้นจี่ (ลิ้นจี่ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) 57. เจ้าจอมฟักเหลือง (ฟักเหลือง เทพหัสดิน ณ อยุธยา) 58. เจ้าจอมประคอง (ประคอง อมาตยกุล) 59. เจ้าจอมสังวาลย์ (สังวาลย์ อมาตยกุล) 60. เจ้าจอมอบ (อบ บุนนาค) 61. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์แป้น (หม่อมราชวงศ์แป้น มาลากุล) 62. เจ้าจอมเพิ่ม (เพิ่ม สุจริตกุล) 63. เจ้าจอมพิศว์ (พิศว์ บุนนาค) 64. เจ้าจอมถนอม (ถนอม ภัทรนาวิก) 65. เจ้าจอมทับทิม 66. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์เยื้อน 67. เจ้าจอมอิ่ม 68. เจ้าจอมเชื้อ 69. เจ้าจอมเอี่ยม (เอี่ยม บุนนาค) 70. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์เฉียด (หม่อมราชวงศ์เฉียด ลดาวัลย์) 71.เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์ปั้ม (หม่อมราชวงศ์ปั้ม) 72. เจ้าจอมก้อนแก้ว (ก้อนแก้ว บุรณศิริ) 73. เจ้าจอมแฉ่ง 74. เจ้าจอมถนอม (ถนอม บรรจงเจริญ) 75. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์ข้อ (หม่อมราชวงศ์ข้อ สนิทวงศ์) 76. เจ้าจอมน้อม (น้อม โชติกเสถียร) 77. เจ้าจอมเจียน (เจียน โชติกเสถียร) 78. เจ้าจอมเยี่ยม (เยี่ยม โชติกเถียร) 79. เจ้าจอมกิมเหรียญ(กิมเหรียญ โชติกเสถียร) 80.เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์แป้ม (หม่อมราชวงศ์แป้ม มาลากุล) 81. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์ช่วง 82. เจ้าจอมเอิบ (เอิบ บุนนาค) 83. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์แป้ว (หม่อมราชวงศ์แป้ว มาลากุล) 84. เจ้าจอมเลียม (เลียม บุนนาค) 85. เจ้าจอมอาบ (อาบ บุนนาค) 86. เจ้าจอมเอื้อน (เอื้อน บุนนาค) 87. เจ้าจอมแส (แส บุนนาค)

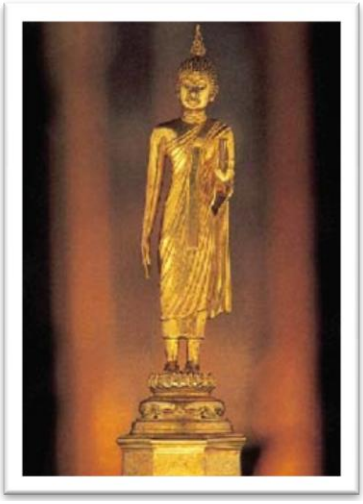
88. เจ้าจอมสมบูรณ์หรือ สมบุญ (สมบูรณ์ มันประเสริฐ) 89. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ (หม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์) 90. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์ละม้าย (หม่อมราชวงศ์ละม้าย สิงหรา) 91. เจ้าจอมแถม (แถม บุนนาค) 92. เจ้าจอมอ่ำ (อ่ำ คุรุกุล) 93. เจ้าจอมกิมเนียว 94. เจ้าจอมกลิ่น 95. เจ้าจอมแก้ว 96. เจ้าจอมเงิน (เงิน สินสุข) 97. เจ้าจอมเง็ก 98. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์จรวย (หม่อมราชวงศ์จรวย ปราโมช) 99. เจ้าจอมจัน 100. เจ้าจอมจิ๋ว 101. เจ้าจอมเจิม 102. เจ้าจอมเจิม 103. เจ้าจอมเจิม (เจ้าจอมเจิม ศรีเพ็ญ) 104. เจ้าจอมเจียม 105. เจ้าจอมจำเริญ 106. เจ้าจอมจำเริญ (จำเริญ โชติกสวัสดิ์) 107. เจ้าจอมจำเริญ (จำเริญ สุวรรณทัต) 108. เจ้าจอมแฉ่ง (แฉ่ง พลกนิษฐ์) 109. เจ้าจอมเชย (เชย บุนนาค) 110. เจ้าจอมเชื้อ (เชื้อ พลกนิษฐ์) 111. เจ้าจอมถนอม (ถนอม แสง-ชูโต) 112. เจ้าจอมทิพมณฑา 113. เจ้าจอมทิพย์ (ทิพย์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) 114. เจ้าจอมทิพย์ (ทิพย์ ศกุณะสิงห์) 115. เจ้าจอมน่วม 116. เจ้าจอมนอม 117. เจ้าจอมน้อย 118. เจ้าจอมเน้ย 119. เจ้าจอมบ่วย 120. เจ้าจอมประยงค์ (ประยงค์ อมาตยกุล) 121. เจ้าจอมปุก (ปุก บุนนาค) 122. เจ้าจอมปุ้ย 123. เจ้าจอมเปรม 124. เจ้าจอมเปลี่ยน (เปลี่ยน ณ บางช้าง) 125. เจ้าจอมผาด (ผาด ทันตานนท์) 126. เจ้าจอมพลับ (พลับ พัฒนเวชวงศ์ 127. เจ้าจอมพิณ (พิณ ณ นคร) 128. เจ้าจอมพิพัฒน์ 129. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์มณี (หม่อมราชวงศ์มณี อิศรางกูร) 130. เจ้าจอมมอญ 131. เจ้าจอมมิ (มิ จาตุรงคกุล) 132. เจ้าจอมเมขลา 133. เจ้าจอมเยื้อน (เยื้อน บุนนาค) 134. เจ้าจอมเยื้อน (เยื้อน แสง-ชูโต) 135. เจ้าจอมละม้าย (ละม้าย อหะหมัดจุฬา) 136. เจ้าจอมลิ้นจี่ (ลิ้นจี่ จารุจินดา) 137. เจ้าจอมลูกจันทร์ (ลูกจันทร์ จารุจินดา) 138. เจ้าจอมลูกจันทร์ (ลูกจันทร์ เอมะศิริ) 139. เจ้าจอมวอน (วอน บุนนาค) 140. เจ้าจอมวงศ์ 141. เจ้าจอมสวน (สวน บุณยรัตพันธุ์) 142. เจ้าจอมสวาสดิ์ (สวาสดิ์ สาลักษณ์) 143. เจ้าจอมสว่าง 144. เจ้าจอมสาย 145. เจ้าจอมสาลี่ (สาลี่ ศรีเพ็ญ) 146. เจ้าจอมสำอาง (สำอาง บุณยรัตพันธุ์) 147. เจ้าจอมสิน (สิน ศรีเพ็ญ) 148. เจ้าจอมสิงหรา 149. เจ้าจอมสุวรรณ (สุวรรณ ณ นคร) 150. เจ้าจอมเหลียน (เหลียน บุนนาค) 151. เจ้าจอมอิม (อิม โชติกเสถียร) 152. เจ้าจอมอิ่ม (อิ่ม คุรุกุล) 153. เจ้าจอมจันทร์ (จันทร์ แสง-ชูโต)

พระราชลัญจกรประจำพระองค์

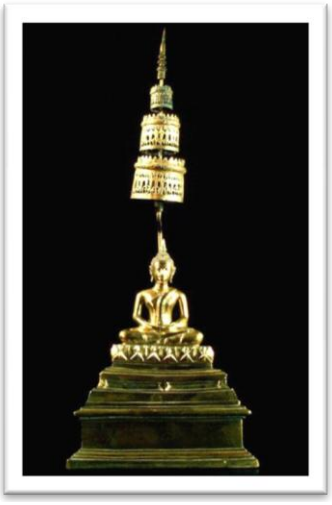

พระราชลัญจกรประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว เป็นตรางา ลักษณะกลมรี กว้าง 5.5 ซ.ม. ยาว 6.8 ซ.ม. โดยมีตรา พระเกี้ยว หรือ พระจุลมงกุฎ ซึ่งประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า 2 ชั้น มีฉัตรบริวารตั้งขนาบทั้ง 2 ข้าง ถัดออกไปจะมีพานแว่นฟ้า 2 ชั้น ทางด้านซ้ายวางสมุดตำรา และทางด้านขวาวางพระแว่นสุริยกานต์เพชร โดยพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นการเจริญรอยจำลองมาจากพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวการสร้างพระลัญจกรประจำพระองค์นั้น จะใช้แนวคิดจากพระบรมนามาภิไธยก่อนทรงราชย์ นั่นคือ "จุฬาลงกรณ์" ซึ่งแปลว่าเครื่องประดับศีรษะ หรือ จุลมงกุฎ ดังนั้น จึงเลือกใช้ พระเกี้ยว หรือ จุลมงกุฎ มาใช้เป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารรัชกาลที่ 5(ปางห้ามพระแก่นจันทร์)
และพระพุทธรูปประจำรัชกาลที่ 5 (ปางขัดสมาธิเพชร)

พระพุทธรูปประจำพร

พระพุทธรูปประจำรัชกาล

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ ซึ่งโปรดให้สร้างขึ้นแทน ปางไสยาสน์เพราะทรงพระราชสมภพวันอังคาร โดยทรงให้สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. 2466-2453 สร้างด้วยทองคำ ความสูงรวมฐาน 34.60 เซนติเมตร พระพุทธรูปประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระพุทธรูปปางขัดสมาธิเพชร พระเกตุมาลาเป็นเปลวเพลิงเหนือพระเศียรกางกั้นด้วยฉัตรปรุทอง 3 ชั้น สร้างราว พ.ศ. 2453-2468 หน้าตักกว้าง 7.2 นิ้ว สูงเฉพาะองค์พระ 11.8 ซ.ม. สูงรวมฉัตร 47.3 ซ.ม.

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นที่ 1 ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ชั้นที่ 1 (เสนางคะบดี)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก ชั้นมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่งมงกุฎไทย ชั้นมหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.)

เหรียญดุษฎีมาลา เข็มราชการในพระองค์ และ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มราชการแผ่นดิน

เหรียญจักรมาลา

เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ 4 ชั้นที่ 1

เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ 5 ชั้นที่ 1

เหรียญราชรุจิ รัชกาลที่ 5

ดอกไม้โปรดของรัชกาลที่ 5 กุหลาบสีชมพู

ดอกกุหลาบเป็นดอกไม้ทรงโปรดของรัชกาลที่ 5 ใครที่ต้องการบูชารัชกาลที่ 5 ก็จะใช้ดอกกุหลาบสีชมพูบูชา เพราะสีชมพูเป็นสีประจำวันพระราชสมภพ (วันอังคาร) เหตุที่ทราบว่าพระองค์ทรงโปรดดอกไม้ชนิดนี้คงมาจากพระราชหัตถเลขา (จดหมาย)ที่พระองค์ทรงเขียนถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดลครั้งเสดด็จประพาสยุโรป ได้ตรัสถึงความงดงามของดอกกุหลาบไว้หลายตอนนั่นเอง

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจด้านเศรษฐกิจ

หอรัษฎากรพิพัฒน์

1. การปรับปรุงระบบการคลัง แยกการคลังออกจากกรมท่า ทรงตั้ง หอรัษฎากรพิพัฒน์ ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2416 ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์เพื่อเป็น สำนักงานกลางเก็บผลประโยชน์ รายได้ภาษีอากรของแผ่นดินมารวมไว้ที่แห่งเดียว ต่อมาได้ยกฐานะหอรัษฎากรพิพัฒน์ ขึ้นเป็น กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อ พ.ศ. 2435

2. ตรากฎหมายกวดขันภาษีอากร โปรด ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสำหรับ หอรัษฎากรพิพัฒน์ ขึ้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2416 โดยวางหลักเกณฑ์การเรียกเก็บภาษีอากรให้ทันสมัยตามแบบสากล

3. การปรับปรุงระบบภาษีอากรแบบใหม่ พ.ศ. 2435 ทรงตั้งข้าหลวงคลังไปประจำทุกมณฑล เพื่อทำหน้าที่เก็บภาษีอากรจากราษฎรโดยตรง แล้วรวบรวมส่งไปยังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

4. ยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร เปลี่ยนให้เทศาภิบาลเก็บภาษีเองเหมือนกันหมดทุกมณฑล

5. จัดทำงบประมาณแผ่นดิน ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2439 ตั้ง พระคลังข้างที่ ขึ้นสำหรับจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สำหรับรายได้ภาษีอากร ของแผ่นดิน ให้พระคลังมหาสมบัติเป็นผู้ควบคุมดูแล

เงินในสมัยรัชกาลที่ 5

6. จัดระบบเงินตราใหม่ โดยยกเลิกระบบเงินพดด้วง หน่วยเงิน เฟื้อง ซีก เสี้ยว อัฐ โสลฬ ตำลึง ชั่ง โดยสร้างหน่วยเงินขึ้นใหม่ ให้ใช้ เหรียญบาท เหรียญสลึง เหรียญสตางค์ กำหนดให้ 100 สตางค์ เท่ากับ 1 บาท พร้อมทั้งผลิตเหรียญสตางค์ทำด้วยทองคำขาวมี 4 ราคา ได้แก่ 20 สตางค์ 10 สตางค์ 5 สตางค์และ 2 สตางค์ครึ่ง

7. ตราพระราชบัญญัติธนบัตร ร.ศ. 121 จัดพิมพ์ธนบัตรรุ่นแรก มีราคา 5 บาท 10 บาท 20 บาท 100 บาทและ 1000 บาท ต่อมาเพิ่มชนิด 1 บาท

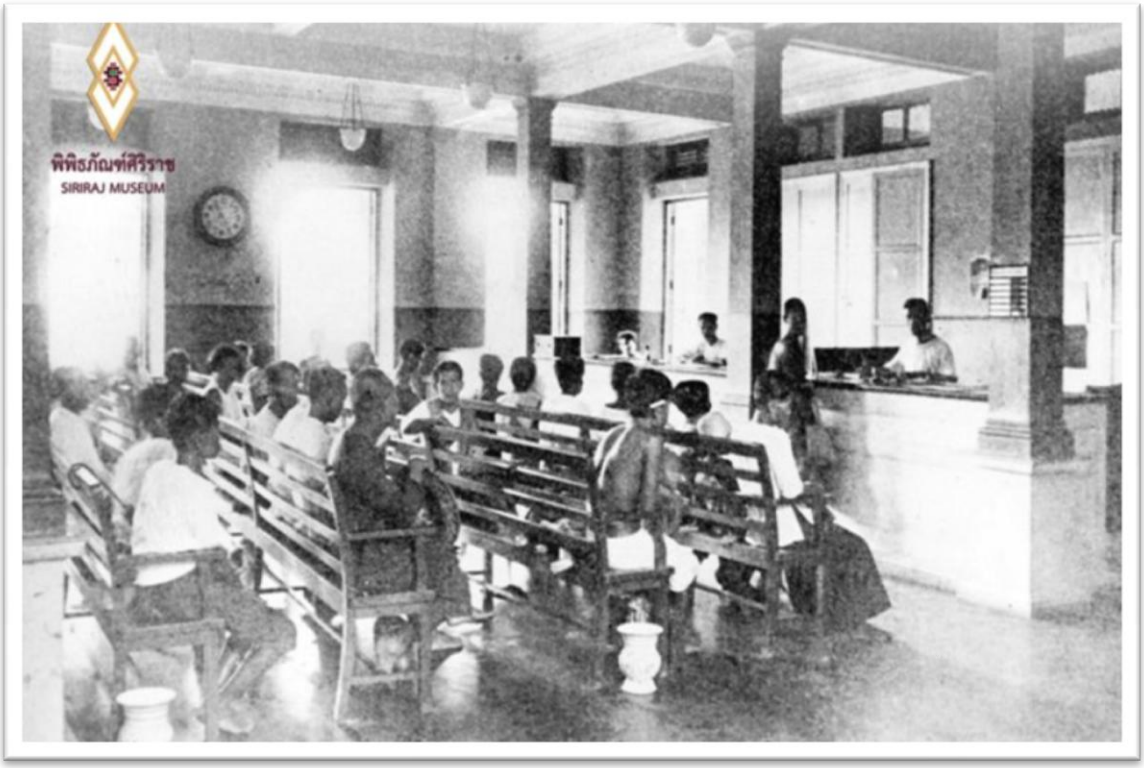
8. เปลี่ยนมาตราฐานเงินมาเป็นมาตราฐานทองคำ ร.ศ. 127 เมื่อ 11 พฤศจิกายน 2451 เพื่อรักษาอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราไทยให้สอดคล้องกับหลักสากลทั่วไป

แบงค์สยามกัมมาจล

9. กำเนิดธนาคารแห่งแรก เดิมเรียกว่า บุคคลัภย์ Book Clup แล้วขอพระราชทานพระบรารชานุญาตจดทะเบียนเป็นบริษัทให้ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อว่า บริษัท แบงค์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด เมื่อ พ.ศ. 2482

พระราชกรณียกิจด้านการสาธารณูปโภค

โรงพยาบาลศิริราช

กำเนิดโรงพยาบาลแห่งแรก ตั้งอยู่ บริเวณริมคลองบางกอกน้อย ฝั่งธนบุรี เดิมเรียก โรงพยาบาลวังหลัง ดำเนิน กิจการเมื่อ 26 เมษายน 2431 ต่อมาภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น โรงศิริราชพยาบาล แต่คนทั่วไปชอบเรียกกันว่า โรงพยาบาลศิริราช กำเนิดโรงเรียนแพทย์ ในโรงพยาบาลศิริราช เมื่อ 2432 เรียกว่า โรงเรียนแพทยากร ต่อมาเรียก ราชแพทยาลัย ภายหลังคือ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล ของมหาวิทยาลัยมหิดลในปัจจุบัน

กำเนิดการไฟฟ้า โดยมี จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เป็นผู้ริเริ่มจำหน่ายไฟฟ้าและขยายกิจการมาเป็น การไฟฟ้านครหลวงในปัจจุบัน

กำเนิดการประปา ในเดือนกรกฎาคม 2452 ได้โปรดให้เริ่มดำเนินการสร้างประปาขึ้น โดยเก็บกักน้ำที่คลองเชียงราก จังหวัดปทุมธานี แล้วขุดคลองประปาสำหรับส่งน้ำเข้ามาจนถึงคลองสามเสน พร้อมทั้งฝังท่อเอกและอุปกรณ์อื่น ๆ เพื่อให้ราษฎรมีน้ำสะอาดใช้

สภาอุณาโลมแดง

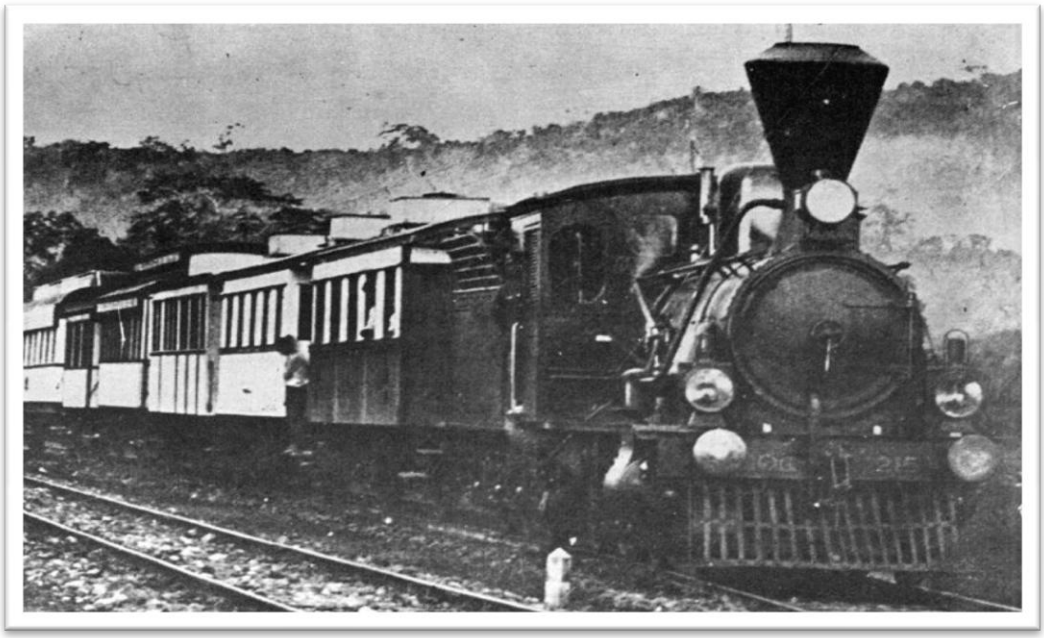
ตั้งสภาอุณาโลมแดง เนื่องจากกรณีพิพาทเรื่องพรมแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 มีทหารไทยบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงจัดตั้ง สภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยาม ขึ้น เพื่อจัดหาทุนซื้อยาและเครื่องเวชภัณฑ์ ส่งไปบรรเทาทุกข์ทหารที่บาทเจ็บในสงครามครั้งนี้ ต่อมาได้ขยายกิจการช่วยเหลือกว้างขวางออกไปถึงประชาชนทั่วไปและภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น สภากาชาดสยาม และเปลี่ยนเป็น สภากาชาดไทย ในปัจจุบัน

ตั้งกรมสุขาภิบาล ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2440 เพื่อดูแลรักษาความสะอาด กำจัดกลิ่นเหม็น ควบคุมโรคติดต่อต่าง ๆ ให้ราษฎรมีสุขภาพอาณามัยที่ดี แล้วขยายไปยังส่วนภูมิภาค โดยทดลองจัดการสุขาภิบาลหัวเมืองขึ้นเป็นครั้งแรก ที่ ตำบลท่าฉลอม จังหวัดสมุทรสาครเมื่อ พ.ศ. 2448 ครั้นกิจการสุขาภิบาลได้ผลดี เป็นที่น่าพอใจ ในปี พ.ศ. 2451 ได้จัดการสุขาภิบาลหัวเมืองขึ้นทั่วไปมีอยู่ 2 ประเภทคือ สุขาภิบาลเมือง และ สุขาภิบาลตำบล ต่อมาได้กลายเป็นเทศบาล

จัดตั้ง โอสถศาลารัฐบาล เพื่อเป็นสถานประกอบการและผลิตยาสามัญประจำบ้าน ส่งไปจำหน่ายแก่ราษฎร ชาวบ้านเรียกว่า ยาโอสถสภา ต่อมาเปลี่ยนมาเรียกว่า ยาตำราหลวง

พระราชกรณียกิจด้านการคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร

การคมนาคม ให้มีการขุดคลองหลายแห่ง เช่น คลองประเวศบุรีรมย์ คลองสำโรง คลองแสนแสบ คลองนครเนื่องเขต คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองเปรมประชากร และ คลองทวีวัฒนา ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองส่งน้ำประปา จากเชียงราก สู่สามเสน อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร ซึ่งคลองนี้ส่งน้ำจากแหล่งน้ำดิบเชียงราก ผ่านอำเภอสามโคก อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรีและอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี,อำเภอปากเกร็ด และ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี และ เขตสายไหม เขตบางเขน เขตดอนเมือง เขตหลักสี่ เขตจตุจักร เขตบางซื่อ เขตดุสิต เขตพญาไท และ เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร

กำเนิดการรถไฟ สร้างทางรถไฟหลวงสายแรก กรุงเทพฯ – อยุธยา เมื่อ 26 มีนาคม 2439และขยายกิจการไป ทั่วทุกภูมิภาคเริ่มกิจการรถรางในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2430

เริ่มกิจการไปรษณีย์ โปรดฯ ให้ตั้งกรมไปรษณีย์ เมื่อ 4 สิงหาคม 2426

เริ่มกิจการโทรเลข โทรเลขสายแรกคือกรุงเทพฯ – สมุทรปราการ เมื่อ พ.ศ. 2412 ต่อมาได้รวมกิจการไปรษณีย์โทรเลขเข้าด้วยกัน เรียกว่า กรมไปรษณีย์โทรเลข เริ่มกิจการโทรศัพท์ เมื่อปี พ.ศ. 24241

พระราชกรณียกิจด้านการเลิกทาส

พระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่ง ที่ทำให้พระองค์ทรงได้รับพระสมัญญาว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” ก็คือ “การเลิกทาส”สมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัตินั้น ประเทศไทยมีทาสเป็นจำนวนกว่าหนึ่งในสามของพลเมือง ของประเทศ เพราะเหตุว่าลูกทาสในเรือนเบี้ยได้มีสืบต่อกันเรื่อยมาไม่มีที่สิ้นสุด และเป็นทาสกันตลอดชีวิต พ่อแม่เป็นทาสแล้ว ลูกที่เกิดจากพ่อแม่ที่เป็นทาสก็ตกเป็นทาสอีกต่อ ๆ กันเรื่อยไป

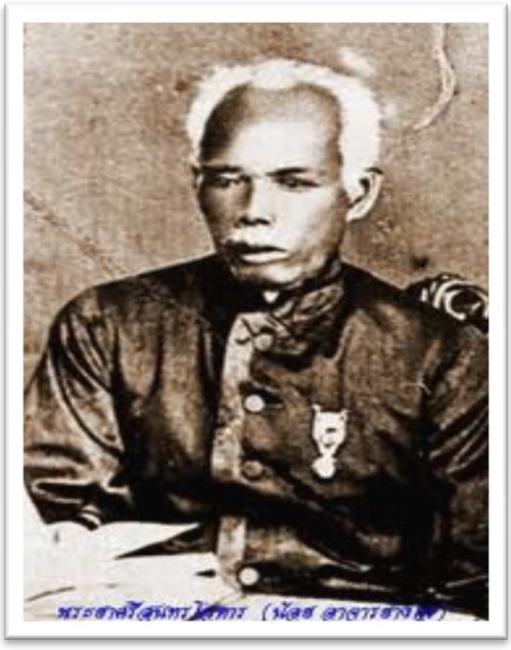
กฎหมายที่ใช้กันอยู่ในเวลานั้น ตีราคาลูกทาสในเรือนเบี้ย ชาย 14 ตำลึง หญิง 12 ตำลึง แล้วไม่มีการลด ต้องเป็นทาสไปจนกระทั่ง ชายอายุ 40 หญิงอายุ 30 จึงมีการลดบ้าง คำนวณการลดนี้ อายุทาสถึง 100 ปี ก็ยังมีค่าตัวอยู่ คือชาย 1 ตำลึง หญิง 3 บาท แปลว่า ผู้ที่เกิดในเรือนเบี้ย ถ้าไม่มีเงินมาไถ่ตัวเองแล้ว ก็ต้องเป็นทาสไปตลอดชีวิต

ในการนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ได้ตราพระราชบัญญัติขึ้น เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2417 ให้มีผลย้อนหลังไปถึงปีที่ พระองค์เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ จึงมีบัญญัติว่า ลูกทาสซึ่งเกิดเมื่อปีมะโรง พ.ศ.2411 ให้มีสิทธิได้ลดค่าตัวทุกปี โดยกำหนดว่า เมื่อแรกเกิด ชายมีค่าตัว 8 ตำลึง หญิงมีค่าตัว 7 ตำลึง เมื่อลดค่าตัวไปทุกปีแล้ว พอครบอายุ 21 ปีก็ให้ขาดจากความเป็นทาสทั้งชายและหญิง

เมื่อถึง พ.ศ. 2448 ก็ทรงออก “พระราชบัญญัติเลิกทาส ร.ศ. 124” ให้ลูกทาสทุกคนเป็นไทเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2448 ส่วนทาสประเภทอื่นที่มิใช่ทาสในเรือนเบี้ย ทรงให้ลดค่าตัวเดือนละ 4 บาท นับตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2448 เป็นต้นไป นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติป้องกันมิให้คนที่เป็นไทแล้วกลับไปเป็นทาสอีก และเมื่อทาสจะเปลี่ยนเจ้านายใหม่ ห้ามมิให้ขึ้นค่าตัว เป็นการยกเลิกระบบที่คนชั้นสูงตั้งขึ้น เพื่อกดขี่ราษฎรให้ทำงานรับใช้หรือส่งทรัพย์สินให้โดยไม่มีกำหนดว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจาริยางกูร)

ในรัชกาลนี้ได้โปรดให้ขยายการศึกษาขึ้นเป็นอันมากใน พ.ศ.2414 ได้โปรดให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง แล้วมีหมายประกาศชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการให้ส่งบุตรหลานเข้าเรียน โรงเรียนภาษาไทยนี้ โปรดให้**พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจาริยางกูร) เป็นอาจารย์ใหญ่** ต่อมาตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง ให้นายยอร์ช แปตเตอร์สัน เป็นอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนทั้งสองนี้ขึ้นอยู่ในกรมทหารมหาดเล็ก

โรงเรียนวัดมหรรณพาราม

ต่อมาโปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นและจัดตั้งขึ้นตามวัดต่างๆ ตามประเพณีนิยมของราษฎร โรงเรียนหลวงนี้ได้จัดตั้งขึ้นที่ “วัดมหรรณพาราม” เป็นแห่งแรก แล้วจึงแพร่หลายออกไปตามหัวเมืองทั่ว ๆ ไป โปรดให้ตั้งกรมศึกษาธิการ ขึ้นในปี พ.ศ.2428 และจัดให้มีการสอบไล่ครั้งแรกใน พ.ศ.2431

ต่อมาในปี พ.ศ.2433 ได้มีการปฏิวัติแบบเรียน โดยให้เลิกสอนตามแบบเรียน 6 กลุ่ม **มีมูลบทบรรพกิจ** เป็นต้น ของพระยาศรีสุนทรโวหาร มาใช้แบบเรียนเร็วของกรมพระยาดำรงราชานุภาพแทน ในที่สุดได้โปรดให้จัดตั้งกระทรวงธรรมการขึ้น จัดการศึกษาและการศาสนาขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2435 การศึกษาก็เจริญก้าวหน้าสืบมาโดยลำดับ

ศาลากระทรวงยุติธรรม

ศาลาการกระทรวงยุติธรรม เมื่อแรกสร้างในสมัยพระบาทสมเด็จจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อ พ.ศ. 2438 เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการยุติธรรมอย่างแท้จริง และนับเป็นการแยกอำนาจตุลาการออกจากฝ่ายบริหารเป็นครั้งแรก

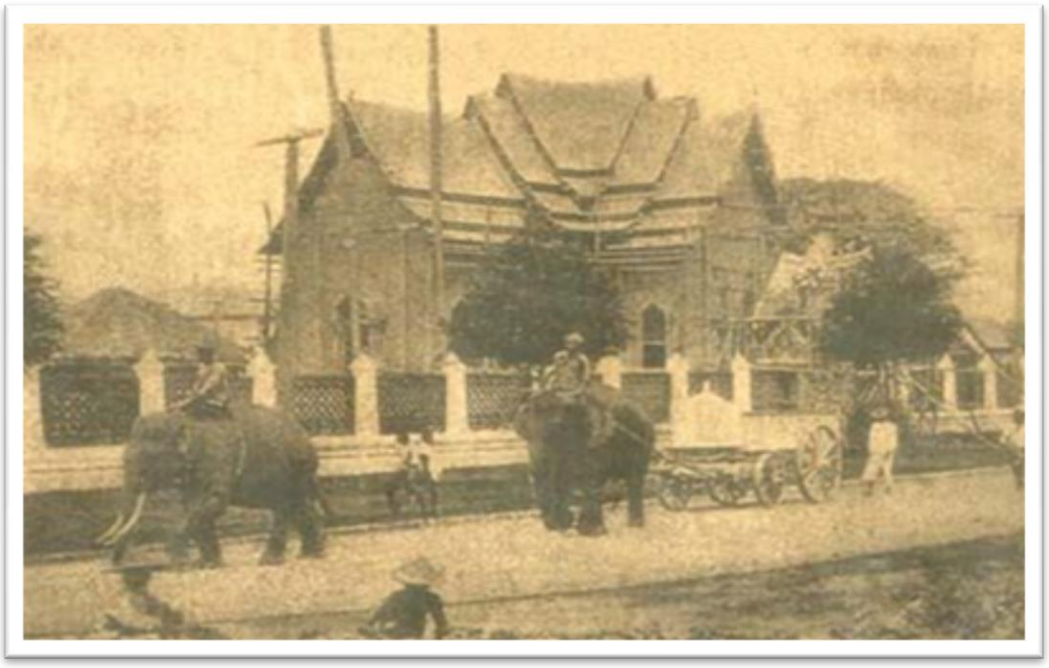
พระราชกรณียกิจด้านการศาสนาการศาสนา
วัดประจำรัชกาลที่ 5 วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พ.ศ.2412 รัชกาลที่ 5 โปรดให้สร้างวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ขึ้นเพื่อเป็นวัดประจำรัชกาลของพระองค์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร วรวิหาร ความสำคัญของวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามแห่งนี้คือเป็น วัดประจำรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 7 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งถือว่าเป็นวัดแห่งเดียวของกรุงรัตนโกสินทร์ ที่เป็นวัดประจำรัชกาลของพระมหากษัตริย์ถึง 2 พระองค์ เหนืออื่นใด วัดแห่งนี้ยังเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช องค์พระประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทย 2 พระองค์คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า(หม่อมเจ้าภุชงค์ ชมพูนุท สิริวฑฒโน) และ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธฯนับเป็นพระอารามหลวงสุดท้าย ที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างตามโบราณราชประเพณีที่มีการสร้างวัดประจำรัชกาลเมื่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2413 ได้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดโสมนัสวรวิหารมาจำพรรษา พร้อมกับอัญเชิญพระพุทธนิรันตรายมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง

ทรงบูรณะวัดเบญจมบพิตร

วัดเบญจมบพิตรขณะก่อสร้าง

วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังวัดเบญจมบพิตร ในการนี้มีพระบรมราชโองการประกาศพระบรมราชูทิศถวายที่ดินให้เป็นเขตวิสุงคามสีมาของวัด พร้อมทั้งพระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดเบญจมบพิตร อันหมายถึง วัดของพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 5 และเพื่อแสดงลำดับรัชกาลในมหาจักรีบรมราชวงศ์ ต่อมา พระองค์ได้ถวายที่ดินซึ่งพระองค์ขนานนามว่า ดุสิตวนาราม ให้เป็นที่วิสุงคามสีมาเพิ่มเติมแก่วัดเบญจมบพิตร และโปรดฯ ให้เรียกนามรวมกันว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ทรงปฏิสังขรณ์วัดเบญจมบพิตร แล้วจำลองพระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลกมาประดิษฐานไว้ในวัดนี้ ทรงปฏิสังขรณ์วัดหลายวัด สร้างพระอารามหลายพระอาราม เช่น วัดราชบพิตร วัดเทพศิรินทราวาส วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ (บางปะอิน) เป็นต้น ทั้งยังทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกโดยแท้จริงในด้านพระพุทธศาสนานั้น

นอกจากจะทรงบรรพชาเป็นสามเณรและทรงอุปสมบทด้วยแล้ว ยังให้ความอุปถัมภ์สงฆ์ 2 นิกาย ดังเช่น สมเด็จพระราชบิดา ในปี พ.ศ.2445 ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ เป็นการวางระเบียบสงฆ์มณฑล ให้เป็นระเบียบทั่วราชอาณาจักร ให้กระทรวงธรรมการมีหน้าที่ควบคุมการศาสนา ทรงอาราธนาพระราชาคณะ ให้สังคายนาพระไตรปิฎก แล้วพิมพ์เป็นอักษรไทยชุดละ 39 เล่ม จำนวน 1,000 ชุด แจกไปตามพระอาราม ต่าง ๆ ถึงต่างประเทศด้วย ใน พ.ศ.2442

ส่วนศาสนาอื่น ก็ทรงให้ความอุปถัมภ์ตามสมควร เช่น สละพระราชทรัพย์สร้างสุเหร่าแขก พระราชทานเงินแก่คณะมิชชันนารี และพระราชทานที่ดินให้สร้างโบสถ์ที่ริมถนนสาธร

พระราชกรณียกิจด้านการศาล

การดำเนินการพิจารณาคดีในศาลเปลี่ยนจากจารีตนครบาลเป็นพิจารณาหลักฐานพยาน

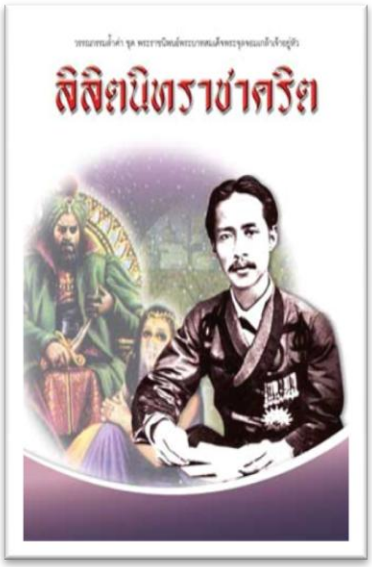
แต่เดิมมากรมต่าง ๆ ต่างมีศาลของตนเองสำหรับพิจารณาคดี ที่คนในกรมของตนเกิดกรณีพิพาทกันขึ้น แต่ศาลนี้ก็เป็นไปอย่างยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ ใน พ.ศ.2434 จึงได้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เพื่อรวบรวมศาลต่าง ๆ ให้มาขึ้นอยู่ในกระทรวงเดียวกัน นอกจากนั้นในการพิจารณาสอบสวนคดี ก็ใช้วิธีจารีตนครบาล คือ ทำทารุณต่อผู้ต้องหา เพื่อให้รับสารภาพ เช่น บีบขมับ ตอกเล็บ เฆี่ยนหลัง และทรมานแบบอื่น ๆ เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้ต้องหาทนไม่ไหว ก็จำต้องสารภาพ จึงได้ตราพระราชบัญญัติขึ้น ใช้วิธีพิจารณาหลักฐานจากพยานบุคคลหรือเอกสาร ส่วนการสอบสวนแบบจารีตนครบาลนั้นให้ยกเลิก

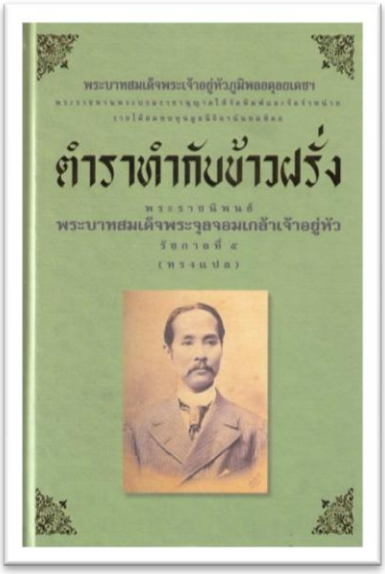
ได้จัดตั้งศาลโปริสภาขึ้นเมื่อ พ.ศ.2435 ต่อมาได้จัดตั้งศาลมณฑลขึ้น โดยตั้งที่มณฑลอยุธยาเป็นมณฑลแรก และขยายต่อไปครบทุกมณฑล26 มีนาคม 2439

พระราชกรณียกิจด้านวรรณคดี

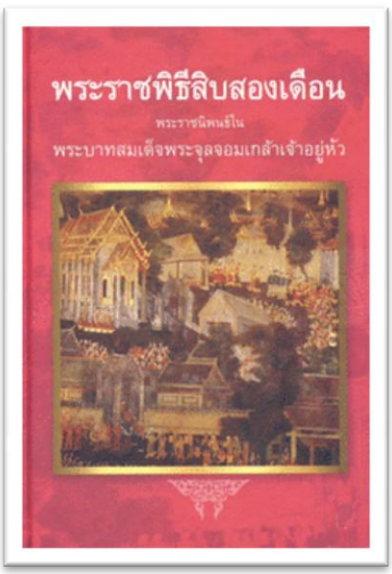

ในด้านวรรณคดีนั้น ในรัชกาลนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมราวกับปฏิวัติ คือ ประชาชนหันมานิยมการประพันธ์แบบร้อยแก้ว ส่วนคำประพันธ์แบบโคลงฉันท์กาพย์กลอนนั้น เสื่อมความนิยมลงไป หนังสือต่าง ๆ ก็ได้รับการเผยแพร่ยิ่งกว่าสมัยก่อน เพราะเนื่องจากมีโรงพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่ง ๆ ได้จำนวนมาก ไม่ต้องคัดลอกเหมือนสมัยก่อน ๆ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ทรงเป็นนักประพันธ์ ซึ่งมีความชำนาญทั้งทางร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น ไกลบ้าน เงาะป่า นิทราชาคริต กาพย์เห่เรือ คำเจรจาละครเรื่องอิเหนา ตำราทำกับข้าวฝรั่ง พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี โคลงบรรยายภาพรามเกียรติ์ โคลงสุภาษิตนฤทุมนาการ พระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นต้น พระราชนิพนธ์เล่มหลังนี้ ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่า เป็นยอดความเรียงประเภทคำอธิบาย

พระราชกรณียกิจด้านการป้องกันภัยคุกคามจากตะวันตก

เจ้านายและเชื้อพระวงศ์ ใน สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2411 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศถูกดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกแบบยุโรปหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงใน พ.ศ. 2398 สยามต้องเข้าไปอยู่ในระเบียบโลกแบบใหม่ที่มียุโรปเป็นศูนย์กลาง ความศิวิไลซ์หรืออารยธรรมกลายเป็นเป้าหมายที่ต้องบรรลุให้ได้ ขณะเดียวกัน สภาวะกึ่งอาณานิคมโดยเฉพาะจากการสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตก็กำลังจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในอีกไม่กี่ทศวรรษให้หลัง รวมถึงจะมีปัญหาพิพาทและถูกแทรกแซงจากมหาอำนาจด้วยที่สำคัญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงการคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตกที่มีต่อประเทศในแถบเอเชีย โดยมักอ้างความชอบธรรมในการเข้ายึดครองดินแดนแถบนี้ว่าเป็นการทำให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้าอันเป็น "ภาระของคนขาว" ทำให้ต้องทรงปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัย โดยพระราชกรณียกิจดังกล่าวเริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2416

ประการแรก ในปี พ.ศ. 2417 ทรงตั้งสภาที่ปรึกษาขึ้นมาสองสภา ได้แก่ สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (เคาน์ซิลออฟสเตต) และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ (ปรีวีเคาน์ซิล) สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินนี้เป็นกลไกในการบริหารและการออกกฎหมายที่จะนำไปสู่การสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเวลาต่อมา สมาชิกของสภานี้ถูกกำหนดให้มีสถานะเป็นรองจากเสนาบดี และทรงตั้งขุนนางระดับพระยา 12 นายเป็น "เคาน์ซิลลอร์" มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนพระบรมราโชบายที่จะปฏิรูประบบการคลังของประเทศด้วยการรวมศูนย์การบริหารรายได้และรายจ่ายของรัฐทั้งให้มีอำนาจขัดขวางหรือคัดค้านพระราชดำริได้ และทรงตั้งพระราชวงศานุวงศ์ 13 พระองค์ และขุนนางอีก 36 นาย ช่วยถวายความคิดเห็นหรือเป็นกรรมการดำเนินการต่างๆ รวมถึงการปฏิรูประบบกำลังคนด้วยการยกเลิกทาสอย่างช้าๆ ซึ่งการปฏิรูปนำไปสู่การลดอำนาจของกลุ่มอนุรักษนิยมลงนั้นได้นำมาซึ่งแรงต่อต้านอย่างหนัก ๆ แต่สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ขุนนางตระกูลบุนนาค และกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ เห็นว่าสภาที่ปรึกษามีความพยายามดึงพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องทรง

ประนีประนอมด้วยการอนุญาตให้สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง_บุนนาค) มีอำนาจจัดเก็บภาษีฝิ่นต่อไปได้ตามเดิม

ต่อมาเกิดปัญหาใหญ่ที่สุดที่ตามมาหลังความพยายามปฏิรูประยะแรก ซึ่งเรียกว่า**วิกฤตการณ์วังหน้า** กล่าวคือนอกจากเกือบจะเกิดการปะทะกันด้วยกำลังระหว่างฝ่ายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับฝ่ายกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญแล้ว ยังนำไปสู่การดึงมหาอำนาจอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสให้เข้ามาแทรกแซงปัญหาด้วย ขณะเดียวกัน ฝ่ายสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งไม่พอใจบทบาทของสภาที่ตั้งขึ้นก็พยายามดึงดุลอำนาจให้มาอยู่กับตนเองมากขึ้นด้วย หลังวิกฤตการณ์คลี่คลายลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องทรงดำเนินการปฏิรูปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และบทบาทของสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินก็ลดลง

พระองค์เจ้าปฤษฎางค์

พ.ศ. 2427 ทรงปรึกษากับพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ อัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ ซึ่งพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ พร้อมเจ้านายและข้าราชการ 11 นาย ได้กราบทูลเสนอให้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระองค์ทรงเห็นว่ายังไม่พร้อม แต่ก็โปรดให้ทรงศึกษารูปแบบการปกครองแบบประเทศตะวันตก และ พ.ศ. 2431 ทรงเริ่มทดลองแบ่งงานการปกครองออกเป็น 12 กรม (เทียบเท่ากระทรวง)

พ.ศ. 2431 ทรงตั้ง "เสนาบดีสภา" หรือ "ลูกขุน ณ ศาลา" ขึ้นเป็นฝ่ายบริหาร ต่อมา ใน พ.ศ. 2435 ได้ตั้งองคมนตรีสภา เดิมเรียกสภาที่ปรึกษาในพระองค์ เพื่อวินิจฉัยและทำงานให้สำเร็จ และรัฐมนตรีสภา หรือ "ลูกขุน ณ ศาลาหลวง" ขึ้นเพื่อปรึกษาราชการแผ่นดินที่เกี่ยวกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังทรงจัดให้มี "การชุมนุมเสนาบดี" อันเป็นการประชุมปรึกษาราชการที่มุขกระสัน พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา

รัฐมนตรีสภาเปิดประชุมครั้งแรกเพื่อทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2438 สมาชิกชุดแรกประกอบด้วยเจ้านายและขุนนางรวม 42 พระองค์/คน มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา (พระยศขณะนั้น) เป็นสภานายก และพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์(ม.ร.ว.หลาน กุญชร) เป็นอุปนายก [10] ต่อมามีการแต่งตั้งเพิ่มเติมขึ้นอีก โดยตลอดจนถึง พ.ศ. 2440 สภานี้ได้พิจารณากฎหมายไปทั้งสิ้น 12 ฉบับ แต่นับจาก พ.ศ. 2441 การประชุมก็เริ่มขาดไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้มีการพิจารณาว่าจะเลิกสภานี้หรือไม่ นำไปสู่การแก้ไขระเบียบการประชุมใหม่ให้สอดคล้องกับภาระของบรรดารัฐมนตรีที่ต้องทำการในหน้าที่อื่นๆ พร้อมกันไปด้วย ภายหลังงานพิจารณากฎหมายได้ถูกโอนไปขึ้นกับที่ประชุมเสนาบดี งานของรัฐมนตรีสภาจึงสิ้นสุดลง เท่ากับถูกยกเลิกไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ดี รัฐมนตรีสภาที่ตั้งขึ้นมาคงอยู่ในพระราชดำริที่จะให้เป็นสถาบันที่มีความต่อเนื่องมากกว่าจะเป็นสถาบันชั่วคราว ดังปรากฏว่าใน “ร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 1 ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยาม” กำหนดให้สภานี้เป็นหนึ่งในราชูปสดมภ์หรือเสาหลักค้ำจุนกษัตริย์และให้ทำหน้าที่ร่วมกับสภาอื่นๆ

กระทรวงกลาโหม

เดิมเสนาบดีมีฐานะต่าง ๆ กัน แบ่งเป็น 3 คือ เสนาบดีมหาดไทยกับกลาโหมมีฐานะเป็นอัครมหาเสนาบดี เสนาบดีนครบาล พระคลังและเกษตราธิการ มีฐานะเป็นจตุสดมภ์ เสนาบดีการต่างประเทศ ยุติธรรม ธรรมการและโยธาธิการ เรียกกันว่า เสนาบดีตำแหน่งใหม่ ครั้นเมื่อมีประกาศ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2435 จึงเรียกเสนาบดีเหมือนกันหมด ไม่เรียกอัครเสนาบดีและจตุสดมภ์อีกต่อไป

. กระทรวงมหาดไทย

กระทรวงซึ่งมีอยู่ในตอนแรก ๆ เริ่มนั้นมีเพียง 6 กระทรวง คือ

1. กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ
2. กระทรวงกลาโหม มีหน้าที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ และการทหารบก ทหารเรือ
3. กระทรวงนครบาล มีหน้าที่บังคับบัญชาการรักษาพระนคร คือปกครองมณฑลกรุงเทพ ฯ
4. กระทรวงวัง มีหน้าที่บังคับบัญชาการในพระบรมมหาราชวัง
5. กระทรวงการคลัง มีหน้าที่จัดการอันเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ และการพระคลัง
6. กระทรวงเกษตราธิการ มีหน้าที่จัดการไร่นา

เพื่อให้เหมาะสมกับสมัย จึงได้เปลี่ยนแปลงหน้าที่ของกระทรวงบางกระทรวง และเพิ่มอีก 4 กระทรวง รวมเป็น 10 กระทรวง คือ

1. กระทรวงการต่างประเทศ แบ่งหน้าที่มาจากกระทรวงการคลังเก่า มีหน้าที่ตั้งราชทูตไปประจำสำนักต่างประเทศ เนื่องจากเวลานั้นชาวยุโรปได้ตั้งกงสุลเข้ามาประจำอยู่ในกรุงเทพ ฯ บ้างแล้ว สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ เป็นเสนาบดีกระทรวงนี้เป็นพระองค์แรก และใช้พระราชวังสราญรมย์เป็นสำนักงาน เริ่มระเบียบร่างเขียนและเก็บจดหมายราชการ ตลอดจนมีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยมาทำงานตามเวลา ซึ่งนับเป็นแบบแผนให้กระทรวงอื่น ๆ ทำตามต่อมา
2. กระทรวงยุติธรรมแต่ก่อนการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ได้รวมอยู่ในกรมเดียวกัน และไม่ได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน เป็นเหตุให้วิธีพิจารณาพิพากษาไม่เหมือนกัน ต่างกระทรวงต่างตัดสิน จึงโปรด ฯ ให้รวมผู้พิพากษา ตั้งเป็นกระทรวงยุติธรรมขึ้น

3. กระทรวงโยธาธิการรวบรวมการโยธาจากกระทรวงต่าง ๆ มาไว้ที่เดียวกัน และให้กรมไปรษณีย์โทรเลข และกรมรถไฟรวมอยู่ในกระทรวงนี้ด้วย

4. กระทรวงธรรมการแยกกรมธรรมการและสังฆการีจากกระทรวงมหาดไทย เอามารวมกับกรมศึกษาธิการ ตั้งขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการมีหน้าที่ตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ฝึกหัดบุคคลให้เป็นครู สอนวิชาตามวิธีของชาวยุโรป เรียบเรียงตำราเรียน และตั้งโรงเรียนขึ้นทั่วราชอาณาจักร

กระทรวงยุติธรรม

ด้วยความพอพระทัยในผลการดำเนินงานของกรมทั้งสิบสองที่ได้ทรงตั้งไว้เมื่อ พ.ศ. 2431 แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงประกาศตั้งกระทรวงขึ้นอย่างเป็นทางการจำนวน 12 กระทรวง เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 อันประกอบด้วย

1. กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบงานที่เดิมเป็นของสมุหนายก ดูแลกิจการพลเรือนทั้งหมดและบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือและชายทะเลตะวันออก
2. กระทรวงนครบาล รับผิดชอบกิจการในพระนคร
3. กระทรวงโยธาธิการ รับผิดชอบการก่อสร้าง
4. กระทรวงธรรมการ ดูแลการศาสนาและการศึกษา
5. กระทรวงเกษตรพานิชการ รับผิดชอบงานที่ในปัจจุบันเป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงพาณิชย์
6. กระทรวงยุติธรรม ดูแลเรื่องตุลาการ
7. กระทรวงมรุธาธร ดูแลเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์
8. กระทรวงยุทธนาธิการ รับผิดชอบปฏิบัติการการทหารสมัยใหม่ตามแบบยุโรป
9. กระทรวงพระคลังสมบัติ รับผิดชอบงานที่ในปัจจุบันเป็นของกระทรวงการคลัง
10. กระทรวงการต่างประเทศ (กรมท่า) รับผิดชอบการต่างประเทศ
11. กระทรวงกลาโหม รับผิดชอบกิจการทหาร และบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายใต้
12. กระทรวงวัง รับผิดชอบกิจการพระมหากษัตริย์

การเสียดินแดนของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์

การเสียดินแดนให้กับชาติตะวันตก

การคุกคามของนักล่าอาณานิคมตะวันตก เริ่มต้นขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่มาในรูปของการติดต่อค้าขาย การเผยแผ่ศาสนา การคุกคามเริ่มชัดเจนจริงจังและรุนแรงขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะเมื่อสองประเทศมหาอำนาจ คือ อังกฤษและฝรั่งเศสเข้ายึดครองประเทศเพื่อนบ้าน คืออังกฤษยึดได้พม่ามลายู ฝรั่งเศสยึดได้ญวนและกำลังขยายขอบเขตมาสู่เขมรและลาว ซึ่งเป็นประเทศราชของสยาม ฝรั่งเศสมีทีท่าคุกคามสยามอย่างหนักและเปิดเผยเพื่อจะได้ครอบครองเขมรและลาว โดยไม่ฟังเหตุผลหรือข้ออ้างใดๆ มุ่งแต่จะใช้เล่ห์กลและอำนาจเข้ายึดครอง

ไทยเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศส

เสียดินแดนครั้งแรก ใน พ.ศ. 2410 ไทยต้องเสียเขมรส่วนนอก เพราะหลังจากฝรั่งเศสยึดดินแดนบางส่วนของญวนได้ก็ใช้ดินแดนนี้เป็นที่มั่นขยายอิทธิพลเข้าไปในเขมร ซึ่งขณะนั้นเป็นประเทศราชของไทย โดยอ้างว่าตนเป็นผู้สืบสิทธิญวนเหนือเขมร เพราะฝรั่งเศสอ้างว่าเขมรเคยเป็นประเทศราชของญวนมาก่อน เมื่อฝรั่งเศสได้ญวนฝรั่งเศสจึงต้องมีสิทธิปกครองเขมรด้วย

เสียดินแดนครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2431 ต้องทรงยอมเสียแคว้นสิบสองจุไทให้ฝรั่งเศส เพราะเมื่อฝรั่งเศสยึดญวนได้หมด ญวนอ้างว่าดินแดนแคว้นสิบสองจุไทและหัวพันห้าทั้งหกเคยเป็นของตนมาก่อน ฝรั่งเศสจึงถือเป็นข้ออ้างเข้ายึดแคว้นสิบสองจุไท ทั้งที่ขณะนั้นแคว้นสิบสองจุไทเป็นหัวเมืองของลาว และลาวก็เป็นประเทศราชของไทยฝรั่งเศสก็ไม่ให้ความสนใจ ไทยจึงต้องเสียแคว้นสิบสองจุไท หัวพันห้าทั้งหก เมืองพวน แคว้นหลวงพระบาง แคว้นเวียงจันทน์ คำม่วน และแคว้นจำปาศักดิ์ฝั่งตะวันออก (หัวเมืองลาวทั้งหมด) โดยยึดเอาดินแดนสิบสองจุไทย และได้อ้างว่าดินแดนหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และนครจำปาศักดิ์เคยเป็นประเทศราชของญวนและเขมรมาก่อน จึงบีบบังคับเอาดินแดนเพิ่มอีก เนื้อที่ประมาณ 321,000 ตารางกิโลเมตร

ต่อมาฝรั่งเศสพยายามเกลี้ยกล่อมและผูกมิตรกับชาวลาวทุกชั้นด้วยกลวิธีต่างๆ ให้ชาวลาวยอมรับอำนาจการปกครองของฝรั่งเศส และเมื่อสยามพยายามที่จะปกป้องอาณาเขตของตน ฝรั่งเศสก็กล่าวหาว่าการกระทำของสยาม เป็นการเตรียมที่จะทำสงครามกับฝรั่งเศส การคุกคามของฝรั่งเศสเริ่มรุนแรงขึ้น ยิ่งเมื่อฝรั่งเศสคาดว่าลาวเต็มใจที่จะอยู่ในปกครองของตน ฝรั่งเศสก็ยิ่งคุกคามสยามหนักขึ้น แม้สยามจะเสนอให้มีการเจรจาเรื่องเขตแดนให้ชัดเจนเรียบร้อยก่อน แต่ฝรั่งเศสก็หลีกเลี่ยงบ่ายเบี่ยงมาโดยตลอด

ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสจึงอยู่ในภาวะตึงเครียด มีการปะทะกันประปรายตามลำน้ำโขง และยิ่งตึงเครียดขึ้นเมื่อฝรั่งเศสส่งกำลังทหารญวนและเขมรคืบคลานเข้ายึดดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ซึ่งก็คือหัวเมืองลาวทั้งหมด สยามพยายามต่อสู้กับฝรั่งเศสด้วยวิธีสันติ เช่น ขอให้มีการเจรจาปักปันเขตแดนซึ่งขณะนั้นยังไม่เรียบร้อยตามมาตรฐานของอารยประเทศ เป็นการใช้วิธีทางการทูตนำการทหารซึ่งเป็นวิถีทางของประเทศที่เป็นอารยะ แต่ฝรั่งเศสก็ไม่ยอม คงบ่ายเบี่ยงไม่ยอมเจรจาด้วย และส่งทหารญวนเขมรเข้ายึดหัวเมืองลาว

เรือปืนโกแมตของฝรั่งเศส

เสียดินแดนครั้งที่ 3 ใน พ.ศ. 2436 ฝรั่งเศสยกกองทหารจากพนมเปญขึ้นมาทางแม่น้ำโขงแล้วรุกเข้ามา ในเขตฝั่งซ้ายของแม่น้ำ ปักธงชาติฝรั่งเศสขึ้น ที่ทุ่งเชียงคำเมืองคำม่วนคนไทยชักธงลงมาฉีกทิ้งเสีย ฝรั่งเศสจับตัวพระยอดเมืองขวางเจ้าเมืองคำม่วน และในขณะที่กองทัพสยามยกไปช่วยพระยอดเมืองขวาง ปรากฏว่า นาย โกรสกูแรง (Grosgurin) นายทหารฝรั่งเศสเกิดเสียชีวิตลง ฝรั่งเศสกล่าวหาว่านายโกรสกูแรงถูกฆาตกรรมและเรียกร้องให้ไทยลงโทษพระยอดเมืองขวางทั้งทูตฝรั่งเศสยื่นบันทึกถึงรัฐบาลไทยว่า เมื่อเกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้น ทำให้เหตุการณ์ทวีความตึงเครียดและคับขันขึ้น ในขณะเดียวกันทั้งกระทรวงอาณานิคม สื่อสารมวลชน และวงการศาสนาต่างสนับสนุนรัฐบาลฝรั่งเศสให้ใช้มาตรการรุนแรงกับไทย

13 กรกฎาคม พ.ศ. 2463 ฝรั่งเศสส่งเรือรบ 2 ลำ พร้อมเรือนำร่อง ซึ่งเรือรง 2 ลำชื่อเรือปืนแองกองสตอง (Inconstant) และเรือโกแมต (Comete) ทางป้อมพระจุลจอมเกล้าได้ยิงเตือนส่งสัญญาณถาม เรือรบฝรั่งเศสไม่ตอบ และเรือรบฝรั่งเศสก็มิได้หยุดยั้ง เวลานั้นพระยาชลยุทธโยธิน (อังเดร ดู เปลซิส เดอ ริเชอลิเออ Andre du Plesis de Ri- chelieu ชาวเดนมาร์ก) เป็นผู้บัญชาการทหารเรือไทยอยู่ที่นั่นด้วย ทางป้อมจึงยิงปืนยับยั้ง เกิดการยิงโต้ตอบกันขึ้น เรือนำร่องฝรั่งเศสถูกปืนเกยตื้น และเรือรบฝรั่งเศสยิงถูกเรือ "มกุฎราชกุมาร" ของไทยเสียหาย ครั้งนั้น มีทหารบาดเจ็บ และเสียชีวิต นาย ออกุสต์ ปาวี ยื่นคำขาดต่อรัฐบาลหลายข้อให้ตอบภายใน 48 ชั่วโมง รัฐบาลไทยโดยสมเด็จกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ เป็นผู้แทนตอบไปว่า ข้ออื่นๆ เช่น ให้ไทยชดใช้ค่าเสียหายนั้น ไทยตกลง แต่ข้อที่ว่า ให้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสนั้น ฝรั่งเศสไม่มีหลักฐาน หรืออำนาจอันชอบธรรมอันใด ปาวีถือว่าไทยปฏิเสธจึงนั่งเรือรบออกปากน้ำไป แล้วประกาศปิดอ่าวไทย ตั้งแต่วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 การปิดอ่าว ทำให้กระทบกระเทือนถึงเรือชาติอื่นๆ ด้วย และอังกฤษก็สงวนท่าที ไม่แสดงว่า จะช่วยเหลือไทยอย่างใด ไทยเกรงชาติอื่นจะเข้าแทรกแซงจึงต้องยอมฝรั่งเศส ฝรั่งเศสเลิกปิดอ่าววันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2436 และตกลงทำสัญญากัน เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 โดย ให้ไทยเพิกถอนสิทธิเหนือดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมด ให้จัดการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ยิงเรือปืนฝรั่งเศส พร้อมกับชดใช้ค่าเสียหายให้ฝรั่งเศสเป็นเงิน 2 ล้านฟรังก์ และยังมีข้อกำชับทิ้งท้ายว่า *“—ถ้าถูกโจมตี จะทำลายกองทัพเรือไทย ตลอดจนป้อมปราการ—”* ไทยเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสครั้งนี้ ประมาณ 140,000 ตารางกิโลเมตร ทั้งได้กำหนดให้ไทยต้องถอนทัพจากฝั่งแม่น้ำโขงออกให้หมดและไม่สร้างสถานที่สำหรับการทหาร ในระยะ 25 กิโลเมตร

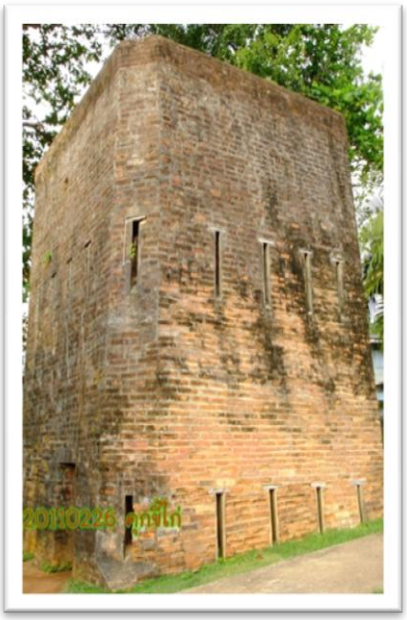

อาคารกองรักษาการณ์ทหารฝรั่งเศส

อาคารกองบัญชาการทหารฝรั่งเศส.

และยึดเอาจังหวัดจันทบุรีกับจังหวัดตราดไว้ เพื่อบังคับให้ไทยทำตาม และะฝรั่งเศสได้ยึดเอาจันทบุรีกับตราด ไว้ต่ออีก นานถึง 11 ปี (พ.ศ. 2436- พ.ศ. 2447)

คุกขี้ไก่

ตึกแดง

เหตุที่ฝรั่งเศสต้องการยึดเมืองจันทบุรีเพราะ ในมุมมองของฝรั่งเศสมองเห็นถึงความสำคัญของเมืองจันทบุรี ในทางการเมืองจันทบุรีเป็นเสมือนเมืองหน้าด่านในการติดต่อกับดินแดนเขมรซึ่งเป็นดินแดนที่ฝรั่งเศสหวังที่จะเข้าไปครอบครอง เป็นที่ที่เหมาะสมในการตั้งมั่นกำลังพล มีพืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์เพียงพอที่จะเลี้ยงกองทหาร อีกทั้งฝรั่งเศสได้สร้างป้อมปราการและสิ่งก่อสร้างในรูปแบบของศูนย์บัญชาการไว้เรียบร้อยแล้ว อีกทั้งจันทบุรียังเป็นเส้นทางกึ่งกลางระหว่างกรุงเทพกับไซ่ง่อน หากฝรั่งเศสคาดหวังจะเข้ายึดครองดินแดนอินโดจีนการยึดเมืองจันทบุรีได้นั้นจะช่วยทำให้การควบคุมเมืองต่างๆ หรือการปกครองของฝรั่งเศสในอินโดจีนทำได้สะดวกมากขึ้น ที่จันทบุรียังมีสิ่งก่อสร้างเหลือคงอยู่ที่ฝรั่งเศสสร้างไว้ อาทิ อาคารกองรักษาการณ์ทหารฝรั่งเศส อาคารกองบัญชาการทหารฝรั่งเศส คุกขี้ไก่ ตึกแดง

การเสียดินแดนครั้งนี้นับเป็นความทุกข์โทมนัสอย่างใหญ่หลวงในพระองค์ ดินแดนในครอบครองที่ทรงต้องยอมเสียให้แก่ชาติตะวันตก ดังข้อความในพระราชหัตถเลขาที่ว่า “—เป็นการจำเป็นที่เราต้องละวางเขตรแดน อันเราได้ปกปักรักษามาแล้วช้านานนับด้วยร้อยปีเสียเป็นอันมาก โดยผู้ที่ต้องการไม่มีข้อใดจะยกขึ้นกล่าวทวงถามเอาโดยดี นอกจากใช้อำนาจได้—” ที่ทรงมีถึงพระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช พระราชโอรสซึ่งทรงกำลังศึกษาวิชาการทหารบกอยู่ ณ ประเทศเดนมาร์ก เป็นพระราชปรารภถึงความทุกข์ในพระราชหฤทัยที่เกิดจากการคุกคามของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจนักล่าอาณานิคมตะวันตก ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือการล่าเมืองขึ้น และเวลานั้นประเทศเพื่อนบ้านมี ลาว เขมร ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสแล้ว แต่ฝรั่งเศสก็ยังไม่ยอมหยุดยั้งเพียงนั้นยังคงคุกคามที่จะเข้าครอบครองสยาม จนทำให้ต้องยอมเสียดินแดนที่เคยเป็นของสยามไปจำนวนหนึ่ง

เสียดินแดนครั้งที่ 4 พ.ศ.2446 จากวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ทำให้ฝรั่งเศสยึดดินแดนจันทบุรี ซึ่งนับว่าเป็นเมืองยุทธศาสตร์เมืองหนึ่งของไทย ไว้เป็นประกันถึง 10 ปี ตามพิธีสารฉบับลงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๔๗ ทหารฝรั่งเศสจึงได้ถอนทหารออกไปจากจันทบุรี จันทบุรีจึงกลับมาเป็นของไทยอีกครั้งหนึ่งแต่นั้นมาไทยจึง

หาทางแลกเปลี่ยนโดยยอมยกเมืองมโนไพรและจำปาศักดิ์ ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเมืองปากเซ และดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองหลวงพระบางให้ใน พ.ศ. 2448 ฝรั่งเศสจึงยอมถอนทหารออกจันทบุรี แต่กลับไปยึดเมืองตราดไว้แทน

เสียดินแดนครั้งที่ 5 พ.ศ.2449 ไทยยอมทำสัญญายกมณฑลบูรพา ซึ่งประกอบด้วยเมือง พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ (เขมรส่วนใน) ให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อแลกเปลี่ยนกับจังหวัดตราดและเกาะต่างๆ ที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ ลงไปจนถึงเกาะกูดที่ฝรั่งเศสยึดไว้ ไทยเสียเนื้อที่ประมาณ 66,555 ตารางกิโลเมตร สิ่งสำคัญที่ไทยได้รับจากการลงนามในสัญญานี้ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2449 คือ ฝรั่งเศสย่อมผ่อนผันให้คนในบังคับฝรั่งเศสที่เป็นชาวเอเชีย ซึ่งมาจดทะเบียนภายหลังวันลงนามในสัญญาให้ขึ้นอยู่ในอำนาจของศาลไทย แต่ศาลกงสุลของฝรั่งเศสก็ยังคงมีอำนาจที่จะเรียกคดีจากศาลไทยไปพิจารณาใหม่ได้ จนกว่าไทยจะประกาศใช้ประมวลกฎหมายครบถ้วน

ไทยเสียดินแดนให้กับอังกฤษ

เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำสาละวิน (5 เมืองเงี้ยว และ 13 เมืองกะเหรี่ยง) ให้อังกฤษ เมื่อ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2435

วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2440 รัฐบาลได้ลงนามในอนุสัญญาลับร่วมกับอังกฤษ โดยตกลงว่ารัฐบาลไทยจะไม่ยินยอมให้ชาติหนึ่งชาติใด เช่าซื้อหรือถือกรรมสิทธิ์ในดินแดนไทย ตั้งแต่บริเวณใต้ตำบลบางสะพานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไป โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลอังกฤษเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนอังกฤษตกลงให้ความคุ้มครองทางทหารแก่ไทยกรณีที่ถูกชาติอื่นรุกราน ผลของอนุสัญญาฉบับนี้ ทำให้อังกฤษมีอิทธิพลทางด้านการเมืองและการค้าในดินแดนไทย ตั้งแต่ตำบลบางสะพานไปจนตลอดแหลมมลายู เพียงชาติเดียว ทำให้ไทยเสียเปรียบมาก และเมื่อไทยถูกฝรั่งเศสบังคับให้ยกดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส อังกฤษก็ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือแต่อย่างใด และอนุสัญญานี้ยังเป็นการละเมิดสิทธิประเทศอื่นๆ ที่มีไมตรีกับไทยอีก ทำให้รัฐบาลต้องพยายามหาวิถีทางจะยกเลิกเสียโดยเร็ว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากประพาสยุโรปครั้งที่ 2 นายเอ็ดเวิร์ด สโตรเบล ซึ่งเป็นที่ปรึกษาราชาแผ่นดินชาวอเมริกาเสนอให้ไทยแลกดินแดนมลายูกับการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ของคนในประเทศอังกฤษในประเทศไทย ขอกู้เงินสร้างทางรถไฟสายใต้ และยกเลิกอนุสัญญาลับปี พ.ศ.2440 การดำเนินงานนี้ประสบผลสำเร็จ มีการลงนามในสนธิสัญญา วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2451 มีใจความสำคัญ ดังต่อไปนี้ **“รัฐบาลไทยยอมยกดินแดนรัฐมลายู คือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงให้อังกฤษ** ฝ่ายอังกฤษยอมให้คนในบังคับอังกฤษทั้งยุโรปและเอเชีย ซึ่งได้จดทะเบียนไว้กับกงสุลก่อนทำสัญญานี้ ให้ไปขึ้นกับศาลต่างประเทศ ส่วนคนในบังคับอังกฤษที่จดทะเบียนหลังทำสนธิสัญญาฉบับนี้ให้ไปขึ้นศาลไทย แต่ขอให้มีที่ปรึกษาทางกฎหมายเป็นชาวยุโรปเข้าร่วมพิจารณาด้วย แต่ศาลกงสุลของอังกฤษก็ยังมีสิทธิจะถอนคดีของคนในบังคับอังกฤษไปพิจารณาได้” และสนธิสัญญานี้มีผลกระทั่งไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายให้ครบถ้วนเป็นเวลา 5 ปี ในสัญญานี้ให้ยกเลิกอนุสัญญาลับ พ.ศ.2440 ด้วย และการสร้างรถไฟสายใต้ รัฐบาลอังกฤษจะให้รัฐบาลไทยกู้เงิน 5 ล้านปอนด์ ทองคำอัตราดอกเบี้ย 4% ต่อปี มีเวลาชำระหนี้ 40 ปีแต่ต้องให้ชาวอังกฤษเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างทางรถไฟสายนี้เอง เพราะอังกฤษต้องการให้บรรจบกับทางรถไฟในมลายูของอังกฤษ

เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลัง ยัคมินส์)
ที่ปรึกษาชาวเบลเยี่ยม

ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยปรับปรุงบ้านเมือง และงานแขนงต่างๆ ให้เจริญขึ้น ตามแบบประเทศตะวันตก โดยที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศที่เข้ามารับราชการในประเทศไทย สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีจำนวนมาก เช่น ปรากฏว่าใน พ.ศ. ๒๔๕๐ มีถึง ๒๔๗ คน ในจำนวนนี้มีชาวอังกฤษมากที่สุด ชาติอื่นๆ ก็มี เช่น เดนมาร์ก อิตาเลียน ฝรั่งเศส อเมริกัน โปรตุเกส เยอรมัน ฮอลันดา รุสเซีย เบลเยียม นอรเว สเปน ชาติเหล่านี้ทำหน้าที่ต่างกันไปตามถนัด เช่น ชาวอังกฤษ ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการคลัง การค้า ภาษี มหาดไทย เกษตรกรรม ชลประทาน การศึกษา การรถไฟ ชาวเดนมาร์ก รับผิดชอบเกี่ยวกับการทหารเรือและตำรวจ ชาวอิตาเลียนมุ่งไปทางสถาปัตยกรรมวิศวกรรม ดูแลงานสำนักพระราชวัง ชาวฝรั่งเศส ส่วนใหญ่เชี่ยวชาญทางกฎหมาย งานในหน้าที่ของที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศแบ่งออกเป็นหลายตำแหน่ง ได้ แก่ตำแหน่งที่ปรึกษาราชการทั่วไป ที่ปรึกษาประจำกระทรวง ประจำกรมกองต่างๆ และข้าราชการประจำ สำหรับที่ปรึกษาราชการแผ่นดินนั้นมีอำนาจสิทธิ์ขาดมาก ควบ คุมประสานงานและแนะนำกิจการทั่วๆ ไปทุกหน่วยงาน ส่วนที่ปรึกษา

ราชการอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นที่ปรึกษาประจำกระทรวง หรือเป็นเจ้ากรม อธิบดีตามกรมกองต่างๆ คอยช่วยเหลือแนะนำหรือบริหารกิจการงานเมือง ทั้งส่วนที่ปรับปรุง และที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ตามแบบแผนในเมืองยุโรป ซึ่งคนไทยยังไม่มีความรู้ความชำนาญพอจะจัดการด้วยตนเองได้ พร้อมกันนั้น ก็ได้ช่วยฝึกงาน ให้คนไทยไว้รับช่วงกิจการต่อไป ที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ไทยในด้านต่างๆ ใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอาทิ

เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลัง จัคแม็งส์) (Rolyn Jacquemins) ชาวเบลเยียม เป็นที่ ปรึกษาราชการทั่วไป เชี่ยวชาญทางกฎหมายระหว่างประเทศ

นายเอ็ดเวิร์ด สโตรเบล (Edward Strobel) ชาวอเมริกัน ที่ปรึกษาราชการทั่วไป

พระยากัลยาณไมตรี (เจนส์ ไอเวอร์สัน เวสเตนการ์ด) (Jens Iverson Westengard) ชาวอเมริกัน ที่ปรึกษาราชการทั่วไป

นายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (Henry Alabaster) ชาวอังกฤษ เป็นที่ปรึกษากฎหมาย

พระยาชลยุทธโยธิน (อังเดร ดู เปลซิส เดอ ริเชอลิเออ) (André du plésis de Richelieu) ชาวเดนมาร์ก ได้ช่วยวางรากฐานกองทัพเรือไทย

พลตรีพระยาวาสุเทพ (จี เชา) (G. Schau) ชาวเดนมาร์ก ช่วยจัดระเบียบกรมตำรวจ

ศาสนาจารย์ เอส จี แมคฟาร์แลนด์ (S.G. Mcfarland) ชาวอเมริกัน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ

พระราชกรณียกิจเสด็จประพาสต่างประเทศ

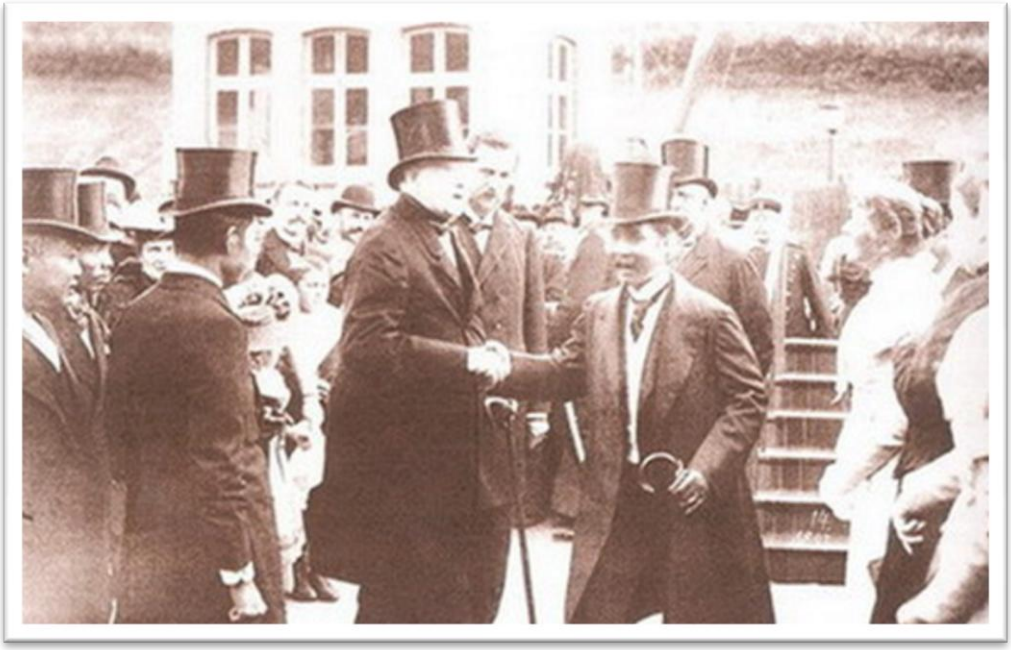
รัชกาลที่ 5 คณะผู้ตามเสด็จ เสด็จอินเดีย

การเสด็จประพาสต่างประเทศครั้งแรก ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เกิดขึ้นในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2413 ถึงวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2413 โดยเสด็จทางเรือพระที่นั่ง “พิทธยัมรณยุทธ” และประเทศที่เสด็จเยือน หาใช่ยุโรปตามความเข้าใจของคนไทยอีกหลายคนไม่ แต่เป็นเพื่อนบ้านอย่าง สิงคโปร์ บาตาเวีย หรือปัจจุบันคือกรุงจาการ์ตา และสมารัง เมืองหลวงและเมืองท่าที่สำคัญตั้งอยู่ทางด้านเหนือเกาะชวากลาง นั่นเอง

การเสด็จต่างประเทศครั้งที่ 2 รัชกาลที่ 5 ทรงเริ่มต้นการเดินทางในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2414 (ค.ศ. 1871) โดยกระบวนเรือได้เดินทางออกจากแม่น้ำเจ้าพระยา แวะที่สิงคโปร์ ปีนัง มะละแหม่ง และย่างกุ้ง ก่อนจะถึงท่าเรือกัลกัตตาในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2415 (ค.ศ. 1872) โดยมีผู้ติดตามชาวอังกฤษ 2 คน คือ พันตรี อี.บี. สเลเดน ซึ่งเคยเป็นตัวแทนอังกฤษที่เมืองมัณฑะเลย์ และ โธมัส จอร์ช น็อกซ์ กงสุลใหญ่ของอังกฤษประจำสยาม โดยคนหลังทำหน้าที่เป็นล่ามถวายพระองค์ตลอดการเดินทางด้วย

เมืองต่างๆ ที่ทางอังกฤษจัดให้เสด็จพระราชดำเนิน เริ่มจากทิศตะวันออกไล่ไปยังทิศตะวันตกของประเทศ ประกอบด้วยกัลกัตตา บาร์รักปอร์ เดลี อักรา คอนปอร์ (หรือคานปูร์ในปัจจุบัน) ลัคเนาว์ จุบบุลปูร์ (หรือจาบัลเปอร์ในปัจจุบัน) บอมเบย์ (หรือมุมไบในปัจจุบัน) และพาราณสี ตามลำดับเพื่อดูแบบอย่างการปกครองที่ชาวยุโรป นำมาใช้ในเมืองขึ้น เพื่อนำมาแก้ไขดัดแปลงใช้ในประเทศของเราบ้าง และการก็เป็นไปสมดังที่พระองค์ได้ทรงคาดการณ์ไว้ เพราะได้นำเอาวิธีการปกครองในดินแดนนั้น ๆ มาใช้ปรับปรุงระเบียบการบริหารอันเก่าแก่ล้าสมัยของเรา ซึ่งใช้กันมาตั้ง 400 ปีเศษแล้ว

เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก

เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกทรงพบบิสมาร์ก ณ เมืองฟรีดริชรูห์

ในการเสด็จประพาสทวีปยุโรปครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.2440 ได้มีกระแสพระราชปรารภมีข้อความตอนหนึ่งว่า พระองค์ได้เสด็จไปนอกพระราชอาณาเขตหลายครั้งคือ เสด็จประพาสอินเดีย พม่ารามัญ ชวาและแหลมมลายู หลายครั้ง ได้ทรงเลือกสรรเอาแบบแผนขนบธรรมเนียมอันดีในดินแดนเหล่านั้นมาปรับปรุงในประเทศให้เจริญขึ้นแล้วหลายอย่าง แม้เมืองเหล่านั้นเป็นเพียงแต่เมืองขึ้นของมหาประเทศในทวีปยุโรป ถ้าได้เสด็จถึงมหาประเทศเหล่านั้นเองประโยชน์ย่อมจะมีขึ้นอีกหลายเท่า ทั้งจะได้ทรงวิสาสะคุ้นเคยกับพระมหากษัตริย์และรัฐบาลของประเทศน้อยใหญ่ใน ยุโรปด้วย เป็นทางส่งเสริมทางไมตรีให้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงได้ทรงกำหนดเสด็จพระราชดำเนินในวันที่ 7 เมษายน ร.ศ.116 (พ.ศ.2440) มีกำหนดเวลาประมาณ 9 เดือน

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชเทวี ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

การเสด็จประพาสต่างประเทศ ในขณะที่เสวยราชสมบัติระยะไกลเป็นเวลาเช่นนั้น นับเป็นครั้งแรกจึงได้ทรงออกพระราชกำหนด ตั้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินรักษาพระนคร ซึ่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินครั้งแรกนี้ ได้แก่ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระบรมราชินีนาถ (ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชเทวี) ซึ่งครั้งนั้นทรงเป็นพระราชชนนีของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมงกุฎราชกุมาร (พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6) กับทรงตั้งที่ปรึกษาล้วนแต่เป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอชั้นผู้ใหญ่ 4 พระองค์ คือพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงศ์ 1 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุ-รังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช 1 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ 1 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ 1 กับมีข้าราชการชาวต่างประเทศ ซึ่งจ้างมารับราชการในประเทศไทยครั้งนั้น คือ โรลังยัคมินส์ ชาวเบลเยี่ยม ซึ่งได้บรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยาอภัยราชา ร่วมด้วยอีก 1 ท่าน

ในการเสด็จประพาสครั้งแรกนี้ เป็นไปเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง ได้เสด็จฯ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันกับชาติที่คุกคามไทย ดังการเจรจาโดยตรงกับผู้นำฝรั่งเศสเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้งในกรณีวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ.2436) ซึ่งนำมาสู่ข้อตกลงในสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ.122 (พ.ศ.2446) รวมทั้งเพื่อแสวงหาชาติพันธมิตร มาช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศไปในตัวด้วย

รัชกาลที่ 5 เสด็จ ประพาสยุโรปครั้งแรกใน ร.ศ. 116 หรือ พ.ศ. 2440 พระองค์เสด็จออกจากประเทศไทย เมื่อวันที่ 7 เมษายน พุทธศักราช 2440 ถึงวันที่ 16 ธันวาคม พุทธศักราช 2440 ใช้เวลา ประมาณ 9 เดือน ตั้งแต่เดือน เมษายน - ต้นเดือนธันวาคม ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศกว่า 10 ประเทศ ได้แก่ อิตาลี ออสเตรีย สวิตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เบลเยี่ยม ฮอลแลนด์ อังกฤษ เยอรมนี รัสเซีย สวีเดน เดนมาร์ก สเปน และโปรตุเกส **ในการเสด็จประพาสครั้งนั้น ได้สองมหามิตรที่สำคัญคือรัสเซียและเยอรมนี** การเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกนั้นได้รับผลทางการเมืองเป็นรูปธรรมบ้าง แต่ไม่ชัดเจนทันทีที่จะขจัดปัญหาการรุกรานได้ แต่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ในด้านนามธรรมหรือด้านจิตวิทยาที่ทำให้ยุโรป ประจักษ์ในความศิวิไลซ์ของพระมหากษัตริย์แห่งสยามและชาวสยาม โดยราชสำนักยุโรปได้ยกย่องนับถือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะพระมหากษัตริย์แห่งเอเชียที่ "เท่าเทียม" ต่างจากกษัตริย์จากเอเชียหลาย

พระองค์ที่เคยเสด็จ เยือนยุโรปก่อนหน้านั้นซึ่งไปเยือนโดยไม่พยายามทำความเข้าใจในวิธีคิดของคนยุโรป แต่รัชกาลที่ 5 เสด็จฯ ไปยังประเทศต่างๆ อย่างอิสระ ไม่พึ่งพาใคร มีเรือพระที่นั่ง (เรือพระที่นั่งมหาจักรี)ไปเอง หากรัฐบาลใดยินดีต้อนรับก็จะตอบรับน้ำใจนั้น เมื่อเสด็จฯ ไปที่ใดก็จะพระราชทานเงิน ให้กับคนจน โดยจุดแรกที่ทำให้ทรงได้รับการตอบรับอย่างดีจากเจ้าบ้านคือการที่ทรงปรากฏพระองค์ในลักษณะที่ไม่แปลกแยก ทรงฉลองพระองค์แบบยุโรป และทรงตรัสภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว สิ่งสำคัญที่ทำให้ทรงได้รับการยอมรับว่าเท่าเทียม คือทรงมีพระราชจริยวัตรที่อ่อนโยน นุ่มนวล วางพระองค์อย่าง สง่างาม รักษาพระเกียรติยศแห่งพระมหากษัตริย์แห่งสยาม รวมทั้งยังทรงปฏิบัติพระองค์และโต้ตอบชาวยุโรปได้อย่างเฉียบคมและทันเหตุการณ์ ทรงมีความรอบรู้ในวัฒนธรรมยุโรปอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง เป็นที่ยอมรับของพระราชสำนักยุโรปทุกแห่ง ทำให้มีผลทางการเมืองและวัฒนธรรมอันมี นัยสำคัญต่อความอยู่รอดของสยามในระยะยาวต่อมา (ภายหลังจากการเสด็จประพาสยุโรปแล้ว พระเจ้าแผ่นดิน และผู้แทนของประเทศต่างๆ ได้ เสด็จมาเยี่ยมเยือนประเทศไทย เป็นการตอบแทน และกระชับสัมพันธไมตรีให้แน่นแฟ้นและยั่งยืน)

ภาพประวัติศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ณ พระราชวังปีเตอร์ฮอล์ฟ

การเสด็จรัสเซียของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ก่อเกิดประโยชน์มหาศาลกับประเทศไทยอันส่งดีต่อการรักษาเอกราชของชาติไทย เพราะรัสเซียในยุคนั้นสัมพันธไมตรีกับอักฤษและฝรั่งเศสเกิดปัญหาความไม่พอใจแก่กันหลายด้านหลายประการ และการที่ไทยเรามีมิตรสหายอย่างรัสเซียทำให้ทั้ง 2 ชาติ คืออังกฤษและฝรั่งเศสไม่กล้ายึดครองชาติไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความสนิมสนมคุ้นเคยกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ตั้งแต่พระองค์ทรงเป็นมงกุฎราชกุมาร ทรงเคยเสด็จประพาสประเทศไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้การต้อนรับดุจราชอาคันตุกะอันทรงเกียรติ ยิ่งใหญ่ทั้งที่กรุงเทพฯ และบางปะอิน เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จรัสเซีย พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 จึงได้จัดการรับเสด็จฯ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงอย่างสมพระเกียรติ ดังที่สยามเคยจัดการรับรองพระองค์อย่าง ทรงถือว่าล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 นั้นเป็นดั่งผู้คนในครอบครัว ดังปรากฏพระราชหัตถเลขา พระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม ร.ศ.116 เล่าถึงความสนิมชิดเชื้อของทั้งสองราชวงศ์ ถึงขนาดที่ “เอมเปรสส์” หรือสมเด็จพระราชชนนีของพระเจ้าซาร์ รับพระองค์เป็นลูก ดังได้คัดมาตอนหนึ่งนี้ว่า“เอมเปรสส์เกือบจะทรงกรรแสง สั่งแล้วสั่งเล่า รับ

ปวารณากันว่าจะคิดว่าฉนเปนลูก ฉันก็จะคิดว่าเปนแม่ตั้งแต่นี้ไป ทุกวันเป็นแต่จูบฉัน วันนี้ตกเปนแม่ลูกกันแล้ว เอียงพระปรางให้ฉันจูบ บรรดาลูกทั้งผู้หญิงผู้ชายนับว่าเปนพี่น้องกัน ต่างคนต่างจูบกันกับฉันทุกคน...”

ความสนิทชิดเชื้อกันของทั้งสองพระราชวงศ์นี้ เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ฝรั่งเศสต้องเปลี่ยนทิศทางความสัมพันธ์ต่อไทย (รัชกาลที่ 5 เสด็จฯ รัสเซีย ก่อนฝรั่งเศส) เพราะนอกจากบทบาทของรัสเซียซึ่งเป็นมหาอำนาจยุโรปแล้ว ฝรั่งเศสกับรัสเซียยังมีสนธิสัญญาพันธมิตรต่อกัน ซึ่งสนธิสัญญาฉบับนี้มีความสำคัญต่อฝรั่งเศสมาก หลังจากเยอรมนีปล่อยให้ฝรั่งเศสโดดเดี่ยวอยู่หลายปี และด้วยท่าทีของรัสเซียที่ได้ถือเอาเอกราชของสยามเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ดังความปรากฏในพระราชโทรเลข ส่งจากเมืองปีเอตร์ฮอฟ ลงวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 1897 ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ (พระยศในขณะนั้น) เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศความว่า“ฉันได้พูดกับเอมเปรอ แลภายหลังกับเคาน์มูราวิฟ ในเรื่องที่เรามีความลำบากกับฝรั่งเศส ไม่เฉพาะแต่เรื่องคนโทษทั้ง 2 ได้พูดตลอดถึงเรื่องริยิศเตรชั่นด้วย ท่านทั้งสอง เหนความลำบากของเราเหมือนกับที่เราเหนทุกประการ รับจะช่วยโดยทางไมตรี เพื่อจะชี้แจงให้ฝรั่งเศสเห็นทางปรโยชแลใช้ปรโยชโดยกว้าง คือการที่ฝรั่งเศสทำอยู่กับเราเดี๋ยวนี้ใช่ว่าเปนประโยชน์ต่อฝรั่งเศสเลย เปนแต่ทำให้กับอังกฤษทั้งสิ้น แต่จะรับเปนแน่ว่าฝรั่งเศสจะทำตามฤาไม่ยังไม่ได้ จะเรียกทูตฝรั่งเสศมาพูด แลให้ร่างหนังสือ ถึงมองซิเออ ฮาโนโตมาให้ดูจะให้เราทราบเมื่อกลับจากมอสโก การที่รัสเซียรับแขงแรงนี้เพราะฮาโนโตให้ทูตมาพูดกับเสนาบดีว่าการต่างประเทศ เพื่อจะให้ช่วยจัดการให้ตกลงกันสำหรับเราจะได้ไปปาริศ แต่มีโกหกในนั้นเปนอันมาก ที่นี่เขาเตรียมอยู่ก่อนแล้ว ที่จะจัดการให้เราดีกับฝรั่งเสศ ก่อนเวลาที่เรามาถึง เข้าใจว่าคงจะเป็นผลดีมาก แต่เราไม่ได้ขอให้รัสเซียช่วยตัดสินเลย เราไว้ท่า เปนแต่เพื่อนคนหนึ่ง จะช่วยชี้แจงให้เพื่อน 2 คนดีกันเท่านั้น”

การรับรองให้ความช่วยเหลือของรัสเซียในครั้งนี้ นับว่าได้ปลดเปลื้องความขุ่นข้องหมองพระทัยอันเกิดจากภาวะสุ่มเสี่ยงในเอกราชของสยาม ดังพระราชโทรเลขถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จากเมืองบาเดน-บาเดน ลงวันที่ 8 ตุลาคม ร.ศ. 116 ซึ่งทรงได้พบกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 อีกครั้งหลังจากทรงเจรจาความกับฝรั่งเศสที่ปารีสแล้ว ความตอนหนึ่งว่า“...เอมเปอเรอทรงรับที่จะช่วยโดยแขงแรง แกรนด์ดุกก็อุดหนุนรับรองฉันเหมือนกัน บัดนี้ฉันเหนได้แล้วว่า การที่ฉันมานี้ เปนประโยชน์แก่กรุงสยามโดยแท้จริง...”

การแสดงออกเป็นรูปธรรมในการให้ความช่วยเหลือของรัสเซียโดย พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 อีกประการหนึ่งก็คือ การส่งพระบรมฉายาลักษณ์ประวัติศาสตร์ของทั้งสองกษัตริย์ ณ พระราชวังปีเตอร์ฮอล์ฟ ไปยังประเทศต่างๆ ทั่วยุโรปและที่สำคัญคือการตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ L'Illustration ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นที่กล่าวถึงในฝรั่งเศสเป็นอย่างมากเป็นการตอกย้ำจุดยืนของรัสเซีย และมีผลให้ฝรั่งเศสมีท่าทีที่เปลี่ยนแปลงต่อไทย

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 นั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จกลับแล้ว จึงทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยประเทศที่ได้เสด็จประพาส คือ ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เดนมาร์ก สวีเดน เบลเยี่ยม อิตาลี ออสเตรเลีย ฮังการี สเปน เนเธอร์แลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ อียิปต์และเยอรมัน การเสด็จประพาสของพระองค์ในครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับการต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่และสมพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ไทย

เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 เป็นการเสด็จประพาสแบบส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. 2450 เพื่อรักษาพระวรกายแบบสปาบำบัดตามคำแนะนำของแพทย์ส่วนพระองค์ชาวต่างชาติที่เมืองบาเดิน-บาเดินและบาทฮ็อมบวร์ค ประเทศเยอรมนี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระนครพร้อมด้วยผู้ตามเสด็จเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2450 ที่ท่าราชวรดิฐและเสด็จประพาสประเทศในยุโรปถึง 10 ประเทศ ใช้เวลานานถึง 7 เดือน รวมทั้งสิ้น 225 วัน ก่อนจะเสด็จนิวัติพระนครเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2450

พระองค์เสด็จประพาสยุโรปครั้งนี้เพื่อทรงลงพระนามเป็นสัตยาบันในสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ. 2450 กับฝรั่งเศสที่กรุงปารีสเมื่อวันศุกร์ที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2450 เพื่อแลกเปลี่ยนดินแดนจันทบุรีและตราดกับพระตะบอง เสียมราฐและศรีโสภณ เพราะดินแดนที่ต้องเสียให้แก่ฝรั่งเศสไปนั้นเป็นดินแดนที่พระบาทสมเด็จพระสีสุวัตถิ์ กษัตริย์กัมพูชาซึ่งทรงอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสมีพระประสงค์ให้มาขึ้นอยู่กับพระองค์เนื่องจากเมืองดังกล่าวมีชาวเขมรอาศัยเป็นจำนวนมาก และเพื่อทรงติดต่อโรงหล่อซุสแฟร์เพื่อหล่อพระบรมรูปทรงม้า ต่อจากนั้นได้เสด็จประพาสอังกฤษในการเจรจาเรื่องการกู้เงินเพื่อก่อสร้างทางรถไฟจาก

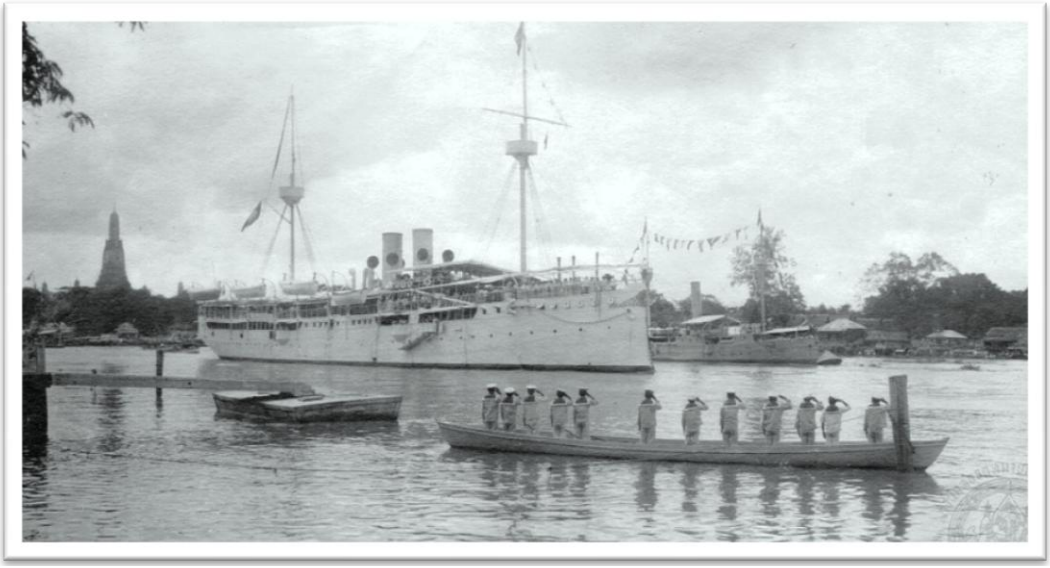
ประจวบคีรีขันธ์ไปยังหัวเมืองมลายู หลังจากนั้นได้เสด็จประพาสเพื่อเยี่ยมชมความเป็นอยู่ของชาวยุโรปและเพื่อทอดพระเนตรสถานที่สำคัญและศิลปวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้ลงพระนามและประทับเพื่อเป็นแบบให้โรงหล่อ ซุสแฟร์ หล่อพระบรมรูปทรงม้า ณ กรุงปารีสแล้ว ได้เสด็จฯ ไปอังกฤษเพื่อเจรจากู้เงินเพื่อก่อสร้างทางรถไฟจากประจวบคีรีขันธ์ไปยังหัวเมืองมลายู จากนั้นได้เสด็จประพาสเพื่อเยี่ยมชมความเป็นอยู่ของชาวยุโรปและทอดพระเนตรสถานที่สำคัญ ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนการเกษตรในแต่ละที่ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนา นอกจากนี้การเสด็จพระราชดำเนินไปยุโรปแต่ละครั้งนั้นได้ทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาต่อ ณ ประเทศยุโรปด้วยเสมอ เพื่อที่จะได้นำความรู้และวิทยาการความก้าวหน้าของประเทศเหล่านั้นกลับมาช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญทัดเทียมกับนานาประเทศโดยการส่งพระราชโอรสไปเรียนต่อต่างประเทศในแต่ละครั้งนั้น เปรียบเสมือนทรงนำพาสยามไปเรียนต่อด้วยนั่นเอง

ตลอด 225 วันพระองค์ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอู่ทองเขตขัตติยนารี พระราชธิดาซึ่งทรงทำหน้าที่เป็นราชเลขานุการิณีจำนวนทั้งสิ้น 43 ฉบับซึ่งต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพระราชหัตถเลขาทั้งหมดไปตีพิมพ์โดยโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ชื่อว่า ไกลบ้าน

ทำไมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องเสด็จประพาสยุโรป

การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสองครั้งนั้น เป็นส่วนหนึ่งของพระราชวิเทโศบายในการรักษาเอกราชของชาติ เพราะในขณะนั้นบ้านเมืองกำลังตกอยู่ในภาวะคับขันอันเนื่องมาจากแรงกดดันของอิทธิพลลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษกับฝรั่งเศส การเสด็จฯ ครั้งนี้ยังมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเผยแพร่ความเป็นไทยให้นานาประเทศได้รู้จัก เจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรป ในฐานะพระประมุขของประเทศที่มีสถานะเท่าเทียมกันอันเป็นหนทางไปสู่การเจรจาแก้ไขสนธิสัญญา และข้อตกลงต่างๆ อย่างมีความเสมอภาค ไม่ถูกดูหมิ่นว่าชาวสยามเป็นชนชาติที่ล้าหลังดังข้ออ้างในการเข้ายึดครองอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะช่วยรักษาเอกราชของชาติไว้ได้

เรือพระที่นั่งมหาจักรี

วิถีทางการเสด็จประพาสยุโรป

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2440 นั้น รัชกาลที่ 5 เสด็จฯ จากท่าราชวรดิษฐ์ โดยเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่ 1) ซึ่งได้มีการเปลี่ยนเรือพระที่นั่งเป็นการชั่วคราวอยู่บ้าง เนื่องจากเรือพระที่นั่งมหาจักรีซึ่งเสียและส่งซ่อมอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ดังความปรากฏในพระราชโทรเลข จากเมืองปีเตอร์ฮอฟ ลงวันที่ 11 กรกฎาคม ร.ศ. 116 ว่า สมเด็จพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ได้พระราชทานเรือยอชต์พระที่นั่งในพระองค์ชื่อ โกลด์ตา (ดาวทอง) ให้ทรงใช้เป็นเรือพระที่นั่ง เสด็จฯ ไปเมืองสตอกโฮล์ม เป็นการเสด็จฯอย่างเป็นทางการ นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระองค์แรกที่เสด็จประพาสยุโรป ซึ่งในการเสด็จประพาสยุโรปในรอบแรกนี้พระองค์ได้ทรงมี พระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ (พระยศในขณะนั้น) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกด้วย

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2450 เสด็จฯ โดยเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่ 1) และไปเปลี่ยนเรือพระที่นั่งเป็นเรือนอทเยอรมันลอยด์ ชื่อ “ซักเซน” ที่ปีนัง เพื่อเสด็จฯ ต่อไปยุโรป และได้มีการเปลี่ยนเรือพระที่นั่งชื่อ “พม่า” ในการเสด็จฯ ครั้งนี้ด้วย ในการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 นี้ พระองค์ได้ทรงมี พระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้านิภานภดล วิมลประภาวดี (พระยศในขณะนั้น) ราชเลขานุการิณีในพระองค์ อันเป็นต้นกำเนิดของพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านอีกด้วย

เสด็จประพาสต้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จะเสด็จประพาสหัวเมืองใหญ่ ในพระราชอาณาเขต เพื่อสำราญพระราชอิริยาบถ ทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำให้พระองค์ได้ทอดพระเนตรทุกสิ่งทุกอย่างชัดเจน ในการสอดส่องทุกข์สุขของราษฎรโดยมิได้มีหมายกำหนดการ บางคราวทรงปลอมแปลงพระองค์เป็นสามัญชนเข้าไปปะปนกับราษฎร เพื่อที่จะได้ประจักษ์ในความเป็นอยู่ของราษฎรของพระองค์อย่างใกล้ชิดทำให้พระองค์ได้พบความจริงต่างๆ และทรงนำไปแก้ไขในทุกๆ เรื่อง เพื่อประโยชน์สุขแห่งราษฎรสยาม พระองค์จะไม่ทรงโปรดฯ ให้มีการจัดรับเสด็จเป็นทางการ แต่ทรงโปรดฯ ให้จัดการที่เสด็จให้เป็นไปโดยง่ายเพื่อสำราญพระราช

อิริยาบถอย่างสามัญ โดยมิให้มีท้องตรา สั่งหัวเมืองให้จัดทำที่ประทับแรม ณ ที่ใดๆ สุดแต่จะพอพระราชหฤทัย บางคราก็ทรงเรือเล็ก หรือเสด็จโดยสาร รถไฟไปไม่ให้ใครรู้จัก เรียกกันว่า “เสด็จประพาสต้น”

เหตุที่เรียกเสด็จประพาสต้นนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ- กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายว่า เกิดแต่เมื่อครั้งเสด็จคราวแรก เพราะมีพระราชประสงค์มิให้ใครได้รู้ ว่าเสด็จไปทรงเรือมาดเก๋ง 4 แจวลำหนึ่ง เรือนั้นไม่พอบรรทุกเครื่องครัว จึงทรงซื้อเรือมาดประทุน 4 แจว ที่แม่น้ำอ้อม ที่แขวงราชบุรี และโปรดฯ ให้เจ้าหมื่นเสมอใจราช (อ้น) เป็นผู้คุมเครื่องครัว ทรงพระราชดำรัส เรือลำนี้ว่า “เรือตาอ้น” เรียกเร็วๆ เสียงจะกลายเป็น “เรือต้น” เหมือนบทเห่ซึ่งกล่าวว่า “พระเสด็จโดยแดนชล ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย” ซึ่งฟังดูไพเราะ แต่เรือประทุนลำนั้นใช้การได้อยู่ไม่มาก จึงเปลี่ยนมาเป็นเรือมาด 4 แจว กับอีกลำหนึ่ง และโปรดฯ ให้เอาเรือต้นมาใช้เพื่อเป็นเรือพระที่นั่ง โดยมีพระราชประสงค์จะมิให้ผู้ใดทราบว่า เสด็จไปเป็นสำคัญ และเรียกการประพาสเช่นนี้ว่า “ประพาสต้น” ซึ่งพระองค์ได้เสด็จ 3 ครั้ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสมณฑลราชบุรี

การเสด็จประพาส ครั้งที่ 1 การเสด็จประพาสต้นเมื่อ พ.ศ. 2447 เสด็จสมุทรสาคร ดำเนินสะดวก สมุทรสงคราม, มณฑลราชบุรี ,เพชรบุรี ฯลฯ รายการเสด็จประพาสต้นครั้งนี้ ได้รับการบันทึกไว้เป็นงานพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นจดหมายเหตุ 8 ฉบับ เพื่อบันทึกรายละเอียดในการเสด็จประพาสต้น โดยใช้พระนามแฝงว่า นายทรงอานุภาพหุ้มแพร มหาดเล็กที่ได้ตามเสด็จเขียนเล่าเรื่องประพาสต้นไว้โดยพิสดาร มีถึงมิตรคนหนึ่งชื่อ นายประดิษฐ์ หรือ สมเด็จ ฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา-นริศรานุวัติติวงศ์ เหตุที่เสด็จประพาสต้นในคราว พ.ศ.2447 นั้น กล่าวว่าเป็นเพราะ เมื่อครั้งก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จมาบางปะอินไม่ใคร่จะทรงสบาย ทรงมีพระราชกังวล และพระราชกิจมาก หาเวลาพักไม่ใคร่ได้ และบรรทมไม่หลับ เสวยไม่ได้ ทั้งสองประการนี้ หมอลงความเห็นว่าจะต้องเสด็จประพาสเที่ยวไปให้พ้นจากพระราชกิจ กอปรกับเจ้านายผู้ใหญ่ที่มาตามเสด็จพร้อมกันกราบบังคมทูล ขอให้ทรงระงับพระราชธุระ และเสด็จประพาสตามคำแนะนำของหมอพระองค์ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย จึงเสด็จไปประพาสลำน้ำด้วยกระบวนเรือปิคนิก พ่วงเรือไฟไปจากบางปะอิน แล้วแต่พระราชหฤทัยจะเสด็จที่ใด ได้ตามพระราชประสงค์ และให้การเสด็จไปอย่างเงียบๆ คณะเดินทางที่ตามเสด็จในครั้งนี้ที่ระบุในจดหมาย มีทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายฝ่ายในหลายพระองค์ และข้าราชบริพารที่รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทหลายคน ด้วยกัน อาทิ สมเด็จเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา สมด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เจ้าฟ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ (โต บุนนาค) สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมพระสมมตอมรพันธ์ พระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิจ พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ

การเสด็จประพาส ครั้งที่ 2 การเสด็จประพาสต้นเมื่อ พ.ศ. 2449 ระหว่างวันที่ 27 กรกฎาคม ถึง 29 สิงหาคม 2449 โดยเสด็จออกจากสวนดุสิต ลงเรือที่ตำหนักแพวังหน้า โดยเสด็จผ่านเมืองนครสวรรค์ ซึ่งในการเสด็จครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงมี พระราชดำรัสให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอู่ทองเขตขัตติยนารี (สมเด็จหญิงน้อย) ให้ทรงบันทึกการเสด็จของพระองค์ ซึ่งในขณะสมเด็จหญิงน้อยยังทรงดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการฝ่ายใน การเสด็จประพาสต้น ครั้งที่ 2 นี้ พระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ พระชนนี ทรงพระปรารภใคร่จะจัดพิมพ์เป็นหนังสือ ประทานตอบแทนผู้ถวายรดน้ำ

สงกรานต์ จึงตรัสปรึกษาให้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอู่ทองเขตขัตติยนารี (สมเด็จหญิงน้อย) พระธิดา จึงได้ทรงเก็บรวบรวมและพบสำเนาจดหมายเสด็จ ประพาสต้นครั้งที่สอง ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ถึง 7 ปีแล้ว จึงประทานสำเนา มายังหอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับพระนครในการเสด็จประพาสหัวเมืองภายในพระราชอาณาจักร

การเสด็จประพาสครั้งที่ 3 พ.ศ.2451 เสด็จโดยทางรถไฟจนถึงเมืองนครสวรรค์ แล้วทรงเรือพระที่นั่งล่องน้ำลงมาเข้าปากน้ำมะขามเฒ่า ประพาสทางลำน้ำเมืองสุพรรณบุรี

ในการเสด็จประพาสต้น นอกจากนี้ยังได้ทรงเห็นการปกครองของเจ้าหน้าที่ที่ทรงแต่งตั้งให้ออกไปปกครองต่างพระเนตรพระกรรณว่า ได้กดขี่ราษฎรเดือดร้อนหรือไม่อย่างไร หรือปกครองได้เรียบร้อยดีสมดังที่ไว้วางพระราชหฤทัยเพียงใด เมื่อเจ้าหน้าที่ ผู้ใดประพฤติมิชอบก็ทรงติเตียนลงโทษ หรือทรงปรับแนะและเปลี่ยนแปลงใหม่ เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทั้งหลายเคร่งครัดซื่อตรงต่อการงานยิ่งขึ้น ตลอดจนเมื่อทรงเห็นราษฎรเจ็บป่วย ไม่ได้รับการเยียวยารักษาตามอันควร ก็เป็นเหตุให้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายแพทย์คิดประกอบและจัดทำโอสถสภา รวมทั้งมอบให้เป็นธุระ ของเจ้าหน้าที่ที่จะให้ประโยชน์แก่พสกนิกรของพระองค์อย่างทั่วถึงกัน

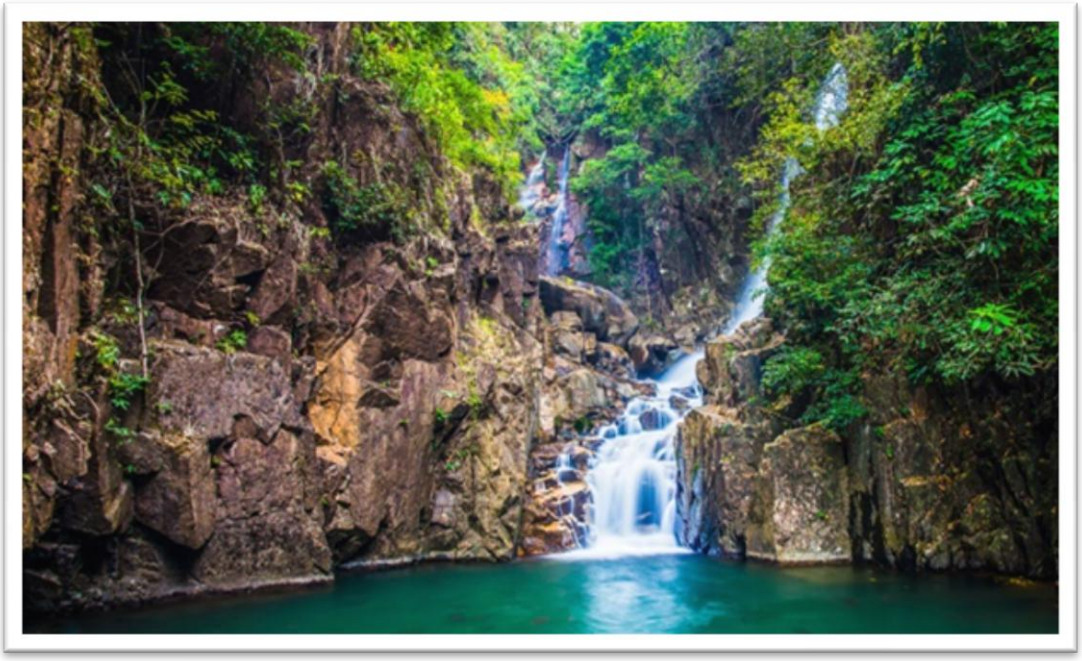
เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองจันทบุรีถึง 12 ครั้ง ดังปรากฏในจดหมายเหตุสมเด็จประพาสหัวเมืองตะวันออก และทรงพอพระราชหฤทัยในธรรมชาติที่น้ำตกพลิ้วเป็นอย่างมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสรณ์เป็นเจดีย์ทรงลังกาไว้เมื่อปี พ.ศ.2419 พระราชทานนามว่า อลงกรณ์เจดีย์ และในปี พ.ศ. 2424 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสาวรีย์ที่ระลึกความรักแด่พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ซึ่งเคยเสด็จประพาสต้น ณ ที่นี้ เมื่อ พ.ศ. 2417 สร้างเป็นพีระมิดใกล้กับอลงกรณ์เจดีย์ภายในพีระมิดนี้ได้บรรจุพรอังคารของสมเด็จพระนางเจ้าพระองค์นี้ด้วยจันทบุรีเป็นเมืองสำคัญทางชายฝั่งตะวันออกของประเทศไทยมาหลายยุคหลายสมัย ตั้งแต่สมัยปลายอยุธยา พระเจ้าตากสินก็ทรงเลือกเมืองจันทบุรีเป็นฐานที่มั่นหลักในการสะสมไพร่พลเพื่อกู้กรุงคืน ครั้นมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองจันทบุรีก็ปรากฏความสำคัญอีกครั้งหนึ่งในคราวถูกยึดตกเป็นของนักล่าอาณานิคมชาวฝรั่งเศส ในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112เมื่อจันทบุรีกลับคืนสู่สยาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินเยือนเมืองจันทบุรีเมื่อ พ.ศ. 2450 ทรงมีพระราชดำรัสตอบแด่ชาวเมืองในคราวนั้น ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของเมืองจันทบุรีต่อประเทศชาติและ

ต่อพระองค์เอง ซึ่งเป็นเมืองอัน **“เป็นที่รัก”** ของรัชกาลที่ 5 ดังความว่าพระราชดำรัสตอบประชาชนเมืองจันทบุรี ในการที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเมืองจันทบุรี เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก 126 (พ.ศ. 2450)ดูกรประชาชนอันเป็นที่รักของเรา ถ้อยคำอันไพเราะซึ่งได้กล่าวต้อนรับแลอำนวยพร อันเจ้าทั้งหลายได้ให้ฉันทะมากล่าวเฉพาะหน้าเราเวลานี้ เป็นที่พอใจแลจับใจเป็นอันมากเมืองจันทบุรีนี้แต่เดิมมาย่อมเป็นที่เราไปมาเยี่ยมเยียนอยู่เป็นนิตย์ ได้รู้สึกว่าเป็นเมืองหนึ่งซึ่งอาจจะบำบัดโรค แลให้ความสำราญใจสำราญกาย เพราะได้มาอยู่ในที่นี้เป็นหลายคราว จึงเป็นที่รัก มุ่งหมายจะบำรุงให้มีความจำเริญยิ่งขึ้น ความคุ้นเคยต่อประชาชนในที่นี้ย่อมมีเป็นอันมากดุจเจ้าทั้งหลายระลึกได้ ถึงว่าเราต้องห่างเหินไป ไม่ได้มาเยี่ยมเมืองนี้ถึง 14-15 ปีด้วยความจำเป็น แต่มิได้ละเลยความผูกพันในใจที่จะบำรุงเมืองนี้ให้อยู่เย็นเป็นสุข แลมีใจระลึกถึงประชาชนทั้งหลายอันเป็นที่รักที่คุ้นเคยกัน แลได้ฟังข่าวสุขทุกข์ของเจ้าทั้งหลายอยู่เป็นนิตย์เมื่อเป็นโอกาสซึ่งจะได้มายังเมืองนี้ในครั้งแรก ซึ่งได้เลิกล้างไปช้านาน จึงมีความยินดีตักเตือนใจอยู่เสมอที่จะใคร่เห็นภูมิประเทศแลราษฎรอันเป็นที่รักของเรา ผลแห่งความมุ่งหมายอันแรงกล้านี้ ได้สำเร็จเป็นอันดี เป็นเหตุให้เกิดความชื่นชมโสมนัสในใจว่า บ้านเมืองมิได้เสื่อมทรามไป มีความสุขสมบูรณ์อยู่ สมดังความปรารถนา ทั้งได้เห็นหน้าพวกเจ้าทั้งหลายเบิกบานแสดงความชื่นชมยินดี ส่อให้เห็นความจงรักภักดีมิได้เสื่อมคลาย สมกับคำที่กล่าวว่า มีมิตรจิตแลมิตรใจในระหว่างตัวเราแลเจ้าทั้งหลาย ความรู้สึกอันนี้ย่อมมีแต่ความชื่นชมยินดีทวีขึ้นบัดนี้เมืองจันทบุรีได้เป็นเมืองใหญ่ในมณฑลฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งรัฐบาลของเราได้คิดจะบำรุงให้เจริญดียิ่งขึ้น เราขอเตือนเจ้าทั้งหลายให้ตั้งหน้าทำมาหากินแลประพฤติตนให้สมควรแก่ความชอบธรรมซึ่งควรประพฤติ แลขอให้มีความไว้วางใจในตัวเราว่า จะเป็นผู้ชื่นชมยินดีในเวลาที่เจ้ามีความสุขสมบูรณ์มั่งคั่ง แลจะเป็นผู้เดือดร้อนกระวนกระวายในเวลาที่เจ้าทั้งหลายต้องภัยได้ทุกข์โดยอันใช่เหตุ ในเวลานี้เราขอแสดงความไว้วางใจ ว่าข้าราชการทั้งหลายคงจะได้ทำหน้าที่เพื่อจะทำนุบำรุงให้เจ้าทั้งหลายมีความสุขสมดังความปรารถนาของเรา ขออำนวยพรให้เจ้าทั้งหลายได้รับความเจริญสุขสวัสดิ์ทำมาค้าขายได้ผลเป็นสุขสมบูรณ์ทั่วกันทุกคน เทอญ.

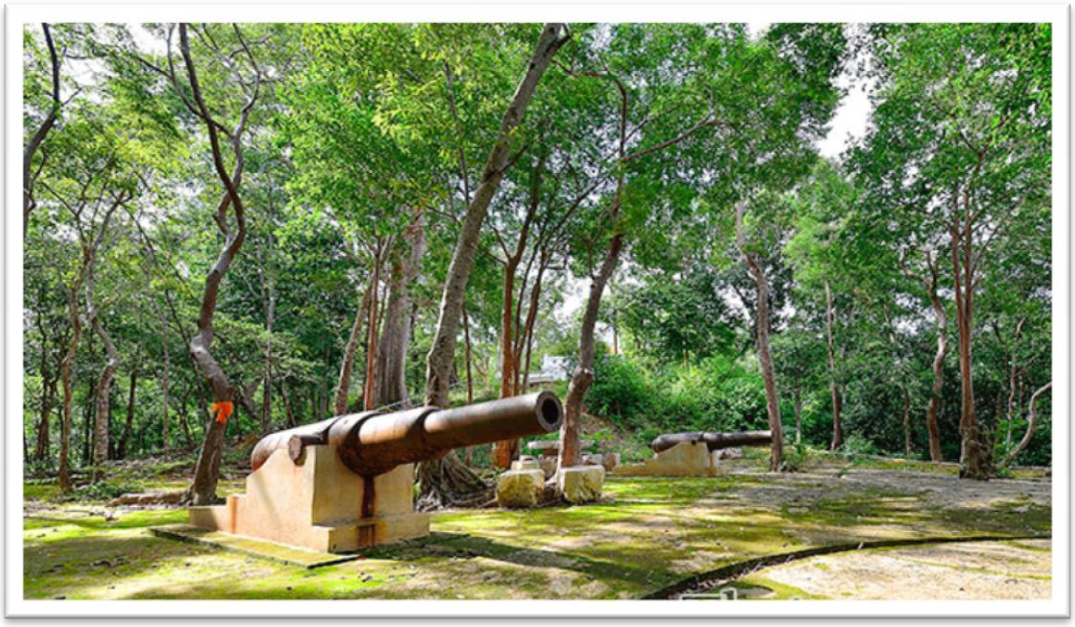
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสจันทบุรี 12 ครั้ง

น้ำตกพลิ้ว จันทบุรี

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2416 เสด็จน้ำตกพลิ้วพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์

ป้อมไพรีพินาศ จันทบุรี

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2419

เสด็จฯ ทอดพระเนตรป้อมไพรีพินาศและพระเจดีย์ที่แหลมสิงห์

เสด็จฯ เขาพลอยแหวน และบ้านบางกะจะ

เสด็จฯ น้ำตกคลองพลิ้ว และมีพระราชดำริจะสร้างพระเจดีย์ “อลังกรณเจดีย์”

เสด็จฯ น้ำตกคลองนารายณ์ เขาสระบาป

เสด็จฯ ตัวเมืองจันทบุรี

ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2423

เสด็จฯ ปากอ่าวเมืองจันทบุรี

ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2424

เสด็จฯ ผ่านน่านน้ำของเมืองจันทบุรีเพื่อไปเมืองตราดแต่ไม่ได้ทรงแวะ

แหลมสิงห์ จันทบุรี

ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2425

เสด็จฯ แหลมสิงห์ และขึ้นเที่ยวเมืองเก่า

ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2426

เสด็จฯ บ้านแหลมทองหลาง และบ้านทุ่งยายมัน ครั้งที่ 1เสด็จฯ เมืองขลุง และเกาะจิก

เสด็จฯ ปากอ่าวเมืองจันทบุรี และบ้านทุ่งยายมัน ครั้งที่ 2

ปิรามิดสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์

โรงทหารฝรั่งเศสที่แหลมสิงห์ (ตึกแดง)

ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2427

เสด็จฯ ทอดพระเนตรโรงทหารที่แหลมสิงห์และเขาแหลมสิงห์

เสด็จฯ เขาชำห้าน

เสด็จฯ น้ำตกพลิ้ว ขึ้นที่ท่าวัดท่าเรือคลองยายดา ทอดพระเนตร *“สุนันทานุสาวรีย์”* และ พระเจดีย์ที่เคยพระราชดำริให้สร้าง พระราชทานนามใหม่ว่า *“จุลศิรจุมพฏเจดีย์”*

เสด็จฯ เมืองใหม่ ตลาดบางกะจะและศรีพระยา

ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2430

เสด็จฯ พระราชทานผ้าพระกฐินวัดชำห้าน และวัดปากน้ำ

เสด็จฯ แหลมสิงห์

ครั้งที่ 9 พ.ศ. 2432

เสด็จฯ บ้านหัวลาแพน เมืองเก่าจันทบุรี บ้านลุ่ม และแหลมสิงห์

เสด็จฯ คลองยายดา น้ำตกพลิ้ว ทอดพระเนตรปิรามิด และพระเจดีย์ศิลา แลง *“จุลศิร จุมภฏเจดีย์*

เสด็จฯ ขึ้นต้นน้ำ จารึกอักษรพระนาม .ป.ร. 95 ,103, 108

ครั้งที่ 10 พ.ศ. 2443

เสด็จฯ ผ่านน่านน้ำของเมืองจันทบุรีเพื่อไปเมืองตราดแต่ไม่ได้ทรงแวะ เนื่องจากขณะนั้นเมืองจันทบุรีตกเป็นของฝรั่งเศส

ครั้งที่ 11 พ.ศ. 2444

เสด็จฯ ผ่านน่านน้ำของเมืองจันทบุรีเพื่อไปเมืองตราดแต่ไม่ได้ทรงแวะ เนื่องจากขณะนั้นเมืองจันทบุรีตกเป็นของฝรั่งเศส

ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2450

เสด็จฯ แหลมสิงห์

เสด็จฯ ตัวเมืองจันทบุรี และที่ว่าการมณฑล พระราชทานพระแสงสำหรับเมือง เสด็จฯ บ้านแหลมประดู่

จากการเสด็จเมืองจันทบุรีทั้ง 12 คราวของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้สามารถจำแนกได้เป็นการเสด็จที่ทรงแวะเมืองจันทบุรี 9 ครั้ง กับการเสด็จที่มิได้ทรงแวะเมืองจันทบุรี ๓ ครั้ง และในส่วนที่ทรงแวะเมืองจันทบุรี 9 ครั้งนั้น ได้เสด็จประพาสตัวเมืองเพียง 2 ครั้ง โดยมากมักเสด็จที่ปากน้ำแหลมสิงห์เนื่องด้วยการเสด็จในทุกครั้งเป็นการเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค การแวะที่ปากน้ำแหลมสิงห์ถือว่าใกล้กับทางเสด็จซึ่งสะดวกต่อการแวะเยี่ยมเยียนราษฎร การเสด็จประพาสเมืองจันทบุรีทั้งที่เป็นพระราชนิพนธ์ และที่โปรดเกล้าฯให้บันทึกว่า เอกสารเหล่านี้ได้บันทึกชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ เศรษฐกิจ กลุ่มชาติพันธุ์ สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี รวมถึงข้อมูลทางคติชนวิทยา ไว้อย่างละเอียด สะท้อนให้เห็นถึงการ เข้าใจ “รัฐ” ในปกครองของพระองค์อย่างถ่องแท้

เสด็จประพาสปัตตานี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเป็นทางการและส่วนพระองค์ ทรงเสด็จทั่วประเทศถึง 44 จังหวัด อาทิเสด็จประพาสสำรวจลำน้ำมะขามเฒ่า สมณฑลอยุธยา ชายฝั่งทะเลตะวันออก ไทรโยค แหลมมาลายู มณฑลฝ่ายเหนือ มณฑลราชบุรีมณฑลปราจีน จันทบุรี ตราด ปัตตานี และมีวัดที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินมากถึง 171 แห่ง

พระบรมรูปทรงม้า

การสร้าง "พระบรมรูปทรงม้า" นั้น สืบเนื่องมาจาก 2 กรณี คือ เวลานั้นพระองค์ทรงคิดแผนผังสนามขนาดใหญ่เพื่อเชื่อมถนนราชดำเนินที่สร้างเสร็จแล้วกับพระที่นั่งอนันตสมาคมที่กำลังสร้าง อีกกรณีคือสร้างเนื่องในโอกาสเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ 40 ปี วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451 ตรงกับวันพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ซึ่งพระองค์จะทรงครองราชย์ยืนนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ไทยในขณะนั้น จึงควรจะมีการสมโภชเป็นงานใหญ่ และได้ดำรัสสั่งให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร เป็นประธานในการจัดงานสมโภช เนื่องจากพระองค์ยังทรงอยู่ระหว่างการเสด็จประพาสยุโรป พระบรมรูปทรงม้า สร้างขึ้นโดยนำแบบอย่างมาจากพระบรมรูปของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่กรุงปารีส (มีข้อมูลอื่นแย้งว่าพระบรมรูปทรงม้าน่าจะได้แบบอย่างจากพระบรมรูปทรงม้าของพระเจ้าอัลฟอนโซที่ 12 แห่งสเปนได้หล่อขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) ซึ่งปัจจุบันพระบรมรูปทรงม้าดังกล่าวตั้งอยู่ในสวนสาธารณะบวนเรตีโร (Buen Retiro) ณ กรุงมาดริด ประเทศสเปน)

พระบรมรูปทรงม้าราคาสร้างพระบรมรูปราว 200,000 บาท สร้างโดยนายช่างชาวฝรั่งเศส บริษัท ซุซแฟรส์ ฟองเดอร์ (Susse Frères Fondeur) ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2450 พระองค์เสด็จประทับ ให้ช่างปั้นชื่อ จอร์จ เซาโล (Georges Saulo) ปั้น เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2450 หล่อด้วยโลหะชนิดทองสัมฤทธิ์นำมา ติดกับทองสัมฤทธิ์เหมือนกันหนาประมาณ 25 เซนติเมตร ซึ่งพระรูปมีขนาดโตเท่าพระองค์จริง เสด็จประทับอยู่บนหลังม้าพระที่นั่ง พระบรมรูปสำเร็จเรียบร้อยส่งเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อ วันพุธที่ 11 พฤศจิกายน 2451 อันเป็น เวลาพอดีกับงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เจ้าพนักงานได้อัญเชิญพระบรมรูปทรงม้าขึ้นประดิษฐานบนแท่นรองหน้าพระราชวังดุสิต และได้ประดิษฐาน บนแท่นหินอ่อน สูงประมาณ 6 เมตร กว้าง 2 เมตรครึ่ง ยาว 5 เมตร ประการสำคัญพระบรมรูปทรงม้าสร้างขึ้นด้วยเงินที่ประชาชนได้เรี่ยไรสมทบทุน ตามปรกติอนุสาวรีย์ของบุคคลนั้น มักจะสร้างภายหลังที่บุคคลนั้นสิ้นชีวิตไปแล้ว ยกเว้นพระบรมรูปทรงม้าแห่งเดียวเท่านั้น อีกทั้งยังได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานเปิดพระบรมรูปด้วยพระองค์เอง รัชกาลที่ 6 โปรดให้นำจำนวนเงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ 5 ใช้เป็นทุนสำหรับก่อตั้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 5

พระราชสมัญญานามสมเด็จพระปิยมหาราช

การเริ่มทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญา “มหาราช” ต่อท้ายพระนามพระมหากษัตริย์นั้นสันนิษฐานว่าเริ่มมีขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ประมาณรัชกาลที่ 5 เนื่องจากเป็นสมัยที่เริ่มมีการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของชาติและบรรพบุรุษมากขึ้น ทำให้ประจักษ์ถึงวีรกรรมและพระราชอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นๆ จึงได้มีการยกย่องพระมหากษัตริย์บางพระองค์ที่ทรงมีพระเกียรติคุณเด่นกว่าพระองค์อื่นขึ้นเป็น “มหาราช”

สำหรับ “สมเด็จพระปิยมหาราช” เป็นพระราชสมัญญาที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงเป็นประธานจัดงานสมโภชโดยทรงเชิญชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชน ร่วมกันสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ คือ พระบรมรูปทรงม้า ซึ่งประดิษฐาน ณ ลานหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม กรุงเทพมหานคร ที่ฐานของพระบรมรูปทรงม้านี้ มีแผ่นโลหะจารึกข้อความเทิดพระเกียรติ พร้อมทั้งทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญาว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราช”

พระปิยมหาราช มีความหมายว่า “มหาราชผู้ทรงเป็นที่รักยิ่ง” เป็นพระนามพิเศษที่พสกนิกรตั้งถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามพิเศษนี้จารึกไว้ที่ฐานพระบรมรูปทรงม้า ไม่เคยมีพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์ใดเคยมีมาก่อน ถือเป็นพระเกียรติสูงสุดที่พสกนิกรถวาย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักมีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาของพระพุทธศาสนาด้วยกัน 2 พระองค์ คือ “ปิยทัสสี” เป็นพระนามหนึ่งของพระเจ้าอโศกมหาราช มีความหมายว่า “ผู้เป็นที่รักใคร่ของเทพยดา” เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นธรรมราชาอุปถัมภ์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาตลอดรัชสมัย พระมหากษัตริย์อีกพระองค์ คือ “เทวานัมปิยะดิส” พระมหากษัตริย์แห่งศรีลังกาที่น้อมรับพระพุทธศาสนาจากอินเดียมายังศรีลังกา พระนามนี้มีความหมายว่า “พระเจ้าดิสผู้เป็นที่รักของเทพยดา” จากนั้นก็ไม่มีหลักฐานใดปรากฏพระนามของพระมหากษัตริย์ที่มีความหมายว่าเป็นที่รักอีกเลยจนกระทั่งรัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรค์แล้วพสกนิกรถวายพระนามนี้แด่พระองค์

ด้วยว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ทรงสร้างคุณูปการ สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้ประเทศชาติมีความเท่าเทียบกับนานาอารยประเทศ พสกนิกรจึงพร้อมใจยกย่องพระองค์เป็นมหาราชผู้เป็นที่รัก

คำจารึกที่ประดิษฐานใต้พระบรมรูปทรงม้า

ที่มาของคำสมเด็จพระปิยมหาราช

ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 25 หน้า 944-945 วันที่ 29 พฤศจิกายน ร.ศ.127 หรือ พ.ศ. 2451 มีการบันทึกโดยนำ “คำจาฤกที่ประดิษฐานพระบรมรูป” ซึ่งกล่าวถึงพระราชสมัญญา “สมเด็จพระปิยมหาราช” เป็นพระราชสมัญญาที่ได้รับการถวาย โดย สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้ทรงคิดถวาย ซึ่งปรากฏอยู่บนจารึกใต้ฐานของพระบรมรูปทรงม้า (พ.ศ. 2451) พระนามนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงเขียนชมเชย สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ได้คิดพระนามนี้ถวาย จากพระปาฐกถาในสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงที่สถานีวิทยุพญาไท ค่ำวันที่ 22 ต.ค. 2475 เนื่องในงานถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้าประจำปี ซึ่งคัดจาก “ชุมนุมพระนิพนธ์ในสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ’” ที่ตีพิมพ์พระปาฐกถานี้ บอกกล่าวที่มาเรื่องพระราชสมัญญา “สมเด็จพระปิยมหาราช” ไว้ชัดเจน “...และเงินสมโภชที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ใช้เป็นทุนตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เนื่องต่อการถวายพระบรมรูปทรงม้าดังได้กล่าวก็ยังมีข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งได้ถวายพระนามพิเศษว่า ‘พระปิยมหาราช’ แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังจารึกไว้ที่ฐานพระบรมรูป การที่ถวายพระนามพิเศษนั้นอนุโลมตามประเพณีโบราณ อันถือว่าเป็นพระเกียรติยศสูงสุดซึ่งพสกนิกรจะพึงถวายได้... ...เมื่อถวายพระบรมรูปทรงม้า ครั้งนั้นปรึกษากันว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระเดชพระคุณแก่ประเทศสยามถึงชั้นพระมหากษัตริย์ ซึ่งยกย่องที่พงศาวดารว่าเป็นพระเจ้ามหาราชของประเทศ และการที่

พสกนิกรพร้อมใจกันเฉลิมพระเกียรติ ด้วยความรักเห็นปานนั้นก็ไม่เคยมีมาในปางก่อน สมควรจะถวายพระนามพิเศษ จึงพร้อมกันถวายพระนาม “ปิยมหาราช” เป็นพระนามพิเศษ พระบรมรูปทรงม้ากับพระนามปิยมหาราชจึงเป็นอนุสรณ์สำคัญ ซึ่งเตือนใจให้ระลึกถึงพระเดชพระคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และที่ชาวพระนครพากันถวายสักการบูชาทุกปีมิได้ขาด...”

รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคต เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 11 แรม 4 ค่ำ ปีจอ ตรงกับวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ด้วยโรคพระวักกะ (ไต) เวลา 2.45 นาฬิกา ณ พระที่นั่งอัมพรสถานพระราชวังดุสิต สิริพระชนมายุได้ 57 พรรษา ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้จัดให้วันที่ 23 ตุลาคม ของทุกปี เป็นวันปิยมหาราช และเป็นวันหยุดราชการเพื่อเป็นวันสำหรับระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อประเทศชาติ

“พระพุทธเจ้าหลวง” พระนามนี้มีที่มาอย่างไร

พระพุทธเจ้าหลวง เป็นสมญานามที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ที่สวรรคตแล้ว ดังในสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยาก็เรียกว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง” ต่อมานำกลับมาใช้ในครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตอีกครั้ง

ลำดับเหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. 2396

20 กันยายน พระราชสมภพ พระนามเดิม เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

พ.ศ. 2404

เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ทรงได้รับการสถาปนาเป็น กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ

พ.ศ. 2409

ทรงผนวชเป็นสามเณร

พ.ศ. 2410

กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ ทรงได้รับการสถาปนาเป็น กรมขุนพินิตประชานาถ

พ.ศ. 2411

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต 11 พฤศจิกายน บรรดาเชื้อพระวงศ์และขุนนางอัญเชิญ กรมขุนพิชิตประชานาถ ขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี เฉลิมพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ ที่ประชุมจึงให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนจนถึง พ.ศ. 2416

สถาปนาพระองค์เจ้ายอดยิ่งยศ พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็น กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ พระมหาอุปราช

พ.ศ. 2412

พระเมรุมาศถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2412มีนาคม พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามขึ้นสำหรับเป็นวัดประจำรัชกาล

เสด็จประพาสอินเดีย

พ.ศ. 2413

เสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาเป็นครั้งแรก ยกเลิกการไว้ผมทรงมหาดไทย

เสด็จประพาส อินเดีย (ปลายปี พ.ศ. 2414 ต่อปี พ.ศ. 2415)

พ.ศ. 2414

ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง สำหรับสอนบุตรหลานของเจ้านายและขุนนาง

พ.ศ. 2415

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เต็มยศของกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ ซึ่งได้เริ่มการปรับปรุงอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2414 เริ่มปรับปรุงการทหารครั้งใหญ่ เริ่มใช้เสื้อราชปะแตน

พ.ศ. 2416

ทรงมีพระชนมายุครบ20 พรรษา สามารถปกครองแผ่นดินโดยพระองค์เองทรงผนวช 16 ตุลาคม พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 สถาปนา เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เป็น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

โปรดเกล้าฯ ให้เลิกประเพณีหมอบคลาน เวลาเข้าเฝ้า

โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์

พ.ศ. 2417

โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน หรือ รัฐมนตรีสภาและองคมนตรีสภา

วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2417 ปีจอ ออกพระราชบัญญัติพิกัดเกษียณอายุลูกทาส ลูกไท

กำเนิดโรงเรียนสตรีวังหลัง ซึ่งปัจจุบันคือ โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย

ใช้เงินอัฐกระดาษ แทนเหรียญทองแดง

ตั้งพิพิธภัณฑสถาน

พ.ศ. 2418

สงครามปราบฮ่อ ครั้งแรก

เริ่มการโทรเลขครั้งแรกระหว่างกรุงเทพ - สมุทรปราการ

พ.ศ. 2424

สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี

พ.ศ. 2425

โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสำหรับ เจ้าหลวง ขุนนาง และไพร่ ในวัง ที่คลังศุภรัตน เริ่มแห่งแรกที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ(เดิม)

พ.ศ. 2426

รัฐบาลสยามได้จัดตั้งกรมไปรษณีย์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2426ตั้งกรมไปรษณีย์ เริ่มเปิดบริการไปรษณีย์ครั้งแรกในพระนคร ตั้งกรมโทรเลข

สงครามปราบฮ่อ ครั้งที่ 2

พ.ศ. 2427

โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป ตามวัดต่างๆ เริ่มแห่งแรกที่วัดมหรรณพาราม

พ.ศ. 2429

โปรดเกล้าฯ ให้เลิกตำแหน่งพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

ทรงประกาศตั้งตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมาร ขึ้น และทรงสถาปนาเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เป็นสยามมกุฎราชกุมารเป็นพระองค์แรก

สงครามปราบฮ่อ ครั้งที่ 3

ไทยสมัครเข้าเป็นภาคีสหภาพไปรษณีย์สากล

พ.ศ. 2430

ตั้งกรมยุทธนาธิการทหาร (กระทรวงกลาโหม) ตั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบก ตั้งกระทรวงธรรมการ

สงครามปราบฮ่อ ครั้งที่ 4 ทรงโปรดเกล้าให้ตั้งเมืองขึ้นที่ตำบลบางโพธิ์-ท่าอิฐ และพระราชทานนามว่าอุตรดิษฐ์ แปลว่า ท่าเรือด้านทิศเหนือของสยามประเทศ

พ.ศ. 2431

แผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยให้แก่ชาติตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5ทรงเริ่มการทดลองจัดการปกครองส่วนกลางแผนใหม่

เริ่มดำเนินการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นครั้งแรก สำเร็จออกมา 39 เล่ม เมื่อปี พ.ศ. 2436

ใช้รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) เป็นศักราชในราชการ

ตั้งกรมพยาบาล เปิดโรงพยาบาลศิริราช

ตราพระราชบัญญัติ เลิกวิธีพิจารณาโทษตามแบบจารีตนครบาล

เสียดินแดน แคว้นสิบสองจุไทให้ฝรั่งเศส

พ.ศ. 2432

เริ่มใช้วันทางสุริยคติในราชการ

พ.ศ. 2433

เสียฝั่งซ้ายแม่น้ำสาละวิน ให้กับประเทศอังกฤษ เป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ทางด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และทรัพยากร อันอุดมด้วยดินแดนผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ยิ่ง

รัชกาลที่ 5 เปิดเส้นทางรถไฟสาย กรุงเทพฯ – นครราชสีมา

พ.ศ. 2434

ตั้งกระทรวงยุติธรรม

ตั้งกรมรถไฟ และเริ่มก่อสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา

พ.ศ. 2435

โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435

ตั้งศาลโปริสภา (ศาลแขวง)

ส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาทหารในยุโรป รุ่นแรก

โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศตั้ง โรงเรียนฝึกหัดครู ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม

พ.ศ. 2436

วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 - สยามกับฝรั่งเศสเกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง จนเกิดการบตามแนวชายแดน ฝรั่งเศสจึงนำเรือรบเข้ามายังกรุงเทพฯ (ในภาพ) โดยฝ่าแนวต้านทานของฝ่ายสยามที่ปากน้ำสมุทรปราการได้ เพื่อบีบบังคับให้สยามต้องยกดินแดนดังกล่าวให้แก่ฝรั่งเศสให้เอกชนเปิดเดินรถไฟสายปากน้ำ เมื่อ 11 เมษายน พ.ศ. 2436

ฉลองพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ครั้งแรก

ตั้งมหามกุฎราชวิทยาลัย ตั้งสภาอุณาโลมแดง (สภากาชาดไทย)

เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส

ตั้งโรงเรียนวัดบวรนิเวศเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2436

รถรางไฟฟ้าสมัยรัชกาลที่ 5

พ.ศ. 2437

ทรงสถาปนาเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เป็นสยามมกุฎราชกุมาร

เริ่มจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล

ตั้งโรงไฟฟ้า เริ่มกิจการรถรางไฟฟ้าอย่างแท้จริงแม้จะได้เริ่มการใช้รถรางไฟฟ้าเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1893 (นับอย่างเก่าต้อง ร.ศ. 111 หรือ พ.ศ. 2435) โดยที่เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ ร.ศ.111

พ.ศ. 2438

โปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงพิเศษไปจัดการศาลตามหัวเมือง

จัดทำงบประมาณแผ่นดินครั้งแรก

ตั้งโรงเรียนฝึกหัดวิชาแพทย์ และผดุงครรภ์

พ.ศ. 2439

โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัยตามแบบโรงเรียนประจำชาย Public School ของอังกฤษ ขึ้นปรากฏรายละเอียดในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13 หน้า 269 ลงวันที่ 5 เมษายน 2439 (รศ. 115) (สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ เสด็จเปิดโรงเรียนในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2440) ซึ่งปัจจุบันคือ โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ชื่อในภาษาอังกฤษ King's College

พ.ศ. 2440

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 - พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพระบรมฉายาลักษณ์ร่วมกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 แห่งจักรวรรดิรัสเซียเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ปีระกา

ตราข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง

ตั้งโรงเรียนสอนวิชากฎหมาย

เริ่มการสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปเรียนในยุโรป ปีละ 2 ทุน

เหรียญนิกเกิ้ล ราคา 2 1/2 สตางค์ สมัยรัชกาลที่ 5

พ.ศ. 2441

ตั้งกรมเสนาธิการทหารบก

รวมกรมไปรษณีย์และกรมโทรเลขเป็นกรมเดียวกัน

กำเนิดเหรียญ "สตางค์" รุ่นแรก โดยใช้ทองขาว (นิกเกิ้ล ราคา 20 สตางค์ 10 สตางค์ 5 สตางค์ และ 2 1/2 สตางค์ แต่ไม่เป็นที่นิยมเพราะใช้ยาก

พ.ศ. 2442

เริ่มจัดตั้งกองทหารตามหัวเมือง

เริ่มสร้างวัดเบญจมบพิตร

ได้พระบรมสารีริกธาตุจากอินเดีย

ทำสนธิสัญญากำหนดสิทธิจดทะเบียนคนในบังคับอังกฤษ

พ.ศ. 2443

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชกำเนิด โรงเรียนเบญจมบพิตร หรือ โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตรในปัจจุบัน

พ.ศ. 2444

ตั้งโรงเรียนนายร้อยตำรวจที่นครราชสีมา

เปิดการเดินรถไฟหลวง สายกรุงเทพ - นครราชสีมา เมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2443

หล่อพระพุทธชินราชจำลอง

บริษัทสยามไฟฟ้า ได้รับสัมปทานจำหน่ายไฟฟ้า เริ่มจุดโคมไฟตามถนนหลวง

เกิดกบฏเงี้ยวที่เมืองแพร่ กบฏผู้มีบุญที่อุบลราชธานี และ กบฏแขก 7 หัวเมืองที่ปัตตานี เพื่อต่อต้านการปกครองแบบเทศาภิบาล

พ.ศ. 2445

ตั้งกรมธนบัตร เริ่มใช้ธนบัตรครั้งแรก ตราพระราชบัญญัติธนบัตร ร.ศ. 121

ตั้งสามัคยาจารย์สมาคม ตั้งโอสถศาลา

ปราบกบฏเงี้ยวที่เมืองแพร่ ปราบผีบุญอุบลราชธานี และ กบฏแขก 7 หัวเมืองปัตตานี สำเร็จ และได้มีการปลดเจ้าเมืองแพร่ เจ้าเมืองปัตตานี หนองจิก รามัน สายบุรี ยะลา ระแงะ ออกจากตำแหน่ง พร้อมส่งไปจองจำเจ้าเมืองปัตตานีในหลุมที่พิษณุโลก ภายหลังได้ปล่อยตัวออกไปตามแรงกดดันของอังกฤษ

เปิดการเดินรถไฟหลวงสายใต้ ระหว่างกรุงเทพ-เพชรบุรี เมื่อ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2446

ราชยานยนต์คันแรกในสมัยรัชกาลที่ 5

พ.ศ. 2447

เสียดินแดนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส ตรงหัวเมืองจำปาศักดิ์ (ตรงข้ามเมืองปากเซ) และหัวเมืองไชยบุรี - ปากลาย (ตรงข้ามหลวงพระบาง)

เริ่มมีรถยนต์ใช้ในสยาม

พ.ศ. 2448

เสด็จประพาสต้นครั้งแรก

ทำอนุสัญญากำหนดสิทธิการจดทะเบียนคนในบังคับฝรั่งเศส

ตราพระราชบัญญัติทาส รัตนโกสินทร์ศก 124

ประกาศให้ลูกทาสเป็นไททั้งหมด ด้วยพระราชบัญญัติลักษณะทาส รัตนโกสินทร์ศก 130 ซึ่งตรงกับวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2454 ให้เป็นวันที่ทาสหมดสิ้นจากราชอาณาจักรไทย

ตั้งหอสมุดสำหรับพระนคร ตราพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ฉบับแรก

ทำอนุสัญญากำหนดสิทธิการจดทะเบียนคนในบังคับเดนมาร์ก และอิตาลี

ทดลองจัดสุขาภิบาลที่ตำบลท่าฉลอม จังหวัดสมุทรสาคร

พ.ศ. 2449

เสด็จประพาสต้นครั้งหลัง

เปิดโรงเรียนนายเรือ ที่พระราชวังเดิม เมื่อ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2449

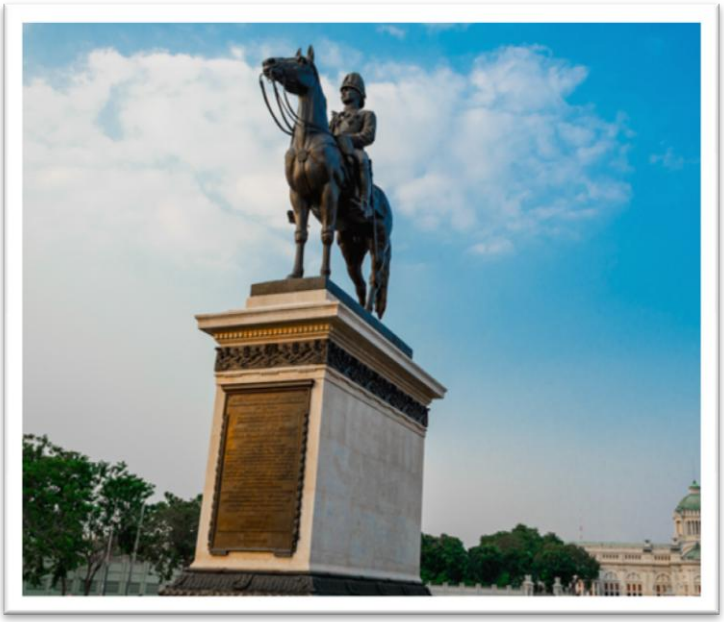
เสียมณฑลบูรพา (เสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ) ให้ฝรั่งเศส เมื่อ 23 มีนาคม พ.ศ. 2449 เพื่อแลกกับจันทบุรีและด่านซ้ายคืนมา

พ.ศ. 2450

เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ปีมะแม เพื่อรักษาพระโรควักกะพิการ

จัดให้มีการประกวดพันธุ์ข้าวครั้งแรก

เปิดการเดินรถไฟหลวง สายกรุงเทพ - ฉะเชิงเทรา เมื่อ 24 มกราคม พ.ศ. 2450 (นับอย่างใหม่ต้อง พ.ศ. 2451)

พ.ศ. 2451

ประดิษฐาน พระบรมรูปทรงม้า ณ ลานพระราชวังดุสิต

จัดการสุขาภิบาลตามหัวเมืองทั่วไป ประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127

เลิกใช้เงินพดด้วง

ตราพระราชบัญญัติทองคำ ร.ศ. 127 ใช้ทองคำเป็นมาตรฐานเงินตราแบบสากล โดยให้จ่ายเงินตราต่างประเทศที่ใช้มาตรฐานทองคำแทนการออกเหรียญ 10 บาททองคำตราครุฑ

สร้างพระบรมรูปทรงม้า เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวัลย์ราชสมบัติ 40 ปี วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451 ตรงกับวันพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก โดยจ้างช่างที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นผู้ทำ หล่อด้วยโลหะชนิดทองสัมฤทธิ์นำมา ติดกับทองสัมฤทธิ์เหมือนกันหนาประมาณ 25 เซนติเมตร เป็น และได้ประดิษฐานบนแท่นหินอ่อน อันเป็นแท่นรอง สูงประมาณ 6 เมตร กว้าง 2 เมตรครึ่ง ยาว 5 เมตร

พ.ศ. 2452

เลิกใช้เงินเฟื้อง ซีก เสี้ยวอัฐ โสฬส เริ่มกิจการประปา

พ.ศ. 2453

มีการแสดงกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นครั้งแรก

รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

พระที่นั่งอัมพรสถาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประทับรักษาพระองค์จากการทรงพระประชวรเรื่อยมาจนกระทั่งพระอาการมิสู้ดีนัก เริ่มหนักขึ้นเรื่อยๆถึงกับหายพระทัยดังยาวๆ และหายพระทัยทางพระโอษฐ์(ทางปาก)แรงๆ สังเกตดูพระเนตรไม่จับใครเสียแล้ว ลืมพระเนตรคว้างอยู่อย่างนั้นเอง แต่พระกรรณยังได้ยิน สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาฯ ทรงกราบทูลว่า “ทรงเสวยน้ำยังเพคะ”พระเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงพยักหน้ารับได้ และกราบทูลต่อว่า”จะถวายพระโอสถแก้พระศอแห้ง ของพระองค์เจ้าสายฯเพคะ ”พระเจ้าอยู่หัวก็ยังรับสั่งว่า "ฮือ" แล้วพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงยกพระหัตถ์ขวาและซ้าย ที่สั่นขึ้นเช็ดน้ำพระเนตรของพระองค์เองคล้ายทรงพระกันแสง แล้วพระนางเจ้าสุขุมาลฯก็ใช้ผ้าขึ้นมาซับน้ำพระเนตรถวาย ส่วนสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาฯทรงประทับอยู่ปลายพระแท่นถวายงานนวดอยู่มิคลาย ตั้งแต่เวลานี้ต่อไป หมอฝรั่งนั่งคอยจับชีพจร ตรวจพระอาการผลัดเปลี่ยนกัน จากนั้นการหายพระทัยของพระองค์ก็ค่อยๆเบาลงทุกที พระอาการกระวนกระวายอย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่มีเลย ยังคงบรรทมหลับอยู่อย่างเดิม สักพักหมอจึงทูลกับเจ้านายทุกพระองค์ว่า เสด็จสวรรคตเสียแล้วเจ้านายพระราชโอรสพระราชธิดาทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในสนมเจ้าจอมที่เฝ้าอยู่ตามเฉลียง บันได พื้นพระที่นั่งต่างก็แย่งกันกรูเข้าไปดูร่างพระบรมศพแล้วก็พากันล้มลงกับพื้นร้องไห้คร่ำครวญอยู่ระงมเซ็งแซ่ และโดยเฉพาะพระราชธิดาที่ทอดกายนอนกรรแสงเป็นลมกันยกใหญ่ ณ เวลานั้นประดุจต้นไม้ใหญ่ที่ถูกลมพายุพัดต้นและกิ่งก้านหักล้นราบ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตด้วยโรคพระวักกะ (ไต) เมื่อ เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 11 แรม 5 ค่ำ ปีจอ ตรงกับวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 เมื่อเวลา 2 ยาม 45 นาที (0 นาฬิกา 45 นาที) ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต นายแพทย์วิบูล วิจิตรวาทการ นักเขียนเชิงประวัติศาสตร์ ได้ให้ความเห็นระบุโรคที่เป็นไปได้ คือ โรคนิ่วในไต, โรคไตอักเสบ จากการติดเชื้อ และโรคไตชนิด Chronic Glomerulonephritis อันเกิดจากต่อมทอนซิลอักเสบฉับพลัน ด้วยพระโรควักกะพิการซึ่งแสดงอาการเมื่อ พ.ศ. 2447 - 2448 เมื่อพระองค์สวรรคตมีพระชนมายุได้ 58 พรรษา รวมครองราชย์สมบัติ 42 ปี

สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาฯก็ทรงประชวรพระวาโย(เป็นลม)มีอาการชักกระตุกตามมาและหมดสติ หมอต้องรีบถวายยาฉีดจากนั้นพนักงานได้ทูลเชิญขึ้นบนพระเก้าอี้แล้วหามกลับพระตำหนักสวนสี่ฤดู สำหรับสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาก็ทรงพระประชวรพระวาโยล้มลงพระกรรแสงยกใหญ่มิได้สติ ข้าหลวงต้องเชิญขึ้นพระเก้าอี้หามกลับตำหนักสวนหงส์ เห็นจะมีพระนางเจ้าสุขุมาลฯที่ยังทรงคลุมพระสติได้แต่ยังพระกรรแสงนั่งเป็นประธานอยู่ปลายพระแท่นพระบรมศพ เจ้าจอมมารดาชุ่มและพระธิดาทั้งสองฟุบลงกับพื้นร้องไห้เสียงระงม เจ้าจอมเอิบคนโปรดมาอยู่ข้างพระแท่นเบื้องขวาของพระบรมศพ พระอรรคชายาเธอพระองค์เจ้าสายสวลี ก็ทรงพระกรรแสงประทับราบเกาะพระแท่นจับพระหัตพระเจ้าอยู่หัวโดยตลอด

พระบรมโอรสาธิราชฯ(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)ขึ้นครองราชย์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุฯเชิญเสด็จสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ให้เสด็จกลับลงไปชั้นล่าง ประทับห้องแป๊ะต๋ง พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าโดยมีเสนาบดีผู้ใหญ่ องคมนตรี ข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย รอเฝ้ารับเสด็จอยู่ ณ ที่นั้น จากนั้นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุฯ ทรงคุกพระชงฆ์(คุกเข้า)ลงกราบถวายบังคมแทบพระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ อัญเชิญ ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ต่อไป

พระบรมโกศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

มีการอัญเชิญพระศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ภายในพระบรมมหาราชวัง และนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นสดับปกรณ์ตามประเพณี พระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ก็ไม่สามารถกลั้นความเศร้าโศกอาลัยไว้ได้ ตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “ประวัติต้นรัชกาลที่ 6” ความว่า“สมเด็จพระมหาสมณะเจ้า (ซึ่งเวลานั้นดำรงพระยศเปนกรมหลวงวชิรญาณวโรรส) ตรัสกับฉันพระสุรเสียงเครือและสอื้น, เสด็จกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ (ซึ่งเวลานั้นดำรงพระยศเปนพระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต) ทรงสวดไม่ใคร่จะออก, สมเด็จพระวันรัตน (ฑิต) วัดมหาธาตุ, เสียงเครือจวนๆ จะเอาไม่อยู่, สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ์) วัดอรุณสวดพลางน้ำตาไหลพลาง, และสอื้นด้วย, และสมเด็จพระวันรัตน (จ่าย, เวลานั้นเปนพระธรรมวโรดม) วัดเบญจมบพิตร์, ร้องไห้อย่างคนๆ ทีเดียว”

หลังจากนั้นมีการอัญเชิญพระบรมโกศประดิษฐานการ แล้วจัดให้มีการพระราชพิธี บำเพ็ญพระราชกุศล เป็นประจำทุกวัน บนพระที่นั่งดุสิตมหาประสาทภายในพระบรมมหาราชวัง โดยมีพระบรมวงศ์เสด็จมาบำเพ็ญพระกุศล แต่ละวันจะมีการสวดพระอภิธรรม จากพระอารามหลวง

การถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระเมรุท้องสนามหลวง เดือนมีนาคม รัตนโกสินทรศก 129 (พ.ศ.2453) มี ขั้นตอน ดังนี้

พระราชพิธีอัญเชิญพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานบนพระยานมาศสามลำคานที่หน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ขั้นตอนที่หนึ่ง เริ่มจากเชิญพระบรมศพลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ออกประตูศรีสุนทร ประตูเทวาภิรมย์ไปตามถนนมหาราช เลี้ยวถนนเชตุพน เลี้ยวขึ้นถนนสนามไชย ไปทรงพระมหาพิชัยราชรถ ซึ่งประทับคอยอยู่หน้าพลับพลาวัดพระเชตุพน กระบวนนี้ พระบรมศพทรงพระยานมาศสามลำคาน ปักนพปฎลเศวตรฉัตร มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงประคองพระบรมโกศและทรงพระราชยานกงทรงโยงทรงโปรยกับพระสงฆ์นำ พร้อมด้วยกระบวนพระราชอิสริยยศ เครื่องสูง สังข์ แตร กลองชนะ มโหระทึก และคู่แห่ราชการ นายทหารบกทหารเรือตำรวจมหาดเล็กนำและกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ (ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ตามแซง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ในกระบวนนี้โดยมีทหารบกยิงปืนใหญ่นาทีละนัด จนกระบวนถึงพระบรมมหาราชวัง ระหว่างอัญเชิญพระบรมศพนั้นฝนตกลงมาตลอด "... พวกราษฎรเอาเสื่อไปปูนั่งกินเป็นแถวตลอดสองข้างทาง จะหาหน้าใครที่มีแม้แต่ยิ้มก็ไม่มีสักผู้เดียว ทุกคนมีแต่เค้าน้ำตาไหลอย่างตกอกตกใจด้วยไม่เคยรู้รส อากาศมืดครึ้ม มีหมอกขาว

ลงจัดเกือบถึงหัวคนเดินทั่วไป ผู้ใหญ่เขาบอกว่า นี่แหละคือหมอกชุมเกตุ ที่ในตำราเขากล่าวถึงว่า มักจะมีในเวลาที่มีเหตุใหญ่ๆ เกิดขึ้น ไม่ช้าก็ได้ยินเสียงปี่ในกระบวน เสียงเย็นใสจับใจมาแต่ไกลๆ แล้วได้ยินเสียงกลองรับเป็นจังหวะใกล้เข้ามาๆ ในความมืดเงียบสงัด ที่มืดเพราะต้องตัดสายไฟฟ้าบางตอนให้พระบรมโกศผ่านได้ และที่เงียบก็เพราะไม่มีใครพูดจากันว่ากระไร .....

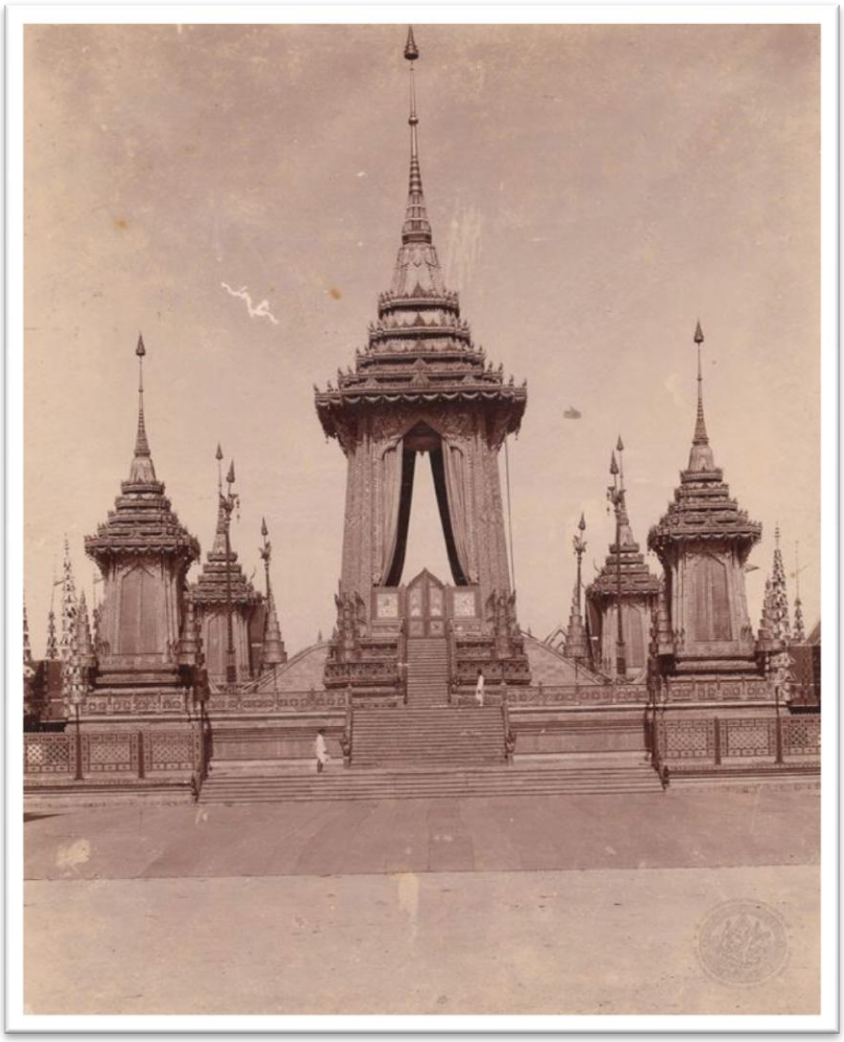
การประกอบพระโกศทองใหญ่พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บนยานมาศสามลำคานที่หน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ขั้นตอนที่สอง พระยานมาศสามลำคาน เทียบกับเกรินบันไดนาค เชิญพระบรมศพขึ้นทรงพระมหาพิชัยราชรถ มีพระสงฆ์ทรงราชรถนำพร้อมด้วยกระบวนราชอิสริยยศเช่นกระบวนที่ 1 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ตามเหมือนกัน แต่มีเสนาบดี เจ้าผู้ครองประเทศราช ราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศกับข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยสมทบตามเสด็จด้วยกระบวนหน้า เพิ่มกระบวนทหารบกนำ กระบวนหลังเพิ่มกระบวนทหารเรือแซงตาม ต่อกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ และเดินตามเป็นตอนหมู่ข้าราชการในที่สุดเดินกระบวนจากหน้าวัดพระเชตุพนไปตามถนนสนามไชย เลี้ยวถนนราชดำเนินใน ประทับพระมหาพิชัยราชรถหน้าพระเมรุด้านตะวันออก

กระบวนแห่พระโกศพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประดิษฐานบนพระมหาพิชัยราชรถประกอบด้วยเครื่องสูงเต็มยศกระบวนแห่ 4 สาย

ขั้นตอนที่สาม เชิญพระบรมศพจากพระมหาพิชัยราชรถเข้าแห่เวียนพระเมรุ 3 รอบ กระบวนนี้ พระบรมศพทรงพระยานมาศสามลำคาน ปักนพปฎลเศวตรฉัตร มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงประคองพระบรมโกศและทรงพระยานกงโยง โปรย กับพระสงฆ์นำพร้อมด้วยกระบวนพระราชอิสริยยศเหมือนกระบวนที่ 1 แต่แบ่งให้น้อยพอจุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ไม่มีข้าราชการตามในกระบวนนี้

พระเมรุมาศใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขั้นตอนที่ 4 ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระเมรุมาศใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นต้นแบบพระเมรุมาศแบบใหม่ครั้งแรกของ กรุงรัตนโกสินทร์ โดยขณะที่ทรงดำรงพระชนม์อยู่ ได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งถึงการพระบรมศพของพระองค์ไว้ว่า *“แต่ก่อนมา ถ้าพระเจ้าแผ่นดินสวรรคตลง ก็ต้องปลูกเมรุใหญ่ซึ่งคนไม่เคยเห็นแล้วจะนึกเดาไม่ถูกว่าโตใหญ่เพียงไร เปลืองทั้งแรงคนและเปลืองทั้งพระราชทรัพย์ ถ้าจะทำในเวลานี้ดูไม่สมกับการที่เปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ไม่เป็นเกียรติยศยืดยาวไปได้เท่าใด ไม่เป็นประโยชน์แก่คนทั้งปวง กลับเป็นความเดือดร้อน ถ้าเป็นการศพท่านผู้มีพระคุณ หรือผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่ อันควรจะได้มีเกียรติยศ ฉันก็ไม่อาจจะลดทอน ด้วยเกรงว่าคนจะไม่เข้าใจว่า เพราะผู้นั้นประพฤติไม่ดีอย่างหนึ่งอย่างใด จึงไม่ทำการศพให้สมเกียรติยศซึ่งควรจะได้ แต่เมื่อตัวฉันเองแล้วเห็นว่าไม่มีข้อขัดข้องอันใด เป็นถ้อยคำที่จะพูดได้ถนัด จึงขอให้ยกเลิกงานพระเมรุใหญ่นั้นเสีย ปลูกแต่ที่เผาอันพอสมควรณ ท้องสนามหลวง แล้วแต่จะเห็นสมควรกันต่อไป”*

ทำไมถึงมีการถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2 ครั้ง

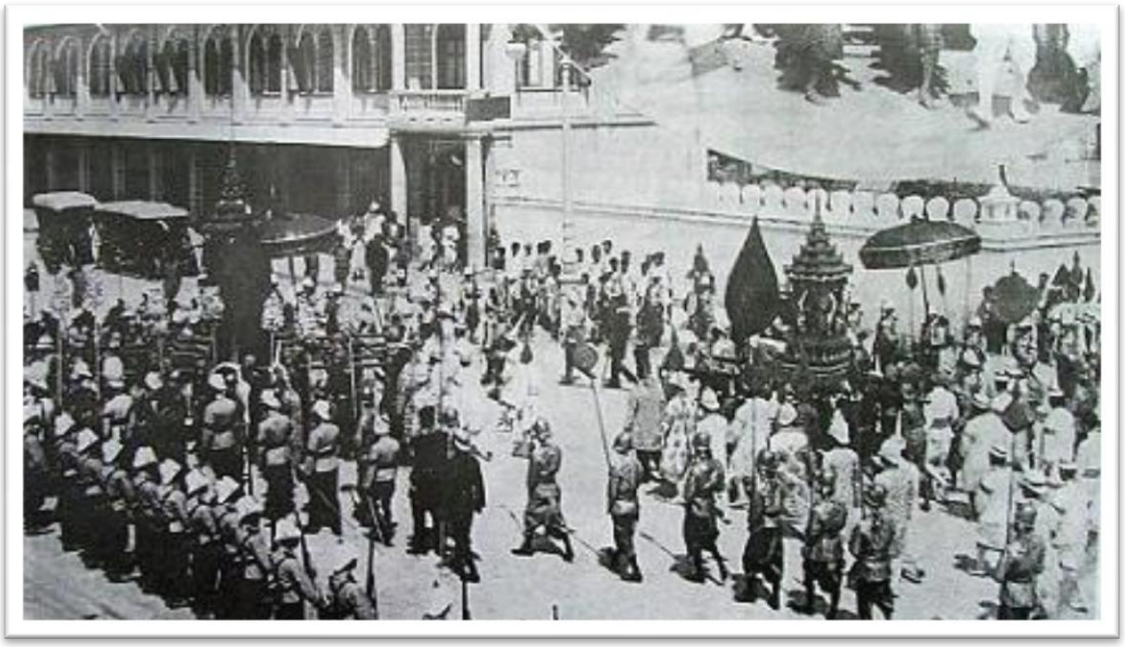

พิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งมหาราชวงศ์จักรี ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2453 และถวายพระเพลิงพระบรมศพจริงในเวลา 01.00 น.วันที่ 17 มีนาคม 2453 เรียกว่างานออกพระเมรุ

นนทพร อยู่มั่งมี เคยยกพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.6) ที่ทรงบันทึกเกี่ยวกับที่มาและความแพร่หลายของพิธีนี้มาเขียนไว้ในหนังสือ “ธรรมเนียมพระบรมศพและพระศพเจ้านาย” ตอนหนึ่งว่า“แท้จริงเปนความคิดของพวกเจ้าพนักงานเผาศพหลวงในตอนปลาย ๆ รัชกาลที่ 5 เพื่อมิให้ผู้ที่ไปช่วยงานเผาศพเดือดร้อนรำคาญเพราะกลิ่นแห่งการเผาศพ ในเวลาที่ทำพิธีพระราชทานเพลิงจึ่งปิดก้นโกษฐ์หรือหีบไว้เสีย และคอยระวังถอนธูปเทียนออกเสียจากภายใต้เพื่อมิให้ไฟไหม้ขึ้นไปถึง ต่อตอนดึกเมื่อผู้คนที่ไปช่วยงานกลับกันหมดแล้วจึ่งเปิดไฟและทำการเผาศพจริง ๆ ในเวลาที่เผาจริง ๆ เช่นว่านี้ มักมีพวกเจ้าภาพอยู่ที่เมรุบ้าง จึ่งเกิดนึกเอาผ้าทอดให้พระสดัปกรณบ้างตามศรัทธา ดังนี้จึ่งเกิดเปนธรรมเนียมขึ้นว่า ผู้ที่มิใช่ญาติสนิธให้เผาในเวลาพระราชทานเพลิง ญาติสนิธเผาอีกครั้ง 1 เมื่อเปิดเพลิง กรมนเรศร์เปนผู้ที่ทำให้ธรรมเนียมนี้เฟื่องฟูขึ้น และเปนผู้ตั้งศัพท์ ‘เผาพิธี’ และ ‘เผาจริง’ ขึ้น เลยเกิดถือกันว่าผู้ที่เปนญาติและมิตร์จริงของผู้ตายถ้าไม่ได้เผาจริงเปนการเสียไป และการเผาศพจึ่งกลายเปนเผา 2 ครั้ง”

ทั้งนี้ งานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นงานระดับพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้รับการถวายพระเพลิงตามธรรมเนียมนี้

กระบวนแห่พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขั้นตอนที่ห้า กระบวนนี้ พระบรมอัฐิทรงพระที่นั่งราเชนทรยาน แต่พระเมรุมาศมาประทับเกยหน้าพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท พระอังคารทรงพระที่นั่งราเชนทรยานน้อย องค์รองมาประทับเกยพลับพลาเปลื้องเครื่องหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีกระบวนพระอิสริยยศเต็มที่อย่างกระบวนที่ 1 แต่ไม่มีนาลิวันและพระยาม้าต้น เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ตามในกระบวนนี้ แล้วพระบรมอัฐิทรงพระราชยานผูก 4 แต่เกยหลังพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท ไปประทับที่หน้าอัฒจันทร์พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านตะวันออกมุขเหนือ พระอังคารทรงพระราชยานผูก 4 แต่เกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดารามเข้าไป ณ พุทธปรางค์ปราสาท (ปราสาทพระเทพบิดร)

ขั้นตอนที่หก เชิญพระบรมอัฐิแต่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางเกยพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาทไปตามหน้าห้องกรมพระอาลักษณ์ ไปประทับเกยตรงอัฒจันทร์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาททางตะวันออก เชิญพระบรมอัฐิขึ้นประดิษฐานที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทนั้น

ขั้นตอนที่เจ็ด เชิญพระอังคารแต่วัดพระศรีรัตนศาสดารามออกประตูวิเศษไชยศรี เลี้ยวถนนหน้าพระลาน ถนนราชดำเนินใน ถนนราชดำเนินกลาง ถนนราชดำเนินนอก ถนนเบญมาศ ถนนดวงตะวัน (ถนนศรีอยุธยา) ถึงหน้าวัดเบญจมบพิตร เชิญพระอังคารบรรจุฐานพระพุทธชินราชในพระอุโบสถ

"ถ้าความเป็นเอกราชของกรุงสยามได้สูญสิ้นไปเมื่อใด ชีวิตฉันก็คงจะสูญสิ้นไปเมื่อนั้น"
พระราชหัตถเลขาในหลวงรัชกาลที่ 5

ธ ยอมสูญ เสียสิ้น แม้ศักดิ์ศรี ธ ยอมพลี ผืนภพ จบหมื่นแสน
ธ ยอมเสีย แทบทุกถิ่น ซึ่งดินแดน ธ หวงแหน เอกราชไว้ ให้พวกเรา

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้านายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

จดหมายเหตุความทรงจำ กรมหลวงนรินทรเทวี.พรนคร: องค์การค้าคุรุสภา,2516.

จิรวัฒน์ อุตตมะกุล, สมเด็จพระภรรยาเจ้าและสมเด็จเจ้าฟ้าในรัชกาลที่ 5, สำนักพิมพ์มติชน, 2546 ,

ทิพยากรณ์.เจ้าพระยา.พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์.พระนคร: หอสมุดแห่งชาติ,2506.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2548.

พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตน์โกสินทร์ครบ 200 ปี และพระราชพิธีสมโภชหลักเมือง, สำนักงานส่งเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2554.

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ.**พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**.MBA. กรุงเทพมหานคร.2536

ราชกิจจานุเบกษา, ข่าวสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เล่ม 27, 2453.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ, พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, อัลฟ่า มิเล็นเนียม

เสทื้อน ศุภโศภณ. ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ. พระนคร: อักษรเจริญทัศน์,2506.

วิกิพิเดีย สารานุกรมเสรี

WWW.GOOGLE.COM

www.moe.go.th

www.rimkhobfabooks.com

www.rungnapa-astro.com

www.thailaws.com

www.tungsong.com

https://www.baanjomyut.com

https://www.facebook.com

https://www.newtv.co.th

ttps://www.rabbittoday.com

http://www.rungnapa-astro.com

https://www.sac.or.th

https://www.sanook.com

https://www.silpa-mag.com

https://www.thairath.co.th

https://www.tnews.co.th

https://www.youtube.co

https://sites.google.com

https://teen.mthai.com

https://scoop.mthai.com

https://th.wikipedia.org

https://goodlifeupdate.com

ขอขอบคุณเนื้อหาและภาพจากเว็บไซต์ต่างๆ

มหาราชพระองค์ที่ 9 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

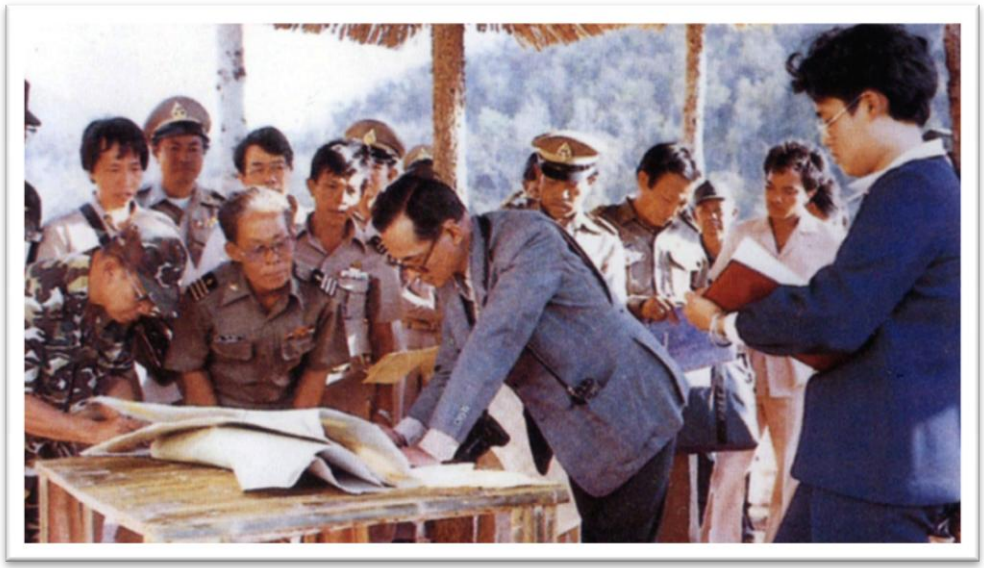
ผู้เรียบเรียงนายประสาร ธารพรรค์

ในหลวง ของข้าบาท ธ ครองราชย์ ชาติร่มเย็น
สร้างสุข ดับทุกข์เข็ญ แก่ราษฎร์ทั่ว พสุธา

"เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนสยาม" ข้อความนี้เป็นข้อความที่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตรัสในวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก 5 พฤษภาคม 2493 จากวันนั้นถึงวันนี้พระราชกรณียกิจใหญ่น้อยทั้งปวงที่ทรงพระราชอุตสาหะบำเพ็ญมาตลอดก็เพื่อประชาราษฎร์และประเทศชาติทั้งสิ้น พระองค์จะเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยือนประชาชน ไม่ว่าสถานที่แห่งนั้นจะห่างไกลทุรกันดารเพียงใดก็ตาม ทรงมีพระราชปณิธานอันแรงกล้าที่จะช่วยเหลือประชาชนให้มีอาชีพเลี้ยงตน มีความอยู่ดีกินดีตามควรแก่อัตภาพ ทรงพระราชทานแนวทางการดำรงชีพแบบ "เศรษฐกิจพอเพียง" ทั้งส่งเสริมความปลอดภัย ความเจริญสมบูรณ์พูนสุขแก่ประเทศชาติและประชาชน เมื่อทรงทราบถึงความเดือดร้อนของประชาชนพระองค์จะหาทางแก้ไข ทรงกระทำทุกวิถีทางที่จะให้ราษฎรของพระองค์อยู่ดีมีสุข ทรงดำเนินการในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอันหลากหลายของพระองค์ส่งผลประโยชน์อเนกอนันต์แก่ประชาชนในส่วนต่างๆ ของประเทศช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แก่ราษฎรของพระองค์ พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งน้ำซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการเกษตร ซึ่งนอกจากจะเป็นน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตชนชาวไทยในท้องถิ่นทุรกันดารแล้ว ยังถือเป็นน้ำหล่อเลี้ยงหัวใจของเขาเหล่านั้น ว่าท่ามกลางความทุกข์ยาก พระองค์ก็ยังทรงมีน้ำพระทัยห่วงใยประชาชนของพระองค์ตลอดมา พระราชกรณียกิจตลอดจนโครงการพระราชดำรินานัปการได้ยังประโยชน์ ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวมและยังมีส่วนสนับสนุนก่อพลังทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้านายประสาร ธาราพรรค์ เรียบเรียง

เทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ธ ปกครอง แผ่นดิน โดยธรรมะ
ธ เสด็จ ทั่วไทย ทุรุ่เขตคาม
ธ ยอมสูญ เสียสิ้น แม้สิ่งสุข
ธ สร้างงาน สร้างโครงการ ไทยทั่วกัน
ธ ดูแล แก้ไข ไทยทั้งชาติ
ธ ทุ่มเท กายใจ ฟื้นผืนดิน
ธ สร้างเสริม เศรษฐกิจ ให้เรืองรุ่ง
ธ สร้างชาติ เสริมไทย ให้ยืนยง
ธ คือองค์ ภูมิพลอดุลยเดช
ธ ครองราชย์ ทรงสร้างสุข ทุกนาที
ธ ทำให้ ปวงชาวไทย ล้วนนบน้อม
ธ มุ่งมั่น เสียสละ พร้อมกายใจ
ปวงชาวไทย ต่างร่วมจิต คิดตั้งมั่น
มุ่งตามรอย พระบาท โดยกลมเกลียว
ทีฆายุโก โหตุ มหาราช
จารพระคุณ ตรึงติดไว้ ในกมล

ธ มุ่งจะ พัฒนา ประชาสยาม
ธ ทำตาม ปณิธาน นิจนิรันดร์
ธ ดับทุกข์ เภทภัย ไทยสุขสันต์
ธ สร้างสรรค์ ทั่วไทย ให้มีกิน
ธ ห่วงราษฎร์ ผองชาวไทย ทั่วทุกถิ่น
ธ คือปิ่น ปักไทย ให้มั่นคง
ธ ผดุง เอกลักษณ์ไทย ให้สูงส่ง
ธ ดำรง คงชาติไทย ให้มั่งมี
ธ ปกเกศทั่วไทยให้สุขี
ธ คือศรี มิ่งมงคล ปวงชนไทย
ธ ทรงพร้อม จัดทำการ งานยิ่งใหญ่
ธ ทำให้ ไทยทั้งชาติ เป็นหนึ่งเดียว
จิตกตัญญุตา อย่างแน่นเหนียว
จิตยึดเหนี่ยว เทิดองค์ไว้ ในใจตน
อภิวาท ธ ทั่วไทย ทุกแห่งหน
ไทยทุกคน มีนามไท้ ทุกใจเอย

.....

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้านายประสาร ธาราพรรค์ ประพันธ์

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

โรงพยาบาลเมานท์ออเบอร์น รัฐเมสสาชูเซตต์ (MASSACHUSETTS) ประเทศสหรัฐอเมริกา

พระราชสมภพ

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนน
และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระนามเดิม “พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช” ทรงเป็นพระราชโอรสในสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ (ต่อมาได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยเป็น สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก) และหม่อมสังวาล ต่อมาได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยเป็นสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี)

พระนาม "ภูมิพล" ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล 7 ทรงมีชื่อเล่น ว่า เล็ก หรือ พระองค์เล็ก

ดวงพระชาตา รัชกาลที่ 9

ทรงพระราชสมภพ วันจันทร์ ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 1 ปีเถาะ ตรงกับอวันที่ 5 ธันวาคมพ.ศ. 2470 เวลา 08.45 ณ โรงพยาบาลเมาท์ ออเบิร์น (MOUNT AUBURN) รัฐเมสสาชูเซตต์ (MASSACHUSETTS) ประเทศสหรัฐอเมริกานายแพทย์ผู้ที่ถวายพระสูติกาลชื่อ ดับลิว สจ๊วต วิตมอร์ ทรงมีน้ำหนักแรกประสูติ 6 ปอนด์

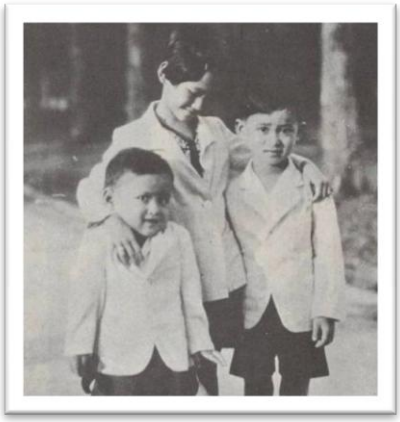

ภาพ เสด็จเยือนนครบอสตันและโรงพยาบาลเมาท์ ออเบิร์น เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2503 และทรงพบกับ ดร.ดับเบิลยู สจ๊วต วิทท์มอร์ รวมทั้งคณะพยาบาลที่ถวายพระประสูติกาลด้วย

ทรงพระราชทานของที่ระลึกแด่ ดร.วิทท์มอร์ มีข้อความด้วยว่า

To my first friend, Doctor Whittmore, with Affectionate regard

แด่มิตรคนแรกของฉัน ดร.วิทมอร์ ด้วยความระลึกถึงและรักใคร่

พระองค์ทรงมีพระเชษฐภคินีและสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช คือ **สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์** ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ที่ 6 พฤษภาคม พุทธศักราช 2466 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และ **พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล** เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันอาทิตย์ที่ 20 กันยายน พุทธศักราช 2468 ณ เมืองไฮเดลแบร์ก ประเทศเยอรมนี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง 2 พระองค์ทรงสนิทรักกันอย่างยิ่ง

พระมหากษัตริย์ยอดกตัญญู

หนึ่งในคุณธรรมสำคัญที่ทรงยึดถือและปฏิบัติเสมอมาคือ “ความกตัญญู” โดยเรื่องราวของ “พระมหากษัตริย์ยอดกตัญญู” ได้รับการบันทึกและถ่ายทอดสู่สาธารณชนครั้งแล้วครั้งเล่า เพื่อบอกเล่าความประทับใจที่ในหลวง รัชกาลที่ 9 ทรงปฏิบัติต่อ พระราชมารดาของพระองค์ “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” ด้วยหัวใจกตัญญูยิ่ง ก่อนสมเด็จย่าจะสวรรคตได้ปีเศษ ตอนนั้นทรงมีพระชนมายุ 93 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จฯจากพระตำหนักจิตรลดาฯไปวังสระปทุมตอน เย็นทุกวัน เพื่อไปกินข้าวกับแม่สัปดาห์ละ 5 วัน ไปคุยกับแม่ไปทำให้แม่ชุ่มชื่นหัวใจ โดยทุกครั้งที่ในหลวงเสด็จฯไปหาสมเด็จย่า พระองค์จะทรงเข้าไปกราบที่ตัก แล้วสมเด็จย่าก็จะทรงดึงตัวในหลวงเข้ามากอดและหอมแก้มเสมอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประสูติมาเป็นพระองค์เจ้า เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แม้สมเด็จย่าจะไม่ได้เกิดมาเป็นเชื้อพระวงศ์ เป็นคนธรรมดาสามัญชน แต่พระเจ้า อยู่หัวที่เป็นกษัตริย์ปกครองแผ่นดิน ก็ทรงก้มลงกราบคนธรรมดาสามัญชนที่เป็นแม่!! หัวใจลูกที่เคารพรักแม่ กตัญญูกับแม่เช่นนี้ หาไม่ได้อีกแล้ว

มีครั้งหนึ่ง ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงพระประชวร สมเด็จย่าก็ทรง พระประชวร ประทับรักษาพระองค์ที่โรงพยาบาลศิริราชด้วยกัน แต่อยู่คนละมุมตึก ตอนเช้าพระเจ้าอยู่หัวทรงเปิดประตูแอ๊ดออกมา พยาบาลกำลังเข็นรถสมเด็จย่าออกมารับลมผ่านหน้าห้องพอดี พระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นแม่ ก็รีบออกจากห้องมาแย่งพยาบาลเข็นรถ มหาดเล็กกราบบังคมทูลว่า ไม่เป็นไร ไม่ต้องเข็น มีพยาบาลเข็นให้อยู่แล้ว แต่ในหลวงมีรับสั่งว่า “แม่ของเรา ทำไมต้องให้คนอื่นเข็น เราเข็นเองได้” ในหลวงทรงเป็นถึงพระมหากษัตริย์ ยังทรงเข็นรถให้แม่ ยังทรงป้อนข้าวป้อนน้ำป้อนยาให้แม่ ในหลวง รัชกาลที่ 9 เฝ้าสมเด็จย่าอยู่จนถึงตี 4 ตี 5 เฝ้าแม่อยู่ทั้งคืน จับมือแม่ กอดแม่ ปรนนิบัติแม่ กระทั่งแม่หลับ จึงเสด็จฯกลับ พอไปถึงพระราชวังมีโทรศัพท์มาแจ้งว่า “สมเด็จพระบรมราชชนนี” สวรรคตแล้ว พระเจ้าอยู่หัวรีบเสด็จฯกลับไปโรงพยาบาลศิริราชทันที ทรงเห็นสมเด็จย่านอนหลับตาอยู่บนเตียง พระเจ้าอยู่หัวตรงเข้าไปคุกเข่า กราบลงที่หน้าอกแม่ พระพักตร์ของในหลวงแนบตรงกับหัวใจแม่ ทรงมีรับสั่งแผ่วเบาว่า “ขอหอมหัวใจแม่เป็นครั้งสุดท้าย” พระองค์ทรงซบหน้านิ่งอยู่นาน แล้ว

ค่อยๆ เงยพระพักตร์ขึ้น น้ำพระเนตรไหลนอง ต่อไปนี้จะไม่มีแม่ให้หอมอีกแล้ว ในหลวงทรงเอามือกุมมือแม่ไว้ มือของแม่ที่ไกวเปล มือที่ปลุกปั้นลูกจนได้เป็นกษัตริย์ผู้เป็นที่รักและเทิดทูนของพสกนิกรชาวไทย ในวันสุดท้ายของ “สมเด็จพระบรมราชชนนี” ในหลวงทรงจับหวีค่อยๆ หวีผมให้แม่ หวี...หวี...หวี ให้แม่สวยที่สุด แต่งตัวให้แม่ ให้แม่สวยที่สุด ในวันสุดท้ายของแม่!!

เมื่อเรามีพระเจ้าอยู่หัวเป็นตัวอย่างของ “สุดยอดลูกกตัญญู” ประชาชนชาวไทยก็ควรซาบซึ้งในสิ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติ และเดินตามรอยในหลวง รัชกาลที่ 9 เริ่มต้นทำหน้าที่ของลูกกตัญญู ทำหน้าที่ของคนดี ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมพื้นฐานสำคัญ ที่จะทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง

การศึกษา

โรงเรียนมาแตร์เดอี กรุงเทพฯ สถานศึกษาแห่งแรก ของรัชกาลที่ 9

พุทธศักราช 2471 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเสด็จสมเด็จพระบรมราชชนก ซึ่งทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม จากมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด สหรัฐอเมริกา กลับประเทศไทยประทับ ณ วังสระประทุม ต่อมาในวันที่ 24 กันยายน พุทธศักราช 2472 สมเด็จพระบรมราชชนกสวรรคต ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเจริญพระชนมายุได้ไม่ถึง 2 ปี

ขณะพระชนมายุ 4 ชันษา เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น “พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช”ได้ทรงตามเสด็จพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล พระเชษฐา มาโรงเรียนมาแตร์เดอี

เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 5 ชันษา ได้ทรงเข้ารับการศึกษาขั้นต้น ณ โรงเรียนมาแตร์เดอี กรุงเทพฯ มีพระนามในใบลงทะเบียนว่า "H.H Bhummibol Mahidol"หมายเลขประจำตัว 449 เมื่อพุทธศักราช 2475 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 พรรษา ได้เสด็จทรงเข้าศึกษาในโรงเรียนมาแตร์เดอี กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา 1 ปี หลังจากนั้นได้เสด็จไปประทับ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ทั้งนี้เนื่องจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชไม่ทรงแข็งแรง จำเป็นต้องประทับในสถานที่ซึ่งอากาศดีและไม่ชื้น พลเอก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร พระปิตุลา ทรงแนะนำให้เสด็จไปประทับที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

โรงเรียน (Ecole Nouvelle de la Suisse Romande) Cr. www.ensr.ch
ทรงศึกษาในชั้นประถมศึกษา

พ.ศ. 2476 จึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี พระเชษฐภคินี และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เพื่อทรงศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียน Ecole Nouvelle de la Suisse Romande, Chailly-sur-Lausanneซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่รับนักเรียนนานาชาติและทรงได้รับประกาศนียบัตร บาเชอลิเย เอ แลทร์ ด้านอักษรศาสตร์ จากการศึกษาดังกล่าว ทรงรอบรู้หลายภาษา ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และ ละติน เมื่อทรงรับประกาศนียบัตร Bachlier es Lettres จาก Gymnase Classique Cantonal แห่งเมืองโลซานน์

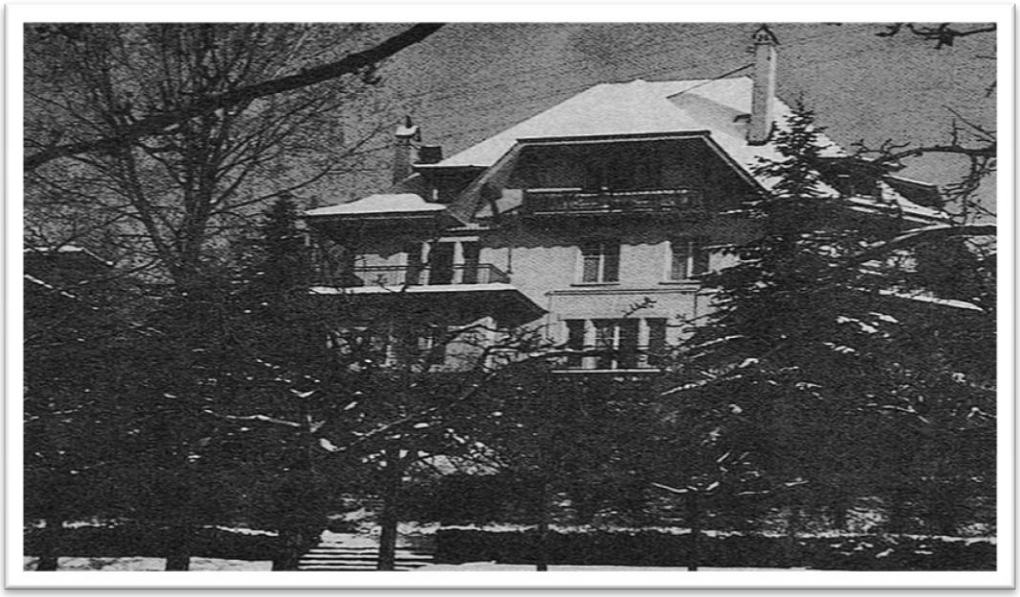

มหาวิทยาลัยโลซานน์

ทรงเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยโลซานน์ โดยทรงเลือกศึกษาในแขนงวิชาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ได้เสด็จนิวัตประเทศไทยเป็นครั้งที่ 2 โดยเสด็จ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช หลังจากเคยเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศไทยชั่วคราวครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2481ครั้งหลังนี้ได้เสด็จประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวังจนกระทั่งถึงวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เสด็จสวรรคตโดยกะทันหัน คณะรัฐบาลไทยในขณะนั้นได้กราบบังคมทูลอัญเชิญ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์ต่อจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชในวันเดียวกัน

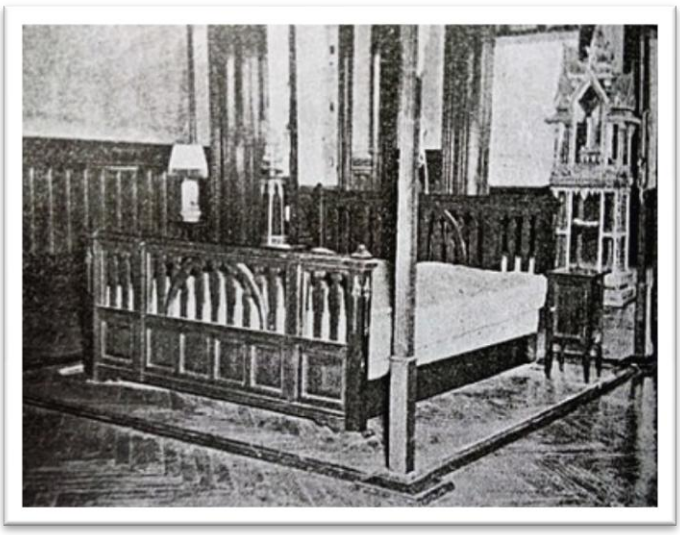
เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระราชภารกิจในการศึกษาต่อ จึงได้เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในเดือนมิถุนายนของปีนั้น รวมเวลาที่เสด็จประทับในประเทศไทยได้ 6 เดือน ในการทรงศึกษาต่อครั้งนี้ ทรงเลือกเรียนวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์แทนวิชาวิทยาศาสตร์ที่ทรงศึกษาอยู่แต่เดิมก่อนเสด็จนิวัติกลับประเทศไทย

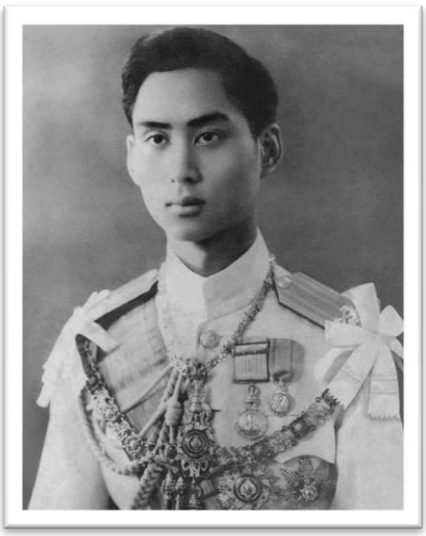

วิลล่าวัฒนา (Villa Vadhana)

วิลล่าวัฒนา (Villa Vadhana)ป็นพระตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในสวิตเซอร์แลนด์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคต

พระแท่นบรรทมที่รัชกาลที่ 8 สิ้นพระชนม์

วันที่ 9 มิถุนายน 2489 เวลาประมาณ 9.30 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สวรรคตด้วยพระแสงปืน ณ พระที่นั่งบรมพิมาน เวลาต่อมา สำนักพระราชวังออกแถลงการณ์ว่าเป็น *อุบัติเหตุโดยพระองค์* รัฐบาลประกาศให้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์

ครองราชย์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เสด็จสวรรคต อย่างกระทันหัน ณ พระที่นั่งบรม

พิมาน ภายในพระบรมมหาราชวังเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489โดยที่ตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 9 การสืบราชสมบัติ ให้เป็นไปตามนัยแห่งกฎหมายมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาโดยที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์ที่ร่วมพระราชชนนี ตามความในมาตรา 9 (8) แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช 2467โดยที่รัฐสภาได้ลงมติ ณ วันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 แสดงความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ ในการที่จะอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อไป และทรงมีพระนามเต็มว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤบดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร

พระนามภูมิพลอดุลเดชนั้นพระบรมราชชนนีได้รับพระราชทานทางโทรเลขจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2470 โดยทรงกำกับตัวสะกดเป็นอักษรโรมันว่า "Bhumibala Aduladeja" ทำให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงเข้าพระทัยว่าได้รับพระราชทานนามพระโอรสว่า "ภูมิบาล" ในระยะแรกพระนามของพระองค์สะกดเป็นภาษาไทยว่า "ภูมิพลอดุลเดช" ต่อมาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเองทรงเขียนว่า "ภูมิพลอดุลยเดช" โดยทรงเขียนทั้งสองแบบสลับกันไป จนมาทรงนิยมใช้แบบหลังซึ่งมีตัว "ย" สะกดตราบปัจจุบัน พระนามของพระองค์มีความหมายว่า

ภูมิพล - ภูมิ หมายความว่า "แผ่นดิน" และ พล หมายความว่า "พลัง" รวมกันแล้วหมายถึง "พลังแห่งแผ่นดิน"
อดุลยเดช - อดุลย หมายความว่า "ไม่อาจเทียบได้" และ เดช หมายความว่า "อำนาจ" รวมกันแล้วหมายถึง "ผู้มีอำนาจที่ไม่อาจเทียบได้"

พระพุทธรูปประจำพระองค์

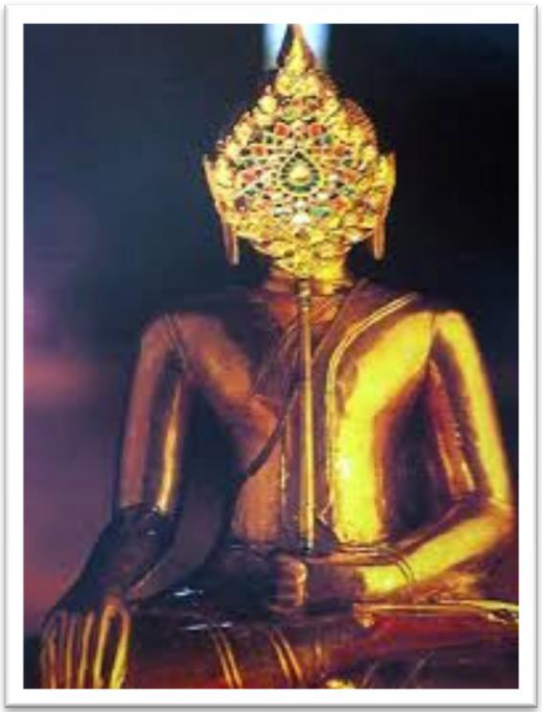
พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ส่วนพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรม

นาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรฯ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นต้นมานั้นยังมิได้มีการสร้าง พระพุทธรูปประจำพระชนมวารขึ้นในรัชกาลนี้เลย ดังนั้นในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการฉลองสมโภชพระพุทธรูปประจำประชนมวาร ในวันที่ 4 ธันวาคม พุทธศักราช 2530 ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเสร็จการแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้อัญเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ประดิษฐานไว้กับพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล ณ หอพระสุลาลัยพิมาน ในหมู่พระมหามณเฑียร ปัจจุบันอัญเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรฯ พระราชพิธีสงกรานต์ เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ซึ่งเป็นปางประจำวันจันทร์

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรฯ เป็นพระพุทธรูปประทับยืนแบบสมภังค์ แสดงปางห้ามญาติหรืออภัยมุทราด้วยพระหัตถ์ขวาเพียงข้างเดียว ส่งนพระหัตถ์ซ้ายทอดลงข้างพระวรกาย พระพุทธรูปมีพุทธลักษณะคล้ายพระพุทธรูปแบบสุโขทัย โดยมีพระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏค่อนข้างแคบ พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์อมยิ้ม และมีพระกรรณยาวพระเศียรประดับด้วยขมวดพระเกศาเป็นก้นหอย มีเกตุมาลาและรัศมีรูปเปลวไฟอยู่เบื้องบน องค์พระพุทธรูปมีพระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็กโดยครองอุตราสงค์เรียบห่มคลุมพระอังสา ปล่อยชายอุตราสงค์ให้ห้อยตกลงมาเป็นเส้นอ่อนโค้งด้านข้างพระวรกายทั้งสองข้าง อันตรวาสกที่ทรงเรียบเช่นเดียวกับอุตราสงค์คงปรากฏขอบสองชั้นที่บั้นพระองค์และจีบทบห้อยลงมาเบื้องหน้ายาวเกือบจรดข้อพระบาท พระพุทธรูปประทับยืนบนปัทมาสน์ประกอบด้วยกลีบบัวหงายและกลีบบัวคว่ำมีเกสรบัวประดับ ปัทมาสน์นี้วางซ้อนอยู่เหนือฐานเขียงรูปแปดเหลี่ยมเบื้องล่าง

พระพุทธรูปประจำรัชกาล

พระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล เป็นพระพุทธรูปที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงสร้างขึ้น ยกเว้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งเสด็จสวรรคตเสียก่อน พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ 9 เป็นพระพุทธรูปประทับขัดสมาธิเพชร ปางมารวิชัย ถือตาลปัตรในพระหัตถ์ซ้าย ประทานพรให้มีชัยชนะแก่ หมู่มารทั้งปวง และทรงคุ้มครองอันตรายได้ทุกประการ จึงเป็นพระพุทธรูปที่เชิญเสด็จไปพร้อมกับพระองค์เวลาออกศึกสงคราม เช่นพระชัยหลังช้าง ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้าง และอัญเชิญมาประดิษฐานในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ต่อมาเมื่อได้มีการสร้างพระชัยประจำรัชกาลขึ้น จึงมีการเพิ่มคำว่า “วัฒน์” ซึ่งมีความหมายว่า ความเจริญขึ้น โดยมีนัยว่านอกจากจะนำมาซึ่งชัยชนะแด่ผู้ที่เป็นเจ้าของแล้วยังนำซึ่งความเจริญอีกด้วย จึงกลายเป็น “พระชัยวัฒน์” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏในหมายรับสั่ง ของรัชกาลนั้น สำหรับลักษณะของพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล นั้น มีลักษณะพิเศษกว่าพระพุทธรูป ทั่วไปคือ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งแบบวัชราสนะ ทำพระหัตถ์ซ้ายอยู่ในลักษณะทรงถือด้ามตาลปัตร พระพุทธรูปในลักษณะข้างต้นนี้ ในราชอาณาจักรไทยค้นพบตั้งแต่ศิลปะแบบอยุธยาตอนต้น โดยแสดงเป็นพระพุทธรูปศิลา ประทับนั่ง ภายในรัตนฆระบนปัทมาสน์มี พระสาวกยืนประคองอัญชลีประกอบ อยู่ทั้งสองข้าง องค์พระพุทธรูปทรงคือด้ามของตาลปัตรขนาดเล็กอยู่ในพระหัตถ์ซ้าย ส่วนพระหัตถ์ขวาทรงจับด้านบนของตาลปัตรนั้น ส่วนท่าประทับนั่งแทนที่จะประทับในท่าวัชราสนะ หากแต่ได้ยักย้ายไปประทับในท่าวีราสนะ พระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์เป็นพระพุทธรูปประจำพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

วัดประจำรัชกาล

วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก

วัดประจำรัชกาลที่ 9 วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เป็นวัดตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรมหาราช รัชกาลที่ 9 รัชกาลปัจจุบัน แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ตั้งอยู่เลขที่ 999 ซอยพระราม 9 กาญจนาภิเษก 19 ถนนพระราม 9 แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ 10320 ในปีพุทธศักราช 2531 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้แก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย ด้วยวิธีเติมอากาศที่บึงพระราม 9 ซึ่งเป็นที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และปรับปรุงสภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาชุมชนบริเวณบึงพระราม 9 ดำเนินการจัดตั้งวัด เพื่อเป็นพุทธสถานในการประกอบกิจของสงฆ์ และเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของราษฎรในการที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ต่อมาในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2533 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นางสาวจวงจันทร์ สิงหเสนี เข้าเฝ้าฯ น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินจำนาน 5-2-54 ไร่ เพื่อดำเนินการสร้างวัดในนามมูลนิธิชัยพัฒนา ได้รับอนุญาตจากกรมการศาสนาให้จัดสร้างวัด ซึ่งมีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ฝ่ายสงฆ์ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์อุปถัมภ์ฝ่ายฆราวาส สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก ได้ประทานอนุญาตให้ พระราชสุมนต์มุนี (อภิพล อภิพโล) เลขานุการในพระองค์ และผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก เป็นองค์ปฐมแห่งอาราม ตั้งแต่วันอาสาฬหบูชา ที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา พร้อมด้วยคณะสงฆ์ภิกษุสามเณรจำนวนหนึ่ง

ธงประจำพระอิสริยยศ

ธงในรัชกาลที่ 9

พระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 9

พระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 9 เป็นตรางา ลักษณะรูปไข่ แนวตั้ง กว้าง 5 เซนติเมตร สูง 6.7 เซนติเมตร รูปพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ประกอบด้วยวงจักร กลางวงจักรมีอักขระเป็น "อุ" หรือ "เลข 9" รอบวงจักรมีรัศมีเปล่งออกโดยรอบ เหนือจักรเป็นรูปเศวตฉัตร 7 ชั้น ฉัตรตั้งอยู่บนพระที่นั่งอัฐทิศ แปลความหมายว่า มีพระบรมเดชานุภาพในแผ่นดิน โดยที่วันบรมราชาภิเษก ตามโบราณราชประเพณี ได้เสด็จประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศ สมาชิกรัฐสภาถวายน้ำอภิเษกจากทิศทั้ง 8 นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ที่พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ทรงรับน้ำอภิเษกจากสมาชิกรัฐสภา แทนที่จะรับจากราชบัณฑิตดั่งในรัชกาลก่อน องค์พระราชลัญจกรนี้เป็นตรากลมรีรูปไข่ กว้าง 5 เซนติเมตร สูง 6.7 เซนติเมตร

พระราชลัญจกรองค์นี้นอกจากจะใช้ประทับในเอกสารสำคัญส่วนพระองค์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดินแล้ว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตรานี้แก่สถาบันอุดมศึกษากลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลและมหาวิทยาลัยราชภัฏ ใช้เป็นตราประจำมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งในเครือของตน และยังได้มีพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นภาพประธานในตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีสำคัญต่างๆ ในรัชกาลของพระองค์ ได้แก่ พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี และงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษาอีกด้วย

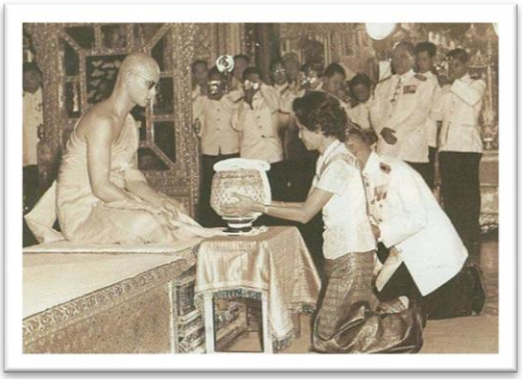
ดอกไม้ประจำพระองค์ คือ ดอกดาวเรือง

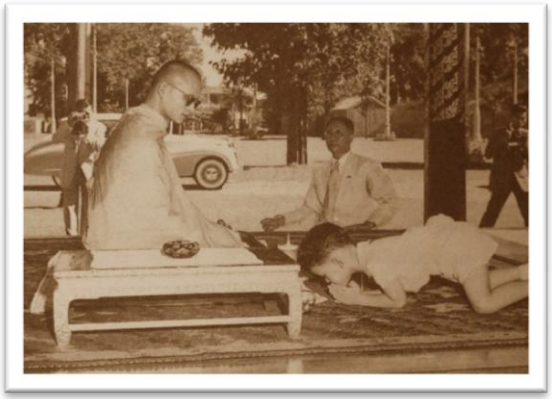

สีประจำพระองค์คือ สีเหลือง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่เสด็จฯ ออกผนวช

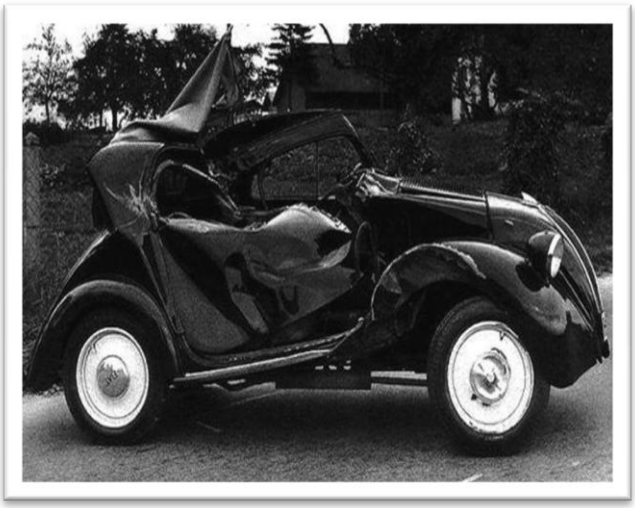

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ออกผนวชเป็นเวลา 15 วัน ระหว่างวันที่ 22 ตุลาคม–5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ทรงได้รับฉายาว่า *ภูมิพโลภิกขุ* หลังจากนั้น พระองค์เสด็จฯ ไปประทับจำพรรษา ณ พระตำหนักปั้นหยา วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างที่ผนวชนั้น พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระนามาภิไธยเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ในปีเดียวระหว่างที่ทรงดำรงสมณเพศ พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชกิจเช่นเดียวกับพระภิกษุทั้งหลายอย่างเคร่งครัด เช่น เสด็จลงพระอุโบสถทรงทำวัตรเช้า–เย็น ตลอดจนทรงสดับพระธรรมและพระวินัยนอกจากนี้ยังได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจพิเศษอื่น ๆ เช่นในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2499 ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงร่วมสังฆกรรมในพิธีผนวชและอุปสมบทนาคหลวงในพระบรมราชินูปถัมภ์ ในวันที่วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2499 เสด็จฯ ไปทรงรับบิณฑบาต จากพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ในโอกาสนี้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ครั้งยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยอนึ่ง ในการทรงพระผนวชครั้งนี้

เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2499 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช พระราชอุปัชฌาจารย์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า และถวายฐานันดรศักดิ์เป็น กรมหลวง

ทรงประสบอุบัติเหตุ

พระราชรถ ที่พระองค์ทรงประสบอุบัติเหตุ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในปีพ.ศ. 2489หลังจากที่จบการศึกษาจากสวิตเซอร์แลนด์ พระองค์เสด็จไปเยือนกรุงปารีส ทรงพบกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ซึ่งเป็นลูกสาวของเอกอัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศส เป็นครั้งแรก ในขณะนี้ ทั้งสองพระองค์มีพระชนมายุ 21 พรรษาและ 15 พรรษาตามพระลำดับเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2491 ในระหว่างเสด็จประทับยังต่างประเทศ ขณะที่พระองค์ทรงขับรถยนต์พระที่นั่งเฟียส ทอปอลิโน จากเจนีวาไปยังโลซาน ทรงประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ กล่าวคือ รถยนต์พระที่นั่งชนกับรถบรรทุกอย่างแรง ทำให้เศษกระจกกระเด็นเข้าพระเนตรขวา พระ

อาการสาหัส หลังการถวายการรักษา พระองค์มีพระอาการแทรกซ้อนบริเวณพระเนตรขวา แพทย์จึงถวายการรักษาอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง หากแต่พระอาการยังคงไม่ดีขึ้น กระทั่งวินิจฉัยแล้วว่าพระองค์ไม่สามารถทอดพระเนตรผ่านทางพระเนตรขวาของพระองค์เองได้ต่อไปแล้ว จึงได้ถวายการแนะนำให้พระองค์ทรงพระเนตรปลอมในที่สุด ทั้งนี้ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าเยี่ยมพระอาการเป็นประจำจนกระทั่งหายจากอาการประชวร อันเป็นเหตุที่ทำให้ทั้งสองพระองค์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ทรงประกาศพิธีหมั้น

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ระหว่างที่ประทับศึกษาอยู่ในต่างประเทศนั้น ทรงพบกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร และเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 สมเด็จพระราชชนนี (สมเด็จย่า) ได้รับสั่งขอ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ต่อหม่อมเจ้านักขัตมงคล โดยพิธีหมั้นได้จัดขึ้นอย่าง

เงียบๆ เรียบง่าย ณ โรงแรมวินด์เซอร์ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงสวมพระธำมรงค์เป็นของหมั้นต่อหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ซึ่งเป็นพระธำมรงค์องค์เดียวกับที่สมเด็จพระบรมราชชนกทรงมอบต่อสมเด็จพระบรมราชชนนี และเสด็จพระราชดำเนินนิวัตพระนครในปีถัดมา โดยประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน วันที่ 12 สิงหาคม ปีเดียวกัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศข่าวทรงหมั้นให้คนไทยทราบในงานเลี้ยงอันเรียบง่าย ที่สถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ข่าวอันเป็นสิริมงคลนี้ ทำให้คนไทยเกิดความปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ประหนึ่งดังแสงสว่างที่ส่องสู่หัวใจทุกดวง ท่ามกลางข่าวอันน่าเศร้าสลดที่จะทรงมีพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ในเดือนมีนาคม พุทธศักราช 2493

ทรงอภิเษกสมรส

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ต่อมาวันที่ 28 เมษายน 2493 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ภายในวังสระปทุมเมื่อใกล้ถึงเวลาพระฤกษ์ เวลา 09.30 น. หม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร ทรงนำหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ไปยังวังสระปทุม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงลงพระปรมาภิไธย และหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ลงนามในสมุดทะเบียนสมรส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชสักขี 2 คน คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น, พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้นร่วมลงนามด้วย เช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร พระราชปิตุลา

เมื่อสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จออก ณ ชั้น 2 ของพระตำหนักแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ฯ ทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนเครื่องราชสักการะ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ประทานน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนต์ แด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนต์แก่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ตามโบราณราชประเพณี พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และบุคคลที่ได้รับเชิญมาร่วมในพระราชพิธี ทูลเกล้าฯ ถวายของขวัญ ในโอกาสนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานของที่ระลึกเป็นหีบบุหรี่เงินขนาดเล็ก ประดับอักษรพระนามาภิไธยย่อ ภ.อ. และ ส.ก

ซึ่งในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ขึ้นเป็น *สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์* วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493โปรดให้สถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระอัครมเหสีขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมราชินี ดังนั้น พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ขึ้นเป็น *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี* และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์แก่สมเด็จพระราชินีในโอกาสนี้ด้วย เมื่อเวลา 16.00 น. ของวันเดียวกันนี้ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง พระราชทานพระราชวโรกาสให้พระบรมวงศานุวงศ์ เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล แล้วเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยให้คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา ข้าราชการและคณะทูตานุทูต เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล

ในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 29 เมษายน พุทธศักราช 2493 ทั้งสองพระองค์เสด็จแปรพระราชฐานโดยรถไฟพระที่นั่งไปประทับ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นเวลา 5 วัน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กับ สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ณ เมืองโลซาน

วันที่ 5 มิถุนายน 2493 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี ไปยังสวิตเซอร์แลนด์อีกครั้งเพื่อทรงรักษา พระสุขภาพ และเสด็จพระราชดำเนินนิวัติพระนคร เมื่อ 2 ธันวาคม 2494 ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และพระที่นั่งอัมพรสถาน

ระหว่างที่ประทับรักษาพระองค์อยู่นั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี มีพระประสูติกาลพระราชธิดาพระองค์แรกคือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งประสูติ ณ โรงพยาบาลมองซัวซีส์ (Clinique de Montchoisi) เมืองโลซานน์ เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2494 และเมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์แรกเจริญพระชันษาได้ 7 เดือน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงเสด็จพระราชดำเนินนิวัติประเทศไทยเป็นการถาวรหลังจากทรงประทับพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตั้งแต่เดือนเมษายน 2476 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2494 รวม 18 ปี

พระราชโอรสพระราชิดา

ทั้งสองพระองค์มีพระราชธิดา และพระราชโอรส รวม 4 พระองค์ดังนี้

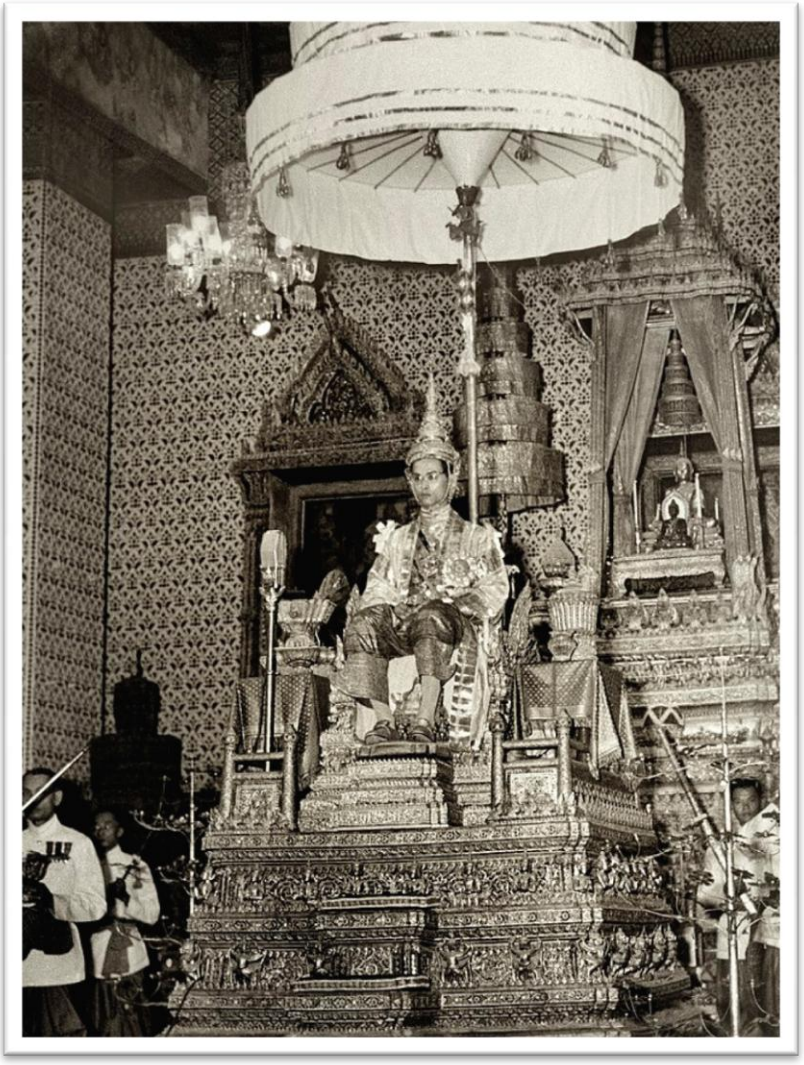
1. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ประสูติเมื่อ 5 เมษายน 2494 ณ โรงพยาบาลมองซัวนี่ โลซานน์ (ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี)

2. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ฯ ประสูติเมื่อ 28 กรกฎคม 2495 ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ต่อมา ทรงได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อ 28 กรกฎคม 2515 (พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว)

3. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลนโสภาคย์ ประสูติเมื่อ 2 เมษายน 2498 ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ภายหลังทรงได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2520 (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

4. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ประสูติเมื่อ 4 กรกฎคม 2500 ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน(สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี)

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2493 เป็นพระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ระหว่างวันที่ 4 - 8 พฤษภาคม พุทธศักราช 2493 การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกจัดขึ้นตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

วันที่ 4 พฤษภาคม 2493

เจ้าพนักงานอาลักษณ์เชิญพระสุพรรณบัฏ พร้อมด้วยดวงพระราชสมภพ และพระราชลัญจกร

วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 เวลา 10.00 น. เจ้าพนักงานอาลักษณ์เชิญพระสุพรรณบัฏ พร้อมด้วยดวงพระราชสมภพ และพระราชลัญจกรประจำรัชกาล ออกจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาขึ้นพระราชยานกงที่เกยพลับพลาเปลื้องเครื่อง ประตูหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีกระบวนเครื่องสูง กลองชนะและคู่แห่ แห่ไปตามถนนหน้าศาลาสหทัย เลี้ยวตามถนนจักรีจรัณย์เข้าประตูพิมานไชยศรี ไปตามถนนอมรวิถี ถึงหน้าประตูสนามราชกิจ แล้วเชิญไปประดิษฐาน ณ พระแท่นมณฑลในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

ทรงเป็นองค์ประธานในพิธีประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

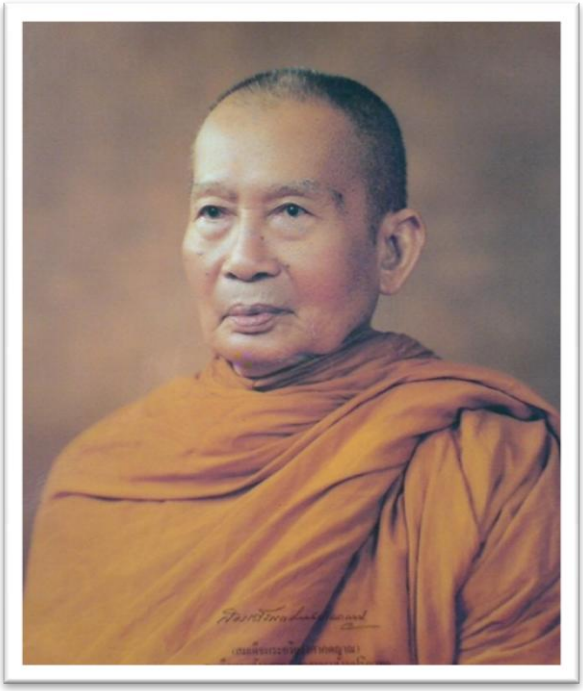
เวลา 18.00 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเครื่องเต็มยศจอมพลทหารบก ประดับเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระราชินี โดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐานมายังพระบรมมหาราชวัง ทรงพระดำเนินเข้าสู่พระทวารเทเวศร์รักษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมไหยสูรยพิมาน ทรงเป็นองค์ประธานในพิธีประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และเจริญพระพุทธมนต์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชปฏิสันถารแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระรัตนตรัย แล้วประทับพระราชอาสน์ พระยารามราชภักดี ปลัดกระทรวงมหาดไทย กราบบังคมทูลเบิกทายาทผู้สืบสกุลพระยาเมือง ข้าหลวงตรวจการกระทรวงมหาดไทย ข้าหลวงประจำจังหวัดเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระดุลยพากย์สุวมัณฑ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม นำข้าหลวงยุติธรรมประจำภาคทั้ง 5 ภาค เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชปฏิสันถารแล้ว ปลัดกระทรวงยุติธรรม นำข้าหลวงยุติธรรมออกจากที่เฝ้า

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงจุดเทียนชนวน พระราชทานแก่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เพื่อทรงนำไปจุดเทียนที่เครื่องนมัสการบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุด เทียนพระมหามงคลและเทียนเท่าพระองค์

จากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ขึ้นยังพระที่นั่งไพศาลทักษิณทางพระทวารเทวราชมเหศวร์ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร ดุริยางค์ สังฆการี อาราธนาพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ 30 รูป มีสมเด็จพระสังฆราช เป็นประธาน ขึ้นสู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณทางประตูสนามราชกิจ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระรัตนตรัย สมเด็จพระสังฆราชถวายศีล

สมเด็จพระสังฆราช(วาสน์ วาสโน)

ถึง เวลา 18.50 น. อันเป็นมหามงคลฤกษ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงจุดเทียนทองชนวน ทรงตั้งพระราชสัตยาธิษฐาน เสร็จแล้วถวายแด่สมเด็จพระสังฆราช จากนั้นสมเด็จพระสังฆราชเสด็จไปจุดเทียนชัยในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยฯ พระสงฆ์ทั้งนั้นเจริญมงคลคาถา จุดเทียนชัย ชาวพนักงานประโคม ฆ้องชัย สังข์ บัณเฑาะว์ แตร ดุริยางค์ จากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดเทียนชนวนแก่มหาดเล็ก พร้อมด้วยธูปเงิน เทียนทอง และดอกไม้ ไปบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ

สมเด็จพระสังฆราชเสด็จกลับไปขึ้นนั่งอาสนะที่เดิม พระศาสนโสภณ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม อ่านประกาศการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จบแล้ว พระสงฆ์ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ 30 รูป และในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย 45 รูป เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระครูวามเทพมุนี ประธานพิธีพราหมณ์ ถวายน้ำพระมหาสังข์ พราหมณ์เป่าสังข์ แล้วถวายใบสมิตสำหรับทรงปัดพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงรับใบสมิตมาทรงปัดพระองค์ เสร็จแล้ว พระราชครูวามเทพมุนี รับพระราชทานกลับไป กระทำพิธีศาสตร์ปุณยา ชุบโหมเพลิง ณ ที่ทำพิธีพราหมณ์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเท่าพระองค์ ธูปเทียนบูชา พระสยามเทวาธิราช พระแท่นอัฐทิศ และพระที่นั่งภัทรบิฐ

เจ้าพนักงานสังฆการี นิมนต์ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ชั้นพระราชาคณะ จำนวน 5 รูป ขึ้นนั่งยังอาสนะบนพระแท่นบรรทมในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ขึ้นยังห้องพระบรรทม พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ทรงจุดธูปเทียน เครื่องนมัสการพระรัตนตรัย เสร็จแล้ว ประทับพระราชอาสน์ ณ ห้องกลาง ทรงพระมหามงคล พระสงฆ์ 5 รูป เจริญพระพุทธมนต์ พระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร จบแล้ว ทรงเปลื้องพระมหามงคล พระสงฆ์ถวายบังคมลา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จกลับไปประทับพระราชอาสน์ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ จากนั้นเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนบูชาธรรมที่พระแท่นสวดภาณวาร พระราชาคณะนั่งปรก และสวดภาณวารต่อไปตลอดคืน เสด็จพระราชดำเนินกลับ

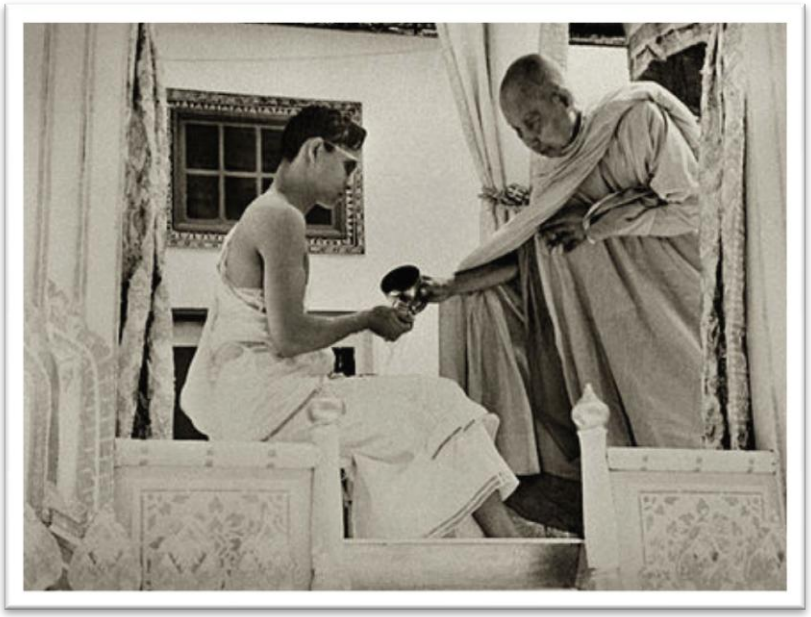
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงรับใบสมิตมาทรงปัดพระองค์ เสร็จแล้ว พระราชครูวามเทพมุนี รับพระราชทานกลับไป กระทำพิธีศาสตร์ปุณยา ชุบโหมเพลิง ณ ที่ทำพิธีพราหมณ์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเท่าพระองค์ ธูปเทียนบูชา พระสยามเทวาธิราช พระแท่นอัฐทิศ และพระที่นั่งภัทรบิฐ

เจ้าพนักงานสังฆการี นิมนต์ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ชั้นพระราชาคณะ จำนวน 5 รูป ขึ้นนั่งยังอาสนะบนพระแท่นบรรทมในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ขึ้นยังห้องพระบรรทม พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ทรงจุดธูปเทียน เครื่องนมัสการพระรัตนตรัย เสร็จแล้ว ประทับพระราชอาสน์ ณ ห้องกลาง ทรงพระมหามงคล พระสงฆ์ 5 รูป เจริญพระพุทธมนต์ พระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร จบแล้ว ทรงเปลื้องพระมหามงคล พระสงฆ์ถวายบังคมลา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จกลับไปประทับพระราชอาสน์ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ จากนั้นเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดธูปเทียนบูชาธรรมที่พระแท่นสวดภาณวาร พระราชาคณะนั่งปรก และสวดภาณวารต่อไปตลอดคืน เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันที่ 5 พฤษภาคม 2493

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงรับ น้ำสรงพระมูรธาภิเษกจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (วาสน์ วาสโน)

เวลา 11.20 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จฯ ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรับการสรงพระมูรธาภิเษกจากสหัสธารา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงรับ น้ำสรงพระมูรธาภิเษกจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระสงฆ์ในมณฑลพระราชพิธี เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร มโหระทึก และเครื่องดุริยางค์ ทหารกองเกียรติยศ ถวายความเคารพ แตรวงบรรเลง เพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารปืนใหญ่ ยิงสลุตเฉลิมพระเกียรติ 21 นัด

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ประทับ พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ภายใต้พระบวรเศวตฉัตร เพื่อรับน้ำอภิเษกจากผู้แทนพสกนิกรทั้งประเทศ

จากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จฯ สู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ประทับ พระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ภายใต้พระบวรเศวตฉัตร เพื่อรับน้ำอภิเษก จากสมาชิกรัฐสภา เมื่อผันพระองค์เวียนมาสู่ทิศบูรพาอีกครั้งแล้ว เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศ (จิตร ณ สงขลา) ประธานวุฒิสภา กราบบังคมทูลถวายชัยมงคลด้วยภาษามคธ นายเพียร ราชธรรมนิเทศ ประธานสภาผู้แทนราษฎร กราบบังคมทูลเป็นภาษาไทย เสร็จแล้ว พระราชครูวามเทพมุนี (สวาสดิ์ รังสิพราหมณกุล) ทำหน้าที่พระมหาราชครู กราบบังคมทูลถวายชัยมงคลด้วยภาษามคธ และภาษาไทย แล้ว น้อมเกล้าฯ ถวาย พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ขณะนี้ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร เครื่องดุริยางค์ จากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุยเดชเสด็จฯ ประทับ ณ พระที่นั่งภัทรบิฐ ภายใต้ พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร พระราชครูวามเทพมุนี ร่ายเวทย์ สรรเสริญศิวาลัยไกรลาส จบแล้ว กราบบังคมทูลถวาย เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เป็นภาษามคธ แล้วทูลเกล้าฯ ถวาย พระสุพรรณบัฏ จารึกพระปรมาภิไธยว่า **“พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร”** เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ เครื่องบรมขัตติยราชวราภรณ์ เครื่องราชูปโภค และ พระแสงราชศัสตราวุธ ขณะนั้น พระสงฆ์ เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงาน ประโคมสังข์ แตร กองทหารถวายความเคารพ แตรวงบรรเลง เพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารยิงปืนกองแก้วจินดา ตามกำลัง วันศุกร์ 21 นัด ทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติฝ่ายละ 101 นัด พระสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร ย่ำระฆังถวายชัยมงคล

ทรงหลั่งทักษิโณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจปกครองราชอาณาจักรไทย โดยทศพิธราชธรรมจรรยา ดังพระปฐมบรมราชโองการ ที่พระราชทานไว้ ทุกประการ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรรับเครื่องราชกกุธภัณฑ์แล้วพระราชครูวามเทพมุนีกราบบังคมทูลถวายชัยมงคลด้วยภาษามคธและภาษาไทย จากนั้นจึงมี พระปฐมบรมราชโองการ พระราชทานอารักขาแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลายว่า

“เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระราชครูวามเทพมุนี รับสนองพระปฐมบรมราชโองการ แล้วทรงหลั่งทักษิโณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ปกครองราชอาณาจักรไทยโดยทศพิธราชธรรมจรรยา ดังพระปฐมบรมราชโองการ ที่พระราชทานไว้ ทุกประการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการดำรัสตอบขอบใจ
ผู้ที่มาเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล

ต่อมา เวลา 14.00 น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรเสด็จพระราชดำเนินออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มไหยศูรยพิมาน โดยมี คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกรัฐสภา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นายกรัฐมนตรี และประธานรัฐสภาถวายชัยมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ

พระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ พระอัครมเหสี
เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

ต่อจากนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเป็นองค์ประธานในพระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ พระอัครมเหสี ให้ทรงดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จด้วยกระบวนราบใหญ่ ประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

จากนั้น เวลา 16.30 น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จด้วยกระบวนพยุห ยาตราสถลมารคทรงประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันที่ 6 พฤษภาคม 2493

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ในการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน

เวลา 19.54 น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ในการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงประทับแรม ในพระบรมมหาราชวัง รุ่งเช้า จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระแท่นราชบรรจถรณ์

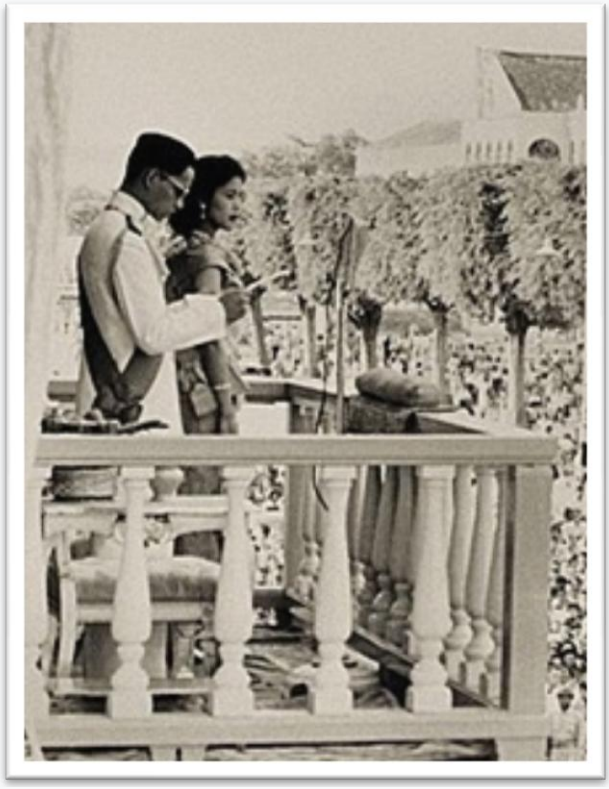
พระที่นั่งจักพรรดิพิมาน

พระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร หรือคำสามัญคือ พิธีขึ้นบ้านใหม่ ในหนึ่งรัชกาลจะจัดขึ้นเพียงครั้งเดียว ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน หมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง เป็นโบราณราชประเพณีในโอกาสที่พระมหากษัตริย์ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระราชพิธีต่อเนื่องกับพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ตามธรรมเนียมประเพณีแต่โบราณ เมื่อองค์พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษก (พระราชพิธีเฉลิมพระยศ) จะเสด็จประทับอยู่เป็นประจำในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ซึ่งเป็นพระที่นั่งองค์ประธานของพระที่นั่งในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง โดยจะต้องจัดให้มีพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร หรือคำสามัญคือ พิธีขึ้นบ้านใหม่ก่อน จึงจะเสด็จขึ้นประทับได้ ซึ่งมักจะจัดต่อเนื่องจากการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประทับอยู่ที่พระที่นั่งองค์นี้เป็นการถาวร รัชกาลต่อๆ มาเสด็จมาประทับเป็นการชั่วคราวตามกำหนดพระราชพิธี เนื่องจากได้ทรงสถาปนาพระราชฐานที่ประทับขึ้นใหม่สำหรับเป็นที่ประทับตามพระราชอัธยาศัย และตามความเหมาะสมแห่งยุคแห่งสมัย จึงมิได้ประทับ ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานเป็นประจำเช่นในสมัยก่อน แต่ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ยังต้องจัดให้มีการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานเช่นเดิม

พระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียรมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เริ่มจากการเสด็จพระที่นั่งไพศาลทักษิณประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิศ ทรงรับการถวาย 12 พระกำนัล ภายหลังเปลี่ยนเป็นการประกาศสถาปนาพระเกียรติยศสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี แล้วเสด็จขึ้นสู่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน เชื้อพระวงศ์ฝ่ายในเชิญเครื่องเฉลิมพระราชมณเฑียร เช่น วิฬาร์ ศิลาบด ฟักเขียว พานข้าวเปลือก ถั่ว งา ภายหลังเพิ่มไก่ขาว มีผู้ชำระพระบาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินยังห้องพระบรรทม ทรงนมัสการพระรัตนไตร พระราชวงศ์ฝ่ายในถวายดอกหมากทองคำ กุญแจ ทรงเอนพระองค์ลงบรรทมเป็นพระฤกษ์ ชาวพนักงานประโคม ทรงรับการถวายพระพรชัยมงคล ทรงโปรยดอกพิกุลเงินพิกุลทองพระราชทาน เป็นเสร็จพระราชพิธี

วันที่ 7 พฤษภาคม 2493

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เสด็จออกสีหบัญชร
เนื่องในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เวลา 16.00 น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จออกยังท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะทูตานุทูตและกงสุลต่างประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายชัยมงคล

ต่อมาเวลา 16.30 น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะบุคคลและสมาคมต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

จากนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีเสด็จออกสีหบัญชร พระราชทานพระบรมราชวโรกาส ให้พสกนิกรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยารามราชภักดี ปลัดกระทรวงมหาดไทย กราบบังคมทูลถวายชัยมงคล ในนามพสกนิกรชาวไทย ทั่วพระราชอาณาจักร

เวลา 17.00 น. พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยฯ ในพิธีเฉลิมพระนาม สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ และ พระราชทานสมณศักดิ์ แก่พระราชาคณะ เสร็จแล้ว ทรงสดับพระธรรมเทศนา มงคลสูตร รัตนสูตร และ เมตตสูตร รวมหนึ่งกัณฑ์ โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญานวโร)

วันที่ 8 พฤษภาคม 2493

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เสด็จฯ ทรงเป็นองค์ประธาน ในพิธีสถาปนาฐานันดรศักดิ์พระราชวงศ์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยฯ พระราชวงศ์ที่ได้รับการโปรดเกล้าฯ สถาปนาฐานันดรศักดิ์ ได้แก่

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระชัยนาทนเรนทร
พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล

จากนั้นทรงสดับพระธรรมเทศนาโดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ถวายพระธรรมเทศนา เทวตาทิสนกถา ทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตรรวมหนึ่งกัณฑ์

พระราชกรณียกิจ

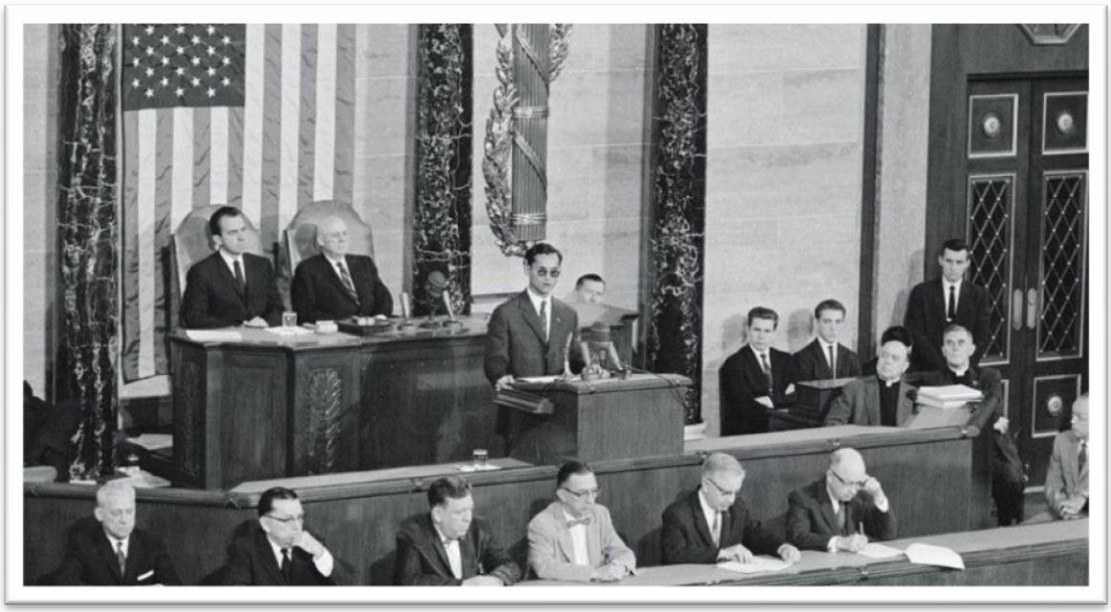
พระราชกรณียกิจด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

นายโคฟี่ อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติ เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
ทูลเกล้าถวายรางวัล ความสำเร็จอันสูงสุด ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
ในปี 2549 ณ วังไกลกังวล ประจวบคีรีขันธ์

ทรงต้อนรับประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาบารัค โอบามาในโอกาสเยือนไทยอย่างเป็นทางการ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
พระราชทานกระแสพระราชดำรัส
ต่อสภาคองเกรสสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2503

สมเด็จพระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ และสมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโกะ ทรงให้การต้อนรับ
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 เมื่อปี พ.ศ. 2506

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จประเทศอังกฤษ
สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 และเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ
คอยเฝ้ารับเสด็จฯ อย่างสมพระเกียรติ

ตั้งแต่พุทธศักราช 2502 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ได้เสด็จพระราชดำเนินไป สัมพันธไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และ เอเชีย เพื่อเป็นการเจริญทางพระราชไมตรีระหว่างประเทศไทย กับบรรดามิตรประเทศเหล่านั้น ที่มีความสัมพันธ์อันดีอยู่แล้ว ให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทรงนำความปรารถนาดีของประชาชนชาวไทย ไปยังประเทศต่าง ๆ นั้นด้วย ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างไกลมากยิ่งขึ้น นับว่าเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยอย่างมหาศาล

ประเทศต่าง ๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเจริญทางพระราชไมตรีนั้น มีดังนี้

- เวียดนามใต้ ระหว่างวันที่ 18-21 ธันวาคม 2502 ซึ่งเป็นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 8-16 กุมภาพันธ์ 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหภาพพม่า ระหว่างวันที่ 2-5 มีนาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 14 มิถุนายน - 15 กรกฎาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนอังกฤษ ระหว่างวันที่ 19-23 กรกฎาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ระหว่างวันที่ 25 กรกฎาคม - 2 สิงหาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐโปรตุเกส ระหว่างวันที่ 22-25 สิงหาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสวิตเซอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 29-31 สิงหาคม 2503

- เสด็จพระราชดำเนินเยือนเดนมาร์ก ระหว่างวันที่ 6-9 กันยายน 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนนอร์เวย์ ระหว่างวันที่ 19-21 กันยายน 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสวีเดน ระหว่างวันที่ 23-25 กันยายน 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐอิตาลี ระหว่างวันที่ 28 กันยายน - 1 ตุลาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนนครรัฐวาติกัน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนเบลเยี่ยม ระหว่างวันที่ 4-7 ตุลาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ 11-14 ตุลาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนลักเซมเบอร์ก ระหว่างวันที่ 17-19 ตุลาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนเนเธอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 24-27 ตุลาคม 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสเปน ระหว่างวันที่ 3-8 พฤศจิกายน 2503
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน ระหว่างวันที่ 11-22 มีนาคม 2505
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหพันธรัฐมลายา ระหว่างวันที่ 20-27 มิถุนายน 2505
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนนิวซีแลนด์ ระหว่างวันที่ 18-26 สิงหาคม 2505
- ออสเตรเลีย ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคม - 12 กันยายน 2505
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 27 พฤษภาคม - 5 มิถุนายน 2506
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐจีน ระหว่างวันที่ 5-8 มิถุนายน 2506
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ระหว่างวันที่ 9-14 กรกฎาคม 2506
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐออสเตรีย ระหว่างวันที่ 29 กันยายน - 5 ธันวาคม 2507
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐเยอรมัน ระหว่างวันที่ 22-28 สิงหาคม 2509 ซึ่งเป็นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนครั้งที่สอง
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐออสเตรีย ระหว่างวันที่ 29 กันยายน - 2 ตุลาคม 2509 ซึ่งเป็นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนครั้งที่สอง
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนอิหร่าน ระหว่างวันที่ 23-30 เมษายน 2510
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ 6-20 มิถุนายน 2510 ซึ่งเป็นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนครั้งที่สอง
- เสด็จพระราชดำเนินเยือน แคนาดา ระหว่างวันที่ 21-24 มิถุนายน 2510
- เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ 8-9 เมษายน 2537

เมื่อเสร็จสิ้นการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่าง ๆ แล้ว ก็ได้ทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะ ที่เป็นประมุขของประเทศต่าง ๆ ที่เสด็จและเดินทางมาเยือนประเทศไทยเป็นการตอบแทน และบรรดาพระราชอาคันตุกะทั้งหลาย ต่างก็ประทับใจในพระราชวงศ์ของไทย ตลอดจนประชาชนชาวไทยอย่างทั่วหน้า

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาชนบท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ทุกภาคทรงประจักษ์ในปัญหาของราษฎร ในชนบทที่ดำรงชีวิตด้วยความยากจน ลำเค็ญและด้อยโอกาส ได้ทรงพระวิริยะอุตสาหะหาทางแก้ปัญหาตลอดมาตราบจนปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ทุกหนทุกแห่งบนผืนแผ่นดินไทยที่รอยพระบาทได้ประทับลง ได้ทรงขจัดทุกข์ยากนำความผาสุกและทรงยกฐานะความเป็นอยู่ ของราษฎร ให้ดีขึ้นด้วยพระบุญญาธิการและพระปรีชาสามารถปราดเปรื่อง พร้อมด้วยสายพระเนตรอันยาวไกล ทรงอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของราษฎร และเพื่อความเจริญพัฒนาของประเทศชาติตลอดระยะเวลาโดยมิได้ทรงคำนึงประโยชน์สุขส่วนพระองค์เลย ดังในปฐมพระบรมราชโองการในระหว่างพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ว่า *"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวสยาม"*

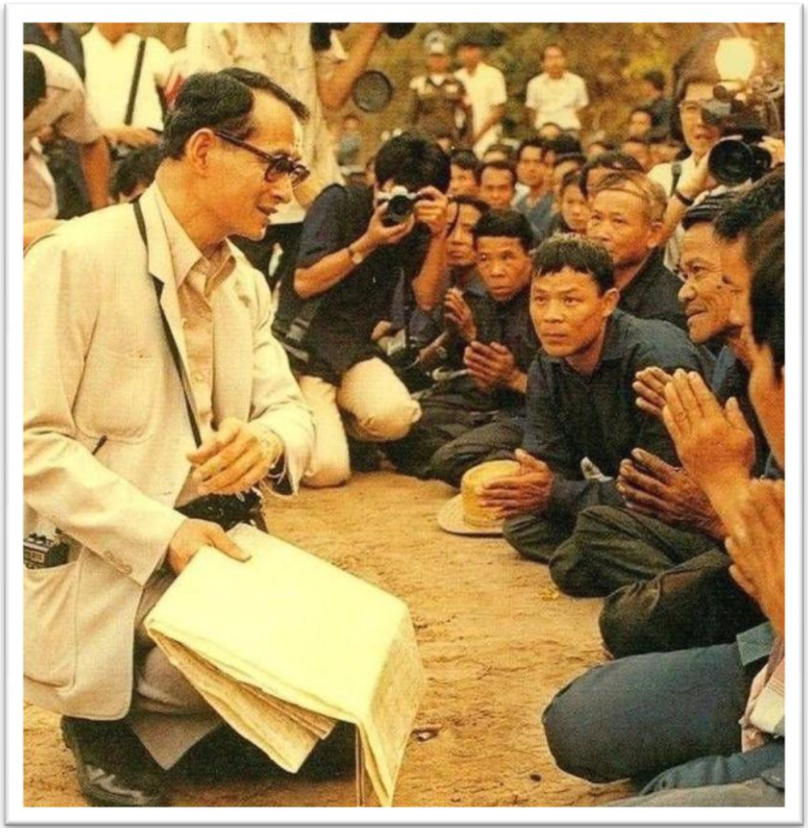

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมุ่งมั่นที่จะหาวิธีการพัฒนาชนบทให้เจริญก้าวหน้า เพราะทรงทราบดีว่ามีข้อจำกัดและมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ มาก ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของราษฎรในท้องถิ่น ที่สำคัญคือชาวชนบทขาดความรู้ความสามารถ และสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่เกษตรกรขาดคือความรู้ ในเรื่องการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อย่างมีหลักวิชา รวมทั้งอุปสรรคปัญหาอื่น ๆ เช่นขาดที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ขาดแคลนแหล่งน้ำที่จะใช้ทำการเกษตรและใช้อุปโภคบริโภคเป็นต้น แต่ด้วยพระราชหฤทัยที่มุ่งมั่นในการช่วยเหลือราษฎรให้พ้นหรือบรรเทาจากความเดือดร้อนดังนั้น แนวพระราชดำริที่จะช่วยพัฒนาชนบทจึงออกมาในรูปของโครงการต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีลักษณะแต่ละโครงการแตกต่างกันออกไปตามปัญหาและสภาพภูมิประเทศในแต่ละแห่ง แต่มีจุดประสงค์เดียวกัน คือ การพัฒนาชนบทเพื่อให้ราษฎรในชนบทได้มีความเป็นอยู่ตลอดจนสามารถประกอบอาชีพ เลี้ยงครอบครัวให้ดีขึ้น แนวพระราชดำริที่สำคัญในเรื่องการพัฒนาชนบท คือมีพระราชประสงค์ที่จะมุ่งช่วยให้ชาวชนบทนั่นเองได้สามารถช่วยเหลือพึ่งตนเองได้ จะสังเกตเห็นได้ว่าโครงการต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ขยายตัวครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศนั้น จุดมุ่งหมายสำคัญประการสุดท้ายก็คือทำให้ชาวชนบทสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งสิ้นได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านนี้โดยการสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิตให้แก่ราษฎรเหล่านั้นอันจะเป็นรากฐานที่จะนำพาไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุดในเวลาเดียวกันก็ทรงส่งเสริมให้ชาวชนบทได้มีความรู้ในเรื่องของการประกอบอาชีพอย่างถูกวิธี โดยเผยแพร่ความรู้นั้นแก่ชาวชนบทอย่างค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องและให้สอดคล้องแก่ความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นซึ่งเรื่องการพัฒนาชนบทนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องอาศัยเครื่องไม้เครื่องมือหลายชนิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เยี่ยมเยียนราษฎร ไม่ว่าแห่งหนตำบลหรือภูมิภาคใด มิได้ทรงคำนึงถึงเส้นทางที่จะเสด็จพระราชดำเนินหรือ ภยันตรายใด ๆ หรือแม้พื้นที่ที่เสด็จฯ ไป จะต้องทรงพระดำเนินเป็นระยะทางหลาย ๆ กิโลเมตรตามเส้นทางที่ขรุขระ บางครั้งต้อง ขึ้นเขาลงห้วย บางครั้งต้องบุกป่าฝ่าดง ด้วยไม่มีเส้นทางถนนที่จะเข้าไปถึง ก็มิได้ทรงย่อท้อหรือเหนื่อยหน่ายพระราชหฤทัย หรือ แม้ขุนเขาจะสูงชัน แม้ฝนจะตกหนัก ตามเส้นทางที่จะเสด็จฯ ผ่าน เต็มไปด้วยน้ำขังและโคลนตม หรือแม้อากาศจะหนาวเหน็บหรือ

ร้อนอบอ้าว ก็ไม่ทรงถือเป็นอุปสรรคกีดขวางการเสด็จฯ ไปให้ถึงตัวราษฎรที่ทรงห่วงใย และที่เฝ้ารอการเสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเยี่ยมเยียนอย่างใจจดจ่อ ภาพที่คนไทยทั่วประเทศได้เห็นจนเจนตา เจนใจ ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา พระองค์จะเสด็จฯ เคียงข้างด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสและพระราชธิดาประทับท่ามกลางราษฎรมีพระราชดำรัสซักถามถึงปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรด้วยความสนพระราชหฤทัย และเปี่ยมด้วยพระเมตตายังความชื่นชมโสมนัสในหมู่ราษฎรที่ทุกข์ยากเหล่านั้น นั่นคือกำลังใจที่จะทำให้พวกเขาลุกขึ้นสู้ชีวิตสู้ปัญหาโดยไม่ย่อท้ออีกต่อไป

พระองค์ทรงจัดทำโครงการพัฒนาชนบทตามแนวพระราชดำริควบคู่ไปในทุก ๆ ด้าน ไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่ง พระองค์มีจุดประสงค์เดียวคือ เพื่อขจัดความทุกข์ยากของชาวชนบท และสนับสนุนส่งเสริมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งแก้ปัญหาสังคมเมืองให้ดีขึ้น โดยจะเห็นได้จากโครงการในพระราชดำริหลายโครงการที่เกิดขึ้นจากความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจะเป็นโครงการเกี่ยวกับปรับปรุงถนนหนทาง การก่อสร้างถนนเพื่อการ สัญจรไปมาได้สะดวกและทั่วถึง การคมนาคมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ สำคัญของการนำความเจริญไปสู่ชนบท การสื่อสาร ติดต่อที่ดียังผล สำคัญทำให้เศรษฐกิจของราษฎรในพื้นที่ดีขึ้น ราษฎรก็มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในการพัฒนาชนบทนั้น การคมนาคม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะมองข้ามไปเสียมิได้ เพราะเป็นเสมือนประตูเชื่อม ระหว่างในเมือง และชนบท ดังนั้น การที่จะเริ่มโครงการพัฒนาใด ๆ นั้นจะต้องเริ่มจากการปรับปรุง และการก่อสร้างถนนหนทางเป็นการเปิดประตูนำความเจริญเข้าไปสู่พื้นที่ และแม้ในยามประเทศประสบภาวะเศรษฐกิจ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ก็ได้พระราชทานแนวทางดำรงชีพแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทฤษฎีใหม่” ให้ราษฎรได้พึ่งตนเอง ใช้ผืนแผ่นดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดประกอบอาชีพอยู่กินตามอัตภาพซึ่งราษฎรได้ยึดถือปฏิบัติเป็นผลดีอยู่ในปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานโครงการนานัปการมากกว่า 3,000โครงการ ทั้งการแพทย์

สาธารณสุข การเกษตร การชลประทาน การพัฒนาที่ดิน การศึกษา การพระศาสนา การสังคมวัฒนธรรม การคมนาคม ตลอดจนการเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรในชนบท ทั้งยังทรงขจัด ปัญหาทุกข์ยาก ของประชาชนในชุมชนเมือง เช่น ทรงแก้ปัญหาการจราจรอุทกภัยและปัญหาน้ำเน่าเสียในปัจจุบัน ได้ทรงริเริ่มโครงการการช่วยสงเคราะห์ และอนุรักษ์ช้างของไทยอีกด้วย

ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ได้ทรงใกล้ชิดประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พระเจ้าอยู่หัวของปวงชนชาวไทยพระองค์นี้ ได้ทรงทราบถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องการน้ำเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อการ เพาะปลูกและการดำรงชีวิต เฉพาะอย่างยิ่งราษฎรผู้ต้องอาศัยอยู่ในท้องถิ่นชนบททุรกันดารที่ขาดแคลน แม้กระทั่งแหล่งน้ำกินน้ำใช้ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง เป็นเหตุให้เกิดปัญหาความยากจน ขาดเสถียรภาพ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานของความ มั่นคงและมั่งคั่งของประเทศ และขาดคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ ในการเสด็จฯ เยี่ยมเยียนราษฎรแต่ละภูมิภาค จึงมิใช่เพียง แต่เสด็จพระราชดำเนินเพื่อให้ราษฎรได้ชมพระบารมีเท่านั้น แต่เพื่อทรงรับทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและ ความต้องการของราษฎร ด้วยพระเนตรพระกรรณของพระองค์เอง ที่สำคัญก็คือ ทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นให้บรรเทาลงหรือ หมดสิ้นไป เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและทัดเทียมกันของประชาชนทั้งชาติ

ชีวิตไทย ก้าวไกล ทุกวันนี้ วันที่มี สุขทั่วไทย แผ่ไพศาล
มีกินอยู่ เดินทางได้ สุขสำราญ ทั้งการงาน หาทำได้ ไม่ยากจน
ใครที่สร้าง แหล่งน้ำ ป่าใหญ่น้อย ใครที่คอย แก้ปัญหา ทุกแห่งหน
ใครที่เหนื่อย กายใจให้ ประชาชน ใครที่คน ทั้งชาติ ล้วนภักดี
ใครคนนั้น ทั้งชีวิต ทำเพื่อชาติ ช่วยรัฐราษฎร์ สุขสงบ สมศักดิ์ศรี
ใครคนนั้น มอบกายใจ ทั้งชีวี เพื่อให้มี ชาติไทย ได้มั่นคง
ใครคนนั้น คือองค์ ภูมิพล ทุกแห่งหน มีนามไท้ อันสูงส่ง
กตัญญุตา คือหนทาง เพื่อพระองค์ มุ่งหมายส่ง พระองค์ไท้ ให้สมบูรณ์

(นายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จมาทรงงานในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี
6 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันเสาร์ที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2499 ในหลวง และพระราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดอาคารผ่าตัด “ประชาธิปก” และทรงเปิดป้ายนาม “โรงพยาบาลพระปกเกล้า” ซึ่งได้สร้างและจัดตั้งเป็นอนุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ครั้งที่ 2 วันเสาร์ที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2513 ในหลวง และพระราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปยังบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานถุงของขวัญแก่นาวิกโยธิน และตำรวจตระเวนชายแดน สิ่งของ เครื่องอุปโภคแก่ราษฎร และเครื่องเรียนให้แก่นักเรียน แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จ

ครั้งที่ 3 วันพฤหัสบดีที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 ในหลวง และพระราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงเรียนบ้านตาเรือง ตำบลทรายขาว อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องเขียน และเครื่องแต่งกายนักเรียนชาย หญิง และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จ

ครั้งที่ 4 วันอาทิตย์ที่ 3 เมษายน พ.ศ.2520 ในหลวง และพระราชินี เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงเททองหล่อพระประธาน วัดเขาสุกิม พระราชทานธงลูกเสือชาวบ้าน และทรงเยี่ยมราษฎร ณ วัดเขาสุกิม ตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ครั้งที่ 5 วันจันทร์ที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2524 ในหลวง และพระราชินี เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช ณ สวนสาธารณะทุ่งนาเชย อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และทรงเยี่ยมราษฎรจังหวัดจันทบุรี

ครั้งที่ 6 วันอังคารที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2531 ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเปิดเขื่อนและโรงไฟฟ้าพลังน้ำ “คีรีธาร”

พระราชกรณียกิจด้านการเกษตรและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

“การเกษตรนั้นถือได้ว่าเป็นทั้งรากฐานและชีวิตสำหรับประเทศของเรา เพราะคนไทยเราส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพทางเกษตรกรรม ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นเสมอมาว่า วิธีการพัฒนาที่เหมาะสมแก่ประเทศเราอย่างยิ่ง ก็คือจะต้องทำนุบำรุงเกษตรกรรมทุกสาขาให้พัฒนาก้าวหน้า เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรทุกระดับให้สูงขึ้น” พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันพฤหัสบดี ที่ 23 กรกฎาคม 2541

ในด้านการเกษตร จะทรงเน้นในเรื่องของการค้นคว้า ทดลอง และวิจัยหาพันธุ์พืชใหม่ ๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ พืชสมุนไพร รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช และพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแต่ละโครงการจะเน้นให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีราคาถูก ใช้เทคโนโลยีง่าย ไม่สลับซับซ้อน เกษตรกรสามารถดำเนินการเองได้ นอกจากนี้ ยังทรงพยายามไม่ให้เกษตรกรยึดติดกับพืชผลทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว เพราะอาจเกิดปัญหาอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ หรือความแปรปรวนทางการตลาด แต่เกษตรกรควรจะมีรายได้จากด้านอื่นนอกเหนือไปจากการเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย เพื่อจะได้พึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

ทรัพยากรน้ำ

การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือการชลประทาน นับว่าเป็นงานที่มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะเกษตรกรจะสามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ตลอดปี เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน ซึ่งต้องอาศัยเพียงน้ำฝนและน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้พืชได้รับน้ำไม่สม่ำเสมอ และไม่เพียงพอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ เพราะทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร พระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เคยพระราชทานแก่ คณะผู้อำนวยการสำนักงาน คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการตามพระราชดำริของพระองค์ มีทั้งการแก้ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาอุทกภัย รวมไปถึงการบำบัดน้ำเสีย โครงการพัฒนาแหล่งน้ำมีทั้งโครงการขนาดใหญ่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาทั้งภัยแล้งและน้ำท่วมได้ เช่น เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เขื่อนดินที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่จังหวัดลพบุรี จนถึงโครงการขนาดกลางและเล็ก จำพวก ฝาย อ่างเก็บน้ำ โดยพระองค์ทรงคำนึงถึงลักษณะของภูมิประเทศ สภาพแหล่งน้ำ ความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจ ประชาชนที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบจากโครงการ มาเป็นหลักในการพิจารณา พระองค์ได้ทรงวิจัยและริเริ่มโครงการฝนหลวง เพื่อช่วยบรรเทาภัยแล้งสำหรับพื้นที่นอกเขตชลประทาน

ในเขตกรุงเทพและปริมณฑลที่ประสบปัญหาน้ำท่วม และน้ำเน่าเสียในคูคลอง มีพระราชดำริเรื่องแก้มลิง ควบคุมการระบายน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน ลำคลองต่าง ๆ ลงสู่อ่าวไทยตามจังหวะการขึ้นลงของระดับน้ำทะเล ทั้งยังเป็นการใช้น้ำดีไล่น้ำเสียออกจากคลองได้อีกด้วย เครื่องกลเติมอากาศ กังหันชัยพัฒนา ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำโดยการเพิ่มออกซิเจน เป็นสิ่งประดิษฐ์หนึ่งของพระองค์ที่ได้รับสิทธิบัตรจาก กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2536

ทรัพยากรดิน

การแกล้งดิน

แกล้งดิน เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการแก้ปัญหาดินเปรี้ยว หรือดินเป็นกรด โดยมีการขังน้ำไว้ในพื้นที่จนกระทั่งเกิดปฏิกิริยาเคมีทำให้ดินเปรี้ยวจัด จนถึงที่สุด แล้วจึงระบายน้ำออกและปรับสภาพฟื้นฟูดินด้วยปูนขาว จนกระทั่งดินมีสภาพดีพอที่จะใช้ในการเพาะปลูกได้

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ฯ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในเขตจังหวัดนราธิวาส เมื่อปี พ.ศ. 2524 ทรงพบว่า ดินในพื้นที่พรุที่มีการชักน้ำออก เพื่อจะนำที่ดินมาใช้ทำการเกษตรนั้น แปรสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด ทำให้เพาะปลูกไม่ได้ผล จึงมีพระราชดำริให้ส่วนราชการต่าง

ๆ พิจารณาหาแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่พรุที่มีน้ำแช่ขังตลอดปีให้เกิด ประโยชน์ในทางการเกษตรมากที่สุด และให้คำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ด้วย การแปรสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด เนื่องจากดินมีลักษณะเป็นเศษอินทรียวัตถุ หรือซากพืชเน่าเปื่อยอยู่ข้างบน และมีระดับความลึก 1 - 2 เมตร เป็นดินเลนสีเทาปนน้ำเงิน ซึ่งมีสารประกอบกำมะถัน ที่เรียกว่า สารประกอบไพไรท์ (Pyrite : FeS2) อยู่มาก ดังนั้น เมื่อดินแห้ง สารไพไรท์จะทำปฏิกิริยากับอากาศ ปลดปล่อยกรดกำมะถันออกมา ทำให้ดินแปรสภาพเป็นดินกรดจัดหรือเปรี้ยวจัด ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้ดำเนินการสนองพระราชดำริโครงการ " แกล้งดิน " เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงความเป็นกรดของดิน เริ่มจากวิธีการ " แกล้งดินให้เปรี้ยว " คือทำให้ดินแห้งและเปียกสลับกันไป เพื่อเร่งปฏิกิริยาทางเคมีของดิน ซึ่งจะไปกระตุ้นให้สารไพไรท์ทำปฏิกิริยากับออกซิเจนในอากาศ ปลดปล่อยกรดกำมะถันออกมา ทำให้ดินเป็นกรดจัดจนถึงขั้น " แกล้งดินให้เปรี้ยวสุดขีด " จนกระทั่งถึงจุดที่พืชไม่สามารถเจริญงอกงามได้ จากนั้นจึงหาวิธีการปรับปรุงดินดังกล่าวให้สามารถปลูกพืชได้ วิธีการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวจัดตามแนวพระราชดำริ คือควบคุมระดับน้ำใต้ดิน เพื่อป้องกันการเกิดกรดกำมะถัน จึงต้องควบคุมน้ำใต้ดินให้อยู่เหนือชั้นดินเลนที่มีสารไพไรท์อยู่ เพื่อมิให้สารไพไรท์ทำปฏิกิริยากับออกซิเจนหรือถูกออกซิไดซ์

จากการทดลอง ทำให้พบว่า วิธีการปรับปรุงดินตามสภาพของดินและความเหมาะสม มีอยู่ 3 วิธีการด้วยกัน คือ

- ใช้น้ำชะล้างความเป็นกรด เพราะเมื่อดินหายเปรี้ยว จะมีค่า pH เพิ่มขึ้น หากใช้ปุ๋ยไนโตรเจนและฟอสเฟต ก็จะทำให้พืชให้ผลผลิตได้
- ใช้ปูนมาร์ลผสมคลุกเคล้ากับหน้าดิน หรือ ใช้ทั้งสองวิธีข้างต้นผสมกันได้

- การปลูกหญ้าแฝก

ฝนหลวง

ฝนหลวงเป็นโครงการที่ก่อกำเนิดจากพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงห่วงใยในความทุกข์ยากของพสกนิกรในท้องถิ่นทุรกันดาร ซึ่งต้องประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภค และใช้ในการเกษตรกรรม อันเนื่องมาจากภาวะแห้งแล้ง ที่มีสาเหตุจากความผันแปร และคลาดเคลื่อนของฤดูกาลตามธรรมชาติ กล่าวคือ ฤดูฝนเริ่มต้นล่าช้าเกินไป หรือหมดเร็วกว่าปกติ หรือฝนทิ้งช่วงยาวในช่วงฤดูฝน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนพสกนิกร เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2498 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทรงรับทราบถึง ความเดือดร้อนทุกข์ยากของราษฎรและเกษตรกรที่ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและการเกษตร จึงได้มีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานโครงการพระราชดำริ "ฝนหลวง"(Artificial rain) ให้กับ ม.ร.ว.เทพฤทธิ์ เทวกุล ไปดำเนินการ ซึ่งต่อมาได้เกิดเป็นโครงการค้นคว้าทดลองปฏิบัติการฝนเทียมหรือฝนหลวงขึ้น ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทั่งในปี พ.ศ. 2512 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดตั้งหน่วยบินปราบศัตรูพืชกรมการข้าว เพื่อให้การสนับสนุนในการสนองพระราชประสงค์ โดยในปีเดียวกันนั้นเอง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ทำการทดลองปฏิบัติการจริงในท้องฟ้าเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 - 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2512 โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งให้ ม.ร.ว.เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้อำนวยการโครงการ และหัวหน้าคณะปฏิบัติการทดลองคนแรก และเลือกพื้นที่วนอุทยานเขาใหญ่เป็นพื้นที่ทดลองแห่งแรก

ต่อมา ได้มีปฏิบัติการโดยทดลองหยอดก้อนน้ำแข็งแห้ง ขนาดไม่เกิน 1 ลูกบาศก์นิ้ว เข้าไปในยอดเมฆสูงไม่เกิน 10,000 ฟุต ที่ลอยกระจัดกระจายอยู่เหนือพื้นที่ทดลองในขณะนั้น ทำให้กลุ่มเมฆทดลองเหล่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จนเกิดการกลั่นรวมตัวกันหนาแน่น และก่อยอดสูงขึ้นเป็นเมฆฝนขนาดใหญ่ในเวลาอันรวดเร็วแล้ว และจากการติดตามผลโดยการสำรวจทางภาคพื้นดิน ก็ได้รับรายงานยืนยันจากราษฎร

ว่า เกิดฝนตกลงสู่พื้นที่บริเวณวนอุทยานเขาใหญ่ในที่สุด การทดลองดังกล่าวจึงเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่บ่งชี้ให้เห็นว่า การบังคับเมฆให้เกิดฝนเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

วิธีการทำฝนหลวง

การทำฝนหลวง เป็นกรรมวิธีการเหนี่ยวนำน้ำจากฟ้า ซึ่งต้องใช้เครื่องบินที่มีอัตราการบรรทุกมาก ๆ บรรจุสารเคมีขึ้นไปโปรยในท้องฟ้า โดยดูจากความชื้นของจำนวนเมฆ และสภาพของทิศทางลมประกอบกัน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดฝน คือ ความร้อนชื้นปะทะความเย็น และมีแกนกลั่นตัวที่มีประสิทธิภาพในปริมาณที่เหมาะสม นั่นคือ เมื่อมวลอากาศ ร้อนชื้นที่ระดับผิวพื้นขึ้นสู่อากาศเบื้องบน อุณหภูมิของมวลอากาศจะลดต่ำลงจนถึงความสูงที่ระดับหนึ่ง อุณหภูมิที่ลดต่ำลงนั้นมากพอจะทำให้ไอน้ำในมวลอากาศอิ่มตัว จนเกิดขบวนการกลั่นตัวเองของไอน้ำขึ้นบนแกนกลั่นตัวจนกลายเป็นฝนตกลงมาฉะนั้น สารเคมีดังกล่าว จึงประกอบด้วยสูตรร้อน เพื่อใช้กระตุ้น กลไกการหมุนเวียนของ บรรยากาศสูตรเย็น ใช้เพื่อกระตุ้นกลไกการรวมตัวของละอองเมฆให้โตขึ้นเป็นเม็ดฝน และสูตรที่ใช้เป็นแกนดูดซับความชื้น เพื่อกระตุ้นกลไกระบบการกลั่นตัวให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง : ก่อกวน

การก่อกวน เป็นขั้นตอนที่เมฆธรรมชาติเริ่มก่อตัวทางแนวตั้ง การปฏิบัติการฝนหลวงในขั้นตอนนี้ จะมุ่งใช้สารเคมีไปกระตุ้น ให้มวลอากาศเกิดการลอยตัวขึ้นสู่เบื้องบน เพื่อให้เกิดกระบวนการชักนำไอน้ำ หรือความชื้นเข้าสู่ระบบการเกิดเมฆ ระยะเวลาที่จะปฏิบัติการในขั้นตอนนี้ ไม่ควรเกิน 10.00 น. ของแต่ละวัน โดยการใช้สารเคมีที่สามารถดูดซับไอน้ำจากมวลอากาศได้ แม้จะมีเปอร์เซ็นต์ความชื้นสัมพัทธ์ต่ำ เพื่อกระตุ้นกลไกของกระบวนการกลั่นตัวไอน้ำในมวลอากาศ ทางด้านเหนือลมของพื้นที่เป้าหมาย เมื่อเมฆเริ่มเกิดมีการก่อตัวและเจริญเติบโตในแนวตั้ง จึงใช้สารเคมีที่ให้ปฏิกิริยาคายความร้อน โปรยเป็นวงกลม หรือเป็นแนวถัดมาทางใต้ลมเป็นระยะทางสั้น ๆ เข้าสู่ก้อนเมฆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดกลุ่มแกนร่วมในบริเวณปฏิบัติการสำหรับใช้เป็นศูนย์กลางที่จะสร้างกลุ่มเมฆฝนในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง : เลี้ยงให้อ้วน

การเลี้ยงให้อ้วน เป็นขั้นตอนที่เมฆกำลังก่อตัวเจริญเติบโตซึ่งเป็นระยะที่สำคัญมากในการปฏิบัติการฝนหลวง เพราะจะต้องไปเพิ่มพลังงานให้กับการลอยตัวของก้อนเมฆให้ยาวนานออกไป โดยต้องใช้เทคโนโลยีและประสบการณ์ หรือศิลปะแห่งการทำฝนควบคู่ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อตัดสินใจ โปรยสารเคมีฝนหลวงชนิดใด ณ ที่ใดของกลุ่มก้อนเมฆ และในอัตราใดจึงเหมาะสม เพราะ ต้องให้กระบวนการเกิดละอองเมฆสมดุลกับการลอยตัวของเมฆ มิฉะนั้นจะทำให้เมฆสลาย

ขั้นตอนที่สาม : โจมตี

การโจมตี ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกรรมวิธีปฏิบัติการฝนหลวง โดย เมฆ หรือ กลุ่มเมฆฝน ต้องมีความหนาแน่นมากพอที่จะสามารถตกเป็นฝนได้ ภายในกลุ่มเมฆจะมีเม็ดน้ำขนาดใหญ่มากมาย หากเครื่องบินบินเข้าไปในกลุ่มเมฆฝนนี้ จะมีเม็ดน้ำเกาะตามปีก และกระจังหน้าของเครื่องบิน ซึ่งในจะต้องปฏิบัติการเพื่อลดความรุนแรงในการลอยตัวของก้อนเมฆ หรือทำให้อายุการลอยตัวนั้นหมดไป สำหรับการปฏิบัติการในขั้นตอนนี้ จะต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของการทำฝนหลวง ซึ่งมีอยู่ 2 ประเด็น คือ เพื่อเพิ่มปริมาณฝนตก และเพื่อให้เกิดการกระจายการตกของฝน

ด้วยความสำคัญ และปริมาณความต้องการให้มีปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือทวีจำนวนมากขึ้น ฉะนั้นเพื่อช่วยเหลือทวีแห้งแล้งจำนวนมากนั้น เพื่อให้งานปฏิบัติการฝนหลวงสามารถปฏิบัติการช่วยเหลือเกษตรกรได้กว้างขวาง และได้ผลดียิ่งขึ้น รัฐบาลจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกาก่อตั้ง สำนักงานปฏิบัติการฝนหลวง ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2518 เพื่อเป็นหน่วยงานรองรับโครงการพระราชดำริฝนหลวงต่อไป กระทั่งมีการปรับปรุง และพัฒนาปฏิบัติการฝนหลวงมาจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินงาน

เนื่องจากการทำฝนเป็นเทคโนโลยีที่ยังใหม่ต่อการรับรู้ของบุคคลทั่วไป และในประเทศไทยยังไม่มีนักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ในระยะแรกเริ่มของโครงการฯ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงเป็นกำลังสำคัญ และทรงร่วมในการพัฒนากิจกรรมนี้ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทรงวางแผนการทดลองปฏิบัติการการติดตามและ ประเมินผลปฏิบัติการทุกครั้งอย่างใกล้ชิดและรวดเร็วชนิดวันต่อวัน

นอกจากนั้นยังทรงปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างในการประสานงาน ขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนกิจกรรม อาทิ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กองบินตำรวจ กองการสื่อสารกรมตำรวจ และกองทัพอากาศ ในรูปของศูนย์อำนวยการฝนหลวงพิเศษสวนจิตรลดา และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในรูปของคณะกรรมการดำเนินการทำฝนหลวง ซึ่งการที่พระองค์ติดตามโครงการดังกล่าวอย่างใกล้มาตลอด และได้ให้แนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้โครงการฝนหลวง พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ของโครงการฝนหลวง

จากความเป็นมาของโครงการฝนหลวงนั้นจะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์หลักของโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชนในประเทศ โดยเฉพาะการที่ท้องถิ่นหลายแห่งที่ประสบปัญหาพื้นดินแห้งแล้ง หรือการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และทำการเกษตร นอกจากนี้ภาวะความต้องการใช้น้ำของประเทศ ที่นับวันจะทวีปริมาณความต้องการสูงขึ้น เพราะการขยายตัวเจริญเติบโตทางด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม นั่นเอง

ประโยชน์ของโครงการฝนหลวง

สืบเนื่องจากเดิมที โครงการฝนหลวง มีขึ้นเพื่อรับภาระหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ดังนั้น นอกจากการบรรเทาปัญหาภัยแล้งแล้ว เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการร้องเพื่อขอให้ขยายการบรรเทาความเดือดร้อนที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และภาวะสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ การทำฝนหลวงจึงมีประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ดังนี้

ด้านการเกษตร : มีการร้องขอฝนหลวงเพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงที่เกิดภาวะฝนแล้ง หรือฝนทิ้งช่วงยาวนาน ซึ่งมีผลกระทบต่อแหล่งผลิตทางการเกษตรที่กำลังให้ผลผลิตในพื้นที่ต่าง ๆ

ด้านการอุปโภค บริโภค : การทำฝนหลวงได้ช่วยตอบสนองภาวะความต้องการ น้ำกิน น้ำใช้ ที่ทวีความรุนแรงมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากคุณสมบัติของดินในภูมิภาคนี้เป็นดินร่วนปนทรายไม่สามารถอุ้มซับน้ำได้ จึงไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ดีเท่าที่ควร

ด้านการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ : เนื่องจากใต้พื้นดินของภาคอีสานมีแหล่งหินเกลือเป็นจำนวนมากและครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง หากยามใดอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กและขนาดกลางเกิดมีปริมาณน้ำเหลือน้อย ย่อมส่งผลให้น้ำเกิดน้ำกร่อยหรือเค็มได้ ดังนั้น การทำฝนหลวงมีความจำเป็นมากในการช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าว

ด้านการเสริมสร้างเส้นทางคมนาคมทางน้ำ : เมื่อปริมาณน้ำในแม่น้ำลดต่ำลง จนไม่สามารถสัญจรไปมาทางเรือได้ จึงต้องมีการทำฝนหลวงเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำให้กับบริเวณดังกล่าว เพราะการขนส่งสินค้าทางน้ำ

เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าทางอื่น และการจราจรทางน้ำยังเป็นอีกช่องทางหนึ่ง สำหรับผู้ที่ต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาการจราจรทางบก ที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมาก

ด้านการป้องกันและบำบัดภาวะมลพิษของสิ่งแวดล้อม : หากน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาลดน้อยลงเมื่อใด น้ำเค็มจากทะเลอ่าวไทยก็จะไหลหนุนเนื่องเข้าไปแทนที่ทำให้เกิดน้ำกร่อย และสร้างความเสียหายแก่เกษตรกรเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการทำฝนหลวง จึงช่วยบรรเทาภาวะดังกล่าว อีกทั้งการทำฝนหลวงยังช่วยในเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษอันเกิดจากการระบายน้ำเสียทิ้งลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา โดยปริมาณน้ำจากฝนหลวงจะช่วยผลักสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษให้ออกสู่ท้องทะเล ทำให้ภาวะมลพิษจากน้ำเสียเจือจางลง

ด้านการเพิ่มปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า : เนื่องจากบ้านเมืองเราเริ่มประสบปัญหาการขาดแคลนพลังงานไฟฟ้ามากขึ้น เนื่องจากมีความต้องการใช้ไฟฟ้าในปริมาณที่สูงมาก ดังนั้นเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ โดยระดับน้ำเหนือเขื่อนมีระดับต่ำมากจนไม่เพียงพอต่อการใช้พลังงานน้ำในการผลิตกระแสไฟฟ้า การทำฝนหลวงจึงมีความสำคัญในด้านดังกล่าวด้วยเช่นกัน เป็นต้น

ทั้งนี้ จากประโยชน์นานัปการของโครงการฝนหลวง อันเกิดจากพระปรีชาสามารถ และสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงคำนึงถึงประโยชน์ทุกข์สุขของราษฎรชาวไทยเสมอมานั้น การขนานนามพระองค์ว่า พระบิดาแห่งฝนหลวง จึงเป็นการแสดงความรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ ที่จะคงอยู่ในใจของปวงชนชาวไทยตลอดไปตราบนานเท่านาน

เครื่องมือและอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ประกอบในการทำฝนหลวง

1. เครื่องมืออุตุนิยมวิทยา ใช้ในการตรวจวัดและศึกษาสภาพอากาศประกอบการวางแผนปฏิบัติการ นอกเหนือจากแผนที่อากาศ ภาพถ่าย ดาวเทียมที่ได้รับสนับสนุนเป็นประจำวันจากกรมอุตุนิยมวิทยาที่มีใช้ได้แก่
    1. เครื่องวัดลมชั้นบน (pilot balloon) ใช้ตรวจวัดทิศทางและความเร็วลมระดับสูงจากผิวดินขึ้นไป
    2. เครื่องวิทยุหยั่งอากาศ (radiosonde) เป็นเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ประกอบด้วยเครื่องส่งวิทยุซึ่งจะติดไปกับบอลลูน และเครื่องรับสัญญาณวิทยุซึ่งจะบอกให้ทราบถึงข้อมูลอุณหภูมิความชื้นของบรรยากาศในระดับต่าง ๆ

3. เครื่องเรดาร์ตรวจอากาศ ที่มีใช้อยู่เป็นแบบติดรถยนต์ เคลื่อนที่ได้มีประสิทธิภาพ สามารถบอกบริเวณที่มีฝนตกและความแรง หรือปริมาณน้ำฝนและการเคลื่อนที่ของกลุ่มฝนได้ในรัศมี 200-400 กม. ซึ่งนอกจากจะใช้ประกอบการวางแผนปฏิบัติการแล้ว ยังใช้เป็นหลักฐานในการประเมินผลปฏิบัติการฝนหลวงอีกด้วย
4. เครื่องมือตรวจอากาศผิวพื้นต่าง ๆ เช่น เครื่องวัดอุณหภูมิ เครื่องวัดความเร็วและทิศทางลม เครื่องวัดปริมาณน้ำฝน เป็นต้น

2. เครื่องมือเตรียมสารเคมี ได้แก่เครื่องบดสารเคมีเครื่องผสมสารเคมี ทั้งแบบน้ำและแบบผง ถังและกรวยโปรยสารเคมี เป็นต้น
3. เครื่องมือสื่อสาร ใช้ในการติดต่อสื่อสารและสั่งการระหว่างนักวิชาการบนเครื่องบินกับฐานปฏิบัติการหรือระหว่างฐานปฏิบัติการ 2 แห่ง หรือใช้รายงานผลระหว่างฐานปฏิบัติงานสำนักงานฯ ในส่วนกลางโดยอาศัยข่ายร่วมของวิทยุตำรวจ ศูนย์สื่อสารสำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย วิทยุเกษตร และกรมไปรษณีย์โทรเลข เครื่องมือสื่อสารที่ใช้ในปัจจุบัน ได้แก่วิทยุซิงเกิลไซด์แบนด์ วิทยุ FM.1, FM.5 เครื่องโทรพิมพ์ เป็นต้น
4. เครื่องมือทางวิชาการอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ทางการวางแผนปฏิบัติการ เข็มทิศ แผนที่ กล้องส่องทางไกล เครื่องมือตรวจสอบสารเคมี กล้องถ่ายภาพ ฯลฯ
5. สถานีเรดาร์ฝนหลวง หรือ เรดาร์ดอปเปลอร์ (Doppler radar) ในบรรดาเครื่องมืออุปกรณ์วิทยาศาสตร์ภายใต้โครงการวิจัยทรัพยากรบรรยากาศประยุกต์จำนวน 8 รายการนั้น เรดาร์ดอปเปลอร์จัดเป็นเครื่องมือที่มีมูลค่าสูงสุด เรดาร์นี้ใช้เพื่อวางแผนการทดลองและติดตาม ประเมินผลปฏิบัติการฝนหลวงสาธิต เครื่องมือชนิดนี้ทำงานโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์ (Microvax 3400) ควบคุมสั่งการ เก็บบันทึก รวบรวมข้อมูล สามารถนำข้อมูลกลับมาแสดงใหม่จากเทปบันทึก ในรูปแบบการทำงานของ IRIS (IRIS Software) ผ่านโพรเซสเซอร์ (RUP-6) กล่าวคือ ข้อมูลจะถูกบันทึกไว้ในเทปบันทึกข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถนำมาใช้ได้ตลอด ซึ่งเชื่อมต่อกับระบบเรดาร์ การแสดงผล/ข้อมูล โดยจอภาพ สถานที่ตั้งเรดาร์ดอปเปลอร์นี้อยู่ที่ ตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2545 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชให้ทรงเป็น **"พระบิดาแห่งฝนหลวง"** พร้อมกันนี้ได้กำหนดให้วันที่ 14 พฤศจิกายนของทุกปี เป็นวันพระบิดาแห่งฝนหลวง

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การผลิตเอทานอล แก๊สโซฮอล์และไบโอดีเซล เป็นต้น

เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการจัดพื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีชีวิตอย่างยั่งยืน โดยมีแบ่งพื้นที่เป็นส่วน ๆ ได้แก่ พื้นที่น้ำ พื้นที่ดินเพื่อเป็นที่นาปลูกข้าว พื้นที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่นานาพันธุ์ และที่สำหรับอยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ในอัตราส่วน 3:3:3:1 เป็นหลักการในการบริหารการจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

1.มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็ก ออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน

2. มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี

3.มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ สำหรับเกษตรกรรายย่อย 3 ขั้นตอน เพื่อให้พอเพียงสำหรับเลี้ยงตนเองและเพื่อเป็นรายได้

พื้นที่โครงการตามแนวทฤษฎีใหม่

- โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝน บ้านแดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

-โครงการทฤษฎีใหม่ปักธงชัย หรือ ทฤษฎีใหม่บ้านฉัตรมงคล ตำบลปักธงชัยเหนือ อำเภอปักธงชัยโครราช

-ทฤษฎีใหม่หนองหม้อ ตำบลหนองหม้อ อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์

เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา และถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศ โดยปัญญาชนในสังคมไทยหลายท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างเช่น ศ.นพ.ประเวศ วะสี,ศ.เสน่ห์ จามริก,ศ.อภิชัย พันธเสน , และศ.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเคยถูกเสนอมาก่อนหน้าโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งนับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2520 และได้ช่วยให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่าง สังคมระดับท้องถิ่นและตลอดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือ แนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัฒน์ และการอยู่รวมกันของทุกคนในสังคม

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทย ต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ และ ต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพ เพื่อที่จะยืนหยัดในการพึ่งพาผู้อื่น และ พัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า *มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่* พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้

เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชมชุนให้ดีขึ้นโดยมีปัจจัย 2 อย่างคือ

1. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ปริมาณผลผลิตและการบริโภค
2. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

ผลที่เกิดขึ้นคือ

-เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน

-ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

-รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ “พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” บนเงื่อนไข “ความรู้” และ “คุณธรรม”
ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา ประธานคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง อธิบายถึงการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ว่า เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบละคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่างๆ **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ **ความมีเหตุผล** หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ **การมีภูมิคุ้มกันที่ดี** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ **เงื่อนไขความรู้** หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วน**เงื่อนไขคุณธรรม** คือ การยึดถือคุณธรรมต่างๆ

อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญา

อภิชัย พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม ได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น “ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง” ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ว่า “คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น”

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลูกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต

ซึ่ง ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวว่า “หลาย ๆ คนกลับมาใช้ชีวิตอย่างคนจน ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้าสู่คุณภาพ” และ “การลงมือทำด้วยความมีเหตุมีผล เป็นคุณค่าของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำไปใช้ในประเทศไทย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ถูกใช้เป็นกรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า “สังคมสีเขียว”

ด้วยหลักการดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 นี้จะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท

แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญของไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) ความว่า: *"บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง ของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตาม**ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ"*

นายสุรเกียรติ เสถียรไทย ในฐานะรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ ได้กล่าวเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ในการประชุมสุดยอด The Francophonie Ouagadougou ครั้งที่ 10 ที่ Burkina Faso ว่าประเทศไทยได้ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่กับ "การพัฒนาแบบยั่งยืน" ในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านการเกษตรกรรม เศรษฐกิจ และการแข่งขัน ซึ่งเป็นการสอดคล้องเป้าหมายแนวทางของนานาชาติในประชาคมโลก โดยยกตัวอย่างการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ซึ่งเมื่อยึดหลักปรัชญาในการแก้ปัญหาสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ของไทยเติบโตได้ถึงร้อยละ 6.7

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยกย่องยอมรับในต่างประเทศ

ยูเนสโก ยกย่องในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเป็นผู้นำด้านสันติภาพ และทรงเป็นแบบอย่างในการผลักดันหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งขณะนี้ยูเอ็น ได้นำไปบรรจุในแผนพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชาติสมาชิกนำไปปฏิบัติภายในปี 2573

เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2560 นางอิริน่า โบโคว่า ผู้อำนวยการใหญ่ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ เป็นประธานในการขึ้นกล่าวสดุดี ถวายพระราชสักการะแสดงความอาลัยแด่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พร้อมกับสมาชิกยูเนสโกเนื่องในการประชุมวันสันติภาพโลกนานาชาติ 2017 จัดโดยองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ที่สำนักงานใหญ่องค์การยเนสโก กรุงปารีส และสำนักงานผู้แทนถาวรไทยประจำองค์การ

ยูเนสโก ในการนี้นางเอรีนา โบโควา ผู้อำนวยการใหญ่ขององค์การยูเนสโกได้กล่าวถวายสดุดี วิสัยทัศน์ของพระองค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยย้ำถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มีส่วนคล้ายกับพิมพ์เขียวของยูเนสโกที่มีเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในปี 2030 ของยูเนสโกเช่นเดียวกัน พร้อมทั้งย้ำคุณค่าของการศึกษา ที่ทรงอุทิศพระองค์เพื่อการศึกษาแก่ประชาชนทุกคน โดยยกโครงการโรงเรียนไกลกังวล โรงเรียนพระดาบส อีกทั้งยูเนสโกได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพ ซึ่งอยู่ใน 17 เป้าหมายหลักของยูเนสโกที่นำไปใช้พัฒนาในระดับโลก

นางอีรินา กล่าวต่อว่า เมื่อเดือนที่แล้ว ได้ไปถวายสักการะพระบรมศพที่ประราชวัง และพบกับนายก รัฐมนตรีต่างประเทศ รัฐมนตรีศึกษาธิการ ได้รับทราบเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นประโยชน์ต่อพสกนิกรไทยและคนทั้งโลก ปรัชญานี้ให้แนวทางแก่การพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ประชากรทั้งโลก ขอบคุณไทยที่นำแนวคิดนี้มาเผยแพร่ นอกจากนี้ ได้พูดถึงความสำคัญของการศึกษา ที่พระองค์ทรงผลักดันให้เกิดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึงขึ้นในประเทศไทย ไทยเป็นผู้นำในด้านการเป็นตัวอย่างที่ดี ไทยไม่เคยหยุดที่จะเป็นแชมเปี้ยนในด้านศึกษา ตอนนี้ไทยใช้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 เพื่อสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและให้คุณค่าแก่การศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพของประชาชน “ยูเนสโกมุ่งมั่นสานต่อเจตนารมย์ของในหลวงรัชกาลที่9 ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและทำให้การศึกษานั้นกระจายทั่วถึงแก่ทุกๆคน โดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง” นางอีรินาขณะที่ตัวแทนประธานกลุ่มจี 77 จากประเทศเอกาวาดอร์ กล่าวว่า คำสอนในหลวงรัชกาลที่ 9 คือหลักคำสอนถึงสันติภาพ ที่ควรน้อมนำกันไปปฏิบัติในระดับโลก โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต พระราชกรณียกิจของในหลวง สามาถนำไปปฏิบัติได้จริง มีความลึกซึ้ง ขณะที่ตัวแทนจาก กลุ่มเอเชียแปซิฟิก ยังตอกย้ำว่า การทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9ทรงเน้นหลักการสันติภาพ หลักการยั่งยืนในการเป็นหน่อที่นำไปสู่สันติภาพในระดับนานาชาติ

โครงการเพื่อการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. สถานีเกษตรหลวงอ่างขางสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง เป็นสถานีวิจัยแห่งแรกของโครงการหลวง ที่เกิดขึ้นจากการที่ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จไปเยี่ยมราษฎรที่หมู่บ้านผักไผ่ อ. ฝาง จ. เชียงใหม่ ระหว่างเสด็จผ่านบริเวณดอยอ่างขาง ทรงทอดพระเนตรเห็นว่า ชาวเขาส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ปลูกฝิ่นขาย แต่ยังคงยากจน ทั้งยังทำลายทรัพยากรป่าไม้ ที่เป็นแหล่งสำคัญต่อระบบนิเวศ ถ้าปล่อยไว้ต่อไปอาจเกิดความเสียหายต่อประเทศได้ จึงมีพระราชดำริว่า พื้นที่นี้มีภูมิอากาศหนาวเย็น จากนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ตั้งโครงการหลวงขึ้นเป็นโครงการส่วนพระองค์ เมื่อปี 2512 โดยทรงแต่งตั้งให้ หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในตำแหน่งประธานมูลนิธิโครงการหลวง ใช้เป็นสถานีวิจัยและทดลองปลูกพืชเมืองหนาวชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไม้ผล ผัก ไม้ดอกเมืองหนาว เพื่อเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรชาวเขาในการนำพืชเหล่านี้มาเพาะปลูกเป็นอาชีพ ต่อมาได้พระราชทานนามใหม่ว่า “สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง”ตั้งอยู่ที่ ต. แม่งอน อ. ฝาง จ. เชียงใหม่

2. โครงการพระราชดำริปางตอง 2โครงการพระราชดำริปางตอง 2 หรือ ปางอุ๋ง เป็นโครงการในพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเล็งเห็นว่า พื้นที่บริเวณนี้อยู่ติดกับแนวชายแดนประเทศเมียนมาร์ ซึ่งเป็นพื้นที่อันตราย เพราะมีกองกำลังต่างๆ มีการขนส่งอาวุธ ปลูกพืชเสพติด รวมถึงบุกรุกทำลายป่าไม้อยู่เสมอ จึงโปรดให้รวบรวมราษฎรบริเวณนี้ โดยมีพระราชประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดน พร้อมพัฒนาความเป็นอยู่ สร้างอ่างเก็บน้ำ และฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์อย่างยั่งยืน ราษฎรจึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนับจนถึงปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านรวมไทย ต. หมอกจำแป่ จ. แม่ฮ่องสอน

3. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงตีนตกในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 300,000 บาท เพื่อเป็นทุนทรัพย์ก่อตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงตีนตก ตั้งแต่ปี 2524 โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นศูนย์สาธิตและส่งเสริมการเพาะเห็ด และกาแฟพันธุ์อราบิกา ให้แก่ราษฎรนอกเหนือจากการปลูกเมี่ยง ปัจจุบันทางศุนย์ฯ นี้ได้สร้างที่พักติดภูเขาและสายน้ำอย่างดีให้ประชาชนทั่วไปสามารถมาพักได้ และหมู่บ้านใกล้เคียงอย่าง “แม่กำปอง” ก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอีกด้วยตั้งอยู่ที่ ต. ห้วยแก้ว อ. แม่ออน จ. เชียงใหม่

4. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึกเนื่องจากพื้นที่แถบนี้เป็นที่ราบสลับเนินเขา โดยมีความสูงจากน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 500 ถึง 900 ม. และอยู่ใกล้กับลุ่มน้ำย่อยของแม่น้ำแม่ปิง จึงเหมาะมากกับการเพราะปลูก ในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงมีพระราชดำริให้จัดพื้นที่ทำกินให้แก่ชาวบ้านแถบนี้ รวมถึงชาวเขาเผ่าแม้ว กะเหรี่ยง โดยส่งเสริมการวิจัย และเพาะพันธุ์ให้แก่เกษตรกร ได้แก่ ผักจำพวกผักสลัด ไม้ดอกไม้ประดับ และผลไม้ต่างๆ โดยศูนย์ฯ แห่งนี้ ยังเป็นที่ผลิตและส่งออกดอกเบญจมาศที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนืออีกด้วยตั้งอยู่ที่ ต. ปิงโค้ง อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่ตั้งอยู่ที่ ต. ปิงโค้ง อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่

5. สถานีเกษตรหลวงอินทนนท์เดิมสถานที่แห่งนี้มีการบุกรุกผืนป่า ทำไร่เลื่อนลอย ปลูกข้าว ปลูกฝิ่น จากชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และชาวไทยภูเขา ทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงอยากให้ชาวเขาเหล่านั้นมีพื้นที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง จึงมีพระราชดำริให้ถ่ายทอดความรู้การเกษตรแผนใหม่ ให้หันมาทำการเกษตรแบบถาวร จึงจัดตั้ง “สถานีวิจัยโครงการหลวงอินทนนท์” ขึ้นในปี 2522 ดำเนินงานวิจัยด้านไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผัก และไม้ผล และเปลี่ยนมาเป็น “สถานีเกษตรหลวงอินทนนท์” ในปี 252550ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ต. บ้านหลวง อ. จอมทอง จ. เชียงใหม่

6. โครงการชั่งหัวมันตามพระราชดำริโครงการนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกที่หนึ่งของ จ. เพชรบุรี ซึ่งภายในโครงการ มีทั้งแปลงปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชไร่หลายชนิด อาทิ สับปะรด มะนาว ชมพู่เพชร มันเทศ ยางพารา และแปลงปลูกข้าว โดยทั้งหมดนี้ใช้เกษตรอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมี มีฟาร์มโคนม ฟาร์มไก่ และมีกังหันลมผลิตไฟฟ้าขายให้กับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค แถมมีมุมถ่ายภาพสวยๆ ให้เก็บภาพเป็นที่ระลึกกันตั้งอยู่ที่บ้านหนองคอไก่ ต. เขากระปุก อ. ท่ายาง จ. เพชรบุรี

7. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่โถพื้นที่บริเวณนี้มีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ทอดยาวตามแนวเหนือใต้ และอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 800-1,200 ม. เป็นสถานที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าม้งและกะเหรี่ยง ที่ยึดอาชีพหลักในการปลูกฝิ่น ทำไร่เลื่อนลอย กระทั่งถึงปี 2539 ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่โถ” ตั้งอยู่ใน ต. บ่อสลี อ. ฮอด จ. เชียงใหม่

8. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ศูนย์พัฒนาฯ แห่งนี้ ก่อกำเนิดขึ้นหลังจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตหมู่บ้าน วัดจันทร์ พระองค์ทรงทราบถึงความยากลำบากของชาวเขาในพื้นที่ จึงมีพระราชดำริให้ก่อตั้ง “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์” ขึ้น เพื่อช่วยให้สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ราษฎร เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยสถานที่นี้มีทิวทัศน์ที่สวยงามของป่าสนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยมีองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อปป.) เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวคุ้นเคยตั้งอยู่ใน อ. กัลยาณิวัฒนา จ. เชียงใหม่

9. ศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ (ขุนวาง)ศูนย์วิจัยฯ นี้ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2525 ครั้งนั้นในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสให้กองพืชสวนกรมวิชาการเกษตร ใช้ท้องทุ่งนี้เป็นสถานที่ทดลองและขยายพันธุ์พืชบนที่สูง เพื่อส่งเสริม และถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่เกษตรกรบนที่สูง เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น นักท่องเที่ยวนิยมมาสัมผัสความสวยงามของดอกนางพญาเสือโคร่ง หรือซากุระดอยสีชมพู ในช่วงฤดูหนาว และชมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แปลงไม้ และผลไม้เมืองหนาว เช่น สาลี่ พลัม ท้อ เนคทารีน และสตรอว์เบอร์รีตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ต. บ้านหลวง อ. จอมทอง จ. เชียงใหม่

10. โครงการประตูระบายน้ำคลองลัดโพธิ์เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อน ที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก ซึ่งภายในโครงการ ได้มีการสร้างประตูระบายน้ำ ที่สามารถเปิดระบายน้ำท่วมขัง และสามารถปิดเมื่อเกิดน้ำทะเลหนุนสูงได้ทันท่วงที เพื่อไม่ให้เขตกรุงเทพฯ ได้รับความเสียหาย อีกทั้งยังมีการติดตั้งกังหันทดน้ำสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้าอีกด้วยตั้งอยู่ใกล้กับตลาดสดพระประแดง อ. พระประแดง จ. สมุทรปราการ

11. โครงการเขื่อนคลองท่าด่านโครงการเขื่อนคลองท่าด่าน เป็นโครงการช่วยเหลือพื้นที่เกษตรกรรมให้บรรเทาอุทกภัย น้ำไม่ท่วมขัง และกักเก็บน้ำไว้ใช้ช่วงหน้าแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อกักเก็บน้ำได้มากขึ้น ทำให้พื้นที่โดยรอบชุ่มน้ำ ประชาชนมีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอาชีพมากขึ้น หล่อเลี้ยงชุมชนทั้ง 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง ปากพลี องครักษ์ และบ้านนา ให้อุดมสมบูรณ์มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี อีกทั้งพื้นที่โดยรอบได้ปรับปรุงสถานที่ให้สวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อนตั้งอยู่ที่บ้านท่าด่าน ต. หินตั้ง อ. เมือง จ. นครนายก

12. เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ก่อสร้างเมื่อปี 2537 มีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่การเกษตร บรรเทาปัญหาอุทกภัยในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งนับว่าแก้ไขจัดการน้ำได้เป็นอย่างดี เป็นเขื่อนดินที่ยาวที่สุดในประเทศไทยถึง 4,860 ม. แถมยังเป็นสถานที่พักผ่อนใกล้กรุง ที่มีผู้คนหลั่งไหลมาเที่ยวตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงเดือน พย.-มค. จะมีขบวนรถไฟสายพิเศษเพื่อการท่องเที่ยว กรุงเทพฯ-เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เปิดให้บริการตั้งอยู่ที่ ต. หนองบัว อ. พัฒนานิคม จ. ลพบุรี

13. โครงการพัฒนาป่าไม้ปากน้ำปราณบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศป่าไม้ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและคนในชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภายในโครงการมีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของพื้นที่ และให้ความรู้เรื่องพันธุ์สัตว์น้ำ มีกิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติป่าชายเลน และวิถีชุมชนประมงปากน้ำปราณบุรี ชมป่าโกงกางที่มีอายุร่วมร้อยปีที่หาชมได้ยาก รวมถึงป่าเบญจพรรณ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง เช่น เลียงผา กวาง นกยูง ไก่ป่า เป็นต้นตั้งอยู่ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองเก่า และป่าคลองคอย ต. ปากน้ำปราณ อ. ปราณบุรี จ. ประจวบคีรีขันธ์

14. โครงการห้วยองคต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พื้นที่ภายในโครงการมีการก่อสร้างฝายทดน้ำในลำห้วยแม่ระวัง และบ้านห้วยหวาย เพื่อให้มีน้ำเพียงพอในการทำการเกษตรกรรม อีกทั้งเป็นสถานที่ที่รวบรวมกล้าไม้เพื่อแจกจ่ายให้ราษฎรไปปลูกเพื่อประกอบอาชีพได้ อาทิ กล้าสะเดา มะฮอกกานี สมอพิเภก มะค่าโม่ง ประดู่ป่า มะขาม และที่นี่ยังปลูกป่าหวายเป็นจำนวนกว่า 100 ไร่ เพื่อเป็นวัสดุจักสานสร้างอาชีพในอนาคตได้ และส่งเสริมการใช้ผลผลิตจากการหมักสะเดา ทำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นแหล่งสาธิตให้ความรู้แก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปตั้งอยู่ที่ ต. สมเด็จเจริญ อ. หนองปรือ จ. กาญจนบุรี

15. โครงการศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนโครงการนี้ก่อตั้งเพื่อพัฒนาอาชีพการประมง และการเกษตรในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลจันทบุรี ให้ทำอาชีพควบคู่กับระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และยั่งยืน มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ปลากะพงขาว เป็นต้น และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ระบบนิเวศ การบริหารจัดการชายฝั่ง อีกทั้งส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนโดยรอบ โดยมีสะพานทอดยาวท่ามกลางร่มไม้ของป่าชายเลนตั้งอยู่ในศูนย์การศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต. คลองขุด อ. ท่าใหม่ จ. จันทบุรี

16. โครงการศูนย์บริการการพัฒนาปลวกแดงตามพระราชดำริ ย้อนกลับไปในอดีต สภาพพื้นที่ป่าของ จ. ระยอง ถูกทำลายไปมาก ดินไม่ดี และขาดแหล่งน้ำไม่มีความอุดมสมบูรณ์ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริ ให้จัดตั้งโครงการศูนย์บริการการพัฒนาปลวกแดงตามพระราชดำริ จ. ระยอง-ชลบุรี เพื่อเป็นศูนย์กลางอาชีพการเกษตร และศิลปาชีพพิเศษแก่ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม บริเวณริมอ่างเก็บน้ำดอกกราย เพื่อพัฒนาด้านการเกษตร ด้านปศุสัตว์ และการประมง ปัจจุบันโครงการนี้ใช้เป็นสถานฝึกอบรมแปลงเกษตรสาธิต สำหรับศึกษา ดูงานตั้งอยู่ที่ ต. แม่น้ำคู้ อ. ปลวกแดง จ. ระยอง

17. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำรินอดีต ก่อนที่มีโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน สภาพแวดล้อมโดยรอบ เสื่อมโทรม แห้งแล้ง ดินแตกระแหง ไม่สามารถประกอบอาชีพอะไรได้เลย แม้แต่ปลูกมันสำปะหลัง ชาวบ้านในบริเวณนี้จึงร่วมกันน้อมเกล้าน้อมถวายที่ดินผืนนี้จำนวน 264 ไร่ แด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 และทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่แห่งนี้ โดยใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และหญ้าแฝก ทำให้สภาพดินมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น ปัจจุบันมีอ่างเก็บน้ำ ลานกางเทนท์ รวมถึงมีบ้านพักไว้คอยรองรับนักท่องเที่ยวตั้งอยู่ที่ริมทางหลวงหมายเลข 304 (ฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี) จ. ฉะเชิงเทรา

18. โครงการอ่างเก็บน้ำบึงโขงหลง อันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการอ่างเก็บน้ำบึงโขงหลง ฯ เกิดจากพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ต้องการพัฒนาอ่างเก็บน้ำที่มีอยู่เดิม ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสร้างคันดินกั้นน้ำให้สูงขึ้นกว่าเดิม ทำให้สามารถรับน้ำได้มากขึ้น เป็นที่รองรับน้ำ ป้องกันภัยน้ำท่วมได้ และผันน้ำในบึงไปพัฒนาพื้นที่การเกษตรโดยรอบได้อย่างเพียงพอ แถมยังเป็นสถานที่พักผ่อนที่สวยงามบรรยากาศดี จนถูกขนานนามว่า “ทะเลอีสาน” ซึ่งเป็นที่ชุ่มน้ำที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่บ้านดอนกลาง ต. บึงโขงหลง อ. บึงโขงหลง จ. บึงกาฬ

19. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริกิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ครอบคลุมทุกด้านเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ได้จัดการระบบชลประทาน สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ ให้เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรมตลอดทั้งปี พัฒนาให้มีแปลงปลูกพืชผัก ส่งเสริมการปลูกหวายดง ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ตลอดจนการเพาะเลี้ยงครั่ง ศึกษาทดลองและพัฒนาการประมงน้ำจืด ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในอ่างเก็บน้ำ ปรับปรุงทุ่งหญ้าเพื่อเลี้ยงสัตว์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ฝึกอบรมด้านเกษตรกรรมให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน และคนที่สนใจทั่วไปตั้งอยู่ที่หมู่บ้านนานกเค้า ต. ห้วยยาง อ. เมือง จ. สกลนคร

20. สถานีทดลองเกษตรที่สูงภูเรือที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม มีอากาศเย็นตลอดเกือบทั้งปี งดงามไปด้วยแปลงทดลองปลูกทั้งไม้ดอกและไม้ผลเมืองหนาวนานาชนิด เช่น แมคาเดเมีย ซึ่งเป็นพืชตระกูลถั่วยืนต้น ที่มีคุณค่าทางอาหารสูงและราคาดี กิโลกรัมนับ 1,000 บาท นอกจากนี้ยังมีส้มโอ ลิ้นจี่ ท้อ สาลี่ และพลับ ปลูกอยู่เต็มโครงการ และที่สำคัญเป็นศูนย์เรียนรู้การปลูกดอกไม้และผลไม้เมืองหนาว ให้กับผู้ที่สนใจอีกด้วย ปัจจุบันทางสถานีมีบ้านพักและสถานที่กางเต็นท์ ให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากตั้งอยู่ที่ อ. ด่านซ้าย จ. เลย

21. โครงการฟื้นฟูพื้นที่และบรรเทาอุทกภัยบ้านคีรีวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อปี 2531 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ น้ำป่าไหลหลากจากเทือกเขาหลวง ลงมาสู่ใจกลางของหมู่บ้านคีรีวง ส่งผลให้มีชาวบ้านเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เมื่อความทราบถึงในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทานและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เข้าพื้นฟู ขุดลอก และขยายความกว้างของคลอง พร้อมก่อสร้างแนวป้องกันตลิ่งพังของคลองระบาย เพื่อน้ำจะได้ไหลผ่านหมู่บ้านไปได้อย่างสะดวก ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและยังมีอากาศดีที่สุดในประเทศไทยอีกด้วยตั้งอยู่ที่หมู่บ้านคีรีวง อ. ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช

22. ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิประตูระบายน้ำเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่พื้นที่แต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์มาก ปัจจุบันเกิดปัญหาน้ำเค็มรุก น้ำจืดขาดแคลน จากการปล่อยน้ำเสียของนากุ้ง การเกษตร และชุมชน สร้างความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก หลังจากมีการสร้างประตูระบายน้ำ ก็สามารถปิดกั้นน้ำเค็มไม่ให้รุกเข้าไปในลำน้ำ กักเก็บน้ำจืดไว้ใช้ดำรงชีพ จากที่ชาวปากพนังเคยยากจนที่สุดในประเทศ ตอนนี้เริ่มมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตั้งอยู่ที่ อ. ปากพนัง จ. นครศรีธรรมราช

23. โครงการศูนย์ศิลปาชีพบ้านเชี่ยวหลานเมื่อปี 2542 ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จพร้อมสมเด็จพระนางเจ้าฯ มาเยือนศูนย์ศิลปาชีพ ใน อ. วิภาวดี จ. สุราษฎร์ธานี สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงถามถึงปัญหาความเป็นอยู่ของหมู่บ้านไกรสร และชุมชนใกล้เคียง ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนเชี่ยวหลาน) ซึ่งผู้แทนชุมชนได้ทูลขออาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก สมเด็จพระนางเจ้าฯ จึงได้พระราชทานโครงการส่งเสริมอาชีพทอผ้าตั้งแต่ปี 2543 โดยพระราชทานอาคาร อุปกรณ์การทอผ้าตั้งอยู่ที่ ต. เขาพัง อ. บ้านตาขุน จ. สุราษฎร์ธานี

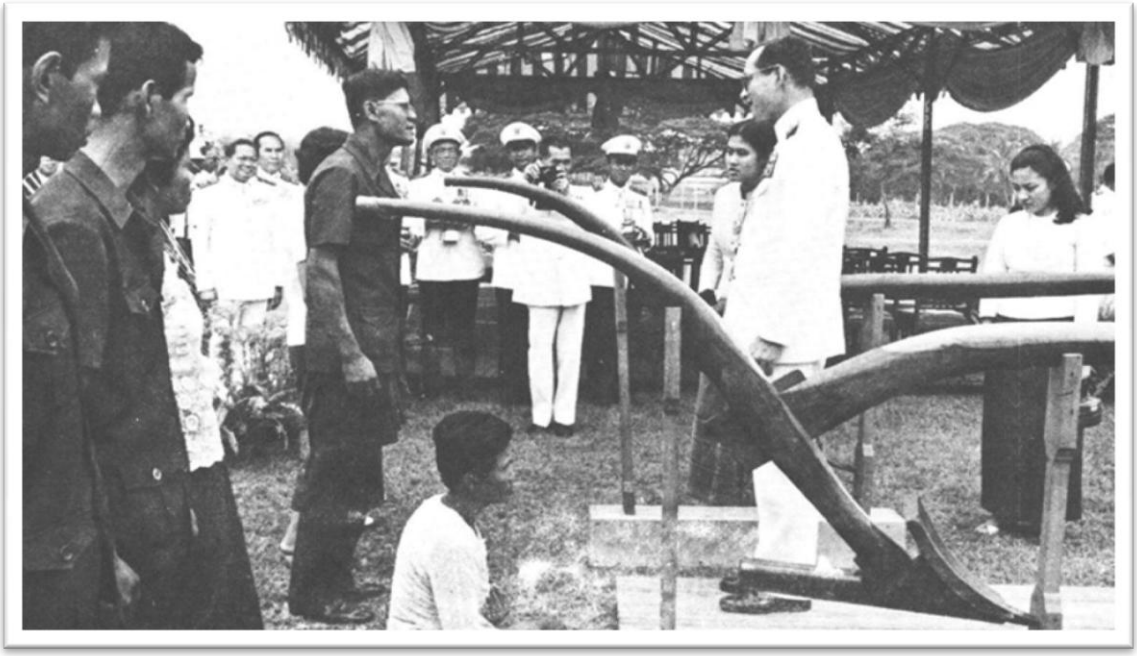

24. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริให้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น เมื่อปี 2524 เป็นศูนย์รวมกำลังของเจ้าหน้าที่ด้านเกษตร สังคม และการส่งเสริมการศึกษามารวมอยู่ด้วยกัน เพื่อให้ความรู้ และช่วยอนุเคราะห์ด้านวิชาการแก่ประชาชน ในการประกอบอาชีพและพัฒนาตนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงดินพรุ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด และมีการศึกษาทดลองเรื่องยางพารา และปาล์มน้ำมัน อันเป็นพืชเศรษฐกิจของภาคใต้ด้วยตั้งอยู่ที่ ต. กะลุวอเหนือ อ. เมือง จ. นราธิวาส

25. โครงการอ่างเก็บน้ำคลองหัวช้างอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. พัทลุง ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญของภาคใต้ แต่ด้วยภูมิประเทศที่มีลำน้ำช่วงสั้น ทำให้ยากแก่การบริหารจัดการน้ำ มักประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในภาวะฝนทิ้งช่วง และเกิดปัญหาอุทกภัยในฤดูฝน ไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างเต็มที่ ในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงมีพระราชดำริสร้างอ่างเก็บน้ำคลองหัวช้าง เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการทำการเกษตร การอุปโภคบริโภค คลุมพื้นที่กว่า 1 แสนไร่ ส่งผลให้ราษฎรในพื้นที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตั้งอยู่ที่ อ. ตะโหมด จ. พัทลุง

26. โครงการอ่างเก็บน้ำบางกำปรัดอันเนื่องมาจากพระราชดำริเดิมทีพื้นที่บริเวณนี้มีความแห้งแล้งเป็นอย่างมาก เมื่อใดที่ฝนทิ้งช่วง ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะได้รับความเดือนร้อนจากการขาดน้ำทำนา ในหลวงรัชกาลที่ 9 เมื่อทราบเรื่องทรงศึกษาพื้นที่ และมีพระราชดำริให้กรมชลประทานสร้าง “อ่างเก็บน้ำบางกำปรัด อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและบริโภคของคนในพื้นที่ รวมถึงพื้นที่ฝั่งขวาของโครงการฯ บริเวณเหนือฝาย ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดได้อย่างดีอีกด้วย ตั้งอยู่ที่บ้านโคกหาร ต. โคกหาร อ. เขาพนม จ. กระบี่

พระราชกรณียกิจด้านการฟื้นฟูพระราชประเพณีสำคัญ

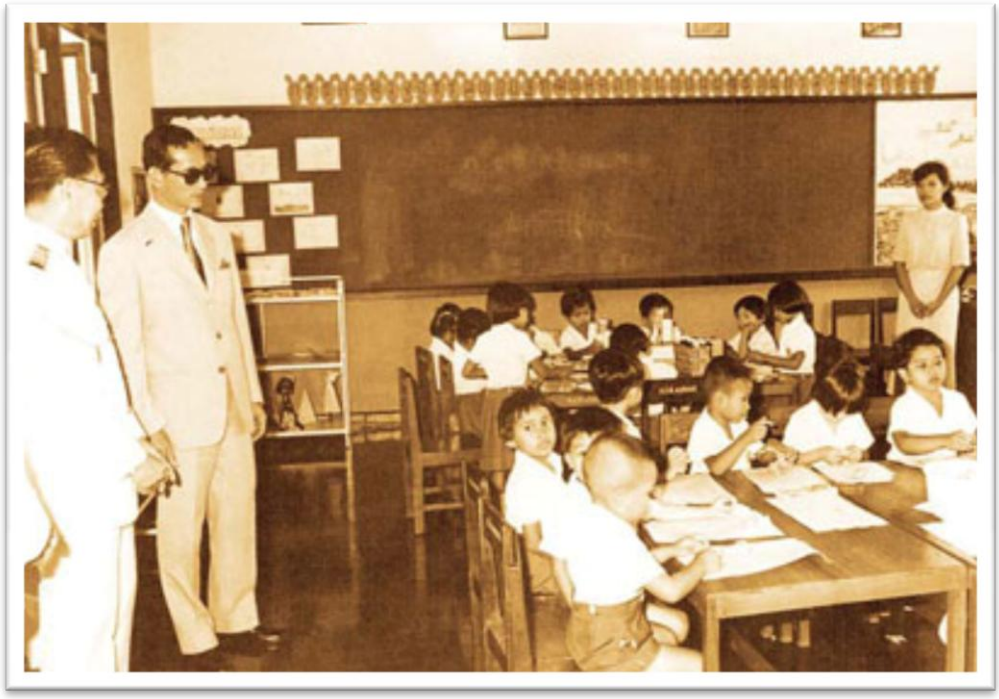
ด้านการฟื้นฟูพระราชประเพณีสำคัญนั้น ใน พ.ศ. 2503 ได้ทรงพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นมาใหม่หลังจากที่ได้เลิกร้างไปตั้งแต่ พ.ศ. 2479 ด้วยทรงพระราชดำริว่าเป็นพระราชพิธีที่กระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร ให้รู้กำหนดน้ำฝนน้ำท่า และเพื่อบำรุงขวัญเพิ่มพูนกำลังใจแก่เกษตรกรซึ่งเกษตรกรซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศและที่สำคัญยิ่งก็คือมิได้ทรงฟื้นฟูอย่างเดียวหากทรงปรับปรุงให้ถูกต้องตามหลักจิตวิทยาการบำรุงขวัญ และเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาผลผลิต ด้วยการทรงยกย่องวัน พระราชพิธีนี้ให้เป็นวัน "เกษตรกร" ทั่วประเทศ อีกทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้ทุกจังหวัดจัดงานวันเกษตรกร มีการประกวดพืชผลและพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลผลิตทางเกษตร พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้แทนชาวนาทุกภาคได้เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานรางวัลการประกวดพันธุ์ข้าว พระราชทานพันธุ์ข้าวทรงปลูกจากสวนจิตรลดาให้เป็นเมล็ดข้าวมิ่งขวัญแก่ชาวนาทั่วประเทศต่อมา

มีบ้างไหม ที่ใคร อุทิศตน
มีบ้างไหม ใครทำให้ ไทยผูกพัน
องค์ภูมิพล พ่อแผ่นดิน ถิ่นสยาม
ชนชาวไทย ลดเภทภัย เพิ่มสุขยิ่ง
เพื่อให้คน ทั้งประเทศ ล้วนสุขสันต์
สร้างสิ่งฝัน เกินทำได้ ให้เป็นจริง
ทรงติดตาม แก้ปัญหา ไทยทุกสิ่ง
ทรงไม่ทิ้ง ชนชาวไทย ให้ทุกข์ตรม
(นายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง)

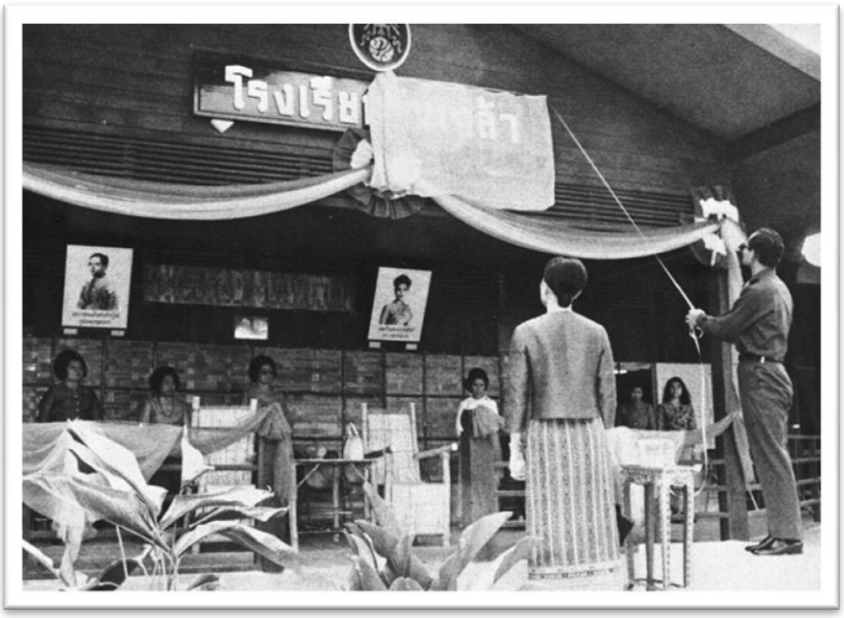

ใน พ.ศ. 2504 พระเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินทอดผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค และเมื่อ พ.ศ. 2506 ในโอกาสอันเป็นมหามงคลที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 36 พรรษา ได้โปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารคพระราชพิธีเสด็จพยุหยาตรากระบวนใหญ่ที่ทรงฟื้นฟูขึ้นนี้ เป็นการแสดงถึงความเจริญทางจิตใจของบรรพชนไทย ในด้านศิลปวัฒนธรรมทางขนบประเพณีอันงดงามยิ่งใหญ่ ซึ่งอนุชนรุ่นหลังควรได้รู้เห็น จะได้เกิดความภาคภูมิใจในชาติของตน ทั้งนี้เป็นการช่วยบูรณะและอนุรักษ์มรดกของวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นของดีงามของชาติ ให้คงอยู่คู่บ้านเมืองตลอดไป และยังเผยแพร่ให้ชาวโลกได้ประจักษ์ในความเป็นชาติเก่าแก่ของไทยอีกด้วย

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักดีว่าการศึกษาของเยาวชนนั้นเป็นพื้นฐานอันสำคัญของประเทศชาติ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า พระราชทานพระราชทรัพย์จัดตั้งมูลนิธิอานันทมหิดลให้เป็นทุนสำหรับการศึกษาในแขนงวิชาต่างๆเพื่อให้นักศึกษาได้มีทุนออกไปศึกษาหาความรู้ต่อ ดังพระราชดำรัสที่ว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล หากสังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนในทุกๆ ด้านแล้ว สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถดำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาก้าวหน้าต่อไปโดยตลอด” พระองค์จึงมีพระราชดำริริเริ่มโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นโรงเรียนที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้การอุปถัมป์ในด้านต่างๆ เช่น ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ รวมทั้งเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนและพระราชทานพระบรมราโชวาทเพื่อสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ครูและนักเรียนของโรงเรียน โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์มีทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน ดังนี้

-โรงเรียนจิตรลดา
-โรงเรียนราชวินิต
-โรงเรียนวังไกลกังวล
-โรงเรียนราชประชานุเคราะห์
-โรงเรียนราชประชาสมาสัย
-โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
-โรงเรียนเพื่อลูกหลานชนบท
-โรงเรียนร่มเกล้า
-โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน
-โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
-โรงเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือตามความจำเป็นเร่งด่วน

ทุนการศึกษาพระราชทาน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงทราบดีว่าเด็กและเยาวชนของไทยมิได้ขาดสติปัญญา หากแต่ด้อยโอกาสและขาดทุนทรัพย์สำหรับการศึกษา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อก่อตั้งกองทุนการศึกษาหลายขั้นหลายทุน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ดังนี้

- ทุนพระราชทานเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
- ทุนมูลนิธิอานันทมหิดล

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดตั้งมูลนิธิอานันทมหิดลขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2502 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพระราชทานทุนมูลนิธิอานันทมหิดล แก่นิสิตนักศึกษาที่มีผลการเรียนดีเด่นในด้านต่างๆ ให้นิสิตนักศึกษาเหล่านั้นได้มีโอกาสไปศึกษาหาความรู้วิชาการชั้นสูงในต่างประเทศ และนำความรู้นั้นกลับมาใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า โดยพระองค์ออกทุนให้ตลอดจนดูแลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในต่างประเทศนั้น ๆ อีกด้วยส่วนในประเทศทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการจัดการบริหารทางการศึกษา แบบให้เปล่าตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในลักษณะทั้งอยู่ประจำและไปกลับ แบ่งเป็น โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ จำนวน 26 โรงเรียน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จำนวน 14 โรงเรียน

-ทุนเล่าเรียนหลวง

-ทุนมูลนิธิภูมิพล

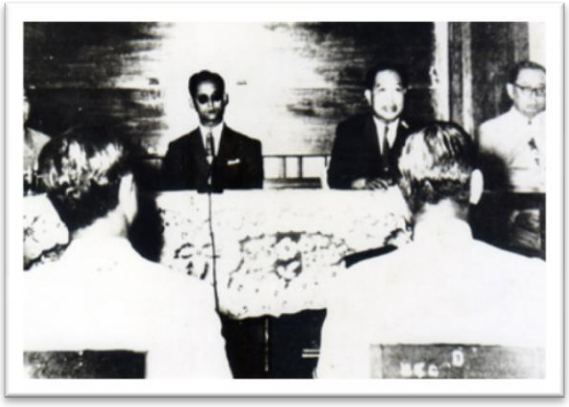
-ทุนมูลนิธิราชประชาสมาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ และมูลนิธิโรงเรียนราชประชาสมาสัย

-ทุนนวฤกษ์

-ทุนการศึกษาพระราชทานแก่นักเรียนเฉพาะกรณี

พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

เสด็จพระราชดำเนินทรงร่วมอภิปรายของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งถือว่าเป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ

ทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยแขนงอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทย ประวัติศาสตร์ไทย สถาปัตยกรรม จิตรกรรม นาฏศิลป์ การดนตรีและศิลปะอื่น ๆ เช่น โปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรจัดทำโน้ตเพลงไทยตามระบบสากลและจัดพิมพ์ขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ โปรดเกล้าฯ ให้อาจารย์และนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิจัยหาระดับเฉลี่ยมาตรฐานของเครื่องดนตรีไทย ทรงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมการอภิปรายของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งถือว่าเป็นวันภาษาไทยแห่งชาติพระราชทานภาพเขียนฝีพระหัตถ์ไปร่วมในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 14 และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในจังหวัดต่าง ๆ เป็นต้นอีกทั้งยังพระราชทานพระบรมราโชวาทที่เตือนใจให้คนไทยเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย และช่วยกันธำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติไว้

- ทรงตั้งกรมมหรสพขึ้น เพื่อฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย

- ทรงตั้งโรงละครหลวงขึ้นเพื่อส่งเสริมการแสดงละครในหมู่ข้าราชบริพาร

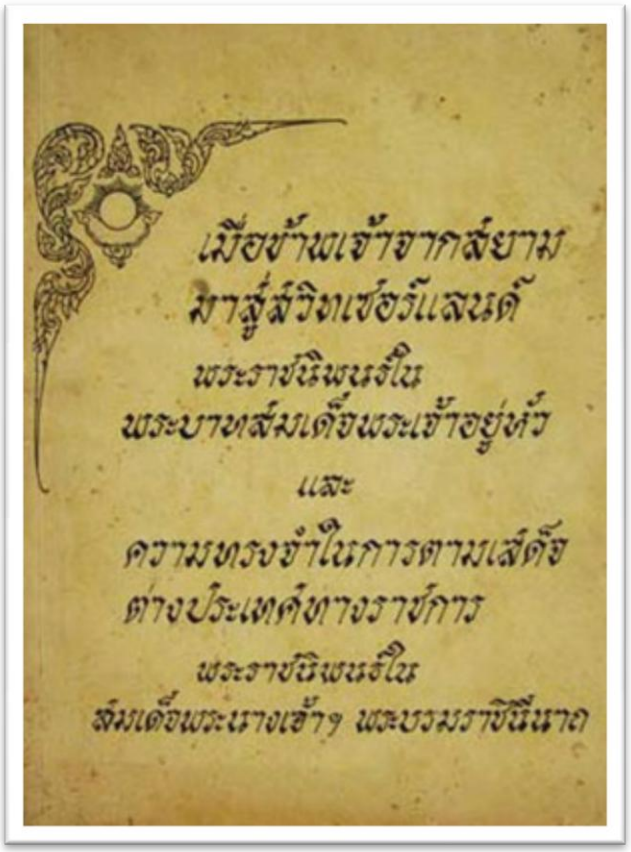

ตึกคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกแบบอาคารสมัยใหม่เป็นแบบทรงไทย เช่น ตึกอักษรศาสตร์ ซึ่งเป็นอาคารเรียนหลังแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาคารโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถโดดเด่นในด้านภาษาอย่างมาก พระองค์ทรงเจริญวัยในประเทศสวิตเซอร์แลนด์จึงทรงภาษาฝรั่งเศสและเยอรมันได้เป็นอย่างดี และแม้แต่ภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาโบราณและศักดิ์สิทธิ์ของชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูก็ทรงศึกษารอบรู้อย่างลึกซึ้ง. ทรงพระราชนิพนธ์ แปลหนังสือ และบทความจากวารสารภาษาต่างประเทศ หลายเรื่อง นอกจากทรงแปล และเรียบเรียงเป็นภาษาไทยแล้ว ยังทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ และภาษาสันสกฤตอีก

หนังสือพระราชนิพนธ์

1. เมื่อข้าพเจ้าจากสยามสู่สวิสแลนด์ พระราชนิพนธ์ ปี 2489

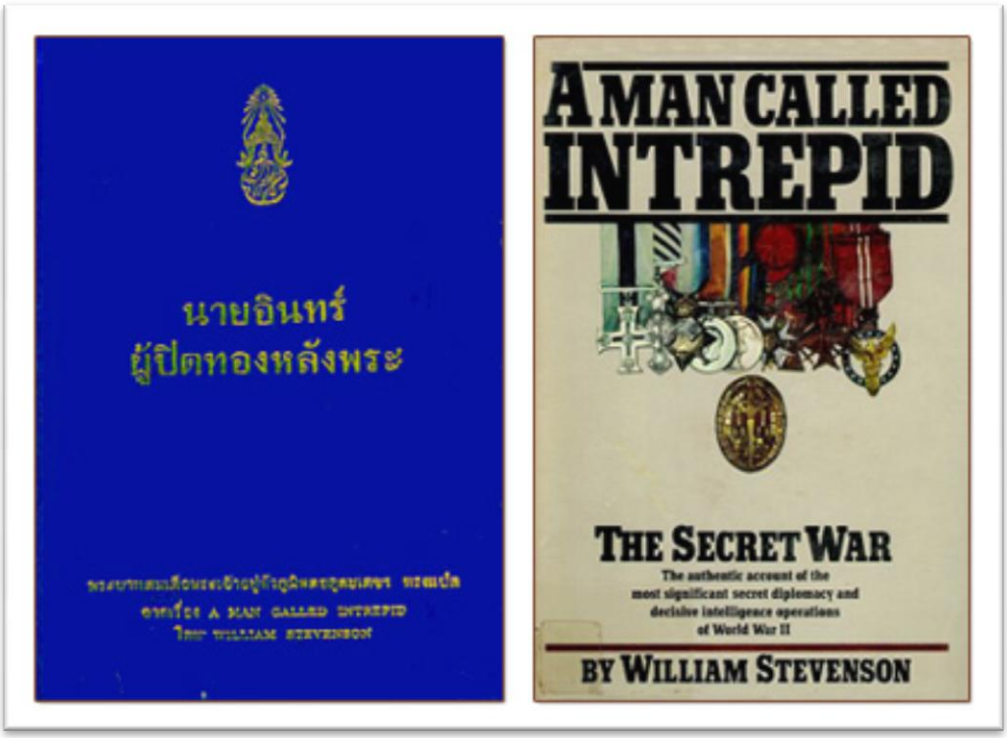
พระราชนิพนธ์เรื่องแรก “เมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่สวิทเซอร์แลนด์” โดยพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ได้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือรายเดือน วงวรรณคดี ฉบับประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2490 เป็นตอนแรก โดยพระบรมราชานุญาตพิเศษเฉพาะหนังสือเล่มนี้เท่านั้น ในขณะนั้นถือได้ว่าหนังสือวงวรรณคดี จัดว่าเป็นหนังสือที่ดีและมีเนื้อหาสาระที่มีคุณค่าอย่างมากในสมัยนั้น

พระราชนิพนธ์ “เมื่อข้าพเจ้าจากสยามสู่สวิสแลนด์” เป็นบันทึกของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชนิพนธ์ขึ้นในช่วงเวลาเสด็จพระราชดำเนินเพื่อกลับไปศึกษาต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีกครั้ง เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2489 หลังจากที่พระองค์ท่านทรงเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 9 ในราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 พระองค์ได้ทรงบันทึกผ่านพระอักษรเป็นเรื่องราวการเดินทาง แสดงถึงความรู้สึกของพระองค์ ตลอดถึงเหตุการณ์ที่ทรงได้ประสบพบเจอ ดังนั้นจึงขออัญเชิญ ความตอนหนึ่งในพระราชนิพนธ์เล่มนี้ดังนี้

“วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2489 – วันนี้ถึงวันที่เราจะต้องจากไปแล้ว... พอถึงเวลาก็ลงจากรถพระที่นั่งพร้อมกับแม่ ลาเจ้านายฝ่ายใน ณ พระที่นั่งชั้นล่าง แล้วก็ไปยังวัดพระแก้ว เพื่อนมัสการลาพระแก้วมรกตและพระภิกษุสงฆ์ ลาเจ้านายฝ่ายหน้า ลาข้าราชการทั้งไทยและฝรั่ง แล้วก็ไปขึ้นรถยนต์ พอรถแล่นออกไปได้ไม่ถึง 200 เมตร มีหญิงคนหนึ่งเข้ามาหยุดรถแล้วส่งกระป๋องให้เราคนละใบ ราชองครักษ์ไม่แน่ใจว่าจะมีอะไรอยู่ในนั้น บางทีจะเป็นลูกระเบิด! เมื่อมาเปิดดูภายหลังปรากฏว่าเป็นทอฟฟี่ที่อร่อยมาก ตามถนนผู้คนช่างมากมาย

เสียจริงๆ ที่ถนนราชดำเนินกลาง ราษฎรเข้ามาใกล้ชิดรถที่เรานั่ง กลัวเหลือเกินว่าล้อรถของเราจะไปทับแข้งทับขาใครเข้าบ้าง รถแล่นฝ่าฝูงชนไปได้อย่างช้าที่สุด ถึงวัดเบญจมบพิตร รถแล่นเร็วขึ้นได้บ้าง ตามทางที่ผ่านมาได้ยินเสียง ใครคนหนึ่งร้องขึ้นมาดังๆ ว่า “อย่าละทิ้งประชาชน” อยากจะร้องบอกเขาส่งไปว่า “ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าพเจ้าแล้วข้าพเจ้าจะละทิ้ง อย่างไรได้” แต่รถวิ่งเร็วและเลยไปไกลเสียแล้ว”

2. นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ (หนังสือแปล) พระราชนิพนธ์ ปี พ.ศ. 2537

“นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” ทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง “A MAN CALLED INTREPID” บทประพันธ์ของ เซอร์วิลเลียม สตีเฟนสัน (William Stevenson) เป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมและมียอดจำหน่ายกว่าสองล้านเล่ม พระองค์ทรงใช้ระยะเวลาในการแปลถึง 3 ปี เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2520 และเสร็จเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2523 โดยหนังสือเล่มนี้มีจำนวนถึง 501 หน้า แสดงให้เห็นว่าทรงมีพระราชอุตสาหะในการแปลเป็นอย่างมาก และในเดือนธันวาคม พ.ศ.2536 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2537 โดยมอบรายได้จากการจัดจำหน่ายสมทบมูลนิธิชัยพัฒนา

“นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ นายอินท์ หรือ INTREPID เป็นชื่อรหัสของเซอร์วิลเลียม สตีเฟนสัน ซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยราชการลับอาสาสมัครของอังกฤษ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 มีหน้าที่ล้วงความลับทางทหารของเยอรมัน เพื่อรายงานต่อ นายเซอร์วินสตัน เชอร์ชิลนายกรัฐมนตรีอังกฤษ และประธานาธิบดีรูสเวลท์ แห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อร่วมกันต่อต้านการขยายอำนาจของนาซีหรือแผนร้ายของฮิตเลอร์ที่หวังแผ่อำนาจเข้ามาครอบครองโลกโดยมี “นายอินทร์” และผู้ร่วมในงานนี้เป็นตัวอย่างของผู้กล้าหาญที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อความถูกต้อง ยุติธรรม เสรีภาพ และสันติภาพ โดยไม่หวังลาภยศสรรเสริญใดๆ

3. ติโต (หนังสือแปล) พระราชนิพนธ์ ปี 2537

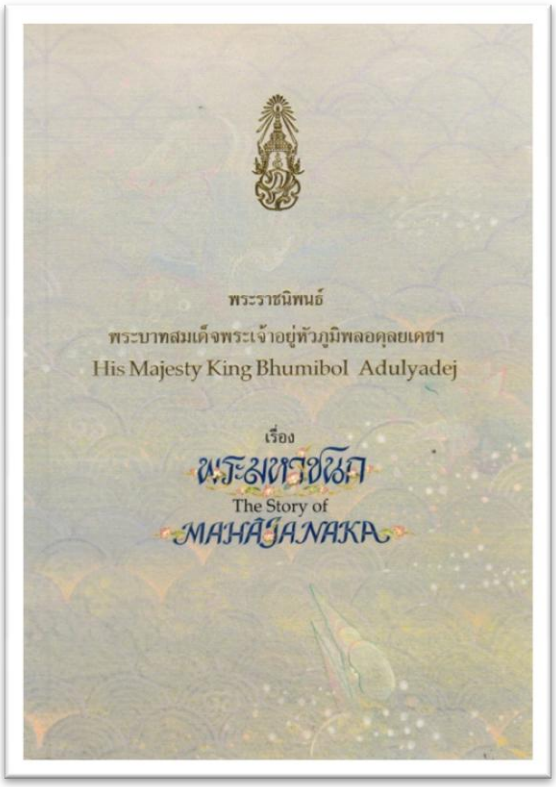

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงแปลเรื่อง “ติโต” จากต้นฉบับเรื่อง TITO ของ Phyllis Auty เมื่อปี พ.ศ.2519 เพื่อใช้ในศึกษาและเรียนรู้บุคคลที่น่าสนใจของโลกคนหนึ่ง รวมถึงผู้สนใจในประวัติศาสตร์ได้รู้จัก ติโต อย่างกว้างขวางมากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2537 โดยมอบรายได้จากการจัดจำหน่ายสมทบมูลนิธิชัยพัฒนา

เรื่องราวในพระราชนิพนธ์ ติโต มีใจความโดยสรุปดังนี้ ติโต รู้จักกันในนามของจอมพลติโต เดิมชื่อ โจซิบ โบรซ (Josip Broz) พ.ศ. 2435-2523 นายกรัฐมนตรีคอมมิวนิสต์คนแรก (พ.ศ. 2488) และประธานาธิบดีของประเทศยูโกสลาเวีย (พ.ศ. 2496-2523) เกิดที่เมืองคุมโรเวค โครเอเชีย
ในปี 2491 ติโตได้แยกประเทศออกจากโซเวียต ทำการพัฒนาประเทศและตั้งตนเป็นประเทศคอมมิวนิสต์อิสระ (ลัทธิติโต) เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมประเทศผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ติโต เป็นรัฐบุรุษของประเทศยูโกสลาเวีย ซึ่งประกอบด้วยหลายชนชาติ มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เมื่อในยามวิกฤติประชาชนกลับมารวมกันเป็นปึกแผ่น สามารถรักษาความสมบูรณ์และเพิ่มพูนความเจริญของประเทศตลอดชีวิตของเขา ในปี พ.ศ.2523 ติโตเสียชีวิตมีอายุ 88 ปี หลังจากนั้นประเทศยูโกสลาเวียก็ค่อยๆ สลายลงจนกระทั่ง มีความแตกแยก จนยากที่จะแก้ไขได้ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

“คำว่า การต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติบ้านเมือง ต้องหมายตลอดถึงเสรีภาพของชาวโครแอต สโลวีน เซิร์บ มาร์เซโดเนียน ชิปต้าร์ มุสลิม พร้อมกันหมด ต้องหมายว่าการต่อสู้จะนำมาซึ่งอิสรภาพ เสมอภาค และภารดรภาพ สำหรับทุกชนชาติในยูโกสวาเวียอย่างแท้จริง นี่คือสารัตถ์สำคัญของการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ” ติโตกล่าวในปี 1942 (ติโต พระราชนิพนธ์แปล หน้า 62 – 63) ติโต ผู้ที่ฟันฝ่าอุปสรรคในทุกวิถีทางเพื่อสร้างความเป็นไท ให้แก่ประเทศของเขา ข้อสังเกตในการแปลเรื่องนี้ก็คือ ทรงใช้ภาษาที่สามัญชนเข้าใจง่าย รวมทั้งการใช้โวหารเปรียบเทียบที่คมคาย ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งมาจากการมีได้ผู้นำที่ดีและมีความยุติธรรม

4. พระมหาชนก พระราชนิพนธ์ ปี 2539

พระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” มีทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษอยู่ในเล่มเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลพระมหาชนกชาดกเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2531 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ จัดพิมพ์ ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล เมื่อปี พ.ศ.2539 พระราชนิพนธ์พระมหาชนกนี้ มีภาพวาดโดยศิลปินที่มีชื่อเสียงหลายท่าน ที่สำคัญที่สุดคือมีภาพฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาทิ ภาพวันที่เรือล่ม โดยมีแผนที่อากาศแสดงเส้นทางพายุจริงๆ และภาพพระมหาชนกทรงว่ายน้ำ โดยมีนางมณีเมขลาเหาะอยู่เบื้องบน เป็นต้น พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกก็จะช่วยให้ทุกคนสามารถพิจารณาแนวดำเนินชีวิตที่เป็นมงคล

เรื่องราวในพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” มีใจความโดยสรุปดังนี้ พระมหาชนก เป็นกษัตริย์แห่งกรุงมิถิลา แคว้นวิเทหะ ทรงมีพระราชโอรส 2 พระองค์ คือ “พระอริฏฐชนก” และ “พระโปลชนก” หลังจากพระมหาชนกสวรรคต พระอริฏฐชนกได้ขึ้นครองราชย์สมบัติ และทรงแต่งตั้งพระโปลชนกเป็นอุปราช ต่อมาได้เกิดเหตุสู้รบกันระหว่างพระอริฏฐชนกและพระโปลชนกอันเนื่องมาจากการยุแหย่ของเหล่าอมาตย์ใกล้ชิด พระอริฏฐชนก ได้สิ้นพระชนม์ชีพในสนามรบ พระเทวีซึ่งเป็นพระอัครมเหสีกำลังทรงพระครรภ์อยู่จึงได้หลบหนีออกจากกรุงมิถิลามุ่งหน้าสู่นครจัมปากะและต่อมาได้ประสูติพระโอรสซึ่งมีวรรณะดั่งทอง พระเทวีได้ขนานนามพระโอรสเหมือนพระอัยกาว่า “มหาชนกกุมาร”

พระมหาชนกทรงทราบเรื่องเกี่ยวกับพระบิดาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จึงตั้งพระทัยเสด็จฯ ค้าขายยังเมืองสุวรรณภูมิ เพื่อให้ได้ทรัพย์เพื่อทำการทวงสมบัติคืน จึงทรงนำพวกพาณิชประมาณ 700 คนขึ้นเรือเดินทางออกสู่มหาสมุทร ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่พระโปลชนกทรงประชวร เมื่อเรือแล่นไปได้ 7 วัน ไกลประมาณ 700 โยชน์ ก็เจอคลื่นยักษ์จนเรืออับปาง และวันนั้นก็เป็นวันที่พระโปลชนกสวรรคต

พระมหาชนกทรงว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรอยู่ 7 วัน เทพธิกาชื่อ “มณีเมขลา” ผู้ดูแลรักษาสัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยคุณความดี ไม่ให้ตามในมหาสมุทรก็ตรวจตราพบ จึงเหาะมาทดลองความเพียรโดยถามพระมหาชนกว่าเมื่อมองไม่เห็นฝั่งแล้วจะพยายามว่ายอยู่ทำไมพระมหาชนกตรัสตอบว่า “เราไตร่ตรองเห็นปฏิปทาแห่งโลก และอานิสงส์ แห่งความเพียร เพราะฉะนั้นถึงจะมองไม่เห็นฝั่ง เราก็ต้องพยายามว่ายอยู่ท่านกลางมหาสมุทร และ “เราทำความพยามยามแม้ตายก็จักพ้นครหา บุคคลเมื่อกระทำความเพียร แม้จะตายก็ชื่อว่าไม่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ ญาติ เทวดา และบิดา มารดา อนึ่ง บุคคลเมื่อทำกิจอย่างลูกผู้ชาย ย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง”

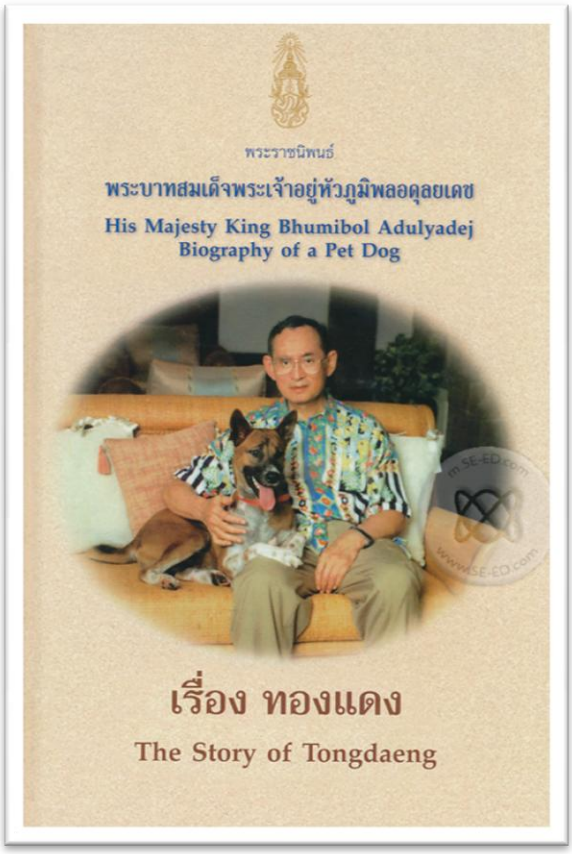
นางมณีเมขลายังได้ กล่าวทดลองความเพียรของพระมหาชนกอีกหลายประการ จนได้ประจักษ์ในความเพียรของพระองค์ จึงได้อุ้มพาเหาะไปในอากาศจนถึงเมืองมิถิลา ด้วยความเพียรและปัญญา ทำให้พระมหาชนกสามารถตอบปัญหา 4 ข้อ ที่พระโปลชนกทิ้งไว้ก่อนสวรรคตได้ และได้อภิเษก กับ “สีวลีเทวี” พระธิดาองค์เดียวของพระโปลชนก ตลอดจนได้ครองกรุงมิถิลา

5. พระมหาชนก ฉบับการ์ตูน พระราชนิพนธ์ ปี 2542

ในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ เมื่อปี พ.ศ.2542 พระองค์ทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์ พระมหาชนก เป็นฉบับการ์ตูนเพื่อสะดวกแก่การศึกษาทำความเข้าใจของเด็กและเยาวชน อีกทั้งยังมีการจัดพิมพ์เป็น ฉบับอักษรเบรลล์ เพื่อเผยแพร่แก่คนตาบอดอีกด้วย พระมหาชนกฉบับการ์ตูนนี้ผู้เขียนการ์ตูนประกอบ คือ ชัย ราชวัตร ซึ่งจะเห็นได้ว่าทรงมีพระราชดำริในการให้ใช้ลายเส้นแบบไทยๆ เพื่อแสดงถึงความเป็นไทย

6. เรื่องทองแดง พระราชนิพนธ์ ปี 2545

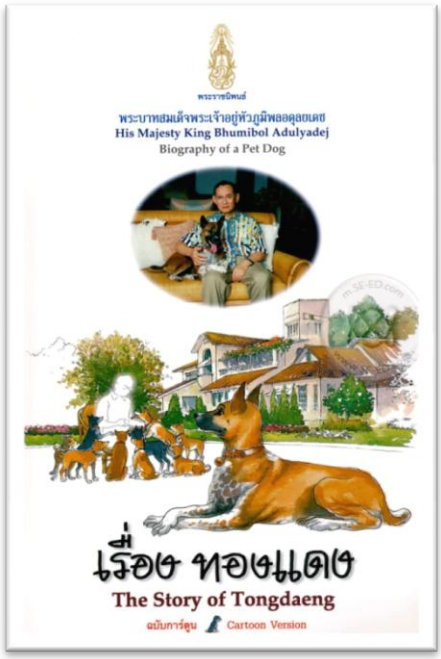

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชนิพนธ์ เรื่องทองแดง (The Story of Tongdaeng) เผยแพร่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษในเล่มเดียวกัน เรื่องทองแดงเป็นหนังสือพระราชนิพนธ์ที่ติดอันดับขายดีที่สุดของประเทศในปี พ.ศ.2545 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “คุณทองแดง” สุนัขธรรมดาที่ไม่ธรรมดา เพราะมีลักษณะพิเศษทั้งด้านกายภาพและอุปนิสัย แสนรู้ เฉลียวฉลาด เป็นสุนัขตัวโปรดของพระองค์ท่านที่มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ประทับใจของประชาชนชาวไทยทุกคน คุณทองแดงสุนัขทรงเลี้ยงสุนัขตัวที่ 17 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสุนัขทรงเลี้ยงที่ติดตามถวายงานรับใช้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกครั้ง ไม่ว่าจะเสด็จพระราชดำเนินไปที่ใด

เนื้อหาหลักเป็นเรื่องความกตัญญูรู้คุณของคุณทองแดง รวมทั้งความจงรักภักดี ความมีมารยาทและการสั่งสอนลูกของคุณทองแดง และในพระราชนิพนธ์ได้ทรงยกย่องคุณทองแดงในเรื่องความกตัญญูรู้คุณของคุณทองแดงที่มีต่อแม่มะลิ “ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายมาเป็นคนสำคัญแล้วมักจะลืมตัว และดูหมิ่นผู้มีพระคุณซึ่งเป็นคนต่ำต้อย” อันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

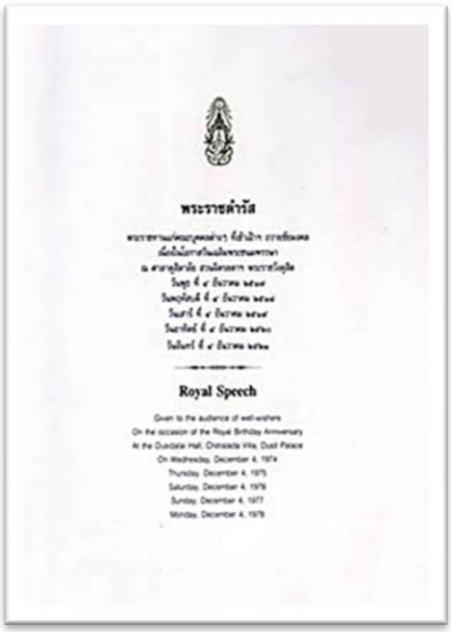
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริว่าทองแดงเป็นสุนัขธรรมดาที่ไม่ธรรมดา มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันนับว่ากว้างขวางมีผู้เขียนเรื่องทองแดงก็หลายเรื่องแต่น่าเสียดายว่าเรื่องที่เล่า มักมีความคลาดเคลื่อนจากความ เป็นจริง และขาดข้อมูลสำคัญหลายประการโดยเฉพาะ เกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณของทองแดงที่มีต่อ “ แม่มะลิ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกย่องว่า” ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายมาเป็นคนสำคัญแล้ว มักจะลืมตัวและดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำต้อย สำหรับหนังสือพระราชนิพนธ์

7. เรื่องทองแดง ฉบับการ์ตูน 2547

พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2547 ในรูปแบบลายเส้นการ์ตูน โดยใช้ชื่อ “ทองแดงฉบับการ์ตูน”

8. พระราชดำรัส พระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

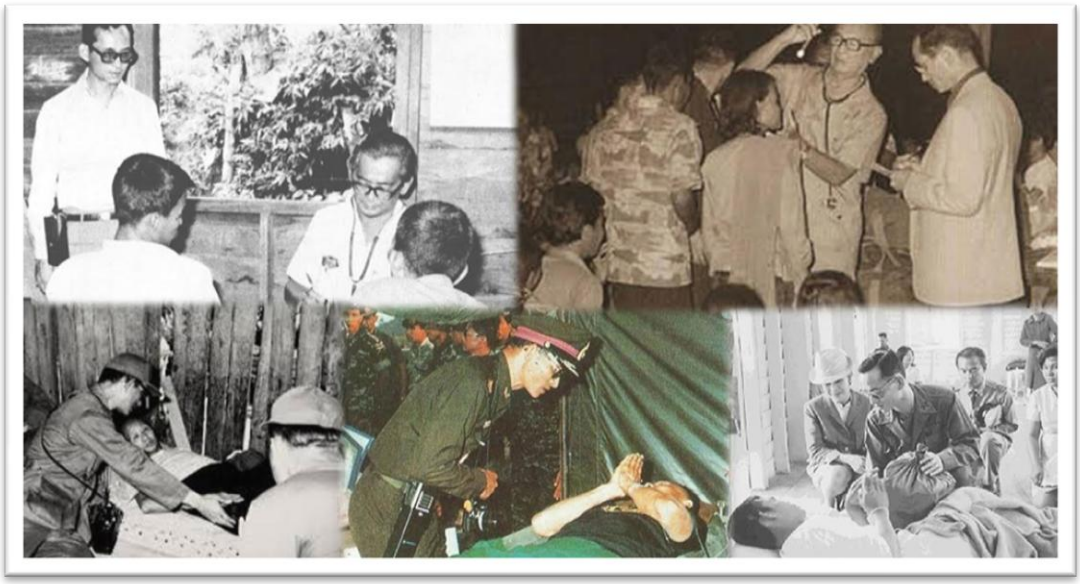
พระราชดำรัส ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้า ถวายชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนพรรษาของทุกปี เป็นพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ พระองค์ทรงเริ่มแปลพระราชดำรัส เรื่องน้ำและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4

ธันวาคม พ.ศ. 2532 พระราชดำรัสในครั้งนี้ ได้รับความสนใจจากสหประชาชาติ และมีความประสงค์จะได้รับฉบับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้มีพระมหากรุณาธิคุณแปลพระราชดำรัสเอง และจากพระราชดำรัสดังกล่าว ทำให้รัฐบาลมีมติให้ประกาศให้วันที่ 4 ธันวาคม ของทุกปี เป็นวัน “วันสิ่งแวดล้อมไทย” หลังจากนั้นก็ทรงแปลพระราชดำรัสในวันเฉลิมพระชนมพรรษาเรื่อยมา
พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2532 จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อม คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน นอกจากนั้น พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2534 เรื่องเกี่ยวกับ “รู้รักสามัคคี” จัดพิมพ์เผยแพร่โดย คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในคณะกรรมการเอลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

นอกจากนี้ยังทรงแปลและเรียบเรียงบทความ อีกหลายเรื่องด้วยกัน ดังนี้
1. ข่าวจากวิทยุเพื่อสันติภาพและความก้าวหน้า จาก Radio Peace and Progress ในนิตยสาร Intelligence Degest ฉบับลงวันที่ 1 เมษายน ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518)
2. การคืบหน้าของมาร์กศิสต์ จาก The Marxist Advance Special Brief
3. รายงานตามนโยบายคอมมิวนิสต์ จาก Following the Communist Line
4. ฝันร้ายไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริง จาก No Need for Apocalypse ในนิตยสาร The Economist ฉบับลงวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1975(พ.ศ. 2518)
5. รายงานจากลอนดอน จาก London Report ในนิตยสาร Intelligence Digest : Weekly Review ฉบับลงวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ.1975 (พ.ศ. 2518)
6. ประเทศจีนอยู่ยง จง Eternal China ในนิตยสาร Intelligence Digest : Weekly Review ฉบับลงวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.1975(พ.ศ. 2518)
7. ทัศนะน่าอัศจรรย์จากชิลีหลังสมัยอาล์เลนเด จาก Surprising Views from a Post-Allende Chile ในนิตยาสาร Intelligence Digest : Weekly Review ฉบับลงวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ.1975 (พ.ศ. 2518)
8. เขาว่าอย่างนั้น เราก็ว่าอย่างนั้น จาก Sauce for the Gander... ในนิตยาสาร Intelligence Digest : Weekly Review ฉบับลงวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ.1975 (พ.ศ. 2518)
9. จีนแดง : ตั้วเฮียค้ายาเสพติดแห่งโลก จาก Red China : Drug Pushers to the World ในนิตยาสาร Intelligence Digest : Weekly Review ฉบับลงวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ.1975 (พ.ศ. 2518)
10. วีรบุรุษตามสมัยนิยม จาก Fashion n Heroes โดย George F.Will ในนิตยสาร Newsweek ฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ.1979 (พ.ศ. 2522)

จากผลงานของพระองค์ แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและความปรีชาสามารถของในหลวงของเรา พร้อมด้วยพระวิริยอุตสาหะอันแรงกล้าในการทรงงาน กล่าวได้ว่า “ทรงมีพระอัจฉริยภาพทางด้านภาษาอย่างแท้จริง” ไม่เพียงเท่านี้พระองค์ทรงห่วงใยพสกนิกร โดยได้มีการจัดพิมพ์พระราชนิพนธ์ฉบับการ์ตูนเพื่อเด็กและเยาว์ชน ฉบับอักษรเบรลล์เพื่อคนตาบอด สำหรับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกและทองแดง นอกจากนี้พระองค์ทรงไม่มองข้ามความเป็นไทย อาทิ ภาพประกอบในรูปแบบลายเส้นการ์ตูนแบบไทย แม้แต่กระดาษที่ใช้ในการจัดพิมพ์ ทรงโปรดให้ใช้กระดาษที่ผลิตในประเทศ พระองค์เป็นแบบอย่างของประชาชนชาวไทย เน้นความเป็นไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทยและใช้ของไทย

พระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุข

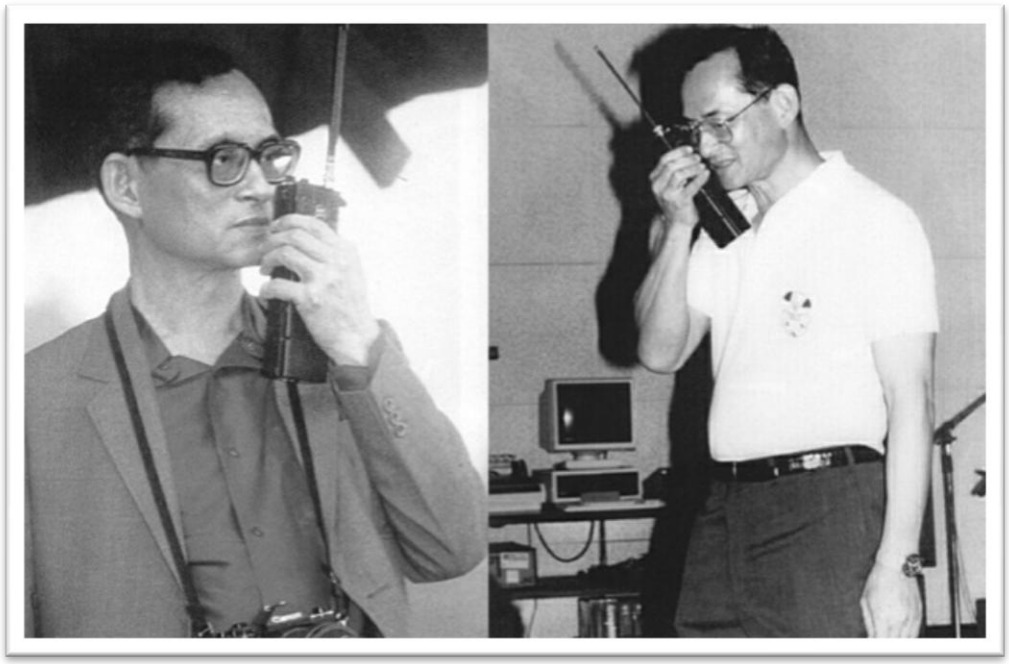

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีความห่วงใยประชาชนชาวไทยในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งพระองค์ทรงถือว่าปัญหาในด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนนั้น เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข ดังพระราชดำรัสที่ว่า *ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรม ก็จะไม่สามารถพัฒนาชาติได้ เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ ก็คือพลเมืองนั่นเอง* พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรทรงเป็นห่วง และเอื้ออาทรต่อทุกข์สุขของพสกนิกรอย่างจริงจัง โดยเฉพาะความทุกข์ของไพร่ฟ้าจากพยาธิภัย ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่างๆ ทุกครั้ง พระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคณะแพทย์ ทั้งแพทย์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาจากโรงพยาบาลต่างๆ และแพทย์อาสาสมัคร โดยเสด็จพระราชดำเนินไปในขบวนอย่างใกล้ชิด เพื่อที่จะได้รักษาผู้ป่วยไข้ได้ทันที นอกเหนือจากนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรยังได้ริเริ่มหลายโครงการด้านการแพทย์และสาธารณสุข ดังนี้

- โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน
- โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน
- โครงการแพทย์พิเศษตามพระราชประสงค์
- หน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่พระราชทาน
- โครงการศัลยแพทย์อาสาราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย
- โครงการแพทย์ หู คอ จมูก และโรคภูมิแพ้พระราชทาน
- โครงการอบรมหมอหมู่บ้านในพระราชประสงค์
- หน่วยงานฝ่ายคนไข้ ในกองราชเลขานุการ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงยึดมั่นที่จะสืบทอดพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมราชชนก *พระบิดาแห่งการแพทย์ไทย* และสมเด็จพระบรมราชชนนี *พระมารดาของการแพทย์ชนบท* ในการที่จะให้ประชาชนชาวไทยได้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป

พระราชกรณียกิจด้านสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์

พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารว่า “การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินธุรกิจทุกประเภท, การสื่อสารเป็นหัวใจของความมั่นคงของประเทศ และการสื่อสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศให้ประชาชนอยู่ดีกินดี”

พระองค์ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาติให้นำระบบสื่อสารแบบถ่ายทอดสัญญาณหรือ Repeater ซึ่งเชื่อมต่อทางวงจรทางไกลขององค์การโทรศัพท์ฯ ให้มูลนิธิแพทย์อาสาฯ (พอ.สว.) นำไปใช้เพื่อช่วยเหลือรักษาพยาบาลแก่ผู้เจ็บป่วยในท้องถิ่นห่างไกล และในการทำฝนเทียมหรือฝนหลวงพระราชทาน ได้ประสบปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่ไม่ทราบล่วงหน้า ซึ่งนักบินผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องได้รับคำแนะนำแก้ไขโดยฉับพลัน และทรงทราบถึงปัญหาสำคัญคือ การขาดการติดต่อสื่อสารที่ดี จึงโปรดเกล้าฯ ให้ติดตั้งวิทยุให้แก่หน่วยปฏิบัติการฝนเทียม ทั้งทางอากาศและทางภาคพื้นดิน

นอกจากนี้ทรงมีพระราชดำริให้ทำการศึกษาวิจัย รวมถึงการออกแบบและสร้างสายอากาศย่านความถี่สูงมาก หรือที่เรียกว่า VHF (วี.เอช.เอฟ) ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

- เพื่อที่จะได้ใช้งานกับวิทยุส่วนพระองค์
- จะได้ทราบเหตุการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสาธารณภัยที่เกิดขึ้นกับประชาชน
- เพื่อจะได้ทรงช่วยเหลือได้ทันท่วงที

พระราชกรณียกิจด้านวิทยุกระจายเสียง

สถานีวิทยุ อ.ส.

ในปี พ.ศ. 2495 พระองค์ได้ทรงตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. (อักษรย่อของพระที่นั่งอัมพรสถาน) ขึ้นที่พระราชวังสวนดุสิต เริ่มแรกตั้งเป็นสถานีเล็กๆ มีเครื่องส่ง 2 เครื่อง ขนาดที่มีกำลังส่ง 100 วัตต์ ออกอากาศด้วยคลื่นสั้นและคลื่นยาวในระบบ AM พร้อมๆ กัน ต่อมาทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขยายกำลังส่ง โดยมีชื่อรหัสสถานีว่า HS 1 AS และในปี พ.ศ. 2525 สถานีวิทยุ อ.ส. ได้เพิ่มการส่งกระจายเสียงในระบบ FM ขึ้นอีกระบบหนึ่ง นอกจากนั้นสถานีวิทยุ อ.ส. ยังได้ทำหน้าที่แจ้งข่าวสารแก่ประชาชนในโอกาสสำคัญ หรือเกิดเหตุการณ์ที่สำคัญต่างๆ ขึ้น เช่น การเกิดโรคโปลิโอระบาดในปี พ.ศ. 2495 อหิวาตกโรคในปี พ.ศ. 2501 และเมื่อเกิดวาตภัยที่แหลมตะลุมพุกในปี พ.ศ. 2505 โดยมีพระราชดำริให้ใช้สถานีวิทยุ อ.ส. เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมและในปัจจุบันนี้สถานีวิทยุ อ.ส. ยังคงกระจายเสียงเป็นประจำทุกวันเว้นวันจันทร์ โดยออกอากาศทั้งคลื่นสั้นและคลื่นยาว ในระบบ AM 1332 KHzและ FM 104 MHz ควบคู่กันไปด้วยกำลังส่ง 10 กิโลวัตต์ โดยออกอากาศวันอังคารถึงวันเสาร์ เวลา 10.30-12.00 และ 16.00-19.00 วันอาทิตย์ เวลา 9.00-12.00 หยุดทุกวันจันทร์

พระราชกรณียกิจด้านดาวเทียม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิด สถานีควบคุมดาวเทียมไทยคมภาคพื้นดิน ที่ถนนรัตนาธิเบศร์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2537

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในเรื่องของ ดาวเทียม มาตั้งแต่ครั้งที่กรมไปรษณีย์โทรเลข ได้เริ่มใช้ดาวเทียม อินเทลสตาร์ เพื่อการติดต่อสื่อสารในปี 2510 และมีการสร้างสถานีภาคพื้นดินที่ ตำบลศุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ต่อมาในปี 2522 ได้มีการเช่าสัญญาณวงจรดาวเทียมปาลาปา ของอินโดนีเซีย มาใช้เพื่อการสื่อสารภายในประเทศ และถ่ายทอดสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ทรงศึกษาและติดตามความก้าวหน้า ของวิทยาการดาวเทียมนี้อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการนำดาวเทียม มาใช้เพื่อประโยชน์ในการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ การแก้ไขปัญหาการใช้ที่ดินในแหล่งต้นน้ำลำธารบนภูเขาสูง รวมถึงการใช้ดาวเทียมตรวจสอบสภาพอากาศ ซึ่งต่อมาหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้น้อมนำแนวพระราชดำริไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกร การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ และการพยากรณ์อากาศ

นอกจากนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงใช้ดาวเทียมเพื่อการศึกษาอีกด้วย โดยได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ กระทรวงศึกษาธิการ ถ่ายทอดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ จากโรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน ที่มีความพร้อมทุกด้านผ่านดาวเทียม ไปยังเครื่องรับโทรทัศน์ของโรงเรียนในชนบท ที่ขาดแคลนครูและอุปกรณ์การสอน ซึ่งการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปี 2538 ด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงินจำนวน 50 ล้านบาท ที่องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ทูลเกล้าฯ ถวาย เป็นทุนประเดิมในการดำเนินงาน เพื่อจัดตั้งสถานีส่งโทรทัศน์ขึ้นในเขตพระราชฐานที่โรงเรียนวังไกลกังวล แล้วส่งสัญญาณออกอากาศถ่ายทอดการสอนวิชาทั้งสายสามัญและวิชาชีพ ในระดับชั้นมัธยมศึกษารวมทั้งอาชีวศึกษา โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และ ภาษาต่างประเทศ ไปตามสายใยแก้วนำแสงเข้าสู่สถานีดาวเทียมภาคพื้นดินที่จังหวัดนนทบุรี แล้วยิงสู่ดาวเทียมแพร่ภาพไปยังโรงเรียนต่างๆ

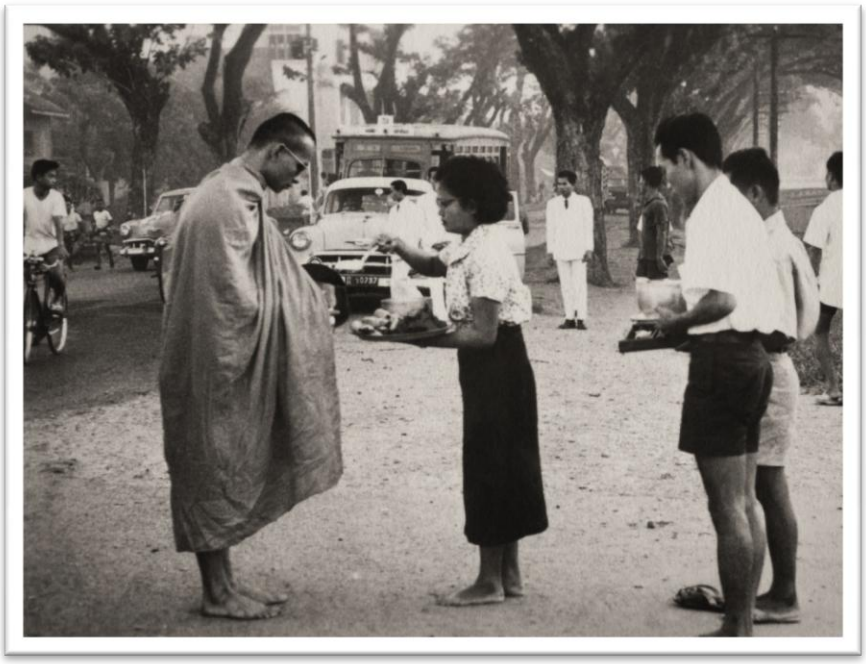
ทั่วประเทศต่อมารัฐบาลได้มีนโยบายที่จะให้ประเทศไทย มีดาวเทียมเพื่อการสื่อสารเป็นของตนเอง แทนการใช้ดาวเทียมปาลาปาที่เช่าจากอินโดนีเซียโดยให้ กระทรวงคมนาคม เป็นเจ้าของโครงการและเอกชนเป็นผู้ลงทุน แต่ตัวดาวเทียม สถานีควบคุมภาคพื้นดินและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ลงทุนให้เป็นทรัพย์สินของรัฐ โดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อดาวเทียมดวงแรกของไทยว่า ไทยคม ซึ่งย่อมาจากคำว่า ไทยคมนาคม และได้มีการปล่อยดาวเทียมไทยคม ขึ้นสู่วงโคจรเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2536 ณ ศูนย์อวกาศกีอานา เมืองคูรู ประเทศฝรั่งเศส ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงทอดพระเนตร รวมทั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิดสถานีควบคุมดาวเทียมไทยคมภาคพื้นดิน ที่ถนนรัตนาธิเบศร์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2537 อีกด้วย

พระกรณียกิจด้านศาสนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพุทธมามกะ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา และประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

พระองค์ทรงเสด็จออกผนวชเป็นเวลา 2 สัปดาห์โดยเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2499 เวลาบ่ายโมงทรงผนวชโดยมีสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์สมเด็จพระสังฆราชเป็นพระอุปัฌาย์ พระศาสนโสภณเป็นพระกรรม วาจาจารย์และสมเด็จพระวันรัตเป็นผู้ถวายอนุสาสน์ทรงได้รับพระสมณนามจากพระ ราชอุปัธยาจารย์ว่า “ภูมิพโล” ทรงประทับที่พระตำหนัก ปั้นหยาในวัดบวรนิเวศวิหารและทรงลาสิกขาเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2499

ในระหว่างที่ทรงผนวช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระองค์ตามแนวทางแห่งพระ ภิกษุสงฆ์โดยทั่วไปอย่างเคร่งครัด ทรงลงพระอุโบสถทำวัตรและออกบิณฑบาตเป็นประจำทุกวันมิได้ขาด ซึ่งภาพที่พระองค์ทรงเป็นพระภิกษุและออกบิณฑบาตนั้นเป็นภาพที่ประทับใจพสกนิกรชาวไทยอยู่มิรู้ลืม

พระราชกรณียกิจในด้านการศาสนาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำพระพุทธรูปปางมารวิชัยขึ้น เรียกว่า “พระพุทธนวราชบพิตร” เป็นพระพุทธรูปประจำรัชกาล โดยที่ฐานบัวหงายของพระพุทธนวราชบพิตรได้บรรจุพระพุทธรูปพิมพ์ “กำลังแผ่นดิน” หรือ “หลวงพ่อจิตรลดา” ไว้ 1 องค์ สำนักพระราชวังได้วางระเบียบเกี่ยวกับพระพุทธนวราชบพิตรไว้ว่า เมื่อจังหวัดต่างๆ

ได้รับ พระพุทธนวราชบพิตรไปแล้ว เมื่อใดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดใด ก็ให้อัญเชิญพระพุทธนวราชบพิตรมาประดิษฐาน เพื่อให้พระองค์ทรงสักการะด้วยพระพุทธนวราชบพิตร จึงเปรียบเสมือนตัวแทนแห่งองค์พระเจ้าอยู่หัว เป็นศูนย์รวมแห่งความจงรักภักดีที่มีอยู่ทั่วประเทศไทย

วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงให้การอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ไม่เคยขาด เช่น การพระราชทานสมณศักดิ์แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นปรากฏอยู่ในพระราชพิธีต่างๆ เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงให้การทำนุบำรุงและบูรณะวัดต่างๆ เรื่อยมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกวัดราษฎร์ให้เป็นพระอารามหลวง ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง เพื่อนำไปสร้างวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร จังหวัดชลบุรี และวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร พร้อมกับทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

นอกจากนี้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ที่ชำรุดทรุดโทรม และพระราชกรณียกิจที่สำคัญเกี่ยวกับการทำนุบำรุงพระศาสนาอีกประการ ในรัชกาลของพระองค์ คือ การสร้างพระพุทธมณฑล โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริจะจัดสร้างขึ้น เพื่อฉลองมงคลกาลสมัยที่พระพุทธศาสนามีอายุครบ 2500 ปี

ในวันวิสาขบูชา 13 พฤษภาคม 2500 ทางรัฐบาลมีมติเห็นชอบกับข้อเสนอของคณะกรรมการจัดงานเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ว่าควรมีการสร้างปูชนียสถานเป็นพุทธศูนย์กลางอุทยานทางพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีมติให้จัดสร้าง “พุทธมณฑล” ขึ้น ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันระหว่าง อำเภอสามพราน และอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และได้ถวายบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปวางศิลาฤกษ์ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2498 และได้มีงานเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่พระพุทธศาสนาดำรงมาครบ 25 ศตวรรษ ในระหว่างวันที่ 12 - 18 พฤษภาคม 2500

การบำเพ็ญพระราชกุศล

สำหรับการบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางศาสนานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงปฏิบัติอยู่เป็นนิจ พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเป็นประจำทุกปี ในวันสำคัญทางศาสนาคือ

1.วันมาฆบูชา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักงานพระราชวังทำเทียนรุ่ง (เทียนที่จุดได้ตลอดคืน) ไปตั้งถวาย ณ ที่ประทับเพื่อทรงเจิม โดยพระราชทานให้แก่อารามหลวงใช้ในราชการบูชาพระรัตนตรัย เมื่อถึงวันมาฆบูชาในช่วงบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะเสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หากไม่ได้เสด็จด้วยพระองค์เองก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ พระองค์ใดพระองค์หนึ่งเสด็จเป็นผู้แทนพระองค์เป็นประจำเรื่อยมา

2.พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรง พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรประจำฤดู

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ถือเป็นพระราชพิธีที่สำคัญอีกพระราชพิธีหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเปลี่ยนเครื่องทรงเองเป็นประจำทุกปี โดยเครื่องทรงแต่ละประเภทนั้นจะเปลี่ยนในวันที่เปลี่ยนฤดู หากในคราใดที่ไม่ได้ทรงเสด็จไปด้วยพระองค์เอง ก็จะโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าพระบรมวงศ์เธอพระองค์ใดพระองค์หนึ่งเสด็จไปแทน

3. วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญอักวันหนึ่งของชาวพุทธเรายึดถือกันมาช้านาน เพราะวันวิสาขบูชานั้นเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพาน พุทธศาสนิกชนจึงพร้อมใจกันทำพิธีสักการบูชาในวันนี้ พระมหากษัตริย์ไทยเองก็เช่นกัน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันวิสาขบูชามาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และได้มีพระราชพิธีนี้เรื่อยมาจากอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันวิสาขบูชา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดเป็นพระราชพิธีสองวันติดต่อกันคือ เป็นงานวันตั้งเปรียญวันหนึ่ง และเป็นส่งของงานพระราชพิธีวิสาขบูชาอีกวันหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มเสด็จพระ ราชดำเนินในพระราชพิธีวิสาขบูชา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วยพระองค์เองเป็นครั้งแรก เมื่อพุทธศักราช 2493 ในบางปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมนอกพระนคร ก็จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันวิสาขบูชา ณ วัดใกล้ที่ประทับแรม ส่วนในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ทรงปฏิบัติราชภารกิจแทนพระองค์ ตั้งแต่พุทธศักราช 2505 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปบำเพ็ญพระราชกุศลตามสถานที่ต่างๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดโสธรวรมหาวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น นับแต่ พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่สำคัญๆ ทางศาสนา เพื่อบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชาเป็นส่วนพระองค์เรื่อยมา โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จแทนพระองค์ เพื่อประกอบพระราชพิธีวิสาขบูชา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

4. พระราชพิธีวันถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า

พระราชพิธีอัฏฐมีบูชา หรือพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า จะมีขึ้นในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หรือนับต่อเนื่องไปจากวันวิสาขบูชาอีก 8 วัน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ พระราชพิธีนี้เป็นพระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันโดยเฉพาะ โดยทรงกำหนดให้เป็นพิธีหลวง และได้มีพระราชอุทิศเทียนรุ่งเพื่อบูชาพระรัตนตรัยให้แก่อาราม 7 แห่ง

5. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันอาสาฬหบูชาและพระราชพิธีเข้าพรรษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเนื่องในพระราชพิธีเข้าพรรษามาตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์ จวบจนกระทั่งปัจจุบัน โดยจะพระราชทานเทียนพรรษาให้แก่วัดต่างๆ ทั่วประเทศ ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง รวมถึง 64 วัด นอกจากนี้ยังทรงพระราชทานพุ่มเทียนให้แก่พระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานพุ่มเทียน จะเป็นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระเปรียญธรรม 9 ประโยค และพระครูสัญญาบัตรตั้งแต่เจ้าอาวาสอารามหลวงชั้นตรีขึ้นไป กับพระนาคหลวง

6.พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระกฐิน

พระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญมาเป็นประจำทุกปี เพื่อทรงพระอนุเคราะห์ให้หมู่สงฆ์ได้รับประโยชน์ในทางพระวินัย การถวายกฐินในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามฐานะของวัดที่ได้รับพระราชทาน

1. พระกฐินหลวง ได้แก่กฐินที่เสด็จไปถวายด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ หรือองคมนตรีนำไปถวายให้แก่อารามหลวง

2. กฐินพระราชทาน ได้แก่กฐินที่พระราชทานให้แก่กระทรวง ทบวง กรม องค์กร สมาคมหรือเอกชน นำไปทอดถวายพระสงฆ์ แก่พระอารามหลวงทั่วราชอาณาจักร นอกเหนือจากอารามหลวงดังกล่าวในข้อ 1.

3. กฐินต้นหรือกฐินส่วนพระองค์ คือพระกฐินที่เสด็จโดยพระองค์เองไปถวายแก่วัดราษฎร์เป็นส่วนพระองค์เอง

นอกจากจะทรงเป็นพุทธมามกะแล้วยังทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกอีกด้วยทรงอุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนา ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระองค์ ดังจะเห็นได้จากการ ที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานในงานฉลองครบรอบ 500 ปี แห่งศาสนาซิกซ์ ตามคำ อัญเชิญของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา และในงานเมาลิดกลางของอิสลามิกชน

องค์อัครศาสนูปถัมภก
ศาสนาอิสลาม

ทรงสนับสนุนให้มีการแปลพระคัมภีร์อัลกุรอานมาเป็นภาษาไทย เมื่อปี 2505 เอกอัครราชทูตซาอุดิอาระเบียทูลเกล้าฯ ถวายพระคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาอังกฤษให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริแปลเป็นภาษาไทย เพื่อพี่น้องชาวไทยมุสลิมจะได้เรียนรู้ และเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมทั้งสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสรับสั่งกับจุฬาราชมนตรีว่า อัลกุรอานฉบับแปลจากภาษาอังกฤษมีเยอะแล้ว ทรงอยากให้จัดทำฉบับจากต้นฉบับเดิมขึ้น จุฬาราชมนตรี จึงสนองพระราชกระแสรับสั่งไปจัดทำจนแล้วเสร็จ โดยได้คำนึงถึงพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสองประการ

1. การแปลพระคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย ขอให้แปลอย่างถูกต้อง
2. ขอให้ใช้สำนวนเป็นภาษาไทยที่สามัญชนทั่วไปอ่านเข้าใจได้

เสด็จพระราชดำเนินงานเมาลิดกลาง งานเมาลิด คือ งานเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสคล้ายวันพระราชสมภพของพระบรมศาสดานบีมูฮัมหมัด ซึ่งชาวมุสลิมทั่วโลกจะจัดงานที่ระลึกขึ้น ในประเทศไทยก็จะมีการจัดขึ้นตามจังหวัดต่างๆ ที่มีพี่น้องชาวมุสลิมอาศัยอยู่หนาแน่น ในส่วนกลางจัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร มีชาวมุสลิมเดินทางมาร่วมงานจำนวนมาก ทรงมีพระราชดำริให้มีการสนับสนุนการจัดสร้างมัสยิดกลางประจำจังหวัดขึ้น โดยให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณแผ่นดินสำหรับจัดสร้าง ขณะนี้ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วใน 4 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปเป็นองค์ประธานในพิธีด้วยพระองค์เอง

ศาสนาคริสต์

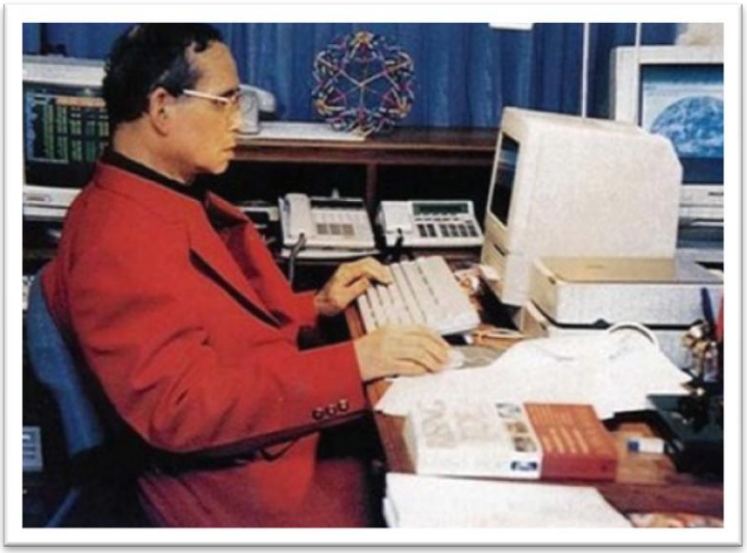

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้การต้อนรับสมเด็จพระสันตะปาปายอห์น ปอล ที่ 2

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับศาสนาคริสต์ ให้การต้อนรับผู้นำศาสนาคริสต์ทุกนิกายอย่างเป็นกันเองและอบอุ่น ทรงให้การสนับสนุนกิจการของคริสต์ศาสนาตลอดพระชนม์ชีพ อาทิเสด็จฯ ทอดพระเนตรภาพยนตร์การกุศลที่โรงพยาบาลแมคคอร์มิก จังหวัดเชียงใหม่ โรงพยาบาลแห่งนี้พระบาทสมเด็จมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชนก ทรงเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ นอกจากนี้ยังเสด็จเยี่ยมโรงเรียน โรงพยาบาลต่างๆ ที่เป็นของศาสนาคริสต์อีกด้วย

พระอัจฉริยภาพ

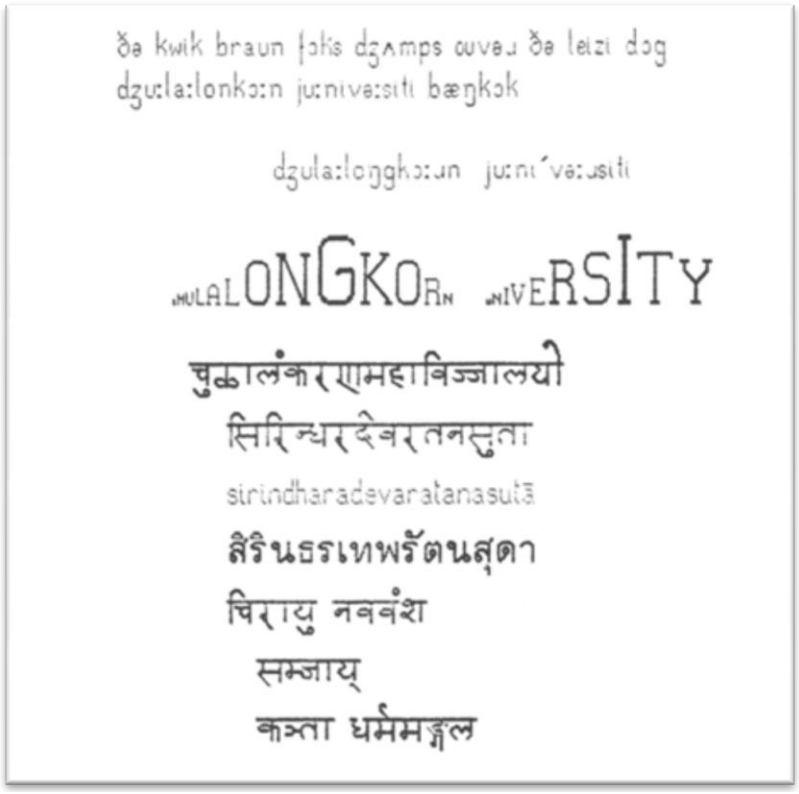
พระอัจฉริยภาพด้านคอมพิวเตอร์

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระอัจฉริยภาพด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ ทรงใช้คอมพิวเตอร์เพื่อบันทึกพระราชกรณียกิจต่างๆ ทรงประดิษฐ์อักขระ และในปีใหม่ของทุกๆ ปี เราคนไทยจะได้รับ ส.ค.ส ที่ทรงประดิษฐ์ด้วยคอมพิวเตอร์ เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนเพื่อทรงอวยพรปวงชนชาวไทย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของพระอัจฉริยภาพด้านเทคโนโลยีเท่านั้น และเนื่องด้วยวันที่ 19 ตุลาคมของทุกปีเป็นวันเทคโนโลยีของไทย รัฐบาลได้ตระหนักถึงพระปรีชาสามารถในทางเทคนิค จึงมีมติคณะรัฐมนตรี ถวายพระเกียรติให้ทรงเป็น **"พระบิดาแห่งเทคโนโลยีไทย"** ด้วยทรงมีพระอัจฉริยภาพและทรงสนพระทัยในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ทำให้พระองค์ทรงมุ่งมั่นในการพัฒนาด้านการสื่อสารด้านต่างๆ ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม

ความเป็นมาของพระอัจฉริยภาพด้านคอมพิวเตอร์นั้นเกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2529 ขณะนั้น ม.ล.อัศนี ปราโมช ได้ซื้อคอมพิวเตอร์ยี่ห้อ Macintosh SE ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นเครื่องที่ทันสมัยที่สุดในยุคนั้น เพราะสามารถเก็บและพิมพ์โน้ตเพลงได้ การเรียนรู้และใช้งานก็ไม่ยาก ซึ่งพระองค์ไม่เพียงแต่ทรงงานด้วยคอมพิวเตอร์เท่านั้น หากแต่ยังทรงประดิษฐ์และสร้างสรรค์งานต่างๆ มากมายด้วยคอมพิวเตอร์ อาทิประดิษฐ์ตัวอักษรบนคอมพิวเตอร์ พระองค์ได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยหลายแบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทรงสนพระทัยเป็นพิเศษ เช่น แบบจิตรลดา แบบภูพิงค์ ฯลฯ และเมื่อประมาณเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2530 ได้ทรงทดลองใช้โปรแกรม "Fontastic" สร้างตัวอักษรภาษาไทยและภาษาอังกฤษรูปแบบต่างๆ และขนาดต่างๆ ในการสร้างรูปแบบตัวอักษร (Font) ตามวิธีการทั่วๆ ไปคือ กำหนดเป็นจุดๆ มาต่อกันเป็นตัวอักษร ซึ่งต้องใช้ความอดทนและความประณีตมาก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงใช้เวลาที่ทรงว่างจากพระราชกรณียกิจต่างๆ เพื่อสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์ ในเวลาต่อมาได้มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องคอมพิวเตอร์ IBM PC Compatible และทรงสนพระทัยศึกษาในการพัฒนา Software ต่างๆ และได้สร้างโปรแกรมใหม่ๆ ขึ้นมา ทรงแก้ซอฟต์แวร์ในเครื่อง เช่น โปรแกรมภาษาไทย CU WRITER ให้เป็นไปตามพระราชประสงค์

โปรแกรมคอมพิวเตอร์อักษรเทวนาครี

อักษรเทวนาครีจากโปรแกรมพระองค์ทรงประดิษฐ์

พระองค์ทรงสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับพิมพ์ตัวอักษรเทวนาครี หรือที่พระองค์ท่าน ทรงเรียกว่า "ภาษาแขก" เริ่มเมื่อประมาณเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2530 ได้ทรงศึกษาตัวอักษรเทวนาครีด้วยพระองค์เอง จากพจนานุกรมและตำราภาษาสันสกฤต และทรงสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลีสันสกฤต เช่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และท่านองคมนตรี ม.ล. จิรายุ นพวงศ์ ซึ่งจะต้องตรวจสอบตัวอักษรที่ทรงสร้างขึ้น ซึ่งจัดทำได้ยากกว่าตัวอักษรภาษาไทย เพราะตัวอักษรเทวนาครีนั้นรูปแบบไม่คงที่ พระองค์นำโปรแกรมออกแสดงเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530

เมื่อหลังจากเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรงานจุฬาวิชาการ '30 บนศาลาพระเกี้ยวแล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จฯ มาที่ที่มหาวิทยาลัยจัดไว้ ทรงนำโปรแกรมที่บรรจุอยู่ในแผ่นจานแม่เหล็ก (diskette) ซึ่งทรงใช้ชื่อรหัสว่า Devwrit Test และ Devwrit Temp ทรงพระกรุณาแสดงการพิมพ์ตัวอักษรต่างๆ ด้วยคอมพิวเตอร์ เริ่มด้วย Chulalongkorn University โดยทรงประดิษฐ์ให้ตัวอักษรมีขนาดต่างๆ ลดหลั่นตามขนาดของรูปแบบตัวอักษร (Font) พร้อมทั้งพระราชทานคำอธิบายต่อจาก Chulalongkorn University ทรงพิมพ์ชื่อมหาวิทยาลัยเป็นภาษาสันสกฤตด้วยตัวอักษรเทวนาครี หลังจากนั้นทรงพิมพ์พระนามสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยตัวอักษรเทวนาครี ตามด้วยอักษรโรมัน ซึ่งออกเสียงแบบสันสกฤตและอักษรไทยตามลำดับ หลังจากนั้นทรงใช้อักษรเทวนาครีพิมพ์ชื่อ "จิรายุ นพวงศ์" และ "สมชาย" (รองศาสตราจารย์สมชาย ทยานยง)

พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์

พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ เป็นหนึ่งในโครงการพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 1,472,900 บาท ในเดือนพฤษภาคม 2534 ให้มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำโครงการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา ทำให้การศึกษาพระไตรปิฎกและชุดอรรถกถาเป็นไปได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ อีกทั้งรวบรวมเนื้อหาไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ สำหรับโครงการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถาตามพระราชดำรินี้ ได้พัฒนาแล้วเสร็จในเดือนพฤศจิกายน 2534 ได้รับการพัฒนาทั้งหมด 4 รุ่น จนมาถึงรุ่นที่ 4 ชื่อ BUDSIR IV (บุดเซอร์ รุ่น 4) มาจากคำว่า Buddhist Scriptures Information Retrieval ทั้งนี้มหาวิทยาลัยมหิดลได้บันทึกพระไตรปิฎกและอรรถกถา ลงบนแผ่น CD-ROM แล้วเสร็จในเดือนกรกฎาคม 2537 ปัจจุบันได้มีการพัฒนาทำให้สามารถเข้าถึงได้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ที่ http://budsir.mahidol.ac.th/ (ผู้ใช้ใหม่จะต้องลงทะเบียนก่อน) นับเป็นพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับคอมพิวเตอร์ที่สมบูรณ์ที่สุดในปัจจุบัน

ส.ค.ส. พระราชทานด้วยคอมพิวเตอร์

ส.ค.ส. อวยพรปีใหม่พระราชทานถึงคนไทย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จะทรงพระราชทาน ส.ค.ส. อวยพรปีใหม่ พระราชทานฉบับแรกส่งถึงคนไทยในปีพ.ศ. 2530 โดยทรงปลีกเวลาจากพระราชกรณียกิจมาปรุแถบเทเล็กซ์หรือโทรพิมพ์ เราจึงเห็นข้อความตามท้าย ส.ค.ส. ว่า “กส. 9 ปรุ” เป็นรหัสเรียกขานวิทยุแทนพระองค์เป็นผู้ปรุขึ้น ส่วนตัวเลขที่ตามหลังคือวันที่และเวลาที่ทรงสร้าง ในรูปแบบ วว ชช นน ดด ปปปป. ในส.ค.ส. พระราชทานฉบับแรกจึงหมายถึงเวลา 14.30 น. วันที่ 31 ธันวาคม 2529 ส.ค.ส. ฝีพระหัตถ์ล้วนเป็นสีขาว-ดำ ซึ่งเรื่องนี้ ดร.สุเมธ ได้แสดงทรรศนะว่า “เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงต้องการสะท้อนให้ลูกหลานไทยได้เห็นถึงตัวอย่างของความประหยัด มัธยัสถ์ สิ่งของหลาย ๆ สิ่งแม้จะไม่มีสีสันดึงดูดตา แต่ก็มากมายด้วยความหมาย พระองค์พยายามทำทุกสิ่งให้เกิดประโยชน์ตลอดเวลา ทรงรักความเรียบง่าย ยึดมั่นในความหมายและคุณค่า ของสรรพสิ่งเป็นที่ตั้ง มากกว่าจะมองกันที่ความสวยงาม ฟุ่งเฟ้อ”

ทรงใช้แผนที่แสดงสภาวะอากาศผ่านอินเทอร์เน็ตติดตามใต้ฝุ่นแองเจลา

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2538 ได้เกิดไต้ฝุ่นแองเจลา (Angela) ทำความเสียหายให้แก่ประเทศฟิลิปปินส์ และจะเข้าสู่ประเทศไทยในเวลาต่อมา ทางกรมอุตุนิยมวิทยาได้แจ้งเตือนประชาชนชาวไทยให้เตรียมระวังอันตรายที่จะเกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงติดตามความเคลื่อนไหวของไต้ฝุ่นนี้ผ่านทางอินเทอร์เน็ต และได้พระราชทานความเห็นว่าไม่ควรตระหนกแต่อย่างใดเนื่องจากไต้ฝุ่นได้อ่อนกำลังลงเมื่อเคลื่อนเข้าสู่ประเทศเวียดนาม และได้แปรสภาพเป็นความกดอากาศขนาดย่อมแล้ว นับแต่นั้นทางกรมอุตอนิยมวิทยาก็ได้พัฒนาตามเบื้องพระยุคลบาทต่อไป

พระอัจฉริยภาพด้านจิตรกรรม

ตัวอย่างภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระปรีชามาสารถทางด้านจิตรกรรมมาก แม้จะไม่ได้ทรงเริ่มฝึกหัดตั้งแต่ยังเยาว์วัย ทรงเริ่มจากการวาดภาพแบบเสมือนจริง (realistic) มาเรื่อยๆ จนทรงพัฒนารูปแบบภาพวาดฝีพระหัตถ์ในรูปแบบของพระองค์เองมาเป็นแนวนามธรรม (abstract) และรูปแบบ expressionism ได้พระราชทานภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ร่วมแสดงในงานศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 14 เป็นการแสดงนิทรรศการภาพฝีพระหัตถ์ครั้งแรกของพระองค์ และต่อมาได้ทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เชิญภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์จำนวน 47 องค์ ไปจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

พระอัจฉริยภาพด้านประติมากรรม

ผลงานประติมากรรมฝีพระหัตถ์

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีความสนพระราชหฤทัยยิ่งในด้านประติมากรรม พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าเทคนิควิธีการต่างๆ ด้วยพระองค์เอง ทั้งการปั้นการหล่อ และการทำแม่พิมพ์ โดยผลงานประติมากรรมฝีพระหัตถ์ชิ้นสำคัญก็คือ ประติมากรรมลอยตัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมมราชินีนาถ ครึ่งพระองค์ สูง 12 นิ้ว ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปและพระพิมพ์ในโอกาสต่างๆ และทรงแกะแบบแม่พิมพ์ของพระพิมพ์ที่เรียกกันว่า สมเด็จจิตรลดา หรือพระกำลังแผ่นดิน ทรงบรรจุผงศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ด้วยพระองค์เอง และโปรดเกล้าฯ พระราชทานผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท

สมเด็จพระภัทรมหาราช
ธ สร้างสรรค์ งานด้านศิลป์ เพื่อประชา
ธ ปกราษฎร์ ป้องภัย ไทยทั้งผอง
ธ สถิต ในจิตใจ ไทยมั่นคง

พระจอมปราชญ์ คุ้มไผท ไทยทั่วหล้า
เหล่าไพร่ฟ้า ล้วนสุขสันต์ ไทยยืนยง
ธ ทรงครอง คุณธรรม อันสูงส่ง
ขอพระองค์ คุ้มเกล้าไทย ไว้นิรันดร์
(นายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง)

พระอัจฉริยภาพด้านการดนตรี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเริ่มเรียนดนตรีเมื่อมีพระชนมายุ 13 พรรษา ขณะประทับที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยทรงเรียนกับนายเวย์เบรชท์ (Weybrecht) ชาวอัลซาส (Alsace) เรื่องการเป่าแซกโซโฟน วิชาการดนตรี การเขียนโน้ต และการบรรเลงดนตรีสากลต่างๆ ในแนวดนตรีคลาสสิกเป็นเบื้องต้น ต่อมาจึงเริ่มฝึกดนตรีแจ๊ส โดยทรงหัดเป่าแซกโซโฟนจนชำนาญ ทรงเครื่องดนตรีได้ดีหลายชนิด ทั้งประเภทเครื่องลม เช่น แซกโซโฟน, คลาริเนต และประเภทเครื่องทองเหลืองเช่น ทรัมเป็ต รวมทั้งเปียโนและกีตาร์ที่ทรงฝึกเพิ่มเติมในภายหลังเพื่อประกอบการพระราชนิพนธ์เพลงและเพื่อทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรีส่วนพระองค์

แนวดนตรีที่พระองค์โปรดคือแจ๊สดิ๊กซีแลนด์ (Dixieland Jazz) ซึ่งมีที่มาจากชื่อวงดนตรีแจ๊สนักดนตรีผิวขาว The Original Dixieland Jazz Band เป็นสไตล์ของวงดนตรีจากเมืองนิวออร์ลีนส์ เป็นแจ๊สที่มีจังหวะและความสนุกเร้าใจ ตื่นเต้น ครึกครื้น สนุกสนานเร้าใจ The Preservation Hall Jazz Band วงดนตรีแจ๊สจากนิวออร์ลีนส์คือวงโปรดของพระองค์ ซึ่งเล่นดนตรีกันสดๆ ไม่มีโน้ต ทำให้นักดนตรีต้องใช้ความสามารถมาก

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเสด็จนิวัตประเทศไทย ได้ทรงรวบรวมพระประยูรญาติที่เป็นนักดนตรีมาจัดตั้งวงดนตรีลายคราม เป็นวงดนตรีส่วนพระองค์ ร่วมเล่นดนตรี ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ทุกเย็นวันศุกร์ กระทั่งในปี พ.ศ. 2495 กรมประชาสัมพันธ์ได้น้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องส่งวิทยุกำลังส่ง 100 วัตต์ พระองค์จึงทรงจัดตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. ขึ้น เพื่อเป็นสื่อกลางให้ความบันเทิงและสาระประโยชน์ ตลอดจนข่าวสารต่างๆ แก่ประชาชน โดยวงดนตรีลายครามได้มีโอกาสบรรเลงเพลงผ่านทางสถานีวิทยุ อ.ส.วันศุกร์ หรืออัมพรสถานวันศุกร์

ขณะมีพระชนมายุได้ 18 พรรษา ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์เพลง และในปี พ.ศ. 2489 ทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเพลง “แสงเทียน” เป็นเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรก จนถึงปัจจุบันมีเพลงพระราชนิพนธ์ทั้งสิ้น 48 เพลง แต่ละเพลงมีท่วงทำนองที่ไพเราะประทับใจผู้ฟัง สอดคล้องกับเนื้อหาเพลงซึ่งมีความหมายดีงาม ทั้งในแง่ของภาษาและการสื่อถึงเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง พระองค์ทรงประพันธ์ทำนองเองทั้งหมด แต่ละเพลงล้วนมีความไพเราะอย่างน่าทึ่ง ทั้งยังมีเอกลักษณ์ในการประพันธ์ทำนองของพระองค์เอง เวลาที่ศิลปินแต่งเพลง เรามักจะรู้สึกได้ว่าเขามีแรงบันดาลใจจากใคร อาจเป็นศิลปินไทยด้วยกันหรือศิลปินต่างประเทศ

นอกจากพระอัจฉริยภาพในการประพันธ์ทำนองและเรียบเรียงเพลงแล้ว ในบทเพลงพระราชนิพนธ์ก็มีเพลงที่ทรงประพันธ์คำร้องภาษาอังกฤษในเพลง “Still on My Mind”, “Old-Fashioned Melody”, “No Moon”, “Dream Island”, “ECHO” ซึ่งล้วนแล้วแต่มีภาษางดงามดั่งกวี นอกจากนั้นบทเพลงพระราชนิพนธ์ยังได้รับการอัญเชิญจากศิลปินชื่อดังและวงออร์เคสตราระดับโลกไปบรรเลงในงานคอนเสิร์ตซึ่งจัดขึ้นในวาระสำคัญต่างๆ ทั้งพระองค์ท่านได้ทรงดนตรีกับนักดนตรีที่มีชื่อเสียงระดับโลกมากมาย อาทิ Benny Goodman, Louis Armstrong, Jack Teagarden, Stan Getz นักดนตรีระดับโลกเหล่านี้ต่างให้การยกย่อง

ด้วยพระอัจฉริยภาพอันสูงส่งด้านดนตรีของพระองค์นั้น สถาบันการดนตรีและศิลปะแห่งกรุงเวียนนา (Academy for Music and Performing Arts) จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายประกาศนียบัตรเกียรติคุณชั้นสูงแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ทรงดำรงตำแหน่งสมาชิกกิตติมศักดิ์ ลำดับที่ 23 พร้อมทั้งจารึกพระปรมาภิไธยลงบนแผ่นศิลาของสถาบัน ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ที่มีอายุน้อยที่สุดและเป็นชาวเอเชียเพียงผู้เดียวที่ได้รับเกียรติอันสูงสุดนี้

ทั้งหมดนี้เป็นเพียงมุมหนึ่งในพระอัจฉริยภาพด้านดนตรีในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของพระองค์ท่าน และเชื่อว่าทุกคนย่อมมีดนตรีในหัวใจไม่มากก็น้อย ดังพระราชดำรัสแก่นักข่าวอเมริกันในรายการเสียงแห่งวิทยุอเมริกา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2503 ความตอนหนึ่งว่า

“ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของข้าพเจ้า จะเป็นแจ๊สหรือไม่ใช่แจ๊สก็ตาม ดนตรีล้วนอยู่ในตัวทุกคน เป็นส่วนที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตคนเรา สำหรับข้าพเจ้า ดนตรีคือสิ่งประณีตงดงามและทุกคนควรนิยมในคุณค่าของดนตรีทุกประเภท เพราะว่าดนตรีแต่ละประเภทต่างก็มีความเหมาะสมตามแต่โอกาสและอารมณ์ที่ต่างกันออกไป”

องค์บรมราชูปถัมภกด้านดนตรี

นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นศิลปินผู้เพียบพร้อมด้วยพระปรีชาสามารถในการสร้างสรรค์ศิลปะด้านดนตรีแล้ว ยังทรงเป็นองค์บรมราชูปถัมภกทางดนตรีอีกด้วย ทรงส่งเสริมทั้งดนตรีไทยและสากล และมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ศิลปินดนตรีอย่างทั่วหน้า

ทางด้านดนตรีไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯทรงเห็นว่าวิชาดนตรีไทยเป็นศิลปะที่สำคัญของชาติ สมควรที่จะได้รวบรวมเพลงไทยเดิมต่าง ๆ ไว้มิให้เสื่อมสูญและผันแปรไปจากหลักเดิม โดยมีการบันทึกโน้ตเพลงให้ถูกต้องและจัดพิมพ์ขึ้นไว้เป็นหลักฐาน เพราะในการบันทึกแนวเพลงเป็นโน้ตสากลแต่เดิมนั้น ยังมิได้มีการบันทึกไว้อย่างครบถ้วนและจัดพิมพ์ให้เป็นการสมบูรณ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรรับเรื่องนี้ไปดำเนินการ ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทยชุดนี้ เป็นการรักษาศิลปะดนตรีอันสำคัญของไทยไว้มิให้เสื่อมสูญ และยังเป็นการเผยแพร่วิชาดนตรีของไทยออกไปในหมู่ประชาชนผู้สนใจ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้นอีกด้วย นอกจากนั้นยังทรงริเริ่มให้มีการวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทยในด้านบันไดเสียงของเครื่องดนตรีไทยประเภทต่าง ๆ เช่น ความแตกต่างระหว่างบันไดเสียงของเครื่องสาย และบันไดเสียงของระนาด ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางดนตรีกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้

นอกจากนี้ยังทรงริเริ่มให้มีการบรรเลงเพลงไทยที่เรียบเรียงขึ้นจากเพลงสากล โดยโปรดเกล้าฯ ให้นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล นำทำนอง "มหาจุฬาลงกรณ์" มาแต่งให้เป็นแนวไทย นายเทวาประสิทธิ์ ได้อัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์นี้มาดัดแปลงเพื่อใช้บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ถึง 2 ครั้ง ภายหลังจึงปรับปรุงเป็นเพลงโหมโรงในการบรรเลงดนตรีไทยของชมรมดนตรีไทย สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับว่าเป็นเพลงไทยเพลงแรกที่ประดิษฐ์ขึ้นมาจากเพลงไทยสากล ตามพระราชดำริในการสร้างสรรค์และส่งเสริมดนตรีไทยและเป็นการแสดงว่าดนตรีไทยสามารถวิวัฒนาการไปตามกาลเวลาอย่างไม่หยุดยั้ง

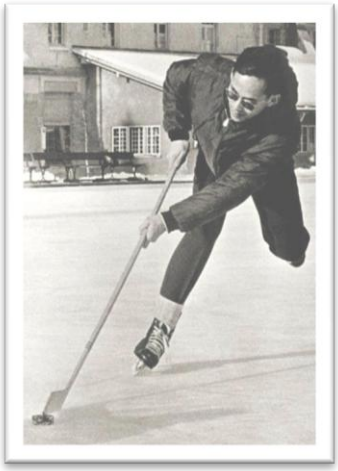
เพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

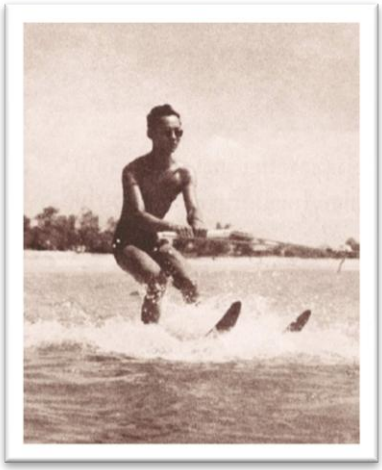

1. แสงเทียน (Candlelight Blues)
2. ยามเย็น (Love at Sundown)
3. สายฝน (Falling Rain)
4. ใกล้รุ่ง (Near Dawn)
5. ชะตาชีวิต (H.M. Blues)
6. ดวงใจกับความรัก (Never Mind the Hungry Men's Blues)
7. มาร์ชราชวัลลภ (Royal Guards March) (เพลงที่ 49 ชื่อ เพลงราชวัลลภ เป็นอีกเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ แตกต่างจากเพลง มาร์ชราชวัลลภ)
8. อาทิตย์อับแสง (Blue Day)
9. เทวาพาคู่ฝัน (Dream of Love Dream of You)
10. คำหวาน (Sweet Words)
11. มหาจุฬาลงกรณ์ (Maha Chulalongkorn)
12. แก้วตาขวัญใจ (Lovelight in My Heart)
13. พรปีใหม่
14. รักคืนเรือน (Love Over Again)
15. ยามค่ำ (Twilight)
16. ยิ้มสู้ (Smiles)
17. มาร์ชธงไชยเฉลิมพล (The Colours March)
18. เมื่อโสมส่อง (I Never Dream)
19. ลมหนาว (Love in Spring)
20. ศุกร์สัญลักษณ์ (Friday Night Rag)
21. Oh I say
22. Can't You Ever See
23. Lay Kram Goes Dixie
24. ค่ำแล้ว (Lullaby)
25. สายลม (I Think of You)
26. ไกลกังวล (When), เกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย
27. แสงเดือน (Magic Beams)
28. ฝัน (Somewhere Somehow), เพลินภูพิงค์
29. มาร์ชราชนาวิกโยธิน (Royal Marines March)
30. ภิรมย์รัก (A Love Story)
31. Nature Waltz
32. The Hunter
33. Kinari Waltz
34. แผ่นดินของเรา (Alexandra)
35. พระมหามงคล

36. ยูงทอง (ธรรมศาสตร์)
37. ในดวงใจนิรันดร์ (Still on My Mind)
38. เตือนใจ (Old-Fashioned Melody)
39. ไร้เดือน (No Moon), ไร้จันทร์
40. เกาะในฝัน (Dream Island)
41. แว่ว (Echo)
42. เกษตรศาสตร์
43. ความฝันอันสูงสุด (The Impossible Dream)
44. เราสู้
45. เรา-เหล่าราบ 21 (We-Infantry Regiment 21)
46. Blues for Uthit
47. รัก
48. เมนูไข่
49. ราชวัลลภ

พระอัจฉริยภาพด้านการกีฬา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯโปรดทรงกีฬาต่างๆ ทั้ง เรือใบ แบดมินตัน สกีน้ำ สกีหิมะ ฮอกกี้ น้ำแข็ง ยิงปืน กอล์ฟเล็ก การแข่งขันรถเล็ก เทนนิส และการออกกำลังพระวรกายด้วยการว่ายน้ำ

เรือใบเป็นกีฬาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรโปรดเป็นพิเศษ พระองค์ทรงเป็นตัวแทนของประเทศไทยลงแข่งเรือใบในกีฬาแหลมทองครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 9-16 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพ โดยทรงเข้าค่ายฝึกซ้อมตามโปรแกรมการฝึกซ้อม และทรงได้รับเบี้ยเลี้ยงในฐานะนักกีฬา เช่นเดียวกับนักกีฬาคนอื่น ๆ ในที่สุด ด้วยพระปรีชาสามารถ พระองค์ทรงชนะเลิศเหรียญทอง และทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเหรียญทอง จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ท่ามกลางความปลื้มปีติของพสกนิกรชาวไทยทั้งประเทศ และเป็นที่ประจักษ์แก่ชนทั่วโลก ทำให้พระอัจฉริยภาพทางกีฬาเรือใบของพระองค์ที่ยอมรับกันทั่วโลก พระองค์ยังได้ทรงออกแบบและประดิษฐ์เรือใบยามว่างออกมาหลายรุ่น พระองค์พระราชทานนามเรือใบประเภทม็อธ (Moth) ที่ทรงสร้างขึ้นว่า เรือใบมด เรือใบซูเปอร์มด และ เรือใบไมโครมด ถึงแม้ว่าเรือใบลำสุดท้ายที่พระองค์ทรงต่อคือ เรือโม้ค (Moke) เมื่อ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2510 เรือใบซูเปอร์มดยังถูกใช้แข่งขันในระดับนานาชาติที่จัดในประเทศไทยหลายครั้ง ครั้งสุดท้ายคือเมื่อ พ.ศ. 2528 ในกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 13

พระอัจฉริยภาพทางด้านการถ่ายภาพ

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรทรงเชี่ยวชาญการถ่ายภาพทั้งกล้องธรรมดาและกล้องถ่ายภาพยนตร์ ทรงเริ่มจากการถ่ายภาพด้วยกล้องรุ่นเก่าที่ไม่มีที่วัดแสงในตัว จึงต้องทรงคำนวณความเร็วของแสงด้วยพระองค์เองจนชำนาญและเชี่ยวชาญ ทรงสามารถใช้กล้องรุ่นเก่าประเภทนี้และทรงวัดแสงได้อย่างแม่นยำ ทรงประดิษฐ์ Bicolocer Filter หรือแผ่นกรองแสงสำหรับกล้องขึ้นเอง และยังทรงเชี่ยวชาญในการล้างฟิล์มอัดขยายภาพขาวดำและภาพสี

พระอัจฉริยภาพด้านการช่าง

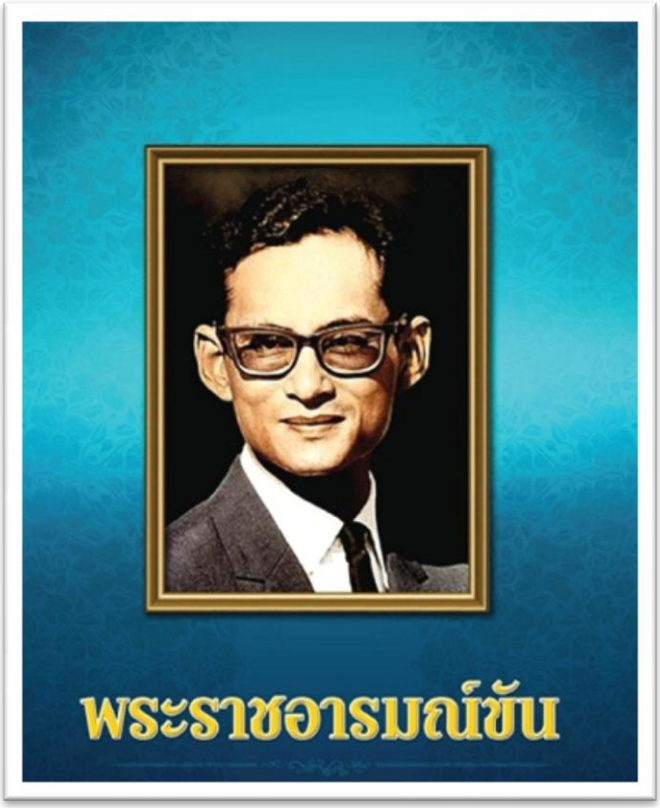

เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2513 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานในพิธีเปิดงานแนะแนวอาชีพและแข่งขันฝีมือของสโมสรโรตารี กรุงเทพฯใต้ ณ ลุมพินีสถาน และมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความเป็นช่างของคนไทยตอนหนึ่งว่า "ช่างทุกประเภท เป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตของบ้านเมืองและของคนทุกคน เพราะตลอดชีวิตของคนเรา เราต้องอาศัยและใช้บริการสิ่งต่างๆ ที่ได้มาจากฝีมือของช่างอยู่ทุกวี่ทุกวัน ผู้เป็นช่างจึงสมควรได้รับความเอาใจใส่สนับสนุนจากทุกๆ ฝ่ายยิ่งในสมัยปัจจุบัน วิทยาการทุกอย่างเจริญก้าวหน้ายิ่ง จำเป็นต้องส่งเสริมมากเป็นพิเศษเพื่อให้ได้ช่างที่มีความสามารถสูง ให้มีสิ่งใช้สอยที่มีคุณคุณภาพดีและเพียงพอกับความต้องการ"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีฝีพระหัตถ์เป็นเยี่ยมในด้านการช่าง ทั้งช่างไม้ ช่างโลหะ และช่างกล ซึ่งเป็นงานพื้นฐานด้านวิศวกรรมศาสตร์ ทรงสร้างมอเตอร์ไฟฟ้าใช้เอง และทรงสร้างเครื่องรับวิทยุร่วมกับพระเชษฐาธิราช โดยซื้ออุปกรณ์ราคาถูกมาประกอบเอง ทรงจำลองสิ่งของต่างๆ ได้หลายอย่างตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงประดิษฐ์เครื่องร่อน ทรงจำลองเรือรบหลวงของไทยชื่อ “ศรีอยุธยา” ซึ่งยาวเพียงสองฟุต แต่มีทั้งสายเคเบิ้ล และปืนเรือครบครัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงต่อเรือใบ ตามมาตรฐานสากลอีกหลากหลายประเภท ในการสร้างเรือใบทรงร่างแบบ คิดคำนวณ เลื่อยไม้ ไสไม้ และทรงประกอบด้วยพระองค์เองทุกขั้นตอน ทรงใช้วิธีการที่ง่ายและประหยัดและทรงใช้วัสดุที่หาได้ในประเทศ

พระราชอารมณ์ขัน

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 1 “ยิ้มของฉัน”

เมื่อ พ.ศ. 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรก เป็นที่สนใจต่อสื่อมวลชนของอเมริกาเป็นอย่างมาก จึงได้มีพระราชทานสัมภาษณ์ นักข่าวหนุ่มคนหนึ่งได้ทูลถามว่า “ทำไมพระองค์จึงทรงเคร่งขรึมนัก... ไม่ทรงยิ้มเลย?” ทรงหันพระพักตร์ไปทางสมเด็จพระนางเจ้าฯ พลางรับส่งว่า “นั่นไง... ยิ้มของฉัน”แสดงให้เห็นถึงพระราชปฏิภาณ และพระราชอารมณ์ขันอันล้ำลึกของพระองค์ท่าน ทำให้เป็นที่รักของประชาชนอเมริกันโดยทั่วไป ในวันที่เสด็จฯ สภาคองเกรส เพื่อทรงมีพระราชดำรัสต่อสภา จึงทรงได้รับการถวายการปรบมืออย่างกึกก้องและยาวนานหลายครั้ง

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 2 “ชื่อเดียวกัน”

เรื่องการใช้ราชาศัพท์กับในหลวง ดูจะเป็นเรื่องใหญ่ที่ใครต่อใครเกร็งกันทั้งแผ่นดิน เพราะเรียนมาตั้งแต่เล็กแต่ไม่เคยได้ใช้ เมื่อออกงานใหญ่จึงตื่นเต้นประหม่า ซึ่งเป็นธรรมดาของคนทั่วไป และไม่เว้นแม้กระทั่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายรายงาน หรือกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทในพระราชานุกิจต่างๆ นานัปการ ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ รองราชเลขาธิการ เคยเล่าให้ฟังว่า ด้วยพระบุญญาธิการและพระบารมีในพระองค์นั้นมีมากล้น จนบางคนถึงกับไม่อาจระงับอาการกิริยาประหม่ายามกราบบังคมทูลฯ จึงมีผิดพลาดเสมอ แม้จะซักซ้อมมาเป็นอย่างดีก็ตาม ครั้งหนึ่งเมื่อหลายปีก่อนมีข้าราชการระดับสูงผู้หนึ่งกราบบังคมทูลรายงานว่า

“ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้า “พลตรีภูมิพลอดุลยเดช” ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมทูลรายงาน .... ”
เมื่อคำกราบบังคมทูล ในหลวงทรงแย้มพระสรวลอย่างมีพระอารมณ์ดีและไม่ถือสาว่า “เออ ดี เราชื่อเดียวกัน... ” ข่าวว่าวันนั้นผู้เข้าเฝ้าต้องซ่อนหัวเราะขำขันกันทั้งศาลาดุสิดาลัย เพราะผู้กราบบังคมทูลรายงานตื่นเต้นจนกระทั่งจำชื่อตนเองไม่ได้

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 3 หลานรัง [บทความ “พระมหากษัตริย์นักปกครอง” โดย เฉลียว วัชรพุกก์ อดีตอธิบดีกรมทางหลวง]

ครั้งหนึ่งในภาคใต้ ข้าพเจ้าติดตามคุณหญิงเลอศักดิ์ สมบัติศิริ (ต่อมาเป็นท่านผู้หญิง) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ค่ายทหารบ้านทอน จ.นราธิวาส พระองค์มีพระราชดำรัสกับคุณหญิงหลายเรื่อง ได้รับสั่งถึงสภาพทางหลวงหลายสายในภาคใต้ ซึ่งคุณหญิงได้ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้กราบบังคมทูลถวายรายงาน เมื่อทรงถามถึงสภาพทางสาย อ.รามัน – ดโละหะลอ – อ.รือเสาะ ข้าพเจ้ากราบบังคมทูลว่า ยังมีสภาพทางเป็นทางก่อสร้าง และได้จัดให้เข้าอยู่ในโครงการเงินกู้ธนาคารโลก ขณะนี้ได้ลงลูกรังไว้แล้ว รถยนต์วิ่งผ่านได้ตลอดปี พระองค์รับสั่งว่า.. “เห็นมีแต่หลานรัง”ครั้งแรกข้าพเจ้ายังงงอยู่ นึกไม่ออกว่าคำว่าหลานรังคืออะไร แต่ก็คิดได้ทันทีนั้นว่า แม่รังหมายถึงลูกรังก้อนใหญ่ และลูกรังนั้นมีขนาดเล็กขนาดต่างๆ คละกัน ดังนั้น คำว่าหลานรังคงหมายถึงลูกรังที่มีขนาดละเอียดมากนั่นเอง...ทางที่พระองค์ เสด็จพระราชดำเนินมา คงจะลื่นมากหรือติดหล่มในเวลาฝนตก

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 4 “เพื่อนเยอะ”

การเสด็จประพาสอเมริกาครั้งนั้น ควรจะได้เล่าถึง “บ๊อบ โฮ้พ” ไว้ด้วย เพราะทรงคุ้นเคยกับดาราผู้นี้ตั้งแต่ครั้งบ๊อบ โฮ้พ มาแวะกรุงเทพฯ เพื่อจะไปเปิดการแสดงกล่อมขวัญทหารอเมริกันในเวียดนาม ระหว่างแวะพักที่กรุงเทพฯ บ๊อบ โฮ้พ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ที่วังสวนจิตรฯ โดยโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงดินเนอร์ด้วย บ๊อบ โฮ้พ กราบบังคมทูลว่า “ข้าพระพุทธเจ้า ขอพาเพื่อนไปด้วย”
“ได้เลย... ไม่ขัดข้อง” รับสั่งตอบ “พาเพื่อนของคุณมาได้เลย”
“ต้องขอขอบพระทัยแทนเพื่อนหกสิบสามคนของข้าพระพุทธเจ้าด้วย”
คืนนั้น บ๊อบ โฮ้พ ได้นำวงดนตรีของเขา เข้าไปเล่นถวายอยู่จนดึก จึงกราบกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ที่บ้านของเขา รับสั่งว่า “ยินดี... ฉันพาเพื่อนหกสิบสามคนของฉันไปด้วยนะ”

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 5 “ไม่ขึ้นเงินเดือน”

ด้วยความที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดการถ่ายภาพ และทรงถ่ายภาพต่างๆอยู่เป็นประจำ ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ไปปรากฏอยู่ในนิตยสาร “สแตนดาร์ด” ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ทรงมีพระราชดำรัสด้วยพระอารมณ์ขันแก่ผู้ใกล้ชิดผู้หนึ่งถึงการเป็นช่างภาพอาชีพของพระองค์ว่า...
“ฉันเป็นกษัตริย์ก็จริง แต่ฉันยังมีอาชีพเป็นช่างภาพของ<u>หนังสือพิมพ์</u>สแตนดาร์ด ได้เงินเดือนละ 100 บาท ตั้งหลายปีมาแล้วจนบัดนี้ก็ยังไม่เห็นเขาขึ้นเงินเดือนให้สักที เขาก็คงถวายเดือนละ 100 บาทอยู่เรื่อยมา”

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 6 “คล่องราชาศัพท์”

อีกครั้งหนึ่งที่ภาคอีสาน เมื่อเสด็จขึ้นไปทรงเยี่ยมบนบ้านของราษฎรผู้หนึ่ง คณะผู้ตามเสด็จทั้งหลายต่างก็แปลกใจในการกราบบังคมทูลที่คล่องแคล่ว และใช้ราชาศัพท์ได้ดีอย่างน่าฉงนของราษฎรผู้นั้น เมื่อในหลวงมีพระราชปฏิสันถารถึงการใช้ราชาศัพท์ได้ดีนี้ จึงมีคำกราบทูลว่า “ข้าพระพุทธเจ้าเป็นโต้โผลิเกเก่า บัดนี้มีอายุมากจึงเลิกรามาทำนาทำสวน พระพุทธเจ้าข้า..”มาถึงตอนสำคัญที่ทรงพบนกในกรงที่เลี้ยงไว้ที่ชานเรือน ก็ทรงตรัสถามว่า เป็นนกอะไรและมีกี่ตัว.. พ่อลิเกเก่ากราบบังคมทูลว่า “มีทั้งหมดสามตัว พระมเหสีมันบินหนีไป ทิ้งพระโอรสไว้สองตัว ตัวหนึ่งที่ยังเล็ก ตรัสอ้อแอ้อยู่เลย และทิ้งให้พระบิดาเลี้ยงดูแต่ผู้เดียว” เรื่องนี้ ดร.สุเมธเล่าว่าเป็นที่ต้องสะกดกลั้นหัวเราะกันทั้งคณะ ไม่ยกเว้นแม้แต่ในหลวง...

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 7 “เราจับได้แล้ว”

....ครั้งหนึ่งในงานนิทรรศการ “ก้าวไกลไทยทำ” วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2538 “The BOI Fair 1995 commemorates the 50th Anniversary of His Majesty King Bhumibol Adulyadej’s reign” (Board of Investment Fair 1995 BOI) หลังจากที่เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตามศาลาการแสดงต่างๆ ก็มาถึงศาลาโซนี่ (อิเล็กทรอนิกส์) ภายในศาลาแต่งเป็น “พิภพใต้ทะเล” โดยใช้เทคนิคใหม่ล่าสุด “Magic Vision” น้ำลึก 20,000 league จะมีช่วงให้แลเห็นสัตว์ทะเลว่ายผ่านไปมา ปลาตัวเล็กๆ สีสวยจะว่ายเข้ามาอยู่ตรงหน้า ข้อสำคัญเขาเขียนป้ายไว้ว่า ถ้าใครจับปลาได้เขาจะให้เครื่องรับโทรทัศน์ พวกเราไขว่คว้าเท่าไหร่ก็จับไ ม่ได้ เพราะเป็นเพียงแสงเท่านั้น แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า “เราจับได้แล้ว” พร้อมทั้งทรงยกกล้องถ่ายรูปชูให้ผู้บรรยายดู แล้วรับสั่งต่อ “อยู่ในนี้” ต่อจากนั้นคงไม่ต้องเล่า เพราะเมื่ออัดรูปออกมาก็จะเป็นภาพปลาและจับต้องได้ บริษัทโซนี่จึงต้องน้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องรับโทรทัศน์ตามที่ประกาศไว้...

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 8 “เรียกน้าชิ ถึงจะถูก”

วันหนึ่งพระองค์ท่านเสด็จเยี่ยมเยียนพสกนิกรของท่านตามปกติที่ต่างจังหวัด ก็มีชาวบ้านมาต้อนรับในหลวงมากมายพระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินมาตามลาดพระบาทที่แถวหน้าก็มีหญิงชราแก่คนหนึ่งได้ก้มลงกราบแทบพระบาทแล้วก็เอามือของแกมา จับ พระหัตถ์ของในหลวง แล้วก็พูดว่ายายดีใจเหลือเกินที่ได้เจอในหลวง แล้วก็พูดว่ายายอย่างโน้น ยายอย่างนี้อีกตั้งมากมายแต่ในหลวงก็ทรงเฉย ๆ มิได้ตรัสรับสั่งตอบว่ากระไร แต่พวกข้าราชบริภารก็มองหน้ากันใหญ่ กลัวว่าพระองค์จะทรงพอพระราชหฤหัยหรือไม่ แต่พอพวกเราได้ยินพระองค์รับสั่งตอบว่ากับหญิงชราคนนั้น ก็ทำให้เราถึงกับกลั้นหัวเราะไว้ไม่ไหวเพราะ พระองค์ทรงตรัสว่า “เรียกว่ายายได้อย่างไร อายุอ่อนกว่าแม่ฉันตั้งเยอะ ต้องเรียกน้าชิ ถึงจะถูก”

พระราชอารมณ์ขันของในหลวง เรื่องที่ 9 ซุ้มสำหรับในหลวง

ระยะแรกราวปี พ.ศ.2498 เป็นต้นมา คราใดที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระราชวังไกลกังวลนั้น จะทรงขับรถยนต์พระที่นั่งไปยังท้องที่ห่างไกลทุรกันดารย่านหัวหิน หนองพลับ แก่งกระจาน ด้วยพระองค์เอง ทำนองเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ห้า โดยที่ราษฎรไม่รู้ตัวล่วงหน้าว่าทรงมาถึง แล้ววันหนึ่งทรงขับรถยนต์พระที่นั่งผ่านไปถึงยังบริเวณหมู่บ้านแห่งหนึ่งย่านหมู่บ้านห้วยมงคล อำเภอหัวหิน ซึ่งราษฎรกำลังช่วยกันตบแต่งประดับซุ้มรับเสด็จกันอย่างสนุกสนานครื้นเครง และไม่คาดคิดว่าเป็นรถยนต์พระที่นั่งส่วนพระองค์ จึงไม่ยอมให้รถผ่าน ...ต้องให้ในหลวงเสด็จฯก่อนแล้วพรุ่งนี้ถึงจะลอดผ่านซุ้มได้... วันนี้ห้ามลอดผ่านซุ้มนี้ เพราะขอให้ในหลวงผ่านก่อน พระองค์จึงทรงขับรถพระที่นั่งเบี่ยงออกข้างทางไม่ลอดซุ้ม

ดังกล่าว.... วันรุ่งขึ้นเมื่อทรงขับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในหมู่บ้านนี้อย่างเป็นทางการพร้อมคณะข้าราชบริพารผู้ติดตาม และทรงมีพระดำรัสทักทายกับชายผู้นั้นที่เฝ้าอยู่หน้าซุ้มเมื่อวันวานว่า “วันนี้ฉันเป็นในหลวง..คงผ่านซุ้มนี้ได้แล้วนะ..”

ทรงได้รับการเทิดพระเกียรติถวายพระราชสมัญญา “มหาราช”

จากคำถวายอาศิรวาทราชสดุดี และถวายชัยมงคลของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีขณะนั้น เมื่องานสโมสรสันนิบาต เนื่องในวโรกาสวันฉัตรมงคล วันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2530 ณ ทำเนียบรัฐบาล ดังปรากฏในเอกสารดังนี้

“....ในอภิลักขิตมหามงคลสมัยแห่ง “วันฉัตรมงคล” ในรอบปีที่ 37 ในวันนี้ บรรดาอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงและรัฐบาล สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ประกาศความสมานฉันท์พร้อมเพรียงกันเฉลิมพระเกียรติ และถวายพระราชสมัญญาเป็น “มหาราช” ด้วยความจงรักภักดีมีในปวงข้าพระพุทธเจ้า ขอน้อมเกล้าฯ ตั้งสัตยาธิษฐานเดชะคุณพระศรีรัตนตรัย เป็นประธาน พร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์โปรด อภิบาลพระบรมราชจักรีวงศ์ให้สถิตธำรง อยู่คู่ดินฟ้าและโปรดประทานชัยมงคลแด่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรมหาราช ขอจงทรงพระเจริญสิริสวัสดิ์ในไอศูรย์ ราชสมบัติแห่งสยามรัฐสีมาขอพระมหาราชเจ้า เผยแผ่พระบรมกฤษฎาเดชานุภาพ คุ้มเกล้าคุ้มกระหม่อมเหล่าพสกนิกร ตลอดในจิรัฐิติกาล เทอญ”

“...เมื่อประชาชนชาวไทยในปัจจุบันได้พิจารณาข้อความจารึกที่ฐานพระบรมราชานุสรณ์ ณ ลานพระราชวังดุสิต ถึงปัจจัยที่ประชาชนในกาล 80 ปีก่อนโน้น น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญา “มหาราช” แด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ก็ประจักษ์ชัดว่าพระบรมราชคุณูปการแห่งพระมหาราชเจ้าพระองค์นั้น มิได้ผิดเพี้ยนไปจากพระมหากรุณาธิคุณแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแม้แต่น้อย ดังนั้น อาณาประชาราษฎร์แห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ก็ยิ่งทวีความปิติปราโมทย์ มีสามัคคีสมานฉันท์เทิดทูนไว้

เหนือเศียรเกล้า และภาคภูมิใจนักที่ได้มีพระบรมธรรมิกราช ผู้ทรงยิ่งด้วยพระขัตติยวัตรธรรม จึงขอ พระราชทาน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญา “มหาราช” แด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในขณะยังทรงดำรงพระชนมชีพอยู่ในไอศูรย์ราชสมบัติ ทำนองเดียวกับประชาราษฎร์ สมัยเมื่อ 80 ปี ที่ล่วงมาได้พร้อมใจกันน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย พระราชสมัญญาแก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

พ.ศ. 2470

5 ธันวาคม - เสด็จพระราชสมภพ ณ สหรัฐอเมริกา มีพระนามเดิมว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช

พ.ศ. 2471

เสด็จนิวัติพระนครครั้งแรก พร้อมสมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช

พ.ศ. 2472

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก สิ้นพระชนม์

พ.ศ. 2475

ทรงเข้าศึกษาที่โรงเรียนมาแตร์เดอี กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2476

เสด็จไปประทับ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

พ.ศ. 2477

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สละราชสมบัติรัฐบาลอัญเชิญ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชย์ เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 8 แห่งราชวงศ์จักรี ขณะมีพระชนมายุ 9 พรรษา เฉลิมพระนามาภิไธยว่า สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

พ.ศ. 2478

ทรงได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช

พ.ศ. 2481

เสด็จนิวัตพระนครครั้งที่ 2 ช่วงปลายปี

พ.ศ. 2482

เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เสด็จกลับไปประทับที่สวิตเซอร์แลนด์อีกครั้ง

พ.ศ. 2488

ทรงรับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนยิมนาส คลาสสิก กังโตนาล 5 ธันวาคม - เสด็จนิวัตพระนครเป็นครั้งที่ 3

พ.ศ. 2489

9 มิถุนายน - สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตรัฐบาลอัญเชิญ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชย์ เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี เฉลิมพระนามาภิไธยว่า สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

11 สิงหาคม - ประกาศพระราชโองการเฉลิมพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ขึ้นเป็น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล อดุลยเดชวิมลรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร์ สยามินทราธิราช

19 สิงหาคม - เสด็จกลับไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยทรงเปลี่ยนคณะ จากวิทยาศาสตร์เป็นรัฐศาสตร์

พ.ศ. 2491

ทรงประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

พ.ศ. 2492

ทรงหมั้นกับ หม่อมราชวงศ์หญิง สิริกิติ์ กิติยากร ที่เมืองโลซานน์

พ.ศ. 2493

24 มีนาคม - เสด็จนิวัตพระนคร พร้อมด้วย หม่อมราชวงศ์หญิง สิริกิติ์ กิติยากร พระคู่หมั้น

29 มีนาคม - พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

28 เมษายน - พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ณ วังสระปทุม ในการนั้น โปรดเกล้าฯ ประกาศสถาปนาหม่อมราชวงศ์หญิง สิริกิติ์ กิติยากร เป็น สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์

5 พฤษภาคม - พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ตามโบราณราชประเพณี ในการนั้น โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการ เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม สถาปนา สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

9 มิถุนายน - เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เพื่อรักษาพระองค์ที่สวิตเซอร์แลนด์

พ.ศ. 2494

5 เมษายน - สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา ประสูติ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์พฤศจิกายน - เสด็จนิวัตพระนครเป็นการถาวร พร้อมสมเด็จพระบรมราชินี และพระธิดา

พ.ศ. 2495

28 กรกฎาคม - สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ประสูติ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้น ภายในพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชทานนามว่า สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต

พ.ศ. 2497

พระราชทานพระราชทรัพย์แก่กระทรวงสาธารณสุข เพื่อจัดตั้ง หน่วยแพทย์เคลื่อนที่พระราชทาน เพื่อรักษาราษฎรตามชนบท

28 ธันวาคม เสด็จพระราชดำเนินทรงวางพวงมาลา ถวายราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่

พ.ศ. 2498

2 เมษายน - สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดาฯ ประสูติ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิตเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคต่างๆ โดยทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรก ที่เสด็จเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวพระราชดำริให้ทำฝนเทียม เพื่อช่วยเหลือราษฎร พระราชทานพระราชทรัพย์ ในการจัดตั้ง กองทุนอานันทมหิดล (มูลนิธิอานันทมหิดล ในปัจจุบัน)

17 ธันวาคม - สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จสวรรคต

พ.ศ. 2499

22 ตุลาคม - พระราชพิธีทรงผนวช ที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

5 ธันวาคม - ประกาศสถาปนาพระอิสริยยศ 'สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถหลังทรงศึกษาว่าทำได้จริงแล้ว จึงพระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการทำฝนเทียม ให้ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ไปศึกษาทดลอง

พ.ศ. 2500

พฤษภาคม - งานเฉลิมฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ : เริ่มก่อสร้างพุทธมณฑล ที่จังหวัดนครปฐม

4 กรกฎาคม - สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ประสูติ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

พ.ศ. 2501

เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคเหนือทุกจังหวัด

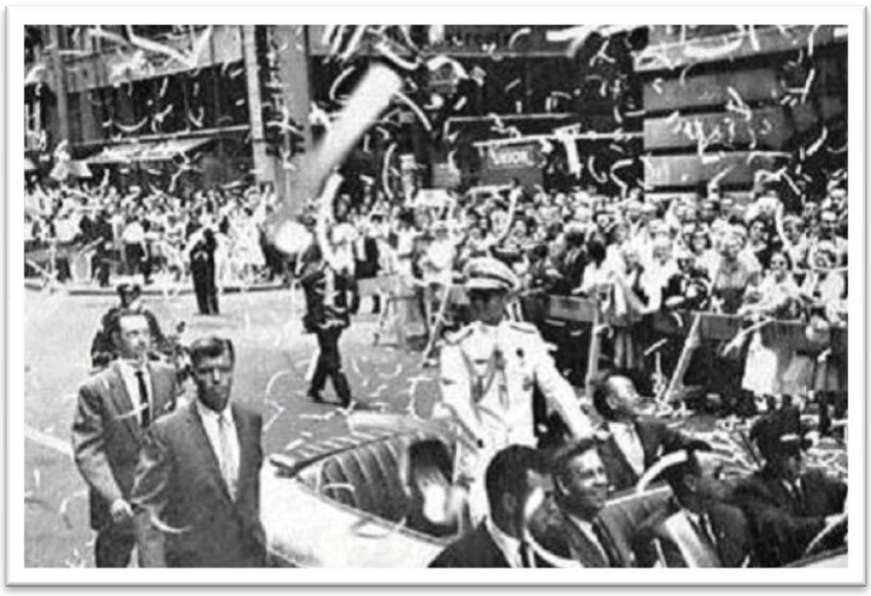
พ.ศ. 2502

เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ทุกจังหวัด

เสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ โดยประเทศเวียดนามเป็นประเทศแรก

พ.ศ. 2503

โปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟู พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรปรวม 14 ประเทศ ใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 7 เดือน

พ.ศ. 2504

ทรงเริ่ม โครงการแปลงนาสาธิต ภายในสวนจิตรลดา

พ.ศ. 2505

เสด็จพระราชดำเนินเยือนออสเตรเลียอย่างเป็นทางการเกิดวาตภัยครั้งร้ายแรงในภาคใต้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถานีวิทยุ อ.ส.ประกาศชักชวน ให้ราษฎรบริจาคทรัพย์และสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือ

มีผู้น้อมเกล้าฯ ถวายโคนม 6 ตัว จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ สร้างโรงโคนมสวนจิตรลดาขึ้น เพื่อศึกษาการเลี้ยงโคนม

พ.ศ. 2506

5 ธันวาคม - พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 3 รอบ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2506 โปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้ง มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. 2507

สถาบันดนตรีและศิลปะการแสดง แห่งกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา และตำแหน่งสมาชิกกิตติมศักดิ์ โดยทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ ที่มีอายุน้อยที่สุด และเป็นชาวเอเชียคนแรก ที่ได้รับเกียรตินี้

ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง โครงการพัฒนาที่ดินแห่งแรก ขึ้นที่ ตำบลหุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

เจ้าฟ้าอากิฮิโตะ มกุฎราชกุมารแห่งประเทศญี่ปุ่น (สมเด็จจักรพรรดิอะกิฮิโตะ สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่นองค์ปัจจุบัน) น้อมเกล้าฯ ถวายพันธุ์ปลาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระราชทานชื่อว่า ปลานิล และโปรดเกล้าฯ ให้เพาะเลี้ยง และขยายพันธุ์ ภายในสวนจิตรลดา ต่อมาจึงโปรดเกล้าฯ ให้นำพันธุ์ปลาดังกล่าว แจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป

พ.ศ. 2510

16 ธันวาคม - ทรงได้รับรางวัลเหรียญทอง จากการแข่งขันเรือใบ ในกีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 4

พ.ศ. 2511

ทรงมีพระราชดำริ ให้จัดทำ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. 2512

ทรงมีพระราชดำริให้ตั้งโครงการหลวงโดยจุดมุ่งหมายเพื่อต่อต้านการค้ายาเสพติด

พ.ศ. 2513

ทรงมีพระบรมราชโองการ ประกาศเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดชกรมหลวงสงขลานครินทร์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พ.ศ. 2514

9 มิถุนายน - พระราชพิธีรัชดาภิเษก พุทธศักราช 2514

พ.ศ. 2516

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม : ทรงมีพระราชดำรัสทางสถานีโทรทัศน์ เพื่อระงับเหตุแห่งความรุนแรง หลังเหตุการณ์ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ เสด็จฯ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ไปทรงเยี่ยมผู้ได้รับบาดเจ็บ ตามโรงพยาบาลต่างๆ และสำหรับผู้เสียชีวิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ ทรงเป็นองค์ประธาน ในพิธีพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิต ณ บริเวณตอนเหนือของท้องสนามหลวงด้วย ตลอดจนนำอัฐิเหล่านั้นไปลอยอังคาร ด้วยเครื่องบินของกองทัพอากาศ ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา อ่าวไทย

พ.ศ. 2525

เมษายน - สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พุทธศักราช 2525

พ.ศ. 2527

22 พฤษภาคม - สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เสด็จสวรรคต

พ.ศ. 2528

9 เมษายน - พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

พ.ศ. 2530

5 ธันวาคม - พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2530

พ.ศ. 2531

2 กรกฎาคม - พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก 2 กรกฎาคม พุทธศักราช 2531

พ.ศ. 2535

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ : 20 พฤษภาคม - ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี และ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ นำ พลเอก สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท โดยทรงมีพระราชดำรัสให้ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ร่วมกันแก้ไขปัญหาความรุนแรงในประเทศ

พ.ศ. 2536

17 ธันวาคม พ.ศ. 2536 - ดาวเทียมดวงแรกของไทยถูกยิงขึ้นสู่วงโคจร ณ เมืองคูรู ประเทศเฟรนช์กิอานา โดยมีชื่อดาวเทียมในขณะนั้นว่าดาวเทียมไทยคม 1

พ.ศ. 2538

6 พฤษภาคม - ทรงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้สถาปนา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ขึ้นเป็นเจ้าฟ้าต่างกรมฝ่ายใน พระนามว่า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

18 กรกฎาคม - สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จสวรรคต

พ.ศ. 2539

10 มีนาคม - พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

8 มิถุนายน - ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ถวายเพิ่มพระนาม พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เป็นพระปรมาภิไธยอันวิเศษ ตามแบบแผนโบราณราชประเพณี โดยให้ขานพระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

9 มิถุนายน - พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2539

พ.ศ. 2540

4 ธันวาคม - ทรงมีพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่มาเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียง และ ทฤษฎีใหม่

พ.ศ. 2542

5 ธันวาคม - พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542

พ.ศ. 2548

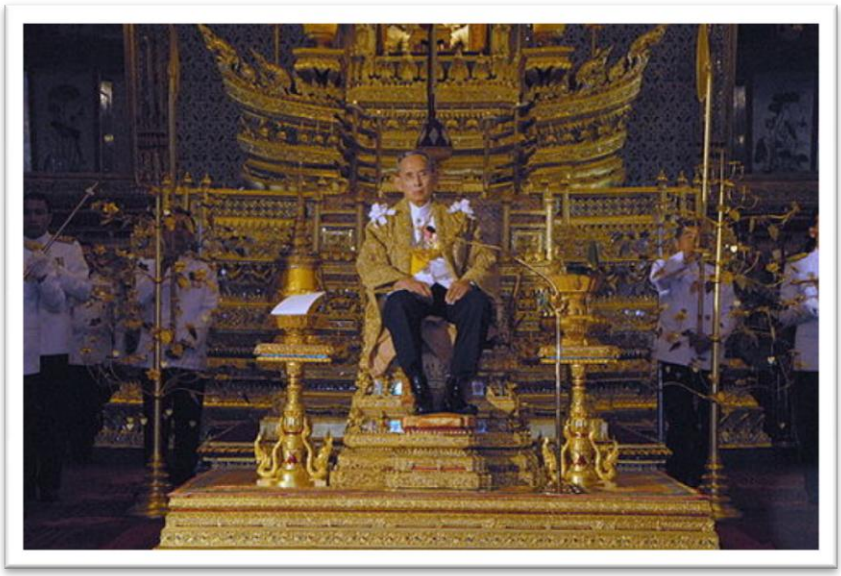
29 เมษายน - พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ ประสูติ ณ โรงพยาบาลศิริราช

16 มิถุนายน - ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศสถาปนา หม่อมศรีรัศมิ์ มหิดล ณ อยุธยา ขึ้นเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

พ.ศ. 2549

9 มิถุนายน - งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549

19 กันยายน รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2549 เป็นรัฐประหารในประเทศไทย ซึ่งเกิดขึ้นในคืนวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 นำโดย คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีพลเอก สนธิ บุญยรัตกลินเป็นหัวหน้าคณะ โดยโค่นล้มรักษาการนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งนับเป็นการก่อรัฐประหารเป็นครั้งแรกในรอบ 15 ปี รัฐประหารครั้งนี้เกิดขึ้นก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนต่อมา หลังจากที่การเลือกตั้งเดือนเมษายนถูกตัดสินให้เป็นโมฆะ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ดำเนินมายาวนานนับตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2548 คณะรัฐประหารได้ยกเลิกการเลือกตั้งในเดือนตุลาคม ยกเลิกรัฐธรรมนูญ สั่งยุบสภา สั่งห้ามการประท้วงและกิจกรรมทางการเมือง ยับยั้งและเซ็นเซอร์สื่อ ประกาศใช้กฎอัยการศึก และจับกุมสมาชิกคณะรัฐมนตรีหลายคน

พ.ศ. 2550

5 ธันวาคม - พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2550

พ.ศ. 2551

2 มกราคม - สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สิ้นพระชนม์

พ.ศ.2554 - 2555

เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่**ในประเทศไทย พ.ศ. 2554** หรือที่นิยมเรียกกันว่า **มหาอุทกภัย** เป็นอุทกภัยรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำโขง เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคมและสิ้นสุดเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2555 มีราษฎรได้รับผลกระทบกว่า 12.8 ล้านคน ธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาท เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 และจัดให้เป็นภัยพิบัติครั้งสร้างความเสียหายมากที่สุดเป็นอันดับสี่ของโลกอุทกภัยดังกล่าวทำให้พื้นดินกว่า 150 ล้านไร่ (6 ล้านเฮกตาร์) ซึ่งในจำนวนนี้เป็นทั้งพื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมใน 65 จังหวัด 684 อำเภอ ราษฎรได้รับความเดือดร้อน 4,086,138 ครัวเรือน 13,595,192 คน บ้านเรือนเสียหายทั้งหลัง 2,329 หลัง บ้านเรือนเสียหายบางส่วน 96,833 หลัง พื้นที่การเกษตรคาดว่าจะได้รับความเสียหาย 11.20 ล้านไร่ ถนน 13,961 สาย ท่อระบายน้ำ 777 แห่ง ฝาย 982 แห่ง ทำนบ 142 แห่ง สะพาน/คอสะพาน 724 แห่ง บ่อปลา/บ่อกุ้ง/หอย 231,919 ไร่ ปศุสัตว์ 13.41 ล้านตัว มีผู้เสียชีวิต 813 ราย (44 จังหวัด) สูญหาย 3 คนอุทกภัยครั้งนี้ถูกกล่าวขานว่าเป็น "อุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุดทั้งในแง่ของปริมาณน้ำและจำนวนผู้ได้รับผลกระทบ

พ.ศ.2556

รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16:30 น. โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ โค่นรัฐบาลรักษาการนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล นับเป็นรัฐประหารครั้งที่ 13 ในประวัติศาสตร์ไทย รัฐประหารดังกล่าวเกิดขึ้นหลังวิกฤตการณ์การเมืองซึ่งเริ่มเมื่อเดือนตุลาคม 2556 เพื่อคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ และอิทธิพลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในการเมืองไทยก่อนหน้านั้นสองวัน คือ วันที่ 20 พฤษภาคม 2557 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่เวลา 3.00 น. กองทัพบกตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอ.รส.) และให้ยกเลิกศูนย์อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.) ที่รัฐบาลชุดก่อนตั้งขึ้น กอ.รส. ใช้วิธีการปิดควบคุมสื่อ ตรวจพิจารณาเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต และจัดประชุมเพื่อหาทางออกวิกฤตการณ์การเมืองของประเทศ แต่การประชุมไม่เป็นผล จึงเป็นข้ออ้างรัฐประหารครั้งนี้หลังรัฐประหาร มีประกาศให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลงยกเว้นหมวด 2 คณะรัฐมนตรีรักษาการหมดอำนาจ ตลอดจนให้ยุบวุฒิสภา

22 กรกฎาคม 2557 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา

21 สิงหาคม 2557 สภาฯ มีมติเลือกพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นนายกรัฐมนตรี

13 ตุลาคม 2559 เป็นวันที่ประชาชนคนไทยต่างมีความรู้สึกโศกเศร้าอาลัยกันถ้วนหน้า เมื่อสำนักพระราชวังออกแถลงการณ์ว่า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคตเมื่อเวลา 15.52 น.

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรสวรรคต

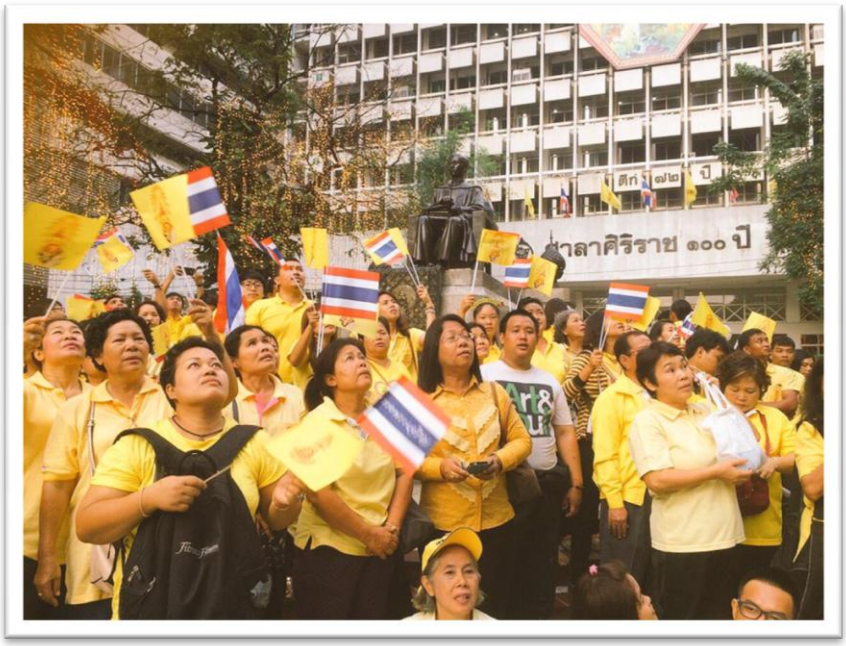
อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช

วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 สำนักพระราชวังแจ้งว่า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จะเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ ชั้น 16 อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช ตามคำกราบบังคมทูลเชิญเพื่อมาตรวจพระวรกายของคณะแพทย์ ผลการตรวจพบว่าพระโลหิต อุณหภูมิพระวรกาย ความดันพระโลหิตพระหทัย และระบบการหายพระทัยเป็นปกติ

ตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา สำนักพระราชวังออกแถลงการณ์ประชวร ว่ามีพระปรอทต่ำ หายพระทัยเร็ว มีพระเสมหะ พระปับผาสะซ้ายอักเสบ มีพระโลหิตเป็นกรด และพบว่ามีน้ำคั่งในช่องเยื่อหุ้มพระปัปผาสะเล็กน้อย

ในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2559 มีความดันพระโลหิตลดต่ำลง คณะแพทย์จึงรักษาด้วยพระโอสถปฏิชีวนะ และใช้สายสวนเข้าหลอดพระโลหิตดำเพื่อฟอกพระโลหิตระยะยาว แต่มีพระความดันพระโลหิตต่ำจึงใช้เครื่องช่วยหายพระทัย และมีการฟอกไต พระอาการไม่คงที่ก่อนที่พระอาการจะเริ่มทรุดลงเรื่อย ๆ ทรงมีการติดเชื้อและการทำงานของพระยกนะ (ตับ) ผิดปกติ และมีแถลงการณ์สำนักพระราชวัง ฉบับที่ 38 ความว่า วันนี้ คณะแพทย์ผู้ถวายการรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้รายงานว่า เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2559

ความดันพระโลหิตลดต่ำลงอีก พระชีพจรเร็วขึ้น ร่วมกับภาวะพระโลหิตมีความเป็นกรดเพิ่มขึ้นอีก ผลของการถวายตรวจพระโลหิตบ่งชี้ว่า มีภาวะการติดเชื้อและการทำงานของพระยกนะ (ตับ) ผิดปรกติ คณะแพทย์ฯ ได้ถวายพระโอสถปฏิชีวนะและแก้ไขภาวะพระโลหิตมีความเป็นกรด ตลอดจนถวายพระโอสถควบคุมความดันพระโลหิตเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งถวายเครื่องช่วยหายพระทัย (Ventilator) และถวายการรักษาด้วยวิธีทดแทนไต (CRRT) พระอาการประชวรโดยรวมยังไม่คงที่ ต้องควบคุมด้วยพระโอสถ คณะแพทย์ฯ ได้เฝ้าติดตามพระอาการและถวายการรักษาอย่างใกล้ชิด

วันที่ 12 ตุลาคม พระราชโอรส-ธิดาทั้งสี่พระองค์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ และพระเจ้าหลานเธออีกสองพระองค์เข้าเยี่ยมพระอาการประชวร โดยนับตั้งแต่สำนักพระราชวังได้แถลงการณ์พระอาการประชวร ฉบับที่ 37 ประชาชนจำนวนมากได้เดินทางมายังโรงพยาบาลศิริราชเพื่อถวายพระพรให้ทรงหายจากพระอาการประชวร กิจกรรมสำคัญคือการสวดบทโพชฌังคปริตร ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นบทสวดมนต์ปัดเป่าโรคร้าย พร้อมทั้งมีการเชิญชวนประชาชนสวมเสื้อสีชมพูซึ่งเป็นสีเสริมดวงพระราชสมภพและมีการร่วมกันถวายพระพรทั่วทั้งสื่อสังคม วันที่ 13 ตุลาคม พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์เสด็จฯ มายังโรงพยาบาลศิริราช

สำนักพระราชวังมีประกาศเรื่องพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สวรรคต เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ความว่าพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรักษาพระอาการประชวร ณ โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันศุกร์ ที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2557 ตามที่สำนักพระราชวังได้แถลงให้ทราบเป็นระยะแล้วนั้น แม้คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาอย่างใกล้ชิดจนสุดความสามารถ แต่พระอาการประชวรหาคลายไม่ ได้ทรุดหนักลงตามลำดับ ถึงวันพฤหัสบดี ที่ 13 ตุลาคม พุทธศักราช 2559 เวลา 15 นาฬิกา 52 นาที เสด็จสวรรคต ณ โรงพยาบาลศิริราช ด้วยพระอาการสงบ สิริพระชนมพรรษาปีที่ 89 ทรงครองราชสมบัติได้ 70 ปี

เคลื่อนพระบรมศพสู่พระบรมมหาราชวัง

ขบวนเคลื่อนพระบรมศพฯ จากโรงพยาบาลศิริราช ไปยังพระบรมมหาราชวัง

วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เวลา 16.00 น. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปโรงพยาบาลศิริราช เพื่อเคลื่อนพระบรมศพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรไปพระบรมมหาราชวัง เพื่อประกอบพระราชพิธีสรงน้ำพระบรมศพ ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา โดยขบวนเคลื่อนออกจากโรงพยาบาลศิริราชทางถนนอรุณอมรินทร์ ผ่านไปยังแยกอรุณอมรินทร์ขึ้นสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า เคลื่อนต่อไปถนนราชดำเนินในสู่พระบรมมหาราชวังทางถนนหน้าพระลานที่ประตูพิมานไชยศรีและประตูเทวาภิรมย์

พระราชพิธีถวายน้ำสรงบรมพระศพ

วันศุกร์ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เวลา 17.00 นาฬิกาโดยประมาณ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินยังพระที่นั่งพิมานรัตยา ในพระบรมมหาราชวังในการถวายสรงน้ำพระบรมศพ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จเข้าสู่ภายในพระฉาก ซึ่งพระบรมศพบรรทมอยู่บนพระแท่น

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสำหรับพระบรมศพบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยราชสักการะพระบรมศพ ทรงรับขวดน้ำพระสุคนธ์ โถน้ำอบไทยและโถน้ำขมิ้น ถวายสรงที่พระบาทพระบรมศพ ต่อจากนั้น ทรงหวีเส้นพระเจ้าพระบรมศพขึ้นครั้งหนึ่ง หวีลงอีกครั้งหนึ่ง แล้วหวีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงหักพระสางนั้นวางไว้ในพานซึ่งเจ้าพนักงานเชิญอยู่ จากนั้นเสด็จฯ ไปทรงถวายซองพระศรีบรรจุดอกบัวและธูปเทียน แผ่นทองคำจำหลักลายปิดพระพักตร์ พระชฎาห้ายอดวางข้างพระเศียรพระบรมศพ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระบรมศพลงสู่หีบ ทหารราชวัลลภรักษาพระองค์เชิญหีบพระบรมศพไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมารและพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินและเสด็จตาม ตำรวจหลวงเชิญหีบพระบรมศพขึ้นประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้าเบื้องหลังพระฉากและพระแท่นสุวรรณเบญจดล ประกอบพระลองทองใหญ่ภายใต้นพปฎลเศวตฉัตร แวดล้อมด้วยเครื่องสูงหักทองขวาง บังแทรก ชุมสาย ต้นไม้ทองเงิน ณ มุขตะวันตกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพวงมาลาที่หน้าพระโกศพระบรมศพ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยและเครื่องราชสักการะพระบรมศพ ทรงกราบ แล้วทรงจุดเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่หน้าพระแท่นมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์เที่ยวละ 10 รูป ทรงทอดผ้าไตรเที่ยวละ 10 ไตร พระสงฆ์สดับปกรณ์เมื่อครบ 100 รูป ทรงหลั่งทักษิโณทก ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าพระโกศพระบรมศพ ทรงกราบ และเสด็จพระราชดำเนินไปที่หน้าพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่ประดิษฐานอยู่บนพระแท่นมหาเศวตฉัตร ทรงกราบ จากนั้นทรงจุดธูปเทียนเครื่องบูชากระบะมุกที่หน้าพระแท่นเตียงพระสวดพระอภิธรรม ณ มุขหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท จากนั้น เสด็จลงบันไดมุขกระสันด้านทิศเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ

หมายกำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบรมศพฯ

สำนักพระราชวัง กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดังนี้

พระราชพิธี	ระยะเวลา	วันที่
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร	7 วัน	19 – 20 ตุลาคม พ.ศ. 2559
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัณรสมวาร	15 วัน	27 – 28 ตุลาคม พ.ศ. 2559
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลปัญญาสมวาร	50 วัน	1 – 2 ธันวาคม พ.ศ. 2559
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสตมวาร	100 วัน	20 – 21 มกราคม พ.ศ. 2560
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลครบรอบ 1 ปี วันสวรรคต	365 วัน	13 – 14 ตุลาคม พ.ศ. 2560

การบำเพ็ญกุศลพิธีกงเต็กถวายพระบรมศพ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะสงฆ์จีนนิกาย คณะสงฆ์อนัมนิกาย นายกองเอก เจริญ สิริวัฒนภักดี และ คุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี พร้อมครอบครัวสิริวัฒนภักดี สมาคมนักธุรกิจสัมพันธ์แห่งประเทศไทย และมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลพิธีกงเต็ก ถวายพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2560 วันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2560 วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 และวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2560 ตามลำดับ

หีบพระบรมศพ

นายพรเทพ สุริยา เจ้าของร้านสุริยาหีบศพ กล่าวว่า สำนักพระราชวังได้ติดต่อให้จัดสร้างหีบพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยสร้างหีบพระบรมศพทรงหลุยส์ผสมทองคำแท้ 100% จากแผ่นไม้สักทองอายุมากกว่า 100 ปีขนาดใหญ่เพียงแผ่นเดียวไม่มีรอยต่อ ขนาดความกว้าง 29 นิ้ว ความยาว 2.15 เมตร วัดรอบหีบทั้งใบ 229 นิ้ว ทั้งนี้ใช้เวลาประกอบทันทีหลังการเสด็จสวรรคต เจ้าของร้านสุริยาหีบศพ กล่าวเพิ่มเติมว่า หีบพระบรมศพดังกล่าวแกะสลักลายกุหลาบไทยผสมผสานลายหลุยส์ รอบหีบปิดด้วยทองคำแท้ ภายในหีบพระบรมศพ ใช้ผ้าไหมสีงาช้าง มีที่รองที่บรรทมและซีลภายในเพื่อความแข็งแรง ส่วนผ้าคลุมเป็นผ้าไหมปักดิ้นทอง ซึ่งทางสุริยาเป็นผู้ออกแบบเองทั้งหมด

การประโคมย่ำยาม

ในการประโคมงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีหน่วยงานเข้าร่วมประโคม วงประโคมของงานเครื่องสูง สำนักพระราชวัง (วงแตรสังข์และวงปี่ไฉนกลองชนะและกลองมโหรทึก) และวงปี่พาทย์นางหงส์ ของกลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ

ริ้วกระบวนเชิญพระมหาพิชัยราชรถทรงพระโกศทองใหญ่ทรงพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นพระราชพิธีที่รัฐบาลไทยจัดเพื่อถวายความอาลัยเป็นครั้งสุดท้ายแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยรัฐบาลกำหนดวันพระราชพิธีระหว่างวันที่ 25-29 ตุลาคม พ.ศ. 2560 และได้ประกาศให้วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นวันถวายพระเพลิงพระบรมศพ เป็นวันหยุดราชการเป็นกรณีพิเศษ

สำหรับการดำเนินการพระราชพิธีฯ นั้น คณะทำงานทุกฝ่ายได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างพระเมรุมาศและอาคารประกอบ เช่น พระที่นั่งทรงธรรม ศาลาลูกขุน เป็นต้น ส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์ราชรถ ราชยาน รวมทั้งประติมากรรมประกอบพระเมรุมาศในพระราชพิธีครั้งนี้ได้มีการปรับปรุงให้มีความร่วมสมัย คาดการณ์ว่าการจัดสร้างพระเมรุมาศจะแล้วเสร็จประมาณเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นองค์วินิจฉัยในการจัดสร้างพระเมรุมาศ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธานอำนวยการพระราชพิธี และเครื่องประกอบพระราชพิธีนั้น ได้มีการซ่อมแซมพระมหาพิชัยราชรถ พระยานมาศสามลำคาน ราชรถน้อย พระที่นั่งราเชนทรยาน และพระวอสีวิกากาญจน์ เพื่อพร้อมใช้ในพิธีจริง นอกจากนี้ยังมีการจัดสร้างราชรถ ราชยานขึ้นมาใหม่ คือ ราชรถปืนใหญ่และพระที่นั่งราเชนทรยานน้อย ซึ่งราชรถ ราชยาน และเครื่องประกอบเหล่านี้ได้ใช้ในการซ้อมย่อยเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม และ 15 ตุลาคม รวมถึงการการซ้อมใหญ่ในวันที่ 21 ตุลาคม

คณะรัฐมนตรีได้กำหนดการพระราชพิธีถวายเพลิงพระบรมศพ โดยมีพระราชพิธีสำคัญ ได้แก่ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ ในวันที่ 25 ตุลาคม, พระราชพิธีเชิญพระบรมโกศออกพระเมรุมาศ และถวายพระเพลิงพระบรมศพ ในวันที่ 26 ตุลาคม ซึ่งคณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นวันหยุดราชการเป็น

กรณีพิเศษด้วย, พระราชพิธีเก็บพระบรมอัฐิและเชิญพระบรมอัฐิและพระบรมราชสรีรางคารกลับเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง ในวันที่ 27 ตุลาคม, พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระบรมอัฐิ ในวันที่ 28 ตุลาคม, พระราชพิธีเลี้ยงพระ และเชิญพระบรมอัฐิขึ้นประดิษฐาน ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และพระราชพิธีบรรจุพระบรมราชสรีรางคาร ในวันที่ 29 ตุลาคม

วันพุธที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 15.00 น .พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุมาศในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาสาท พระบรมมหาราชวัง ในการนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมศพ ทรงจุดธูปเทียนนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงประเคนผัดกรองที่ระลึกงานออกพระเมรุแด่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะที่จะถวายพระธรรมเทศนา และพระราชาคณะที่จะสวดศราทธพรต 30 รูป พระสงฆ์ที่จะสดับปกรณ์ 89 รูป เท่าพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระสงฆ์ที่จะสวดพระอภิธรรม 8 รูป บรรพชิตจีนและญวน 20 รูป พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนา ถวายไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ จากนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรถวายพระเทศนา พระสงฆ์สวดศราทธพรต พระสงฆ์สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา บรรพชิตจีนและญวนสวดมาติกา สดับปกรณ์ และถวายอนุโมทนา ทรงจุดธูปเทียนที่แท่นเตียงพระสวดพระอภิธรรม แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ พระราชพิธีเชิญพระบรมโกศออกพระเมรุมาศ

วันพฤหัสบดีที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 07:24 น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปในการเชิญพระบรมโกศออกพระเมรุมาศ ในการนี้ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมศพและเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ทรงทอดผ้าไตร ก่อนอัญเชิญพระบรมโกศพระราชาคณะ 30 รูป สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลื้องพระโกศทองใหญ่เชิญพระลอง ลงจากพระแท่นสุวรรณเบญจดลไปประดิษฐานที่พระยานมาศสามลำคาน ที่ ประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ตามไปส่งที่ชาลาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขเหนือ อัญเชิญพระบรมโกศด้วย พระยานมาศสามลำคานออกจากพระบรมมหาราชวัง ถวายนพปฎลมหาเศวตฉัตรคันดาลกางกั้น แล้วยาตราขบวนพระบรมราชอิสริยยศไปยังพระมหาพิชัยราชรถ หน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพลับพลายกหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงทอดผ้าไตร 20 ไตร ที่ท้ายเกรินบันไดนาคพระมหาพิชัยราชรถ พระสงฆ์สดับปกรณ์เที่ยวละ 5 รูป อัญเชิญพระบรมโกศ ขึ้นประดิษฐานในบุษบกพระมหาพิชัยราชรถ ยาตราขบวนแห่อัญเชิญพระบรมโกศ ไปยังพระเมรุมาศท้องสนามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ตาม เมื่อขบวนพระบรมราชอิสริยยศแห่อัญเชิญพระบรมโกศเข้าสู่ท้องสนามหลวง ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ไปประทับรอที่พลับพลายกนอกราชวัติพระเมรุมาศ เมื่อเทียบพระมหาพิชัยราชรถอัญเชิญพระบรมโกศลงจากพระมหาพิชัยราชรถโดยเกรินบันไดนาคประดิษฐานพระบรมโกศบนราชรถปืนใหญ่เพื่อตั้งขบวนพระบรมราชอิสริยยศ สำหรับเวียนพระเมรุมาศ เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ ตามพระบรมโกศเวียนพระเมรุมาศ ครบ 3 รอบแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ ไปประทับ ณ พระที่นั่งทรงธรรม เทียบราชรถปืนใหญ่ที่เกรินบันไดนาคพระเมรุมาศอัญเชิญพระบรมโกศขึ้นประดิษฐาน ณ พระจิตกาธาน ปิดพระฉากและพระวิสูตร ประกอบพระโกศจันทน์ ตั้งแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว เปิดพระฉากและพระวิสูตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพระเมรุมาศ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมศพ เสด็จลงจากพระเมรุมาศ เสด็จขึ้นผ่านพระที่นั่งทรงธรรมไปประทับรถยนต์พระที่นั่งหลังพระที่นั่งทรงธรรม เสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันพฤหัสบดีที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 17:15 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยัง พระที่นั่งทรงธรรม ณ พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรมหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย สำหรับพระบรมศพทรงธรรมที่พระเมรุมาศ สมเด็จพระสังฆราชถวายพระธรรมเทศนาจบพระราชาคณะ 50 รูป สวดศราทธพรต ถวายไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์และทรงทอดผ้าไตร ถวายพระเทศน์และพระสงฆ์ที่สวด ศราทธพรตสดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากพระที่นั่งทรงธรรม เสด็จฯ ไปประทับที่มุขหน้าพระที่นั่งทรงธรรม ผู้แทนจิตอาสาเชิญดอกไม้จันทน์ 9 พานผ่านพระที่นั่งทรงธรรม ถวายความเคารพแล้วเดินออกจากมณฑลพิธี จากนั้นเสด็จขึ้นพระเมรุมาศ ทหารกองเกียรติยศพระบรมศพเป่าแตรนอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนดอกไม้จันทนถวายพระเพลิงพระบรมศพ ชาวพนักงานประโคมกระทั่งมโหระทึก สังข์ แตรงอน แตรฝรั่ง ปี่ กลองชนะและปี่พาทย์ ทหารกองเกียรติยศ 3 เหล่าทัพถวายความเคารพ วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และยิงปืนเล็กยาว 9 นัด พร้อมกับทหารปืนใหญ่ยิงปืนใหญ่ถวาย พระเกียรติ 21 นัด เสด็จฯ ไปประทับมุขหน้าพระที่นั่งทรงธรรม จากนั้น คณะบุคคลต่างๆ จะได้ขึ้นถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปฏิสันถารกับพระราชพิธีจริง (ส่วนพระองค์)

สุดวิปโยค สุดตรอมตรม ทั่วทั้งชาติ
26 ตุลา ปวงประชา น้ำตานอง
ถวายพระเพลิง องค์ราชัน สู่ชั้นฟ้า
ถวายอาลัย ครั้งสุดท้าย องค์จักรี

เหล่าทวยราษฎร์ ปราศสิ้นสุข ทุกข์เศร้าหมอง
ไทยทั้งผอง รวมน้ำใจ ให้ภูมี
หวังภพหน้า ข้ารองบาท พระทรงศรี
มั่นทำดี ทั่วถิ่นไทย ถวายพระองค์
(นายประสาร ธาราพรรค์ ร้อยกรอง)

เวลา 17:15 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระเมรุมาศ ท้องสนามหลวงในการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ และในเวลา 22:30 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นพระเมรุมาศ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ในการถวายพระเพลิงพระบรมศพ (จริง)

วันศุกร์ที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 8:43 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระเมรุมาศ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จขึ้นพระเมรุมาศ เจ้าพนักงานภูษามาลาเปิดผ้าเยียรบับที่ถวายคลุมพระบรมอัฐิ ทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะพระบรมอัฐิ ถวายสรงพระบรมอัฐิด้วยน้ำพระสุคนธ์ทั่วแล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาถวายผ้าเยียรบับคลุมพระบรมอัฐิ ทรงจุดธูปเทียน เครื่องทองน้อยสำหรับพระบรมอัฐิบูชาพระสงฆ์ ทรงทอดผ้าไตรถวายพระ 3 หาบ พระสงฆ์ขึ้นสดับปกรณ์พระบรมอัฐิ พระสงฆ์สดับปกรณ์ครบ 9 รูป แล้ว เจ้าพนักงานภูษามาลาเปิดผ้าคลุมพระบรมอัฐิทรงเก็บพระบรมอัฐิสรงพระสุคนธ์แล้วประมวลลงในพระโกศทองคำลงยารวม 6 พระโกศทรงพระราชทานพระโกศพระบรมอัฐิแก่พระบรมวงศ์

แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานภูษามาลาอัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิลงจากพระเมรุมาศไปยังพระที่นั่งทรงธรรม เสด็จฯ ตามประทับที่หน้าอาสน์สงฆ์เจ้าพนักงานภูษามาลาอัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิประดิษฐานในบุษบกเหนือพระแท่นแว่นฟ้า ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมอัฐิแล้วทรงประเคนโตกสำรับภัตตาหาร 3 หาบ แด่พระสงฆ์ 9 รูป พระสงฆ์ 3 หาบ รับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว เสด็จฯ ไปถวายเครื่องสังเค็ดงานถวายพระเพลิงพระบรมศพแด่พระสงฆ์ 3 หาบและพระสงฆ์ 30 รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก ออกจากพระที่นั่ง พระสงฆ์อีก 30 รูป ขึ้นนั่งยังอาสน์สงฆ์ สวดมาติกา ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากพระที่นั่งตั้งขบวนพระบรมราชอิสริยยศอัญเชิญพระโกศพระบรมอัฐิและพระบรมราชสรีรางคาร เข้าไปยังพระบรมมหาราชวังพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระบรมอัฐิ

วันเสาร์ที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 17:32 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะพระบรมอัฐิและพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการีที่ประดิษฐานบนพระแท่นมหาเศวตฉัตรและทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งประดิษฐาน ณ พระแท่นแว่นฟ้า แล้วทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระบรมราชบุพการีและพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร แล้วทรงประเคนพัดรองที่ระลึกงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระบรมอัฐิแด่พระราชาคณะที่ถวายพระธรรมเทศนา พระราชาคณะ 31 รูป ที่สวดพระพุทธมนต์ พระสงฆ์ที่รับอนุโมทนา 4 รูป พระสงฆ์ที่สวดมาติกาและสดับปกรณ์ 12 รูป ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฐิถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ออกจากพระที่นั่ง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม ทรงศีล พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนาจบ ถวายอนุโมทนา (บนธรรมาสน์) พระสงฆ์ 4 รูปรับอนุโมทนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ และทรงทอดผ้าไตรถวายพระเทศน์และพระสงฆ์ที่รับอนุโมทนา รวม 5 รูป ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ออกจากพระที่นั่ง ทรงทอดผ้าไตรพระสงฆ์ 12 รูป สวดมาติกา สดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการีที่อัญเชิญออกมาในการพระราชกุศลนี้ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ออกจากพระที่นั่ง

วันอาทิตย์ที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2560 เวลา 10:43 น. น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ทรงจุดธูปเทียนถวายราชสักการะพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ที่หน้าพระแท่นมหาเศวตฉัตร พระสงฆ์ 30 รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนถวายพระพร ทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ออกจากพระที่นั่ง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม ทรงศีล พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว ถวายอนุโมทนา พระสงฆ์ 4 รูปรับอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมบูชากัณฑ์เทศน์ แล้วทรงทอดผ้าไตร ถวายพระเทศน์และพระสงฆ์ที่รับอนุโมทนา รวม 5 รูป สดับปกรณ์ ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา ออกจากพระที่นั่ง พระสงฆ์ 89 รูป เท่าพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ขึ้นนั่งยัง อาสน์สงฆ์สวดมาติกา ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์สดับปกรณ์เป็นเที่ยวๆ จบครบ 89 รูป (เที่ยวแรก 12 รูป สดับปกรณ์ แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เที่ยวต่อไปเที่ยวละ 11 รูป จำนวน 7 เที่ยว ขึ้นสดับปกรณ์แล้วลงจากพระที่นั่ง)พระราชพิธีบรรจุพระบรมราชสรีรางคาร[แก้]ริ้วขบวนที่ 6 ขบวนกองทหารม้า เชิญพระบรมราชสรีรางคารจากพระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยรถยนต์พระที่นั่ง ออกจากพระบรมมหาราชวังไปบรรจุ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร และวัดบวรนิเวศราชวรวิหารวันเดียวกัน

เวลา 17:28 น. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ไปยังศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์เฝ้าฯ รับเสด็จเจ้าพนักงานภูษามาลาอัญเชิญพระผอบพระบรมราชสรีรางคาร พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยพระราชยานจากพระศรีรัตนเจดีย์ มีตำรวจหลวงนำ ไปออกประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อัญเชิญไปถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ณ รถยนต์พระที่นั่ง แล้วรถพระที่นั่งเคลื่อนเข้าริ้วขบวนที่ 6ขบวนกองทหารม้านำและตามตั้งขบวน พร้อมอัญเชิญพระบรมราชสรีรางคารจากวัดพระศรีรัตนศาสดา

รามโดยรถยนต์พระที่นั่ง ออกจากพระบรมมหาราชวังทางประตูวิเศษไชยศรีไปยังวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม โดยขบวนทหารม้านำ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า ประทับรถยนต์พระที่นั่งทรงอัญเชิญพระบรมราชสรีรางคาร กองทหารม้าตาม เจ้าพนักงานภูษามาลาอัญเชิญพระบรมราชสรีรางคารจากรถยนต์พระที่นั่งเข้าประตูวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวและ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพุ่มดอกไม้ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะ แล้วเสด็จฯ ไปยังพระอุโบสถ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธอังคีรส พระประธาน พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชสรีรางคารสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 และพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระสงฆ์สวดมาติกา ทรงทอดผ้าไตรพระสงฆ์ 30 รูป สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก แล้วทรงบรรจุพระบรมราชสรีรางคารที่ ฐานพุทธบัลลังก์พระพุทธอังคีรส ชาวพนักงานประโคมกระทั่งมโหระทึก สังข์ แตร กลองชนะ ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางพวงมาลา ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยจากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งในขบวนกองทหารม้าขบวนเดิม ทรงอัญเชิญพระบรมราชสรีรางคาร อีกส่วนหนึ่งออกจากวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร ไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร โดยขบวนทหารม้านำและตามอัญเชิญพระบรมราชสรีรางคาร โดยรถยนต์พระที่นั่งเข้าประตูวัดบวรนิเวศวิหารไปยังพระอุโบสถ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธชินสีห์ พระประธานพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระสงฆ์สวดมาติกา ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ 30 รูป สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกแล้วทรงบรรจุพระบรมราชสรีรางคารที่ฐานพุทธบัลลังก์พระพุทธชินสีห์ ชาวพนักงานประโคมกระทั่งมโหระทึก สังข์ แตร กลองชนะ ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางพวงมาลา ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อย แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินกลับ

เอกสารอ้างอิง

จดหมายเหตุความทรงจำ กรมหลวงนรินทรเทวี.พรนคร: องค์การค้าคุรุสภา,2516.

ทิพยากรณ์.เจ้าพระยา.พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์.พระนคร: หอสมุดแห่งชาติ,2506.

วรนุช อุษณกร. ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1, พ.ศ. 2544 ,โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ

วิโรจน์ ไตรเพียร, 9 รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี, สำนักพิมพ์ คลังศึกษา,2543,หน้า 108-116

วิกิพีเดีย สารานุกรม

วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ, พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, อัลฟ่า มิเล็นเนียม

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จากเว็บไซต์

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2548.

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลป์ยาณิวัฒนา, *เจ้านายเล็กๆ – ยุวกษัตริย์*, ซิลค์เวอร์ม บุคส์, พิมพ์ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2549, 450 หน้า,

เสทื้อน ศุภโศภณ. ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ. พระนคร: อักษรเจริญทัศน์,2506.

WWW.GOOGLE.COM

https://th.wikipedia.org › wiki › ฝนหลวง

www.เรารักพระเจ้าอยู่หัว.com

Sosicty Softbizplus http://siweb.dss.go.th/sci60/team6/data/page4.htm

https://king.kapook.com

https://th.wikipedia.org

www.wice.co.th

https://today.line.me

https://www.autoinfo.co.th

https://urbancreature.co

https://ka.mahidol.ac.th

https://th.wikipedia.org

https://www.sanook.com

https://www.loveyouflower.com

https://sites.google.com

https://www.jamsai.com

https://www.voicetv.co.th

https://www.youtube.com

https://www.photoontour.com

http://www.เรารักพระเจ้าอยู่หัว.com

https://www.vogue.co.th

https://news.omumusic.net

www.trueplookpanya.com

https://sites.google.com

http://www.rspg.org/kbd_80.htm
http://www.bangkokbiznews.com
http://www.vcharkarn.com/varticle/38236
www.finearts.go.th

ขอขอบคุณเนื้อหาและภาพจากเว็บไซต์ต่างๆ